EKOLOGINIS TURIZMAS IR EMAS DIEGIMO PASIENIO REGIONO ABIPUS SIENOS

TURIZMO VERSLO ĮMONĖSE VADOVAI

Ekologinis turizmas ir EMAS diegimo pasienio regiono abipus sienos turizmo verslo įmonėse vadovai

eco turizmas

Sek eko-turizmo idėja, keliauk ir būk draugiškas gamtai.

Projektas: Žalesnės inovacijos turizmo sektoriuje: pasienio regionų abipus sienos patirtis

Autoriai:

Asta Daunorienė
Diana Bagdonienė
Rūta Čiutienė
Alfreda Šapkauskienė
Jurgita Pazniokaitė-Bubnienė
Bronius Neverauskas
Vytautas Stankevicius.

EUROPOS SĄJUNGA
EUROPOS REGIONINĖS PLĖTROS FONDAS
VEIKLŪS KAIMYNAI

LIETUVA POLSKA 2007-2013
SMULKIŲJŲ PROJEKTŲ FONDAS

Kauno technologijos universiteto smulkusis projektas „Žalesnės inovacijos turizmo sektoriuje: pasienio regionų abipus sienos patirtis“ (sutarties Nr. SPF/1.3/LT/09...) vykdomas Nemuno euroregiono įgyvendinamo projekto Smulkiųjų projektų fondas „Sub-prioritetas 1.3“ rėmuose. Šis projektas vykdomas pagal Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslo Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programą, skirtą skatinti tvarų Lietuvos ir Lenkijos pasienio regiono vystymąsi didinant ekonominę, socialinę ir teritorinę sanglaudą. Programą iš dalies finansuoja Europos Sąjungos Europos regioninės plėtros fondas.

ISBN 978-609-95727-0-3

ĮVADAS

Valstybės įsitraukimas į globalius susitarimus vienijančias organizacijas, nuolatinės diskusijos viešojoje erdvėje apie rūpinimąsi aplinkos apsaugos problemomis organizacijas įpareigoja ne tik domėtis jas supančia aplinka, bet ir kontroliuoti bei mažinti neigiamą poveikį aplinkai ir taip prisidėti prie valstybės darnaus vystymosi įsipareigojimų tarptautinei bendruomenei. Aplinkos saugos problemoms spręsti nebepakanka būti įsipareigojusiais, svarbu, kad visos organizacijos suvoktų aplinkos saugos problemų reikšmę bei didintų organizacijų aplinkosauginį veiksmingumą. Tam tikslui, be privalomų aplinkos saugos reikalavimų, kurie apibrėžiami įstatymais ir kitais teisės aktais, pradėtos plėtoti naujos iniciatyvos, skatinančios įmones laisva valia siekti geresnių ekologinių rezultatų.

Turizmas – ekonomikos sektorius, labiausiai susijęs su aplinka. Siekiant padidinti aplinkos apsaugos integravimą turizmo sektoriuje, būtina žinoti bendrą aplinkosauginės koncepcijos supratimą. Taip pat svarbu, kad įmonės žinotų, ką reikia daryti, stebėtų procesą ir nuolat jį vertintų atsižvelgiant į aplinkos apsaugos reikalavimus. Tam tinkami modeliai yra jau gerai žinomos vadybos sistemos, tokios, kaip AVS (Aplinkosaugos vadybos sistemos pagal ISO 14001:2004 standarto reikalavimus) arba aplinkosaugos vadybos ir audito sistema (pagal EMAS III reglamentą).

Šios gairės parengtos siekiant supažindinti turizmo įmones ir keliautojus su saugomomis teritorijomis, pristatyti Lietuvos–Lenkijos pasienio turizmo įmones bei išsamiai paaiškinti EMAS reglamento įgyvendinimo veiksmus: pradinį aplinkos apsaugos analizės atlikimo procesą bei aplinkos apsaugos vadybos ir audito sistemos diegimo procesą.

Gaires sudaro keturios dalys.

Pirmoje dalyje pristatomos saugomos teritorijos (nacionaliniai parkai, regioniniai parkai, draustiniai), gamtos paminklai, aptariami pažintiniai takai, dviračių ir vandens turizmo maršrutai.

Antroje leidinio dalyje pristatomos Lietuvos ir Lenkijos pasienio ruožo ekologinio turizmo ir turizmo paslaugas teikiančios įmonės, taip pat Lietuvos Respublikos Alytaus ir Marijampolės apskritys bei Lenkijos Respublikos Suvalkų kraštas.

Trečioje leidinio dalyje pateikiamas aplinkos apsaugos analizės atlikimo procesas, nustatomi teisiniai reikalavimai, aplinkai reikšmingi vertinimo kriterijai, apžvelgiamos visos taikomos aplinkos apsaugos vadybos praktikos ir procedūros bei pateikiamas ankstesnių įvykių tyrimo rezultatų įvertinimas.

Ketvirtoje leidinio dalyje trumpai apibūdinami EMAS reikalavimai (bendrieji reikalavimai apima EMAS standarto reikalavimus, pateiktus EMAS reglamento 1 ir 2 priedo dalyse http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009R1221&from=EN), EMAS įgyvendinimo etapai, pagrindiniai dokumentai bei įrašai, būtini EMAS sistemos įteisinimui.

Gairės parengtos įgyvendinant Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslo Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos, skirtos skatinti tvarų Lietuvos ir Lenkijos pasienio regiono vystymąsi didinant ekonominę, socialinę ir teritorinę sanglaudą projektą „Žalesnės inovacijos turizmo sektoriuje: pasienio regionų abipus sienos patirtis“. Projektu siekiama skatinti ekologinio turizmo paslaugų ir produktų pasienio regione plėtrą, siekiant ekologiškesnio pasienio regiono. Programą iš dalies finansuoja Europos Sąjungos Europos regioninės plėtros fondas.

Alytaus apskritis

Dzūkijos nacionalinis parkas

Čepkelių valstybinis gamtinis rezervatas

Dzūkijos nacionalinis parkas yra didžiausia saugoma teritorija Lietuvoje. Jis įkurtas saugoti ir puoselėti Dainavos upių santakos gamtos ir kultūros vertybes, sudaryti sąlygas poilsiui ir pažintiniam turizmui. Jame gausu šaltinių ir upių, kurių vanduo papildo didžiausią Lietuvos upę – Nemuną. Kartu tai viena miškingiausių Lietuvos saugomų teritorijų. Didžiąją teritorijos dalį užimantys šilai priklauso miškų masyvui, nusitęsusiam per Lietuvą, Lenkiją ir Baltarusiją. Parkas išsiskiria ir išskirtiniu kultūriniu kraštovaizdžiu, čia išliko gamtos ir žmogaus per šimtmečius sukurta miškų, laukų ir pievų mozaika. Visi Dzūkijos nacionalinio parko miškai paskelbti „Natura 2000“ teritorija, vadinama Dainavos giria. Ji skirta europinės svarbos rūšims ir buveinėms išsaugoti.

Parke yra išskirti 3 rezervatai ir 28 draustiniai, kurie užima 46 proc. teritorijos, saugomi 42 gamtos paveldo objektai. Parko buveinėse sutinkamų augalų, grybų bei kerpių ir gyvūnų rūšys, iš kurių 254 įrašytos į Lietuvos raudonąją knygą. Itin raiškūs, vienas už kitą vaizdingesni Nemuno, Merkio, Ūlos, Skroblaus, Grūdos slėniai su ypatingais gamtos paminklais. Parke yra įspūdingi gamtos kūriniai: žemyninių kopų masyvai, išskirtinės Skroblaus ištakos, Ūlos akies versmė, Ūlos skardžiai ir Nemuno rėvos. Parko miškai yra vieni grybingiausių visoje Lietuvoje.

Čepkelių valstybinis gamtinis rezervatas ir Dzūkijos nacionalinis parkas tapo vieninteliu Lietuvoje PAN parku. PAN parkų fondo strategijos tikslas – suburti Europoje saugomas teritorijas, kurios atitiktų aukštus laukinės gamtos ir darnaus turizmo plėtojimo standartus.

Dzūkijos nacionalinis parkas neatsitiktinai buvo įsteigtas Dainavos santakinio upyno teritorijoje, nepaprastai turtingoje gamtinėmis vertybėmis. Parke į Nemuną savo vandenis suneša net 36 upės ir upeliai. Gausūs upių slėniai sujungia į vieną visumą Dzūkų aukštumos kalvas bei ežerus ir Dainavos

smėlėtąją lygumą su žemyninių kopų telkiniais, slėniais migruoja augalų ir gyvūnų rūšys. Vyraujantys smėlynai turi įtakos ir šaltinių gausai.

Išskirtinė Parko gamtos ypatybė yra miškų gausa. Parko miškai priklauso vienam didžiausių šioje Europos dalyje miškų masyvui. Parko teritorija pasižymi ir išskirtine biologine įvairove, ji yra tapusi prieglobsčiu daugeliui įprastų ar retų augalų, grybų ir gyvūnų rūšių.

Čepkelių valstybiniame gamtiniame rezervate saugoma: didžiausias Lietuvoje natūralaus režimo Čepkelių pelkynas, vakaruose ir šiaurės vakaruose prie pelkės rymančios mišku, apaugusios žemyninės kopos, pelkes supantys miškai, reta augalija, gyvūnija ir grybija, ekosistemų stabilumas. Čepkeliai – tai ne tik didžiausia Lietuvos aukštapelkė, bet ir žemapelkiniai viksvynai ir juodalksnynai, sausi kerpšiliai, pelkių salos ir ežerai. Vilkai ir lūšys, tetervinai ir kurtiniai, plačialapės klumpaitės ir vėjalandės šilagėlės – tai tik maža dalis iš daugiau kaip 4 000 rūšių, sutinkamų šiame krašte.

Dainavos girios branduolys – tai didžiausia Lietuvoje (11 212 ha) natūralios gamtos teritorija, saugoma Čepkelių rezervate. Čepkelių teritorija svarbi ne tik Lietuvos mastu – Lietuvai prisijungus prie Ramsaro Konvencijos, Čepkeliai įtraukti į tarptautinę reikšmę turinčių Pelkinių vietovių sąrašą.

Čepkelių rezervatas taip pat yra „NATURA 2000“ teritorija – Europos Sąjungos saugomų teritorijų tinklo dalis. Šis tinklas skirtas retų bei nykstančių rūšių ir buveinių apsaugai, kurios ypatingai svarbios visos Europos biologinei įvairovei.

Čepkelių rezervate – ypatinga gamtinė aplinka. Apylinkėse vasaros metu būna šilčiausia Lietuvoje. Išskirtinė pelkių buveinių įvairovė – atviras aukštapelkių plynes keičia keružėmis pušaitėmis apaugę plotai, pakraščiais plyti viksvinės žemapelkės ir žemapelkynai raistai. Čepkeliai nuo seno garsėja spanguolynais. Rezervate gausu įvairiausių augalų ir gyvūnų rūšių: gervių, tetervinų, kurtinių, vilkų ir lūšių, plačialapių klumpaičių ir vėjalandžių šilagėlių – tai tik maža saugomų rūšių dalis. Rezervate gamtos paveldo objektais paskelbta 16 drevėtų pušų – tai senosios bitininkystės reliktai.

Veiklą šioje saugomoje teritorijoje organizuoja Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcija. Marcinkonyse įrengta Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato ekspozicija, supažindinanti su pelkyno ir kopų formavimosi raida bei gyvosios gamtos vertybėmis. Čia galima pasižiūrėti filmą – „Čepkelių raisto paslaptys“.

Rezervatai – tai nedidelės natūralios gamtos salelės Lietuvoje (tik 0,4 proc. visos Lietuvos teritorijos), kurias žmogus sąmoningai paliko laukinei, nesukultūrintai gamtai, kiek tai dar buvo įmanoma. Buvo nuspręsta šiose teritorijose ne tik nevykdyti jokios ūkinės veiklos, bet ir labai apriboti žmonių lankymąsi. Dabar rezervatų takeliais tevaikšto ir įvairius stebėjimus bei tyrimus atlieka mokslininkai, apsaugą vykdo inspektoriai, na, o kitiems lankytojams įrengiami mokomieji takai, kur visi, lydimi rezervato darbuotojų, gali pamatyti ir širdimi pajusti laukinės gamtos gyvenimą. Be rezervatų direkcijos leidimo rezervatuose lankytis draudžiama.

Čepkelių rezervato gamtos muziejus. Apsilankę čia sužinosite, kad rezervatas yra skirtas išsaugoti natūraliai laukinei gamtai. Jame nekertami ir nesodinami miškai, nešalinami sausuoliai. Rezervate nemedžiojama, nerenkamos gamtos gėrybės, o lankytojams įrengiami mokomieji takai. Taip pat sužinosite, kad rezervato teritorijoje dominuoja pelkės. Jas supa žemyninės kopos, smėlinga lyguma. Ekspozicijoje galima išgirsti ir pamatyti įvairių gyvūnų ir paukščių balsų, kurių rezervato teritorijoje gausu.

Lankytojų centrų teikiamos paslaugos: informacija apie lankytinas vietas, pėsčiųjų pažintinius takus, dviračių maršrutus, vandens turizmo maršrutus, turistinio inventoriaus nuomą, nakvynę, ekskursijas ir kt. Lankytojams siūloma pasižiūrėti filmus apie Lietuvos ir Pasaulio saugomas teritorijas bei susipažinti su leidiniais apie parką.

Lankytojams daugiau informacijos pateikiama:
http://gamta.cepkeliai-dzukija.lt/21867/-informacija-parko-lankytojams/lankytinos-vietos.html

Daugiau informacijos apie Dzūkijos nacionalinį parką ir Čepkelių valstybinį gamtinį rezervatą rasite:

Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcija
Adresas: Vilniaus g. 3, Merkinė, LT-65334 Varėnos r.
Tel. / faks.: 8 310 44 641
El. paštas: dzukijanp@is.lt
Adresas internete: http://www.cepkeliai-dzukija.lt

Merkinės lankytojų centras
Adresas: Vilniaus g. 3, Merkinė, Varėnos r.
Tel.: +370 310 57 245, +370 672 46 275
El. paštas: merkine@dzukijosparkas.lt

Marcinkonių lankytojų centras
Adresas: Šilagėlių g. 11, Marcinkonių k., Varėnos r.
Tel: +370 310 44 466, +370 672 46 388
El. paštas: info@dzukijosparkas.lt

Metelių regioninis parkas

Metelių regioninis parkas įsikūręs Lazdijų ir Alytaus rajonų teritorijose. Metelių regioninis parkas įsteigtas siekiant išsaugoti didžiųjų pietų Lietuvos ežerų ir jų apylinkių kraštovaizdį, gamtinę ekosistemą bei kultūros paveldo vertybes, jas tvarkyti ir racionaliai naudoti. Didieji pietų Lietuvos ežerai – Dusia, Metelys ir Obelija – yra didžiausia Metelių regioninio parko vertybė, lėmusi jo įkūrimą ir rekreacinius išteklius.

Metelių regioninio parko paskirtis: išsaugoti didžiuosius pietų Lietuvos ežerus, jų apylinkes, kraštovaizdį, savitą augaliją ir gyvūniją, svarbias vandens paukščių perėjimo ir poilsio migracijų metu vietas; atkurti sunaikintus ir pažeistus gamtos kompleksus bei objektus.

Metelių regioniniame parke tyvuliuoja trys didieji ežerai: Dusia, Metelys ir Obelija. Rudenį ežerai atgyja, juose apsistoja gausūs migruojančių paukščių pulkai. Ledynų suformuota didelė reljefo formų įvairovė – kerinčio kraštovaizdžio pagrindas. Aukščiausioje parko vietoje ošia Trako miškas. Jis ypatingas – tai vienintelė Lietuvos vieta, kurioje natūraliai auga bekočio ąžuolo giraitė. Šių ąžuolų kamienai aukštesni ir laibesni, o gilių kepurėlės prikibę prie šakelių be jokio kotelio.

Aktyvaus poilsio mėgėjai kviečiami Metelių regioninio parko teritorijoje keliauti dviem dviračių maršrutais: „Dusios dviračių žiedas“, „Metelio dviračių žiedas“, bei dviem gamtiniais pėsčiųjų pažintiniais takais „Bijotų-Širvinto

miškais“, „Prelomciškės kalvomis“.

Daugiau informacijos apie maršrutus rasite: http://www.meteliuparkas.lt/?id=20

Metelių regioninio parko lankytojų centre galima susipažinti su Metelių krašto vertybėmis, įsigyti parko žemėlapių, išsinuomoti dviračių ir kanoją. Pailsėti vieną ar kelias dienas galima kaimo turizmo sodybose ar stovyklavietėse.

Lankytinos vietos Metelių regioniniame parke: Širvinto miške žaliuoja seniausias parke ąžuolynas, kurio amžius siekia daugiau nei 300 metų. Du šio miško medžiai, augantys prie kelio Seirijai–Simnas, paskelbti gamtos paveldo objektais. Didžiojo Širvinto ąžuolo aukštis 31 m, apimtis – 5 m. Drevėtojo Širvinto ąžuolo aukštis 29 m, apimtis – 4,4 m.

Laumės akmuo yra didžiausias parke, tamsus granito kiaušinio formos riedulys, įstrigęs žemėn senovinėje Metelio ežero terasoje. Jo aukštis – 2,1 m, apimtis siekia – 10 m. Metelių regioninio parko teritorijoje pastatytas apžvalgos bokštas, nuo kurio galima apžvelgti Metelio ežerą ir Metelių gyvenvietę.

Daugiau informacijos apie Metelių regioninį parką rasite:

Metelių regioninio parko direkcija
Adresas: Seirijų g. 2, Metelių k., LT-67482 Lazdijų r.
Tel./faks.: +370 318 43 649
El. paštas: info@meteliuparkas.lt.
Adresas internete: http://www.meteliuparkas.lt/

Veisėjų regioninis parkas

Veisėjų regioninis parkas įsikūręs Lazdijų rajono teritorijoje. Šis regioninis parkas – saugoma teritorija Pietų Lietuvoje. Veisiejų regioninio parko paskirtis – išsaugoti Šlavantų–Veisiejų–Kapčiamiesčio ežeryną, kultūros paveldo vertybes, iš jų Veisiejų piliakalnius, gamtinės ekosistemos stabilumą, savitą augaliją ir gyvūniją. Miškai užima didžiausią parko teritorijos dalį. Miškai, turtingi uogomis, grybais, žvėrimis ir paukščiais. Ežeringas ir raiškiai kalvotas kraštovaizdis. Yra pietų Lietuvos aukštumos ir smėlingosios pietryčių lygumos sandūroje.

Saugomi 37 ežerai. Didžiausi ir giliausi ežerai – Ančia, Šlavantas, Snaigynas, Vernijis, Vilkinys. Parko pasididžiavimas – europinė medvarlė – vienas iš regioninio parko simbolių. Tokios retųjų rūšių ir bendrijų įvairovės kaip mažame Šlavantėlio ir Liūnelio tarpežeryje niekur kitur Lietuvoje nėra. Aptinkami baliniai vėžliai. Saviti Vainežerio ir Veisiejų dvarų parkai. Vainežerio dvaro parko akcentas – šimtamečių liepų, klevų ir skroblų alėja, o Veisiejų – 200 m. amžiaus, 30 m aukščio 5 m apimties Veisiejų uosis ir 21 liepos ratas.

Iš Lankytojų centro – į gamtą. Lankytojų centras siekia sudominti ir suteikti daugiau žinių apie saugomą teritoriją, kad lankytojas vėliau galėtų savarankiškai keliauti ir pats „atrasti" mūsų krašto gamtos lobius. Kviečiama keliauti pėsčiomis, dviračiais, baidarėmis, tradiciniais arba neįprastais gamtos takais.

Maršrutas „Pažintis su gamtinėmis buveinėmis". Tai apie 16 km ilgio maršrutas dviračiais ar pėsčiomis, apimantis 11 lankytinų objektų. Keliaudami šiuo maršrutu Jūs pažinsite svarbias Veisiejų regioninio parko gamtines buveines. Maršrutas „Pažintis su kultūros ir gamtos paveldo vertybėmis". Tai apie 11 km ilgio maršrutas pėsčiomis, apimantis 13 lankytinų objektų. Keliaudami šiuo maršrutu Jūs pažinsite svarbias Veisiejų regioninio parko kultūros ir gamtos paveldo vertybes.

Daugiau informacijos apie maršrutus: http://veisiejuparkas.am.lt/VI/index.php#r/249

Veisiejų regioniniame parke poilsiui skirtas Šlavanto ir Šlavantėlio tarpežeris su Šlavantėlio ežeru, vakarinė ir pietinė Verniejaus pakrantė, šiaurinė Ančios dalis ir Snaigyno ežero pakrantės. Poilsiautojus kviečia Gospodarstwa agroturystyczne, Kemping. Karštą vasaros dieną smagu išsimaudyti ežeruose, turinčiuose nuolaidų smėlėtą dugną. Miškingame ir ežeringame pietvakarių Lietuvos pakraštyje esantis regioninis parkas – daugelio aplinkinių ir tolimesnių miestų gyventojų poilsio vieta. Sausumos kelionių mėgėjams rekomenduojama pasivaikščioti pažintiniais takais. Dviračiais keliautojus kviečia platus maršrutų pasirinkimas. Vandens turizmo mėgėjams tikras malonumas keliauti baidarėmis ir valtimis susijungiančiais Veisiejų ežerais. Puikios sąlygos mėgėjiškai žūklei. Veisiejų regioninis parkas yra daugiau rekreacinio pobūdžio teritorija su vaizdingu, bet ornitologiniu požiūriu nelabai turtingu kraštovaizdžiu.

Daugiau informacijos apie Veisėjų regioninį parka rasite:

Veisiejų regioninio parko direkcija
Adresas: Santarvės g. 9, Veisiejai, LT-67340, Lazdijų r. sav.
Tel. / faks.: +370 318 56782
El paštas: vrpd@takas.lt

ALYTUS

Alytaus miestas ir miesteliai yra seniūnijų, kurių Alytaus rajone yra vienuolika, centrai. Alytaus rajone yra nemažai saugomų teritorijų: seniausias Lietuvoje, profesoriaus Tado Ivanausko iniciatyva įkurtas, Valstybinis Žuvinto biosferos rezervatas, Dzūkijos nacionalinio, Metelių ir Nemuno kilpų regioninių parkų dalys, Pivašiūnų ir Sudvajų geomorfologiniai, Balkasodžio botaninis, Sabališkės ir Varčios pedologiniai draustiniai. Nemunas – didžiausia Lietuvos upė – rajoną skiria į dvi dalis. Alytaus kraštas didžiuojasi turtingu kultūros paveldu ir nuostabiu gamtovaizdžiu, tinkamu ilsėtis ir keliauti. Alytaus rajone yra daug galimybių leisti laiką gamtoje. Čia tyvuliuoja daugiau nei 70 ežerų, plyti miškai.

Saugomos teritorijos

Vidzgirio botaninis draustinis. Vidzgirio miškas, esantis Alytaus miesto teritorijoje, – ypatingas gamtos kampelis, kuriame veši plačialapiai miškai, didelę botaninę vertę turintys retieji augalai, gyvena daug saugomų gyvūnų rūšių. Tiems, kurie domisi gamta, mėgsta paklajoti, čia įrengtas ekologinis pažintinis takas, vedantis iki Radžiūnų piliakalnio.

Punios šilo botaninis-zoologinis draustinis. Punios šilas yra apglėbtas 19 km ilgio Nemuno kilpa. Jis yra vienas įdomiausių Lietuvos miškų botaniniu požiūriu, apsuptas vandeniu iš visų pusių. Punios šilo zonoje auga aukščiausia Lietuvos pušis, kurios aukštis – daugiau nei 160 metų. Šile esanti ąžuolų alėja patiks mėgstantiems pasivaikščiojimus. Punios šilas priklauso Nemuno kilpų regioniniam parkui.

Balkasodžio valstybinis botaninis draustinis. Draustinis, įsteigtas siekiant išsaugoti Nemuno slėnio termofinių pušynų augalų bendrijas ir retas bei nykstančias augalų rūšis, kurios yra vertingos augalų bendrijoms.

Pivašiūnų valstybinis geomorfologinis draustinis. Draustinis, teigtas siekiant išsaugoti Dzūkų aukštumų tarpduburinius moreninius masyvus, raiškias reljefo formas.

Sudvajų valstybinis geomorfologinis draustinis. Draustinis, įteigtas siekiant išsaugoti Nemuno upės slėnio poledinį erozinį kalvyną.

Sabališkės valstybinis pedologinis draustinis. Draustinis, įsteigtas siekiant išsaugoti Rytų Lietuvos aukštumų vakarinių atšlaičių velėninius glėjinius priemolio dirvožemius. Šio tipo dirvožemiai, išlikę draustinyje, yra etaloniniai, nepažeisti žmogaus ūkinės veiklos.

Varčios valstybinis pedologinis draustinis. Draustinis, įsteigtas siekiant išsaugoti Pietų Lietuvos aukštumų šiaurinių atšlaičių velėninius jaurinius glėjinius priemolio dirvožemius. Šių vietų niekuomet nebuvo suaręs žmogus.

Lankytinos vietos

Muziejai

Verta apsilankyti **miško muziejuje**, kuris yra Punios girininkijos patalpose. Muziejuje nemaža medžioklės trofėjų kolekcija, surinkti aplinkiniuose kaimuose buityje naudoti daiktai. Prie girininkijos įrengtas žvėrių aptvaras. Punios girininkijos administracijoje galima užsisakyti ekskursijas.

Adresas: Panemunėnų k., Punios girininkija, Alytaus r.
Tel.: +370 698 15720

Miesto parkai

Alytaus miestas didžiuojasi pačiame miesto centre suformuotu išpuoselėtu **Miesto sodu**, kuriame galima pamatyti ne tik nuostabius rožynus, bet ir pūstauodeges voveraites. Čia taip pat auga 55 skirtingų rūšių įvairių medžių ir krūmų. Yra trys vardiniai ąžuolai. Sodo centre išdidžiai vandenį į viršų turškena fontanas.

Kurorto parkas įkurtas natūraliame pušyne. Už Laisvės angelo paminklo prasidedančiame Kurorto parko išpuoselėtame skverelyje auga pasodintas Atgimimo ąžuoliukas.

Pasivaikščiojimo takeliais, kuriuos puošia įvairios žaismingos medinės skulptūros, galima pasiekti Nemuno senvagėje susiformavusį Didįjį ir Mažąjį Dailidės ežerus. Šalia įrengtas paplūdimys, mediniai tilteliai, valčių prieplauka, gelbėjimo punktas, juosia dviračių takai. Kurorto parko paslaptingi takeliai veda iki Dainų slėnio.

Tarp šaltiniuotų upeliukų buvo įkurtas **Jaunimo parkas**. Parke suformuotas ir įrengtas dviračių, pėsčiųjų takų tinklas. Parkas pritaikytas tiek kultūros renginiams, tiek ramiam poilsiui.

Paukščių stebėjimo vietovės

Gulbynės parkas, esantis šiaurinėje miesto dalyje. Gulbynės tvenkinys – viena svarbesnių vandens paukščių apsistojimo vietų trumpam poilsiui ir maitinimuisi Alytaus mieste. Žinomo gamtininko V. Nedzinsko iniciatyva dėl jame perinčių paukščių ši teritorija buvo paskelbta Gulbynės ornitologiniu draustiniu.

Piliakalniai

Garsiausias Alytaus krašte **Punios piliakalnis**, dar vadinamas Margio kalnu, išdidžiai dunkso Nemuno ir Punelės santakoje ir yra vienas didžiausių ir gražiausių Lietuvoje. Nuo piliakalnio viršūnės atsiveria viena gražiausių šalies panoramų: plati Nemuno juosta, priešais kurią ošia Punios šilas. Nustatyta, kad piliakalnio vietoje buvo gyvenama jau akmens amžiuje.

Papėčių piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje į šiaurę nuo Metelių ežero. Piliakalnio šlaitai vidutinio statumo, 7–10 m aukščio. Jį galima surasti važiuojant Buckūnų–Papėčių keliu, Papėčiuose pasukus į dešinę link Obelninkų. Nuo šio piliakalnio atsiveria puikus vaizdas į didžiuosius Dzūkijos ežerus: Obeliją, Metelį ir Dusią.

Radžiūnų piliakalnis stūkso Nemuno kairiajame krante, prie nuostabių Kirmijos upelio šlaitų, pačiame Vidzgirio botanikos draustinyje, kuris garsus ne tik ypatinga augalų įvairove, bet ir istorinėmis vietomis. Iki piliakalnio veda įrengtas pėsčiųjų ***ekologinis pažintinis takas.***

Piliakalnis apaugęs lapuočių mišku. Netoli piliakalnio yra ***įsikūręs nuotykių parkas „Tarzanija“.***

Netoli Miroslavo, Peršėkės upelio kairiajame krante, **Kaukų (Obelytės) kompleksą** sudaro skirtinguose kaimuose atsidūrę du piliakalniai. Pagrindinis piliakalnis (Kaukai) įrengtas Peršėkės kairiojo kranto vingyje esančioje aukštumoje. Dešiniajame krante – aukštumos kampe – įrengtas kitas piliakalnis, žinomas Obelytės vardu.

Alytaus piliakalnis – tai istorijos ir kultūros paminklas, kurio papėdę šiandien puošia skulptūrų ekspozicija „Alytaus piliakalnio protėviai“. Piliakalnyje stovėjo Alytaus pilis. Nuo piliakalnio ir pylimo atsiveria puiki miesto panorama. Greta įrengta poilsio zona su pavėsinėmis, laužavietėmis, vaikų žaidimo aikštelėmis ir pasivaikščiojimo takais, vedančiais iki Klebono akmens Nemune. Ekspozicija „Alytaus piliakalnio protėviai“ harmoningai susilieja su išdidžiai dunksančiu šimtamečiu piliakalniu, nuo jo einant link senojo pylimo akį džiugina ne viena daili skulptūra, pasitinkanti lankytoją netikėčiausiose vietose.

Alytaus rajone taip pat galite aplankyti šiuos piliakalnius: **Gerulių, Bambininkų, Olakalnio, Žilvios, Rumbonių ir Poteronių piliakalnius.**

Daugiau informacijos apie Alytaus rajono piliakalnius rasite:
http://www.alytus-tourism.lt/lt/lankytinos-vietos/piliakalniai

Pėsčiųjų, dviračių, vandens turizmo maršrutai

Daugiau informacijos apie Alytaus rajono maršrutus rasite:
http://www.alytus-tourism.lt/lt/ekskursijos-ir-marsrutai/marsrutai

Gamtos paminklai

Punios šilo ąžuolai, ąžuolų aukštis – 28 ir 30 m, kiekvieno skersmuo – 1,6 m. Ąžuolai paskelbti botaniniais gamtos paminklais, dabar saugomi kaip gamtos paveldo objektai.

Nemunaičio klintinių tufų atodanga yra Nemunaičio k., Nemunaičio sen., Nemuno upės slėnio dešiniajame krante, Sudvajų girininkijoje. Atodangas geriausia lankyti ankstyvą pavasarį arba vėlyvą rudenį, kai panemunėje neužaugusi aukšta žolė. Šiltuoju metų laiku atodangas slepia nelabai vešli augmenija. Šios atodangos vaizdingiausios ne tik Alytaus rajone, bet ir visoje Lietuvoje. Jose matyti sluoksniais išakėjęs balsvas, pilkas, rudas klinties tufas.

Alovės atodanga yra Kaniūkų k., Nemunaičio sen., Alovės upelio slėnio dešiniajame krante. Atodangos aukštis 23 m, vietomis net siekia 40 m. Alovės atodanga įdomi tuo, kad joje matyti dūlėjimo paleožievė, susidariusi Merkinės tarpledynmečio sąlygomis. Šis uolienų dūlėjimo pjūvis vienintelis taip gerai išlikęs Lietuvoje. Sunkiai surandama.

Miroslavo sen., Balkasodžio k., Nemuno upės kairiajame krante, yra **Druskelės šaltinis.** Šaltinio vanduo bespalvis, skaidrus ir sūroko skonio, primenančio Birštono mineralinius vandenis, jo temperatūra siekia apie +7,5 °C. Iš po žemių kas sekundę išsiveržia apie 1 l vandens. Sunkiai surandamas.

Didysis Dzūkijos akmuo pūpso Nemunaičio sen. Vangelonių kaimo pušyne. Tai didžiausias riedulys Dzūkijoje bei devintas pagal dydį Lietuvoje. Akmuo yra netaisyklingos formos, vietomis padūlėjęs, sutrūkinėjęs. Akmens ilgis – 7 m, plotis – 4,5 m, apimtis – 18 m. Nemunaityje yra kelio ženklas, nurodantis važiavimo kryptį link riedulio.

Senoji guoba, kuriai yra maždaug 250 metų, auga Nemunaičio sen., Geisčiūnų k. palaukėje, netoli kelio Alytus–Nemunaitis. Kalninės guobos aukštis – 24 m, kamieno apimtis – 5,50 m. Prie kelio yra medinė rodyklė, nurodanti kryptį.

Nemunaičio sen., Geisčiūnų k. Palaukėje, šalia senosios guobos jau bemaž 150 metų auga **senoji kriaušė**. Šios miškinės kriaušės aukštis – 16 m, kamieno apimtis – 3,80 m. Tai seniausia ir vienintelė saugoma Lietuvoje kriaušė. Prie kelio yra kryptį nurodanti medinė rodyklė.

Gražuolę **Žvirgždėnų pušį** galima rasti vos už 3 kilometrų nuo Daugų miestelio, Žvirgždėnų kaime. Medis auga šalia kelio.

Aukščiausia Lietuvos eglė auga Alytaus miškų urėdijos Dzirmiškės miške. Medžio aukštis – 42 m, kamieno apimtis – 205 cm. Nors eglės aukštis įspūdingas, tačiau ji aukščiu nedaug išsiskiria iš greta augančių eglių. Medis yra pasiekęs gamtinę brandą. Sunkiai surandama.

Aukščiausia Lietuvos pušis auga Alytaus miškų urėdijos Punios šile. Medžio aukštis – 43 m, kamieno apimtis – 210 cm. Medis nepasiekė gamtinės brandos, auga šilo teritorijoje, kurioje lankymas yra ribojamas.

Storasis ąžuolas auga Alytaus miškų urėdijos Punios šile. Medžio aukštis – 34 m, kamieno apimtis – 550 cm. Auga šimtamečių ąžuolų alėjoje.

Panemuninkų skardis yra Alytaus sen., Panemuninkų k., Punios šile, Nemuno upės kairiajame krante. Skardis virš Nemuno upės pakilęs 62 m, apaugęs medžiais. Lengviausiai jis surandamas nuo Punios šilo ąžuolų alėjos, einant panemune skardis matomas dešinėje pusėje.

Pramogos

Baidarių nuoma

http://www.alytus-tourism.lt

Kitos aktyvaus laisvalaikio pramogos

Nuotykių parkas TARZANIJA įsikūręs vaizdingoje vietoje ant Nemuno kranto, Alytaus rajone, netoli Radžiūnų piliakalnio (nuo Alytaus 2 km pėsčiomis, nuo miesto centro automobiliu – 7 km).

Parke rasite **7 skirtingo sudėtingumo trasas** suaugusiems ir paaugliams ir **vieną specialią trasą vaikams nuo 3 iki 7 m.** Čia galėsite ramiai palikti pačius mažiausius karstytis ir laipioti be papildomų apsaugų, kadangi visa trasa įrengta su elastingais tinklais, kad mažyliai nenukristų ir nesusižeistų. Taip pat, prisitvirtinę lynu, galėsite išbandyti **skrydį per Nemuną** ir atgal.

TARZANIJA kviečia visus mėgstančius aktyvų ir pasyvų poilsį aplankyti nuotykių parką ir pasigėrėti įspūdingo grožio kraštovaizdžiu ant Nemuno kranto, apsupto pušynų, paslaptingų skardžių, senovę menančių medžių. Jūsų laukia daugybė įspūdžių ir adrenalino parke bei poilsis pavėsinėse (su staliukais ir laužavietėmis), įrengtose ant Nemuno kranto. Šiltą dieną galėsite išsimaudyti Nemune.

Pašėlę kalneliai. Nuotykių parke įrengtos net keturios skirtingos trasos, skirtos tiek žiemą, tiek vasarą leistis nuo kalno specialiuose ratuose su nepakeičiamu pagalbininku liftu. Pirmoji – lengviausioji – trasa skirta pradedantiesiems ir mažiesiems mūsų svečiams, antroji – šiek tiek sudėtingesnė ir greitesnė – nuotykių ieškotojams, trečioji – labai greito nusileidimo trasa – drąsiesiems adrenalino mėgėjams, o paskutinę – sudėtingiausią įspūdingo greičio, laisvo kritimo trasą su tramplinu – įveikti pasiryžta ne visi ekstremalai.

Laisvo kritimo sūpynės – Mirties skardis. Laisvo kritimo sūpynės, įrengtos ant skardžio, iškelia žmogų į maždaug 30 metrų aukštį ir leidžia pajusti beveik 12 m laisvo kritimo. Toliau, atsižvelgiant į žmogaus svorį, sūpynės iš inercijos linguos dar 5–8 minutes.

Jodinėjimas žirgais ir poniu. Puikiai treniruoti žirgai tinka ir tiems, kurie pirmą kartą sės ant žirgo, ir tiems, kuriems jojimas jau tapęs pomėgiu. Vaikams džiaugsmo suteiks pasijodinėjimas poniu. Jus lydės patyręs instruktorius, kuris ne tik padės, bet ir papasakos apie žirgus ir atsakys į Jūsų pateiktus klausimus.

Skrydžiai oro balionu. Pramogos trukmė apie 3 val. Tai puikus būdas pasigrožėti stulbinančiais peizažais, kurie atsiveria padangėje. Po skrydžio vyksta įšventinimo ceremonija, kurios metu ne tik gausite oreivio diplomą, bet ir skraidančio TARZANO titulą!

Plaukimas pripučiamaisiais plaustais – viena šauniausių vasaros pramogų. Kelionė prasideda nuotykių parke ir tęsiasi 3 val. Maršruto pabaiga Alytaus miesto apylinkėse.

Adresas: Radžiūnų g. 33 Radžiūnų km., Alytaus raj.
Tel.: +370 671 80 500
El. paštas: info@tarzanija.lt
Adresas internete: http://www.tarzanija.lt

Apgyvendinimo įstaigos

Kaimo turizmo sodybos

1. Kaimo turizmo sodyba „Atesys“

Įsikūrusi vienkiemyje, netoli Simno, greta Atesio ežero. Sodyboje galima paplaukioti vandens dviračiu. Čia laukiami svečiai, norintys ne tik aktyviai praleisti laiką, bet ir ramiai pailsėti.

Adresas: Ežero g. 15, Atesninkų k., Miroslavo sen., Alytaus r.
Tel.: +370 616 46 956, +370 611 54 200
El. paštas: albina@aapalytus.lt
Adresas internete: http://www.atesys.lt/

2. Kaimo turizmo sodyba „Avilys“

Įsikūrusi netoli Nemuno upės ir nuotykių parko „Tarzanija“. Sodyboje rengiami bitininkystės tema edukaciniai užsiėmimai.

Adresas: Radžiūnų k., Alytaus sen., Alytaus r.
Tel.: +370 611 24 692, +370 611 24 693

3. „Butrimiškių ranča“

Įsikūrusi labai patogioje vietoje, prie pat miesto – 3 km nuo Alytaus, link Ūdrijos link. „Butrimiškių ranča“ lankytojus priima visus metus

Adresas Butrimiškių k., Alytaus sen., Alytaus r.
Tel.: +370 699 42 929
El. paštas butrimiskiai@gmail.com
Adresas internete: http://butrimiskiuranca.lt/

4. Dvarčėnų dvaras

Mes visuomet pasiruošę suteikti Jums poilsio ir ramybės akimirkas savo nuostabioje kaimo turizmo sodyboje. Kaimo turizmo sodyba „Dvarčėnų dvaras" įsikūrusi atokiame gamtos prieglobstyje, ant Suvingio ežero kranto. „Dvarčėnų dvaras" – tai lyg ramybės oazė ištrūkusiems iš miesto gaudesio. Tai būtent tai, ko jums reikia...

Adresas: Dvarčėnų k., Daugų sen., Alytaus r.
Tel.: +370 698 36 777
El. paštas: info@dvarcenudvaras.lt
Adresas internete: http://www.dvarcenudvaras.lt/

5. Kaimo turizmo sodyba „Genutės ranča"

Įsikūrusi ant Ilgio ežero kranto, netoli pagrindinio kelio Alytus–Merkinė–Druskininkai. Geras privažiavimas iki pat sodybos, taip pat jos teritorijoje galima pasistatyti iki 50 palapinių.

Adresas: Meškasalio k., Alovės sen., Alytaus r.
Tel.: +370 686 87 259
El. paštas: pasalgirda@atostogoskaime.lt
Adresas internete: http://www.genute.puslapiai.lt

6. Genutės sodyba

Įsikūrusi gyvenvietėje, netoli vandens telkinio. Pritaikyta šeiminiam poilsiui su vaikais, tinka aktyviam poilsiui.

Adresas: Alovės k., Alovės sen., Alytaus r.
Tel.: +370 610 44 650
El. paštas: genutemun@gmail.com

7. Kaimo turizmo sodyba „Giluitis"

Įsikūrusi vienkiemyje, netoli Simno miestelio, vaizdingame Giluičio ežero pusiasalyje. Sodybos šeimininkai negyvena sodyboje, joje apsilanko pagal poreikį. Čia laukiami svečiai, norintys ne tik aktyviai praleisti laiką, bet ir ramiai pailsėti.

Adresas: Giluičių k., Simno sen., Alytaus r.
Tel.: +370 611 54 200, +370 315 40 191
El. paštas: a.zukauskiene@erdves.lt

8. Kaimo turizmo sodyba „Po uosiu"

Įsikūrusi vienkiemyje. Sodyba skirta ramiam ir pasyviam, šeiminiam poilsiui. Rami ir graži aplinka. Sodyboje yra tvenkinys ir už 500 m – Nemunas.

Nuotrauka iš sodybos archyvo

Adresas: Kalnėnų k., Nemunaičio sen., Alytaus r.
Tel.: +370 614 21 035
El. paštas: o.rimasauskiene@gmail.com
Adresas internete: http://www.stovyklavietes.lt/camp/view/camp/Po-uosiu-kaimo-turizmo-sodyba/

9. Kaimo turizmo sodyba „Meilės laiptai"

Įsikūrusi vienkiemyje, netoli Pivašiūnų miestelio. Sodyboje įrengta vaikų žaidimų aikštelė, laužavietė, šašlykinė, galima atsivežti gyvūnus. Puiki vieta ramiam poilsiui.

Nuotrauka iš sodybos archyvo

Adresas: Tabalenkos, km., Pivašiūnų sen., Alytaus r.
Tel.: +370 687 72 630
El. paštas: meileslaiptai@gmail.com
Adresas internete: http://meileslaiptai.ucoz.com/

10. Kupinų kaimo turizmo sodyba

Sodyba įsikūrusi ramioje, gražioje ir lengvai pasiekiamoje vietoje, Mikalavo kaime.

Adresas: Mikalavo k., Pivašiūnų sen., Alytaus r.
Tel.: +370 699 28 907
El. paštas: omnisella@takas.lt
Adresas internete: http://www.kupinusodyba.lt

11. Dapkiškių dvaras

Įsikūręs ramioje gražioje vietoje, apie 20 km nuo Alytaus, buvusiame dvare. Sodyboje įrengta sporto aikštelė. Didelė teritorija yra parkas, yra vandens telkinys su lieptu į salą, takai asfaltuoti, apšvieti žibintais.

Adresas Dapkiškių k., Krokialaukio sen., Alytaus r.
Tel.: +370 616 74 899, +370 685 39 468

12. Kaimo turizmo sodyba „Burlingė"

Įkurta Metelių regioniniame parke ant Dusios ežero kranto. Sodyba tinka ramiam poilsiui ir pramogų ieškantiems poilsiautojams, labiausiai mėgstantiems buriuoti.

Adresas: Metelytės k., Simno sen., Alytaus r.
Tel.: +370 315 58 235, +370 659 95 934
El. paštas: mail@burlinge.lt
Adresas internete: http://www.burlinge.lt/

13. Radzevičių kaimo turizmo sodyba

Įsikūrusi gražioje vietoje, tarp Gailinto ir Galintėnų ežerų, tinkanti ramiam ir aktyviam poilsiui

Adresas: Galintėnų k., Raitininkų sen., Alytaus r.
Tel.: +370 612 95 687

14. Remeikių kaimo turizmo sodyba

Įsikūrusi vienkiemyje, netoli vandens telkinio. Pritaikyta šeiminiam poilsiui su mažais vaikais.

Nuotrauka iš sodybos archyvo

Adresas: Gailento g. 6, Galintėnų k., Raitininkų sen., Alytaus r.
Tel.: +370 650 26 788, +370 682 73 486
El. paštas: info@dzukijosvingis.lt
Adresas internete: http://www.dzukijosvingis.lt/lt/kaimo-turizmas

15. Vaidos kaimo turizmo sodyba

Įsikūrusi šalia Suvingio ežero kranto Dvarčėnų kaime. 50 metrų nuo vandens stovinčiuose keturiuose nameliuose gali ilsėtis šeimos su vaikais ar draugų kompanijos.

Nuotrauka iš sodybos archyvo

Adresas: Dvarčėnų k., Daugų sen., Alytaus r.
Tel.: +370 615 14 994
El. paštas vaida.marcinke@gmail.com

16. Kaimo turizmo sodyba „Pas Algirdą“

Įsikūrusi ant Gailinto ežero kranto. Sodyboje ramu, tyras oras, vaizdingas kraštovaizdis. Šalia didelis tvenkinys, miškas.

Adresas: Piliakalnio k., Raitininkų sen., Alytaus r.
Tel.: +370 315 63 555, +370 686 87 259
El. paštas: pasalgirda@atostogoskaime.lt
Adresas internete: http://www.genute.puslapiai.lt/pas-algirda.html

17. Kaimo turizmo sodyba „Pas gandrus“

Įsikūrusi Alytaus rajone, Daugų seniūnijoje, Salos kaime, netoli vaizdingo Daugų ežero.

Adresas: Gandrų g. 7, Salos kaimas, Daugų seniūnija, Alytaus r.
Tel.: +370 611 79 938
El. paštas: pasgandrus@yahoo.com
Adresas internete: http://www.pasgandrus.lt/

18. Kaimo turizmo sodyba „Pas Robertą“

Įsikūrusi gražioje vietoje prie Gailinto ežero.

Adresas: Piliakalnio k., Raitininkų sen., Alytaus r.
Tel.: +370 614 28 856, +370 614 28 857

19. Metelytės kaimo turizmo sodyba

Įsikūrusi vienkiemyje prie Dusios ežero. Jauki sodybos aplinka suteiks galimybę puikiai praleisti laisvalaikį, mėgautis ramybe vaizdingame kraštovaizdyje.

Adresas: Metelytės k., Simno sen., Alytaus r.
Tel.: +370 610 33 445
El. paštas: zanetabag@gmail.com

20. Šiuolaikinė Stasio Slavinsko kaimo turizmo sodyba

Įsikūrusi prie miško, ant Gailinto ežero kranto.

Adresas: Piliakalnio k., Raitininku sen., Alytaus r.
Tel.: +370 685 12 255, +370 620 13 131

21. Viktorijos kaimo turizmo sodyba

Sodybos šeimininkai kviečia į vienkiemyje įsikūrusią sodybą, gražioje vietoje prie miško, 15 km nuo Alytaus, 400 m nuo magistralės Alytus–Pivašiūnai–Vilnius. Sodyboje galėsite atsipalaiduoti, fiziškai ir dvasiškai pailsėti, atgauti jėgas ir darbingumą.

Nuotrauka iš asmeninio archyvo

Adresas: Skraičionių k., Pivašiūnų sen., Alytaus r.
Tel.: +370 618 54 228, +370 698 34 659
El. paštas: j.slavinskiene@yahoo.com
Adresas internete: http://www.viktorijossodyba.lt/

22. Viliaus Vaicekausko kaimo turizmo sodyba

Įsikūrusi vienkiemyje prie Gailinto ežero, miškingoje, gražioje vietoje. Aplink yra daug kitų ežerų. Sodyba tinkama ramiam, aktyviam, turiningam poilsiui, taip pat laukiamos šeimos su vaikais.

Adresas: Galintėnų k., Raitininkų sen., Alytaus r.
Tel.: +370 685 56 650

23. Juozo Račkausko kaimo turizmo sodyba

Adresas: Vanagėlio g. 52, Simno m., Alytaus r.
Tel.: +370 687 70 398
Adresas internete: http://www.simne.lt/

Daugiau informacijos apie Alytaus miesto ir rajono lankytinus objektus rasite:

Alytaus turizmo informacijos centras
Adresas: Rotušės a. 14A, LT-62141, Alytus
Tel.: +370 315 52 010, +370 687 07 703
Faks.: +370 315 51 982
El. paštas: info@alytus-tourism.lt
Adresas internete: http://www.alytus-tourism.lt

DRUSKININKAI

Druskininkai – modernus ir savitas kurortas, teikiantis aukštos kokybės sveikatinimo, turizmo, rekreacijos paslaugas bei užtikrinantis gerą gyvenimo kokybę. Tai pirmasis ir didžiausias kurortas Lietuvoje. Druskininkuose sudarytos puikios sąlygos aktyviam poilsiui – kelionėms pėsčiomis, dviračiais ar vandeniu.

Miestas pritraukia daug žmonių ne tik iš Lietuvos, bet ir iš kitų šalių. Druskininkų apylinkėse yra garsusis Raigardo kraštovaizdžio, Druskininkų ir Vilko botaniniai, Avirės hidrografinis draustiniai, Grūto parkas (sovietinių skulptūrų ekspozicija). Druskininkuose veikia miško muziejus „Girios aidas“.

Saugomos teritorijos

Draustiniai

Raigardo slėnis – tai kraštovaizdžio draustinis su didžiausiu šalyje sufoziniu cirku, yra 9 km už kurorto važiuojant Gardino plentu. Sakoma, kad čia labai seniai stovėjęs didis miestas, vėliau prarytas žemės. Nuo neatmenamų laikų manoma, kad Raigardo duburio šlaitai kartu su aukštame sausame šlaite išaugusiomis pušimis slenka į versmėtą prarają. Raigardo slėnis saugomas kaip retos sandaros žemės forma, susidariusi palyginti neseniai (prieš 5000 metų) ir dar dabar besiformuojanti. Šlaito papėdėje yra vandeningų šaltinių, dėl kurių slėnio šonas nuo senų laikų ir dabar tebeslenka.

Lankytinos vietos

Muziejai

Miško muziejus GIRIOS AIDAS įkurtas originaliame pastate. Muziejuje esančios nuolatinės ekspozicijos pasakoja apie šio krašto gamtą – paukščius, vabzdžius, žvėris, augalus. Pristatomos meninių darbų parodos, fone skamba miško paukščių balsai. Muziejuje originalioje aplinkoje eksponuojamos meninių medžio drožybos, gintaro darbų ir kitos parodos.

Adresas: M. K. Čiurlionio g. 116, Druskininkai
Tel.: +370 313 53 901, +370 615 17 266
El. paštas: aidas@dmu.lt
Adresas internete: www.dmu.lt

A. Česnulio skulptūrų ir poilsio parkas. Vieno geriausių Dzūkijos skulptorių sodyboje esantys medžio drožiniai ir kompozicijos – tai tik dalis autoriaus kūrybos per 30 metų. Kieme stovi paties šeimininko surėstas vėjo malūnas, kurio keturiuose aukštuose išdėstyta A. Česnulio drožinių ekspozicija. Nuo malūno link Ratnyčėlės upelio driekiasi ypatinga Rūpintojėlių siena. Palei pakrantę eksponuojama kompozicija ŽMOGAUS IR MEDŽIO GYVENIMAS. Visi A. Česnulio darbai yra išskirtiniai, skirtingi ir gyvybingi. Jo skulptūros, stogastulpiai, koplytstulpiai stovi įvairiose Lietuvos vietose bei užsienyje.

Adresas: Naujasodės km. Druskininkų sav.
Tel.: +370 313 52 448, +370 687 93 694
El. paštas: cesnuliusodyba@gmail.com
Adresas internete: www.cesnuliusodyba.lt

Grūto parkas – tai ypatinga ekspozicija po atviru dangumi eglių ir pušų paunksnėje. Ekspozicija skirta tam, kad Lietuvos žmonės, į šalį atvykstantys svečiai, taip pat ir ateities kartos turėtų galimybę pamatyti sovietinę ideologiją, daugelį dešimtmečių slėgusią ir žeidusią mūsų tautos dvasią. Mažieji parko lankytojai čia taip pat ras užsiėmimų žaidimų aikštelėje gamtos apsuptyje. Mažųjų lankytojų dėmesį labai traukia ir parke esančio mini zoologijos parko gyventojai – paukščiai ir žvėreliai.

Adresas: Parko g. 49, Grūto k., Druskininkų sav.
Tel.: +370 313 55 511, +370 682 42 320
El. paštas: info@grutoparkas.lt
Adresas internete: www.grutoparkas.lt

Dvarai

Leipalingio dvaras su parku įsikūręs Druskininkų rajone, Leipalingio miestelyje. Šiandien čia stovi dvaro pastatai ir klasicistinio stiliaus centriniai rūmai parko fone. Juose įsikūrusi mokykla ir unikalus kraštotyros muziejus. Tai viena iš svarbiausių architektūrinių ir istorinių Dzūkijos vertybių.

Piliakalniai

Černiauskų piliakalnis – Leipalingio piliakalnis – vienintelis piliakalnis Druskininkų savivaldybėje, 4 km į pietus nuo Leipalingio, Černiauskų kaimo galulaukėse, bevardžio upelio slėnyje, kairiajame krante, šiauriau Bilso Baltajo ežero. Piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje. Aikštelė ovali, pailga. Piliakalnis apardytas arimų. Sunkiai surandamas.

Miestų parkai

Druskonio žiedas – mažas, nuostabus Druskonio ežeras traukia žmones visais metų laikais. Takeliais galima apeiti aplink ežerą: nuo Miesto muziejaus terasos iki kitoje balto tilto pusėje esančios tautodailės skulptūrų ekspozicijos Druskonio legendų tematika.

Nuotraukos autorius G. Svirnelis

Vijūnėlės parkas – Druskonio žiedo „brolis". Tai kelių kilometrų takas aplink Druskonio ir Vijūnėlės tvenkinius. Yra poilsio vietos ir skulptūrinė kompozicija. Parko teritorijoje įrengti 4,5 km ilgio dviračių takai, tinklinio ir vaikų žaidimo aikštelės, paplūdimys, sukurtos poilsio erdvės. Šalia pėsčiųjų ir dviratininkų tako įkurta ir japoniškų sakurų alėja.

Nuotraukos autorius G. Svirnelis

Pažintiniai takai

Liškiavos pažintinis takas. *Tako ilgis - 4,5 km, trukmė - 2–3 val.* Maršrutas prasideda nuo Liškiavos piliakalnio ir alkakalnio. Liškiava – viena garsiausių Lietuvos krašto vietovių. Nuo seno turistus ir keliautojus traukia nuostabaus grožio barokinė bažnyčia, vienuolynas, piliakalnis su nebaigtos statyti pilies liekanomis, alkakalnis, mitologiniai akmenys, vaizdingas Nemuno slėnis. Nemuno pakrantėje stūkso legendomis apipintas piliakalnis ir alkakalnis.

Pažintinio tako lankytojai pamatys retųjų augalų kolekciją. Tai puiki gamtos pažinimo pamoka tiek mažam, tiek dideliam. Kolekcija įkurta Liškiavoje (10 km į šiaurę nuo Druskininkų kurorto), kairiajame Krūčiaus upelio krante. Ši vieta pasižymi didele reljefo, dirvožemio ir hidrologinių sąlygų įvairove. Ši įvairovė leido sukurti įdomias pusiau natūralias ekspozicijas, miško parką, rekreacinę zoną. Tai viena iš nedaugelio Lietuvoje ir bene pirmoji saugomose teritorijose tokio tipo ekspozicija, kurioje suderinti pažintiniai ir aplinkosauginiai tikslai. Tako lankytojams sudarytos galimybės susipažinti su Dzūkijos floros ir augalijos įvairove vienoje vietoje

Aktyvus laisvalaikis

Dviračių takai

Žvaigždžių orbita, maršruto ilgiai: 9 km, 12 km, 24 km. Trukmė: 2–4 val., 6 val.

D*ruskininkų miesto muziejus – M. K. Čiurlionio memorialinis muziejus – Mažoji galerija – V. K. Jonyno galerija – Druskonio ež. – Mergelės Akelių ež. – Nemuno pakrantės poilsiavietės – Velnio akmuo – Švendubrės kaimas – Raigardo slėnis – Druskininkų žydų bendruomenės kapinės – Senosios miesto kapinės.*

Žilvino takas, maršruto ilgiai: 6 km, 8 km, 12 km. Trukmė: 2–3 val., 6 val.

Druskininkų stačiatikių cerkvė – Meilės sala – Gydyklų parkas – Grožio šaltinis – Ratnyčios ir Nemuno upių santaka – Ž. Lipšico vardo skulptūrų parkas – „Eglės" sanatorija ir tvenkinys – Neravų miškas – Ilgio ež. – Grūto parkas – A. Česnulio skulptūrų ir poilsio parkas – Ratnyčia – Miško muziejus „Girios aidas" – Druskininkai.

Žygiai baidarėmis

Per Dzūkijos nacionalinį parką tarp žalių girių vinguriuoja Ūlos upė, pelnytai vadinama viena gražiausių Lietuvos upių. Besižvalgydama į senus Dzūkijos kaimelius, Ūla pasiekia kitą dzūkų upę – Merkį ir su juo sulieja savo skaidriuosius vandenis. Ūlos grožis nebūtų toks nuostabus, jeigu jos pakrančių nepuoštų įvairi augalija ir jeigu nebūtų jos vandenyse įvairiausių gyvių.

Ūla puikiai tinka vandens turizmui. Plaukimas ja gana sudėtingas: srauni tėkmė, posūkiai, daugybė išvirtusių medžių. Vanduo yra labai skaidrus ir neužterštas. Aukštupyje tekanti plačiomis salpinėmis pievomis, vidurupyje Ūla pereina į kanjonišką slėnį. Ūlos upė ir jos slėnis yra išskirtiniai Lietuvos kraštovaizdyje, pasižymintys savita augalija ir gyvūnija. Nuo Zervynų Ūla pradeda graužtis per supustytą kopų ruožą. Žygiai Ūla gali būti vienos dienos (5–7 val.), dviejų ar trijų dienų.

Baidarių žygiams taip pat tinkamos upės: **Nemunas, Merkys, Varėnė, Visinčia, Baltoji Ančia, Šalčia.**

Baidarių nuoma

http://info.druskininkai.lt/new/lt/ka-veikti/vasaros-pramogos/baidariu-nuoma

Dviračių nuomos punktai

http://info.druskininkai.lt/new/lt/ka-veikti/vasaros-pramogos/dviraciu-nuoma

Kitos aktyvaus laisvalaikio pramogos

Ekskursija laivu „Druskininkai“

Ekskursija į Liškiavos vienuolyno ansamblį Nemuno upe vyksta su gidu. Taip pat plaukiant galima apžiūrėti Liškiavos piliakalnį.

Adresas: M. K. Čiurlionio g. 51, Druskininkai
Tel.: +370 612 26 982
El. paštas: info@gelme-druskininkai.lt
Adresas internete: www.gelme-druskininkai.lt

Holiday Boat Druskininkai

Pramoginis, pažintinis pasiplaukiojimas patogiu, šiuolaikišku, ekologišku katamaranu Druskininkuose.

Tel.: +370 630 06 660
El. paštas: info@holidayboat.lt
Adresas internete: www.holidayboat.lt

Nuotraukos autorė I. Svirkaitė

Hermio uostas

Ekskursija Nemunu – tai smagus nuotykis ir galimybė pasinerti į Druskininkų istoriją ir gamtos grožį.

Adresas: Vilniaus al. 7A, Druskininkai
Tel.: +370 686 15 814

ONE nuotykių parkas

Druskininkuose ant Nemuno kranto įsikūręs ONE nuotykių parkas kviečia visus atrasti aktyvų ir emocingą poilsį gamtoje. 3 hektarų teritorijoje tarp medžių išdėstytose trasose Jūsų laukia 160 provokuojančių rungčių ir net 13 atrakcijų. Prie tako esančio šalia parko yra sūpynės, suoliukai. Žmonės čia ateina pasivaikščioti, pasivažinėti dviračiais, palaipioti po medžius arba stebėti, kaip tai daro kiti. Laipiojimas medžiuose labiau ekstremalus savo pojūčiais ir emocijomis.

Adresas: 200 m nuo Druskininkų vandens parko,
GPS: 54.025570, 23.973198
Tel.: +370 607 20 911
El. paštas: rezervacija@onenuotykiuparkas.lt
Adresas internete: www.onenuotykiuparkas.lt

Apgyvendinimas

Stovyklavietės

Druskininkų stovyklavietė

Stovyklavietė Druskininkų mieste, prie Turizmo ir verslo informacijos centro. Stovyklavietės aikštelės yra specialiai suplanuotos ir pritaikytos tiek palapinėms, tiek automobiliniams nameliams statyti.

Adresas: Gardino g. 3, Druskininkai
Tel.: +370 313 60 800
El. paštas: camping@druskininkai.lt

Kaimo turizmo sodybos

1. Sodyba „Žiogeliai“

Ideali vieta šeiminiam poilsiui ar nedidelei draugų kompanijai. Sodyboje pamiršite triukšmą ir dulkes, rasite atgaivą kūnui ir sielai.

Nuotrauka iš sodybos archyvo

Adresas: Žiogelių k., Druskininkų sav.
Tel.: +370 600 23 161, +370 600 23 171
El. paštas: ziogeliai@gmail.com
Adresas internete: www.sodybaziogeliai.lt

2. „Vila Virginija“

Sodyba yra netoli Druskininkų, prie miško, ant Giedavardžio ežero kranto, skirta ramiam ir aktyviam poilsiui žiemą ir vasarą.

Adresas: Vileikių k., Leipalingio sen., Druskininkų sav.
Tel.: +370 313 42 154, +370 687 73 312
Adresas internete: www.vilavirginija.lt

3. „Storo Romo sodyba“

Greta Druskininkų, Ratnyčios kaime, įsikūrusi etnografinė STORO ROMO SODYBA. Miške įkurtą sodybą juosia Ratnyčėlės upelis, kur ramybę rasite ir kūnui, ir sielai. Ši sodyba – tai vieta, kur vyksta edukacinės programos „Sveikatingumo stovykla“. Mokoma sveikai gyventi, supažindinama su Dzūkijos regionu, kiekvieną dieną renkamos vaistažolės ir vėliau supažindinama su jų poveikiu žmogaus organizmui.

Adresas: Ratnyčios k., Viečiūnų sen., Druskininkų sav.
Tel.: +370 313 69 009, +370 650 30 777
Adresas internete: www.stororomosodyba.lt

4. „Sodybą rūke“

Sodybą rasite visai šalia Druskininkų, todėl nuvykti iki miesto centro prireiks vos keleto minučių. Jaukioje sodyboje rasite ramybę ir tylą.

Adresas: Panemunės g. 8, Neravų km., Viečiūnų sen., Druskininkų sav.
Tel.: +370 686 58 550
El. paštas: sodyba2011@gmail.com
Adresas internete: www.poilsisdruskininkuose.lt

5. „Sena Troba“

Atvykę į mūsų sodybą miške, vienkiemyje, tik 5 km nuo Druskininkų kurorto, galėsite ilsėtis, mėgautis nuostabia gamta, iškylauti. Šeimininkė paruoš viską, kas būtina Jūsų ramiam poilsiui.

Adresas: Jaskonių km. Viečiūnų sen., Druskininkų sav.
Tel.: +370 615 89 454
El. paštas: gidas.guide@gmail.com, kubus8@gmail.com

6. „Poilsis prie Avirio“

Sodyba įsikūrusi 10 km nuo Druskininkų, ant gražaus, miškais apsupto Avirio ežero kranto.

Adresas: Veršių k., Druskininkų sav.
Tel.: +370 682 15 181
El. paštas: audrone.aviris@gmail.com

7. „Pas Janiną“
Sodyba įsikūrusi ant Avirio ežero kranto, 10 km nuo Druskininkų.
Adresas: Veršių k., Druskininkų sav.
Tel.: +370 682 52 789
El. paštas: jmontviliene@gmail.com
Adresas internete: www.pasjanina.lt

8. „Liepiškių dvaras“
Kaimo turizmo sodyba įsikūrusi vienkiemyje. Prie sodybos yra tvenkinys. Iki Liškiavio ežero 1,5 km. Sodyboje gali ilsėtis įvairaus amžiaus žmonės, mėgstantys tiek ramų, tiek aktyvų poilsį.
Adresas: Liepiškių kaimas, Druskininkų sav.
Tel.: +370 687 824 69
El. paštas: liepiskiudvaras@gmail.com
Adresas internete: www.liepiskes.lt

9. Sodyba „Latkrantė“
Sodyba įsikūrusi 5 km nuo Druskininkų, pušyne, ant Latežerio kranto.
Adresas: Latežerio k., Viečiūnų sen., Druskininkų sav.
Tel.: +370 686 14 077
El. paštas: latkrente@gmail.com
Adresas internete: www.atostogoskaime.lt/lt/sodyba/sodyba-latkrante

10. Sodyba „Jūratė“
Moderni ir patogiai įrengta sodyba vienkiemyje, pušų apsuptyje, suteikia ramybę ir poilsį.
Adresas: Grūto k., Viečiūnų sen., Druskininkų sav.
Tel.: +370 601 44 525
El. paštas:jurate@atostogoskaime.lt
Adresas internete: www.atostogoskaime.lt/lt/sodyba/sodyba-jurate

11. „Barškulių sodyba“
Norintiems ramaus ar šeiminio poilsio. Galima žvejoti ar medžioti, grybauti ar uogauti, ar maudysitės šalia esančiuose ežeruose.
Adresas : Senoji g. 6, Ricielių km., Druskininkų sav. Druskininkai
Tel.: +370 684 56 685
El. paštas: j.mazaliauskiene@gmail.com
Adresas internete: www.barskuliai.lt

Daugiau informacijos apie Druskininkus rasite:

Druskininkų turizmo ir verslo informacijos centras
Adresas: Gardino g. 3, LT-66204 Druskininkai
Tel.: +370 313 60800, +370 313 51777
El. paštas: information@druskininkai.lt
Adresas internete: http://info.druskininkai.lt/new/lt

LAZDIJAI

Lazdijų kraštas nustebins miškų ir vandenų deriniu, kurį papildo tūkstantmečius menantys archeologijos, istorijos bei gamtos paminklai. Rajone puikiai išvystytos paslaugos turistams.

Saugomos teritorijos Lazdijų krašte užima 18,5 proc. ploto. Čia įsikūrę Veisiejų ir Metelių regioniniai parkai, pastaruoju metu tapę turistų traukos objektais, 4 draustiniai (Kalniškės kraštovaizdžio draustinis, Krakinio telmologinis draustinis, Kučiuliškių zoologinis draustinis, Kuzapiškės telmologinis draustinis), Veisiejų, Vainežerio parkai. Kraštovaizdį puošia ir istoriją garsina legendomis apipinti senieji Rudaminos, Paveisininkų, Prelomciškių bei kiti piliakalniai.

Rajonas garsėja ežerų gausa, jų priskaičiuojama per pusantro šimto. Dusios ežeras labai mėgstamas buriuotojų, kituose ežeruose džiugių akimirkų sulauks žvejai. Rajono pakraščiu teka didžiausia Lietuvos upė – Nemunas, pietiniu pakraščiu – Baltoji Ančia ir Seira.

Didžiausias ir gražiausias rajono miškas – Kapčiamiesčio giria. Į valstybės saugomų teritorijų sąrašą įtrauktas Pertako miškas ir Dainavos giria.

Šalia vandens telkinių, gamtos apsuptyje Jūsų laukia kaimo turizmo sodybos. Čia turistams sukurtos puikios sąlygos pailsėti prie ežerų, pasimėgauti vandens ir miško teikiamais malonumais. Žvejai ras kur pažvejoti, mėgstantys ramų poilsį – uogauti ar grybauti, drąsuoliai – valtimis ir baidarėmis keliauti vandens maršrutais, žirgų mėgėjai – pajodinėti.

Saugomos teritorijos

Draustiniai

Kalniškės kraštovaizdžio draustinis plyti Lazdijų rajone, užima 931,71 hektarų plotą. Įsteigtas siekiant išsaugoti Dzūkų ežeruoto moreninio kalvyno kraštovaizdį su būdingu šiam regionui kalvų ir tarpukalvių augalijos kompleksu, Lietuvos laisvės kovų istorines vietas.

Krakinio telmologinis draustinis įsteigtas 1974 m. Plotas 181 ha. Jam priklauso plynraistinė 125 ha Krakinio pelkė, būdinga pietryčių zandrinėms lygumoms. Jos centre yra 10 ha Krakinio ežeras. Draustinyje esančiose miškuose aptinkama vertingų vakarų taigos, pelkinių miškų gamtinių buveinių, aktyvių aukštapelkių.

Kučiuliškės herpetologinis draustinis plyti Lazdijų rajone, apima 24,3 hektarų plotą. Įsteigtas 1976 metais. Draustinyje saugomi vandens telkiniai, kuriuose baliniai vėžliai nuolat gyvena ir žiemoja, bei pastovios jų kiaušinių dėjimo vietos. Gilinami seni ir kasami nauji vandens telkiniai, tvarkomos vėžlių kiaušinių dėjimo vietos, gerinamos sąlygos veistis retiems varliagyviams - tritonams ir raudonpilvėms kūmutėms.

Šis draustinis įtrauktas į ES saugomų teritorijų tinklą „Natura 2000“. Draustinio teritorijoje nuo balandžio 1 dienos iki spalio 1 dienos lankytis draudžiama.

Kuzapiškės telmologinis draustinis plyti Lazdijų rajone, užima 15 hektarų plotą.

Pertako ornitologinis draustinis plyti Lazdijų rajone, užima 376,58 plotą. Įsteigtas 1998-01-08, siekiant apsaugoti skaitlingą vietinę kurtinių populiaciją, kuri yra ketvirta-šešta pagal patinų gausą tuokvietse iš šešių didžiausių Lietuvoje.

Vilko botaninis draustinis. Vilko ežeras ir jo apylinkės 1960 m. paskelbtos botaniniu draustiniu. Čia auga 278 aukštesniųjų augalų rūšys, jų tarpe ir saugomos – mažoji vandens lelija, menturlapė ežerutė, pelkinė žilė, kilnioji glindė. Ežero pakrantėse auga meldai, nendrės, plunksnalapės, alavijiniai aštriai, maurabragiai. Sutinkamos žuvys: karšiai, ešeriai, lydekos, raudės.

Lankytinos vietos

Muziejai

Etnografinė Prano Dzūko sodyba

Etnografinę Prano Dzūko sodybą įkūrė Algirdas Savulis, kuriam kilo mintis palikti vieną būdingesnę šio krašto sodybą ir sukaupti joje senovinių ūkio padargų, baldų, namų apyvokos daiktų ekspozicijas, išsaugojant autentišką dzūkų buitį. Sodybą sudaro: troba, svirnas, kluonas, geras tvartas, senasis tvartas ir kalvė. Visuose pastatuose veikia ekspozicijos.

Kiekvieną vasarą sodyboje šurmuliuoja 7 dienų etnografinė vaikų stovykla, kurios metu vaikai susipažįsta su dzūkų senaisiais amatais, kulinariniu paveldu, vaistažolėmis.

Adresas: Delnicos kaimas, LT-67421, Šeštokų sen., Lazdijų r.
Tel. +370 633 30 628
El. paštas: dzukasp@gmail.com

D. Mazurkevičiaus **akmenų muziejus „Jotvingių kiemas"**

Akmenų muziejus yra Kybartų kaime, Būdviečio seniūnijoje, Lazdijų rajone prie pat dabartinės Lietuvos-Lenkijos sienos. Tai trečias toks muziejus respublikoje. Įkurtas 1990 metais. Muziejus bei visuomeninė organizacija pavadinta „Jotvingių kiemas", pagerbiant čia gyvenusią baltų gentį. Lazdijai yra šios genties gyvenamojo ploto epicentras. Į muziejaus ekspoziciją įtraukta šalia esanti sena sodyba. Čia eksponuojami šio savito krašto buities reikmenys ir padargai.

Adresas: Kybartų k., Būdviečio sen., LT-67381 Lazdijų r.
Tel. +370 318 54 975, +370 615 67 131.
El. paštas: vytautas.didysis@kaunas.init.lt

Miškininkų muziejuje ekspozicijos išdėstytos trijuose kambariuose. Nuo įvairios informacijos čia tiesiog mirga akys: gamtos menininkės sukurti įdomių formų akmenukai, siluetai iš medžio. Veisiejų miškų urėdijos istorija, kampeliai, skirti jauniesiems miško bičiuliams, miško savininkams. Lankytojai gali susipažinti su Kapčiamiesčio girioje augančiomis vaistažolėmis.

Adresas: Paupio 10, Kapčiamiestis, Lazdijų r.
Tel.: +370 318 43 247, +370 686 65 210

Dvarai

Aštriosios Kirsnos dvaro sodyba yra viena didžiausių Dzūkijoje. Šią sodybą sudaro 19 pastatų ir parkas.

Tarp kitų Lietuvos dvarų Aštriosios Kirsnos ansamblis išsiskiria itin originalia reprezentacinės ir ūkinės gamybinės dalių kompozicija su buvusia išvystyta vandens telkinių sistema bei gausybe parko elementų – apžvalgos kalvelių gausa parke. Šiuo metu dvaro sodyba priklauso privačiam asmeniui, sodybos lankymas yra apribotas.

Adresas: Aštriosios Kirsnos k., Lazdijų r.
El. paštas: naglisn@justice.com

Buvusio Veisiejų dvaro fligelis su parku

Veisiejų savininkas Lietuvos didysis etmonas M. Masalskis pastatė U raidės formos reprezentacinius rūmus. Statinius juosia dvaro parkas. Parke auga apie 2 000 rūšių medžių, taip pat Veisiejų uosis – gamtos paminklas. Šiuo metu parke įrengtas stadionas, futbolo, tinklinio ir krepšinio aikštelės. Veisiejų parko plotas – 17,5 ha. Svarbiausias parko elementas – labai aukštų, ratu sodintų dvidešimt dviejų mažalapių liepų ratas.

Adresas: Santarvės g., Veisiejų m., Lazdijų r.

Vainežerio dvaro parkas: užima 12 ha. Dar kitaip vadinama buvusi Justinavo dvarvietė, yra prie Vainežerio ežero, Veisiejų regioninio parko teritorijoje, šalia kelio Veisiejai–Kapčiamiestis. Esantis Veisėjų regioniniame parke. Dvaro pastatų neišlikę. Didžiąją teritorijos dalį užima įvairių rūšių medžiai ir krūmai, senojo sodo medžiai. Parkas įveistas prieš 200 metų, tačiau jau 50 metų paliktas gamtos globai. Parką pusiau skiria Vainežerio ežeras. Čia auga nemažai klevų, uosių, vinkšnų, taip pat pilkasis kėnis ir europinis maumedis. Parke yra vieta, kuri vadinama Medžių muziejumi.

Piliakalniai

Paveisininkų piliakalnis įrengtas Veisiejo ežero krante esančios kalvos pakraštyje. Aikštelė ovali, pailga, apjuosta pylimu Piliakalnis apaugęs lapuočiais medžiais ir krūmais, aikštelė ir rytinis šlaitas dirvonuoti. Piliakalnio papėdėse, 1,5 ha plote yra buvusi gyvenvietė. Piliakalnis minimas I tūkst.–XIII a. Pasiekiamas Veisiejų–Kapčiamiesčio plentu ties Navikais pasukus link Paveisininkų, ties pirmosiomis Paveisininkų sodybomis pasukus į dešinę link Veisiejo ežero. Sausesniu sezonu prie piliakalnio galima prieiti pusiasalio pakraščiu per pelkę, kitu laiku geriau plaukti valtimi.

Prelomčiškės piliakalnis

Piliakalnis įrengtas Dusios ežero vakariniame krante, ties bevardžio upelio žiotimis esančioje kalvoje. Aikštelė ovali. Supiltas pylimas, šlaitai statūs, 9–10 m aukščio. Dabar piliakalnis, parengtas lankymui: iš šiaurinės pusės per upelį padarytas tiltelis, šalia jo pastatytos skulptūros, toliau – mašinų stovėjimo aikštelė, stendas. Piliakalnis minimas ir Eglynų vardu. Piliakalnis minimas I tūkst.–XIII a. Pasiekiamas važiuojant Metelytės–Zebrėnų keliu, Dusios ežero krantu (yra kairėje, pervažiavus upelį ties sodyba dešinėje).

Rudaminos piliakalnis – įrengtas atskiros didelės kalvos viršūnėje. Aikštelė ovali, pailga, iš visų pusių apjuosta pylimo. Šlaitų aukštis 25 m. Piliakalnis dirvonuoja, palei pylimą auga liepos. Piliakalnio papėdėje, 4 ha plote buvusi papėdės gyvenvietė, kurioje rasta lygios, grublėtos ir žiestos keramikos. Piliakalnis minimas V–XIII a. Pasiekiamas nuo Rudaminos centro einančia Piliakalnio g., pavažiavus 850 m (yra kairėje).

Lazdijų rajone taip pat galite aplankyti šiuos piliakalnius: **Buteliūnų, Druskininkėlių, Elveriškės, Giraitės, Kuklių, Mikyčių, Mėčiūnų, Papalazdijų, Paserninkų, Verstaminų I, Verstaminų II, Verstaminų III, Šlavantų.**

Daugiau informacijos apie lankomus Lazdijų rajono piliakalnius rasite:
www.piliakalniai.lt

Gamtos paminklai

Veisiejų uosis auga Veisiejų miesto parko pietinėje dalyje, ant Ančios ežero kranto. Tai antras pagal storį uosis Lietuvoje. Veisiejų uosis yra 30 m aukščio ir 5,1 m apimties.

Ramanavo ąžuolas. Ąžuolas auga Ramanavo kaime (Krosnos sen.). Jo aukštis – 27 m, skersmuo – 2 m.

Didysis ir Drevėtasis Širvinto ąžuolai, augantys pakelėje tarp Seirijų ir Metelių, yra vieni stambiausių parko teritorijoje. Kamieno apimtis siekia 5 m, skersmuo – 1,6 m, aukštis – 35 m. Ąžuolų amžius – apie 400 metų.

Apžvalgos aikštelės

Apžvalgos bokštas, esantis **Kailinių kaime prie Snaigyno ežero**. Iš apžvalgos bokšto galima grožėtis trimis ežero salomis, jo gamta.

Apžvalgos bokštas, esantis **Metelių gyvenvietėje.**

Paukščių stebėjimo vietovės

Dusia – ežeras, šalia kurio apsistoja įvairūs paukščiai, įrengtas stebėjimo bokštelis.

Pažintiniai takai

Miško takas vedantis per **Trako botaninį-zoologinį draustinį**
Maršruto pradžia ir pabaiga: Trako botaninis-zoologinis draustinis
Maršruto ilgis: 5,5–6 km, kelionės maršrutu trukmė: 2 val.

Gamtinis pažintinis takas **Bijotų–Širvinto miškais**
2 pėsčiųjų maršruto variantai: 3,3 km ir 4,1 km.
Takas pažymėtas apvaliais stulpeliais.
Maršruto pradžia ir pabaiga: Metelių regioninio parko lankytojų centras – Bijotų miško poilsiavietė
Maršruto ilgis: 3,3 km arba 4,1 km, kelionės maršrutu trukmė: 1–1,5 val.

Daugiau informacijos apie pėsčiųjų maršrutus rasite:
http://www.lazdijai-turizmas.lt/24790/turizmo-marsrutai/pesciuju-marsrutas.html

AKTYVUS LAISVALAIKIS

Dviračių maršrutai

http://www.lazdijai-turizmas.lt/24788/turizmo-marsrutai/dviraciu-marsrutas.html

Vandens turizmo maršrutai

http://www.lazdijai-turizmas.lt/24787/turizmo-marsrutai/vandens-marsrutas.html

Baidarių nuoma Lazdijų rajone

http://www.lazdijai-turizmas.lt/24851/paslaugos-turistams/baidariu-nuoma.html

Apgyvendinimas

Kaimo turizmo sodybos

1. „Baltosios Ančios sodyba"

Miško apsuptyje, prie baidarių trasos įsikūrusios Baltosios Ančios sodybos šeimininkai kviečia ne tik pailsėti ir pasilepinti pirties ar kubilo teikiamais malonumais, bet ir susipažinti su gamtine žemdirbyste.

Adresas: Menciškės k., Kapčiamiesčio sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 686 33 381
El. paštas: baltojiancia@gmail.com
Adresas internete: www.baltojiancia.lt

2. „Sodyba Nieda"

Norime jums pasiūlyti ramybės oazę ant Niedaus ežero kranto, kaimo turizmo sodyboje „Nieda". Tai vieta, kur rytais pažadins paukščių giesmės, o vakarais ramybės suteiks besileidžianti saulė.

Adresas: Kareivonių k., Kapčiamiesčio sen., Lazdijų r. sav.
Tel.: +370 682 20 006, +370 615 25 985
El. paštas: sodybanieda@gmail.com
Adresas internete: www.nieda.lt

3. Sodyba „Penktas sezonas“

Sodyba yra Veisiejų regioniniame parke, Ilgininkų hidrografiniame draustinyje. Ribojasi su Pastovio ežeru ir Baltosios Ančios upe.

Adresas: Padumblių k. Kapčiamiesčio sen. Lazdijų r.
Tel.: +370 611 16 797
El. paštas: info@5sezonas.lt
Adresas internete: www.5sezonas.lt

4. Sodyba „Purviškės“

Kaimo turizmo sodyba įsikūrusi vienkiemyje. Prie sodybos yra tvenkinys, šalia miškas.

Adresas: Purviškės k., Veisiejų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 615 23 445
El. paštas: salomejap3@gmail.com
Adresas internete: www.kaimopirtis.lt

5. Sodyba „Gintarinis namas“

Sodyboje pajusite tvyrančią ramybę ir jaukumą. Iki pat sodybos puikus privažiavimas tiek žiemą, tiek vasarą. Įsikūrusi prie Akmenių ežero.

Adresas: Akmenių k., Kučiūnų sen., Lazdijų r. sav.
Tel.: +370 677 97 031
El. paštas: info@gintarinisnamas.lt

6. „Pirtis24“

Siūlome išsinuomoti naują ant tvenkinio kranto pastatytą jaukią pirtelę šalia Lazdijų, čia galėsite visiškai atsipalaiduoti nuo miesto šurmulio, būsite apsupti nuostabaus Metelių regioninio parko kraštovaizdžio.

Adresas: Kamenkos k., Teizų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 609 98 558, +370 608 81 822
El. paštas: info@pirtis24.lt
Adresas internete: www.pirtis24.lt

7. Sodyba „Akmenėlis“

Aktyvus poilsis įsikūrusioje šiuolaikiškoje modernioje sodyboje, šalia esančio pušyno, prie vieno švariausių Lietuvoje, Akmenių ežero. Sodyboje galima paskanauti bei nusipirkti ekologiško medaus.

Adresas: Akmenių k., Kučiūnų sen., Lazdijų r. sav.
Tel.: +370 612 75 419, +370 614 53 773
El. paštas: valdelisv@takas.lt
Adresas internete: www.akmenelis.lt

8. „Danutės“ sodyba

Sodyba ant Trikojo ežero kranto, vienkiemyje.

Adresas: Taikūnų k., Veisiejų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 620 22 826
El. paštas: janulevicienedanute@gmail.com
Adresas internete: http://www.atostogoskaime.lt/lt/sodyba/danutes-sodyba

9. „Obelijos sodyba“

Sodyba yra Metelių regioniniame parke, nuostabiame gamtos prieglobstyje ant OBELIJOS ežero kranto. Mėgstantiems ramybę ir puikiai praleisti laisvalaikį: maudantis, žvejojant, grybaujant, uogaujant, iškylaujant, jodinėjant ar slidinėjant - kviečiame atvykti pas mus. Esant palankioms oro sąlygoms galima važinėtis su žirgais įkinkytomis rogėmis.

Adresas: Mockonių k., Seirijų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 686 59 400
El. paštas: obelijossodyba@gmail.com
Adresas internete: https://www.facebook.com/obelijos

10. „Stabingių sodyba“

Lazdijų rajone, labai gražioje ir ramioje vietoje, ant Vidugašlio ežero kranto.
Adresas: Smališkės k., Veisiejų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 656 52 131, +370 651 69 421
El. paštas: filas@inbox.lt

11. Sodyba „Laimos vila"

Kaimo turizmo sodyba „Laimos vila" įsikūrusi netoli Veisiejų, vaizdingoje regioninio parko kaimynystėje, ant Ilgio ežero pakrantės.

Adresas: Šadžiūnų k., Veisiejų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 698 09 007
El. paštas: info@laimosvila.lt
Adresas internete: www.laimosvila.lt

12. Sodyba „Pas Vytą"

Kaimo sodyba „Pas Vytą" įkurta Dzūkijoje, Galsto ežero pakrantėje. Ežerą supa tik pietinei Lietuvai būdingos kalvotos apylinkės.

Adresas: Miškinių k., Kučiūnų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 620 79 682
El. paštas: info@pasvyta.lt
Adresas internete: www.pasvyta.lt

13. Rimo Vaškevičiaus sodyba

Sodyba įsikūrusi jaukioje ir nuošalioje vietoje prie Zapsio ežero. Poilsiautojų patogumui uždara teritorija su tinklinio aikštele, lieptu į ežerą, pirtimi, šuliniu, pavėsine. Jaukumo, romantikos ir šilumos vėsiais vakarais Jums suteiks liepsnojantys židiniai.

Visą vasarą Jus džiugins nuostabi gamta su žemuogių pievelėmis ir paukščių čiulbesiu.
Adresas: Saločių k., Kučiūnų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 610 83 715
El. paštas: juztinoz@gmail.com

14. V. Akromo sodyba

Akromų sodyba įsikūrusi Metelių regioniniame parke. Šalia sodybos – sodas, aplinkui miškai, šalia Metelių ežeras.

Adresas: Vaicūniškės k., Seirijų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 698 17 548, +370 616 04 246
Adresas internete: http://www.akromusodyba.lt

15. Sodyba „Galstas“

Sodyba-poilsiavietė įsikūri prie Galsto ežero, privačioje prižiūrėtoje 50a teritorija. Trys nameliai, dvi pirtys, dvi pavėsinės ant ežero kranto , lieptas, valtis, krepšinis, tinklinis, sūpuoklės, geras krantas, užuovėja, švarus tyras vanduo, idealus poilsis ir ramybė gamtoje.

Sodybos kaimynystėje įsikūrusi gulbių šeimyna, peri antys , baubliai ir daug kitokių paukščių. Galima uogauti, grybauti.

Adresas: Saločių k., Kučiūnų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 698 78 040
El. paštas: karalius.zigmas@gmail.com

16. R. Paužuolio sodyba

Šilaičių k., Seirijų sen., Lazdijų r. sav., Sagavo ež.
Tel.: +370 605 18 883, +370 678 80 922
El. paštas: sigutep@yahoo.com

17. Sodyba „Saločė“

Sodyba-poilsiavietė, įkurta Saločių kaime, ant Zapsio ežero kranto. Pramogoms galime pasiūlyti valtis, vandens dviratį, žvejyba. Už 10 kilometrų nuo poisiavietės prasideda uogomis ir grybais turtingi Dzūkijos miškų masyvai, besijungiantys su Lenkijos ir Baltarusijos miškais.

Adresas: Saločių k., Kučiūnų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 618 43 716
El. paštas: saloce@atostogoskaime.lt

18. Sodyba “Jonų Sodyba”

Kaimo turizmo sodyba randasi vienkiemyje, šalia Buktos miško, netoli Žaltyčio ežero.

Adresas: Ramanavo k., Krosnos sen., Lazdijų r. sav., Žaltyčio ež.
Tel.: +370 612 35 245
El. paštas: namastra@gmail.com
Adresas internete: **http://jonusodyba.wu.lt/**

19. A. Sandienės sodyba

Gamta nepagailėjo šiam kampeliui žavesio ir jaukumo: visai čia pat ošiantis pušynas, maudynės ežere, piliakalnis, nuo kurio atsiveria puikus vaizdas.

Adresas: Ežero g. 2, Lazdijų r.
Tel.: +370 629 29 493
El. paštas: astossodyba@gmail.com

20. Sodyba „Vytautų dvaras“

Sodyba „Vytautų dvaras“ įsikūrusi nuostabioje gamtoje prie Galsto ežero. Poilsiautojų patogumui – uždara teritorija su tinklinio aikštele, krepšinio aikštele, tilteliu į ežerą.

Adresas: Vytautų k., Veisiejų sen. Lazdijų r.
Tel.: +370 658 28 294, +370 645 50 933
El. paštas: redasodyba@yahoo.co.uk

21. Sodyba „Poilsis prie Veisiejo“

Kaimo turizmo sodyba „Poilsis prie Veisiejo“ įsikūrusi miške, Veisiejų regioninio parko teritorijoje, prie gražaus Sapiegiškių pilkapio. Tai puiki vieta ramiam poilsiui prie švaraus, žuvingo Veisiejų ežero.

Adresas: Sapiegiškių k., Kučiūnų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 682 15 181
Faks.: +370 313 51 254
El. paštas: audrone.aviris@gmail.com

22. Sodyba „Tėviškė“

Išskirtinė gamtos atžvilgiu, saugi, uždara (iš trijų pusių apsupta ežero, o iš ketvirtos – miško vieta) tik sodybos svečiams skirta visa teritorija. Pušyno miške, aplink vienas švariausių Lietuvoje Snaigyno ežeras.

Nuotrauka iš sodybos archyvo

Adresas: Kailinių k., Veisiejų sen., Lazdijų r.
Tel.:+370 37 473 984; +370 686 04158
El. paštas: info@poilsiskaime.lt
Adresas internete: http://www.poilsiskaime.lt/

23. Sodyba „Užvėja“

Kaimo turizmo sodyba įsikūrusi Seirijo ežero pakrantėje, Barauciškės kaime. Mūsų sodyba - puiki vieta, vertinantiems privatumą ir gerą poilsį. Puiki vieta poilsiui su šeima. Ežere galima paplaukioti valtimi, pažvejoti, pasinaudoti pakrantėje esančia pirtimi. Vandens turizmo mėgėjai, keliaudami Lazdijų ežerų labirintais, irgi gali apsistoti pas mus.

Adresas: Barauciškės k., Seirijų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 618 46 655
El. paštas: vilmantal@gmail.com
Adresas internete: www.uzveja.lt

24. R. Mackevičienės sodyba „Šilas“

Čia tikrai nuostabu. Mėnesienoje, spragsint židinio liepsnai, čiulba lakštingalos, o šiltas vėjas atpučia gaivų ežero žuvies kvapą. Rytais prižadina padūkusių kregždžių čyravimas, atgaivinus veidą rasos lašais, panyri į skaidrų ežero vandenį, jautiesi toks lengvas, kaip ką tik išsiskleidęs baltos lelijos žiedas. Galva apsvaigus nuo tyro oro ir žemuogių aromato... Sodyba – Veisiejų ežero pakrantėje, vienkiemyje, atokioje vietoje, 2ha plote.

Adresas: Paveisiejų k., Veisiejų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 686 83 386, +370 614 43 548
El. paštas: silosodyna@one.lt
Adresas internete: http://www.tpl.lt/rasos-mackevicienes-kaimo-turizmo-sodyba-silas/

25. S. Čivinskienės sodyba

Sodyba įsikūrusi prie nuostabaus Dusios ežero, Metelių regioninio parko teritorijoje. Dusia - vienas didžiausių ir švariausių ežerų Lietuvoje, taip pat šis ežeras tinkamiausias buriavimui Dzūkijoje. Skaidrus vanduo, puikus lėkštas krantas idealiai tinkantis ir vaikams.

Adresas: Vaickūniškės k., Seirijų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 698 23 755
El. paštas: g.civinskas@one.lt

26. E. Ptakausko sodyba pire *Vilkinio ežero*
Sankonių k., Veisiejų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 686 67 036

27. A. Z. Lapinskienės sodyba prie **Šlavanto ežero**
Adresas: Čivonių k., Veisiejų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 687 51 070

28. Sodyba „Sraigės namai“

„Sraigės namai“ – tai ramybės ir poilsio oazė Dusios ežero pakrantėje, Metelių regioniniame parke. Mūsų nuomone, čia gerai laiką praleis šeimos su vaikais.

Adresas: Sutrės k., Seirijų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 686 67 579
El. paštas.: hello@sraigesnamai.lt
Adresas internete: www.sraigesnamai.lt

29. J. Liaukonio sodyba

Aktyvių pramogų mėgėjai gali jodinėti žirgais, leistis į žygius baidarėmis. Mėgstantys poilsiauti ne taip aktyviai gali pasimėgauti pirties ir kubilo teikiamais malonumais, pasiplaukioti valtele, pažvejoti Samanio ežere.

Adresas: Paterų k., Veisiejų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 686 05 973
El. paštas: samanis@samanis.lt
Adresas internete: www.samanis.lt

30. Dovio sodyba

Dovio sodyba" įsikūrusi 15 km nuo Druskininkų ant nuostabaus Vilkinio ežero kranto. Šio ežero vanduo labai švarus, žuvų gausa vilioja pabandyti laimę žvejojant. Smėlėtas dugnas, medinis lieptelis - puiki vieta maudynėms. Sodyboje galėsite bent trumpam pamiršti miesto įtampą, atsipalaiduoti, fiziškai ir dvasiškai pailsėti, atgauti jėgas ir darbingumą. Mes jums siūlome mėgautis grynu oru, vaizdinga aplinka, nuostabiu ežeru, ramybe ir laisve.

Adresas: Senkonių k., Veisiejų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 605 74 509
El. paštas: doviosodyba@gmail.com

31. **A. Pruskienės sodyba „Kotrynos sala“**

Veisiejų ežero pusiasalyje įkurta moderni sodyba, bei senasis šimtametis namas, kuriame jaučiama dzūkiškos sodybos dvasia. Jei norite atsipalaiduoti, pasilinksminti, ar tiesiog pailsėti nuo miesto rūpesčių, bei galingų ąžuolų paunksnėje įvėpti tyro oro, mes visuomet jums pasiūlysime jaukią pastogę.

Adresas: Paveisiejų k., Veisiejų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 698 76 399, +370 686 08 634
El. paštas: rickus999@yahoo.com
Adresas internete: http://www.kotrynossala.lt

32. V. Stankevičiaus sodyba „Joginta“

Sodyba įsikūrusi Veisiejų regioninio parko teritorijoje, prie Šlavantėlio ežero kranto. Graži aplinka, aplink gausu kitų ežerų (Šlavantas, Giluišis, Palšinis, Liūnelis ir kt.).

Adresas: Kalvelių k., Veisiejų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 698 31 653, +370 687 24 108
El. paštas: joginta@atostogoskaime.lt

33. Bertašiūnų vienkiemis

Sodyba įsikūrusi Dzūkijoje, Veisėjų regioniniame parke, ant nuostabaus Trikojo ežero kranto. Sodyba pritaikyta įvairioms stovykloms. Sodyboje galima paskanauti naminio alaus bei Dzūkiškų bandų.

Adresas: Bertašiūnų k., Veisiejų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 698 75 716
El. paštas: bertasiunai@gmai.com
Adresas internete: www.bertasiunai.lt

34. Sodyba **“Likimo ratas”**

Sodyba “Likimo ratas” išsidėstė puikioje vietoje – Veisiejų regioniniame parke, saugomoje zonoje, apsupta Dzūkijos miškų ir laukų. Šalia sodybos švariausias Ilgio ežeras. Kadangi tai yra gamtos rezervatas, draudžiama važiuoti motorinėmis valtimis. Čia galima maudytis, degintis mažame privačiame paplūdimyje, žvejoti. Ežero pakrantės skirtos tik poilsiautojams, svetimų nėra. Sodybos svečių paslaugoms – valtys plaukiojimui ir žvejybai. Miškai aplink sodybą turtingi uogų, grybų, laukai – vaistažolių, gėlių.

Adresas: Salučių k., Veisiejų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 698 87 717, +370 698 70 770
El. paštas: lratas@gmail.com
Adresas internete: http://likimoratas.lt

35. Emilijos sodyba

Sodyba yra įsikūrusi 3 ha teritorijoje Samanio ežero įlankoje šalia Veisiejų regioninio parko. Gaivus oras, naturali gamta,draustinis,žavingas kraštovaizdis, žalios pievos, žaliuojantis beržynas, gražūs laukai, švarus ežero vanduo, tilta

Adresas: Šadžiūnų k., Veisiejų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 652 87 787
El. paštas: sodybaema@freemail.lt
Adresas internete: http://www.atostogoskaime.lt/lt/sodyba/emilijos-sodyba

36. Sodyba "Silvestro dvaras"

Sodyba įsikūrusi geografiškai labai patogioje vietoje, prie Vilkaičio ežero. Šalia - Druskininkai ir Lietuvos – Lenkijos sienaSodyba nauja ir kiekvienais metais plečia savo siūlomų paslaugų pasiūlą. Šiandien pas mus galite praleisti laiką gamtos prieglobstyje: uogauti, grybauti, pasigauti žuvies. Aktyviems, mėgstantiems sportuoti gamtoje, pasiūlysim įvairių sporto šakų, o vaikams - žaidimu aikštelę.

Adresas: Taikūnų k., Veisiejų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 686 49 258
El.paštas: info@silvestrosodyba.lt
Adresas internete: http://www.silvestrosodyba.lt/

37. A. Kliučinsko sodyba „Žališkė"

Sodyba ant Babrų ežero kranto, vienkiemis, netoli miškas. Mėgstantiems iškylauti su palapinėmis, ežero pakrantėje įrengtos trys ramiam poilsiui skirtos teritorijos. Sodyboje yra bitynas - galėsite paragauti medaus su koriais tiesiai iš avilio! Dar daugiau įspūdžių paliks avilio namelis - galimybė pabūti specialiai įrengtoje patalpoje su bičių avilio klimatu bei pajusti teigiamą jo poveikį Jūsų sielai ir kūnui!

Adresas: Žališkės k., Šventežerio sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 681 77 469, +370 616 35 005
El. paštas: kliucinskas@gmail.com
Adresas internete: http://www.atostogoskaime.lt/lt/sodyba/sodyba-zaliske

38. E. Stučkienės sodyba „Klėtis"

Sodyba-vienkiemis Metėlių regioniniame parke, netoli Dusios ežero. Gražus gamtovaizdis. Yra gyvūnų mini zoologijos sodas.

Adresas: Teizininkų k., Teizų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 614 34 602, +370 318 45 995
El. paštas: elena.stuckiene@gmail.com
Adresas internete: http://www.kletis.lt

39. „Trikojo sodyba"

Sodyba įsikūrusi vienkiemyje ant pačio Trikojo ežero kranto, Veisiejų regioniniame parke, Ilgininkų hidrografiniame draustinyje.

Adresas: Taikūnų k., Veisiejų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 686 70 706
El. paštas: sodybatrikojis@gmail.com
Adresas internete: www.atostogoskaime.lt/sodyba-trikojis

40. Sauliaus Čepononio sodyba

Sodyba yra Metelių regioninio parko teritorijoje, šalia Dusios ežero. Tai trečias pagal dydį Lietuvos ežeras. Aplink sodybą gražus Dzūkijos gamtos kraštovaizdis. Sodybos apylinkėse daug lankytinų vietų, piliakalnis, bažnyčia, medžio skulptūrų parkas ir kt.

Nuotrauka iš sodybos archyvo

Adresas: Zebrėnų k., Teizų sen., Lazdijų r. sav., Dusios ež.
Tel.: + 370 687 73 488, +370 318 52 106
El. paštas: pusinetroba@gmail.com
Adresas internete: http://www.zebrenai.lt/

41. D. Kaknevičienės sodyba prie Vilkinio ežero

Adresas: Dvarciškės k., Veisiejų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 686 65 905
El. paštas: dainida@yahoo.com

42. Z. Karaliaus sodyba „Mėta"

Nuostabi gamta, šiltas ir tyras Dusios ežero vanduo, smėlėtas krantas, grybai, uogos, pievos ir pušelės.

Nuotrauka iš sodybos archyvo

Adresas: Metelių k., Seirijų sen., Lazdijų r.
Tel.: +370 698 78 040
El. paštas: karalius.zigmas@gmail.com

Daugiau informacijos apie turizmo lankytinus objektus ir vietas rasite:

Lazdijų turizmo informacinis centras
Adresas: Vilniaus g. 1, LT-67106 Lazdijai
Tel.: +370 318 66 130
El. paštas: turizmas@lazdijai.lt

Lazdijų turizmo informacinis centras Lietuvos-Lenkijos pasienyje
Adresas: Janaslavo k. 10, LT-67170 Lazdijų r.
Tel.: +370 318 51 160, +370 318 51 881
El. pastas: turizmas.info@lazdijai.lt

Adresas internete: http://www.lazdijai-turizmas.lt/

VARĖNA

Varėnos rajonas – tai šviesūs ir gaivūs pušynai, garsėjantys grybais, supustytos smėlingos žemyninės kopos ir lygumos, papuoštos vingiuotomis upėmis ir srauniais upeliais, mėlynais ežerais.

Dzūkijos nacionalinis parkas ir Čepkelių valstybinis gamtinis rezervatas – **didžiausia saugoma teritorija Lietuvoje**, išskirtinė savo turtingu augalijos ir gyvūnijos pasauliu – ypatingomis žemyninėmis kopomis, pelkėmis su plynėmis, ežerėliais ir salomis, spanguolynais, drevinėmis pušimis, ardomais upių šlaitais, šaltiniais.

Aktyvaus poilsio mėgėjams siūloma pažinti kraštą plaukiant baidarėmis Merkio, Ūlos, Šalčios, Nemuno ir kitomis upėmis, ar keliaujant pėsčiomis ar dviračiais miškų, kaimų, laukų keliais ir takeliais. Pageidaujantiems ramesnio poilsio, galima paiškylauti, pasiilsėti prie upių, ežerų, pasimokyti tradicinių menų ir amatų, aplankyti muziejus. O nakvynę suteiks ir dar pirtelę pasiūlys svetingos dzūkų kaimo turizmo sodybos.

SAUGOMOS TERITORIJOS

Draustiniai

Akmens geologinis draustinis. Saugomos atodangos, kuriose matyti vėlyvosios jūros ir ankstyvosios kreidos bei vėlyvosios kreidos jūrinės kilmės sluoksnių luistai.

Taurupio kraštovaizdžio draustinis. Įsteigtas siekiant išsaugoti raiškų Taurupio upelio erozinio slėnio kraštovaizdį Eišiškių–Šalčininkų moreninėje pakilumoje.

Glėbo hidrografinis draustinis. Siekiama išsaugoti raiškų guolinės kilmės duburį – Glėbo ežerą su apyežeriu.

Diržamenių telmologinis draustinis. Saugoma: pelkiniai miškai, aktyvios aukštapelkės, tarpinės pelkės ir liūnai, natūralūs distrofiniai ežerai.

Geidukonių telmologinis draustinis. Draustinyje saugoma: degradavusi aukštapelkė, natūralūs distrofiniai ežerai, tarpinės pelkės ir liūnai, pelkiniai miškai.

Merkio ichtiologinis draustinis. Draustinis įsteigtas siekiant išsaugoti upėtakių ir kiršlių nerštavietes bei šioje teritorijoje randamas saugomas gyvūnų ir augalų rūšis.

Pelesos botaninis-zoologinis draustinis. Įsteigtas siekiant išsaugoti natūralią Pelesos upelio vagą bei didelius pelkės plotus, teritorijai būdingas augalijos ir gyvūnijos bendrijas, retų į Lietuvos raudonąją knygą įrašytų augalų ir gyvūnų rūšis.

Spenglos hidrografinis draustinis. Įsteigtas siekiant išsaugoti salpinio slėnio smarkiai vingiuotą Spenglos žemupį.

Ilgininkų botaninis-zoologinis draustinis. Siekiama išsaugoti natūralią Ilgininkų pelkę, derlingus mišrių miškų medynus, retų ir į Raudonąją knygą įrašytų augalų ir gyvūnų rūšių buveines. Šioje teritorijoje peri juodieji gandrai.

Ūlos kraštovaizdžio draustinis. Į jo teritoriją patenka terasinės lygumos, kuriose gausu nedidelių termokarstinių ežerėlių. Dalis ežerų išnykę, upeliai taip pat išnyksta smėlynuose nepasiekę Ūlos. Draustinio teritorija teka Ūlos upė. Beveik visą draustinio teritoriją užima pušynai. 27 čia augančios augalų rūšys yra apyretės, 26 – retos.

Taip pat Varėnos rajone yra šie draustiniai: ***Katros botaninis-zoologinis draustinis, Pilvingio ornitologinis draustinis, Tabalio botaninis draustinis, Vykšiaus botaninis-zoologinis draustinis.***

Poligonai

Rūdninkų girios biosferos poligonas. Plotas – 20 050 ha. Tikslas – išsaugoti Rūdninkų girios ekosistemą, labiausiai – išlaikyti retų paukščių populiacijas. ***Daugiau informacijos:*** www.salmu.lt, www.vstt.lt.

LANKYTINOS VIETOS

Muziejai

Dzūkijos nacionalinio parko direkcijos etnografinė sodyba – muziejus

Etnografinėje sodyboje – namas ir kluonas. Ekspozicija nuolat papildoma naujais eksponatais, surinktais Dzūkijos Nacionalinio parko teritorijoje. Čia sužinosite, kaip šiliniai dzūkai vaikščiojo „grybų trobelėm“, apsiavę vyžom, kaip įviliodavo biteles į drevėtą pušį, apie dzūkų gyvenimo būdą, papročius, tradicijas, amatus.

Adresas: Miškininkų g. 6, Marcinkonys, Varėnos r.
Tel.: +370 310 39 169
El. paštas: muziejus@dzukijosparkas.lt

Tado Ivanausko zoologijos muziejaus padalinys Čepkelių valstybiniame gamtiniame rezervate

Aplankę Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato ekspoziciją sužinosite, kad rezervatas yra skirtas išsaugoti natūraliai laukinei gamtai. Jame nekertami ir nesodinami miškai, nešalinami sausuoliai. Rezervate nemedžiojama, nerenkamos gamtos gėrybės, o lankytojams įrengiami mokomieji takai. Taip pat sužinosite, kad rezervato teritorijoje dominuoja pelkės. Jas supa žemyninės kopos, smėlinga lyguma. Ekspozicijoje galima išgirsti ir pamatyti įvairių gyvūnų ir paukščių balsų, kurių rezervato teritorijoje gausu.

Adresas: Šilagėlių g. 11, Marcinkonys, Varėnos r.
Tel.: +370 310 44 466

Senovinės bitininkystės muziejus ir kelminių avilių bitynas

Drevinės bitininkystės ekspozicija įrengta Musteikos kaime. Dabar bityne galima pamatyti, kaip kelminiuose aviliuose prižiūrimos bitės, kaip tvarkomas medus ir vaškas. Bityne edukacijos metu galima išbandyti ne vieną amatą.

Adresas: Musteikos k., Varėnos r.
Tel.: +370 310 48 034
El. paštas: etnokultura@dzukijosparkas.lt

Piliakalniai

Merkinės piliakalnis įrengtas aukštumos kyšulyje, 100 m nuo Merkio santakos su Nemunu, abiejų upių dešiniuosiuose krantuose, Stangės kairiajame krante. Nuo Merkinės piliakalnio atsiveria graži panorama į Merkio ir Nemuno santaką.

Piliakalnis turėjo ne mažesnę nei 20 m skersmens aikštelę, iš visų pusių apjuostą pylimu. Piliakalnio viršus ir šiaurinis šlaitas apaugę lapuočiais. Vakariniame šlaite įrengti laiptai. Piliakalnis minimas XIV–XV a.

Pasiekiamas Merkinės–Lazdijų plentu prieš pat tiltą per Nemuną pasukus į kairę, už 130 m. .

Liškiavos piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje, Nemuno kairiajame krante. Nuo piliakalnio atsiveria graži panorama į Nemuną ir Liškiavos bažnyčią, vienuolyną.

Aikštelė keturkampė, pailga. Joje matyti iš akmenų mūrytas 11,5 m skersmens bokštas 3,5 m storio sienomis, išlikęs iki 3 m aukščio. Netoliese nuo šio bokšto iškasta didelė duobė kitam bokštui, tačiau jis nepastatytas, padėti tik keturkampiai pamatai. Duobės kastos ir bokštus jungiančioms sienoms. Piliakalnio šlaituose auga pušys. Rytiniame šlaite įrengti laiptai. Piliakalnis minimas – XV a.

Pasiekiamas nuo Liškiavos bažnyčios pavažiavus plentu link Baltašiškių 800 m (yra kairėje pusėje prie Nemuno).

Gamtos paminklai

Akmuo su „jaučio pėda“. Rytinėje Liškiavos Alkakalnio pusėje netoli Nemuno ir Krūčiaus santakos stovintis mitologinis akmuo „Jaučio pėda“ primena gamtmeldiškos Lietuvos laikus. Kažkada nuriedėjęs žemyn, jis ištrauktas iš Krūčiaus upelio. *Akmens aukštis – 0,7 m, ilgis 1,4 m, plotis 0,9 m. Pėdos ilgis – 26 cm, plotis – 15 cm.*

Akmuo „Kiškio bažnyčia“. Archeologijos paminklas stūkso Genionių kaime.

Kurpiko kadagys auga Margionių kaimo pakraštyje. Kadagys aukštas, kamienas storas. Šio kadagio *aukštis – 7 m, kamieno apimtis – 1,3 m*, todėl Kurpiko kadagys paskelbtas gamtos paveldo objektu.

Liškiavos atodanga yra Nemuno krante netoli Liškiavos kaimo.

Zervynų ąžuolas ir drevėtosios pušys – senosios bitininkystės tradicijas menantys gamtos paminklai.

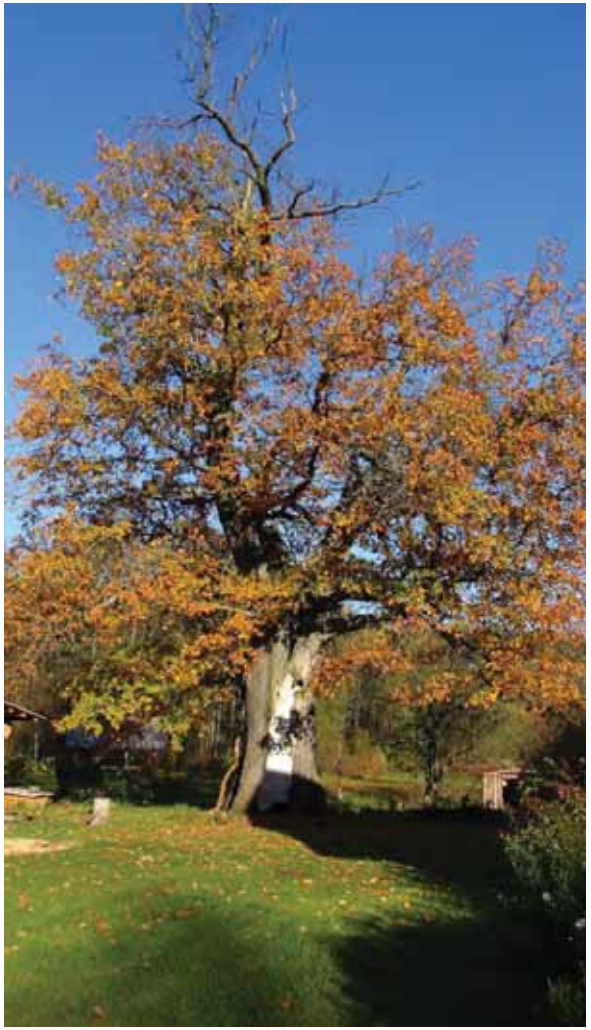

Apžvalgos aikštelės

Apžvalgos aikštelė ant **Merkinės piliakalnio.**

Apžvalgos aikštelė **Čepkelių valstybiniame gamtiniame rezervate**
Apžvalgos aikštelės ant **Liškiavos piliakalnio ir bažnyčios kalno.**

Regykla apžvalgos bokšte **Puvočių kaime**.

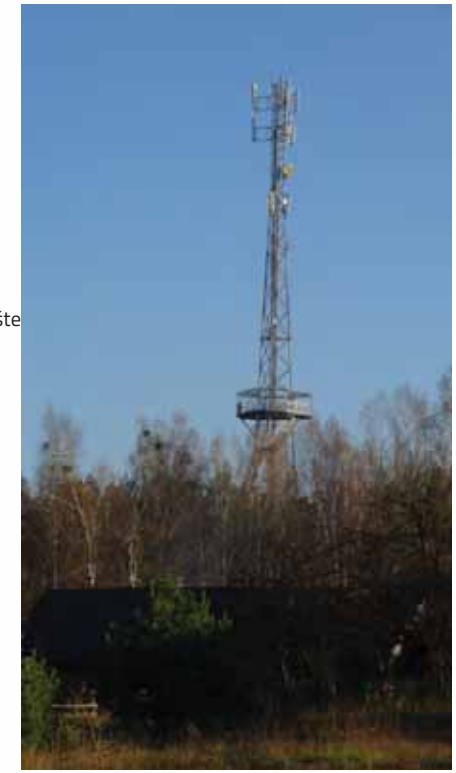

Apžvalgos aikštelė **prie Bakanauskų ežero Kapiniškių kaime.**
Mančiagirės skardžių regykla.

Paukščių stebėjimo vietovės

Kapiniškių pieva
Čepkelių pelkės pažintinis takas
Merkinės piliakalnis
Visi **Dzūkijos nacionalinio parko** ir **Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato** pėsčiųjų takai

Pažintiniai takai

Merkinės istorinis takas. *Tako ilgis - 3,5 km, trukmė - 1–2 val.* Tako pradžia – Merkinės lankytojų centras. Merkinės lankytojų centras – šiuolaikinė moderni ekspozicija, pristatanti upių, upelių, šaltinių kraštą su Merkinės apylinkių gyvenimo būdu, tradicijomis, istorine raida. Čia yra trimatė vandens žuvų instaliacija, interaktyviosios, į judesį reaguojančios žuvys, sienos, skirtos sielių ir žvejų, gyvūnijos, augmenijos temai bei gyvą emociją kurianti šaltinio instaliacija. Merkinės pažintinio tako metu aplankoma: Merkinės kraštotyros ir genocido muziejus, kryžių kalnelis, Merkinės piliakalnis.

Žiežulio takas. *Tako ilgis - 3 km.* Žiežulio takas – tai puikus maršrutas norintiems pailsėti, pabūti gamtoje ir atgauti jėgas. Take įrengta žaismingų atokvėpio vietų, informacinių stendų, medinės įrangos aktyviam poilsiui.

Čepkelių mokomasis takas. *Tako ilgis - 1,5 km., trukmė - 1–2 val.* Čepkelių raisto pakraštyje įrengtas mokomasis takas pelkėje ir apypelkyje. Šiame take lankytojai gali pamatyti Čepkelių raistą, pušynais apaugusias kopas, susipažinti su pelkės ir miško augmenija. Suteikta galimybė nors akies krašteliu žvilgtelėti į vieną vertingiausių mūsų krašto objektų – Čepkelių raistą. Čia iš apžvalgos bokšto atsiveria didžiuliai miškingomis salomis iškaišyti padūmavusios pelkės plotai, o medinis takas nuveda į apžvalgos aikštelę. Čepkelių mokomasis takas pritaikytas ir mažiau galimybių turintiems žmonėms. Nuo automobilių stovėjimo aikštelės nutiestas medinis takas iki bokštelio, kur įrengta apžvalgos aikštelė bei stendas su informacija.

Dėl ekskursijų kreipkitės į Marcinkonių lankytojų centrą: ***tel. 8 310 44 466 arba el. paštu: info@dzukijosparkas.lt; cepkeliai@takas.lt.***

Girinio pažintinis takas. *Tako ilgis – 3,6 km.* Girinio pažintinis takas veda pietinio Marcinkonių pakraščio šilais aplink senojo malūno tvenkinį. Originalūs rekreaciniai įrenginiai, pavėsinės, paplūdimys sudaro geras sąlygas aktyviai pailsėti. Čia galima pamatyti Dzūkijos pušynų augalus, paukščius ir vandens gyvūniją.

Skroblaus pažintinis takas. *Tako ilgis – 4 km.* Skroblaus pažintinis takas veda per Kapiniškių kaimą link žemyninių kopų apsuptyje plytinčios nedidelės Bakanauskų pelkės su Bakanauskų ežeru. Keliaujant taku, galima susipažinti su vienu įspūdingiausiu Lietuvos upeliu – Skroblumi. Kito tokio trumpo (17,3 km) ir tuo pat metu tokio vandeningo upelio Lietuvoje nėra. Didžioji Skroblaus slėnio dalis yra paskelbta rezervatine zona.

Zackagirio (Dziackagirio) pažintinis takas. *Tako ilgis - 7 arba 13,8 km, trukmė - 3–5 val.* Tako pradžia – Marcinkonyse, prie lankytojų centro. Takas vingiuoja vaizdingomis Marcinkonių apylinkėmis. Įspūdingos Grūdos upės kilpos, paslaptingas Aklaežeris, vėjo pustomas Klonių kalnas (Gaidzų kopa), Dziackagirio upelio pakrantės. O kur dar į Raudąją knygą įrašyti augalai ir paukščiai, kurie yra neatsiejama šio nuostabaus gamtos kampelio dalis.

Jonionių akmenys. *Tako ilgis - 6 km., trukmė - 2 val.* Tako pradžia – Merkinės miesto aikštėje. Maršruto ilgis priklauso nuo pasirinkto kelio. Kairiajame Nemuno kranto terasoje, netoli Jonionių kaimo, yra akmenų grupės – senovės paleoastronominė stebykla. Jų išdėstymo sistemos vektoriai rodo artimiausias Merkinės apylinkių akmens amžiaus stovyklas. Jonionių akmenys – lankytinas, saugotinas ir turintis pažintinę istorinę reikšmę objektas.

AKTYVUS LAISVALAIKIS

Dviračių maršrutai

http://varena.dev.weblancet.com/Turizmas/Laisvalaikis/Dviraciu-marsrutai

Vandens turizmo maršrutai

http://varena.dev.weblancet.com/Turizmas/Laisvalaikis/Vandens-marsrutai_1

Dviračių nuoma Varėnos rajone

http://varena.dev.weblancet.com/Turizmas/Laisvalaikis/dviraciu-nuoma/

Baidarių nuoma Varėnos rajone

http://varena.dev.weblancet.com/Turizmas/Laisvalaikis/Baidares

APGYVENDINIMAS

Kaimo turizmo sodybos

1. Rūtos Šiaučiulienės sodyba „Pas Rūtą“

Sodyba ant Merkio kranto, Puvočių kaime, įsikūrusiame vaizdingoje Merkio ir Grūdos santakoje, Dzūkijos nacionaliniame parke. Miškai, paslaptingos pelkės, sraunūs upeliai, kaimai, kuriuose dar gyvi senieji papročiai ir tradicijos vilioja turistus.

Adresas: Puvočių k., Marcinkonių sen., Varėnos r.
Tel.: +370 686 71 883
El. paštas: pasruta1@gmail.com
Adresas internete: www.druskonis.lt/pasruta

2. Valentinos Učkuronienės sodyba

Pamiškėje esanti sodyba prie gražaus Burokaraisčio ežero kranto skirta ramiam poilsiui. Sodyba įsikūrusi miške, atstumas iki ežero – 50 m.

Adresas: Burokaraistėlės k., Merkinės sen., Varėnos r.
Tel.: +370 310 39 263, +370 615 71 291

3. Rimos Kuodienės kaimo turizmo sodyba

Sodyba įsikūrusi šalia miško, atstumas iki artimiausio ežero – 4 km, iki artimiausios upės – 4 km.

Adresas: Valkininkų geležinkelio stoties gyvenvietė, Valkininkų sen., Varėnos r.
Tel.: +370 616 76 320, +370 616 04 188

4. Mariaus Lazdinio sodyba

Gyvos senojo Lietuvos kaimo tradicijos. Sodyba įsikūrusi miškų apsuptyje, toli nuo visų, tačiau - pilnas komfortas, atstumas iki artimiausio ežero – 6 km, iki upės – 1 500 m. Kviečiame visus, mėgstančius kaimą, gamtą, laisvę ir erdvę. Jūs nebūsite varžomi šeimininkų ir jums nereikės su niekuo dalintis. Esate laukiami su visa šeima, įskaitant ir jūsų mylimus gyvūnus!

Adresas: Margionių k., Marcinkonių sen., Varėnos r.
Tel.: +370 682 51 696
El. paštas: info@margionys.lt
Adresas internete: www.margionys.lt

5. Aušros Blėdienės sodyba „Keružė“

Sodyba įsikūrusi pušyne šalia žuvingo, smėlėtu dugnu, gerai prieinamais krantais Lavyso ežero. Aplinkui gryb ingi Dzūkijos pušynai. Netoliese Dzūkijos nacionalinio parko etnografiniai kaimai, Čepkelių rezervatas, Ūlos akis ir kitos lankytinos vietos.

Adresas: Lavyso k., Marcinkonių sen., Varėnos r.
Tel.: +370 612 55 435
El. paštas: keruze@info.lt
Adresas internete: www.keruze.lt

6. Kosto ir Laimos Mačionių kaimo turizmo sodyba „Grikucis“

Ar ne iššūkis būtų nors vieną dieną pabūti senolių kailyje: spragilais išsikulti, išsivėtyti grūdus, susimalti su senovinėmis girnomis, išsijoti miltus, susimaišyti tešlą, išsikepti ir jau tada skanauti babką ar blynus, užsigeriant grikių žiedų arbata? Norinčius pailsėti, atgauti dvasinę pusiausvyrą, pajusti, kas iš tikrųjų yra kaimas, kviečiame į Laimos ir Kosto Mačionių sodybą “Grikucis, įsikūrosioje nuostabioje vietoje prie Merkio upės kranto, Pamerkių kaimo pakraštyje. Sodyba – vos 70 kilometrų nuo Vilniaus.

Adresas: Pamerkių k., Matuizų sen., Varėnos r.
Tel.: +370 614 24 814, +370 659 28 026
El. paštas: laima.macioniene@gmail.com
Adresas internete: www.baidariunuoma.info

7. „Nakcižibis“

Laukinė gamta žmogui, pavargusiam nuo gyvenimo rutinos – tikra sielos atgaiva. „Nakcižibio“ įsikūręs ant įspūdingo Lavyso ežero (Varėnos r.) kranto, siūlo tylą, ramybę bei patogumą bet kokiu metų laiku. Neaprėpiami miškai ir skaidrūs ežerai, sveikas pušų oras ir gausybė miško dovanų vilioja labai skirtingų pomėgių žmones. Jeigu esate romantikas, trokštate pamatyti saulėtekius ir saulėlydžius,pasiirstyti po ežerą valtele, pasivaikščioti miške, mėgstate uogauti ar grybauti bei vertinate komfortą,-„Nakcižibis‘ kaip tik Jums. Jeigu esate ekstremalių pojūčių mėgėjas,norite pajusti greitį,patirti gamtos stichijų kuriamus išbandymus, „Nakcižibis“ ir Jums.

Adresas: Lavyso k., Marcinkonių sen., Varėnos r.
Tel.: +370 630 82 013
El. paštas: nakcizibis@turizmas.lt
Adresas internete: www.nakcizibis.lt

8. Angelės Raulušaitienės kaimo turizmo sodyba

Sodyba Trakiškių kaimo pakraštyje, srauniosios Ūlos upės slėnyje, apaugusiame medžiais. Sodyba skirta poilsiui, vandens turizmo mėgėjams, verslo renginiams, švenčių organizavimui. Pramogos: etnografinės vakaronės, žvejyba, poilsis prie vandens ir miško, plaukimas upe baidarėmis, grybavimas, uogavimas.

Nuotrauka iš sodybos archyvo

Adresas: Trakiškių k., Marcinkonių sen., Varėnos r.
Tel.: +370 687 91 053
El. paštas: raulusaitiene@atostogoskaime.lt

9. Danguolės Micevičienės sodyba

Ši, prie pat ežero kranto įsikūrusi sodyba yra nesunkiai pasiekiama ir kauniečiams, ir vilniečiams, o ypač patogi alytiškiams. Sodybos pastatas statytas specialiai kaimo turizmui – iš jo atsiveria plati Ilgio ežero panorama. Atskira, puikiai sutvarkyta teritorija apima 100 metrų nuosavos Ilgio ežero pakrantės. Sodyba nutolusi nuo miško 1 km atstumu, atstumas iki artimiausio ežero – 30 m.

Adresas: Kampų k., Merkinės sen., Varėnos r.
Tel.: +370 610 17 567

10. Rimo Kirdulio sodyba „Merkio slėnis“

Jei ieškote ramybės ir atgaivos – siūlome pasinerti į Dzūkijos nacionalinio parko tylą, pasivaikščioti Merkio pakrantėmis, pažvejoti, stebėti miško paukščius, žvėris, augmeniją, grybauti bei uogauti, pasivažinėti dviračiu ar paplaukioti baidare. Jei esate tikras miestietis ir ramų poilsį norėtumėte derinti su triukšmingu pasilinksminimu – patogiai ir lengvai pasieksite Druskininkus (23 km nuo sodybos). Tiems, kuriems romantika būtina kaip oras, siūlome pasivaikščioti istorinės Merkinės apylinkėse, pasigrožėti įspūdinga Merkio ir Nemuno santaka, senovės piliakalniais. Merkinės miestelis – vos už 5 km.

Adresas: Jablanavo k., Marcinkonių sen., Varėnos r.
Tel.: +370 682 58 882
El. paštas: rimas.kirdulis@gmail.com
Adresas internete: www.merkioslenis.lt

11. Rūtos Sakalienės „Sakalų sodyba“

Norintys bent trumpam pakeisti miestietišką gyvenimo būdą ir pajusti kaimišką romantiką, gali maistą gamintis senovinėje krosnyje, praustis upelyje, naudotis lauko tualetu. Mėgstantys patogumus čia tikrai suras: šiltas, šaltas vanduo, dušas, pirtis, WC, viryklė, šaldytuvas, židinys. Sodyba įsikūrusi šalia miško, atstumas iki artimiausio ežero – 500 m, iki upės – 600 m.

Adresas: Marcinkonių k., Marcinkonių sen., Varėnos r.
Tel.: +370 615 34 306
El. paštas: marcinkonys@centras.lt
Adresas internete: www.sakalai.lt

12. Laimos Savičevienės „Šilo“ sodyba

Kaimo turizmo sodyba “Šilas” įsikūrusi Maksimonių kaimo pakraštyje, 4 km nuo Merkinės, juodosios keramikos kaimynystėje, prie trijų ežerų, suvertų ant Netiesėlio upelio. Kaimo turizmo sodybą supa pušynas, vadinamas Šilu. Kaimo turizmo sodyboje galėsite poilsiauti ir pramogauti, nes čia įrengta rąstinė pirtis, mokoma amatų, vedamos ekskursijos ir edukacinės programos, vyksta kulinarinio paveldo degustacija, teikiamos baidarių bei dviračių nuomos paslaugos. Šalia kaimo turizmo sodybos teka Merkio ir Nemuno upės, trys ežerai, aplinkui kaimo turizmo sodybą driekiasi miškai, idealiai tinkantys grybavimui, uogavimui bei vaistažolių rinkimui, upės ir ežerai, tinkantys žvejybai.

Nuotrauka iš sodybos archyvo

Adresas: Maksimonių k., Varėnos r.
Tel.: +370 616 52606
El. paštas: laimamer@yahoo.com

13. Romos Lavrenovos kaimo turizmo sodyba

Sodyba įsikūrusi etnografiniame kaime, Dzūkijos nacionalinio parko teritorijoje, jaukioje vietoje – Margionių kaime, ant švariausio Lietuvos upelio kranto.

Adresas: Margionių k., Marcinkonių sen., Varėnos r.
Tel.: +370 310 39 550, +370 620 30 120
El. paštas: gamtoje@atostogoskaime.lt
Adresas internete: www.atostogoskaime.lt/gamtoje

14. „Nojaus laivas“

Valtys, žvejyba ir kitos vandens pramogos leis jums atsipalaiduoti nuo miesto šurmulio ir tempo. Mėgstantiems aktyvų poilsį galime pasiūlyti krepšinio, futbolo, rankinio, tinklinio aikštynus bei teniso kortus. Tai idealiai tinkanti vieta šeiminiam poilsiui.

Adresas: Pagronyčio k., Merkinės sen., Varėnos r.
Tel.: +370 652 80 080
El. paštas: rimdaiva@gmail.com
Adresas internete: www.nojauslaivas.lt

15. Turauskų kaimo turizmo sodyba

Turauskų sodyba įsikūrusi Dzūkijos nacionaliniame parke ant nuostabaus Nemuno kranto, šalia Liškiavos, Žeimių kaime, kurį supa miškai, pilni įvairių grybų ir uogų. Gaivus ir tyras oras suteiks Jums visišką ramybę ir poilsį.

Nuotrauka iš sodybos archyvo

Adresas: Žeimių k., Merkinės sen., Varėnos r.
Tel.: +370 612 50727, +370 677 88727
El. paštas: turauskusodyba@gmail.com
Adresas internete: www.turauskusodyba.lt

16. Onos Ciūnienės sodyba

Sodyba įsikūrusi Perlojos kaimo pakraštyje, vaizdingoje vietoje prie upelio ir dirbtinio tvenkinio. Čia jausitės tarsi vienkiemyje. Sodybos padėtis ypač palanki baidarių sporto mėgėjams - iki Merkio upės vos 60 m. Sodyboje teka šaltinių upelis, tad maudynės tvenkinyje jus puikiai atgaivins. Netoli yra miškas, kuriame galima grybauti, uogauti. Taip pat netoliese yra ežeras.

Adresas: Perliaus g. 12, Perlojos k., Varėnos r.
Tel.: +370 686 59 399, +370 699 63 699
El. paštas: onossodyba@atostogoskaime.lt
Adresas internete: www.perloja.lt

17. Tomo Baltušio sodyba „Dzūkijos uoga"

Sodyba „Dzūkijos uoga" įsikūrusi Dzūkijos nacionalinio parko viduryje, pušyno ir vandens apsuptyje, grybų ir uogų karalystėje.

Nuotrauka iš sodybos archyvo

Adresas: Viršurodukio k., Varėnos r.
Tel.: +370 699 63565
El. paštas: info@dzukijosuoga.lt
Adresas internete: www.kaimoturizmosodyba.eu
GPS koordinatės: N 54.087036 E 24.254379

18. Elonos Rimkienės sodyba

"Elonos sodyba" yra vienkiemyje šalia ežero. Sodybos kieme - puikūs tvenkiniai, kaimiškos pirtys, krepšinio ir futbolo aikštelės, sūpynės vaikams. Sodyba įsikūrusi šalia miško, atstumas iki artimiausio ežero – 11 km, iki artimiausios upės – 50 m.

Adresas: Aukštakalnio k., Jakėnų sen., Varėnos r.
Tel.: +370 687 16 848
El. paštas: elonossodyba@atostogoskaime.lt
Adresas internete: www.elonossodyba.lt

19. Aistės Stanislovaitytės sodyba „Didmedis"

Sodyba įsikūrusi miške, atstumas iki artimiausio ežero – 2 km.
Adresas: Mikalčiūnų k., Kaniavos sen., Varėnos r.
Tel.: +370 698 41 745, +370 652 97 333
El. paštas: aistei.s@gmail.com
Adresas internete: www.didmedis.lt

20. Danguolės Barysienės sodyba

Sodyba įsikūrusi miške, atstumas iki artimiausios upės – 80 m.
Adresas: Jonionių k., Merkinės sen., Varėnos r.
Tel.: +370 614 46 741, +370 675 66 473

21. Dalios ir Antano Bartkų sodyba

Sodyba įsikūrusi 450 m iki miško, atstumas iki artimiausio ežero – 1 km.
Adresas: Kirklionių k., Varėnos r.
Tel.: +370 615 35 378, +370 687 19 600
El. paštas: kestas@area.lt
Adresas internete: www.atostogoskaime.lt/bartkai

22. Onutės Miškinienės sodyba

Sodyba įsikūrusi šalia upės, 500 m iki miško.
Adresas: Puvočių k., Marcinkonių sen., Varėnos r.
Tel.: +370 620 22 783
El. paštas: aurimas.miskinis@gmail.com;

23. Algimanto Bražionio sodyba „Perlojos poilsiavietė"

Perlojos poilsiavietė - tai didelis erdvus kiemas, nauji mediniai pastatai su erdviomis terasomis, išpuostomis gamtos natūraliai sukurtais medžio sukiniais, priešais - Merkio upės panorama su kabančiu tiltu, kitoje upės pusėje - Perlojos, turinčios savo išskirtinę istoriją, vaizdai. Sodyba įsikūrusi šalia upės, atstumas iki miško – 50 m.

Adresas: Šilo g. 19, Perloja, Varėnos r.
Tel.: +370 699 96 845

24. Linos ir Egidijaus Černiauskų sodyba

Sodyba Dzūkijos nacionaliniame parke, Kapiniškių kaime. Visai per kiemą srūva šaltavandenis Skroblus, kitapus namo kalva ir slėnis, apsigaubęs mišku. Už trijų kilometrų tyvuliuoja užpelkėjęs Bakanauskų ežeriukas, kurį galima pasiekti dviračiais ar pėsčiomis. Nebuvusiam pelkėje gera proga pasižvalgyti po Bakanauskų pelkę, pasiklausyti jos garsų. Pakeliui link pelkutės susipažinti su Skroblaus upelio slėnio gamta: gausiais šaltiniais, savita augalija.

Nuotrauka iš sodybos archyvo

Adresas: Kapiniškių k., Marcinkonių sen., Varėnos r.
Tel.: +370 629 64868
El. paštas: kapiniskes@gmail.com
Adresas internete: **http://www.atostogoskaime.lt/lt/sodyba/sodyba-skroblus**

25. Dalios Cickevičienės sodyba

Sodyba įsikūrusi ant upės kranto, atstumas iki miško – 500 m.
Adresas: Salovartės k., Varėnos r.
Tel.: +370 685 39 939
El. paštas: cdaluze@gmail.com
Adresas internete: www.cickakiemis.lt

26. Nijolės Čepienės sodyba

Sodyba apsupta miško, pagrinde pušyno. Sodyba patiks šeimai ar tiesiog gamtą bei itin privatų gyvenimą, bei ramybę vertinantiems žmonėms, siekiantiems pabėgti nuo miesto triukšmo, žmonių šurmulio, pabūti harmoningoje, išskirtinę aurą turinčioje aplinkoje. Sodybos teritorijoje galėsite atsigaivinti šaltu nuosavo šaltiniuoto tvenkinio vandeniu. Taip pat už 400 m galite mėgautis skaidraus, Lietuvos pačios švariausios upės - Merkys, lediniu vandeniu, smėlėtu lyg jūros krantu.

Adresas: Mardasavo k., Marcinkonių sen., Varėnos r.
Tel.: +370 628 07 314, +370 310 57 550
El. paštas: nijolessodyba@atostogoskaime.lt
Adresas internete: **www.atostogoskaime.lt/nijolessodyba**

27. Kaimo turizmo sodyba „Dzūkijos perlas“

Sodyba įsikūrusi Dzūkijos nacionaliniame parke, Dubaklonio kaime, miškų apsuptame vienkiemyje. Puiki vieta šeiminiam ir aktyviam poilsiui.

Adresas: Dubaklonio k. Merkinės sen., Varėnos r.
Tel.: +370 612 56 815
El. paštas: perlas@atostogoskaime.lt

28. Angelijos Griežienės sodyba

Sodyba prie nuostabios Ūlos upės Dzūkijos nacionalinio parko teritorijoje, miškų apsuptame Žiūrų kaime. Pakeliui į Žiūrus – garsioji Ūlos versmė, gausu šaltinių ir gražių gamtos kampelių, tinkamų ramiam poisiui. Netoliese Dėlinio, Dėlynaičio ir Lavyso ežerai. Pramogos: plaukimas upe, aktyvus poilsis prie miško ir vandens, grybavimas, uogavimas. Sodyba įsikūrusi 300 m. atstumu nuo miško, atstumas iki artimiausios upės – 100 m, iki ežero – 2,5 km.

Adresas: Žiūrų k., Marcinkonių sen., Varėnos r.
Tel.: +370 615 66 170, +370 310 51 914
El. paštas: griezienessodyba@atostogoskaime.lt
Adresas internete: **www.poilsine.lt**

29. Aušrelės Gudaitytės sodyba

Sodyba įsikūrusi Dzūkijos nacionaliniame parke, Mardasave, senoviniame dzūkų kaime, Varėnos rajone, 800 metrų nuo sodybos - Ūlos ir Merkio upių santaka, kaimą supa Mardasavo miškas. Sodyboje galėsite mėgautis tiek ramiu, tiek aktyviu poilsiu – įrengta rąstinė pirtis, teikiamos baidarių bei dviračių nuomos paslaugos, šalia sodybos teka Ūlos ir Merkio upės, aplinkui driekiasi miškai, tinkantys grybavimui bei uogavimui, aplinkui - upės ir ežerai, tinkantys žvejybai.

Adresas: Mardasavo k., Marcinkonių sen., Varėnos r.
Tel.: +370 651 24 155
El. paštas: info@dzūkijosbaidares.lt
Adresas internete: **www.dzūkijosbaidares.lt**

30. Remigijaus Kazokevičiaus sodyba „Kazokinė“
Moderni sodyba ant Versekos upės kranto kraštovaizdžio draustinyje.
Adresas: Butvydonių k., Matuizų sen., Varėnos r.

Nuotraukos iš sodybos archyvo

Tel.: +370 615 15 332, +370 685 46673
El. paštas: kazokine@atostogoskaime.lt

31. Rimo Ciūnio kaimo turizmo sodyba
Tel.: +370 611 21 484
El. paštas: rimas.ciunys@gmail.com

Daugiau informacijos apie turizmo lankytinus objektus ir vietas rasite:

Turizmo ir verslo informacija
Adresas: Basanavičiaus g. 9, LT-65184, Varėna
Tel.: +370 310 3 13 30
El. paštas: turizmas@varena.lt
Adresas internete: varena.dev.weblancet.com/Turizmas

Marijampolės apskritis

Saugomos teritorijos

Žuvinto biosferos rezervatas

Žuvinto biosferos rezervatas yra Alytaus apskrities Alytaus ir Lazdijų rajonų savivaldybių bei Marijampolės apskrities **Marijampolės savivaldybės** teritorijose.

Žuvinto biosferos rezervatas yra pirmoji Lietuvis saugoma teritorija. Įsteigta profesoriaus Tado Ivanausko iniciatyva. Žuvinto pelkė ir ežeras – didžiausia Lietuvoje šlapioji pelkė (6 940 ha) – tikra natūralios gamtos ir laukinių paukščių karalija. Žuvinto apylinkėse auga daug augalų ir grybų rūšių, savo namus suradę įvairūs gyvūnai, migruojantys paukščiai. Žuvinto pievose gyvena medinės nedrinukės – viena rečiausių paukščių rūšių Europoje. **Tai tarptautinės svarbos saugoma teritorija.**

Visas biosferos rezervatas nuo 2004 m. yra Europos Sąjungos vertingiausių gamtinių teritorijų tinklo „Natura 2000“ dalis. Apsaugai svarbios teritorijos – Žuvinto, Žaltyčio ir Amalvo pelkės.

Žuvinto biosferos rezervatas įtrauktas į Pasaulinį UNESCO programos „Žmogus ir biosfera“ biosferos rezervatų tinklą. Tai pirmoji ir vienintelė Lietuvos vietovė Pasauliniame UNESCO biosferos rezervatų tinkle.

Visa rezervato teritorija pagal gamtos vertybes ir jų pobūdį skirstoma į gamtinius rezervatus ir draustinius, ekologinės apsaugos prioritetų, ekosistemų atkūrimo ir ūkinės veiklos zonas.

Gamtiniai rezervatai: Žuvinto gamtinis rezervatas saugo didžiausią Lietuvoje pelkinį kompleksą.

Bukos girioje yra: **Liūliškynės ir Buktbalės** gamtiniai rezervatai, abiejų tikslai yra išsaugoti drėgnų plačialapių miškų ir Lietuvos raudonosios knygos augalų rūšių augavietes. Lankytis gamtiniuose rezervatuose be specialaus leidimo yra draudžiama.

Draustiniai, esantys Žuvinto biosferos rezervate: ***Liepakojų botaninis draustinis, Kiaulyčios botaninis–zoologinis draustinis, Paželsvių botaninis–zoologinis draustinis, Želsvos botaninis–zoologinis draustinis, Žaltyčio botaninis–zoologinis draustinis, Amalvos botaninis–zoologinis draustinis***.

Lankytinos vietos Žuvinto biosferos rezervate*: Žuvinto ežero gamtos takas, Buktos miško gamtos pažintinis takas, galimybė nuo bokšto per teleskopus stebėti ežero paukščius.*

Norint iš arčiau susipažinti su Pietų Lietuvos gamtos pasididžiavimu – Žuvintu, pirmiausia pravartu atvykti į lankytojų centrą. Lankytojų centre susipažinsite su Žuvinto gamtos vertybėmis. Čia įrengta muziejaus ekspozicija, pasakojanti apie rezervato gamtą ir ežero evoliuciją.

Daugiau informacijos apie Žuvinto biosferos rezervatą rasite:

Žuvinto biosferos rezervato direkcija
Adresas: Aleknonių k., Simno pšt., LT-64301 Alytaus r.
Tel. / faks.: +370 315 49540
El. paštas: zuvintas@takas.lt
Adresas internete: www.zuvintas.lt

Panemunės regioninis parkas

Panemunės regioninis parkas įsikūręs Šakių, Jurbarko ir Kauno rajonų teritorijose. Parkas įsteigtas siekiant išsaugoti Nemuno žemupio kraštovaizdį, jo gamtinę ekosistemą ir kultūros paveldo vertybes. Panemunės regioninio parko tikslas – išsaugoti vertingą Nemuno žemupio slėnio kraštovaizdį su šlaitų eroziniais kompleksais, gilius mažųjų upelių žemupius, Užnykio mišką bei Nemuno šlaitų augalijos bendrijas, Nemuno slėnio šlaitus su piliakalniais, urbanistinius Veliuonos ir Seredžiaus kompleksus, dvarų ansamblius su parkais.

Svarbiausios gamtos vertybės. Vaizdingi Nemuno, Armenos, Kartupio, Nykos ir Nykutės upelių slėniai su įspūdingomis atodangomis. Gelgaudiškio miško parke auga storiausia Lietuvos eglė. Regioniniame parke yra apie 50 gamtos paveldo objektais skelbtinų medžių. Žavi ir vilioja išraiškingas Nemuno žemupio slėnis. Pasigėrėti Nemunu ir jo slėnio kraštovaizdžiu, pajusti erdvės platybę galima nuo piliakalnių bei apžvalgos bokštų. Čia persipynusi gamta ir kultūra nė vieno nepalieka abejingo.

Žemiau Vilkijos, abipus Nemuno besidriekiantis parkas išsiskiria stačiuose šlaituose įrėmintu natūraliu slėniu: pasidabinusiu piliakalniais, pilimis ir dvarų sodybomis. Mažiausia sukultūrinti Nemuno didžiaslėnio upelių gilūs, mišku apaugę slėniai. Miškingi šlaitai juosia platų Nemuno upės slėnį su užliejamomis lankomis. Regioninio parko kraštovaizdžio įvairovę atspindi draustinių gausa: geomorfologinių ir kraštovaizdžio.

Nemuno slėnio kraštovaizdis atsiveria nuo parko teritorijoje įrengtų regyklų.

Panemunių regioninio parko teritorija prateka didžiausia Lietuvos upė – Nemunas, su daugybe savo intakų.

Tūkstančiais metų Nemuno vagą ir pakrantes formavo gamta. Iš viso parko teritorijoje teka net 72 upeliai, iš kurių 35 įteka į Nemuną.

Galimybės poilsiauti. Poilsiui skirtos teritorijos: Nemuno pakrantė tarp Kriūkų ir Ilguvos su Kriūkų šileliu, Gelgaudiškio parkas – miškas ir kt. Su regioninio parko gamtos vertybėmis galima susipažinti plaukiant valtimi, važiuojant dviračiu dešiniuoju Nemuno krantu. Pėstiesiems siūlomi Plokščių, Gelgaudiškio pažintiniai takai.

Informaciją apie įvairias paslaugas, žemėlapius ir kitą informaciją galima gauti Panemunių regioninio parko informacijos centre Šilinėje.

Daugiau informacijos apie Panemunės regioninį parką rasite:

Panemunės regioninio parko direkcija
Adresas: Raseinių g. 2, Šilinės k., Skirsnemunės sen.,
LT-74465, Jurbarko raj.
Tel.: +370 447 41723
Faks.: +370 447 41724
El. paštas: info@prpd.lt
Adresas internete: http://prpd.am.lt

Vištyčio regioninis parkas

Trijų valstybių – Lietuvos, Lenkijos ir Rusijos – pasienyje **Vilkaviškio rajono** teritorijoje įsteigtas Vištyčio regioninis parkas. Parko tikslas – išsaugoti Sūduvos kalvyno kraštovaizdį, jo gamtinę ekosistemą bei kultūros paveldo vertybes. Regioninio parko teritorijoje stūkso daug kalvelių, apaugusių brandžiais plačialapių miškais, vertingomis pievomis. Parke daug gamtiniu požiūriu vertingų kraštovaizdžio kompleksų, augalų, įrašytų į Raudonąją knygą, didelė žinduolių, roplių ir varliagyvių įvairovė. Siekiant sudaryti sąlygas pažintiniam turizmui, parke įrengti didysis ir mažasis Šilelio pažintiniai takai, apžvalgos aikštelės, poilsiavietės.

Vištyčio parko teritorijoje tyvuliuoja **Vištyčio ežeras** – ketvirtas pagal plotą Lietuvoje. Ežeras priskiriamas prie „patvenkinio tipo“ ežerų, kurie aplinkui apsupti kalvotų moreninių plotų. Vakarinėje ežero pusėje yra nemažai įlankų ir pusiasalių. Per Vištyčio ežerą eina Lietuvos ir Rusijos siena. Ežeras, kaip ir pati Sūduvos aukštuma, yra ledyninės kilmės. Sūduvos aukštuma – seniausiai susiformavusi Lietuvos vieta. Likusi Lietuvos teritorija ir Baltijos jūra vis dar buvo padengta nepaprasto storio ledo ir vandens sluoksniu. Vištytis – ne tik didžiausias ir giliausias Sūduvos krašto ežeras, bet ir švariausias. Maitinamas keliolikos didesnių ir mažesnių upelių bei daugybės šaltinių vandens, ežeras yra milžiniškas – net 258 mln. m3 švaraus ir gėlo vandens rezervuaras. Dėl savo dydžio ir labai švaraus vandens Vistyčio ežeras dažnai vadinamas „Europos Baikalu“.

Regioninio parko lankytini objektai ar vietovės: **Drausgirio, Vištytgirio, Mestgirio, Tadarinės** miškai pasižymi Vidurio Europai būdinga augalija. Čia auga 300 m. senumo ąžuolynai su skroblų ir liepų priemaiša, 200 m. senumo pušynai ir eglynai, juose gausu retųjų augalų bei gyvūnų. Senuose skroblynuose esama pietuose paplitusių rūšių augalų: europinių miežvienių ir gebenių lipikų. Miškai labai vertingi ornitologiniu požiūriu: Vištyčio regioninio parko teritorijoje aptikti 123 rūšių paukščiai, iš jų 14 rūšių sparnuočiai įrašyti į Lietuvos raudonąją knygą.

Gana vertinga šiame regione esanti **Paširvinčio pelkė**, turinti savitą augalijos struktūrą. Vištyčio regioniniame parke yra ir borealinių vakarų taigos, aukštapelkių ir tarpinių pelkių buveinių.

Grybingirio miškas yra vienintelė vieta Lietuvoje, kur plyti neliesti, sunkiai praeinami miškai su skroblynų buveinėmis. Šis miškas išsidėstęs palei sieną su Lenkija, pasienio zonoje – 0,5–1 km pločio juostoje. Dėl tokio biotopų originalumo galima spėti čia esant botaninių zoologinių vertybių.

Nuo Dabravolės, Vištyčio ir Pavištyčio piliakalnių atsiveria puikūs vaizdai į tyvuliuojantį ežerą ir jo apylinkes. Jų viršūnėse, tarsi kalnuose, beveik visuomet ūžauja vėjai.

Įdomiausias parko riedulys – **Vištyčio akmuo** – šeštas pagal dydį riedulys Lietuvoje. Vištyčio akmuo dar vadinamas pėduotuoju, stebuklinguoju. Šis akmuo dunkso pačiame regioninio parko pakraštyje. Didžiulis ledyninės kilmės riedulys yra granitinis, netaisyklingos formos, primena stambų žvėrį. Didelė akmens dalis slypi žemėje. Vištyčio akmuo išsiskiria savo neįprasta forma: viršuje riedulys turi lovio pavidalo įdubimą, kuris paprastai vadinamas „Velnio pėda“ ir kuriame užsilaiko kritulių vanduo. Apatinė akmens dalis buvo atkasta tvarkant greta tiestą plentą. Pasakojama, kad šis stambus riedulys kažkaga buvo laikomas šventu, stebuklingu, todėl senovėje prie jo žmonės melsdavosi, jis buvęs aukuru, ant kurio degusi amžinoji ugnis, ir būdavo aukojamos aukos dievams.

Vištyčio vėjo malūnas, dar vadinamas Kanapkio vardu, – vienintelis visame Sūduvos regione išlikęs vėjo malūnas su išsilaikiusia technologine įranga. Beveik prieš šimtmetį buvęs naudojamas, dabar tėra senuosius šio krašto verslus menantis kraštovaizdžio puošmena. Seniau malūne buvo įrengtas etnografinis muziejus, buvo sukaupta labai vertingų eksponatų, kurie vėliau išvežti į Vilkaviškio krašto muziejų.

Daugiau informacijos apie Vištyčio regioninį parką rasite:

Vištyčio regioninio parko direkcija
Vytauto g. 8, Vištytis,LT-70346 Vilkaviškio r.
Tel.: 8-342-63581
Tel. /faks.: +370 342 63532
El. paštas: info@vistytis.lt
Adresas internete: http://www.vistytis.lt

MARIJAMPOLĖ

Marijampolė dar vadinama Sūduvos sostine. Tai septintas pagal dydį Lietuvos miestas, išsidėstęs abipus Šešupės. Marijampolė turtinga savo kultūrinio paveldo objektais, tačiau neatsiliekanti nuo laikmečio, moderni bei patraukli įvairioms turizmo rūšims. Marijampolėje šiuo metu vis dar statomi nauji paminklai žymiausioms krašto ir Lietuvos asmenybėms, cukriniam runkeliui, kūriniams. Mieste atnaujinti poilsio parkai, gausėja naujai įrengiamų rekreacinio poilsio ir laisvalaikio teritorijų, nakvynės bei maitinimo įstaigų skaičius. Prie Marijampolės Marių (Šešupės užtvankos) parko kuriamos naujos poilsio zonos. Poezijos parkas apdovanotas Lietuvos architektų sąjungos metų specialiuoju prizu už sprendinių išskirtinumą.

SAUGOMOS TERITORIJOS

Rezervatai

Žuvinto gamtinis rezervatas. Didžiausias Lietuvoje pelkinis kompleksas su ežeru, svarbi vandens paukščių perėjimo ir apsistojimo migracijų metu vieta. Teritorija – 5 983 ha.

Liūliškynės gamtinis rezervatas. Drėgnų plačialapių miškų su skroblais bendrijos ir Lietuvos raudonosios knygos augalų rūšių augavietės.

Buktbalės gamtinis rezervatas. Etaloninės Lietuvos plačialapių miškų bendrijos ir Lietuvos raudonosios knygos augalų rūšių augavietės.

Draustiniai

Amalvo botaninis–zoologinis draustinis. Išlikusi Amalvo pelkės dalis ir ežeras – botaniniu ir zoologiniu požiūriais vertinga teritorija, Žuvinto ekosistemos dalis.

Liepakojų botaninis draustinis. Pievų bendrijos su Lietuvos raudonosios knygos augalų rūšių augavietėmis.

Žaltyčio botaninis–zoologinis draustinis. Tipinis eutrofinis ežeras su būdinga augalija ir gyvūnija.

Kiaulyčios botaninis–zoologinis draustinis. Pelkių ir pievų paukščiai, viksvinių pievų bendrijos, Lietuvos raudonosios knygos augalų rūšių augavietės.

Želsvos botaninis–zoologinis draustinis. Pietvakarių Lietuvai būdingos plačialapių miškų su skroblais bendrijos ir jų gyvūnija, Lietuvos raudonosios knygos augalų rūšių augavietės.

LANKYTINOS VIETOS

Muziejai

Marijampolės kraštotyros muziejus

Muziejuje eksponuojami daiktai, atspindintys Sūduvos regiono istoriją, buitį bei kultūrą suteikia sąlygas pažinimui ir mokymosi netradicinėje, kultūrinėje erdvėje galimybes.

Šiuo metu muziejuje veikia du etnografijos būreliai, rengiamos edukacinės programos, valandėlės bei kiti renginiai. Nuo 2008 m. pradėjo veikti kūrybinės keramikos dirbtuvės.

Marijampolės kraštotyros muziejaus vykdomos mokymosi programos atitinka pradinių ir pagrindinių mokyklų socialinio ugdymo kryptis. Programose tyrinėjama Lietuvos priešistorė ir istorija, lietuvių tautos tradicijos, religija, kultūros paveldas.

Vienu metu muziejus gali priimti grupes iki 25 žmonių.

Adresas: Vytauto g. 29, LT-68300, Marijampolė.
Tel.: +370 343 56 288, +370 343 54 575, +370 343 93 042
El. paštas: markrmuziejus@gmail.com
Adresas internete: www.marijampolesmuziejus.lt/

Dvarai

Kvietiškio dvaras ir parkas

Kvietiškio dvaras glaudžiai susijęs su grafais Butleriais, kurie šį dvarą 1717m. įkūrė ir ilgą laiką valdė. Grafienės P.Butlerienės iniciatyva 1758m. pastatyta bažnyčia ir šalia jos vienuolynas. Už Marijampolės miesto įsikūrimą esame dėkingi grafams Butleriams.

Kvietiškio dvaras ir parkas šiuo metu istorinę, architektūrinę ir kultūrinę reikšmę turi išlikę mediniai dvaro rūmai. Dvaro parke, kuris šiuo metu priklauso Marijampolės kolegijai, auga daug liepų, klevų, ąžuolų, uosių, eglių ir kitų medžių.

Miestų parkai

Poezijos parkas, esantis miesto centre, Jevonio ir Šešupės santakoje. Jo plotas – 4,36 hektaro. Parke auga apie 100 įvairių rūšių medžių ir krūmų. Poezijos parkas visiškai rekonstruotas. Buvo sutvarkyti per parką tekančio Jevonio krantai, Šešupės pakrantė. Parką puošia plastiškų formų suolai, modernus ir ekonomiškas apšvietimas, želdynai, poilsio zonoje atsirado spalvinga vaikų žaidimo aikštelė, fontanai. Parke įamžinta Vytauto Kernagio atliekama daina „Kai sirpsta vyšnios Suvalkijoj".

Marių parkas

Marijampolės marios išsiliejo užtvenkus Šešupę prie Kvietiškio. Abipus Šešupės pasodintas 150 ha parkas, kuriame auga apie 80 tūkst. vietinių ir kitų rūšių medžių bei krūmų. Čia įrengta ir poilsiavietė. Mariose esančioje saloje įrengti pėsčiųjų takai, pliažai, valčių prieplaukos, žaidimų aikštelės. Poilsiavietėje vyksta įvairūs kultūros ir sporto renginiai.

Marijampolės marios išsiliejo užtvenkus Šešupę prie Kvietiškio. Abipus Šešupės pasodintas 150 ha parkas, kuriame auga apie 80 tūkst. vietinių ir kitų rūšių medžių bei krūmų. Čia įrengta ir poilsiavietė. Mariose esančioje saloje įrengti pėsčiųjų takai, pliažai, valčių prieplaukos, žaidimų aikštelės. Poilsiavietėje vyksta įvairūs kultūros ir sporto renginiai.

Piliakalniai

Piliakalnių piliakalnis yra Marijampolės savivaldybės teritorijoje, į šiaurę nuo Šunskų, Rytupio kairiajame krante. Pasiekiamas keliu Marijampolė–Šunskai, už Šunskų pavažiavus link Kazliškių. Sunkiai surandamas.

Kumelionių piliakalnis yra Marijampolės savivaldybės teritorijoje, 1,5 km į pietus nuo Kumelionių kaimo, Šešupės kairiajame krante. Iš pietų ir rytų piliakalnį juosia Šešupė ir jos slėnio daubos, iš šiaurės – gilus Uosupėlio slėnis. Piliakalnio aikštelė pailga.

Lakinskų piliakalnis įrengtas Šešupės dešiniojo kranto aukštumos kyšulyje. Teigiama, kad ant piliakalnio aikštelėje esančio akmens buvo kūrenama amžinoji ugnis Perkūno garbei. Piliakalnio aikštelėje yra akmuo su „žmogaus pėda". Sunkiai surandamas.

Padovinio piliakalnis yra Marijampolės savivaldybėje, į šiaurės vakarus nuo Padovinio (Liudvinavo sen). Pasiekiamas plentu Marijampolė–Padovinys prieš pat kelio atsišakojimą į Vaitiškius pasukus į kairę šiaurėn ir pavažiavus 300 m – yra kairėje, vakaruose.

Šakališkių piliakalnis yra Marijampolės savivaldybės teritorijos pakraštyje, Šakališkių kaime (Igliaukos sen.), dešiniajame Šlavantos upelio krante. Pasiekiamas iš plento Marijampolė–Prienai Šakališkiuose pasukus link Daukšių, už 280 m pasukus į kairę pietvakarių kryptimi ir pavažiavus 550 m – yra priekyje.

Varnupių piliakalnis yra 13 km į pietryčius nuo Marijampolės. Dabar piliakalnio papėdėje, Kirvakalnio festivalio metu, rengiamos tarptautinės Gyvosios archeologijos dienos.

*Marijampolės rajone taip pat galite aplankyti **Liudvinavo, Meškučių** piliakalnius.*

Paukščių stebėjimo vietovės

Žaltyčio ežeras. Čia peri tokie paukščiai kaip juodoji žuvėdra, baltasparnė žuvėdra, gulbė nebylė, juodagalvis kiras, rudė, kuoduotoji antis, rudagalvė antis, plaukiojančios antys, gaidukas, tilvikas, griciukas, perkūno oželis, tulikas, pievinė lingė, nendrinė lingė ir kt.

Pažintiniai takai

Buktos gamtinis-pažintinis takas. Čia įrengtame pažintiniame take yra *2 trasos: 1,7 km ir 1,3 km ilgio.*

Buktos miškas – vienas įdomiausių Lietuvoje. Saugomas miškų buveines, augalų ir gyvūnų rūšis artimiau pažinsite visais metų laikais apsilankę Buktos miške – viename įdomiausių Sūduvoje, išsiskiriančiame gamtos vertybių gausa.

Take įrengtos 7 stotelės, skirtos susipažinti su skroblynais, aliuviniais miškais, pelkėtais lapuočių miškais, su tako aplinkoje augančiomis ir gyvenančiomis augalų ir gyvūnų rūšimis, saugomais augalais bei gyvūnais, senaisiais medžiais.

Taką surasite: kelio Marijampolė–Krosna 14 kilometre kairėje pusėje.

Adresas: Buktos girininkija
Tel.: +370 343 22025
El. paštas: bukta@takas.lt
Adresas internete: www.mmu.lt

AKTYVUS LAISVALAIKIS

Vandens turizmo maršrutai

Vandens turizmo mėgėjai kviečiami baidarėmis Šešupe aktyviai praleisti vasaros atostogas bei savaitgalius. Plaukimas baidarėmis Šešupe, buvimas gamtoje – tai geriausias poilsis ir jėgų atgavimo būdas.

Daugiau informacijos apie plaukimą Šešupe rasite:
http://www.marijampoletic.lt/leidiniai/sesupe/Default.html
http://www.marijampoletic.lt/leidiniai/lankstinukas/02.jpg

Kitos aktyvaus laisvalaikio pramogos

Marijampolės aeroklubas

Šuoliai parašiutu, apžvalginiai skrydžiai lėktuvu, kurių metu gamta galėsite grožėtis iš paukščio skrydžio. Marijampolės aeroklubas kviečia atvykti į Sasnavos aerodromą pasigrožėti parašiutininkų šuoliais, o aktyvių pramogų mėgėjus – patiems išbandyti šuolio parašiutu pojūčius. Aerodromo lankytojams laikui praleisti yra įrengtos pavėsinės, poilsiavietės, žaidimų aikštelės, tvenkinys su pliažu, organizuojama žvejyba.

Adresas: Marijampolės sav., Sasnavos sen., Kuzų k.
Tel.: +370 687 32143
El. paštas: alvydas@marizone.lt
www.marizone.lt

Žirginio sporto klubas „HORSINA"

Sportinių žirgų treniravimas, priežiūra, jojimo kursai vaikams ir suaugusiems. Klubas organizuoja žirgų varžybas. Nuomojama žirgais kinkyta karieta – puiki savaitgalio pramoga gamtos mylėtojams ir aktyvaus poilsio mėgėjams.

Adresas: Marijampolės sav., Triobiškių k.
Tel.: +370 343 59 925

APGYVENDINIMAS

Viešbučiai

4* viešbutis „MERCURE"

Marijampolės centre įsikūręs keturių žvaigždučių viešbutis „Mercure Marijampolė", turintis 47 numerius, pritraukia verslo, poilsio ir kitais tikslais atvykstančius klientus. Viešbutyje yra trys modernia įranga aprūpintos konferencijų salės.

2012 balandžio 6 d. viešbučiui įteiktas „žaliojo rakto" sertifikatas. *Ši programa – gamtos išteklius tausojantys ir darbuotojų bei viešbučio svečių aplinkos saugos sąmoningumą skatinantys viešbučiai. „Džiaugiamės tuo, kad viešbučio svečiai palaiko šią iniciatyvą ir dauguma jų prisideda prie programos įgyvendinimo – taupo elektros energiją, vandenį, patys pasirenka patalynės ir rankšluosčių skalbimo dažnumą. O mes matome ne tik ekologinę, bet ir akivaizdžią ekonominę naudą."*

Adresas: J. Basanavičiaus a. 8, Marijampolė
Tel.: +370 343 97 778
Faks.: +370 343 31 011
El. paštas: h9570@accor.com
Adresas internete: www.mercure.com

Kaimo turizmo sodybos

1. Sodyba „Bukonys“

Pirmoji oficiali kaimo turizmo sodyba Marijampolės savivaldybėje. Jauki, įdomi, gražiai tvarkoma bei nuolat atnaujinama, propaguojanti aktyvų ir sveiką poilsį visais metų laikais.

Adresas: Bukonių k., Marijampolės r.
Tel.: +370 610 08 806
El. paštas: zyraiva@zebra.lt
Adresas internete: www.bukonys.lt

2. Alaburdų kaimo turizmo sodyba

Sodyba yra Marijampolės rajone, Mačiuliškių kaime, prie Alaburdų ežero. Siūlomos įvairios pramogos. *Atstumas nuo Kauno – 33 km, nuo Marijampolės – 22 km.*

Adresas: Mačiuliškių k., Sasnavos sen., Marijampolės r.
Tel.: +370 652 57 002
El. paštas: info@alaburdai.lt
Adresas internete: www.alaburdai.lt

3. Karpavičių sodyba

Erdvi sodyba prie Buktos miško ištisus metus laukia svečių. Išpuoselėtas parkas, užimantis didelį teritorijos plotą, žydintys gėlynai, dekoratyvūs medžiai ir krūmai, tvenkiniai su auksinėmis žuvelėmis, tilteliai, jaukios pavėsinės, pokylių salės žada ne tik romantišką poilsį, bet ir puikią aplinką.

Adresas: Pabuktės k., Marijampolės r.
Tel.: +370 687 96 000
El. paštas: vkarakurtas@yahoo.com
Adresas internete: karpaviciusodyba.ten.lt

4. Sodyba „Grįžulo ratai“

Moderni sodyba, esanti netoli Marijampolės, prie „Via Baltica“ magistralės.

Adresas: Kantališkių k., Marijampolės r.
Tel.: +370 612 11 131
El. paštas: info@grizuloratai.eu
Adresas internete: www.grizuloratai.eu

5. Sodyba „Baltaragio malūnas“

Ant sraunios Dovinės upės kranto, buvusiame vandens malūne, įkurta sodyba puikiai tiks poilsiui gražiame gamtos kampelyje.

Adresas: Gustaičių k., Marijampolės r.
Tel.: +370 618 04 906
El. paštas: info@baltaragis.lt
Adresas internete: www.baltaragis.lt

Daugiau informacijos apie Marijampolės savivaldybę rasite:

Marijampolės turizmo informacija
Adresas: J. Basanavičiaus a. 8, Marijampolė
LT-68000, Lietuva
Tel.: +370 343 91 538, +370 343 97 778
Adresas internete: http://www.marijampoletic.lt

KALVARIJA

Kalvarijos savivaldybė yra pietvakarinėje Lietuvos dalyje. Pietuose ji ribojasi su Lenkijos Respublika. Kalvarijos savivaldybės apylinkės vaizdingos – daug kalvų, piliakalnių.

Per savivaldybės teritoriją teka Šešupė, Kirsna, Gazda ir kitos upės, tyvuliuoja daug gražių ežerų. Didžiausias jų – Orijos ežeras. Kalvarijos karališkasis parkas yra vertingas kaip kultūrinę istorinę vertę turintis objektas. Parke kasmet organizuojami įvairūs miesto renginiai. Orijos ir Jurgežerių ežerai bei Šešupės užtvanka ties Kalvarija tampa poilsio turizmo traukos centru. Šešupė srauni ir vingiuota upė, kuria mėgsta plaukti vandens turizmo mėgėjai.

SAUGOMOS TERITORIJOS

Draustiniai

Aguonio geomorfologinis draustinis. Plyti Kalvarijos savivaldybėje, užima 329 hektarų plotą. Saugomas Šešupės senslėnio šlaito fragmentas.

Grandų botaninis draustinis. Užima 185,52 hektarų plotą. Netoli Juodelių 1992 m. įsteigtas Grandų botaninis draustinis. Jame didžiausią mokslinę vertę turi išlikę plačialapių miškų bendrijų plotai. Auga melisalapė medumėlė, plačialapis begalis, miškinė mėta, šakotoji raitenytė, paprastoji vandens lelija, ilgagalvis dobilas, Rusovo gegūnė ir kitų retųjų augalų.

Jurgežerių botaninis draustinis. Užima 34,21 hektarų plotą. Jurgežerių botaniniame draustinyje, pietinėje dalyje Jurgežerių miško, išlikusios unikalios plačialapių miškų bendrijos su saugomomis augalų rūšimis žolinėje dangoje.

Trakėnų telmologinis (pelkių) draustinis. Užima 18,11 hektarų plotą. Trakėnų telmologiniame draustinyje saugomos į Lietuvos Raudonąją knygą įrašytos augalų rūšys: pelkinė laksva, plūduriuojantysis ričiokarpis, Rusovo gegūnė.

LANKYTINOS VIETOS

Muziejai

Kalvarijos krašto etnografijos muziejus

Jis įkurtas 1963 m. (Kalvarijos gimnazijos patalpose). Šiame muziejuje surinkti vertingi duomenys apie Kalvarijos kraštą, jo istoriją ir žymius žmones.

Adresas: Kalvarijos gimnazija, J. Basanavičiaus g. 16, LT-69202 Kalvarija
Tel.: +370 343 21 060
El. paštas: kalvar@kalvarija.lm.lt

Kraštotyros muziejus Akmenynų pagrindinėje mokykloje.

Muziejus įkurtas 1988 m. Pagrindinis muziejaus fondas – 940 eksponatų, pagalbinis fondas – 420 eksponatų. Čia sukaupta vertinga kraštotyrinė medžiaga, apimanti mokyklos ir aplinkinių kaimų egzistavimą.

Tel.: +370 670 45 574

Miestų parkai

Kalvarijos Karališkasis parkas susiformavo pietvakarinėje miesto dalyje kaip poilsio ir rekreacijos zona. Čia stovintis paminklas Lietuvei Motinai – vienintelis toks visoje Lietuvoje. Parke kasmet organizuojami įvairūs miesto renginiai.

Piliakalniai

Kampinių piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje. Aikštelė ovali, pailga. Šlaitai vidutinio statumo. Piliakalnis apardytas arimų, dirvonuoja. Kampinių piliakalnis pasiekiamas „Via Baltica" kelyje (E67) Kampiniuose lauko keliuku pasukus į dešinę, už 400 m.

Menkupių piliakalnis įrengtas bevardžio upelio suformuotame aukštumos kyšulyje. Aikštelė ovali, pailga. Aikštelę aplink juosė pylimas. Žemiau pylimo yra terasa. Kita 10 m pločio terasa yra į šiaurę nuo pylimo. Šlaitai statūs. Piliakalnis apardytas arimų, šlaitai apaugę lapuočiais ir eglaitėmis. Pasiekiamas važiuojant Kalvarijos–Vištyčio keliu (200) už Jurgežerio pasukus į dešinę link Menkupių

Naujienėlės piliakalnis (Aukštakalnis, Kovakalnis) įrengtas aukštumos kyšulyje esančioje kalvoje. Aikštelė ovali. Šiaurinėje pusėje supiltas pylimas. Į Šiaurę nuo piliakalnio yra trapecinis papilys. Piliakalnis labai apardytas arimų. Aikštelė dirvonuoja, šlaitai apsodinti eglutėmis. Pasiekiamas Kalvarijos–Bartininkų keliu (per Patilčius) Margiuose pasukus į dešinę link Naujienėlės.

Navininkų piliakalnis buvo įrengtas atskiroje kalvoje, Šaltinio dešiniajame krante. Piliakalnio aikštelė buvo pailga, buvo pylimas. Daugiau duomenų apie piliakalnį nėra, nes didžioji piliakalnio dalis XX a. pradžioje nukasta ir nuvežta į geležinkelio Alytus–Suvalkai sampilą. Išliko tik 8 m aukščio viršuje šlaito apatinė dalis su dirbtinai suformuota aikštele. Piliakalnio liekanos dirvonuoja, šlaituose auga medžiai. Piliakalnis minimas I tūkst.

Papiliakalnių piliakalnis įrengtas apylinkėse dominuojančioje atskiros kalvos gale. Aikštelė ovali, pailga, buvusi apjuosta dviem žiediniais pylimais, kurių pirmasis sunaikintas ariant, o iš antro šlaituose, žemiau liko tik terasa. Piliakalnis apaugęs pušimis. Šis piliakalnis minimas ir Makauskų, Pavyžupio bei Piliakalnio vardais. Pasiekiamas Kalvarijos–Liubavo keliu už Juodelių.

Žaliosios piliakalnis įrengtas didelės atskiros kalvos aukščiausioje dalyje. Aikštelė keturkampė, šlaituose yra 2 terasos. Piliakalnis labai nuartas, apaugęs lapuočių medžiais. Pasiekiamas iš Kalvarijos–Lenkijos plento prieš sieną pasukus į dešinę prie pasienio tvoros vidine puse vedančiu keliu ir pavažiavus apie 3 km.

Daugiau informacijos apie piliakalnius rasite: http://www.piliakalniai.lt

Apžvalgos aikštelės

Kačergų kalnas (aukštis – 225 m) stūkso pačiame Lietuvos ir Lenkijos pasienyje. Čia pat yra apžvalgos bokštas, iš kurio atsiveria nuostabūs Lietuvos ir Lenkijos kraštovaizdžiai. Galima pamatyti 5 parapijų bažnyčių bokštus – Liubavo, Jelenavo, Vižainio, Akmenynų ir Gražikų ir Šešupę, kertančią pasienį.

Pažintiniai takai

„Molotovo linijos“ gynybiniai įtvirtinimai. Kalvarija priklauso Kauno ir Alytaus įtvirtinimų rajonų sankirtoje. Linijoje statyti bunkeriai (dotai) buvo įvairiausių tipų: puskaponieriai dvejomis arba trejomis kulkosvaidžių sistemomis, puskaponieriai su prieštankiniu ginklu, su dvejomis patrankomis ir su dvejomis kulkosvaidžių sistemomis, taip pat vadavietės arba stebėjimo postai be jokios ginkluotės. Vaikų ir jaunimo klubas ARKA sutvarkė šį istorinį paveldą, jį viešina ir bando pritraukti turistus.

Dėl ekskursijų kreiptis tel.: +370 691 78726
Adresas internete: http://www.dotas.lt/
Bunkerio koordinatės: 449902, 6026390 (LKS)

AKTYVUS LAISVALAIKIS

Dviračių maršrutai

„Ten, kur tyvuliuoja ežerai“ – skirtas aktyvaus turizmo mėgėjams. Dviračiu siūloma važiuoti šiuo 52 km ilgio vietiniu maršrutu, aplankant gamtos objektus: *Kalvarija – poilsiavietė prie Kalvarijos – Orijos ežeras – Gazdos upelio užtvanka – Sangrūda – Mergutrakio ozas – Salaperaugio ežerai – Reketijos ežeras – Liubavas – Jurgežerių ežeras – poilsiavietė „Gintaras“ – Kalvarija*

Vandens turizmo maršrutai

Daugiau informacijos apie plaukimą Šešupės upe rasite:
http://www.marijampoletic.lt/leidiniai/sesupe/Default.html
http://www.marijampoletic.lt/leidiniai/lankstinukas/02.jpg

Kitos aktyvaus laisvalaikio pramogos

Kalvarijos Zooparke vienas po kito apsigyveno egzotiniai gyvūnai: Kamerūno avys ir ožkos, Jokūbo avys, poniai, Sibiro ožiai, lamos, zebrai, danieliai, dėmėtieji taurieji, Dovydo elniai, kupranugariai, škotiškos karvės, dygliatriušiai, Vietnamo minipegų kiaulės, meškėnai, beždžionės, tigrai, vilkai ir sodo karalius – liūtas.

Tarp daugybės žinduolių eksponuojami ir paukščiai: stručiai, povai, fazanai, balandžiai, papūgos, taip pat daugybė vandens paukščių.

Mažiesiems parko lankytojams įrengta žaidimų aikštelė, kurioje suteikiama galimybė pajodinėti poniais ir prasmingai praleisti laiką kartu su tėveliais.

Parkas yra kelyje Kaunas–Marijampolė–Suvalkai, 7 km nuo sienos su Lenkija, 25 km nuo Marijampolės

Adresas: Trakėnų k., Kalvarijos r.
Tel.: +37061634220
El. paštas: zootrakenai@gmail.com
Adresas internete: www.zooparkas.lt

APGYVENDINIMAS

Kaimo turizmo sodybos

1. „Gazdų vandens malūnas“

Tai sodyba, įsikūrusi prie Gazdos upės, apsupta miško. Tai poilsis ieškantiems ramybės, privatumo. Lankytojus maloniai nuteikia krintančio vandens garsas, kuris sudaro įspūdį, kad už lango lyja lietus.

Tel. +370 611 19611

Adresas internete: https://www.facebook.com/sodybamarijampole

2. „Suvalkijos dvaras“

Sodyba Suvalkijos dvaras įkurta 2007 m., nuostabiame gamtos prieglobstyje, apsupta pušyno ir nepakartojamo Suvalkijos lygumų kraštovaizdžio.Sodyba įsikūrusi itin patrauklioje vietoje: prie pat - miškas, rami kalvota vietovė, patogiam susisiekimui už 1,5 km. driekiasi automagistralė VIA Baltica.

Adresas: Trakiškių kaimas, Kalvarijos r.
Tel.: +370 670 71 833
El. paštas: info@suvalkijosdvaras.lt
Adresas internete: www.suvalkijosdvaras.lt

3. R. Sinkevičienės kaimo turizmo sodyba

Adresas: Gazdų k., Sangrūdos sen., Kalvarijos r.
Tel.: +370 611 19611, +370 615 52614
Adresas internete: turistams.50megs.com

4. Kvietkinės kaimo turizmo sodyba

Kaimo turizmo sodyba prie Kvietkinės tvenkinio. Yra sporto aikštynas, valtys. Galima žvejoti.

Adresas: Kvietkines k., Kalvarijos r.
Tel.: +370 698 26843
El. paštas: g.zilinsko.zilina@gmail.com

KAZLŲ RŪDA

Savivaldybės centras Kazlų Rūda – savitas, gilias tradicijas turintis miestas. Kazlų Rūdoje klesti smulkioji verslininkystė – išsiplėtė prekybos, paslaugų sferos. Pagyvėjo senasis miesto centras. Didžiąją Kazlų Rūdos savivaldybės teritoriją užima miškai, kur yra pritaikytos poilsiui rekreacinės zonos. Netoli Kazlų Rūdos vingiuoja Rūdupio, Pilvės, Višakio, Jūrės, Novos, Judrės upeliai. Į kaimo turizmo sodybas, įsikūrusias Kazlų Rūdos savivaldybėje, atvyksta atgauti jėgas turistai.

SAUGOMOS TERITORIJOS

Draustiniai

Raudonplynio kraštovaizdžio draustinis

Įsteigtas siekiant išsaugoti įprastą Kazlų Rūdos teritorijos kraštovaizdžio kompleksą – žemyninius kopagūbrius, labiausiai ryškų žemyninių kopų fragmentą.

Novaraisčio ornitologinis draustinis įsteigtas siekiant išsaugoti paukščių perėjimo ir poilsio migracijų metu vietą pietvakarių Lietuvoje. Didžiausia draustinio vertybė – aptinkamos retos paukščių rūšys, išgarsinusios Novaraistį ne tik Lietuvoje, bet ir visoje Europoje.

Novaraistis patrauklus vandens paukščiams, taip pat ir tokioms retoms rūšims, kaip juodakakliai kragai, gulbės giesmininkės, labiausiai migruojančioms žąsims bei gervėms. Be minėtų į Raudonąją knygą įtrauktų paukščių, draustinyje aptiktos net 33 paukščių rūšys, įtrauktos į Europos Sąjungos saugomų gyvūnų sąrašus.

Kazlų Rūdos kraštovaizdžio draustinis įsteigtas siekiant išsaugoti aliuvinių lygumų, suraižytų upelių slėniais, kraštovaizdį. Didžioji dalis draustinio patenka į vietovių, atitinkančių gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus.

Kazlų Rūdos botaninis zoologinis draustinis, įsteigtas siekiant išsaugoti etalonines pietvakarių Lietuvos regiono pušynų ir juodalksnynų bendrijas.

Višakio slėnio botaninis draustinis (122,2 ha) įsteigtas siekiant išsaugoti etaloninę, šiam slėniui būdingą vandens, pelkių, pievų ir šlapių miškų augaliją bei tris Lietuvos raudonosios knygos augalų rūšių augavietes.

LANKYTINOS VIETOS

Muziejai

Kazlų Rūdos miško muziejuje sukaupti eksponatai supažindina su gamtos turtais, fauna ir flora, kultūriniu gyvenimu ir pan. Stenduose pateikiami miško atkūrimo ir medynų formavimo, priešgaisrinės miškų apsaugos darbai. Pavaizduoti 4 urėdijos miškuose vyraujantys miško tipai su jiems būdinga fauna ir flora. Nemažą dalį užima medžioklės skyrius. Čia eksponuojama mažieji miškų plėšrūnai, ragai, didelę dalį užima dažnesnių vandens ir pelkių bei miškų paukščių iškamšos. Iš viso yra sukaupta 23 žvėrių ir 104 paukščių iškamšos. Visiems lankytojams suteikiama informacija apie miškų būklę, rekreaciją ir gamtos apsaugą. *Miško muziejuje veikia Kazlų Rūdos mokomosios miškų urėdijos Informacinis centras.*

Adresas: Miškininkų g. 1, LT-69421 Kazlų Rūda
Tel.: +370 343 98 921
El. paštas: info@krmmu.lt
Adresas internete: http://www.krmmu.lt

Dvarai

Antanavo dvaras. Dvarvietė užima 2,5 ha plotą, šsikūrusi 5km į rytus nuo Pilviškių, prie Šešupės dešiniojo kranto. Tai sena vietovė, atsiradusi Sūduvos kolonizacijos pradžioje, senesnė už Pilviškius ir net juos išugdžiusi. Dvare buvo koplyčia, kurios rūsyje palaidoti dvarponiai.

Dvaro parkas įkurtas 19 a., kurio želdiniai tebėra ir dabar. Iš vietinių medžių rūšių parke auga: plaukuotieji beržai, paprastos ievos, paprasti klevai, uosiai, vyrauja mažametės liepos. Iš retesnių minėtini: 15 m. ilgio glaustašakių vakarinių tujų alėja, džiūstantis paprastasis švedlerio klevas, švedinis šermukšnis.1986 m. parkas paskelbtas vietinės reikšmės paminklu.

Miestu parkai

Kazlų rūdos miesto parkas

Kazlų Rūdos miesto parkas – pagrindinė renginių organizavimo vieta, čia vyksta kasmetinė Miesto dienos šventė, Orkestrų šventė, Joninių gegužinė bei kitos šventės, koncertai, be to, miesto parke dažnai laisvalaikį leidžia Kazlų Rūdos miesto bei savivaldybės gyventojai, svečiai.

Piliakalniai

Griešių piliakalnis yra Griešių miške esančio ožnugario aukščiausioje vietoje , jo šiaurės vakarų gale. Šlaitai vidutinio statumo, 4–6 m aukščio. Piliakalnis apaugęs retomis pušimis. Minimas ir **Rūdupio** vardu. 1965 m. piliakalnį žvalgė Istorijos institutas. Piliakalnis datuojamas I tūkstantmečiu.

Pasiekiamas Antanavo–Armališkių keliu Rūdupiuose pasukus į kairę (Š) miško keliuku, vedančiu link Krūvelių, pavažiavus 200 m nuo jo krašto, už kelio posūkio į kairę mišku paėjus į kairę (V) 100 m.

Pažintiniai takai

„Pažintinis miško takas" daug metų apgalvotas ir puoselėtas projektas. *Tako ilgis apie 4 km*. Tai rekreacinė infrastruktūra, skirta pažintiniam poilsiui, pristatanti miškų urėdiją, atspindinti būdingas miško floros ir faunos vertybes, ypatingą krašto istoriją. Miško take įrengti maršrutai miško lankymui ir pažinimui, taip pat informacinė sistema – stendai, informacinės rodyklės, ženklai, apžvalgos aikštelės, pavėsinės, lauko baldai, skulptūros ir kiti, pažintinę funkciją turintys rekreacinės įrangos elementai. Takas yra atviras visiems.

Kiekviename miško tako objekte yra įrengti pažintiniai informaciniai stendai: „Lankytinos vietos miškų urėdijoje", „Miško medžiai", „Miško žvėrys", „Grybai. Uogos", „Miškų apsauga", „Medžio anglies deginimas ir geležies lydymas" ir kt.

Miškininkai viliasi, kad takas ir įrenginiai jame bus naudojami pagal paskirtį. Kazlų Rūdos miškininkai Jums linki smagaus ir turiningo poilsio Pažintiniame miško take!

Daugiau informacijos: **http://www.krmmu.lt/index.php/lankytinos-vietos/paintinis-miko-takas**

AKTYVUS LAISVALAIKIS

Kazlų Rūdoje 2011 m. buvo atidarytas **STIHL virvių parkas.** Pietinėje dalyje esančiame miesto parke įrengtos iš viso keturios trasos: viena vaikams ir trys suaugusiesiems. Jos pažymėtos skirtingomis spalvomis: žalia – apšilimui, mėlyna – vidutinio sudėtingumo ir ekstremalams skirtas raudonasis kliūčių ruožas, turintis ir pačios pavojingiausios – juodosios – trasos fragmentą. Šiose trasose įrengti septynių–keturiolikos metrų aukščio kliūčių ruožai. Geltonasis kliūčių ruožas skirtas vaikams. Virvių parke iš viso yra 59 užduotys, bendras visų trasų ilgis siekia 1 035 metrus.

Kazlų Rūdos virvių parkas – pirmasis toks parkas Suvalkijoje. Dydžiu Kazlų Rūdos virvių parkas nedaug nusileidžia kitiems Lietuvoje esantiems nuotykių parkams.

Adresas: STIHL virvių parkas, S. Daukanto g. 7a, LT-69437 Kazlų Rūda
Tel.: +370 623 44111
Adresas internete: **http://www.stihlvirviuparkas.lt/apie-mus**

APGYVENDINIMAS

Kaimo turizmo sodybos

1. Violetos Augonienės kaimo turizmo sodyba

Sodyba - vienkiemis apsupta gražių Kazlų Rūdos miškų, įsikūrusi tarp įžuvintų tvenkinių. Kviečiame išsiilgusius gamtos ir ramybės. Aplinkiniuose miškuose gausu grybų, uogų.

Adresas: Judrarūdės k., Kazlų Rūdos sav.
Tel.: +370 698 87 783
Adresas internete: http://www.violetosranca.lt/

2. Povilo Mėdžiaus kaimo turizmo ūkis

Vienkiemis yra tarp gražių Kazlų Rūdos miškų. Tinka tiems, kas renkasi ramybę, bet nenori atsisakyti patogumo. Yra įžuvintas tvenkinys.

Adresas: Čečetų k., Kazlų Rūdos sav.
Tel.: +370 698 40 145

3. Sauliaus Eidukonio kaimo turizmo ūkis

Tinkama vieta poilsiui. Sodyboje yra pirtis. Teikiamos paslaugos: valčių, žvejybos priemonių nuoma, grybavimas, uogavimas.

Adresas: Jūrės k., Kazlų Rūdos sav.
Tel.: +370 685 34 248

4. Vidos Litvinienės kaimo turizmo sodyba

Sodyba - vienkiemis. Įsikūrusi tarp pušynų, gražiuose Kazlų rūdos miškuose, apsupta naujai iškastų švariu tvenkiniu. Tvenkiniai labai žuvingi, daug vėžių. Labai graži gamta. Miškuose gausu grybų ir uogų. Kviečiame apsilankyti tuos, kurie išsiilgę tikro kaimo, ramybės ir gamtos. Bendra sodybos teritorija 6 ha.

Adresas: Judrarūdės k., Kazlų Rūdos sav.
Tel.: +370 698 23 533
Adresas internete: www.pasmuka.lt

5. Aldonos Stančiauskienės kaimo turizmo ūkis

Tinkama vieta poilsiui. Sodyboje yra pirtis. Teikiamos paslaugos: vandens turizmo inventoriaus nuoma, žaidimų aikštelės vaikams, grybavimas, uogavimas, žvejyba.

Adresas: Katinų k., Jankų sen., Kazlų Rūdos sav.
Tel.: +370 687 86 390

6. Aido Vosyliaus kaimo turizmo sodyba

Labai graži sodyba ir aplinka. Yra tvenkinys, pirtis. Teikiamos paslaugos: sauna, žaidimų aikštelės vaikams, kubilas.

Adresas: Plačkojų kaimas 3, Jankų sen., Kazlų Rūdos sav.
Tel.: +370 663 70 878

7. Kaimo turizmo sodyba „Agurkiškės“

Kaimo turizmo sodyba „Agurkiškės“ yra išsidėsčiusi 3,5 ha plote. Sodyba įsikūrusi miško apsuptyje Kazlų Rūdos seniūnijoje Agurkiškės kaime, 35 km nuo Kauno. Tai jauki vieta norintiems praleisti laiką gamtoje ir neatsisakyti šiuolaikinių patogumų.

Nuotraukos iš sodybos archyvo

Adresas: Girios g. 13, 15, Agurkiškės kaimas, Kazlų Rūdos sav.
Tel.: +370 657 63922, +370 612 45977
El. paštas: info@agurkiskes.lt
Adresas internete: http://www.agurkiskes.lt
Sodybos koordinatės: 54.8441140 (N), 23.5603020 (E) arba 54° 50′ 38.81″(N), 23° 33′ 37.09″ (E)

ŠAKIAI

Šakių kraštas turi daugelyje vietovių išlikusį natūralų gamtovaizdį. Palei Nemuną driekiasi keliomis dešimtimis upelių ir upeliūkščių, piliakalnių išmargintos pakrantės, formuodamos Panemunių regioninį parką. Jis įsteigtas siekiant išsaugoti ypatingą Nemuno žemupio kraštovaizdį, upelių žemupius, vertingų ir retų augalų bendrijas, gamtinę ekosistemą bei istorijos ir kultūros paveldo vertybes. Šakių rajonas – vienas ekologiškiausių ir švariausių Lietuvoje. Gamtos grožį čia saugo net septyni valstybiniai draustiniai. Keliautojus ir kultūros žmones vilioja ne tik žavios panemunės, bet ir senųjų dvarų sodybos, esančios Gelgaudiškyje, Zypliuose ir kt., Sudargo piliakalnių kompleksas ir daugelis kitų valstybės saugomų kultūros bei gamtos vertybių, kurių čia išties gausu.

SAUGOMOS TERITORIJOS

Draustiniai

Novaraisčio ornitologinis draustinis įsteigtas siekiant išsaugoti paukščių perėjimo ir poilsio per migracijas vietą pietvakarių Lietuvoje. Įtrauktas į „Natura 2000“ saugomų teritorijų tinklą. Veisimosi metu draustinyje prieglobstį randa daugybė nykstančių paukščių rūšių.

Nykos kraštovaizdžio draustinis skirtas išsaugoti Nykos ir Nykutės erozinių slėnių kompleksus ir nykstančių augalų bendrijas.

Šešupės valstybinis kraštovaizdžio draustinis, įsteigtas siekiant išsaugoti Šešupės slėnio kraštovaizdį.

Jotijos valstybinis hidrografinis draustinis, įsteigtas siekiant išsaugoti salpinio slėnio mažai vingiuotą Jotijos upelio slėnį.

Aukspirtos valstybinis hidrografinis draustinis, įsteigtas siekiant išsaugoti besalpio slėnio smarkiai vingiuotą upelio slėnį.

Liekės kraštovaizdžio draustinis. Jis yra 204 ha pločio. Viena dalis draustinio yra Kauno rajone Zapyškio seniūnijoje, kita – Šakių rajono teritorijoje. Draustinio įsteigimo tikslas - išsaugoti Liekės upelio erozinio slėnio kraštovaizdį Nemuno žemupio ruože. Draustinyje auga gražūs augalai – paprastieji kardeliai.

Novos hidrografinis draustinis. Įsteigtas siekiant išsaugoti Novos upės slėnio atkarpą limnoglacialinėje (ledyninių ežerų) lygumoje, 453 ha plote.

LANKYTINOS VIETOS

Muziejai

Zanavykų muziejus

Zanavykų krašto muziejus kaupia, saugo ir skleidžia visuomenei Zanavykijos paveldo vertybes. Muziejaus rinkinį sudaro etnografijos, istorijos, numizmatikos, fotografijos, spaudinių, tautodailės eksponatai. Muziejus pristato įvairiapuses nuolatines ekspozicijas, nuolat besikeičiančias laikinąsias ekspozicijas, įdomius edukacinius užsiėmimus tiek vaikams, tiek suaugusiems, įvairius zanavykų paveldą puoselėjančius renginius bendruomenei.

Adresas: Beržų g. 3, Tubelių k., Šakių r.
Tel. +370 345 4 5635
El. paštas: muziejininkai@zanavykumuziejus.lt
Adresas internete: www.facebook.com/zanavykumuziejus

Dr. Vinco Kudirkos muziejus

Pirmasis naujas atkurtos Lietuvos Respublikos muziejus skirtas žymiam lietuvių tautinio atgimimo veikėjui, valstybės himno autoriui dr. Vincui Kudirkai. Neatsitiktinai muziejus pastatytas Kudirkos Naumiestyje – čia gyveno ir dirbo V. Kudirka, čia buvo sukurta Tautiška giesmė – valstybės himnas. Muziejus atidarytas 1998 metų gruodžio 5 dieną, minint himno sukūrimo 100 metų ir dr. V. Kudirkos gimimo 140-ies metų jubiliejų.

V. Kudirkos gyventas tautinio išsivadavimo laikotarpis sąlygojo ir muziejaus ekspozicijos tematiką: krašto istorija bei varpininkai. Dalis muziejaus ekspozicijos yra skirta varpininkams ir iškiliausiam iš jų – Vincui Kudirkai. Antroji ekspozicijos dalis skirta miesto ir jo apylinkių istorijai, iš šio krašto kilusiems šviesuoliams.

Adresas: V. Kudirkos g. 29, Kudirkos Naumiestis, LT-71317 Šakių r.
Tel. +370 345 57 451.
El. paštas: v.kudirkos.muziejus@lnm.lt

Miško muziejus

Įsikūręs Lekėčių girininkijos pastate. Čia surinkta daugiau nei tūkstantis eksponatų: gyvūnų iškamšos, drugių ir vabzdžių kolekcijos, gamtos išdaigos. Apie šio krašto gamtą mielai papasakoja girininkijos darbuotojai. Muziejų itin mėgsta vaikai, o ir suaugusieji čia sužino įdomių faktų apie gamtą.

Adresas: Lekėčių k., Lekėčių sen. (~1,5 km nuo miestelio centro Mikytų kryptimi)
Tel.: +370 345 47760

Lekėčių kraštotyros muziejus

Muziejaus rinkinyje – etnografiniai daiktai, spaudos leidiniai, knygos, nuotraukos, pinigai, medaliai, aplankai su prisiminimų aprašymais. Muziejaus rinkinyje – etnografiniai daiktai, spaudos leidiniai, knygos, nuotraukos, pinigai, medaliai, aplankai su prisiminimų aprašymais.

Adresas: Lekėčių k. Šakių r.

Daugiau informacijos apie Šakių r. muziejus: http://tic.sesupe.lt/index.php?id=889&region=4

Dvarai

Zyplių dvaras

Vienas labiausiai lankomų objektų Šakių rajone. Čia nuolat vyksta įvairūs pristatymai, konferencijos, sueigos, šventės, savaitgaliais rodomi kaimo teatrų spektakliai. Priešais rūmus buvo fontanas, per kanalus nutiesti tiltai

Supantis dvaro parkas užima 21 ha teritoriją. Iš pradžių čia augo tik vietiniai medžiai. Vėliau buvo iškasta du tvenkiniai, pasodinta egzotinių medžių ir krūmų.

Šiuo metu parke auga nemažai vertingų rūšių medžių: platanalapiai ir sidabriniai klevai, paprastieji ir raudonieji ąžuolai, baltosios ir balzaminės tuopos, europiniai ir Sukačiovo maumedžiai, juodosios pušys, sidabriniai kėniai, karpotieji ir plaukuotieji beržai, kalninės guobos, kamštiniai skirpstai. Parko pasididžiavimas – popiržievis beržas, kurio skersmuo 75 cm. Tikrais milžinais užaugo paprastieji uosiai (skersmuo – 1,15 m, aukštis – iki 30 m). Dar ne taip seniai čia augo įspūdingas, apie 360 metų senumo ąžuolas. Senolis ąžuolas nuvirto 2008 metų vasarą, minint parapijos 200-ąsias metines. Ten ir paliktas gulėti. Iš pietų pusės prie ąžuolo veda skroblų alėja, iš vakarų iki rytinės parko ribos – liepų alėja.

Adresas: Tubelių k., Lukšių sen., Šakių r.
Tel.: +370 345 44123
El. paštas: zypliu_dvaras@yahoo.com
Adresas internete: http://www.zypliudvaras.lt

Gelgaudiškio dvaras

Gelgaudiškio dvaras – XIX a. architektūros ansamblis, esantis Šakių rajone, Gelgaudiškyje, ant Nemuno kranto. Tai stambus ir vienas originaliausių Lietuvos dvarų ansamblių, įaugęs į apylinkės gamtą. Ansamblį sudaro rūmai, ūkiniai pastatai ir parkas.

Šiuo metu restauruotose rūmų erdvėse organizuojamos menininkų darbų parodos, koncertai, plenerai, ekskursijos.

Gelgaudiškio dvaro rūmus supa vienas didžiausių Lietuvos dvarų parkų, pasižymintis sudėtinga struktūra. Manoma, kad čia senovėje galėjo būti alkas, nes pagonys šventais laikė tuos miškus, kuriuose augo ąžuolai, liepos ir pušys. Visi šie medžiai čia auga nuo senų laikų.

Adresas: Parko g. 5, Gelgaudiškis
Tel.: +370 345 55279, +370 687 76145
El. paštas: edgapil@delfi.lt
Adresas internete: www.facebook.com/GelgaudiskioDvaras

Daugiau informacijos apie Šakių r. dvarus: http://tic.sesupe.lt/index.php?id=916&region=4

Miestų parkai

J.Lingio kultūros ir poilsio parkas (Šakiai) su vasaros estrada renginiams. Parkui suteiktas garsaus baletmeisterio Juozo Lingio, kilusio iš Šakių r. Gyliškių k., vardas. Parke dažnai vyksta kultūriniai renginiai, vasarą šurmuliuoja mugės.

Piliakalniai

Kukarskės piliakalnis įrengtas Nemuno ir Šerentos santakoje, netoli Kidulių. Šlaitų aukštis – 10-20 m. Ypač status šlaitas nuo Nemuno pusės. Rytiniame aikštelės gale supiltas apie 6 m aukščio pylimas, o už jo iškastas apie 35 m ilgio griovys. Spėjama, kad čia stovėjo Kimelio pilis, 1295 m. sudeginta kryžiuočių.

Mastaičių–Norkūnų piliakalnis. Nemuno kairiojo kranto aukštumos krašte, tarp 2 bevardžių upelių yra archeologijos paminklų kompleksas, sudarytas iš piliakalnio, 3 papilių ir Nemuno slėnyje esančio senojo uosto vietos. Piliakalnio šlaitai labai statūs, krinta 60-70 kampu, iš Nemuno pusės yra daugiau nei 40 m aukščio. Piliakalnis ir daubos apaugę medžiais. Šiaurinėje pašlaitėje yra keturkampė, 50 m ilgio, 25 m pločio kūdra. Vakariniame ir rytiniame kūdros pakraščiuose yra 2-3 m aukščio pylimai, kurie, matyt, supilti išmestomis iš kūdros žemėmis. Minėtais įrengimais jis yra vienas iš didžiausių bei gražiausių lietuvių XIV-XV a. piliakalnių.

Piliakalnis yra Kidulių apylinkėse, 4 km į vakarus nuo Gelgaudiškio, pasiekiamas keliaujant Kidulių-Gelgaudiškio keliu, už nedidelės medžiais apaugusios griovos kairėje pavažiavus lauko keliu 250 m į šiaurę.

Sudargo 5 piliakalnių kompleksas yra ant Nemuno kranto, prie sienos su Kaliningrado sritimi. Visi 5 piliakalniai turi vardus: Balnakalnis, Žydkapiai, Bevardis, Pilaitė ir Vorpilis.

Niekur Lietuvoje nepamatysi tokios panoramos, kaip čia – nuo Vorpilio piliakalnio! Čia pat papėdėje – pilkai melsva Nemuno juosta. Jeigu diena giedra ir skaidri, o regėjimas geras, anapus Nemuno galima įžiūrėti net už 30 kilometrų esančią Tauragę. O akyliausieji giriasi vakaruose įmatą net Ragainės ir Tilžės bokštus.

Stulgių piliakalnis dar vadinamas **Šančiumi, Prancūzų Apkasais**. Piliakalnis įrengtas aukštumos kyšulyje tarp Nemuno kairiojo kranto ir bevardžio upelio griovos. Šlaitai statūs, 25 m aukščio. Piliakalnis datuojamas I tūkstantmečiu - II tūkstantmečio pradžia.

Piliakalnis pasiekiamas iš kelio Plokščiai-Kiduliai pasukus į dešinę šiaurėn pro Stulgių fermas, laikantis labiau dešinės, laukais į šiaurę 450 m iki medžiais apaugusios gilios griovos Nemuno šlaite, yra 300 m į šiaurės vakarus, kitapus griovos, kurią galima apeiti 300 m lankstu pro vakarų pusę.

Plokščių piliakalnis įrengtas apylinkėse, apie 1 km į pietus nuo Plokščių miestelio, dažnai vadinamas **Vaiguviškių** piliakalniu. Tai - didoka, aukšta, iš visų pusių giliomis daubomis apsupta plokštuma. Rytų ir šiaurės dauba teka mažas Vaiguvos upelis, kurio vaga eina lauko kelias į Plokščius. Tai - unikali vieta. Vietos gyventojai savo namus pasiekia tik eidami ar važiuodami upelio vaga.

Piliakalnis pasiekiamas nuo kelio Plokščiai – Kubiliai ties Vaiguvos upeliu pasukus į dešinę pietų kryptimi palei šį upelį ir pačiu upeliu ir vėl palei upelį vedančiu keliuku pavažiavus ir paėjus 650 m – yra priekyje, už Vaiguvos ir į ją iš kairės įtekančio bevardžio upelio santakos.

Šilvienų piliakalnis (dar vadinamas Pilaite, Kubiliais, Šilvėnais, Piliuku) - tai atskira taisyklingo nupjauto ovalaus kūgio formos kalva. Ovali, lygiu paviršiumi piliakalnio aikštelė yra 25 m ilgio, 24 m pločio ir užima apie 400 kv.m plotą. Šlaitai tik 5 m aukščio, gana statūs. Piliakalnis apaugęs lapuočiais. Jis datuojamas I tūkst.

Piliakalnis yra Plokščių apylinkėse, pasiekiamas keliu Plokščiai – Gerdžiūnai pervažiavus Prūdupį – 50 m į dešinę pietvakariuose.

Misiūnų piliakalnis - atskira kalva, kurią vakaruose įlanka skiria nuo pagrindinės aukštumos. Iš kitų pusių kalvą supa gili dauba, kurios pietinėje ir rytinėje dalyje teka Nykutė. Šiaurės ir rytų šlaitai nuolaidesni, o pietų - labai statūs, vietomis plaunami Nykutės, todėl apgriuvę. Šlaitai iš daubos pusės yra 26 m, iš vakarų 7 m aukščio. Piliakalnis ir šlaitai apaugę medžiai.

Piliakalnis yra Kriūkų apylinkėse, pasiekiamas keliu Plokščiai-Gerdžiūnai, Misiūnų kaime pasukus į kairę šiaurės kryptimi link Nemuno, pavažiavus 700 m, už trečios sodybos dešinėje pasukus į dešinę rytų, paėjus į rytus per laukus 1,2 km – yra 250 m į rytus nuo griovos lauko krašte, kitapus griovos einant kairiau.

Žuklijų piliakalnis yra Nemuno kairiajame krante, *Kriūkų sen. Žuklijų Km.* Iš trijų pusių juosia daubos, vakarine dauba teka Pelutupis, rytine – Remtus (Žolupis). Piliakalnio šlaitai 15-20 m aukščio. Pietinėje pusėje, supiltas apie 1 m aukščio ir 10 m pločio pylimas. Pylimo aikštelėje rastas kultūrinis sluoksnis.

Joginiškių piliakalnis, vadinamas Kalnu, datuojamas I tūkst. - II tūkst. pradžia. Piliakalnis įrengtas aukštumos kyšulyje, Jotulės kairiajame krante, santakoje su Strazdupiu. Į vakarus nuo piliakalnio esančios aukštumos yra dirbamas laukas, o iš visų kitų pusių jį supa Jotulės slėnis.

Įrengtas Kriūkų apylinkėse, 3 km nuo Kriūkų miestelio. Pasiekiamas iš Lukšių - Kriūkų kelio ties Joginiškių fermomis pasukus į dešinę rytų kryptimi, pavažiavus keliuku 300 m dešiniau nuo už sodybos prasidedančios griovos iki miško pakraščio ir paėjus 200 m į šiaurę ožnugario šlaitu einančiu miško keliuku (yra šio ožnugario gale).

Žemosios Panemunės piliakalnis yra ant kairiojo Nemuno kranto aukštumos kyšulio. Iš vienos pusės jį supa Nemuno slėnis. Piliakalnio šlaitai statūs, 25–30 m aukščio. Žemosios Panemunės piliakalnis datuojamas XIII–XIV a.

Į piliakalnio viršūnę nuo Zapyškio–Kriūkų kelio veda mediniai laipteliai. Aikštelėje įrengta nedidelė poilsiavietė, iš jos atsiveria puikus vaizdas į Nemuno slėnį.

Šėtijų piliakalnis įrengtas aukštumos kyšulyje, Nemuno ir Liekės kairiajame krante. Šlaitai statūs, 35 m aukščio. Piliakalnis apaugęs mišku. Piliakalnis datuojamas I tūkst. - II tūkst. pradžia.

Piliakalnis yra Lekėčių apylinkėse, pasiekiamas keliu Pavilkijys-Zapyškis, yra dešinėje vakaruose nuo jo, už sodybos, prieš Liekės upelį.

Klepų piliaklanis įrengtas aukštumos kyšulyje, Novos dešiniajame krante. Aikštelė keturkampė, pailga rytų – vakarų kryptimi, 60x40 m dydžio. Rytiniame jos krašte buvęs nedidelis pylimas sunaikintas. Aikštelėje buvo randama anglių, apdegusio molio. Šlaitai statūs, 6-7 m aukščio. Piliakalnis datuojamas I tūkstantmečiu.

Apie 3 km į pietvakarius nuo Sintautų, pasiekiamas keliu Turčinai-Sintautai, kairėje pravažiavus Klepų fermas, už kelio posūkio į dešinę pavažiavus į dešinę pietų kryptimi keliuku 200 m link čia esančios sodybos, nuo jo miško dešinėje pradžios paėjus 150 m į dešinę vakarų kryptimi.

Apie krašto apgyvendinimą geležies amžiuje byloja ant Šešupės kranto stūksantis **Turčinų (Ročkų) piliakalnis ir Turčinų senkapis**. 1934 m. kasinėjant piliakalnį, rasti keturi XVI a. gyvenusių žmonių kapai. Į šiaurės vakarus nuo piliakalnio, už griovio, yra senosios gyvenvietės liekanų, kuriose rasta lipdytinės gruoblėtosios keramikos. Archeologų nuomone, čia gyvenę sūduviai arba jotvingiai, kuriuos XIII a. ištiko prūsų likimas. Piliakalnis datuojamas I tūkst.- II tūkst. pradžia.

Piliakalnis įrengtas aukštumos kyšulyje, Šešupės dešiniajame krante, santakoje su bevardžiu upeliu. Čia supiltas puslankio formos 50 m ilgio, 2 m aukščio, 16 m pločio pylimas. Šlaitai statūs, 12-13 m aukščio. Aikštelė apardyta XVI-XVII a. senkapio kraštuose iškasto apkaso.

Pasiekiamas keliu Panoviai– Kudirkos Naumiestis sankryžoje į Sintautus pasukus į dešinę vakarų kryptimi, pavažiavus keliuku palei sodo kraštą 500 m ir laukais į kairę 250 m. pietų kryptimi.

Kudirkos Naumiesčio piliakalnis , vadinamas Napoleono kalnu, *yra per 1,5 km į pietus nuo Kudirkos Naumiesčio, kiek į dešinę nuo kelio, per 100 m nuo Širvintos.* Pasakojama, kad šį piliakalnį supylę prancūzai. Piliakalnį sudaro 5 m aukščio sala, kurią iš visų pusių supa pelkėtos pievos, o išilgai pietinio kranto iškastas šlapias griovys. Ovali piliakalnio aikštelė užima apie 0,5 ha plotą, aikštelės paviršius lygus, tik rytiniame gale yra pakilimas, sudarantis lyg ir pylimą. Vakariniuose ir šiauriniuose pakraščiuose likę apgriuvę apkasai. Radiniai datuojami I-XIV a.

Daugiu informacijos apie piliakalnius Šakių rajone rasite: http://tic.sesupe.lt/index.php?id=922&region=4

Gamtos paminklai

Šalia **Plokščių (Vaiguviškių) piliakalnio** teka mažas **Vaiguvos upelis**, miestelyje pereinantis į natūralią **Vaiguvos upę-gatvę**. Tai – ypatinga vieta: vietos gyventojai savo namus pasiekia tik eidami ar važiuodami upelio vaga. Į Vaiguvą suteka keletas šaltinių, todėl vanduo čia visada švarus ir šaltas, o dugnas nusėtas akmenukais. Važiuojamoji upės-gatvės dalis tęsiasi daugiau nei puskilometrį. Čia galima smagiai pabraidžioti ar pasivažinėti dviračiu. Automobilių eismas buvo uždraustas, siekiant sumažinti taršą.

Paėjus apie 200 m nuo Lekėčių girininkijos galima atsigaivinti tyru **Didžiojo šaltinio** vandeniu. Tai ilgiausias ir vandeningiausias Rūdšilio šaltinis – 1,5 km ilgio kairysis Liekės intakas, anksčiau buvęs gerokai vandeningesnis, garuojantis net per speigus.

***Adresas: Lekėčių k., Šakių r.**, Šalia kelio Lekėčiai – Mikytai*

Paukščių stebėjimo vietovės

Dalį **Novaraisčio draustinio** galima apžvelgti iš lankytojams įrengto **apžvalgos bokštelio**. Kasmet rugsėjo - spalio mėnesiais prieš išskrendant į pietus čia būriuojasi net keli tūkstančiai ilgakojų gervių. Svarbu nepamiršti žiūronų. Paukščių stebėjimui įrengta labai nedidelė infrastruktūra: automobilių stovėjimo aikštelė, paukščių stebėjimo bokštas.

Pažintiniai takai

Geldaugiškio dvaro parko pažintinis takas (ilgis 2,5 km), kuriame galima pasigrožėti ir retais medžiais: juodąja pušimi, veimutine pušimi, raudonuoju ąžuolu, paprastuoju buku, europiniu maumedžiu, raudonžiedžiu kaštonu. Didelių ąžuolų yra daugiau nei keturi šimtai, kai kurie yra 26 m aukščio ir iki 1,5 m skersmens. Ketureilėje sidabrinių klevų alėjoje drevėse peri didysis dančiasnapis, įrašytas į Raudonąją knygą. Dar neseniai Gelgaudiškio dvaro parke augo storiausia ir aukščiausia Suvalkijos eglė. Manoma, kad ji buvo 155 metų amžiaus. Parke daug įdomių, legendomis apipintų objektų: Asesoriaus kapas, Velnio kalnas, Baronkapinės (baronų Koidelių kapai), Pakaruoklių kalnas, tyro vandens šaltinėlis.

Lekėčių pažintinis takas (ilgis 4 km). Trasa sužymėta rodyklėmis, o pakeliui apie gamtą „pasakoja“ 11 informacinių stendų. Įdomu pasivaikščioti, medžių viršūnėse pasidairyti paukščių lizdų ir darbščiųjų genių, gera atsigaivinti tyru šaltinio vandeniu. Duagiau informacijos rasite: http://tic.sesupe.lt/index.php?id=986

AKTYVUS LAISVALAIKIS

Pėsčiųjų maršrutai

Pėsčiomis po Šešupės kraštą

Keliaudami šiuo maršrutu aplankysite gražiausias Vištyčio apylinkių vietas. Maršrutas apima Lenkijos, Karaliaučiaus krašto ir Lietuvos teritorijas.

Daugiau informacijos apie maršrutą: http://tic.sesupe.lt/?id=747

Pėsčiomis po Šakių miestą

Šis pažintinis maršrutas po Šakius pritaikytas keliaujantiems pėsčiomis arba dviračiu.

Maršruto pradžia ir pabaiga: V.Kudirkos paminklas prie Šakių ežero, ilgis - 5 km.

Daugiau informacijos apie maršrutą: http://tic.sesupe.lt/?id=902

Dviračių maršrutai

Dviračiu palei Nemuną

Šiuo maršrutu siūloma keliauti kairiąja Nemuno pakrante, kuria driekiasi visa šiaurinė Šakių rajono riba. Šio krašto panemunės itin vaizdingos ir įdomios. Čia telkiasi gausybė gamtos ir kultūros paveldo objektų, atsiveria įspūdingi kraštovaizdžiai. Nuo Gelgaudiškio iki Žemosios Panemunės tiesiasi Panemunių regioninio parko ribos. Be to, čia įsikūrusios jaukios kaimo turizmo sodybos, Gelgaudiškyje ir Plokščiuose įrengtos mobiliosios mažųjų laivų prieplaukos, o žiemos metu šalia Kriūkų miestelio esančiame Kumečių kaime veikia slidinėjimo trasa. Nuo Gelgaudiškio iki Kriūkų miestelio palei Nemuną įrengtas dviračių takas, kuriuo keliaujant išvengiama automobilių ir kitos technikos kaimynystės.

Maršrutas: Sudargas (10 km) Kiduliai (14 km) Gelgaudiškis (14 km) Plokščiai (16 km) Kriūkai (6 km) Žemoji Panemunė (5 km) Pavilkijys. Iš viso - 65 km asfalto ir žvyrkelio keliais bei dviračių taku.

Dviračiais po Šešupės kraštą (Lenkija, Lietuva)

Dviračių maršrutas po Šešupės kraštą, apimantis Lietuvos ir Lenkijos teritorijas.

Daugiau informacijos apie maršrutą: http://tic.sesupe.lt/?id=323

Vandens turizmo maršrutai

Šešupė, darydama įmantrius vingius, teka vaizdingomis lygumomis. Čia tvyro ramybė, supa natūrali, nesukultūrinta aplinka, nepažeista ekosistema. Rami upės tėkmė ir kliūčių nebuvimas idealiai tinka pradedantiesiems vandens turistams, šeimoms su vaikais, pagyvenusiems ir neįgaliems žmonėms. Plaukimas baidarėmis Šešupės upe – smagus, aktyvus ir nebrangus laisvalaikio leidimo būdas. Keliautojas sportuoja, grožisi nuostabiu kraštovaizdžiu, atsipalaiduoja nuo įtampos pilno kasdienio gyvenimo, plečia savo pažinimo ribas, susipažįsta su naujais žmonėmis, aplanko architektūros ir gamtos paminklus.

Turistams siūlomas plaukimas baidarėmis įvairaus ilgio maršrutais, kasdien įveikiant po 13–22 km ilgio trasą.

Daugiau informacijos apie baidarių maršrutus: http://tic.sesupe.lt/index.php?id=17

APGYVENDINIMAS

Kaimo turizmo sodybos

1. Alvydo Šiuikos kaimo turizmo sodyba „Nemuno vingis“

Rami, jauki ir romantiška sodyba, vaizdingos Nemuno pakrantės, platūs, smėlėti krantai, švarus, skaidrus vanduo.

Adresas: Maštaičių k., Kidulių sen., Šakių r.
Tel.: +370 610 18 488
El. paštas: nemunovingis@gmail.com
Adresas internete: www.nemunovingis.lt

2. Daivos ir Sigito Stanaičių kaimo turizmo sodyba „Kumečiai“

Kaimo sodyba „Kumečiai“ įsikūrusi netoli Kriūkų miestelio, ant Nemuno šlaito, kur atsiveria puiki upės panorama. Senovinių rastų namas skirtas poilsiui. Žiemos sporto gerbėjams šalia sodybos yra įrengta slidinėjimo trasa su keltuvu.

Adresas: Kumečių k., Kriūkų sen., Šakių r.
Tel.: +370 687 37 592, +370 682 22 797
El. paštas: kumeciai@atostogoskaime.lt

3. Virginijos Martišienės kaimo turizmo sodyba „Slėnio namas“

Vienkiemis, apsuptas miško. Tai puiki vieta ramiam šeiminiam poilsiui.

Adresas: Piesčių k., Kriūkų sen., Šakių r.
Tel.: +370 37 335 159, +370 699 18 191

4. Arūno Danieliaus kaimo turizmo sodyba „Bičnamis“

Originali sodyba yra įsikūrusi šimtamečių medžių paunksnėje. Teritorijoje yra tvenkinys, sūpuoklės ir įvairios neeilinės pramogos: terasa medžio viršūnėje ir kt.

Adresas: Ažuolupių km., Šakių r.
Tel.: +370 686 45874
El. paštas: bicnamis@gmail.com
Adresas internete: www.bicnamis.lt

5. Vidos Galvelienės kaimo turizmo sodyba „Kukarskė“

Sodyba įsikūrusi ąžuolų paunksnėje šalia miško, 200 m iki Nemuno. Šalia sodybos stūksantis miškas sezono metu turtingas uogomis ir grybais.

Adresas: Kukarskės k., Kidulių sen., Šakių r.
Tel.: +370 682 42 595
El. paštas: galvelienevida@gmail.com

6. Sodyba „Laurynė“

Gaivus miško oras ir supanti žaluma – tai tik nedaugelis privalumų, kuriuos siūlo sodybos šeimininkai savo svečiams.

Adresas: Jančių k., Lekėčių sen., Šakių r.
Tel.: +37068663090
El. paštas: sodyba.lauryne@gmail.com
Adresas internete: www.lauryne.lt

7. Edmundo Valavičiaus kaimo turizmo sodyba „Margiškiai“

Sodyba stovi ant Nemuno kranto, nuo kurio atsiveria graži gamtos panorama. Iki vandens 600 m. Netoliese Sudargo piliakalnių kompleksas. Sodyba su etnografiniais elementais, įsikūrusi vienkiemyje šalia miško.

Adresas: Margiškių k., Sudargo sen., Šakių r.
Tel.: +370 656 88 332
El. paštas: margiskiai@yahoo.com
Adresas internete: www.margiskiai.lt

8. Sodyba „Antkalnė“

Netoli Kriūkų miestelio, palei Nemuną įsikūrusi jauki sodyba. Čia Jus pasitiks nuo kalno atsiverianti užburianti Nemuno panorama bei visais metų laikais žavingi ir kerintys gamtos vaizdai.

Adresas: Kumečių k., Kriūkų sen., Šakių r.
Tel. +370 615 36 104
Adresas internete: www.antkalne.lt

9. irginijos Rutkienės kaimo turizmo sodyba „Suvalkiečio sodyba“

Senovinė XIX a. pabaigos etnografinė, autentiška kaimo turizmo sodyba, didelis kiemas ir sodas, klėtis su senoviniais ūkiniais pastatais, pirtis, ežerėlis. Šalia miškas ir Nemuno upė su penkiais Sudargo piliakalniais, puikus privažiavimo kelias.

Adresas: Miško g. 4, Pervazninkų k., Sudargo sen., Šakių r.
Tel.: +370 447 72 934, +370 686 10 574

10. Alvydo Pečiulio kaimo turizmo sodyba „Vinšnupis“

Sodyba yra gražioje, nuošalioje vietoje prie Kidulių miestelio, iki Nemuno – apie 1 km. Sodyba tinka šeimos poilsiui.

Adresas: Judrių k., Kidulių sen., Šakių r.
Tel.: +370 650 19346
El. paštas: alvydas@vinksnupis.lt
Adresas internete: www.vinksnupis.lt

11. Aušros Krisiukėnienės kaimo turizmo sodyba „Mockynė“

Zanavykų krašto stiliaus sodyba įsikūrusi labai gražioje Lietuvos vietoje, netoli Nemuno, ant kalno. Nuo jo atsiveria nuostabūs vaizdai.

Adresas: Mikytų k., Lekėčių sen., Šakių r.
Tel.: +370 345 62 616, mob.tel.: +370 699 99 956
El. paštas: mockyne@gmail.com
Adresas internete: www.mockyne.lt

12. Vitos Valuntienės kaimo turizmo sodyba „Valuntynė“

Sodyba įsikūrusi Plokščių miestelio centre, netoli bažnyčios. Sode yra didelė terasa, nuo kurios atsiveria puikus vaizdas į Nemuną.

Adresas: Plokščių k., Šakių r.
Tel.: +370 682 24 116
El. paštas: vvaluntiene@yahoo.com

13. Rasos Pilkauskienės kaimo turizmo sodyba „Dobilas“

Šiuolaikinė sodyba atokioje vietoje. Sodyba stovi ant tvenkinio (47 ha) kranto, kuris atsirado užtvenkus du upelius – Jotiją ir Oriją.

Adresas: Voverių km., Kidulių sen., Šakių r.
Tel.: +370 685 44 504
El. paštas: sodybadobilas@gmail.com
Adresas internete: www.sodybadobilas.puslapiai.lt

Nuotrauka iš sodybos archyvo

14. „Poškynės sodyba“

Sodybą iš visų pusių supa gražus, ramus bei tvarkingas miškas. Čia Jūs galėsite pabėgti nuo kasdienybės ir rūpesčių. Puiki vieta vertinantiems privatumą ir gerą poilsį.

Adresas: Naidynės k.. Lekėčių sen., Šakių r.
Tel.: +370 614 26 291

Daugiau informacijos apie Šakių rajoną rasite:

Šešupės euroregiono turizmo informacijos centras
Adresas: V. Kudirkos g. 61/1, LT-71136 Šakiai
Tel.: +370 345 51 262
El. paštas: tourism@sesupe.lt
Adresas internete: http://tic.sesupe.lt

VILKAVIŠKIS

Vilkaviškio rajonas – tikras kontrastų kraštas. Trečdalis rajono žemės – puikiausiai tinka rekreacijos ir turizmo plėtrai. Šiame rajone yra 62 ežerai, 14 piliakalnių. Vilkaviškio rajono išskirtinumas yra tas, kad teritorija yra šalia dviejų valstybinių sienų – su Rusija ir su Lenkija.

Rekreacijai tinkamiausias kraštas – Lenkijos pasienis. Ilgą laiką ši teritorija buvo uždara, joje beveik ne vieną dešimtmetį žmogaus koja nebuvo kelta. Šiuo metu atidaryti keliai į Lenkiją iš Gražiškių seniūnijos: Duoniškiai–Vilkupiai ir Vygreliai–Sūduva, iš Vištyčio seniūnijos –Varteliai–Burniškiai–Vižainiai. Pasienyje būtina aplankyti ypatingą maumedžių giraitę, kurioje vieno augančio maumedžio trys vyrai neapkabintų.

Turistams patrauklus ir tarp kalvų tyvuliuojantis Vištyčio ežeras, čia įsikūręs ir Vištyčio regioninis parkas.. Šiame parke augančios 33 augalų rūšys ir 14 rūšių paukščių yra įtraukta į Lietuvos raudonąją knygą. Parke patogu keliauti dviračiais ar pėsčiomis. Parko pakraštyje dunkso trečias pagal dydį Lietuvoje Didysis pėduotasis Vištyčio akmuo.

Baidarininkai pamėgo plaukimą Šešupe. Plaukiant kraštovaizdis nuolat keičiasi, nejaučiama monotonijos. Paežerių dvaro sodyba – išskirtinis Sūduvos krašto dvarų kultūros paveldo objektas. J. Basanavičiaus gimtinė ir Lietuvos tautinio atgimimo ąžuolynas kviečia apsilankyti, dalyvauti edukacinėse programose, atvykti į tradicinius renginius.

SAUGOMOS TERITORIJOS

Draustiniai

Širvintos hidrografinis draustinis skirtas išsaugoti salpinio slėnio smarkiai vingiuotą Širvintos upės atkarpą vidurupyje. *(Plotas - 184 ha).*

Virbalgirio botaninis zoologinis draustinis skirtas išsaugoti unikalų liepyną su įvairių rūšių augalais ir gyvūnais. *(Plotas – 364 ha).*

Kylininkų kraštovaizdžio draustinis. Neliestos gamtos plotai išsaugojo gausias retųjų augalų populiacijas, juodųjų gandrų, erelių rėksnių, gervių ir kitų saugomų paukščių buveines.

Pavištyčio geomorfologinis draustinis. Tikslas išsaugoti aukščiausią Lietuvoje Suvalkų moreninės aukštumos dalį su Dunojaus, Pavištyčio, Stankūnų viršukalvėmis, Vyžainos senkloniu (dubakloniu);

Vištytgirio botaninio - zoologinio draustinis. *Tikslas išsaugoti būdingas plačialapių miškų bendrijas su gausia ir įvairiarūšia augalija ir gyvūnija.*

LANKYTINOS VIETOS

Muziejai

Vilkaviškio krašto muziejus

Fondų rinkiniuose kaupiama ir saugoma krašto gamtos (geologijos, floros ir faunos), archeologijos, istorijos, etnokultūros, vaizduojamosios ir taikomosios dailės, tautodailės vertybės, žymesnių krašto žmonių ir šio krašto išeivių memorialiniai fondai. Tai archeologiniai radiniai, gamtos objektai, dokumentai, daiktinės vertybės, fotodokumentinė medžiaga, numizmatika, bonistika, faleristika, filatelija bei filokartija, raštija, dailės kūriniai plakatai bei filmoteka, fonoteka.

Čia Jūs galėsite pamatyti suvalkietiškos seklyčios baldus ir buities daiktus. Trijuose kambariuose yra įruošta muziejaus mecenatės, dailininkės M. B. Stankūnienės dovanotų muziejinių vertybių ekspozicija: dailininkės asmeniniai daiktai, kūrybos pavyzdžiai, kelionių suvenyrai ir jos motinos tremties relikvijos. Vaikai gali pasidžiaugti įdomiomis portretinėmis lėlėmis. Pasižvalgę parodose galite įkopti į Belvederio bokštą ir iš viršaus pasigėrėti Paežerių, Alvito ir Vilkaviškio apylinkėmis.

Adresas: Paežeriai, Šeimenos sen., LT-70372 Vilkaviškio r.
Tel.: +370 342 46 399, +370 342 46 268
El. paštas: vilkaviskiokrastomuziejus@gmail.com, vkmfondai@gmail.com
Adresas internete: **http://www.vkmuziejus.lt**

Dr. Vinco Kudirkos klėtelė-muziejus

1965 m. dr. Vinco Kudirkos tėviškės sodyboje mokytojas Stasys Ankevičius įkūrė visuomeninį muziejų. Sodybos klėtelėje įrengta memorialinė ekspozicija atspindi tautinio sąjūdžio lyderio „Varpo" redaktoriaus, Lietuvos valstybės himno autoriaus, rašytojo, publicisto, vertėjo, gydytojo Vinco Kudirkos (1858–1899) gyvenimą ir veiklą. Antrame aukšte eksponuojami Paežerių krašto buities daiktai. *Dėl muziejaus lankymo kreiptis iš anksto.*

Adresas: Paežerių k., Pilviškių sen., Vilkaviškio r.
Tel.: +370 342 46 399, +370 342 46 268.

Jonas Basanavičius gimtinė – muziejus

J. Basanavičiaus gimtinėje atkurta pasiturinčio Suvalkijos ūkininko vienkiemio sodyba su to laikotarpio išplanavimu. Muziejuje šiuolaikiškai įrengtos ekspozicijų salės. Visi čia atvykę turistai aplanko, kaip manoma, vieną iš didesnių Lietuvoje Tautinio atgimimo ąžuolyną.

1988 m. šalia gimtosios J. Basanavičiaus sodybos buvo pradėtas sodinti Lietuvos tautinio atgimimo ąžuolynas. Žmonės važiavo iš visos Lietuvos, bet ir Latvijos, Gudijos bei Kaliningrado srities lietuviai. Vežė ir sodino ąžuoliukus, liepaites, eglaites ir kitus medžius. Kiekvieną savaitgalį važiuodavo vis daugiau žmonių, kol buvo užsodintas 30 ha plotas.

Dabar Tautinio atgimimo ąžuolynas užima apie 40 ha plotą. Kasmet ąžuolynas didėjo, dabar auga apie 8 400 ąžuolų. Taip pat muziejuje vyksta edukaciniai užsiėmimai: „Kai žemę šildo ąžuolai“, „Gilių kava – jaunam stiprybė, senam sveikata“.

Adresas: Gimtinės g. 17, Ožkabalių I k., Bartninkų sen., LT-70329 Vilkaviškio r.
Tel.: +370 342 6 93 65
El. paštas: j.basanaviciaus.gimtine@lnm.lt
Adresas internete: http://www.lnm.lt

Nuotraukos autorius D.Gvazdaitis

Dvarai

Šūklių dvaras įsikūrės vos 3 km į vakarus nuo Žaliosios gyvenvietės, Širvintos ir Šeimenos santakoje, 9 ha sulaukėjusiame parke stovi Šūklių dvaro sodybos pastatai. Legendos byloja, kad rūmai iškilo senoje kryžiuočių piliavietėje.1923 m., pirmojo Lietuvos visuotinio gyventojų surašymo metu, Šūklių dvare buvo 13 sodybų.

Paežerių dvaro sodyba – išskirtinis Sūduvos krašto dvarų kultūros paveldo objektas, turintis istorinę, architektūrinę, urbanistinę ir kraštovaizdinę vertę.

Į Paežerių dvarą veda kaštonų alėja. Dvaro parke auga senasis glaustašakis ąžuolas. Paežerių dvaro parkas ir sodas, užimantis 12 ha plotą, šiaurinėje dalyje šliejasi prie Paežerių ežero. Tai mišraus tipo parkas su pratekamųjų tvenkinių sistema bei išlikusiomis liepų alėjomis.

Adresas: Paežeriai, Vilkaviškio raj.
Tel.: +370 342 46375
El. paštas: administracija@paezeriai.info

Piliakalniai

Piliakalnių piliakalnis – tai buvusi V–XII a. gyvenvietė ir pilis. Manoma, kad čia buvo kunigaikščio Margirio pilis. Netoli piliakalnio esantis Margų ir Pelenių kaimai bei kai kurie kiti faktai leidžia daryti prielaidą, kad taip ir yra.

Piliakalnių piliakalnis yra į pietus nuo Piliakalnių kaimo, kairiajame Aistos krante. Jonas Basanavičius piliakalnį laikė Pilėnų pilies vieta. Savo nuomonę jis rėmė netoli esančiu Pelenių k. pavadinimu.

Piliakalnių piliakalnis yra Bartninkų seniūnijoje. Piliakalniui apsaugoti įrengtas turistinis lankymo maršrutas, laiptai, takas, stendas, poilsio aikštelė, ugniakuras.

Pajevonio (Kunigiškių) piliakalnis. Pajevonys nuo seno garsėja savo gražiomis apylinkėmis. Viena iš tokių lankytinų vietų yra Pajevonio (Kunigiškių) piliakalnis su senovės gyvenviete. Šis piliakalnis dar vadinamas Pilies kalnu. Čia yra Pajevonio žemėlapis, piliakalnio istoriją atspindintis stendas.

Ragaišių piliakalnis yra apie 1,5 km į šiaurės vakarus nuo Pajevonio (Kunigiškių) piliakalnio, stūkso Juodkalniu arba Aspertavu vadinamas Ragaišių piliakalnis. Juodkalnis dar buvo vadinamas apsauginiu – sargybų piliakalniu. Prie pat Ragaišių piliakalnio išlikę ir vėlesnės istorijos pėdsakų – karinių bunkerių griuvėsių.

Vištyčio piliakalnis – Vištyčio piliakalnis stūkso 2 km į pietus nuo kelio Vištytis–Kalvarija. Piliakalnis yra 20 m aukščio, stačiais, 35–40 laipsnių šlaitais. Nuo seno kalną imta vadinti Pilės kalnu arba Piliakalniu.

Pavištyčio piliakalnis – esantis daugiau nei už kilometro nuo Pavištyčio kaimo ir 120 m nuo bevardžio šiaurinėje dalyje telkšančio ežero. Vakarinėje ir pietinėje dalyse kalnas juosiamas gilių pelkėtų daubų. Rytinė ir šiaurinė dalys siekia aukštesnius laukus. Pavištyčio piliakalnis – tai aukšta ir didoka kalvotojo lauko natūrali kalva.

Dabravolės piliakalnis su senovės gyvenviete yra Dabravolės kaime, nuo Vištyčio miestelio nutolęs apie 5 kilometrus. Piliakalnio rytinis šlaitas yra status, apie 25 m aukščio, kiti šlaitai kiek žemesni ir nuolaidesni. Piliakalnio papėdėje, tarsi pabrėždama jo didingumą, išsikerojusi auga daugiakamienė liepa, iš kurios kelmo išsišakoję 37 kamienai.

Šakių piliakalnis – piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje, Jevonio upelio kairiajame krante. Pasakojama, kad ant jo buvusi Perkūno šventykla. Nuo stogastulpio, esančio prie Šv. Jono upės (Jevonio), iki Šakių piliakalnio yra gražus upelio slėnis su stačiais vagos krantais bei vietomis.

Gamtos paminklai

Vištyčio mitologinis akmuo. Pasakojama, kad šis stambus riedulys kadaise buvo laikomas šventu, stebuklingu, todėl senovėje prie jo žmonės melsdavosi, jis buvęs aukuru, ant kurio degusi amžinoji ugnis ir būdavo aukojamos aukos dievams. 2000 m. Vištyčio akmuo pripažintas geologiniu gamtos paminklu.

Didysis Liubiškių akmuo yra 2.8 m aukščio, 4,5 m pločio. Didžioji akmens dalis po žeme. Tai ovalo formos skandinaviško granito pavyzdys Tadarinės miško laukymėje. Šis akmuo dunkso gražioje vietoje šlaito apačioje, gretimai yra mažesnis akmuo, o aplink šiuos akmenis kelios kalvos, nusėtos smulkesnių akmenų grupėmis.

Apžvalgos aikštelės

Trijų ežerų regykla. Šioje vietoje galima pamatyti net tris ežerus, įsispraudusius tarp gražių Sūduvos kalvų. Atsiveriantys nuostabūs Vištyčio, Grabausko ir Pakalnių ežerų vaizdai bei Pavištyčio kraštovaizdžio panorama paliks neišdildomų įspūdžių.

Svirkalnio regykla, stovyklavietė. Aukščiausia apylinkėje esanti Svirkalnio kalva, giliame ir vaizdingame slėnyje tekanti Širvinta – visa tai tikriausiai suvilios ne vieną gamtos mylėtoją. Beje, tai vienintelė vieta Vilkaviškio rajone, kur vandens turizmo mėgėjai pavasario sezono metu gali išmėginti savo jėgas IV kategorijos Širvintos vandens trasoje.

Pažintiniai takai

Mažasis Šilelio pažintinis takas, kurio *ilgis 2,4 km*, lankytojams žada įspūdžių kupiną kelionę vaizdingu Šilelio mišku ir Vištyčio ežero pakrante. Pažintinis takas yra Vištyčio regioninio parko teritorijoje.

Pažintinis takas prasideda nuo skardžio Šilelio miške, pačioje ežero pakrantėje. Toliau praeisite „Raganos šluotą“, tai sumedėjusių augalų liga: suaugusios augalų šakelės tankiai suauga – atrodo kaip kuokštas ar šluota, atsiradusi dėl grybų, virusų, vabzdžių, rečiau bakterijų poveikio. Praeisite drevėtus medžius, kurių žievė įtrūkusi dėl perkūno darbo. Žaizdų vietose mediena įpūva, privilioja paukščius, kurie savo snapais iškala dreves, kuriose gali apsigyventi net voverės. Eidami Vištyčio ežero pakrante prieisite aukščiausią eglę, kurios aukštis siekia 30 metrų. Prieisite **Šventąjį šaltinėlį.**

Ežero pakrantėje Šilelio miške gėlas vanduo trykšta iš Šventojo šaltinėlio. Praeisite skruzdėlyną, kurie mūsų krašte saugomi, egles dvynes, tai dvi kamienais suaugusios eglės. Informaciniuose stenduose pateikta informacija padės susipažinti su vietovės objektais, augmenija, gyvūnija ir kitomis saugomomis vertybėmis.

Didysis Šilelio pažintinis takas, kurio ilgis 7 km, reikalauja iš lankytojų daugiau ištvermės, tačiau žada įspūdžių kupiną kelionę. Pažintinis takas yra Vištyčio regioninio parko teritorijoje. Šis takas prasideda nuo erozinio cirko – tai iš vienos pusės atvira pusapvalė dauba, esanti nuolydį turinčiame šlaite. Cirkas susiformuoja tada, kai į šlaito paviršių prasiveržiantys gruntiniai vandenys išplauna smulkiąsias daleles. Daugiau apie šį įdomų geologinį darinį galima paskaityti informaciniame stende. Šalia stendo yra regykla. Nuo jos galima pasigėrėti Vištyčio ežero ir Romintos girios, esančios Rusijos Federacijos Kaliningrado srityje, vaizdu. Pavištyčio miško pakraštyje tyvuliuoja Pakalnių ežerėlis. Nuo Pavištyčio piliakalnio galima pasigrožėti trijų ežerų – Vištyčio, Grabausko ir Pakalnių – vaizdu. Taip pat galima prieiti iki pelkės – nuolat šlapio žemės paviršiaus ploto, kurio augalija pamažu virsta durpėmis.

Daugiau informacijos apie Vilkaviškio rajono maršrutus:
http://www.vilkaviskisinfo.lt/21212/=module=-virsus/turistiniai-marsrutai-po-vilkaviskio-krasta.html

APGYVENDINIMAS

Stovyklavietės

1. Stovyklavietė „Kapčius“
Stovyklavietė įsikūrusi 2 km nuo miesto, ant Paežerių ežero kranto.

Adresas: Paežerių k., Šeimenos sen., Vilkaviškio r.
Tel.: +370 342 57 070, +370 680 39 333
El. paštas: camping@ziemys.net,kapcius@ziemys.net
Adresas internete: www.camping.ziemys.net

2. Stovyklavietė „Pušelė“

Kempingas „Pušelė“ ne tik moderniai įrengtas kempingas, bet ir poilsiavietė, kuri įsikūrusi ant labai švaraus ir gilaus Vištyčio ežero kranto, kurio plotas beveik 2000 tūkst. ha. Čia Jūs rasite ramų poilsį ir galėsite turiningai praleisti savo laisvalaikį. Kempingo teritorijos plotas yra 5,2 ha.

Adresas: Žirgėnų km., Vištyčio sen., Vilkaviškio r.
Tel.: +370 682 68135, 370 342 47555
El. paštas: pusele@ktv.satela.lt
Adresas internete: www.pusele.lt

3. Stovyklavietė „Viktorija“

Stovyklavietė „Viktorija“ yra ant Vištyčio ežero kranto.

Adresas: Čižiškių km., Vištyčio sen., Vilkaviškio r.
Tel.: +370 698 70 328, +370 342 47 515
El. paštas: viktorija@viktorija.lt
Adresas internete: www.viktorija.lt

Kaimo turizmo sodybos

4. Sodyba „Karaliaus krėslas“

Sodyba „Karaliaus krėslas“ įsikūrusi ant vaizdingo, išraiškingo Zanylos upelio kranto.

Adresas: Karalkrėslio k., Vilkaviškio r.
Tel.: +370 698 18 928
El. paštas: info@karaliauskreslas.lt
Adresas internete: www.karaliauskreslas.lt

5. Kaimo turizmo sodyba „Garbarnė“

Mūsų sodyba yra nuošalioje vietoje, „Paikio“ upelio slėnyje, Vilkaviškio raij. Rūdos k. greta Gižų miestelio. Sodyba pritaikyta jaukiam ir ramiam poilsiui, pirtyje išlaikyta pirties dvasia, supažindinama su gamtos ir augalų teikiama galia. Svečiai laukiami ištisus metus.

Adresas: Rūdos k., Gižų sen., Vilkaviškio r.
Tel.: +370 620 69 592, +370 672 14 615

6. „Šeimos VILA“

Sodyboje galima apsistoti su palapinėmis. Šalia sodybos teritorijoje yra ekologinis serbentynas. Už 1 km Paežerių ežeras. Sodybą supa švari ekologiška apsauginė juosta, t. y. 8 ha juodųjų serbentų.

Adresas: Būdos k., Pilviškių sen., Vilkaviškio r.
Tel.: +370 672 08 510, +370 675 59 260
El. paštas: info@seimosvila.lt
Adresas internete: www.seimosvila.lt

7. Laimutės ir Stanislovo Petrukaičių kaimo turizmo sodyba

Čia rasite išskirtinę ramybę – užsakytu metu sodyboje ilsisi tik viena svečių grupė. Vienkiemyje dera senosios tradicijos ir modernumas, visi patogumai. Sodyba prie Vygrio ežero..

Adresas: Vygrelių k., Gražiškių sen., Vilkaviškio r.
Tel.: +370 342 56 063, +370 687 76 038, +370 698 03 019
El. paštas: stanislovas@mail.lt

8. Petronėlės Arbatauskienės kaimo turizmo sodyba

Norintiems pailsėti ir turiningai praleisti laiką siūlome sodybą su etnografiniais elementais. Ji įsikūrusi Vištyčio miestelyje, ant gražaus Vištyčio ežero kranto (10 m nuo ežero kranto)..

Adresas: Žvejų g. 2, Vištytis, Vilkaviškio r.
Tel.: +370686 79 344
Adresas internete: vistyciosodyba.sesupe.lt/

9. Algimanto Džermeikos sodyba

Sodyba įsikūrusi gražiame, kalnuotame, ežerais apsuptame kampelyje – Suvalkijos pakraštyje, dideliame 2,6 ha plotyje. Nusileidus nuo kalno rasite Vygrelių ežerą. Taip pat šalia sodybos yra tvenkinys bei įspūdingas ąžuolas, kurio kamieno skersmuo 2 m, aukštis 11 m ir jame yra įrengta pavėsinė – apžvalgos aikštelė.

Adresas: Vygrelių k., Gražiškų sen., Vilkaviškio r.
Tel.: +370 659 56 281

10. Rakauskų sodyba

Šiuolaikinė sodyba pritaikyta šventėms, iškyloms, gimtadieniams ir poilsiui.
Adresas: Obelupių k., Šeimenos sen., Vilkaviškio r.
Tel.: +370 687 45 806, +370 685 20 352
Adresas internete: www.rakauskusodyba.lt

11. Babeckų kaimo turizmo sodyba

Per visą sodybos teritoriją teka upelis, yra du vandens telkiniai, lauko pavėsinė.

Adresas: Bartninkai, Vilkaviškio r.
Tel.: +370 602 09 131
El. paštas: ernestas.babeckas@gmail.com

12. Jono Mačio kaimo turizmo sodyba

Rami vieta. Sodyba įsikūrusi 1 km nuo Vištyčio ežero.

Adresas: Žirgėnų k, Vištyčio sen., Vilkaviškio r.
Tel.: +370 686 55 469
El. paštas: dainius.macys@lt.g4s.com

Daugiau informacijos apie Vilkaviškio rajoną rasite:

Vilkaviškio turizmo ir verslo informacijos centras
Adresas: J. Basanavičiaus a.7, LT-70101 Vilkaviškis
Tel. / faks.: +370 342 20 525
El. paštas: info@vilkaviskisinfo.lt
Adresas internete: www.vilkaviskisinfo.lt

SUVALKŲ KRAŠTAS

SAUGOMOS TERITORIJOS

Vygrių nacionalinis parkas

Vygrių nacionalinis parkas – ypatinga sritis Lenkijoje dėl aukštumų kraštovaizdžio, kuris susiformavo per paskutinį apledėjimą. Lenkijoje nėra jokio kito nacionalinio parko, kuriame būtų tiek daug ežerų – net 42 ežerai. Didžiausias, giliausias ir atrakcingiausias yra Vygrių ežeras. Ypatingą dėmesį reikia skirti miško ežeriukams. Taip pat vertos dėmesio ir upės, tekančios per Vygrių nacionalinį parką. Didžiausia jų yra Juodoji Ančia, pasižyminti ir atrakcingiausių baidarių maršrutu šalyje.

Šiaurinėje parko dalyje kalvotas kraštovaizdis, kuriam būdingos įvairios poledynmečio reljefo formos. Pietinė dalis labiau lygi, išsidėsčiusi smėlėtose Augustavo dirvose, kur auga platūs ir mišrūs šilai. Parkas yra šiaurinėje Augustavo girios dalyje. Jame suskaičiuota keliolika gegužraibių rūšių ir kelios kerpių rūšys, bylojančių apie švarų orą. Gausus gyvūnų pasaulis – gyvena apie 800 gyvūnų rūšių.

Turizmui parke skirta 250 km pažymėtų pėsčiųjų ir dviračių takų, vandens turizmo maršrutų (Juodąja Ančia ir Vygrių ežeru) bei edukaciniai takeliai. Paplūdimiai ir maudyklos yra Kreivajame (prie Juodosios Ančios) bei Senajame Polivarke ir Gavrichų Rūdoje (prie Vygrių ežero). Apžvalgos bokštai yra: Lipniake, Nova Vieše, Tartake, Stari Polivarke, Kreivajame, Gavrichų Rūdoje, Brizgelyje, Krušnike, Slupiuose.

Buvęs kamendulių vienuolyno kompleksas, įsikūręs Vygrių pusiasalyje, – labiausiai Suvalkų krašto vertinamoje dalyje. Turistams prieinamas Vygrių vienuolyno bokštas yra geriausia apžvalgos vieta visame Vygrių nacionaliniame parke.

Daugiau informacijos apie Vygrių nacionalinį parką rasite:
Vygrių nacionalinio parko turizmo informacijos centras
Adresas: Kreivasis 82, 16-400 Suvalkai,
Tel.: + 48 87 56 32 562, + 48 87 563 25 77
Faks.: + 48 87 563 25 41
El. paštas: wigry_pn@su.onet.pl
Adresas internete: www.wigry.win.pl

Suvalkų kraštovaizdžio parkas – vienas gražiausių Lenkijos kampelių. Vietinius ir užsienio turistus traukia ir pavergia išskirtinis poledynmečio kraštovaizdis su įvairiomis naujo glacialinio reljefo formomis (keimai, ozai, morenos, upių slėniai, uolienos, latakiniai ežerai). Suvalkų kraštovaizdžio parko būstinėje Malesoviznos–Turtulio kaime veikia turizmo informacijos centras, kuriame galima įsigyti leidinius apie gamtą ir turizmą, išsinuomoti turizmo įrangą. Turistai gali praleisti laiką Suvalkų kraštovaizdžio parke jodinėdami, žvejodami švariausiuose Lenkijos ežeruose, dalyvaudami baidarių kelionėje per Šešupę ar išbandydami savo jėgas lynų parke „Jotvingių tvirtovė". Žiemą galima slidinėti Jesionovo kalne.

Suvalkų kraštovaizdžio parko turizmo atrakcijos galimos ant Ančia ežero, kuris yra giliausias ežeras Lenkijoje ir žemumos Europoje. Ežero vandenys pripildo gilų poledynmečio lataką. Ypatingas yra Ančios paplūdimys, padengtas plačiais rieduliais. Rieduliai atsirado užsigulėjusio negyvo ledo grusto ežero latake lydymo metu. Didžiausias riedulys – pasienio akmuo (daugiau nei 11 m dydžio) – gamtos paminklas, gulintis rytiniame ežero krante. Verta dėmesio ir ežero bestuburių fauna. Dėl ypatingų Ančios ežero savybių čia buvo sukurtas vandens ir **kraštovaizdžio draustinis „Ežeras Ančia"** (lenk. „Jezioro Hańcza").

Suvalkų kraštovaizdžio parkas
Adresas: Malesovizna–Turtulis, 16-404 Jeleniavas
Tel.: +48 87 569 18 01
Faks.: +48 87 569 76 36
El. paštas: zarzad@spk.org.pl
Adresas internete: www.spk.org.pl

Augustavas

Gražūs ežerai, pušynai, eglynai, tyras oras ir vaizdingi kraštovaizdžiai. Augustavas – ypatingas miestas, kuris daugelį metų džiugina turistus savo grožiu visais metų laikais. Turistams, norintiems laiką leisti aktyviai, siūlomi baidarių, burlaivių, dviračių ir žirgų takai.

Augustavo mieste ir valsčiuje įrengtas įdomus mėlynasis dviračių takas (22 km). Augustavo urėdija yra įrengusi žirgų takus (88 km), vingiuojančius įvairiais miškais ir pievomis, nusidriekusius palei Augustavo kanalą. Šeimos poilsiui siūlomi maršrutai Augustavo laivybos laivais. Be išvardytų paslaugų, siūloma apsilankyti poilsio ir sporto komplekse. Augustave siūloma daug ir įvairių paslaugų, kurios patenkins net reikliausių turistų užgaidas.

AKTYVUS LAISVALAIKIS

Vandens turizmo maršrutai

Augustavo apylinkių kraštovaizdį daugiausia nulėmė Augustavo giria ir ežerų gausa – Simno, Mėtos (Necko), Baltasis (Biale), Studzieničnės ir keliolika mažesnių ežerėlių. Vasarą ežerai pritraukia buriavimo mėgėjus. Labai populiarios ekskursijos laivais ir gondolomis, kurių metu galima pasigrožėti Augustavo apylinkėmis. Didesnio fizinio krūvio nevengiantys turistai pasirenka žygius labai populiariomis šiame regione baidarėmis. Jomis galima pasiekti gražiausius Augustavo krašto kampelius. Jau daugelį metų turistus labai traukia žygiai baidarėmis Augustavo kanalu, Juodosios Ančios, Bebros ir Rospudos upėmis.

Augustavo kanalas – vienas ilgiausių šalyje dirbtinių vandens kelių ir įdomiausių technikos paminklų. Be to, šis kanalas yra labai mėgiamas baidarininkų ir vidaus vandenų laivybos mėgėjų. Augustavo kanalas jungia 12 ežerų. Bendrasis kanalo ilgis yra 101,2 km. Jame pastatyta 18 šliuzų: 14 yra Lenkijoje, 1 pasienio zonoje ir 3 Baltarusijoje. Atskirų telkinių vandens lygio skirtumai sudaro nuo 0,8 iki 9,80 m. Lig šiol išliko 9 pirminiai šliuzai.

Augustavo kanalas – taip pat vandens statinių paminklas. Žmonių rankomis sukurtas objektas ir jį supanti Augustavo giria – tai puikus gamtos derinys. Vasaros sezono metu ir ilgaisiais savaitgaliais Augustavo kanalo maršrutais vykstama intensyviau. Šis kanalas – vienas žinomiausių baidarių maršrutų ne tik Lenkijoje. Patrauklumą didina jo padėtis – jį supa ypatingą vertę turinčios „Natura 2000“ gamtos teritorijos. Dabar kanalas yra tapęs natūralia Bebros ir Vygrių nacionalinių parkų teritorijų jungtis. Kartu su Juodąja Ančia sudaro labai vaizdingą maršrutą, vingiuojantį per Suvalkų kraštovaizdžio parką.

„Augustavo kanalas – Popiežiaus kelias“ – tai maršrutas, kuriuo opiežius Jonas Paulius II keliavo Augustavo laivybos laivu. Plaukdami turistai dalyvauja atveriant šliuzus, taip pat lanko kitus turistinius ir religinius objektus. Daugelis maršrutų, kaip ir šis, prasideda Augustave. Šalia „Popiežiaus kelio“ maršruto įrengtas ir dviračių takas.

Kelionės baidarėmis Suvalkų krašto upėmis ir ežerais tapo privaloma atrakcija, priskiriama prie Lenkijos turizmo kanono. Plaukiant baidare, galima ne tik išbandyti savo jėgas vandenyje, bet ir pasiekti vietas, kurios nepasiekiamos net pėstiesiems. Tai geriausia galimybė pažinti tylią Suvalkų gamtą. Suvalkų krašte siūlomi penki pagrindiniai baidarių maršrutai: Juodosios Ančios, Rospudos, Seinos bei Šešupės upėmis, taip pat Augustavo kanalu, Juodosios Ančios ir Augustavo kanalo, einančio per didžiausią regione miškų kompleksą, trasa, t. y. plaukimas Seina ir Šešupe. Kelionė šia trasa suteikia galimybę bendrauti su nepaliesta žmogaus gamta. Kelionę Šešupe galima tęsti Lietuvoje. Maršrutas Rospudos upe veda prie šiandien žinomiausio, priskirto „Natura 2000“, Rospudos slėnio.

Daugiau informacijos apie Augustavą rasite: www.augustow.eu

APGYVENDINIMAS

Kaimo turizmo sodybos

1. D. Cieslukovskos sodyba

Sodyba įkurta Augustavo girioje, 10 km nuo Augustavo miesto. Netoliese – Jalovo ežeras ir nuostabi Rospudos upė.

Adresas: Jabłońskie 52, 16-300 Augustów (Augustavas), Poland
Tel.: +48 87 566 70 24, +48 602 448 140
El. paštas: czarekcc@poczta.onet.pl
Adresas internete: www.staszkowazagroda.pl

2. „Leśne Zacisze“

Namelis Augustavo girioje, netoli Bebros nacionalinio parko. Apylinkėse patogu organizuoti žygius pėsčiomis ir keliones dviračiais, jodinėti ir mėgautis vandens sportu.

Adresas: Sosnowo 1, 16-310 Sztabin (Štabinas), Poland
Tel.: +48 87 641 31 54, +48 694 579 718
El. paštas: lesne.zacisze@wp.pl
Adresas internete: www.zacisze.turystyka.pl

3. T. ir B. Galenzių sodyba

Sodyba įkurta Augustavo girios širdyje, Plaskos girininkijos miškų pakraštyje, šalia Augustavo kanalo.

Adresas: Gorczyca 37E, 16-326 Płaska (Plaska), Poland
Tel.: +48 883 317 282, +48 501 446 837
El. paštas: galeziat@wp.pl
Adresas internete: www.sosnowymlodnik.pl

4. ARIZONA

Sodyba įkurta rytiniame Servų ežero krante. Švarus vanduo, smėlio paplūdimys su tilteliu, netoliese miškas.

Adresas: Mołowiste 26A, 16-326 Płaska (Plaska), Poland
Tel.: +48 87 566 27 16, +48 604 405 578
El. paštas: gos.gos.arizona@interia.pl
Adresas internete: www.arizona.agro.pl

5. M. Ostapovicz sodyba

Sodyba įkurta atokiai nuo miesto šurmulio. Tai ideali vieta tyloje bei ramybėje praleisti kiekvieną laisvą valandą. Graži aplinka, daug lankytinų vietų.

Adresas: Kryłatka 4, 16-310 Sztabin (Štabinas), Poland
Tel.: +48 512 479 870
El. paštas: malgorzata.ostapowicz@op.pl
Adresas internete: www.lesnydworek.krylatka.pl

6. „Osada pod Lasem“

„Osad pod Lasem“ („Sodyba prie miško“) įkurta labai vaizdingoje vietovėje, Augustavo girios pakraštyje.

Adresas: Płaska 92 B, 16-326 Płaska (Plaska), Poland
Tel.: +48 87 641 80 76, +48 600 211 300
El. paštas: lech@osadapodlasem.pl
Adresas internete: www.osadapodlasem.pl

7. K. Rovinskio sodyba

Siūlomas poilsis Augustavo girios pakraštyje, prie Augustavo Ilgojo (Kaleitų) ežero, kurio kranto linija yra gražiausia visų Augustavo krašto ežerų.

Adresas: Strękowizna 1, 16-304 Nowinka (Novinka), Poland
Tel.: +48 87 643 22 48, +48 506 813 713
El. paštas: kalejty@wp.pl
Adresas internete: www.kalejty.gt.pl

8. G. Zanievskos sodyba

Sodyba įkurta Plaskos gyvenvietėje, 100 m nuo Augustavo kanalo Gorčycos šliuzo. Puiki vieta ramiems pasivaikščiojimams pėsčiomis ar ekskursijoms dviračiais.

Adresas: Płaska 81F, 16-326 Płaska (Plaska), Poland
Tel.: +48 87 641 76 02

9. I. Sevastynovicz sodyba

Kviečiame praleisti atostogas Augustavo girioje esančioje sodyboje, prie Rospudos upės slėnio, laukinės ir nepakartojamos gamtos prieglobstyje.

Adresas: Szczebra 27E, 16-304 Nowinka (Novinka), Poland
Tel.: +48 660 547 660
El. paštas: szczebra@op.pl
Adresas internete: www.szczebra27e.suwalszczyzna.com.pl

10. D. Cieslukovskos sodyba

Miške prie Kopanicos ežero įkurta sodyba.

Adresas: Kopanica, 16-304 Nowinka(Novinka), Poland
Tel.: +48 87 566 70 24, +48 602 448 140
El. paštas: czarekcc@poczta.onet.pl
Adresas internete: www.staszkowazagroda.pl

11. V. ir J. Starostovių sodyba

Sodyba įkurta ant Servų ežero kranto, yra priėjimas prie vandens ir paplūdimys. Servų ežeras garsėja vandens švarumu ir skaidrumu.

Adresas: Mołowiste 24B, 16-326 Płaska(Plaska), Poland
Tel.: +48 608 668 813
El. paštas: biuro@starostowka.pl
Adresas internete: www.starostowka.pl

12. „WIDOK“

Sodyba įkurta pietinėje Vygrio ežero pakrantėje, Vygrių nacionalinio parko širdyje.

Adresas: Bryzgiel 7, 16-304 Nowinka (Novinka), Poland
Tel.: +48 502 304 588, +48 501 436 967
El. paštas: widok@gawidok.pl, widok@bryzgiel.pl
Adresas internete: www.gawidok.pl, www.bryzgiel.pl

Daugiau informacijos apie rasite:

Augustavo turizmo informacijos centras
Adresas: Rynek Zygmunta Augusta 44, 16-300 (Augustavas)
Tel.: +48 87 643 28 83, +48 87 644 60 59
El. paštas: it@augustow.eu
Adresas internete: www.augustow.eu

SEINAI

Seinų kraštas – tai gražūs kraštovaizdžiai, daugybė ežerų, puiki turizmo bazė. Siekiant pritraukti daugiau lankytojų, šiame krašte organizuojami įvairūs renginiai. Seinai – miestas Lenkijos šiaurės rytuose, Palenkės vaivadijoje, prie sienos su Lietuva. Išsidėstęs rytiniame Suvalkų ežeryno krašte, prie Seinos upės (Juodosios Ančios intakas).

AKTYVUS LAISVALAIKIS

Vandens turizmo maršrutai

Kelionės baidarėmis Juodąja Ančia ir buriavimas Vygrio ežeru. Žinomiausia baidarių trasa Lenkijoje – plaukimas Juodąja Ančia, žemiau Vygrių.

APGYVENDINIMAS

Kaimo turizmo sodybos

1. „Morena“

Namas stovi Vygrių nacionalinio parko apsaugos zonoje, prie pat Žubrovo ežero, apsuptas miškų ir pievų.

Adresas: Remieńkiń (Remenkinės k.) 47, 16-503 Krasnopol, Poland
Tel.: +48 606 766 788, +48 601 726 211
El. paštas: morena@tlen.pl
Adresas internete: www.dommorena.pl

2. M. Szkutniko sodyba

Sodyba įkurta Beržininkuose, vaizdingoje ir ramioje vietoje, kurią supa miškai, giraitės ir ežerai. Gyvenvietė yra netoli Lietuvos sienos.

Adresas: Berżniki (Beržininkų k.) 71, 16-500 Sejny (Seinai), Poland
Tel.: +48 87 516 35 35, +48 669 343 766
Adresas internete: www.berzniki.stronki.pl

3. „WALDI“

Sodyba įkurta netoli Lietuvos ir Lenkijos sienos, ant Seivų ežero kranto, 4 km nuo Punsko gyvenvietės, kur 80 proc. gyventojų yra etniniai lietuviai.

Adresas: Oszkinie (Ožkinių k.), 16-515 Puńsk (Punskas), Poland
Tel.: +48 87 516 14 83, +48 607 394 952
El. paštas: valdi_punsk@o2.pl
Adresas internete: www.punskas.pl/silas/pl.html

B. Kravel sodyba

Sodyba įkurta Augustavo girios pakraštyje, nuostabioje Zelvos gyvenvietėje. Poilsio gamtos prieglobstyje mėgėjams ir jos grožio vertintojams bus įdomu aplankyti netoliese esančius Suvalkų kraštovaizdžio ir Vygrių nacionalinius parkus, kuriuose įrengti pėsčiųjų takai ir apžvalgos aikštelės.

Adresas: Zelwa 61, 16-506 Giby (Gibai), Poland
Tel.: +48 888 781 523, +48 600 310 101

4. A. Jegorov sodyba

Graži gamta, tinkanti pasivaikščiojimams, šiaurietiškam ėjimui ir kelionėms dviračiais. Netoliese veikia žirgynas, sauna, daug lankytinų vietų Vygriuose, Seinuose ir Suvalkuose.

Adresas: Smolany Dąb (Smalėnų Ąžuolo k.) 8, 16-503 Krasnopol (Krasnapolis), Poland
Tel.: +48 605 372 444, +48 515 311 453
El. paštas: ola.smolanydab@wp.pl
Adresas internete: www.gremzdy.pl

5. „Prūsų-Jotvingių“ sodyba

Sūduvių („Prūsų–Jotvingių“) gyvenvietė supažindina lankytojus su senovės istorija ir mūsų protėvių civilizacija. Svečiams siūloma aplankyti XIII a. medinę prūsų gyvenvietę ir XIII a. prūsų lauksą – priepilį bei lietuvišką piliakalnį su pilimi.

Adresas: Oszkinie (Ožkinių k.) 42, 16-515 Puńsk (Punskas), Poland
Tel.: +48 87 516 12 35, +48 603 977 637
Adresas internete: tvankste@o2.pl

6. J. Czyžynskos sodyba

Kviečiame atvykti į mūsų jaukų namelį, stovintį ant Giereto ežero kranto, Augustavo girioje. Ši vieta puikiai tinka ramiam poilsiui prie vandens, žvejybai ir aktyviam poilsiui gamtoje.

Adresas: Giby (Gibų k.) 15, 16-506 Giby (Gibai), Poland
Tel.: +48 607 476 199
El. paštas: helena.andruczyk@gmail.com

7. R. Maciukanio kaimo turizmo sodyba

Sodyba įkurta prie Galadusio ežero, Žagarių kaime, jos aplinka gerai prižiūrėta. Svečiai gali ilsėtis prie ežero pasistatę palapines arba įsikurti jaukiuose sodybos kambariuose.

Adresas: Žegary (Žagarių k.) 28, 16-500 Sejny (Seinai), Poland
Tel.: +48 87 517 2037
Adresas internete: www.maciukanis.prv.pl

8. „RADZIUCI“

Sodybą supa ežerai ir miškai. Tai ideali vieta visiems tiems, kurie trokšta ramybės ir poilsio. Svečiams siūlomi du nameliai prie Galadusio ežero, Žagariuose ir kaimo turizmo sodyba Radziūčių kaime.

Adresas: Radziucie (Radziūčių k.) 16A, 16-500 Sejny (Seinai), Poland
Tel.: +48 87 517 20 05, +48 603 506 344
El. paštas: agroturystyka.radziucie@op.pl

Daugiau informacijos rasite:

Seinų Lietuvių namų turizmo informacijos centras
Adresas: ul. 22 Lipca 9, 16-500 Sejny (Seinai)
Tel.: +48 87 516 29 08
El. paštas: kultura@ltnamai.sejny.pl
Adresas internete: www.ltnamai.sejny.pl

Punsko turizmo informacijos centras
Adressa: Mickevičiaus g. 23 (ul. Mickiewicza 23) 16-515 Punskas
Tel.: 087 5161 079
El. paštas: cit@cit.ugpunsk.pl

SUVALKAI

Suvalkų kraštas yra toliausiai į šiaurės rytus nutolusi Lenkijos Respublikos dalis. Pietuose Suvalkų rajono teritorija siekia Bebros upę, vakaruose – Rospudos slėnį, o šiaurėje ir rytuose ji baigiasi prie valstybės sienos. Norint aprašyti Suvalkų kraštą, tenka dažnai vartoti žodį „nepaprastai". Suvalkų regione nepaprastai įvairus, paskutinio ledynmečio laikotarpiu suformuotas reljefas. Čia galima pamatyti nuostabias ledyno sukurtas formas – gilius ledyno tirpsmo vandenų išgraužtus dubaklonius (rinas), vingiuotas ozų juostas ir aukštas morenines kalvas. Atsitraukdamas ledynas paliko daugybę atneštų riedulių. Suvalkų rajono kraštovaizdis yra neįprastas, pasižymintis prieškalniams ir ežeringoms lygumoms būdingais ypatumais.

Iki šių laikų Savalkų krašte išliko natūralus gamtovaizdis, girios ir miškai, ežerai bei upių slėniai. Apie išskirtinę regiono gamtinę vertę Lenkijos ir Europos mastu liudija saugomi natūralaus gamtovaizdžio elementai. Juodosios Ančios slėnis, Juodoji Ančia – tai didžiausia Suvalkų krašto upė. Upe ir jos slėniu galima grožėtis keliaujant pažintiniu taku „Juodosios Ančios slėniu" (lenk. Doliną Czarnej Hańczy).

LANKYTINOS VIETOS

Muziejai

Vygrių muziejus įsikūręs buvusioje hidrobiologinėje stotyje Senasis Palivarkas. Tarpukario metu jos įkūrėjo Alfred Lityński dėka, Vygrių ežeras tapo žinomiausiu rezervuaru Lenkijoje. Muziejus yra puikus jo darbų tęsinys – pateikia vieną įdomiausių regione ekspozicijų apie Vygrių gamtą ir istoriją. Muziejaus lankymas – tai kelionė laiku ir erdve. Šiame moderniame objekte galima pažinti Vygrių ežerą – nuo gelmių ir gyvenančių jose organizmų iki vaizdingų krantų peizažų. Didelė muziejaus atrakcija – tai galimybė apsilankyti užsiėmimuose vandens edukaciniuose takeliuose kateriu „Leptodora 2" reiso metu. Jame yra įstiklintas dugnas, per kurį galima žiūrėti, kas vyksta po vandeniu.

Gamtos paminklai

Smolnikai ir Smolnikų panorama

Smolnikų ir apylinkių srityje augo Mereckos girios miškai. Dabar Smolnikai – tai kaimas su įžymiomis vasaros vertybėmis.. Būnant Smolnikuose negalima apeiti dviejų vaizdingų taškų: SKP „perlo" – ežerų Jačnos ir „Pas Poną Tadą", iš kur išeina vienas gražiausių Suvalkijos vaizdų į Kleščovecko. Per kaimą eina pažintinis takas „Aplink Jačnos ežerą" (lenk. Wokół jeziora Jaczno).

Ciso kalnas – „Suvalkų Fudzijama“. Reguliarios kūginės formos pakilimai, vadinami **„Suvalkų Fudzijama“, „Gulbiniškių kalnas“ arba „Nubarstytas kalnas“**, geologiniu atžvilgiu kalnas, kurio aukštis 256 m virš jūros lygio, – tai taisyklingoji galinė morena. Tai puikus parko apžvalgos taškas, iš čia tęsiasi plati Šešupės baseino panorama, kurio dugnas padengtas daugybės ežerų, laukų, pelkių ir kalvų. Ši panorama sukuria nepakartojamą kraštovaizdį.

Pilies kalnas (228,1 m virš jūros paviršiaus) Šiurpilyje – tai vienas gražiausių archeologinių objektų Lenkijoje. Kalva keturių ežerų apsuptyje yra labai vaizdinga. Piliakalnis ir kartu esančios gyvenvietės yra pačioje Jotvos (Sūduvos) – vienos iš vienuolikos Prūsų genčių žemės širdyje. Virš slėnio pastatytas tiltas, jungiantis miestą su didžiausia gyvenviete.

Bachanovo riedulynas, esantis į pietus nuo Ančios ežero, Juodosios Ančios slėnyje – tai pievos dalis, kurios plotas 0,98 ha ir kurioje yra daug riedulių. Jų suskaičiuojama apie 10 000 vnt., dydžio nuo 0,5 iki 8 metrų. Rieduliai guli 4 terasose: Juodosios Ančios vagoje, slėnio apačioje, terasoje, zandro paviršiuje. Siekiant apsaugoti reliktinį poledynmečio kraštovaizdį, nedidelė lauko dalis yra saugoma kaip gamtos rezervatas.

Apžvalgos aikštelės

Prieinamas turistams **Vygrių vienuolyno bokštas** – tai geriausia apžvalgos vieta visame **Vygrių nacionaliniame parke**.

Norint išvystij vienuolyną iš šalies, ežero fone verta nuvykti prie **Senojo Polivarko (lenk. Stari Palivarke)** ***(privažiavimas nuo kelio Suvalkai–Seinai).***

Išplėstą, pilną užutėkių Vygrių kranto liniją geriausiai stebėti iš apžvalgos bokšto prie girininkijos **Brizgelyje** arba iš agroturizmo sodybos „Widok" („Vaizdas").

Taip pat apžvalgos bokštai yra: **Lipniake, Nova Vieše, Tartake, Kreivajame, Gavrichų Rūdoje, Krušnike, Slupiuose.**

Pažintiniai takai

Vygrių nacionalinio parko pažintiniai ir edukaciniai takai

Verta išsiruošti bent į vieną iš septynių pažintinių takų Vygrių nacionaliniame parke:

„Las" (miškas) – 1,5 km
„Sucharų" (sausas) – 2,5 km
„Płazy" (varliagyviai) – 0,5 km
„Jeziora" (ežerai) – 6,2 km
„Puszcza" (giria) – 3,3 km
„Samle" – 4,8 km

Vygrių nacionaliniame parke šie maršrutai eina labai atrakcingomis gamta ir kultūra teritorijomis, susijungia su turistiniais takais, kurie veda į įvairias parko vietas. Takeliuose yra informacinės lentelės, apžvalgos tilteliai bei poilsiui skirtos vietos.

Dviračių maršrutai

Kalvos bei vingrūs Suvalkų krašto keliai – puikus maršrutas dviratininkams. Dviračiu galima pasiekti visus gražiausius Suvalkų krašto kampelius. Kai kurie dviračių takai – tai dalis tarptautinių, nacionalinių ir vaivadijos trasų dalis. Vygrių nacionaliniame parke yra: žalias takas, esantis **„Euro Velo R11"** dalis - 35 km ilgio; mėlynas takas, esantis Suvalkijos dviračio žiedo dalis - 7 km ilgio; raudonas takas, esantis Palenkės gandrų tako dalis - 36 km ilgio; geltonas takas – 14 km ilgio.

„Euro Velo R11" tai tarptautinė dviračių trasa, kuri jungia Atėnus su Norvegijos kyšuliu. Dviračių mėgėjai taip pat gali išsiruošti į kraštotyros apvažiavimą **„Suvalkijos Dviračio Žiedu"** (lenk. Pierścieniem Rowerowym Suwalszczyzny).

Suvalkų kraštovaizdžio parke veikia **dviračių takas „Aplink Ančios ežerą"** (22,5 km ilgio, prasideda su geltonais dviračio tako ženklais), dviračių trasa **„Į pilies kalną"** (18,5 km ilgio, mėlyno dviračių tako pradžia), dviračių trasa **„Iki Ciso kalno"** (12 km ilgio, prasideda su geltono ir juodo pėsčiųjų tako ženklais), dviračių takas **„Juodosios Ančios slėniu"** iš Suvalkų iki Suvalkų kraštovaizdžio parko (15,1 km ilgio, juodojo dviračių tako pradžia).

AKTYVUS LAISVALAIKIS

Vandens turizmo maršrutai

Kas vieną kartą bandė buriuoti Suvalkų ežeruose, tikrai čia sugrįš. Tik čia galima buriuoti tyloje. Nereikia turėti savo valties, galima ją išsinuomoti vietiniuose vandens klubuose. Buriuoti galima visuose Suvalkų ežeruose, išskyrus tuos, kurie įtraukti į saugomų draustinių sąrašą. Buriavimui labiausiai tinka Vygriai, tinka mažiems ir dideliems laiveliams.

Kitos aktyvaus laisvalaikio pramogos

Rekreacijos ir sporto centras „Szelment“

Tai didžiausias Šiaurės Lenkijoje profesionalus žiemos sporto centras. Centrą iš visų pusių supa nuostabūs kraštovaizdžiai. Čia neužteršta gamta, nepaprastai švarus vanduo, grynas oras ir rami aplinka. Be nakvynės, centre siūlomos ir kitos įvairiausios paslaugos. Veikia golfo mini laukas. Didelę atrakciją sudaro lynų ir laipiojimo parkas su penkiomis įvairaus sunkumo lygio trasomis bei vandens slidžių keltuvas 1 500 m ilgio su moderniu paplūdimiu su šimtametrine kranto linija bei liftu neįgaliesiems. Šelmento didžiojo ežeras tinkamas įvairioms vandens sporto šakoms – čia galima buriuoti, plaukioti baidarėmis, valtimis ar net burlentėmis. Centras siūlo fotosafari, kurio metu artimai pabendrausite su nepaprasto grožio gamta.

Daugiau informacijos apie „Szelment“: www.wosir-szelment.pl

Apgyvendinimo įstaigos

Kaimo turizmo sodybos

1. R. Ivanickio sodyba

Tai nepaprasta, civilizacijos nepaveikta vieta, kurioje galima susipažinti su šių apylinkių flora ir fauna. Tinka aktyviam ir ramiam poilsiui.

Adresas: Wólka (Vulkos k.) 19B, 16-424 Filipów (Pilypavas), Poland
Tel.: +48 87 569 64 31, +48 507 941 037
Adresas internete: www.wolka19.suwalszczyzna.net

2. M. ir R. Koziczų sodyba

Kaimo pakraštyje, prie Rospudos upės įkurtas ekologinis ūkis. Sodybos teritorija aptverta, sutvarkyta aplinka.

Adresas: Filipowska 10, 16–423 Bakałarzewo (bakalaževas), Poland
Tel.: +48 87 569 34 71, +48 507 414 527
El. paštas: b.kozicz@yahoo.com

3. B. Frukaczo sodyba

Atokioje vietovėje įkurta sodyba, yra tiesioginis priėjimas prie Kamiene ir Rospudos ežerų. Vaizdinga gamta užtikrina tylą ir ramybę.

Adresas: Rospuda 10, 16-424 Filipów (Pilypavas), Poland
Tel.: +48 87 569 60 73, +48 504 528 362
El. paštas: rospuda10@wp.pl
Adresas internete: www.rospuda.com.pl

4. J. Vasilevskio sodyba

Kviečiame atvykti į kaimo turizmo sodybą, įkurtą Matlako kaime, ant Garbasio ežero kranto.

Adresas: Matłak 4, 16-423 Bakałarzewo (bakalaževas), Poland
Tel.: +48 87 569 40 20
Adresas internete: www.nocleg.suwalszczyzna.com.pl/matlak4/

5. „Sodyba ant Ciso kalvos“

Sodyba, įkurta atokiau nuo kaimo gyvenviečių, tarp žalių kalvų, pievų, miškų ir ežerų, užtikrina pavargusiems nuo miesto šurmulio svečiams tylą ir ramybę.

Adresas: Rowele (Rovelės k.) 35, 16-406 Rutka Tartak, Poland
Tel.: +48 600 831 134
El. paštas: rowele@cisowewzgorze.pl
Adresas internete: www.cisowewzgorze.pl

6. W. ir K. Rakovskų sodyba

Kviečiame atvykti į tylią, ramią ir nepaliestą laukinės gamtos alsuojančią kaimo turizmo sodybą, įkurtą tarp skaidrių ežerų ir miškų, Suvalkų kraštovaizdžio parko apsauginėje zonoje.

Adresas: Krzywólka (Kreivukės k.) 29 A, 16-427 Przerośl (Prieraslis), Poland
Tel.: +48 87 569 12 37, +48 693 140 129
El. paštas: agrorakowscy@wp.pl
Adresas internete: www.agrorakowscy.suwalszczyzna.com.pl

7. „Nad Rozlewiskiem“

Sodyba įkurta vieno gražiausių šalyje Suvalkų kraštovaizdžio parko kaimynystėje, apylinkės tinkamos pėsčiųjų ir dviračių turizmui.

Adresas: Pobondzie (Pabandžių k.) 6, 16-406 Rutka Tartak, Poland
Tel.: +48 87 641 31 54, +48 694 579 718
El. paštas: lesne.zacisze@wp.pl
Adresas internete: www.zacisze.turystyka.pl

8. D. Anuszkievicziaus sodyba

Tai puiki vieta aktyvaus poilsio mėgėjams. Organizuojame „žaliąsias“ mokyklas, jaunimo, jojimo ir išlikimo gamtoje stovyklas bei alpinizmo kursus.

Adresas: Józefowo (Juzefovo k.) 32, 16-420 Raczki (Račkai), Poland
Tel.: +48 87 568 34 77, +48 508 131 043

9. W. Derencziaus sodyba

Kaimo turizmo sodyba įkurta netoli Lietuvos ir Lenkijos sienos. Sodybos šeimininkai – asociacijos „Macierzanka“, vienijančios regioninių minkštųjų nokstančių sūrių gamintojus, nariai. Šeimininkas yra medžiotojų klubo narys.

Adresas: Stankuny (Stankūnų k.) 3, 16-407 Wiżajny (Vižainiai), Poland
Tel.: +48 87 568 81 52, +48 603 811 579
Adresas internete: www.nocleg.suwalszczyzna.com.pl/stankuny2

10. I. ir J. Rudzieviczių sodyba

Sodyba įkurta Suvalkų kraštovaizdžio parko pakraštyje, prie pat Lietuvos, Lenkijos ir Rusijos pasienio, „Lenkijos žaliųjų plaučių“ teritorijoje, ant vaizdingo Vižainio ežero kranto.

Adresas: Burniszki (Burniškių k.) 7, 16-407 Wiżajny (Vižainiai), Poland
Tel.: +48 87 568 82 13, +48 880 267 960
El. paštas: agrosiwy@onet.eu
Adresas internete: www.agroburniszki.totalh.com

11. „GŁAZOWISKO“

Sodyba įkurta prie miško, netoli Suvalkų kraštovaizdžio parko. Siūlome ekskursijas po aplinkines vietoves, kupinas nepakartojamo žavesio, tylos ir ramybės.

Adresas: Rutka 13, 16-404 Jeleniewo (jelenevas), Poland
Tel.: +48 87 568 35 57, +48 608 504 088
El. paštas: glazowisko@glazowisko.ol.pl
Adresas internete: www.glazowisko.ol.pl

12. T. ir I. Andruczykų sodyba

Kaimo turizmo sodyba prie pat Ančios ežero, Suvalkų kraštovaizdžio parko teritorijoje. Netoliese įrengti pėsčiųjų ir dviračių takai.

Adresas: Błaskowizna 4, 16-404 Jeleniewo (jelenevas), Poland
Tel.: +48 87 568 34 45, +48 602 660 618
Adresas internete: www.nad-hancza.pl

13. M. Micielicos sodyba

Namas ant Bialė ežero kranto, apsuptas ledyninės kilmės kalvų ir kalnelių. Atestuotas ekologinis ūkis. Sodybos šeimininkė – tradicinių lietuviškų ir lenkiškų patiekalų gamybos meistrė.

Adresas: Potopy (Patopos k.) 3, 16-406 Rutka Tartak, Poland
Tel.: +48 87 568 72 42, +48 502 349 243
El. paštas: mariamicielica@gmail.com
Adresas internete: www.mariamicielica.witryna.info

14. ADA

Sodyba įkurta Jelenevo gyvenvietėje, Suvalkų kraštovaizdžio parko pakraštyje. Geros sąlygos aktyviam turizmui.

Adresas: Suwalska 36, 16-404 Jeleniewo (jelenevas), Poland
Tel.: +48 509 475 611, +48 500 556 494

15. F. Stasinskio sodyba

Sodyba įkurta ant Vižainio ežero kranto, aplink kalvotas kraštovaizdis, labai tinka keliauti pėsčiomis ir dviračiais.

Adresas: Burniszki (Burniškių k.) 1, 16-407 Wiżajny (Vižainiai), Poland
Tel.: +48 87 568 81 38
Adresas internete: www.ukrysi.suwalszczyzna.net

16. I. Niedzvieckio sodyba

Sodyba įsikūrusi prie Suvalkų kraštovaizdžio parko – Šiurpilių gyvenvietėje. Netoliese eina pėsčiųjų ir dviračių takai, vedantys link Šiurpilių ežero bei prie Pilies (lenk. Zamkova) kalvos, ant kurios kažkada buvo sudūvių (jotvingių) gyvenvietė.

Adresas: Szurpiły (Šiurpilių k.) 37, 16-404 Jeleniewo (Jelenevas), Poland
Tel.: +48 87 565 38 86, +48 502 323 582
El. paštas: u.ignaca@onet.eu
Adresas internete: www.nocleg.suwalszczyzna.com.pl/uignaca

17. M. ir A. Lanczkovskių sodyba

Mūsų sodyba įkurta vaizdingoje, ramioje vietoje, Suvalkų kraštovaizdžio parko apsauginėje zonoje, netoliese nuo turistų pamėgtos Vižainių gyvenvietės

Adresas: Wiżajny (Vižainių k.) 27, 16-407 Wiżajny (Vižainiai), Poland
Tel.: +48 87 568 81 05, +48 664 503 155
El. paštas: ostojawizajny@interia.pl
Adresas internete: www.lanczkowscy.suwalszczyzna.net

18. R. Sienkievicziaus sodyba

Siūlome puikią vietą šeiminiam poilsiui. Sodyba įsikūrusi prie Suvalkų kraštovaizdžio parko, tylioje bei ramioje vietoje, apsupta senojo sodo ir bityno.

Adresas: Sidory (Sidorių k.) 7, 16-404 Jeleniewo (Jelenevas), Poland
Tel.: +48 87 568 33 45
El. paštas: radoslaw_sienkiewicz@interia.eu
Adresas internete: www.kamienistewzgorza.suwalszczyzna.com.pl

19. I. Sienkievicz sodyba

Sodyba įkurta Suvalkų kraštovaizdžio parke, netoli giliausio Lenkijos ežero – Ančios. Sodybos teritoriją juosia vaizdingos kalvos, miškai ir ežerai. Puikios sąlygos aktyviam poilsiui.

Adresas: Błaskowizna 9, 16-404 Jeleniewo (Jelenevas), Poland
Tel.: +48 87 562 17 94, +48 500 021 272
El. paštas: sienkiewiczowka-blaskowizna@wp.pl
Adresas internete: www.nocleg.suwalszczyzna.com.pl/sienkiewiczowka

20. K. Ravinio sodyba

Sodyba įkurta kalvotoje vietoje, prie Maudos ežero, toliau nuo kitų sodybų. Aplink viešpatauja tyla ir ramybė. Teritorija aptverta, sutvarkyta aplinka.

Adresas: Mauda (Maudos k.) 6, 16-407 Wiżajny (Vižainiai), Poland
Tel.: +48 87 568 80 36
El. paštas: rawi@vp.pl

21. M. Slabinskos sodyba

Kaimo pakraštyje įkurtoje sodyboje – mūrinis namas, netoliese miškas, Šešupė ir Patopkos upelis bei vandens augmenija apaugęs Samanio ežeras, tapęs prieglobsčiu vandens paukščiams ir bebrams.

Adresas: Młynarska 11, 16-406 Rutka Tartak, Poland
Tel.: +48 87 568 73 54, +48 693 687 354
El. paštas: agroturystyka777@amorki.pl
Adresas internete: www.suwalszczyzna.net/agro.784.html

22. „DRUMLIN“

Sodyba „Drumlin“ įkurta vaizdingame Šešupės slėnyje, iš čia atsiveria moreninio kalvyno vaizdai ir Ciso kalno panorama. Tai atkurtas senovinis kaimo ūkis.

Adresas: Udziejek 11A, 16-404 Jeleniewo (Jelenevas), Poland
Tel.: +48 87 568 32 86, +48 796 530 476
El. paštas: poczta@drumlin.pl
Adresas internete: www.drumlin.pl

23. M. Domžalskio sodyba

Kaimo turizmo sodyba įkurta Šešupės slėnyje, atokioje vietovėje, apsuptoje Suvalkų kraštovaizdžio parko ežerų, miškų ir kalvų. Puiki vieta poilsio gamtoje mėgėjams.

Adresas: Lizdejki (Lizdeikių k.) 11, 16-406 Rutka Tartak, Poland
Tel.: +48 503 501 330
El. paštas: limark@poczta.onet.pl
Adresas internete: www.lizdejki.republika.pl

24. P. Šlivinskio sodyba

Kaimo turizmo sodyba įskurta Vygrių nacionalinio parko pakraštyje. Kalvotas reljefas, ramybė, natūralaus kraštovaizdžio žavesys, nuostabios vietos pasivaikščiojimams.

Adresas: Grauże Nowe (Naujosios Graužės k.) 34,16-411 Szypliszki (Šipliškės), Poland
Tel.: +48 87 564 71 61
Adresas internete: www.grauze.com.pl

25. S. Huryno sodyba

Puiki vieta atsipalaiduoti, apsupta miškų bei ežerų. Organizuojami turistiniai žygiai pėsčiųjų ir dviračių takais, įrengtais Vygrių nacionaliniame parke ir Augustavo girioje.

Adresas: Płociczno Tartak 40, 16-402 Suwałki (Suvalkai), Poland
Tel.: +48 87 563 92 63, +48 603 165 390
El. paštas: biuro@augustowska.pl
Adresas internete: www.augustowska.pl

26. S. Kovalevskio sodyba

Kviečiame į mūsų kaimo turizmo sodybą, įsikūrusią nepaprastai vaizdingoje Suvalkų kraštovaizdžio parko dalyje, netoli Šiurpilio ežero.

Adresas: Szurpiły (Šiurpilių k.) 22, 16-404 Jeleniewo (Jelenevas), Poland
Tel.: +48 87 568 34 80 , +48 517 075 785

27. H. ir R. Vojnovskių sodyba

Vasarnamis, tinkamas ir žiemos poilsiui, įkurtas šalia miško ir Vygrio ežero, Vygrių nacionalinio parko apsaugos zonoje.

Adresas: Gawrych Ruda 19A, 16-402 Suwałki (Suvalkai), Poland
Tel.: +48 87 567 87 00, +48 87 563 91 07
Adresas internete: www.agrowigry.spanie.pl

28. M. Marcinkievicz sodyba

Skiedromis dengtas medinis namas su didele terasa pastatytas ant kalvos, nuo kurios atsiveria nuostabi Ančios ežero ir aplinkinių lankų panorama. Vieniems svečiams ši sodyba primena eigulio namą, o kitiems – pasaulio krašte stovintį namelį.

Adresas: Mierkinie (Merkinės k.) 7, 16-407 Wiżajny (Vižainiai), Poland
Tel.: +48 608 508 716
El. paštas: dom@jeziorohancza.pl
Adresas internete: www.jeziorohancza.pl

29. M. Ugnievskio sodyba

Sodyba Vygrių nacionalinio parko apsaugos zonoje, netoli miško – ideali vieta mėgstantiems keliauti pėsčiomis ir dviračiais.

Adresas: Płociczno-Osiedle 18a, 16-402 Suwałki (Suvalkai), Poland
Tel.: +48 603 833 822, +48 605 910 106
El. paštas: ugi.geodezja@go2.pl
Adresas internete: www.agroplociczno.pl

Daugiau informacijos apie Suvalkų kraštą rasite:

Turizmo informacijos centras Suvalkuose
Adresas: ul. Hamerszmita 16 Suvalkuose,
Tel.: +48 87 566 20 79
El. paštas: cit@um.suwalki.pl
Adresas internete: http://um.suwalki.pl/turizmo-informacijos-centras

APLINKOS APSAUGOS ANALIZĖ

Pirminė aplinkos apsaugos apžvalga atliekama pagal EMAS III 1 priede išdėstytus reikalavimus. Pirminės aplinkos apsaugos metu įmonė turi nešališkai, objektyviai ir visapusiškai įvertinti jos teikiamų paslaugų ir jos veiklos aplinkos apsaugos veiksnius. Aplinkos apsaugos analizę sudaro šie etapai:

1. Nustatomi su aplinka susiję taikomi teisiniai reikalavimai.
2. Nustatomi visi tiesioginiai ir netiesioginiai aplinkos apsaugos veiksniai, įvertinamas jų poveikis aplinkai bei sudaromas reikšmingų veiksnių sąrašas.
3. Apibūdinami poveikio aplinkai reikšmingumo vertinimo kriterijai ir pateikiama įvertinimo metodika.
4. Pateikiamos visos taikomos aplinkos apsaugos vadybos praktikos ir procedūros.
5. Atliekama ankstesnių įvykių tyrimo rezultatų įvertinimas.

APLINKOS APSAUGOS ANALIZĖ: 1 ETAPAS

1 ETAPAS. Nustatomi su aplinka susiję taikomi teisiniai reikalavimai.

Įmonės atitikimas teisiniams reikalavimams yra vienas pagrindinių EMAS reglamento reikalavimų, todėl, įgyvendindamos šį reikalavimą, įmonės turi sudaryti visų aktualių teisės aktų ir reikalavimų sąrašą. Teisinių reikalavimų analizė turi apimti įmonės veiklą reglamentuojančius teisinius ir norminius aktus: įstatymus, nutarimus ir tvarkas, kurie gali būti taikytini tarptautiniame, Europos, nacionaliniame ar regioniniame kontekste. Įmonei lengviau sudaryti teisinių reikalavimų sąrašą analizuojant savo veiklas. Ji, sudarydama taikomų teisinių reikalavimų sąrašą, turi turėti įrodymus, kad laikosi teisinių reikalavimų. Analizuojant ir identifikuojant teisinius ir kitus reikalavimus įmonei rekomenduojama parengti teisinių ir kitų reikalavimų registravimo formą. Įmonei taikomi teisiniai reikalavimai gali būti registruojami pagal įmonėje vykdomas veiklas, arba pagal EMAS reikalavimuose pateikiamas sritis, tokias kaip teršalai, atliekos ir pan.

> **Labai svarbu,** kad įmonės, registruodamos teisinius ir kitus reikalavimus, nepamirštų įtraukti į sąrašą aktualias galiojančias redakcijas. Įmonės teisinių reikalavimų registravimo forma turi būti nuolat peržiūrima ir atnaujinama. Tai įmonės turi daryti nuolat.

- *Rekomenduojama naudoti* **F1.1 formą.**

Tam, kad įmonėms būtų lengviau analizuoti teisinius reikalavimus, joms rekomenduojama pasinaudoti aktualiomis nuorodomis:
Teisinių aktų registro portalu – **www.e-tar.lt**, IMPEL, ES narių agentūrų ir organizacijų atstovų, kurie atsakingi už aplinkosauginius įstatymus, tinklu – **http://impel.eu/** bei kitomis aktualiomis teisinių reikalavimų duomenų bazėmis.

APLINKOS APSAUGOS ANALIZĖ: 2 ETAPAS

2 ETAPAS. Nustatomi visi tiesioginiai ir netiesioginiai aplinkos apsaugos veiksniai, įvertinamas jų poveikis aplinkai bei sudaromas reikšmingų veiksnių sąrašas.

Prieš pradedant šį etapą, naudinga susipažinti su aktualiomis sąvokomis:

Aplinkos apsaugos veiksnys – organizacijos veiklos, produktų ar paslaugų elementas, kuris daro arba gali daryti poveikį aplinkai.

Reikšmingas aplinkos apsaugos veiksnys – aplinkos apsaugos veiksnys, kuris daro ar gali daryti reikšmingą poveikį aplinkai.

Tiesioginis aplinkos apsaugos veiksnys – aplinkos apsaugos veiksnys, susijęs su pačios organizacijos veikla, produktais ir paslaugomis, kuriuos ji gali tiesiogiai valdyti.

Netiesioginis aplinkos apsaugos veiksnys – aplinkos apsaugos veiksnys, kuris yra organizacijos ir trečiųjų šalių sąveikos rezultatas ir kurį organizacija gali tam tikru mastu paveikti.

Poveikis aplinkai – nepalankus ar palankus aplinkos pokytis, kurį visiškai arba iš dalies sukelia organizacijos veikla, produktai arba paslaugos.

Pagrindinė EMAS nuostata yra ta, kad įmonės veiklos aplinkos apsaugos veiksniai daro poveikį aplinkai. Jei aplinkos apsaugos veiksnys turi didelę įtaką aplinkai, toks veiksnys yra laikomas reikšmingu ir yra įtraukiamas į aplinkos apsaugos vadybos sistemą. Todėl įmonės, norėdamos nustatyti veiksnius, darančius reikšmingą poveikį aplinkai, turi atlikti pradinę aplinkos apsaugos analizę ir nustatyti visus veiksnius, kurie gali daryti įtaką aplinkai. Svarbu nepamiršti, kad aplinkos apsaugos veiksniai gali kisti, kaip ir įmonės veikla, ir, jei pokyčiai esminiai, aplinkos apsaugos analizę įmonėms gali tekti atnaujinti. Įmonėms rekomenduojama žinoti naujausias tendencijas, metodus, mokslinių tyrimų rezultatus ir kitą informaciją tam, kad būtų lengviau nustatyti aplinkos apsaugos veiksnius ir galimą jų poveikį aplinkai. Įmonės, nustatydamos savo procesų, infrastruktūros, veiklos ir paslaugų poveikį aplinkai, turi nusistatyti kriterijus, pagal kuriuos ji vertins veiksnių reikšmingumą. Kriterijai turi būti išsamūs ir turi būti įmanoma juos nepriklausomai patikrinti. Įmonei nustatant aplinkos apsaugos veiksnius rekomenduojama įvertinti procesus, siekiant patikrinti jų eigą, pamatuoti patiriamas sąnaudas ir išeigą, nufotografuoti įmonę, jos aplinką, surinkti informaciją apie aplinkos apsaugos leidimus, licencijas ir panašius dokumentus, patikrinti kitus informacijos šaltinius, tokius kaip gaunamos sąskaitos faktūros, skaitiklių duomenys, duomenys apie įrangą ir kt., patikrinti, kaip naudojami produktai, apklausti darbuotojus ir subrangovus, kurie gali suteikti informacijos ir turėti nemažai įtakos organizacijos aplinkosauginiam veiksmingumui, įvertinti ankstesnius nelaimingus atsitikimus, kontrolės ir patikrų rezultatus bei įvardyti eksploatacijos pradžios ir nutraukimo atvejus ir nustatytą jų riziką.

Nustatytus aplinkos apsaugos veiksnius įmonė turi įvertinti pagal reikšmingumą. Vertindama aplinkos apsaugos veiksnio reikšmingumą, įmonė turi atsižvelgti į:

- *galimybę sukelti žalą aplinkai;*
- *vietos, regiono arba pasaulio aplinkos pažeidžiamumą;*
- *veiksnio ar poveikio dydį, atvejų skaičių, dažnį ir grįžtamumą;*
- *tai, ar yra susijusių aplinkos teisės aktų ir kokie jų reikalavimai;*
- *svarbą suinteresuotoms šalims ir organizacijos darbuotojams.*

Nustatydama aplinkos apsaugos veiksnius, įmonė siekia visapusiškai apžvelgti jos veiklos, produktų ir paslaugų svarbą aplinkos atžvilgiu ir išnagrinėti visus egzistuojančius aplinkos apsaugos veiksnius. Esantys aplinkos apsaugos veiksniai gali būti skirstomi į tiesioginius ir netiesioginius, kurie, įvertinus pagal reikšmingumo nustatymo metodiką, skirstomi į reikšmingus bei nereikšmingus aplinkos apsaugos veiksnius.

APLINKOS APSAUGOS ANALIZĖ: 2 ETAPAS

Įmonės, siekdamos nustatyti tiesioginius aplinkos apsaugos veiksnius, turi analizuoti savo veiklos kryptis, produktus ir paslaugas, kurias tiesiogiai gali valdyti. Tiesioginiai aplinkos apsaugos veiksniai gali būti susiję su toliau išvardytais elementais, bet jais neapsiriboja:

- *teisiniais reikalavimais ir leidimų apribojimais;*
- *teršalų išmetimu į aplinką;*
- *teršalų išleidimu į vandenį;*
- *kietųjų ir kitokių atliekų (visų pirma pavojingų atliekų) gamyba, perdirbimu, pakartotiniu naudojimu, transportavimu ir šalinimu;*
- *žemės naudojimu ir jos tarša;*
- *gamtos išteklių ir žaliavų (įskaitant energiją) naudojimu;*
- *priedų ir priedėlių bei pusfabrikačių naudojimu;*
- *vietinio masto problemomis (triukšmu, vibracija, kvapu, dulkėmis, vaizdu ir t. t.);*
- *transporto klausimais (vežant prekes ir teikiant paslaugas);*
- *ekologinių avarijų ir poveikio aplinkai, kurie atsiranda ar gali atsirasti dėl incidentų, avarijų ir galimų ekstremalių situacijų, grėsme;*
- *poveikiu biologinei įvairovei.*

Daugiau informacijos apie aplinkos apsaugos veisnių nustatymo įrankį galite rasti http://ec.europa.eu/environment/emas/toolkit/index.htm

Tiesioginiai aplinkos apsaugos veiksniai turi apimti atitinkamus teisinius reikalavimus ir leidimo ribas. Tam, kad įmonėms lengviau būtų nustatyti tiesioginius aplinkos apsaugos veiksnius, toliau pateikiami apibendrinti klausimai, pateikti „EMAS „nesudėtingai“ mažoms ir vidutinėms įmonėms“ leidinyje, bet jais neapsiribojama.

Įmonė, sudarydama tiesioginių aplinkos apsaugos veiksnių sąrašą, turi:

1. Įvertinti savo veiklą, paslaugas bei ją supančią aplinką. Rekomenduojami klausimai:
   - *Kokia yra įmonės ir ją supančių objektų sąveika?*
   - *Kokia yra įmonę supančios teritorijos naudojimo paskirtis?*
   - *Kokie transporto srautai yra susiję su įmonės veikla?*
   - *Ar netoliese įmonės yra upė ar kitas vandens telkinys?*
   - *Kokią nuotekų sistemą naudoja įmonė?*
   - *Kokį poveikį aplinkai daro įmonės produktai ir paslaugos?*
   - *Ir kt.*

Įmonė taip pat turi nepamiršti įvertinti papildomus duomenis, kurie bus reikalingi rengiant aplinkos apsaugos ataskaitą:

- *Koks yra įmonės teritorijos plotas, m2?*
- *Kada įmonė įkurta?*
- *Kiek darbuotojų dirba įmonėje?*
- *Kiek įmonė turi nuosavų ir pagal panaudos sutartį naudojamų ar nuomojamų transporto priemonių?*
- *Kokia įmonės metinė apyvarta?*

2. Kiekvienam aplinkos apsaugos veiksniui nustatyti matavimo vienetus. Įmonė turi įvertinti visas įmonės veikloje naudojamas žaliavas, energiją, papildomas medžiagas, pakuotes ir chemines medžiagas. Taip pat įmonė turi nepamiršti įvertinti iš įmonės veiklos išeinančių produktų, paslaugų, įvairių atliekų (įskaitant ir pavojingas atliekas). Kiekvienam aplinkos apsaugos veiksniui nustato matavimo vienetus.

APLINKOS APSAUGOS ANALIZĖ: 2 ETAPAS

3. Įvertinti vandens sunaudojimą bei nuotekas. Rekomenduojami klausimai:
   - *Kur įmonė sunaudoja daugiausia vandens?*
   - *Kur įmonėje susidariusios pavojingos medžiagos patenka?*
   - *Ar įmonė imasi priemonių vandens taršai sumažinti? Kaip ir kur ji tą daro?*
   - *Ar įmonė žino kur gali įvykti avarijos?*
   - *Ar įmonė žino kur susidaro vandens nuostoliai?*
   - *Ar įmonė žino kaip ir kur galima sumažinti vandens sunaudojimą?*
   - *Ar įmonė yra nustačiusi pagrindines buitinių ir gamybinių nuotekų bei aušinimo sistemoje naudojamo vandens išleidimo vietas?*
   - *Ar įmonė yra atlikusi BDS, ChDS matavimus/ kiek jų rezultatai, mg/l?*
   - *Ar įmonė paskaičiavusi vandens sunaudojimo kaštus?*
   - *Ar įmonė moka mokesčius už vandens taršą? Koks įmokų dydis?*
   - *Ir kt.*

4. Įvertinti žemės taršos ir cheminių medžiagų suvartojimą. Rekomenduojami klausimai:
   - *Ar įmonė yra įvertinusi žemės taršos riziką galimų avarijų atveju?*
   - *Ar įmonė turi naftos produktų talpyklas? Kaip jos prižiūrimos?*
   - *Ar įmonė teršia žemę? Ar yra įvertintas taršos dydis?*
   - *Ar įmonė yra nustačiusi žemės (vandens, oro ir pan.) taršos avarijų likvidavimo procedūras?*
   - *Ar įmonė turi ir tinkamai sandėliuoja chemines medžiagas?*
   - *Ar įmonė vykdo cheminių medžiagų ir preparatų apskaitą?*
   - *Ar įmonė sandėliuoja degias ir pavojingas medžiagas? Koks jų kiekis?*
   - *Ar įmonė per pastaruosius kelerius metus turėjo cheminių medžiagų nutekėjimo avarijų? Koks jų skaičius?*
   - *Ir kt.*

5. Įvertinti aplinkos taršą. Rekomenduojami klausimai:
   - Ar įmonė yra atlikusi oro taršos inventorizaciją?
   - *Ar įmonė žino oro taršos matavimų rezultatus (CO2, NOx, SOx)?*
   - *Ar įmonė žino triukšmo šaltinus?*
   - *Ar įmonė yra atlikusi triukšmo matavimus?*
   - *Ar įmonė žino triukšmo lygį įmonės viduje ir išorėje, dB?*
   - *Ar įmonė naudoja oro filtrus? Jei taip, ar juos prižiūri pagal reikalavimus?*
   - *Ar įmonė turi katilinę? Jei taip, ar ją prižiūri pagal reikalavimus?*
   - *Ir kt.*

6. Įvertinti energijos vartojimą. Rekomenduojami klausimai
   - *Kokią energiją vartoja įmonė (kalbama ir apie atsinaujinančius energijos šaltinius)?*
   - *Kiek įmonė suvartoja energijos kWh (administracija, apšvietimas, šildymas ir šaldymas, gamybos įranga ir pan.)?*
   - *Ar įmonė yra paskaičiavusi energijos sąnaudas?*
   - *Ar įmonė tinkamai valdo turimą įrangą ir įrengimus?*
   - *Kokį kurą naudoja įmonė savo veiklai?*
   - *Ar įmonė yra paskaičiavusi kuro sąnaudas?*
   - *Ar įmonė moka taršos mokesčius?*

APLINKOS APSAUGOS ANALIZĖ: 2 ETAPAS

7. Įvertinti atliekų susidarymą. Rekomenduojami klausimai:
   - *Kiek įmonėje susidaro atliekų?*
   - *Ar įmonė rūšiuoja atliekas?*
   - *Ar įmonė įvertina susidariusių atliekų kiekius pagal rūšis?*
   - *Ar įmonė yra paskaičiavusi atliekų tvarkymo sąnaudas?*
   - *Ar įmonė sudariusi sutartis su atliekų tvarkytojais, kurie turi teisę tai atlikti?*
   - *Ar įmonė vykdo pakuočių ir pakuočių atliekų apskaitą? Ar įmonė moka su tuo susijusius mokesčius?*
   - *Ir t. t.*

8. Įvertinti galimas aplinko apsaugos avarines situacijas Rekomenduojami klausimai:
   - *Kiek avarijų ir nelaimingų atsitikimų įmonėje įvyksta per metus?*
   - *Ar įmonė yra pažymėjusi avarinius išėjimus pagal teisės aktus ir ar tinkamai juos prižiūri?*
   - *Ar įmonės darbuotojai žino, kaip reikia elgtis įvykus avarinei situacijai?*
   - *Ar įmonė yra identifikavus galimas avarines situacijas?*
   - *Jei įmonėje naudojamos pavojingos medžiagos, ar darbuotojams yra pravesti mokymai?*
   - *Kiek valandų įmonė skiria darbuotojų mokymams?*

Įmonė, vertindama tiesioginius aplinko apsaugos veiksnius, turi atsižvelgti ir į netiesioginius veiksnius. **Netiesioginiai aplinkos apsaugos veiksniai** gali būti įmonės ir trečiųjų šalių sąveikos rezultatas. Svarbu, kad įmonės parengtų netiesioginių aplinkos apsaugos veiksnių sąrašą. Šie veiksniai gali apimti šiuos elementus, tačiau jais neapsiriboja:

- *investicijas, paskolų teikimą ir draudimo paslaugas;*
- *mokymus, ugdymą;*
- *pirkimus;*
- *paslaugų pasirinkimą ir jų struktūrą (pvz., transportas arba viešojo maitinimo verslas);*
- *administracinius ir planavimo sprendimus;*
- *paslaugų asortimento struktūrą; naujas paslaugas;*
- *įtaką regiono darniam vystymuisi;*
- *rangovų, subrangovų ir tiekėjų aplinkosauginį veiksmingumą ir praktiką.*

Įmonė turėtų stengtis užtikrinti, kad tiekėjai ir organizacijos vardu veikiantys subjektai, vykdydami veiklą pagal sutartį, laikytųsi organizacijos aplinkos apsaugos politikos. Taip pat įmonė turi sugebėti įrodyti, kad nustatė su savo pirkimo procedūromis susijusius reikšmingus aplinkos apsaugos veiksnius ir kad savo vadybos sistemoje ėmėsi priemonių atitinkamam poveikiui aplinkai sumažinti. Įmonė turi įvertinti, kiek įtakos ji gali turėti šiems netiesioginiams aplinkos apsaugos veiksniams ir kokių priemonių ji gali imtis aplinkos apsaugos poveikiui mažinti.

APLINKOS APSAUGOS ANALIZĖ: 3 ETAPAS

3 ETAPAS. Apibūdinami poveikio aplinkai reikšmingumo vertinimo kriterijai bei pateikiama įvertinimo metodika.

Kai įmonė nustato aplinkos apsaugos veiksnius ir jų poveikį, kitas įmonės veiksmas – kiekvieną iš šių veiksnių turi išsamiai įvertinti, siekiant nustatyti reikšmingus aplinkos apsaugos veiksnius. Aplinkos apsaugos veiksnių reikšmingumo vertinimo kriterijai turi būti išsamūs, atkuriami, viešai skelbiami, ir turi būti įmanoma nepriklausomai juos patikrinti. Įmonė, nusistatydama aplinkos apsaugos veiksnių reikšmingumo vertinimo kriterijus, gali atsižvelgti į :

- *informaciją apie aplinkos būklę, siekiant nustatyti, kokia įmonės veikla, kokie produktai ir kokios paslaugos gali daryti poveikį aplinkai;*
- *įmonės turimus duomenis apie medžiagų ir energijos sąnaudas, į aplinką išleidžiamus teršalus, atliekas ir į aplinką išmetamus teršalus aplinkai keliamo pavojaus atžvilgiu;*
- *suinteresuotų šalių nuomones;*
- *reglamentuojamą organizacijos veiklą aplinkos apsaugos srityje;*
- *įmonės paslaugų kūrimą, teikimą, priežiūrą ir pan.;*
- *įmonės veiklą, dėl kurios patiriama daugiausia su aplinkos apsauga susijusių išlaidų ir dėl kurios suteikiama daugiausia naudos aplinkai;*
- *ir kt.*

Įmonė, vertindama savo veiklos poveikio aplinkai reikšmę, turi apsvarstyti ne tik įprastas veiklos sąlygas, bet ir veiklos pradžios bei jos nutraukimo sąlygas, ir realiai prognozuojamas avarines sąlygas. Taip pat įmonė turi atsižvelgti į buvusią, dabartinę ir planuojamą veiklą.

Įmonė turi parengti aplinkos apsaugos veiksnių reikšmingumo vertinimo metodiką, kurioje privalo būti apibrėžti jos veiklos, produktų ir paslaugų aplinkos apsaugos veiksnių reikšmingumo vertinimo kriterijai, kad galėtų nustatyti, kurie iš šių veiksnių daro reikšmingą poveikį aplinkai. Rengdama šiuos kriterijus, įmonė turėtų atsižvelgti į teisės aktus ir suinteresuotų šalių reikalavimus.

Galimas aplinkos apsaugos veiksnių reikšmingumo vertinimo metodikos pavyzdys pateikiamas žemiau.

Įmonė, išanalizavusi tiesioginius ir netiesioginius aplinkos apsaugos veiksnius, turi parengti šių veiksnių sąrašą ir užpildyti lentelę, kurioje turi būti pateikti nustatyti aplinkos apsaugos veiksniai, trumpai apibūdinta veika, kurioje nustatytas aplinkos apsaugos veiksnys, įvardinti su juo susiję teisiniai reikalavimai, poveikis aplinkai bei reikšmingumas.

Eil. Nr.	Veikla	Aplinkos apsaugos veiksnys	Taikomi teisiniai bei kiti reikalavimai	Taikomų teisinių ir kitų reikalavimų kompleksiškumas ir svarba (1) + (2)	Poveikio aplinkai dydis (3)	Poveikio aplinkai dydžio kriterijų vertinimas (4) + (5) + (6)	Reikšmingumas (1) + (2) + (3) + (4) + (5) + (6)	Įtraukimas į valdymo programą
1	2	3	4	5	6	7	8	9

1 lentelės skiltyje sunumeruojami nustatyti aplinkos apsaugos veiksniai. 2 lentelės skiltyje pateikiama įmonės veikla, kurioje yra nustatytas aplinkos apsaugos veiksnys, 3 – nurodomas aplinkos apsaugos veiksnys. 4 skiltyje, pasinaudojus teisinių reikalavimų registravimo formoje nustatytais teisiniais reikalavimais, surašomi konkrečiam aplinkos apsaugos veiksniui taikomi teisiniai reikalavimai. 5, 6, 7 skiltyse, vertinat aplinkos apsaugos veiksnių reikšmingumą, analizuojami taikomi teisiniai reikalavimai ir kitų reikalavimų kompleksiškumas ir svarba, poveikio aplinkai dydis bei poveikio aplinkai dydžio kriterijai pagal žemiau pateiktas vertinimo rekomendacijas, atitinkamai kiekvienam vertinimam elementui priskiriant vertinimo balą (1, 3, 5 ,7).

APLINKOS APSAUGOS ANALIZĖ: 3 ETAPAS

Siekiant nustatyti aplinkos apsaugos veiksnio poveikio aplinkai reikšmingumą, įvardinti teisiniai reikalavimai įvertinami pagal jų kompleksiškumą **(1):**

- **1** – *vertinamas aplinkos apsaugos veiksnys, jei įmonė taiko bendruosius teisinius reikalavimus (arba tokių reikalavimų nėra) ir nėra galimybės jų pažeisti;*
- **3** – *vertinamas aplinkos apsaugos veiksnys, jei įmonė taiko bendruosius ir specifinius teisinius reikalavimus ir yra nedidelė tikimybė juos pažeisti;*
- **5** – *vertinamas aplinkos apsaugos veiksnys, jei įmonė taiko bendruosius ir specifinius teisinius reikalavimus ir organizacijoje jie pažeidžiami.*

Siekiant nustatyti aplinkos apsaugos veiksnio poveikio aplinkai reikšmingumą, įvardinti kiti reikalavimai įvertinami pagal jų svarbą kitoms suinteresuotoms šalims **(2):**

- **1** – *vertinama svarba, jei nėra reikalavimų / paklausimų / skundų iš suinteresuotų šalių;*
- **3** – *vertinama svarba, jei su suinteresuotų išorės šalių keliamais aplinkos apsaugos klausimais supažindina žiniasklaida;*
- **5** – *vertinama svarba, jei reikalavimai / paklausimai / skundai iš suinteresuotų išorės šalių reti (1 kartą / 6 mėn.);*
- **7** – *vertinama svarba, jei reikalavimai / paklausimai / skundai iš suinteresuotų išorės šalių dažni (1 kartą / mėn.).*

Toliau analizuojant aplinkos apsaugos veiksnius įvardinamas poveikio aplinkai dydis, kuris gali būti vertinamas pagal žaliavų / išteklių sunaudojimo dydį įmonėje **(3):**

- **1** – *įvertinama, kai žaliavų / išteklių sunaudojimas įmonėje yra santykinai nereikšmingas (iki 5 proc. visų žaliavų ar išteklių sąnaudų);*
- **3** – *įvertinama, kai žaliavų / išteklių sunaudojimas organizacijoje yra vidutiniškai reikšmingas (5–30 proc. visų žaliavų ar išteklių sąnaudų);*
- **5** – *įvertinama, kai žaliavų / išteklių sunaudojimas organizacijoje yra labai reikšmingas (daugiau kaip 30 proc. visų žaliavų ar išteklių sąnaudų).*

Poveikio aplinkai dydis gali būti įvertinamas ir pagal žaliavų / išteklių sunaudojimo mastą įmonėje **(4):**

- **1** – *vertinama, jei įmonės naudojamos žaliavos (ištekliai), išsiskyrusios medžiagos arba susidariusios atliekos nėra pavojingos;*
- **3** – *vertinama, jei naudojamos žaliavos (ištekliai), išsiskyrusios medžiagos arba susidariusios atliekos yra kenksmingos, dirginančios ar degios;*
- **5** – *vertinama, jei naudojamos žaliavos (ištekliai), išsiskyrusios medžiagos arba susidariusios atliekos yra labai pavojingos.*

Poveikio aplinkai dydis gali būti įvertinamas ir pagal įtaką veiklos procesams **(5):**

- **1** – *vertinama, jei įmonėje naudojamos medžiagos nesukelia jokių veiklos procesų pakitimų;*
- **3** – *vertinama, jei dėl naudojamų medžiagų įmonėje yra nedidelė veiklos procesų pakitimų galimybė;*
- **5** – *vertinama, jei dėl naudojamos medžiagos įmonėje sukelia ilgalaikius veiklos procesų pakitimus.*

Paskutinis poveikio aplinkai dydžio elementas gali būti įvertinamas pagal aplinkos apsaugos neigiamų įvykių įvykimo dažnį **(6):**

- **1** – *vertinama, jei įmonėje aplinkos apsaugos neigiami įvykiai įvyksta retai, atsitiktinai;*
- **3** – *vertinama, jei įmonėje aplinkos apsaugos neigiami įvykiai įvyksta periodiškai (pavyzdžiui, atsižvelgiant į sezoniškumą).*
- **5** – *vertinama, jei įmonėje aplinkosaugos neigiami įvykiai įvyksta nuolat, pastoviai.*

8 lentelės skiltyje surašomos suminės atskirų aplinkos apsaugos veiksnių vertinimo kriterijų įvertinimo reikšmės. Aplinkos apsaugos veiksnių reikšmingumas nustatomas pagal intervalus:

[32–24) – *labai reikšmingas;*
[24–16) – *pastebimas;*
[16–8) – *nelabai reikšmingas;*
[8–0] – *nereikšmingas.*

9 skiltyje įrašoma žyma, ar aplinkos apsaugos veiksnys įtraukiamas į valdymo programą. Įmonėms rekomenduojama į valdymo programą įtraukti į pirmus du intervalus patenkančius aplinkos apsaugos veiksnius. Tačiau įmonės į valdymo programą gali įtraukti ir į paskutinius du intervalus patenkančius aplinkos apsaugos veiksnius.

Remiantis sudaryta lentele, įmonė turi atrinkti ir parengti reikšmingų aplinkos apsaugos veiksnių sąrašą.

APLINKOS APSAUGOS ANALIZĖ: 4 ETAPAS

4 ETAPAS. Pateikiamos visos taikomos aplinkos apsaugos vadybos praktikos ir procedūros.

Šioje analizės dalyje įmonė turi aprašyti, kokias aplinkos apsaugos vadybos praktikas bei procedūras naudoja savo veikloje, atsakydama į tokius klausimus, bet jais neapsiribojama:

- *Ar įmonė yra sukūrusi ir įforminusi dokumentais aplinkos apsaugos vadybos sistemą?*
- *Ar įmonė yra sukūrusi ir apibrėžusi aplinkos apsaugos politiką?*
- *Ar įmonė turi sukūrusi, įgyvendinusi aplinkos apsaugos veiksnių nustatymo, reikšmingumo vertinimo procedūrą?*
- *Ar įmonė turi sukūrusi, įgyvendinusi teisinių ir kitų reikalavimų valdymo procedūrą?*
- *Ar įmonė yra sukūrusi aplinkos apsaugos tikslus, uždavinius bei programas? Ar įmonėje yra nustatyta procedūra aplinkos apsaugos programoms valdyti?*
- *Kaip įmonėje paskirstytos atsakomybės, įgaliojimai? Ar jie apibrėžti ir įforminti dokumentais?*
- *Kokia įmonėje galiojanti kompetencijos, mokymų ir ugdymo aplinkos apsaugos srityje valdymo tvarka?*
- *Kaip įmonėje valdomi valdymo dokumentai ir įrašai?*
- *Kaip įmonėje valdomi ryšiai bei informacija?*
- *Ar įmonėje sukurta ir įgyvendinta avarinių situacijų nustatymo ir valdymo procedūra?*
- *Ar įmonė reguliariai stebi ir matuoja pagrindinių savo veiklų, kurios gali turėti reikšmingą poveikį aplinkai, charakteristikas? Ir ar tam yra sukurta ir įgyvendinta procedūra?*
- *Ar įmonėje valdomos neatitiktys bei korekciniai ir prevenciniai veiksmai?*
- *Ar įmonėje vykdomi vidaus auditai?*
- *Kokia įmonėje nusistovėjusi tvarka dėl gerinimo galimybių ir poreikio pakeisti aplinkos apsaugos sistemos vadybą sprendimų priėmimo?*
- *Ir kita.*

APLINKOS APSAUGOS ANALIZĖ: 5 ETAPAS

5 ETAPAS. Atliekamas ankstesnių įvykių tyrimo rezultatų įvertinimas.

Atliekant ankstesnių įvykių tyrimus, įmonė turi pateikti įrodymus apie įvykusius atvejus, t. y. apie avarijas, kurios padarė neigiamą poveikį aplinkai. Jei įmonėje buvo įvykių, ji turi aprašyti, kokia buvo padaryta žala ir kokių priemonių ėmėsi šiai žalai sumažinti.

EMAS
Aplinkos apsaugos veiksnių analizė
Aplinkos apsaugos vadybos sistemos parengimas ir įgyvendinimas
Vidaus auditas. Vadovybinė analizė
Aplinkos apsaugos ataskaita ir EMAS registravimas
Teisinių reikalavimų identifikavimas
Aplinkos apsaugos veiksnių nustatymas
Poveikio aplinkai reikšmingumo vertinimas
Taikomų aplinkos apsaugos vadybos praktikų ir procedūrų analizė
Ankstesnių incidentų tyrimo rezultatų vertinimas
Vadovybinės įsipareigojimas
Aplinkos apsaugos politika
Aplinkos apsaugos programa
Aplinkos apsaugos vadybos sistemos įgyvendinimas
Aplinkos apsaugos vadybos sistemos tikrinimas
Vidaus audito planavimas
Vidaus audito atlikimas
Vidaus audito ataskaitos parengimas
Vadovybinė analizė
Aplinkos apsaugos ataskaitos parengimas
EMAS registravimas

1. APLINKOS APSAUGOS VEIKSNIŲ ANALIZĖ

1.1. Teisinių reikalavimų nustatymas

Tinkamas teisinių ir kitų reikalavimų nustatymas yra geros ir puikiai veikiančios aplinkos apsaugos vadybos ir audito sistemos EMAS pagrindas. Teisinių reikalavimų laikymasis grindžiamas savanoriškumo principu. Turizmo verslo organizacijos, nusistačiusios joms aktualius aplinkos apsaugos teisinius ir kitus reikalavimus, turėtų juos užfiksuoti vidinės aplinkos apsaugos vadybos ir audito sistemos EMAS dokumentacijoje. Organizacija turėtų supažindinti organizacijos darbuotojus su galiojančiais teisiniais ir kitais organizacijos prisiimtais reikalavimais ir užtikrinti jų laikymąsi

ORGANIZACIJA TURĖTŲ:

1. Sudaryti teisinių ir kitų reikalavimų sąrašą

- *Organizacija turėtų įvertinti visus tarptautinius ar nacionalinius teisinius ir kitus reikalavimus, susijusius su jos aplinkos apsaugos veiksniais, įskaitant neįprastas, netikėtas ar avarines situacijas.*
- *Teisinių reikalavimų aktualių turizmo verslui galima ieškoti internetinėje teisės aktų paieškos sistemoje (pvz., Aplinkos apsaugos agentūros tinklalapyje* http://gamta.lt/cms/index*, Aplinkos apsaugos ministerijos tinklalapyje* http://www.am.lt/VI/index.php *ar oficialiuose informaciniuose leidiniuose (pvz., „Valstybės žinios").*
- *Dėl teisinių reikalavimų nustatymo organizacijos gali kreiptis į konsultantus, ekspertus ar palaikyti nuolatinį ryšį su tarptautinėmis, nacionalinėmis, regioninėmis bei vietinėmis institucijomis, agentūromis, asociacijomis.*

> Turizmo verslo organizacijoms galėtų būti aktualūs tokie teisiniai reikalavimai keliami **oro taršai ir triukšmui; nuotekų išleidimui; visų rūšių atliekų utilizavimui, įskaitant pavojingas, nepavojingas atliekas, pakuotę, statybinį laužą ir kt.; dirvos tyrimas ir jos atstatymas; gamtos išteklių naudojimui, įskaitant gruntinį vandenį; leidimų, licencijų įsigijimui ir jų palaikymui; saugumui, siekiant išvengti avarinių situacijų, cheminių medžiagų sandėliavimui ir pan.**

- *Rekomenduojama naudoti* **F1.1 formą.**

2. Aprašyti, kaip organizacijoje bus įgyvendinamas teisinių reikalavimų nustatymas, prieinamumas ir nuolatinis jų atitikimas.

- *Rekomenduojama naudoti* **F1.2. formą.**

1.2. Aplinkos apsaugos veiksnių nustatymas

Nustatomi visi tiesioginiai ir netiesioginiai aplinkos apsaugos veiksniai, darantys reikšmingą poveikį aplinkai. Tiesioginiai aplinkos apsaugos veiksniai yra susiję su pačios organizacijos veikla, produktais ir paslaugomis, kurių valdymą ji tiesiogiai kontroliuoja. Netiesioginiai aplinkos apsaugos veiksniai gali būti organizacijos ir trečiųjų šalių sąveikos rezultatas. Tik su organizacijos teritorija ir infrastruktūra susijusių aplinkos apsaugos veiksnių aprašo nepakanka.

ORGANIZACIJA TURĖTŲ:

1. Nustatyti tiesioginius ir netiesioginius aplinkos apsaugos veiksnius ir parengti jų sąrašą.

- *Organizacija turėtų nustatyti tiesioginius aplinkos apsaugos veiksnius, kurie gali būti susiję su veiklomis, paslaugomis ir aplinkybėmis, kurios vyksta įprastomis ir neįprastomis sąlygomis.*
- *Organizacija turėtų nustatyti ne tiesioginius aplinkos apsaugos veiksnius, kurie gali būti susiję su organizacijos ir suinteresuotų šalių sąveikos rezultatu.*

> **Tiesioginių aplinkos apsaugos veiksnių pavyzdžiai, taikytini turizmo verslo organizacijose: žaliavų naudojimas (energija, vanduo, cheminės medžiagos ir pan.), teršalų susidarymas (į orą, vandenį, dirvožemį ir pan.), atliekos, ekologinės avarijos ir pan.**
> **Netiesioginių aplinkos apsaugos veiksnių pavyzdžiai, taikytini turizmo verslo organizacijose: tiekėjų parinkimas (draugiški aplinkai tiekėjai, vartotojų sąmoningumas ir jo ugdymas, ekologinių reikalavimų integravimas ir pan.).**

1. APLINKOS APSAUGOS VEIKSNIŲ ANALIZĖ

- *Rekomenduojama naudoti* **F1.3. formą.**

2. **Aprašyti organizacijos veiklos ir paslaugų aplinkos apsaugos veiksnius, kuriuos ji gali valdyti ir daryti įtaką.**

- *Rekomenduojama naudoti* **F1.4. formą.**

1.3. Reikšmingų ir nereikšmingų aplinkos apsaugos veiksnių nustatymas

Organizacija turėtų apsibrėžti savo veiklos ir paslaugų aplinkos apsaugos veiksnių reikšmingumo vertinimo kriterijus. Rekomenduojama atsižvelgti į nacionalinius ir tarptautinius teisės aktus. Kriterijai turi būti išsamūs, atkuriami, viešai skelbiami, lengvai patikrinami.

ORGANIZACIJA TURĖTŲ:

1. **Parengti metodiką, kaip bus įvertinamas aplinkos apsaugos veiksnių reikšmingumas.**
   - *Organizacija turėtų parengti aplinkos apsaugos veiksnių vertinimo metodiką.*
   - *Organizacija turėtų atlikti aplinkos apsaugos veiksnių vertinimą naudodama kokybinius ir (arba) kiekybinius metodus.*
   - *Organizacija turėtų nustatyti, kurie veiksniai yra reikšmingi jų veikloje.*

> **Išsamų pavyzdį rasite Turizmo organizacijų pirminės aplinkos apsaugos analizės metodinėje priemonėje siekiant įgyvendinti EMAS.**

- *Rekomenduojama naudoti* **F1.5. formą.**

1.4. Taikomų aplinkos apsaugos vadybos praktikų ir procedūrų analizė

EMAS diegianti organizacija privalo nuolat reaguoti į besikeičiančius suinteresuotų šalių reikalavimus, į dinamiškus aplinkos apsaugos pokyčius ir nuolatinio aplinkos apsaugos veiksmingumo procesą, todėl organizacija turi atlikti visų taikomų aplinkos apsaugos vadybos praktikų ir procedūrų analizę.

ORGANIZACIJA TURĖTŲ *aprašyti, kokias aplinkos apsaugos vadybos praktikas ir procedūras naudoja savo veikloje.*

> **Pavyzdžiai: politika, aplinkos apsaugos veiksniai, teisiniai reikalavimai, aplinkos apsaugos tikslai ir uždaviniai, dokumentų valdymas, darbuotojų kompetencija, ryšiai ir informacija ir kt.).**

1.5. Ankstesnių įvykių tyrimų rezultatų vertinimas

Organizacija turėtų turi įvertinti ankstesnių įvykių tyrimo rezultatus.

ORGANIZACIJA TURĖTŲ *išanalizuoti ankstesnių įvykių aplinkybes ir priežastis bei atlikti nustatytų priemonių įvertinimą, siekiant išvengti panašių atvejų.*

> **Pavyzdžiai: nuotekų išsiliejimas, valymo įrenginių gedimas, gaisras, cheminių medžiagų išsiliejimas, elektros energijos tiekimo sutrikimas, dujų sprogimas ir pan.**

2. APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS PARENGIMAS IR ĮGYVENDINIMAS

2.1. Vadovybės įsipareigojimas

Organizacija įsipareigoja skirti būtinus išteklius EMAS įdiegimui, priežiūrai ir tobulinimui.

ORGANIZACIJA TURĖTŲ:

1. **Apsibrėžti EMAS taikymo sritį.**

> Organizacija apsibrėžia EMAS taikymo apimtis, t. y. gali taikyti visai organizacijai ar tik tam tikrai veiklos sričiai. Jei ne visose veiklos srityse taikomas EMAS, būtina tai nurodyti ir įrodyti, kad tai nedaro įtakos bei neturi ryšio su išskirtais aplinkos apsaugos veiksniais.

2. **Parengti ir patvirtinti aplinkos apsaugos politiką**

> Atsakomybės už aplinkos apsaugos politikos sukūrimą, jos diegimą ir jos kontrolę tenka organizacijos vadovybei, kuri turi žinoti atsakymus į šiuos klausimus:
> - Kodėl organizacija turi diegti EMAS?
> - Ką organizacija tikisi tuo pasiekti?
> - Koks turi būti organizacijos įvaizdis?
> - Kai pasiekti iškeltus tikslus?

3. **Paskirti vadovybės atstovą, nustatyti jo ir kitų dalyvaujančių EMAS diegime bei tobulinime atsakomybes, pareigas ir įgaliojimus ir parengti aprašą, kaip organizacija tai įgyvendina.**

> Organizacija turi užtikrinti, kad visi jos darbuotojai ir dirbantys jos vardu, kurie gali daryti pastebimą poveikį aplinkai, vykdytų EMAS reikalavimus.

4. **Paskirti reikiamus išteklius aplinkos apsaugos tikslams ir uždaviniams pasiekti.**

5. **Įsipareigoti nuolat gerinti savo aplinkos apsaugos veiksmingumą.**

2.2. Aplinkos apsaugos politika

Aplinkos apsaugos politika apibrėžia bendrą organizacijos veiklos kryptį ir principus. Ji nustato organizacijos atitinkamo aplinkos apsaugos lygmens atsakomybę ir veiksmingumo tikslus, pagal kuriuos bus vertinami tolesni veiksmai.

Atsakomybė už aplinkos apsaugos politikos formavimą paprastai tenka aukščiausiajai vadovybei. Ji atsakinga ir už politikos įgyvendinimą bei keitimą.

ORGANIZACIJA TURĖTŲ:

1. **Aprašyti aplinkos apsaugos nuolatinio gerinimo ir taršos prevencijos įsipareigojimus.**

> EMAS reglamentas nėra numatęs, kaip organizacijos turėtų įvertinti su aplinkos apsauga susijusias sąnaudas. Tačiau organizacijos, norėdamos tiksliau įvertinti daroma žalą aplinkai ir su tuo susijusius finansinius įsipareigojimus bei nustatyti aplinkosauginio tobulinimo veiklas, gali įvertinti šias sąnaudas.

2. APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS PARENGIMAS IR ĮGYVENDINIMAS

Išskiriamos trys EMAS sąnaudų kategorijos:
Išorinės sąnaudos susijusios su papildomomis paslaugomis, kurias įsigyja EMAS įgyvendinanti organizacija.
Vidinės sąnaudos susijusios su vidiniais ištekliais, reikalingais EMAS įgyvendinimui ir palaikymui.
Pastovios sąnaudos susijusios su vienkartinėmis EMAS diegimo arba kasmet pasikartojančiomis išlaidomis.

2. **Aprašyti prisiimtus įsipareigojimus laikytis su aplinkos apsaugos veiksniais susijusių taikomų teisnius ir kitu reikalavimus.**

Atsakomybės už aplinkos apsaugos politikos sukūrimą, jos diegimą ir jos kontrolę tenka organizacijos vadovybei, kuri turi žinoti atsakymus į šiuos klausimus:

- **Kodėl organizacija turi diegti EMAS?**
- **Ką organizacija tikisi tuo pasiekti?**
- **Koks turi būti organizacijos įvaizdis?**
- **Kaip pasiekti iškeltus tikslus?**

3. **Aprašyti įsipareigojimą, kaip organizacija nustato aplinkos apsaugos tikslus ir užduotis bei juos peržiūri.**

4. **Įforminti politiką atskiru dokumentu, ją įgyvendinti ir prižiūrėti.**

5. **Supažindinti visus asmenis, dirbančius organizacijoje arba jo vardu, su aplinkos apsaugos politika.**

6. **Pristatyti savo aplinkos apsaugos politiką visuomenei.**

Rekomenduojama parengti aprašą, kuriame nustatyta tvarka nurodyti, kaip organizacija palaiko ryšius su suinteresuotomis šalimis ir vykdo vidinę komunikaciją (apima 5 ir 6 punktai).
Vidinės ir išorinės komunikacijos galimos priemonės: informacija elektroniniu paštu, naujienlaiškis, susirinkimai, forumai, vieši pristatymai, aplinkos apaugos ataskaitos skelbimas ir pan.

7. **Paskirti reikiamus išteklius aplinko apsaugos tikslams ir uždaviniams pasiekti.**

8. **Įsipareigoti nuolat gerinti savo aplinkosauginį veiksmingumą.**

2. APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS PARENGIMAS IR ĮGYVENDINIMAS

2.3. Aplinkos apsaugos programa

Tikslams ir uždaviniams įgyvendinti organizacija turi parengti aplinkos apsaugos programas. Aplinkos apsaugos programa – tai organizacijos aplinkos apsaugos gerinimo priemonių planas, kuriame, remiantis organizacijos prioritetais, numatomi konkretūs tobulinimo veiksmai.
Programa turi būti dinamiška ir nuolat atspindėti organizacijos tikslų ir užduočių pasikeitimus.

ORGANIZACIJA TURĖTŲ:

1. **Nustatyti aplinkos apsaugos tikslus.**
   - *Pagrindinis aplinkos apsaugos vadybos sistemos tikslas yra organizacijos aplinkos apsaugos veiklų gerinimas. Tam, kad organizacija pasiektų savo tikslą, ji turi išsiskirti vidutinio laikotarpio tikslus / užduotis, kuriuos būtų galima išmatuoti ir įvertinti kokybiškai arba kiekybiškai.*
   - *Organizacija turi apsibrėžti, kiek ir kokias veiklas, susijusias su aplinkos apsauga, nori patobulinti iki nustatyto termino ir numatyti veiksmus / užduotis šiems tikslams pasiekti.*

> **Formuojant aplinkos apsaugos tikslus, rekomenduojama, kad bent vienas iš tikslų būtų glaudžiai siejamas su organizacijos reikšmingais aplinkos apsaugos veiksniais; įsitikinti, kad iškeltiems tikslams pasiekti organizacija turi pakankamai išteklių ar finansinių galimybių jiems pasiekti.**

2. **Parengti aplinkos apsaugos programą.**

> Aplinkos apsaugos programa **yra organizacijos išsamus tikslų ir uždavinių pasiekimo planas. Organizacijos aplinkos apsaugos programa turi būti dinamiška ir reguliariai peržiūrima. Norint pasiekti iškeltus tikslus bei įvykdyti uždavinius, organizacijoms rekomenduojama nuosekliai:**
>
> - **nustatyti įsipareigojimus, priimtus aplinkos apsaugos politikoje;**
> - **kiekvienam įsipareigojimui iškelti vieną arba daugiau tikslų ir parengti vieną ar daugiau programų jų pasiekimui, t.y . veiksmai, ištekliai, terminai, atsakomybė;**
> - **kiekvienam tikslui nustatyti aplinkos apsaugos vertinimo rodiklius tikslų ir uždavimų pasiekimui ir stebėjimui.**

- *Rekomenduojama naudoti* F1.6. formą.

2. APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS PARENGIMAS IR ĮGYVENDINIMAS

2.4. Aplinkos apsaugos vadybos sistemos dokumentų parengimas

Diegiant EMAS, reikalaujama parengti tam tikrus dokumentus, tačiau organizacijos laisvai gali pasirinkti šių dokumentų formas.
Išskiriami dviejų tipų dokumentai: vidiniai, sudaryti organizacijos viduje, ir išoriniai, gauti iš išorės, tačiau susiję su aplinkos apsaugos vadybos sistemos įgyvendinimu ir palaikymu.

ORGANIZACIJA TURĖTŲ:

1. **Parengti šiuos aplinkos apsaugos vadybos sistemos dokumentus:**
   - *aplinkos apsaugos politiką, tikslus ir užduotis;*
   - *aplinkos apsaugos vadybos sistemos taikymo srities aprašymą;*
   - *svarbiausių aplinkos apsaugos vadybos sistemos elementų ir jų sąveikos aprašymą bei nuorodas į susijusius dokumentus;*
   - *dokumentus, įskaitant įrašus, kurių reikalauja AVS;*
   - *dokumentus, įskaitant įrašus, kurie organizacijos sprendimu yra būtini, kad būtų užtikrintas efektyvus procesų, susijusių su jos reikšmingais aplinkos apsaugos veiksniais, planavimas, vykdymas ir kontrolė.*

2. **Aprašyti, kaip organizacija:**
   - *patvirtina dokumentus prieš juos išleidžiant, kaip ji prižiūri, atnaujina ir pakartotinai patvirtina;*
   - *užtikrina, kad pakeitimai ir einamojo leidimo dokumentų statutas būtų nustatyti;*
   - *užtikrina, kad taikomų dokumentų aktualios versijos būtų prieinamos naudojimo vietose;*
   - *užtikrina, kad dokumentai išliks įskaitomi ir greitai, lengvai atpažįstami;*
   - *užtikrina, kad išorės dokumentai, organizacijos nustatyti kaip būtini aplinkos vadybos sistemai planuoti bei funkcionuoti, yra nustatyti ir jų paskirstymas yra valdomas;*
   - *neleidžia, kad pasenę dokumentai būtų netyčia panaudoti, ir tinkamai juos ženklinti, jeigu bet kokiems tikslams jie yra išsaugomi.*

3. **Aprašyti, kaip organizacijoje nustatomi, kaupiami, apsaugomi ir surandami įrašai, kaip nustatomas jų saugojimo laikas ir kaip jie sunaikinami.**

> Įrašai turi būti lengvai prieinami ir saugojami tiek, kiek reikalauja teisiniai reglamentai ar vidinės organizacijos taisyklės.

2. APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS PARENGIMAS IR ĮGYVENDINIMAS

2.5. Aplinkos apsaugos vadybos sistemos įgyvendinimas

Organizacija turi nustatyti ir planuoti tas veiklas, kurios yra susijusios su nustatytais reikšmingais aplinkos apsaugos veiksniais, derančiais su jos aplinkos apsaugos politika, tikslais ir užduotimis, siekdama užtikrinti, jog jos yra vykdomos.

ORGANIZACIJA TURĖTŲ:

1. Kontroliuoti, kaip yra valdomi reikšmingi aplinkos apsaugos veiksniai, kaip laikomasi teisinių ir kitų reikalavimų, kaip sekasi įgyvendinti užsibrėžtus aplinkosauginius tikslus ir užduotis, kaip yra valdomos su aplinkos apsauga susijusios rizikos.

2. Prižiūrėti visas veiklas, susijusias su reikšmingais aplinkos apsaugos veiksniais.

> Organizacija turi apmokyti atsakingus asmenis už veiklos kontrolę bei priežiūrą.

2.6. Parengtis avarijoms ir reagavimas

Organizacija turi reaguoti į susidariusias avarines situacijas ar nelaimingus atsitikimus ir užkirsti kelią susijusiems neigiamiems poveikiams aplinkai arba juos sumažinti.

Organizacija turi periodiškai peržiūrėti ir, jei reikia, pataisyti savo parengties avarijoms ir reagavimo procedūras, ypač po įvykusių nelaimingų atsitikimų ar avarinių situacijų.

Be to, organizacija turi periodiškai išbandyti tokias procedūras ten, kur įmanoma.

ORGANIZACIJA TURĖTŲ:

1. Nustatyti galimas avarines situacijas.

> Avarinių situacijų ir nelaimingų atsitikimų nustatymas yra aplinkos apsaugos veiksnių nustatymo proceso dalis. Išskiriami nelaimingi atsitikimai ir avarinės situacijos turi būti realios, pagrįstai galinčios įvykti organizacijoje.

> Apibrėžus galimas įvykti avarines situacijas ar nelaimingus atsitikimus, organizacijos turi parengti dokumentus, kuriuose privalo būti aprašyta, kaip išvengti šių įvykių ar sumažinti jų tikimybę, taip pat gali būti pateiktos prevencijos programos, rizikos mažinimo galimybės, veiksmų planas įvykus šiam įvykiui, siekiant užtikrinti mažiausią poveikį aplinkai.

2. Aprašyti, kaip organizacijoje nustatomos galimos avarinės situacijos ir galimi nelaimingi atsitikimai, kurie gali turėti poveikį (-ius) aplinkai, ir numatyti, kaip į juos reaguoti.

- *Rekomenduojama naudoti* **F1.7. formą.**

2. APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS PARENGIMAS IR ĮGYVENDINIMAS

2.7. Aplinkos apsaugos vadybos sistemos tikrinimas

Organizacija turi stebėti savo veiklos poveikį aplinkai, t. y. gamtos išteklių sąnaudas, išmetamų teršalų kiekius, susidarančių ir perdirbtų atliekų kiekį, taip pat vykdyti aplinkosauginio veiksmingumo (t. y. išmatuojamų organizacijos aplinkos apsaugos veiksnių vadybos rezultatų) stebėjimą ir matavimą.

ORGANIZACIJA TURĖTŲ:

1. **Nustatyti atskirų veiklų / procesų matavimo ir stebėsenosrodiklius, kurie leistų stebėti veiklos daromą poveikį aplinkai, tikslų ir užduočių pasiekimą bei organizacijos aplinkosauginį veiksmingumą.**

2. **Aprašyti, kaip ji reguliariai stebi ir įvertina pagrindines savo veiklas, kurios gali turėti reikšmingą poveikį aplinkai, charakteristikas.**

3. **Aprašyti, kaip ji reguliariai stebi ir įvertina aplinkos apsaugos tikslus ir užduotis, kaip vertina aplinkosauginį veiksmingumą.**

4. **Pagal nustatytus atskirų veiklų / procesų įvertinimo ir stebėsenos rodiklius stebėti ir vertinti veiklą.**

5. **Prižiūrėti, sureguliuoti ir patikrinti stebėsenos ir matavimo įrangą bei saugoti įrašus.**

   - *Rekomenduojama naudoti* **F1.8. formą.**

6. **Aprašyti, kaip vertins tiesinių ir kitų reikalavimų laikymąsi ir kada vertins.**

   Reikalavimų laikymosi įvertinimo metodų pavyzdžiai:
   - auditas;
   - dokumentų apžvalga;
   - patalpų apžiūra;
   - interviu;
   - pavyzdžių analizė ir testavimas;
   - tiesioginis stebėjimas.

7. **Aprašyti, kaip valdo neatitiktis, korekcinius ir prevencinius veiksmus**

   Koregavimo ir prevencinių veiksmų skirtumai:
   - Koreguojamieji veiksmai atliekami, kai problema egzistuoja (jau yra įvykusi) ir ją galima tik ištaisyti.
   - Prevenciniai veiksmai atliekami tada, kai organizacija problemą tik numato, tačiau ji nėra dar įvykusi.

   - *Rekomenduojama naudoti* **F1.9. formą.**

3. VIDAUS AUDITAS. VADOVYBINĖ ANALIZĖ

3.1. Vidaus audito planavimas

Organizacija privalo atlikti aplinkos apsaugos vadybos sistemos vidaus auditus planuotais laiko tarpais.

ORGANIZACIJA TURĖTŲ:

1. Planuoti vidaus auditus.

Planuojant vidaus auditą reikia įvertinti:

- *ankstesniojo audito rezultatus;*
- *informaciją apie neatitiktis;*
- *suinteresuotųjų šalių skundus;*
- *informaciją apie aplinkos apsaugos veiklų vertinimą;*
- *informaciją apie teisinių reikalavimų laikymosi vertinimą;*
- *informaciją apie aplinkos apsaugos vadybos sistemos pasikeitimus.*

Planuojant vidaus auditą turi būti išskirti bent trys veiksniai:

- *audito apimtis (sritys, funkcijos, procesai, produktai ir pan.);*
- *audito data ar laikotarpis;*
- *audito komanda (vidinė, išorinė).*

2. Parengti vidaus audito programą.

Audito programa turi būti aiškiai apibrėžta bendra atskirų auditų arba, kai taikytina, kiekvieno audito ciklo etapo apimtis aiškiai nurodant:

a) dalykines sritis;
b) tikrintiną veiklą;
c) tikrintinus aplinkos apsaugos kriterijus;
d) tikrintiną laikotarpį.

> **Organizacija turėtų atlikti auditą bent kartą per metus, nes taip organizacijos vadovybei ir aplinkos apsaugos vertintojui bus lengviau įrodyti, kad organizacija valdo savo reikšmingus aplinkos apsaugos veiksnius.**

3.2. Vidaus audito atlikimas

Vidaus audito metu tikrinamos veiklos sąlygos ir įranga, peržiūrimi įrašai, raštiškos darbo instrukcijos ir kiti susiję dokumentai, siekiant įvertinti tikrinamos veiklos aplinkosauginį veiksmingumą, kad būtų nuspręsta, ar ji atitinka taikomus tiesinius ir kitus reikalavimus arba nustatytus tikslus ir aplinkos apsaugos uždavinius, be to, ar įdiegta aplinkosauginių įsipareigojimų valdymo sistema yra veiksminga ir tinkama.

ORGANIZACIJA TURĖTŲ:

1. Pasiruošti vidaus audito atlikimui pagal audito programą.

> **Prieš atliekant vidaus auditą, reikia nustatyti:**
> - **auditoriaus ir audito komandos kompetencijas (išsilavinimą, EMAS išmanymą, patirtį, specializaciją, asmenines savybes);**
> - **auditoriaus ir audito komandos atrankos kriterijus, t. y. empatija, savarankiškumas, nešališkumas, objektyvumas;**
> - audito atlikimo kriterijus.
>
> **Auditorių parinkimas ir audito atlikimas turi užtikrinti audito proceso objektyvumą ir nešališkumą.**

3. VIDAUS AUDITAS. VADOVYBINĖ ANALIZĖ

2. **Susipažinti su vadybos sistemomis. Įvertinti šių sistemų pranašumus ir trūkumus.**

3. **Surinkti susijusius faktus ir atliekant auditą įvertinti nustatytus faktus.**

4. **Parengti vidaus audito ataskaita, kurioje atsispindėti audito išvados.**

5. **Pateikti vadovybei ataskaitą apie audito metu nustatytus faktus ir audito išvadas.**

> Organizacija gali naudoti įvairias audito technikas atliekant EMAS auditą, pavyzdžiui:
> - orientacija į EMAS reglamentų laikymąsi;
> - orientacija į procesus ar padalinius (tiekimas, gamyba, pristatymas, problemų sprendimas, personalo apmokymas ir pan.);
> - orientacija į Vadovybės ataskaitą, auditą atliekant pagal joje išskirtus elementus.

6. Aprašyti atsakomybes. kaip bus laikomasi audito planavimo ir atlikimo, rezultatų pranešimo, susijusių įrašų išlaikymo reikalavimų, kaip bus nustatomi audito kriterijai, taikymo sritis, dažnumas ir metodai.

- *Rekomenduojama naudoti* **F1.10. formą.**

3.3. Vidaus audito ataskaitos parengimas

Vidaus auditas baigiamas vidaus audito ataskaitos surašymu. Ataskaitoje nurodomi audituotos veiklos / sritys, neatitiktys bei jų įrodymai. Tik audito komandos nariai gali susirinkti ir aptarti jau paminėtus dalykus. Surašant ataskaitą kiti negali išsakyti savo nuomonės.

ORGANIZACIJA TURĖTŲ:

1. **Parengti vidaus audito ataskaitą.**

> Vidaus audito ataskaitoje turi būti nurodyta:
> - audito atlikimo data;
> - audito komanda;
> - audito tikslas;
> - išvadų santrauka, įskaitant privalumus ir tobulintinus dalykus;
> - pastabos (atkreipiamas dėmesys į koreguotinus dalykus, siekiant išvengti ateityje neatitikimų).

2. **Pateikti vidaus audito ataskaitą vadovybei. Ataskaita pateikiama siekiant informuoti apie organizacijos aplinkos apsaugos srities pažangą ir apie tai, kaip laikomasi organizacijos aplinkos apsaugos politikos.**

> Ataskaitos rezultatai pranešami baigiamajame susirinkime, kuriame dalyvauja audito komanda, ir rekomenduojama dalyvauti vadovybės atstovui.

3. **Aptarti organizacijos poveikio aplinkai stebėsenos priemonių efektyvumą ir patikimumą.**

3. VIDAUS AUDITAS. VADOVYBINĖ ANALIZĖ

3.4. Vadovybinė analizė

Organizacijos vadovybė planuotais laiko tarpais turi peržiūrėti organizacijos aplinkos apsaugos vadybos sistemą, siekdama užtikrinti jos nuolatinį tinkamumą, adekvatumą ir efektyvumą. Analizės turi apimti gerinimo galimybių ir poreikio keisti aplinkos apsaugos vadybos sistemą, įskaitant aplinkos apsaugos politiką, aplinkos apsaugos tikslus ir užduotis, įvertinimą.

ORGANIZACIJA TURĖTŲ:

1. Apsibrėžti, kad bent jau kartą per metus turėtų peržiūrėti aplinkos apsaugos vadybos sistemą, tačiau, atsižvelgiant į organizacijos specifiką, tai gali būti atliekama kas pusmetį ar net ketvirtį.

2. Pravesti planuotais laiko tarpais vadovybinės analizės susirinkimą.

Vadovybinės analizės įvestiniuose duomenyse turi būti ši informacija:

- *vidaus auditų rezultatų bei teisinių reikalavimų ir kitų reikalavimų, kuriuos organizacija prisiima, laikymosi įvertinimas;*
- *pranešimai, įskaitant skundai, gaunami iš suinteresuotų išorės šalių;*
- *organizacijos aplinkos apsaugos veiksmingumas;*
- *tikslų ir užduočių pasiekimo laipsnis;*
- *korekcinių ir prevencinių veiksmų būklė;*
- *tolesni veiksmai po praeitos vadovybinės analizės;*
- *pasikeitusių sąlygų, įskaitant teisinių ir kitų reikalavimų, susijusių su aplinkos apsaugos veiksniais, pakeitimai; ir*
- *rekomendacijos, kaip gerinti.*

> **Vadovybinės analizės išvestiniai duomenys turi apimti bet kokius sprendimus ir veiksmus, susijusius su galimais aplinkos apsaugos politikos, tikslų, užduočių ir kitų aplinkos apsaugos vadybos sistemos elementų pakeitimais, derančiais su nuolatinio gerinimo įsipareigojimu.**

3. Parengti vadovybinės analizės protokolą, kuriame būtų nurodyti svarstytini klausimai bei sprendimai.

> **Su aplinkos apsaugos vadybos analizės rezultatais turėtų būti supažindinti organizacijos darbuotojai. Visų sričių vadovai turėtų supažindinti pavaldinius jiems suprantama kalba su vadovybės išvadomis ir sprendimais, liečiančiais kiekvieną padalinį ar darbuotoją.**

4. APLINKOS APSAUGOS ATASKAITOS PARENGIMAS IR EMAS REGISTRAVIMAS

4.1. Aplinkos apsaugos ataskaitos parengimas

Aplinkos apsaugos ataskaitos pagrindinis tikslas yra atskleisti, kaip organizacija įgyvendina aplinkos apsaugos vadybos sistemą ir savo veiklas grindžia draugiškumo aplinkai principais. Ataskaita yra pagrindinis dokumentas, kurį reikia pateikti EMAS kompetentingai įstaigai, siekiant EMAS registracijos. EMAS diegimas yra neprivalomas. Tačiau turizmo verslo organizacijos, įgyvendinančios EMAS, ne tik tausoja aplinką, bet ir turi galimybę sumažinti veiklos sąnaudas, kurti vartotojams saugią ir patrauklią aplinką, taupyti sąnaudas, susijusias su aplinkos apsaugos pažeidimų mokesčiais. Šiandien vartotojai (turistai) renkasi saugesnes, sveikesnes, ekologiškesnes turizmo paslaugas teikiančias organizacijas. EMAS – tai galimybė tai įrodyti ir tuo pačiu pritraukti daugiau vartotojų.

1. **Aplinkos apsaugos ataskaitos rengimo etapai:**

Renkant informaciją apie aplinkos apsaugos vadybos sistemos pristatymą, būtina pristatyti organizacijos veiklas ir paslaugas, aplinkos apsaugos politiką ir trumpą EMAS apibūdinimą; tiesioginius ir netiesioginius veiksnius, organizacijos tikslų ir užduočių, susijusių su aplinkos apsaugos veiksniais, apibūdinimą; aplinkos apsaugos veiklų įvertinimo (stebėsenos ir vertinimo) santrauka; bei, kaip stebimas teisinių reikalavimų laikymasis, nuoroda į taikomus, su aplinka susijusius, teisinius reikalavimus.

Kokybės vertinimas užtikrina, kad pateikiama informacija yra tiksli, teisinga ir patikima.

Informacija apie suinteresuotas šalis leis parengti aplinkos apsaugos ataskaitos struktūrą.

Aplinkos apsaugos ataskaita turi būti aiški, lengvai suprantama, informacija stuktūrizuota, iliustruota paveikslais, grafikais, lentelėmis.

4. APLINKOS APSAUGOS ATASKAITOS PARENGIMAS IR EMAS REGISTRAVIMAS

2. **Aplinkos apsaugos ataskaitoje svarbu pateikti duomenis apie pagrindinius rodiklius, susijusius su organizacijos aplinkos apsaugos veiksniais.**
   - *Kiekvieną pagrindinį rodiklį turi sudaryti: A skaičius, žymintis konkrečios srities bendrus metinius įvedinius ir (arba) metinį poveikį; B skaičius, žymintis bendrus metinius organizacijos išvedinius; ir R skaičius, žymintis A ir B santykį.*
   - ***Būtina pateikti kiekvieno rodiklio visus 3 elementus.***

PVZ., energijos vartojimo efektyvumas:
- „bendras ***tiesioginis energijos*** suvartojimas" – bendras suvartotos energijos kiekis, išreikštas MWh arba GJ,
- „bendras ***atsinaujinančių išteklių energijos*** sunaudojimas" – bendras metinis energijos (elektros energijos ir šilumos), kurią organizacija pagamino iš atsinaujinančiųjų šaltinių, sunaudojimo procentas.

Naudojamų medžiagų efektyvumas:
- „metinis ***įvairių naudotų medžiagų*** masės debitas" (išskyrus energijos nešėjus ir vandenį), išreiškiamas tonomis;
- „bendras per metus suvartoto ***vandens*** kiekis", išreiškiamas m3;
- „bendras per metus ***susidarančių atliekų*** kiekis", suskirstytas pagal atliekų rūšis ir išreiškiamas tonomis,
- „bendras per metus susidarančių pavojingų atliekų kiekis", išreiškiamas kilogramais ar tonomis.;
- „***naudojamos žemės plotas***", išreiškiamas užstatytos teritorijos m2;
- „bendras per metus ***išmestų šiltnamio efektą*** sukeliančių dujų kiekis", įskaitant bent išmetamą CO2,CH4, N2O, hidrofluorangliavandenilių, perfluorangliavandenilių ir SF6 išmetamą kiekį, išreiškiamasCO2 ekvivalento tonomis,
- „bendras per metus į orą išmestų teršalų kiekis", įskaitant bent išmetamą SO2, NOX ir kietųjų dalelių kiekį, išreiškiamas kilogramais arba tonomis.

- *Rekomenduojami aplinkosaugos ataskaitų pavyzdžiai* ***http://gamta.lt/cms/index?rubricId=8c972be5-bc76-49f9-be5c-d13aa733587f***

3. **Organizacija turi užtikrinti, kad aplinkos apsaugos ataskaita ir visa kita informacija, susijusi su aplinkos apsaugos valdymu, turi būti viešai prieinama.**

4. **Organizacijos turi užtikrinti, kad bendroje aplinkos apsaugos ataskaitoje būtų aiškiai išskirtas kiekvienos organizacijos vietos reikšmingas poveikis aplinkai ir apie jį būtų pateikta duomenų.**

4.2. EMAS registravimas

Patvirtinta aplinkos apsaugos ataskaita turi būti nusiųsta EMAS kompetentingai įstaigai (Lietuvos EMAS kompetentinga įstaiga), kuri įtraukia įmonę / organizaciją į EMAS registrą.

ORGANIZACIJA TURI:

1. **Pateikti patikimą informaciją apie:**

   - **Organizaciją**

pavadinimas, adresas, miestas, pašto kodas, šalis / žemė / regionas / autonominė sritis, asmuo ryšiams, telefonas, faksas, el. paštas, interneto svetainė, vieša prieiga prie aplinkos apsaugos ataskaitos ar atnaujintos aplinkos apsaugos ataskaitos a) išspausdinta ant popieriaus, b) elektronine forma, registracijos numeris, registracijos data, registracijos galiojimo sustabdymo data, registracijos panaikinimo data, kitos aplinkos apsaugos ataskaitos data, kitos atnaujintos aplinkos apsaugos ataskaitos data, prašymas suteikti leidžiančią nukrypti nuostatą pagal EMAS reglamento 7 straipsnį, veiklos rūšies NACE kodas.

4. APLINKOS APSAUGOS ATASKAITOS PARENGIMAS IR EMAS REGISTRAVIMAS

- **Vietą**

pavadinimas, adresas, pašto kodas, miestas, šalis / žemė / regionas / autonominė sritis, asmuo ryšiams, telefonas, faksas, el. paštas, interneto svetainė, vieša prieiga prie aplinkos apsaugos ataskaitos ar atnaujintos aplinkos apsaugos ataskaitos, a) išspausdinta ant popieriaus, b) elektronine forma, registracijos numeris, registracijos data, registracijos galiojimo sustabdymo data, registracijos panaikinimo data, kitos aplinkos apsaugos ataskaitos data, kitos atnaujintos aplinkos apsaugos ataskaitos data, prašymas suteikti leidžiančią nukrypti nuostatą pagal EMAS reglamento 7 straipsnį, veiklos rūšies NACE kodas, darbuotojų skaičius, apyvarta ir (arba) metinis balansas.

- **Aplinkos apsaugos vertintoją**

Aplinkos apsaugos vertintojo pavadinimas arba vardas ir pavardė, adresas, pašto kodas, miestas, šalis / žemė / regionas / autonominė sritis, telefonas, faksas, el. paštas, akreditavimo arba leidimo registracijos numeris, akreditavimo arba leidimo sritys (NACE kodai), akreditavimo arba leidimą išdavusi įstaiga, pasirašyta ... (vieta), 20 ... (data), organizacijos atstovo parašas.

2. Pateikti aplinkos apsaugos vertintojo atlikto vertinimo patvirtinimo deklaraciją.

Pavadinimas arba vardas ir pavardė
EMAS aplinkos apsaugos vertintojo registracijos numeris
Akredituota (-as) arba kuriam (-iai) suteiktas leidimas vertinti
NACE kodas
deklaruoja, kad patikrino, ar organizacijos aplinkos apsaugos ataskaitoje / atnaujintoje aplinkos apsaugos ataskaitoje (*) išbraukti, jei netaikoma (kurios registracijos numeris (jei yra) atitinka visus 2009 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1221/2009 dėl organizacijų savanoriško dalyvavimo taikant Bendrijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistemos (EMAS) reikalavimus.

Pasirašydama (-as) šį pareiškimą, pareiškiu, kad: tikrinimas ir patvirtinimas atliktas laikantis visų Reglamento (EB) Nr. 1221/2009 + reikalavimų, tikrinimo ir patvirtinimo išvados patvirtina, kad faktų, įrodančių, kad nesilaikoma su aplinka susijusių taikomų teisinių reikalavimų, nenustatyta, organizacijos / vietos(*) ((*) informacija apie aplinkos apsaugos ataskaitoje nurodytą organizacijos veiklą / vietą(*) (Šis dokumentas nėra lygiavertis EMAS registracijai. EMAS registraciją gali suteikti tik kompetentinga įstaiga pagal Reglamentą (EB) Nr. 1221/2009. Šis dokumentas negali būti naudojamas kaip atskiras visuomenės informavimo dokumentas.
Priimta ... (vieta), 20.. m. ... ... d. (data)
Parašas

3. Išsiųsti EMAS kompetentingai įstaigai (Lietuvos EMAS kompetentinga įstaiga), kuri įtraukia įmonę / organizaciją į EMAS registrą.

EMAS užregistruota organizacija gali naudoti EMAS ženklą.

EMAS logotipo naudojimas

Logotipas gali būti:
- *trijų spalvų (Pantone Nr. 355 žalia; Pantone Nr. 109 geltona; Pantone Nr. 286 mėlyna),*
- *juodas,*
- *baltas, arba*
- *pilkos spalvos tonų.*

http://gamta.lt/files/EMAS_emblemos_naudojimas.pdf

LITERATŪROS ŠALTINIAI

Literatūros šaltiniai

1. Bendrijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistemos (EMAS) aprašas pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1221/2009 dėl organizacijų savanoriško Bendrijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistemos (EMAS) taikymo.
2. Bendrijos komisijos spendimo dokumentas Nr. C(2013) 1114, kuriame pateikiamas EMAS naudojimo vadovas.
3. Pagalbinė priemonė „EMAS „nesudėtingai" mažoms ir vidutinėms įmonėms. http://gamta.lt/files/emas-easy-lt.pdf.
4. EMAS toolkit. http://ec.europa.eu/environment/emas/toolkit/.
5. Lietuvos turizmo plėtros 2014–2020 metų programa. Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. kovo 12 d. nutarimu Nr. 238.
6. Europos Komisijos informacinis tinklalapis http://ec.europa.eu/environment/emas/index_en.htm.
7. Juškys A., Ruževičius J. (2010). Aplinkosaugos vadybos sistemų diegimo motyvacija ir naudingumas: Vokietijos aukštųjų mokyklų patirties studija. Current Issues of Business and Law, (5).
8. APLINKOS APSAUGOS AGENTŪRA. Aplinkosaugos vadybos sistema (AVS) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://gamta.lt/cms/index?rubricId=d6450189-8cad-4992-ada0-d1fb2e73f106.
9. Lietuvos standartas LST EN ISO 14001:2004, (2005) Aplinkos vadybos sistemos. Reikalavimai ir naudojimo gairės. Lietuvos standartizacijos departamentas. Vilnius.
10. APLINKOS APSAUGOS AGENTŪRA. EMAS – aplinkosaugos vadybos ir audito sistema [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://gamta.lt/cms/index?rubricId=d35cc4cf-ac1a-46dc-add3-a2c643b6855f.
11. Adomėnas, V. 2011. Standartizuota vadybos sistema: nuo kūrimo iki tobulinimo. Kaunas: Technologija. 322 p.
12. EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009. 2009 m. lapkričio 25 d.

TERMINŲ ŽODYNĖLIS

TERMINAS	APIBRĖŽIMAS	ŠALTINIS
Akreditavimo įstaiga	Nacionalinė akreditavimo įstaiga, paskirta pagal Reglamento (EB) Nr. 765/2008 4 straipsnį ir atsakinga už aplinkos apsaugos vertintojų akreditavimą ir priežiūrą.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.
Aplinkos apsaugos veiksnys	Organizacijos veiklos, produktų ar paslaugų elementas, galintis veikti aplinką.	*LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS*
Aplinkos apsaugos tikslas	Su aplinkos apsaugos politika susijęs bendrasis aplinkos apsaugos siekis, kurį organizacija užsibrėžia įgyvendinti.	*LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS*
Aplinkos apsaugos uždavinys	Išsamūs organizacijos ar jos dalies veiklos veiksmingumo reikalavimai, kai įmanoma išreikšti kiekybiškai, kuriuos reikia nustatyti ir įvykdyti, kad būtų pasiekti aplinkos apsaugos tikslai.	*LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS*
Aplinkos apsaugos analizė	Pradinė išsami aplinkos apsaugos veiksnių, poveikio aplinkai ir aplinkos apsaugos veiksmingumo, susijusių su organizacijos veikla, produktais ir paslaugomis, analizė.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.
Aplinkos apsaugos ataskaita	Išsami visuomenei ir kitoms suinteresuotosioms šalims teikiama informacija, susijusi su organizacijos struktūra ir veikla; aplinkos apsaugos politika ir vadybos sistema; aplinkos apsaugos veiksniais ir poveikiu aplinkai; aplinkos apsaugos veiksniais programa, tikslais ir uždaviniais; aplinkosauginiu veiksmingumu ir atitiktimi su aplinka susijusiems taikomiems teisiniams įsipareigojimams.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.
Aplinkos apsaugos politika	Bendri organizacijos aukščiausiosios vadovybės oficialiai paskelbti siekiai ir kryptys, susiję su jos aplinkosauginiu veiksmingumu, įskaitant atitiktį visiems taikomiems, su aplinka susijusiems teisiniams reikalavimams ir įsipareigojimą nuolat gerinti aplinkosauginį veiksmingumą. Ja vadovaujantis vykdoma veikla ir numatomi su aplinkos apsauga susiję tikslai ir užduotys.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.
Aplinkos apsaugos poveikis	Bet koks palankus ar nepalankus aplinkos pokytis, kurį visiškai sukelia aplinkos apsaugos veiksniai.	*LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS*
Aplinkos apsaugos programa	Priemonių, atsakomybės ir išteklių, kurių imtasi arba numatoma imtis aplinkos apsaugos tikslams pasiekti ir uždaviniams įvykdyti, ir aplinkos apsaugos tikslų ir uždavinių įgyvendinimo terminų aprašymas.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.

TERMINŲ ŽODYNĖLIS

TERMINAS	APIBRĖŽIMAS	ŠALTINIS
Aplinkos apsaugos vadybos sistema	Organizacijos vadybos sistemos dalis, skirta aplinkos apsaugos politikai sukurti bei įgyvendinti ir valdyti aplinkos apsaugos veiksnius. --- Bendrosios vadybos sistemos dalis, kuri apima organizacinę struktūrą, planavimo veiklą, atsakomybę, praktiką, procedūras, procesus ir išteklius aplinkos apsaugos politikai plėtoti, įgyvendinti, pasiekti, peržiūrėti ir palaikyti bei aplinkos apsaugos veiksniams valdyti.	*LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS* --- EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.
Aplinkos apsaugos veiksmingumas	*Išmatuojami rezultatai, atskleidžiantys, kaip organizacija valdo savo aplinkos apsaugos veiksnius.* --- Išmatuojami organizacijos aplinkos apsaugos veiksnių vadybos rezultatai.	*LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS* --- EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.
Aplinkos apsaugos veiksmingumo rodiklis	*Rodiklis, teikiantis informacijos apie vadovybės pastangas daryti įtaką organizacijos aplinkos apsaugos veiksmingumui.*	*ISO 14031:1999, 2.10.1*
Aplinkos apsaugos veiksmingumo rodiklis AVR	*Specifinė išraiška, teikianti informacijos apie organizacijos aplinkos apsaugos veiksmingumą*	*ISO 14031:1999*
Atnaujinta aplinkos apsaugos ataskaita	Išsami visuomenei ir kitoms suinteresuotosioms šalims teikiama informacija, kurią sudaro atnaujinta naujausioje patvirtintoje aplinkos apsaugos ataskaitoje pateikta informacija, susijusi tik su organizacijos aplinkosauginiu veiksmingumu ir atitiktimi su aplinka susijusiems taikomiems teisiniams įsipareigojimams.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.
Auditorius	*Asmuo, kurio kompetencija leidžia atlikti auditą.*	*LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS*
Dokumentas	*Informacija ir jos laikmena.*	*LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS*
Esminis pokytis	Bet koks organizacijos valdymo, struktūros, administravimo, procesų, veiklos sričių, produktų arba paslaugų pokytis, kuris turi arba gali turėti didelį poveikį organizacijos aplinkos apsaugos vadybos sistemai, aplinkai arba žmonių sveikatai.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.
Geriausia aplinkos apsaugos vadybos praktika	Veiksmingiausias aplinkos apsaugos vadybos sistemos įgyvendinimo būdas, kurį gali taikyti atitinkamo sektoriaus organizacijos ir kurį pasitelkus galima pasiekti didžiausią aplinkosauginį veiksmingumą tam tikromis ekonominėmis ir techninėmis sąlygomis.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.

TERMINŲ ŽODYNĖLIS

TERMINAS	APIBRĖŽIMAS	ŠALTINIS
Įrašas	*Dokumentas, kuriame pateikti pasiekti rezultatai arba įrodymai apie atliktus darbus.*	*LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS*
Koregavimo veiksmas	*Veiksmas nustatytos neatitikties priežasčiai pašalinti.*	*LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS*
Mažos organizacijos	Labai mažos, mažos ir vidutinės įmonės, kaip apibrėžta 2003 m. gegužės 6 d. Komisijos rekomendacijoje 2003/361/EB dėl labai mažų įmonių, mažų ir vidutinių įmonių apibrėžimo (1) OL L 124, 2003 5 20, p. 36. (1); arba vietos valdžios institucijos, kurių valdymo sričiai priklauso mažiau nei 10 000 gyventojų, arba kitos valstybės institucijos, kuriose dirba mažiau nei 250 asmenų ir kurių metinis biudžetas neviršija 50 mln. EUR arba metinis balansas neviršija 43 mln. EUR, įskaitant: Vyriausybines arba kitas valstybės, regiono arba vietos viešojo administravimo įstaigas ar viešąsias konsultavimo įstaigas; fizinius arba juridinius asmenis, pagal nacionalinę teisę vykdančius viešojo administravimo funkcijas, įskaitant konkrečias su aplinka susijusias pareigas, veiklą arba paslaugas; ir b punkte nurodytai įstaigai arba asmeniui pavaldžius fizinius arba juridinius asmenis, turinčius viešųjų pareigų arba funkcijų, arba teikiančius viešąsias paslaugas, susijusias su aplinka.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.
Neatitikimas / nesuderinimas	Reikalavimo neįvykdymas.	*LST EN ISO 9000:2005*
Netiesioginis aplinkos apsaugos veiksnys	Aplinkos apsaugos veiksnys, kuris yra organizacijos ir trečiųjų šalių sąveikos rezultatas ir kurį organizacija gali tam tikru mastu paveikti.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.
Nuolatinis tobulinimas	*Pasikartojantis aplinkos apsaugos vadybos sistemos stiprinimo procesas, kuriuo siekiama gerinti bendrą aplinkos apsaugos veiksmingumą, atitinkantį organizacijos aplinkos apsaugos politiką.*	*LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS*
Patvirtinimas	Atlikusio vertinimą aplinkos apsaugos vertintojo patvirtinimas, kad organizacijos aplinkos apsaugos ataskaitos ir atnaujintos aplinkos apsaugos ataskaitos informacija ir duomenys yra patikimi bei teisingi ir atitinka šio reglamento reikalavimus.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d. EB bei 2006/193/EB
Prevencinis veiksmas	*Veiksmas galimos neatitikties priežasčiai pašalinti.*	*LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS*

TERMINŲ ŽODYNĖLIS

TERMINAS	APIBRĖŽIMAS	ŠALTINIS
Procedūra	*Nustatyta veiklos ar proceso vykdymo tvarka.*	*LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS*
Reikšmingas aplinkos apsaugos veiksnys	Aplinkos apsaugos veiksnys, kuris daro ar gali daryti reikšmingą poveikį aplinkai.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d. dėl organizacijų
Suinteresuotoji šalis	*Asmuo ar asmenų grupė, susijusi arba paveikta organizacijos aplinkos apsaugos veiksmingumo.*	*LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS*
Taršos prevencija	Procesų, praktikų, technikos, medžiagų, produktų, paslaugų ar energijos naudojimas, siekiant išvengti, mažinti ar valdyti (atskirai arba derinyje) bet kokių teršalų ar atliekų susidarymą, išmetimą arba nutekėjimą tam, kad sumažėtų neigiamas poveikis aplinkai.	*LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS*
Tiesioginis aplinkos apsaugos veiksnys	Aplinkos apsaugos veiksnys, susijęs su pačios organizacijos veikla, produktais ir paslaugomis, kuriuos ji gali tiesiogiai valdyti.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.
Vidinis a*plinkos apsaugos* auditas / patikra	*Sistemingas, nepriklausomas ir dokumentais įformintas procesas audito įrodymams surinkti ir objektyviai juos įvertinti, kad būtų nustatytas aplinkos apsaugos vadybos sistemos audito kriterijų, kuriuos nustato organizacija, atitikties laipsnis.*	*LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS*

SANTRUMPOS
EMAS – aplinkos apsaugos vadybos ir audito sistema.
AVS – aplinkos apsaugos vadybos sistema.

REKOMENDUOJAMOS FORMOS

Rekomenduojamas teisinių ir kitų reikalavimų registravimas (F1.1)

Eil. Nr.	Dokumento identifikacinis numeris	Pavadinimas	Data		Kaip reikalavimas taikomas	Vykdytojas (pareigos, vardas, pavardė)	Peržiūros data
			Patvirtinimo	Įsigaliojimo			
1. Į aplinką išmetami teršalai							
2. Į vandenį išleidžiami teršalai. Vandens suvartojimas							
3. Atliekų (visų pirma pavojingų atliekų) valdymas							
4. Žemės naudojimas ir jos tarša							
5. Pakuotės ir pakuočių atliekos							
6. Cheminės (pavojingos ir kitos) medžiagos							
7. Transportas							
8. Sauga (vietinio masto problemos (triukšmas, vibracija, kvapas, dulkės, vaizdas ir t. t.)							
9. Bendrieji aplinkos apsaugos teisiniai reikalavimai (taip pat gamtos išteklių ir žaliavų (įskaitant energiją) naudojimas)							
10. Kiti su aplinkos apsaugos veiksniais susiję reikalavimai (sutartiniai įsipareigojimai)							

REKOMENDUOJAMOS FORMOS

Teisinių ir kitų reikalavimų nustatymas ir valdymas (F1.2)

Veiksmas	Veiksmo turinys ir jį reglamentuojantys dokumentai	Vykdo (įrašomos pareigos)	Pildomas dokumentas
1. Teisinių ir kitų reikalavimų nustatymas	Teisiniai ir kiti reikalavimai gali apimti: a) LR ir ES norminius aktus (įstatymus, nutarimus, įsakymus); b) vietinių valdžios institucijų norminius aktus (įsakymus, sprendimus); c) tiekimo, paslaugų sutarčių sąlygas; d) bendrovės vadovybės įsakymus.		
2. Teisinių ir kitų reikalavimų šaltinių nustatymas	Teisinių ir kitų reikalavimų informacijos šaltiniai yra: a) informacinis leidinys „Valstybės žinios“; b) internetinė teisės aktų paieškos sistema; c) sutartys, sudarytos su subrangovais, tiekėjais, klientais;.		
3. Teisinių ir kitų reikalavimų registravimas			Rekomenduojamas teisinių ir kitų reikalavimų registravimas (F1.1)
4. Teisinių ir kitų reikalavimų reguliari peržiūra ir informacijos atnaujinimas			
5. Darbuotojų supažindinimas su naujais teisiniais ir kitais reikalavimais			
6. Atitikties naujiems ar pasikeitusiems reikalavimams įvertinimas			
7. Kiti veiksmai			

REKOMENDUOJAMOS FORMOS

Tiesioginių ir netiesioginių aplinkos apsaugos veiksnių sąrašas (F 1.3)

Eil. Nr.	Veiklos pavadinimas	Trumpas veiklos aprašymas	Poveikio aplinkai apibūdinimas	1. Į aplinką išmetami teršalai	2. Į vandenį išleidžiami teršalai. Vandens suvartojimas	3. Atliekų (visų pirma pavojingų atliekų) valdymas	4. Žemės naudojimas ir jos tarša	5. Pakuotės ir pakuočių atliekos	6. Cheminės (pavojingos ir kitos) medžiagos	7. Transportas	8. Sauga (vietinio masto problemos (triukšmas, vibracija, kvapas, dulkės, vaizdas ir t. t.)	9. Kiti su aplinkos apsaugos veiksniais susiję
Tiesioginiai aplinkos apsaugos veiksniai												
1.												
2.												
...												
Netiesioginiai aplinkos apsaugos veiksniai												
1.												
2.												
...												

Tiesioginių ir netiesioginių aplinkos apsaugos veiksnių nustatymas (F 1.4)

Veiksmas	Veiksmo turinys ir jį reglamentuojantys dokumentai	Vykdytojas (įrašomos pareigos)	Pildomas dokumentas
1. Organizacijos veiklų, procesų ir paslaugų identifikavimas			
2. Aplinkos apsaugos veiksnių nustatymas			
3. Aplinkos apsaugos veiksnių registravimas			
4.			

Aplinkos apsaugos veiksnių reikšmingumo nustatymas (F 1.5)

Veiksmas	Veiksmo turinys ir jį reglamentuojantys dokumentai	Vykdytojas (įrašomos pareigos)	Pildomas dokumentas
1. Aplinkos apsaugos veiksnių vertinimo metodikos parengimas			
2. Aplinkos apsaugos veiksnių įvertinimas			
3. Reikšmingų aplinkos apsaugos veiksnių sąrašo parengimas			

REKOMENDUOJAMOS FORMOS

Aplinkos apsaugos programa (F 1.6)

TVIRTINU:

Įmonės vadovas

_____ _____

Vardas ir pavardė (parašas)

Data:

APLINKOS APSAUGOS VADYBOS TIKSLAI, UŽDAVINIAI IR PROGRAMOS Nr. ....

Reikšmingas aplinkos apsaugos veiksnys:

Aplinkos apsaugos tikslas:

Aplinkos apsaugos uždavinys:

Eil. Nr.	Veiksmo (darbo) pavadinimas	Planuojama įvykdymo data	Atsakingas asmuo	Įgyvendinimo data	Pastabos

Atsakingas darbuotojas, pareigos _____ _____

Vardas ir pavardė Parašas

REKOMENDUOJAMOS FORMOS

Avarinių situacijų valdymas (F 1.7)

Veiksmas	Veiksmo turinys ir jį reglamentuojantys dokumentai	Vykdo (įrašomos pareigos)	Pildomas dokumentas
1. Galimų avarinių situacijų ir jų poveikio aplinkai nustatymas			
2. Atsakomųjų veiksmų avarijos (incidento) metu nustatymas, atsakomybių paskirstymas			
3. Prevencinių priemonių nustatymas			
4. Darbuotojų mokymas, instruktavimas			
5. Nustatytų pasirengimo veiksmų peržiūra, analizė, tobulinimas			
6. Avarinių situacijų išbandymo (pratybų) planavimas			
7. Galimų avarinių situacijų modeliavimas (išbandymas) ir pasirengimo įvertinimas			

Vertinimas ir stebėsena (F1.8)

Veiksmas	Veiksmo turinys ir jį reglamentuojantys dokumentai	Vykdo (įrašomos pareigos)	Pildomas dokumentas
1. Vertinimo ir registravimo plano sudarymas			
2. Vertinimo ir registravimo plano vykdymas			
3. Atitikties teisiniams ir kitiems reikalavimams įvertinimas			
4. Papildomas poveikio aplinkai vertinimas			
5. Ataskaita apie taršos stebėseną			

REKOMENDUOJAMOS FORMOS

Neatitikčių, koregavimo ir prevencinių veiksmų valdymas (F 1.9)

Veiksmas	Veiksmo turinys	Vykdo	Pildomas dokumentas
1. Neatitikties nustatymo ir audito metu fiksuotų radinių bei užklausimų iš suinteresuotųjų šalių valdymas			
2. Neatitikčių analizė			
3. Korekciniai veiksmai			
4. Prevenciniai veiksmai			
5. Korekcinių ir (arba) prevencinių veiksmų kontrolė			
6. Korekcinių ir prevencinių veiksmų analizė / efektyvumas			

Vidaus auditas (F1.10)

Veiksmas	Veiksmo turinys	Vykdo	Pildomas dokumentas
1. Metinis auditų planavimas			
2. Pasirengimas vidaus auditui			
3. Vidaus audito vykdymas			
4. Pakartotinis vidaus auditas			

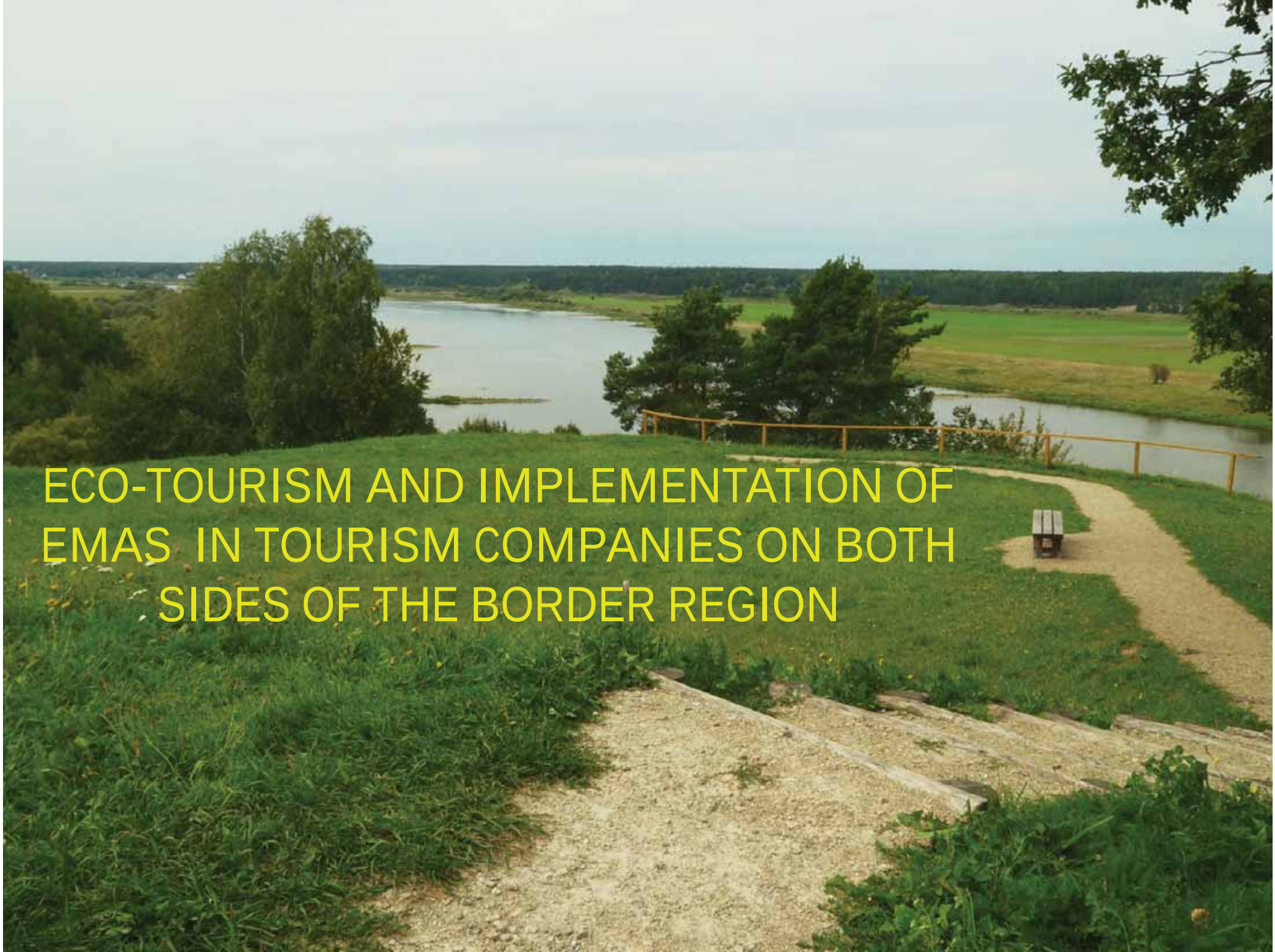

ECO-TOURISM AND IMPLEMENTATION OF EMAS IN TOURISM COMPANIES ON BOTH SIDES OF THE BORDER REGION

INTRODUCTION

State involvement in the organizations united by global agreements, ongoing discussions on the environmental concern in public places, organizations are required not only to take interest in the surrounding environment, but to control and reduce the negative impact on the environment as well, thus contributing to the sustained development of the state commitments to the international community. Solving the environmental problems is not enough to be bound; it is important that all the organizations become aware of the importance of the environmental protection and increase their environmental effectiveness. For this purpose, in addition to the mandatory environmental requirements, which are defined by laws and other regulations, it is launched the development of new initiatives to encourage companies to achieve better environmental performance voluntarily.

There is no other sector of the economy bounded with the environment as much as tourism.

In order to increase the integration of the environmental protection into the tourism sector it needs to have a basic conception of the environmental protection. It is essential that people know what to do, follow the process and keep it evaluated taking into account the environmental requirements. There are some models of already well known management systems, such as EMS (Environmental Management System according to ISO 14001: 2004 standard) or the Environmental Management and Audit Scheme (According to EMAS III regulation).

This guideline is issued to familiarize tourism companies and tourists with protected areas, to present Lithuanian-Polish cross-border tourism companies and explain in details the EMAS implementation steps: the process of the initial environmental analysis performance, environmental management and audit scheme installation process.

The guideline consists of four parts

The first part introduces the protected areas (national parks, regional parks and nature reserves), natural monument, submits trails, biking and water routes as well.

The second part of the edition presents Lithuanian and Polish cross-border eco-tourism and tourism services. The Republic of Lithuania is represented by Utena and Alytus districts, the Republic of Poland – by Suwalki region.

The third part of the edition presents the process of the environmental analysis performance, identifying the legal requirements to determine the evaluation criteria of the significant environmental impacts, examining all existing environmental management practices and procedures, as well as performing the evaluation of the previous incidents results.

The fourth part of the edition provides a brief description of the EMAS requirements (general requirements include the standard EMAS requirements laid down in Annex I and Annex II http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009R1221&from=EN), EMAS implementation stages, the key documents and records necessary for the EMAS system legitimating.

The guideline was prepared while implementing the European Territorial Co-operation Objective cross-border co-operation programme Lithuania-Poland to promote sustainable development of the whole Lithuanian-Polish cross-border area by enhancing the economic, social and territorial cohesion project "Greening innovations in the tourism sector: cross-border experience". The project aims to promote the development of the eco-tourism products and services of the border, making the region more environmentally friendly. The program is financed by the European Regional Development Fund.

Alytus County

Dzūkija National Park

Čepkeliai Strict Natural Reserve

Dzūkija National Park is the largest protected area in Lithuania. It was established in order to preserve the natural and cultural values of Dainava river confluence and make the area suitable for recreation and educational tourism. It has many springs and rivers which flow into the largest Lithuanian river – Nemunas. It is also one of the most forested protected areas in Lithuania. The pinewoods which take up the largest area are part of the forest array which extends over Lithuania, Poland, and Belarus. The park stands out for its unique cultural landscape which is a perfect mix of forests, fields, and meadows created by nature and man over hundreds of years. All forests of Dzūkija National Park have been named under Natura 2000 and are collectively called Dainava Forest. The aim of the forest is to preserve species and habitats of European importance.

The park has 3 strict reserves and 28 reserves which take up 46 percent of the area as well as 42 natural heritage sites. Out of all plant, fungi, lichen, and animal species found at the park, 254 of them have been included in Lithuanian Red Data Book. The park has scenic Nemunas, Merkys, Ūla, Skroblas, and Grūda Valleys with special natural monuments. It also has spectacular natural creations: inland dune arrays, unique Skroblas origins, Ūla Eye source, Ūla screes and Nemunas shoals. Park's forests are one of the most mushroom-abundant forests in Lithuania.

Čepkeliai Strict Natural Reserve and Dzūkija National Park has become the only PAN park in Lithuania. The strategic goal of PAN Parks Foundation is to bring together European protected areas which meet high standards for wildlife and sustainable tourism development.

Dzūkija National Park was intentionally established in Dainava river basin area which is very rich in natural values. There are 36 rivers and creeks flowing into Nemunas in the park's territory. Abundant river valleys connect Dzūkija Upland hills and lakes and Dainava sandy plains with inland dune complexes and valleys with migrating plant and animal species into a one big whole. The prevalent sands also affect the number of springs.

The Park is unique for its forest abundance. The forests are part of one of the largest forest arrays in this part of Europe. The park also stands out for its biological diversity, as it houses many common and rare species of plants, fungi, and animals.

Čepkeliai Strict Natural Reserve protects the following: the largest natural wetlands in Lithuania – Čepkeliai wetlands, inland dunes surrounding the wetlands from the western and northern sides and covered by forests, forests around the wetlands, rare plant, animal, and fungi species, and ecosystem stability. Čepkeliai consists of not only the largest bog in Lithuania but also lowland sedges and alderwoods, dry lichen forests, marsh islands, and lakes. Wolves and lynx, black grouse and capercaillie, Cypripedium and Eastern pasque-flowers – these are only a small part of the 4000 species found in the region.

The core of Dainava Forest is the largest area of natural environment in Lithuania (11 212 ha) protected in Čepkeliai Strict Reserve. Čepkeliai territory is also significant outside Lithuania – after the country has joined the Ramsar Convention, Čepkeliai were included in the List of Wetlands of International Importance.

Čepkeliai Strict Reserve is also part of NATURA 2000 – the network of protected areas of the European Union. The network aims to protect rare and endangered species and habitats which are of particular importance for Europe's biological diversity.

The natural environment at Čepkeliai Strict Reserve is unique. It is the warmest area in Lithuania during summertime. Its unique wetland habitat diversity can be evidenced by open bogs replaced by pine-populated areas and its sedgemoores and marshes located at the edges. Čepkeliai has long been known for its cranberry areas. The reserve is home to all kinds of plant and animal species, with black grouse, capercaillie, wolves and lynx, Cypripedium and Eastern pasque-flowers being some of them. 16 hollow pines at the reserve have been named objects of natural heritage.

All activities within the area are coordinated by Dzūkija National Park and Čepkeliai Strict Natural Reserve Directorate. There is an exhibition for Čepkeliai Strict Natural Reserve opened in Marcinkonys which introduces to the evolution of the wetlands and dunes as well as the wildlife values. It also offers the opportunity to see a film called The Secrets of Čepkeliai Marsh.

Strict Reserves – are small natural islands in Lithuania (which only occupy 0.4 percent of the entire territory of the country), consciously left by the man for wildlife. It has been decided to not only prohibit any economic activities in these areas but also limit the number of incoming visitors. Nowadays the reserves are only walked by scientists performing research and supervisors ensuring protection, whereas other visitors are required to use educational trails under the supervision of reserve's employees in order to see and feel the wildlife. A permit issued by the direction is required in order to visit the reserves.

Čepkeliai Strict Reserve nature museum. The museum will introduce you to the purpose of the reserve which is to preserve the natural wildlife.

No deforestation, planting of forests, or removal of deadwood is allowed. The reserve also forbids hunting, collection of natural goods and requires the visitors to use educational trails. You will also learn that reserve's territory consists mostly of wetlands. They are surrounded by inland dunes and sandy plains. The exhibition allows to hear and see sounds of many of the reserve's animals an birds.

Services provided by the visitor centres: information on places of interest, educational trails, bicycle routes, water tourism routes, tourist equipment rental, accommodation, tours, etc. Visitors are welcome to see films about Lithuanian and global protected areas and get to know publications about the park.

More information can be found at:
http://gamta.cepkeliai-dzukija.lt/21867/-informacija-parko-lankytojams/lankytinos-vietos.html

For more information about Dzūkija National Park and Čepkeliai Strict Natural Reserve see:

Dzūkija National Park and Čepkeliai Strict Natural Reserve Directorate
Adress: 3 Vilniaus Str., Merkinė, LT-65334 Varėna District
Tel./fax: +370 310 44 641
Email:: dzukijanp@is.lt
Website: http://www.cepkeliai-dzukija.lt

Merkinė visitor centre
Adress: 3 Vilniaus Str., Merkinė, Varėna District
Tel.: +370 310 57 245, +370 672 46 275
Email: merkine@dzukijosparkas.lt

Marcinkoniai visitor centre
Address: 11 Šilagėlių Str., Marcinkoniai Vlg., Varėna District
Tel: +370 310 44 466, +370 672 46 388
Email: info@dzukijosparkas.lt

Meteliai Regional Park

Meteliai Regional Park is located within Alytus and Lazdijai Districts. Meteliai Regional Park was established to preserve the great lakes of Southern Lithuania and the surrounding landscapes as well as the natural ecosystem and cultural heritage, and to manage and operate them rationally. The great lakes of Southern Lithuania – Dusia, Metelys, and Obelija – are the most significant cultural objects in Meteliai Regional Park which led to the establishment of the park and its recreational resources.

The purpose of Meteliai Regional Park is to preserve the great lakes of Southern Lithuania, their surroundings, landscape and unique flora and fauna as well as important waterfowl breeding and resting places during migration, and to restore destroyed and damaged natural complexes and objects.

The three great lakes – Dusia, Metelys, and Obelija – stretch throughout Meteliai Regional Park. In autumn, the lakes come alive with numerous flocks of migratory birds coming here for dwelling. A large variety of terrain shapes formed by glaciers is the foundation of the enchanting landscape. Trakas Forest can be found at the highest spot in the park. The forest is special for being the only place in Lithuania with naturally growing grove of sessile oaks. The trunks of the sessile oaks are taller and thinner, and the acorn caps hold on the twigs without any stems.

Recreation lovers are invited to take two bicycle routes in Meteliai Regional Park: Dusia Bicycle Ring or Metelys Bicycle Ring, as well as two natural pathways: through Bijotai-Širvintai forests, and through the hills of Prelomciškė.

For more information about the routes, please visit: http://www.meteliuparkas.lt/?id=20

You can find out more about the cultural heritage of the Meteliai region, buy maps of the park, rent bicycles or canoes at the Meteliai Regional Park Visitor Centre. If you need some rest, you may stay in rural tourism farmsteads or on a campsite for a few days.

Sightseeing in Meteliai Regional Park: the oldest oak grove, which is more than 300 years old, can be found in Širvintas Forest. Two of the trees in the forest growing near the Seirijai-Simnas road have been declared to be the objects of natural heritage. The Great Širvintas Oak is 31 m high and 5 m thick, while the Hollow Širvintas Oak is 29 m high and has a diameter of 4.4 m.

The Fairy Stone is the largest in the park. It is a dark egg-shaped granite boulder stuck in the ground of the ancient Metelys Lake terrace. Its height is 2.1 m and the diameter is 10 m. There is a tower built in Meteliai Regional Park which overlooks Lake Metelys and Meteliai Village.

For more information about Meteliai Regional Park:

Meteliai Regional Park Directorate
Address: 2 Seirijų Str., Meteliai Vlg.,
LT-67482 Lazdijai District.
Tel. / fax.: +370 318 43 649
Email: info@meteliuparkas.lt.
Website: http://www.meteliuparkas.lt/

Veisiejai Regional Park

Veisiejai Regional Park is located in Lazdijai District. This regional park is a protected area in Southern Lithuania. The purpose of Veisiejai Regional Park is to save the lakes of Šlavantai-Veisiejai-Kapčiamiestis; protect objects of cultural heritage including the mounds of Veisiejai, the stability of the natural ecosystem as well as the unique flora and fauna. Forests comprise the largest part of the park's territory. The forests are rich in berries, mushrooms, wild animals and birds. The landscape is laky and abounding in lakes. The Park is located at the junction of Lithuania's Southern highlands and Southeast sand plains.

37 lakes in the park are protected. The biggest and deepest lakes are Ančia, Šlavantas, Snaigynas, Vernijis, and Vilkinys. The park takes pride in having the European Tree Frog, which is one of the Park's symbols. Such variety of diverse

rare species and communities as the one in the balk of Šlavantėlis and Liūnelis cannot be found anywhere else in Lithuania. Pond turtles can also be found here. The Manor Parks of Vaineženis and Veisiejai are unique. The main attraction of Vaineženis Manor Park is the century-old linden, maple and hornbeam avenue, whereas Veisiejai Manor Park boasts of a 200-year-old 30-metre-high ash tree that is 5 m thick as well as the wheel of 21 lindens.

From the visitor centre to nature. The visitor centre aims to raise awareness and engage visitors in the information about the protected area to allow the visitors to travel on their own and discover the natural treasures of our region by themselves. We encourage you to travel by foot, by bicycle or by canoe, and on traditional or unusual nature trails.

The route called Introduction to Natural Habitats is a 16-kilometre-long bicycle trail or walk, consisting of visiting 11 sights. By taking this route you will find out more about significant natural habitats of Veisiejai Regional Park. Another route called Introduction to Objects of Cultural and Natural Heritage is an 11-kilometre-long pathway leading to 13 sights. You will find out more about significant objects of cultural and natural heritage of Veisiejai Regional Park by travelling on this route.

For more information about the routes: http://veisiejuparkas.am.lt/VI/index.php#r/249

There is a balk of Šlavantas and Šlavantėlis as well as Lake Šlavantėlis, the Western and Southern shores of Verniejus, the Northern shore of Ančia and the shores of Lake Snaigynas for recreation in Veisiejai Regional Park. Rural tourism farmsteads and campsites are there for tourists to stay and rest. On a hot summer's day it is fun to take a swim in one of the lakes which have sandy bottoms. The regional park which is located in the wooded and laky outskirts of South-western Lithuania is a recreational favourite of residents from surrounding and distant towns. Land travel lovers are encouraged to go on walks on natural trails. There is a wide variety of trails for cycling. Water tourism lovers will get a real pleasure from travelling by boat or canoe from one Veisiejai lake to another. There are perfect conditions for recreational fishing. Veisiejai Regional Park is more of a recreational area with a spectacular landscape which is unfortunately not rich of birds.

For more information about Veisiejai Regional Park see:

Veisiejai Regional Park Directorate
Address: 9 Santarvės Str., Veisiejai,
LT-67340, Lazdijai District Municipality
Tel. / fax: +370 318 56782
Email: vrpd@takas.lt

ALYTUS

Alytus city and other small towns are the centres of eleven elderships in this district. In Alytus district, there is quite a number of protected areas: the oldest in Lithuania National Biosphere Reserve of Žuvintas founded by Tadas Ivanauskas, parts of Dzūkija National Park, parts of Meteliai and The Nemunas Loop Regional Park (Nemuno Kilpų Regioninis Parkas), Geomorphological Reserves of Pivašiūnai and Sudvajai, Botanical park of Balkasodis, Paedological Reserves of Sabališkės and Varčia. The largest river in Lithuania Nemunas divides the district into two parts. Alytus district is proud of its abundant cultural heritage and marvellous landscape suitable for resting and travelling. In Alytus district, there are a lot of possibilities to spend time in nature. There are more than 70 lakes and here also stretch out forests.

Protected areas

Vidzgiris Botanical Reserve. Vidzgiris Forest, which is situated in the territory of Alytus city, is a special corner of nature with broadleaf forests, rare plants of significant botanical value and a variety of protected animal species. Those who are interested in nature and like to wander can take advantage of ecological educational path leading to Radžiūnai Mound.

Punia Forest Botanical-Zoological Reserve. Punia Forest is surrounded by a 19km long loop of the Nemunas. It is one of the most interesting Lithuanian forests in terms of the botanical aspect as it is surrounded by water from all sides. The tallest pine in Lithuania, the height of which is 160 meters, grows in the area of Punia Forest. An oak path located in the forest will be liked by those who love walking. Punia Forest belongs to The Nemunas Loop Regional Park.

Balkasodis State Botanical Reserve. The reserve is established in order to preserve plant communities and rare and endangered plant species of thermophilic pine forests of the Nemunas valley as they are valuable for plant communities.

Pivašiūnai State Geomorphological Reserve. The reserve has been founded in order to preserve moraine massifs between lake pits of Dzūkija Highland and prominent shapes of the landscape.

Sudvajai State Geomorphological Reserve. The reserve has been founded in order to preserve ice-erosive hills.

Sabališkė State Paedological Reserve. The reserve is established in order to preserve the sod gleisoil loam of the western slopes of Eastern Lithuania Highlands. The soils of this sort that are present in the reserve are model specimens untouched by human economic activity.

Varčia State Paedological Reserve. The reserve is established in order to preserve the podzol gleysol loam of the northern slopes of Southern Lithuania Highlands. These places have never been ploughed by people.

Attractions

Museums

It is worth visiting **the Forest museum**, in the administration building of Punia forest range. The museum contains a collection of hunting trophies and items no longer used and collected from the nearby villages. Outside the administration building, there is an enclosure of wild animals. In the administration of Punia forest range, it is possible to request an excursion.

Address: Panemuninkai vlg., Forest Range of Punia, Alytus distr.
Tel.: +370 698 15720

City parks

Alytus city is proud of its **City Garden**, formed and fostered at the very centre of the city, where one can see wonderful rosebushes and tiny squirrels with fluffy tails. Here also grows 55 different species of various trees and bushes. There are three named oaks. At the centre of the garden, there is a

fountain proudly spraying the water around.

Kurortas Park is established in a natural pine wood. In the Kurortas Park, which starts behind the monument of the Angel of Freedom, there is a fostered square with the oak of Revival.

Strolling along the paths decorated with playful wooden sculptures, one can reach the lakes of Mažoji Dailidė and Didžioji Dailidė formed in the old river bed of the Nemunas. Next to them, there is a beach, wooden footbridges, the marina, and a rescue point, and all this is surrounded by bicycle paths. The mysterious tracks of Kurortas Park lead to Dainų slėnis (The Valley of Songs).

Jaunimas Park was founded in the middle of springy little rivers. The network of bicycle and pedestrian paths has been designed and established in the park. The park is used both as a venue for cultural events and for peaceful rest.

Birdwatching locations

Gulbynė Park is located in the northern part of the town. Gulbynė Pond is one of more important locations, where birds stop for a brief rest or to feed in Alytus city. A famous naturalist V. Nedzinskas initiated the declaration of this territory as Gulbynė Ornithological Reserve because of birds nesting in this area.

Mounds

The most famous mound in Alytus region is **Punia Mound**, also known as Margis Hill, which stands proudly in the confluence of the Nemunas and the Punelė rivers and is one of the largest and most beautiful mounds in Lithuania. From the top of the mound you can see one of the most beautiful landscapes in the country: a wide loop of the Nemunas with Punia Forest in front of it. It has been estimated that the place of the mound was inhabited already in the Stone Age.

Papėčiai Mound is located on a separate hill in the northern direction from Meteliai Lake. The slopes of the mound are of average steepness, 7–10 meters high. It can be found driving on Buckūnai–Papėčiai road, taking the right turn in Papėčiai and driving towards Obelninkai. The view from this mound is breath-taking, since you can see the great lakes of Dzūkija: Obelija, Metelys and Dusia.

Near Miroslavas, on the left bank of the Peršėkė River, there is **the Complex of Kaukai (Obelytė),** which consists of two mounds situated in two different villages. The main mound (Kaukai) is on the elevation in the loop of the left bank of the Peršėkė. On the right bank, at the corner of the elevation, there is another mound known as Obelytė.

Alytus Mound – is the historical and cultural monument, the foothill of which is now decorated with the exhibition of sculptures "The Ancestors of Alytus Mounds". The mound was the location of Alytus Castle. The mound and its top reveal a beautiful city landscape. Next to the mound, there is a relaxation area with arbours, fireplaces, playgrounds and walking paths, leading to the Klebonas (Priest's) Stone in the Nemunas. The exhibition "The Ancestors of Alytus Mounds" harmoniously collide with the proudly standing ancient mound; leaving the mound behind and moving towards the old levee, the eyes can enjoy beautiful sculptures that surprise visitors in unusual places.

Radžiūnai Mound Mound is located on the left bank of the Nemunas, near the wonderful slopes of the Kirmija River in the very middle of Vidzgiris Botanical Reserve, which is famous both for a wide variety of plants and historical locations. To reach the mound, one can take a pedestrian ***ecological educational path.***

The mound is overgrown with a deciduous forest. Near the mound, there is ***an adventure park "Tarzanija".***

You can also visit the following mounds in Alytus district: **the mounds of Geruliai, Bambininkai, Olakalnis, Žilvia, Rumboniai and Poteroniai.**

For more information about the mounds of Alytus region please visit:
http://www.alytus-tourism.lt/lt/lankytinos-vietos/piliakalniai

Pedestrian, bicycle and water tourism routes

For more information about the routes of Alytus district please visit:
http://www.alytus-tourism.lt/lt/ekskursijos-ir-marsrutai/marsrutai

Natural monuments

Nemunaitis exposure of limestone tufa is situated in Nemunaitis village, Nemunaitis eldership, on the right bank of the Nemunas valley, Sudvajai forest range. The exposure is best visible in early spring or late autumn, when the banks of the Nemunas are not overgrown with high grass. In the warm season, the exposures are covered with lush flora. These exposures are the most scenic not only in Alytus district but in the entire Lithuania as well. They reveal various layers of porous whitish, grey and brown limestone tufa.

Alovė Exposure is in Kaniūkai village, Nemunaitis eldership, on the right bank of the Alovė River valley. The height of exposure is 23 meters, and 40 meters at some places. Alovė Exposure is interesting because it reveals paleo-weathering that was formed during the period of Eemian (Merkinė) interglacial period. This section of rock weathering is the best sample of its kind preserved in Lithuania. The object is hard to find.

Druskelė Spring is in Miroslavas eldership, Balkasodis village, on the left bank of the Nemunas. The water from the spring is colourless, transparent and slightly salty, reminding of the mineral waters of Birštonas, its temperature is about +7,5°C. Every second, 1 l of water springs from underground. The object is hard to find.

The Great Stone of Dzūkija is located in Nemunaitis eldership, in the pine wood of Vangelonys village. It is the largest boulder in Dzūkija and the ninth biggest boulder in Lithuania. The stone is of irregular shape, occasionally weathered and cracked. The length of the stone: 7 m, the width: 4.5 m, the circumference: 18 m. There is a road sign indicating the direction towards the boulder in Nemunaitis.

The oaks of Punia Forest, The height of oaks: 28 and 30 meters, the diameter of each is 1.6 m. The oaks have been pronounced botanical monuments of nature and they are now preserved as objects of natural heritage.

The old elm, which is more than 250 years old, grows in Nemunaitis eldership, Geisčiūnai village, in the field near the road connecting Alytus with Nemunaitis. The height of the mountain elm is 24 meters, the circumference of the trunk is 5.50m. At the side of the road, there is a wooden sign showing the direction.

The old pear tree has been growing for almost 150 years in the field next to the old elm. The height of this forest pear is 16 meters, the circumference of the trunk is 3.8m. It is one of the older pear trees in Lithuania and the only one

protected. At the side of the road, there is a wooden sign showing the direction.

A real beauty **the pine of Žvirgždėnai** can be found only 3 kilometres away from Daugai town, in Žvirgždėnai village. The tree grows next to the road.

The tallest fir tree in Lithuania grows in Dzirmiškė forest in Alytus forest enterprise. Its heigh is 42m. The circumference of the trunk is 205cm. Even though the height of the fir tree is impressive, its height is not considerably higher than that of the other fir trees growing next to it. The tree has reached the natural maturity. The object is hard to find.

The tallest pine tree in Lithuania grows in Punia Forest in Alytus forest enterprise. Its height is 43 m. The circumference of the trunk is 210 cm. The tree has not reached the natural maturity, it grows in the territory of the forest, where visits are limited.

The thick oak grows in Punia Forest in Alytus forest enterprise. Its height is 34 m. The circumference of the trunk is 550 cm. It grows in the path of the centenarian oaks.

Panemuninkai cliff is in Alytus eldership, Panemuninkai village, Punia Forest, on the left bank of the Nemunas. The cliff is elevated above the Nemunas by 62m and overgrown with trees. The easiest way to access it is from the side of the oak path in Punia Forest; going along the river, the cliff is visible on the other bank.

Entertainment

Canoe rental

http://www.alytus-tourism.lt

Other types of active leisure entertainment

The adventure park TARZANIJA is located in a scenic place on the Nemunas bank, in Alytus district, not far from Radžiūnai mound (2 km from Alytus on foot, 7 km from the city centre by car).

In the park, you will find **7 routes of different levels of difficulties** for adults and teenagers and **one special route for children from 3 to 7 years old.** Here you will be able to leave your small ones to climb around without additional protections because the entire route is equipped with elastic nets to prevent falling and injury. Also having attached yourselves to the rope, you will be able to try **flying over the Nemunas** and back.

TARZANIJA invites everyone who likes active and passive recreation to visit this adventure park and enjoy breath-taking scenic view of the Nemunas bank surrounded by pine trees, mysterious cliffs and trees that remember the history. In the park, you will experience a lot of excitement and adrenaline and you will also be able to relax in arbours (with tables and fireplaces) situated on the bank of the Nemunas. On a warm day, you will be able to go for a swim in the Nemunas.

Mad hills. There are even four different routes in the adventure park, where you can land from the hill on special circles with irreplaceable help of an elevator. The first route is the easiest one designed for beginners and our younger guests, the second one is slightly more difficult and faster for those who seek adventures, the third one is very fast for the brave fans of adrenaline, and the final and the most difficult free-fall route with trampoline and impressive speed is tested by some fans of extreme sensations only.

Big swing: the Death Cliff. Free fall swings are located on a cliff, they can raise a person to the height of 30 m and allow to feel the fall of almost 12 m. Then, depending on the weight of a person, the swings will swing out of the inertia for approximately 5 to 8 minutes.

Riding horses and a pony. POur well-trained horses will be fine for those who will be sitting on the horse for the very first time and for those who already love riding as a hobby. Children will be entertained by riding a pony. You will be accompanied by an experienced instructor who will help you, tell you about horses and answer your questions.

Flying with a hot air balloon. The duration of the activity is 3 hours. It is a fine way to enjoy beautiful landscapes which you can see from the sky. After the flight, the ceremony of initiation takes place, during which you will receive the balloonist's diploma and the title of the flying TARZAN!

Swimming with inflatable rafts – one of the greatest activities in summer. The journey starts in the adventure park and lasts for 3 hours. The end of the route is somewhere around the city.

Address: Radžiūnų g. 33 Radžiūnai vlg., Alytus distr.
Tel.: +370 671 80 500
Email: info@tarzanija.lt
Website: http://www.tarzanija.lt

Accommodation

Rural tourism farmsteads

1. Farmstead "Atesys"

Located in an individual farmstead near Simnas, next to Atesys Lake. In the farmstead, it is possible to swim with a water bike. We welcome guests who want to spend their leisure time actively or peacefully.

Address: Ežero g. 15, Atesninkai vlg., Miroslavas eld., Alytus distr.
Tel.: +370 616 46 956, +370 611 54 200
Email: albina@aapalytus.lt
Website:: http://www.atesys.lt/

2. Farmstead "Avilys"

Located near the Nemunas River and Tarzanija Adventure Park. In this farmstead, educational activities of beekeeping are organised.

Address: Radžiūnai vlg., Alytus eld., Alytus distr.
Tel.: +370 611 24 692, +370 611 24 693

3. „Butrimiškių ranča"

Located in a convenient location, just 3km away from Alytus in Ūdrija direction. "Butrimiškių ranča" welcomes guests all year around.

Address: Butrimiškiai vlg., Alytus eld., Alytus distr.
Tel.: +370 699 42 929
Email: butrimiskiai@gmail.com
Website: http://butrimiskiuranca.lt/

4. Dvarčėnų dvaras

We are always ready to provide you with moments of peace and quiet in this wonderful farmstead. The farmstead "Dvarčėnų dvaras" is situated in a remote shelter of nature on the shore of Suvingis Lake. "Dvarčėnų dvaras" is like an oasis of calmness for those who escaped the noise of the city. It is exactly what you need.

Address: Dvarčėnai vlg., Daugai eld., Alytus distr.
Tel.: +370 698 36 777
Email: info@dvarcenudvaras.lt
Website: http://www.dvarcenudvaras.lt/

5. Farmstead "Genutės ranča"

Located on the shore of Ilgis Lake, near to the main road connecting Alytus with Merkinė and Druskininkai. Good access, also it is possible to build 50 tents in the territory.

Address: Meškasalis vlg., Alovė eld., Alytus distr.
Tel.: +370 686 87 259
Email: pasalgirda@atostogoskaime.lt
Website: http://www.genute.puslapiai.lt

6. Genutė's Farmstead

Located in a village near a body of water. Adjusted to family leisure, suitable for active recreation.

Address: Alovė vlg., Alovė eld., Alytus distr.
Tel.: +370 610 44 650
Email: genutemun@gmail.com

7. Farmstead "Giluitis"

Located in an individual farmstead near Simnas town, in a scenic peninsula of Giluitis Lake. The owners do not live in the farmstead and visit it only when it is needed. We welcome the guests who want to spend their leisure time actively or peacefully.

Address: Giluičiai vlg., Simnas eld., Alytus distr.
Tel.: +370 611 54 200, +370 315 40 191
Email: a.zukauskiene@erdves.lt

8. Farmstead "Po uosiu"

Located in an individual farmstead. Farmstead designated for peaceful, passive family leisure. Peaceful and beautiful environment. There is a pond in the farmstead, and the Nemunas River is 500m away.

Photo from the farmstead archive

Address: Kalnėnai vlg., Nemunaitis eld., Alytus distr.
Tel.: +370 614 21 035
Email: o.rimasauskiene@gmail.com
Website: http://www.stovyklavietes.lt/camp/view/camp/Po-uosiu-kaimo-turizmo-sodyba/

9. Farmstead "Meilės laiptai"

Located in an individual farmstead near Pivašiūnai town. The farmstead has a children's playground, fireplace, grill, it is possible to bring pets. A fine place for peaceful leisure.

Photo from the farmstead archive

Address: Tabalenka vlg., Pivašiūnai eld., Alytus distr.
Tel.: +370 687 72 630
Email: meileslaiptai@gmail.com
Website: **http://meileslaiptai.ucoz.com/**

10. Farmstead of the Kupinai

The farmstead is located in a beautiful, peaceful and easily accessible place in Mikalavas village.

Address: Mikalavas vlg., Pivašiūnai eld., Alytus distr.
Tel.: +370 699 28 907
Email: omnisella@takas.lt
Website: **http://www.kupinusodyba.lt**

11. Modern farmstead of Stasys Slavinskas

Located near the forest, on the shore of Gailintas Lake.

Address: Piliakalnis vlg., Raitininkai eld., Alytus distr.
Tel.: +370 685 12 255, +370 620 13 131

12. Farmstead "Burlingė"

Situated in Meteliai Regional Park on the shore of Dusia Lake. The farmstead is suitable for those who seek peaceful relaxation or for those who like sailing.

Address: Metelytė vlg., Simnas eld., Alytus distr.
Tel.: +370 315 58 235, +370 659 95 934
Email: mail@burlinge.lt
Website: **http://www.burlinge.lt/**

13. Farmstead of the Radzevičiai

Located in a wonderful place between the lakes of Gailintas and Galintėnai, suitable for both peaceful and active leisure.

Address: Galintėnai vlg., Raitininkai eld. Alytus distr.
Tel.: +370 612 95 687

14. Farmstead of the Remeikiai

Located in a farmstead near a body of water. Adapted for family leisure with small children.

Photo from the farmstead archive

Address: Gailento g. 6, Galintėnai vlg., Raitininkai eld., Alytus distr.
Tel.: +370 650 26 788, +370 682 73 486
Email: info@dzukijosvingis.lt
Website: **http://www.dzukijosvingis.lt/lt/kaimo-turizmas**

15. Vaida's Farmstead

Located next to the shore of Suvingis Lake in Dvarčėnai village. Families with children or groups of friends can relax in four cabins situated 50 meters away from the water.

Photo from the farmstead archive

Address: Dvarčėnai vlg., Daugai eld., Alytus distr.
Tel.: +370 615 14 994
Email: vaida.marcinke@gmail.com

16. Farmstead "Pas Algirdą"

Located on the shore of Gailintas Lake. It is quiet, the air is fresh and the landscape is scenic. Next to the farmstead, there is a big pond and a forest.

Address: Piliakalnis vlg., Raitininkai eld., Alytus distr.
Tel.: +370 315 63 555, +370 686 87 259
Email: pasalgirda@atostogoskaime.lt
Website: **http://www.genute.puslapiai.lt/pas-algirda.html**

17. Farmstead "Pas gandrus"

Located in Alytus district, Daugai eldership, Sala village, next to the scenic Daugai Lake.

Address: Gandrų g. 7, Sala vlg., Daugai eld., Alytus distr.
Tel.: +370 611 79 938
Email: pasgandrus@yahoo.com
Website: **http://www.pasgandrus.lt/**

18. Farmstead "Pas Robertą"

Located in an individual farmstead near Dusia Lake. Cosy environment of the farmstead will provide you with a possibility to enjoy your leisure time in a peaceful scenic landscape.

Address: Piliakalnis vlg., Raitininkai eld., Alytus distr.
Tel.: +370 614 28 856, +370 614 28 857

19. Metelytė Farmstead

Įsikūrusi vienkiemyje prie Dusios ežero. Jauki sodybos aplinka suteiks galimybę puikiai praleisti laisvalaikį, mėgautis ramybe vaizdingame kraštovaizdyje.

Address: Metelytė vlg., Simnas eld., Alytus distr.
Tel.: +370 610 33 445
Email: zanetabag@gmail.com

20. Viktoria's country villa

The owners of the individual farmstead are inviting you to this marvellous place located next to the forest, 15km away from Alytus and 400m away from the highway connecting Pivašiūnai with Vilnius. In the farmstead, you will be able to relax, rest your body and soul, and regain your strength and efficiency.

Nuotrauka iš asmeninio archyvo

Address: Skraičioniai vlg., Pivašiūnai eld., Alytus distr.
Tel. +370 618 54 228, +370 698 34 659
Email: j.slavinskiene@yahoo.com
Website: **http://www.viktorijossodyba.lt/**

21. Dapkiškiai manor

Located in a beautiful peaceful place, approximately 20km away from Alytus in a former manor. The farmstead has a playfield. In this large territory, there is a pond with a footbridge to the island and paved paths illuminated with lamps.

Address: Dapkiškiai vlg., Krokialaukis eld., Alytus distr.
Tel.: +370 616 74 899, +370 685 39 468

22. Vilius Vaicekauskas's Farmstead

Located on the shore of Gailintas Lake, in a beautiful forested location. There are a lot of other lakes around. The farmstead is suitable for peaceful, active and purposeful recreation; also families with children are welcome.

Address: Galintėnai vlg., Raitininkai eld. Alytus distr.
Tel.: +370 685 56 650

23. Juozas Račkauskas's Farmstead

Address: Vanagėlio g. 52, Simnas town, Alytus distr.
Tel.: +370 687 70 398
Website: http://www.simne.lt/

For more information about attractions in Alytus city and its region please contact:

Alytus Tourism Information Centre
AAddress: Rotušės a. 14A, LT-62141, Alytus
Tel.: +370 315 52 010, +370 687 07 703
Fax: +370 315 51 982
Email: info@alytus-tourism.lt
Website: http://www.alytus-tourism.lt

DRUSKININKAI

Druskininkai is a modern and unique resort providing high quality health improvement, tourism and recreation services and assuring high quality of life. It is the first and the largest resort in Lithuania. Druskininkai provides perfect conditions for active rest – trips on foot, by bicycles or water trips.

The city attracts a lot of people both from Lithuania and other countries. Around Druskininkai, one can find the famous Raigardas Landscape Reserve, Druskininkai and Vilkas Botanical Reserves, Avirė Hydrological Reserve, Grūtas Park (exhibition of soviet sculptures). There is a forest museum in Druskininkai called "Girios aidas" (The Echo of the Wood).

Protected areas

Reserves

Raigardas Valley – a landscape reserve with the largest suffosion sinkhole in Lithuania is 9 km away from the resort driving on the Gardinas highway. There is a legend that many years ago, a great city stood in that place before it was swallowed by the earth. Since the ancient times, it has been believed that the slopes of Raigardas pit are moving towards the springy gulf together with pine trees growing on its dry slope. Raigardas Valley is preserved as a unique land formation of comparatively young age (5000 years) and which is still in process of formation. At the foothill of the slope, there are watery streams which have been causing the migration of one side of the valley since the old times.

ATTRACTIONS

Museums

Forest museum GIRIOS AIDAS (The Echo of the Wood) occupies a unique building. Permanent exhibitions in the museum tell stories about the nature of this region, including birds, insects, animals and plants. Artistic exhibitions are introduced in the background of the sounds of forest birds singing. Artistic exhibitions of wood carving, items made of amber and other items are introduced in the original environment of the museum.

Address: M. K. Čiurlionio g. 116, Druskininkai
Tel.: +370 313 53 901, +370 615 17 266
Email: aidas@dmu.lt
Website: www.dmu.lt

A. Česnulis Park of Sculptures and Recreation. In the homestead of one of the best sculptors in Dzūkija, one can find wooden carvings and compositions which are only a part of the works created by the author in 30 years. In the yard, there is a windmill devised by the owner himself; four of its floors contain the exhibition of the carvings by A. Česnulis. A unique wall of the statues of the Pensive Christ starts near the windmill and lasts to the Ratnyčėlė River. On the river bank, there is the exposition called THE LIFE OF THE MAN AND THE TREE. All works by Česnulis are exceptional, unique and viable. His sculptures, wayside shrines and sacred roof-poles stand in various places in Lithuania and foreign countries.

Address: Naujasodė vlg. Druskininkai mun.
Tel.: +370 313 52 448, +370 687 93 694
Email: cesnuliusodyba@gmail.com
Website: www.cesnuliusodyba.lt

Grūtas Park – is a special open-air exhibition in the shade of pines and firs. The exhibition is designed in order for Lithuanians and guests from abroad as well as future generations to see the Soviet ideology which had suppressed and damaged the spirit of our nation for many decades. The youngest visitors of the park will be occupied in the playground surrounded by nature. Their attention will also be attracted by residents of the mini zoo: birds and animals.

Address: Parko g. 49, Grūtas vlg., Druskininkai mun.
Tel.: +370 313 55 511, +370 682 42 320
Email: info@grutoparkas.lt
Website: www.grutoparkas.lt

Manors

Leipalingis manor and park are located in Druskininkai district, Leipalingis town. Today, here stand the manor buildings and the central palace built in the classicism style in the background of the park. There is a school and a unique ethnographic museum located in it. It is one of the most important architectural and historical treasures of Dzūkija.

Mounds

Černiauskai Mound – (Leipalingis Mound) is the only mound in Druskininkai district municipality, 4km away from Leipalingis, at the end of Černiauskai village, in the valley of a nameless river, on the left bank, to the north from Bilsas Baltajis Lake. The mound is located on a separate hill. The top of the field is oval, oblong. The mound is damaged by ploughing. It is hard to find.

City parks

Druskonio žiedas (The Circle of Druskonis) – a small and wonderful Druskonis Lake attracts people in all seasons. The paths can lead you around the lake: from the terrace of the City Museum to the other side of the white bridge, where one will find an exhibition of folk art sculptures depicting scenes from the legends of Druskonis.

The author of the picture: G. Svirnelis

Vijūnėlė Park – the "brother" of the Circle of Druskonis. The path continues for several kilometres around the ponds of Druskonis and Vijūnėlė. There are recreational spaces and a composition of sculptures. In the territory of the park, there are bicycle paths, the length of which is 4.5km, a volleyball field, children's playground, a beach and recreational spaces. There is an alley of sakuras next to the path for pedestrians and cyclists.

The author of the picture: G. Svirnelis

Educational trails

Educational Trail of Liškiava. *The length of the path is 4.5km, the duration: 2–3 hours.* The route starts on Liškiava mound and the sacred mountain. Liškiava is one of the most famous places of Lithuania. Since the old times, the tourists and travellers are attracted by the beauty of the baroque church, a monastery, a mound with the remnants of an unfinished castle, the sacred mountain, mythological stones and the scenic valley of the Nemunas. On the bank of the Nemunas, there is the mound and the sacred mountain that are often mentioned in legends.

The visitors of the educational path will see a collection of rare plants. It is a fine educational lesson of nature both for the young and the older ones. The collection was started in Liškiava (10km to north from Druskininkai resort) on the left bank of the Krūčius River. This place is marked by a wide variety of landscape, soil and hydrological conditions. This variety set the conditions for interesting semi-natural expositions, the forest park and the recreational area. It is one of few expositions in Lithuania and the first one in the preserved areas, combining educational and environmental aims. The visitors of the path have an opportunity to become acquainted with the variety of flora and fauna of Dzūkija in one place.

Active leisure

Bicycle paths

Žvaigždžių orbita (The Orbit of Stars), the lengths of the routes: 9km, 12km, 24km. Duration: 2–4 hours, 6 hours.

The Museum of Druskininkai – The Memorial Museum of M. K. Čiurlionis – "Mažoji galerija" – The Gallery of V. K. Jonynas – Druskonis Lake – Mergelės Akelės Lake – Recreational areas on the bank of the Nemunas – the Devil's Stone – Švendubrė Village – Raigardas Valley – the Cemetery of the Jewish Community of Druskininkai – The Old Cemetery of the City.

Žilvinas Path, the lengths of the routes: 6km, 8km, 12km. Duration: 2–3 hours, 6 hours.

The Orthodox Church of Druskininkai – Island of Love –Park of Health Resorts –Stream of Beauty – The confluence of the Ratnyčia and the Nemunas Rivers – Ž. Lipšicas Park of Sculptures – Eglė Sanatorium and pond – Neravai Forest – Ilgis Lake – Grūtas Park – A. Česnulis Park of Sculptures and Recreation – Ratnyčia – The Forest Museum "Miško Aidas" – Druskininkai.

Canoeing trips

The Ūla River meanders through National Park of Dzūkija and its green woods and deserves its title as one of the most beautiful rivers of Lithuania. Looking around the old villages of Dzūkija, the Ūla reaches another river of Dzūkija, the Merkys, and merges its transparent waters with it. The Ūla would

not be as beautiful as it is without her banks decorated with various plants and waters full of various beings.

The Ūla River is perfect for water tourism. The sailing on it is quite difficult because the swift is torrential, there are a lot of turns and fallen trees. The water is very clear and unpolluted. On the upper course, the river flows through the wide floodplains; in the middle, the Ūla shifts to a canyonic valley. The Ūla River and its valley are exceptional in the landscape of Lithuania marked by its fauna and flora. From Zervynos, the Ūla starts eroding through the region of drifted dunes. Trips on the Ūla can last from one (5–7 hours) to two or three days.

The following rivers are also suitable for trips with kayaks: **the Nemunas, the Merkys, the Varėnė, the Visinčia, the Baltoji Ančia, the Šalčia.**

Canoe rental

http://info.druskininkai.lt/new/lt/ka-veikti/vasaros-Entertainment/baidariu-nuoma

Bicycle rentals

http://info.druskininkai.lt/new/lt/ka-veikti/vasaros-Entertainment/dviraciu-nuoma

Other types of active leisure entertainment

Excursion by the boat "Druskininkai"

Excursion to the Liškiava Monastery Ensemble on the Nemunas River with a guide. Also while sailing, it is possible to watch Liškiava Mound.

Address: M. K. Čiurlionio g. 51, Druskininkai
Tel.: +370 612 26 982
Email: info@gelme-druskininkai.lt
Website: info@gelme-druskininkai.lt
Adresas internete: www.gelme-druskininkai.lt

Holiday Boat Druskininkai

Entertaining, educational sailing in a comfortable, modern, eco-friendly catamaran in Druskininkai.

Tel.: +370 630 06 660
Email: info@holidayboat.lt
Website: www.holidayboat.lt

Author of the picture: I. Svirkaitė

Hermis Port

Excursion on the Nemunas is a fun adventure and the opportunity to dive into the history of Druskininkai and the beauty of nature.

Address: Vilniaus al. 7A, Druskininkai
Tel.: +370 686 15 814

ONE Adventure Park

ONE Adventure park is located in Druskininkai, on the bank of the Nemunas, where it invites everyone to find active and emotional recreation in nature. In 3 ha area, there are tracks situated between trees, where you will find 160 provoking quests and even 16 attractions. There are swinging sets and benches next to the path near the park. People come here for a walk, to ride bicycles, climb trees and watch others doing that. Climbing in trees is very extreme in terms of senses and emotions.

Address: 200 m from Druskininkai Aquapark
GPS: 54.025570, 23.973198
Tel.: +370 607 20 911
Email: rezervacija@onenuotykiuparkas.lt
Website: www.onenuotykiuparkas.lt

ACCOMMODATION

Camp-sites

Druskininkai camp-site

A camp-site in Druskininkai city, near the Tourism and Business Information Center. The camp-sites are specifically designed and adjusted both for tents and car trailers.

Address: Gardino g. 3, Druskininkai
Tel.: +370 313 60 800
Email: camping@druskininkai.lt

Rural tourism farmsteads

1. Farmstead "Žiogeliai"

Perfect place for family rest or a small group of friends. In the farmstead, you will forget noise and dust; instead, you will find refreshment for your body and soul.

Photo from the farmstead archive

Address: Žiogeliai vlg., Druskininkai mun.
Tel.: +370 600 23 161, +370 600 23 171
Email: ziogeliai@gmail.com
Website: www.sodybaziogeliai.lt

2. Farmstead „Latkrantė“

The farmstead is located 5km away from Druskininkai, in a pine forest, on the shore of Lateženis Lake.

Address: Lateženis vlg., Viečiūnai eld., Druskininkai mun.
Tel.: +370 686 14 077
Email: latkrente@gmail.com
Website: www.atostogoskaime.lt/lt/sodyba/sodyba-latkrante

3. „Storo Romo sodyba“

Etnographic farmstead STORO ROMO SODYBA is located near Druskininkai, in Ratnyčia village. The farmstead is situated in the forest, where it is surrounded by the small Ratnyčėlė River; there you will find peace for your body and soul. This farmstead offers an educational program "Sveikatingumo mokykla" (the School of Health). This program teaches about healthy living, introduces the Dzūkija region; every day, the picking of herbs takes places and later their effect on human organism is explained.

Address: Ratnyčia vlg., Viečiūnai eld., Druskininkai mun.
Tel. +370 313 69 009, +370 650 30 777
Website: www.stororomosodyba.lt

4. „Sodybą rūke“

The farmstead is just next to Druskininkai so it will only take a few minutes to reach the city centre. In this farmstead, you will find peace and silence.

Address: Panemunės g. 8, Neravai vlg., Viečiūnai eld., Druskininkai mun.
Tel.: +370 686 58 550
Email: sodyba2011@gmail.com
Website: www.poilsisdruskininkuose.lt

5. „Sena Troba“

Having arrived to our individual farmstead only 5km away from Druskininkai, you will be able to rest, enjoy wonderful nature and have picnics. The hostess will prepare everything that is necessary for your peaceful rest.

Address: Jaskoniai vlg. Viečiūnai eld., Druskininkai mun.
Tel.: +370 615 89 454
Email: gidas.guide@gmail.com, kubus8@gmail.com

6. „Liepiškių dvaras“

A farmstead located in an individual grange. There is a pond near the farmstead. Liškiavis Lake is 1.5km away. The farmstead welcomes guests of different age who love both active and peaceful leisure.

Address: Liepiškiai vlg., Druskininkai mun.
Tel.: +370 687 824 69
Email: liepiskiudvaras@gmail.com
Website: www.liepiskes.lt

7. „Vila Virginija“

A farmstead is not far from Druskininkai, near a forest, on the shore of Giedavardis Lake, suitable for peaceful and active leisure in summer and winter.

Address: Vileikiai vlg., Leipalingis eld., Druskininkai eld.
Tel.: +370 313 42 154, +370 687 73 312
Website: www.vilavirginija.lt

8. „Poilsis prie Avirio“

The farmstead is 10km away from Druskininkai, on a beautiful shore of Aviris Lake, surrounded by forests.

Address: Veršiai vlg., Druskininkai mun.
Tel.: +370 682 15 181
Email: audrone.aviris@gmail.com

9. „Pas Janiną“

The farmstead is on the shore of Aviris Lake, 10km from Druskininkai.

Address: Veršiai vlg., Druskininkai mun.
Tel.: +370 682 52 789
Email: jmontviliene@gmail.com
Website: www.pasjanina.lt

10. Farmstead „Jūratė“

A modern individual farmstead furnished for your comfort and surrounded by pines will ensure peace and rest for you.

Address: Grūtas vlg., Viečiūnai eld., Druskininkai mun.
Tel.: +370 601 44 525
Email: jurate@atostogoskaime.lt
Website: www.atostogoskaime.lt/lt/sodyba/sodyba-jurate

11. „Barškulių sodyba“

For those who want peaceful family vacation. Here it is possible to fish, hunt, pick mushrooms or berries and swim in the nearby lakes.

Address: Senoji g. 6, Ricieliai vlg., Druskininkai mun. Druskininkai
Tel.: +370 684 56 685
Email: j.mazaliauskiene@gmail.com
Website: www.barskuliai.lt

For more information about Druskininkai please contact:

Druskininkai tourism and business information centre
Address: Gardino g. 3, LT-66204 Druskininkai
Tel.: +370 313 60800, +370 313 51777
Email: information@druskininkai.lt
Website: http://info.druskininkai.lt/new/lt

LAZDIJAI

The region of Lazdijai will surprise with a combination of forests and water deposits that is complemented with archaeological, historical and natural monuments dating back to thousands of years. Tourist services are well developed in the district.

Protected territories occupy 18.5% of the area in the land of Lazdijai. Veisiejai and Meteliai regional parks are situated here and they have recently turned into objects of tourist attraction. There are 4 reserves (Kalniškė Landscape Reserve, Krakinis Telmological Reserve, Kučiuliškiai Zoological reserve and Kuzupiškė Telmological Reserve) as well as parks of Veisiejai and Vaineženis. The landscape is decorated and the history is glorified with old legendary mounds of Rudamina, Paveisininkai, Prelomciškiai and other mounds.

The district is famous for the abundance of lakes: over a hundred and fifty of them were counted. Dusia Lake is very popular among sailors; fishermen will have happy moments in other lakes. The biggest river of Lithuania – the Nemunas flows along the border of the district and the Baltoji Ančia and the Seira flow along the southern edge.

Kapčiamiestis forest is the largest and the most beautiful forest in the district. Pertakas forest and Dainava wood are included to the list of territories protected by the state.

Rural tourism farmstead are waiting for you nearby water deposits and surrounded by nature. Tourists are provided with excellent conditions to have rest at the lakes, enjoy the pleasures of water and forests. Fishermen will find where to go fishing, those who love peaceful rest can pick up berries and mushrooms, daredevils can follow water routes with boats and canoes and horse lovers can ride horses.

Protected areas

Reserves

Kalniškė Landscape Reserve is situated in Lazdijai district and occupies the area of 931.71 hectares. It was founded in order to preserve the landscape of Dzūkai moraine hills comprising many lakes, a complex of flora of hills and ravines characteristic to that region, historical places of Lithuania's freedom fights.

Krakinis Telmological Reserve was founded in 1974. Its area reaches 181 ha. Characteristic to southeast river plains, 125 ha wide Krakinis clear marsh forms a part of this reserve. 10 ha wide Krakinis Lake is situated in its centre. Valuable natural habitats of western taiga, wetland forests, and active raised bogs can be found in the forests of the reserve.

Kučiuliškė Herpetological Reserve is situated in Lazdijai district and occupies the area of 24.3 hectares. It was founded in 1976. Water deposits are protected in the reserve where pond turtles domicile and spend winters, and this place is their constant point of breeding. Old water deposits are deepened and new ones are dug, locations of turtle breeding are tidied up, conditions for reproduction of rare amphibians – newt and European fire-bellied toads – are being improved.

This reserve is included to the network of ES protected territories "Natura 2000". It is prohibited to visit the territory of the reserve during a period from the 1st of April to the 1st October.

Kuzapiškė Telmological Reserve is situated in Lazdijai district and occupies the area of 15 hectares.

Pertakas Ornithological Reserve is situated in Lazdijai district and occupies the area of 376.58 hectares. It was founded on the 8th of January, 1998, in order to protect the sizeable population of capercaillies which takes the fourth-sixth place according to the number of marriage locations among six largest places in Lithuania.

Vilkas Botanical Reserve. Vilkas Lake and its surroundings were announced to become a botanical reserve in 1960. 278 species of higher plants grow here including the protected ones – pigmy water-lily, esthwaite waterweed, marsh groundsel, and moor-king lousewort. Rushes, reeds, watermilfoils, water-soldiers, charas grow on the shores of the lake. Popular types of fish are the following: bream, perch, pike and lament.

ATTRACTIONS

Museums

Ethnographic Homestead of Pranas Dzūkas

The Ethnographic Homestead of Pranas Dzūkas was founded by Algirdas Savulis who had an idea to preserve one characteristic homestead of this land and accumulate an antique exposition of agricultural implements, furniture, household items by maintaining authentic daily household life of Dzūkians. The homestead consists of a house, a barn, a good farm house, an old farmhouse and a blacksmith house. Expositions are open in all buildings.

Every summer a 7-day long ethnographic children camp is buzzing in the homestead during which children familiarize with old Dzūkian crafts, culinary heritage and herbs.

Address: Delnica vlg., LT-67421, Šeštokai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 633 30 628
E-mail: dzukasp@gmail.com

D. Mazurkevičius **Stone Museum "Jotvingių kiemas"**

The stone museum is situated in Kybartai village, Būdviečiai eldership, Lazdijai district, just at the current border of Lithuania and Poland. It is the third museum of this type in the country. It was founded in 1990. The museum and a public organization were called "Jotvingių kiemas" in order to commemorate the Baltic tribe that used to live here. Lazdijai is the epicentre of the residential area of this tribe. A nearby located homestead is included to the museum exposition. Unique household items and implements characteristic to this land are exhibited here.

Address: Kybartai vlg., Būdviečiai eld., LT-67381 Lazdijai distr.
Tel.: +370 318 54 975, +370 615 67 131.
E-mail: vytautas.didysis@kaunas.init.lt

The Museum of Foresters has expositions displayed in three rooms. Eyes are just flickering from a variety of information here: stones, wood silhouettes of interesting shapes created by a nature artist. History of Veisiejai Forest Enterprise, corners dedicated to the youngest forest friends and forest owners. Visitors can explore herbs growing in Kapčiamiestis forest.

Address: Paupio 10, Kapčiamiestis, Lazdijai distr.
Tel.: +370 318 43 247, +370 686 65 210

Manors

Aštrioji Kirsna Homestead is one of the largest homesteads in Dzūkija. This homestead has 19 buildings and a park.

The ensemble of Aštrioji Kirsna distinguishes itself from other manors of Lithuania with its particularly unique composition of representational and agricultural industrial parts with the former developed system of water deposits and a plenty of park elements – abundance of sightseeing hills in the park. Currently the manor belongs to a private person and visits to the place are restricted.

Address: Aštrioji Kirsna vlg., Lazdijai distr.

E-mail: naglisn@justice.com

Outpark of the former Veisiejai Manor with a park

The owner of Veisiejai, the Grand Hetman M. Masalskis built a U-shape representational palace. The buildings are surrounded by a manor park. About 2,000 species of trees grow in the park including a natural monument – the ash of Veisiejai. Currently a stadium, football, valleyball and basketball courts are arranged in the park. The area of Veisiejai Park covers 17.5 ha. The most important element of the park is a circle of twenty-two very high small-leaved limes planted in a circle.

Address: Santarvės g., Veisiejai, Lazdijai distr.

Vaineženis Manor Park

It occupies 12 ha of the territory. Also known as former manour-house of Justinavas, it is located at Vaineženis Lake, in the territory of Veisiejai regional park, near the road connecting Veisiejai with Kapčiamiestis. It is situated in Veisiejai Regional Park. Manor buildings have not remained. The major part of the territory is occupied by various types of trees and brushes as well as trees of the old garden. The park was founded 200 years ago, however, already after 50 years it was left in the custody of nature. The park is separated by Vaineženis Lake. Quite a lot of maples, ashes, elms as well as grey firs and European larches are growing here. There is a place in the park that is called a Tree Museum.

Mounds

Paveisininkai Mound is situated at the corner of the hill located on the shore of Veisiejai Lake. The landing is oval, oblong, surrounded by embankment. The mound is covered with deciduous trees and bushes, the landing and the eastern slope are covered with soil. A settlement has once been established in the area of 1.5 ha at the foothills of the mound. The mound was mentioned from the 1st milennia to the 13th century. It can be reached by the highroad connecting Vesiejai with Kapčiamiestis after turning towards Paveisininkai at Navikai and after turning right towards Veisiejai Lake at the first homesteads of Paveisininkai. During a drier season the mound can be reached along the edge of the peninsula through the swamp, and during other seasons it is better to go by boat.

Prelomčiškė Mound

The mound is situated on the western shore of Dusia Lake, on the hill located at the mouth of a nameless spring. The landing is oval. An embankment is formed and the slopes are steep, 9–10 m high. Currently, the mound is ready for visiting: a footbridge over the spring is constructed on the northern side and sculptures are erected near it. A car parking lot and a stand are located a little bit further. The mound was mentioned by the name of Eglynai. The mound was mentioned from the 1st milennia to the 13th century. It can be reached by the highroad connecting Metelytė with Zebrėnai, along the shore of Dusia Lake (it is located on the left, after having crossed the spring at the homestead on the right).

Rudamina Mound – is situated on the top of a separate large hill. The landing is oval, oblong and surrounded by embankment on all sides. The slopes are 25m high. The mound is covered with soil and limes are growing along the embankment. A foothill settlement used to be situated in the area of 4 ha, at the foothill of the mound wherein smooth, rough and thrown pottery was found. The mould was mentioned in the 5th-13th centuries. It is 850m from Piliakalnio Str. in the centre of Rudamina (it is situated on the left).

You can also visit the followng mounds in Lazdijai district: **Buteliūnai, Druskininkėliai, Elveriškė, Giraitė, Kukliai, Mikyčiai, Mėčiūnai, Papalazdijai, Paserninkai, Verstaminai I, Verstaminai II, Verstaminai III, Šlavantai.**

For more information on famous mounds in Lazdijai district please visit www.piliakalniai.lt

Natural monuments

Ash of Veisiejai grows in the southern part of Vesiejai Town Park, on the shore of Ančia Lake. It is the second thickest ash in Lithuania. Veisiejai Ash is 30m heigh and has a volume of 5.1 m.

Oak of Ramanavas. . The oak is growing in Ramanavas village (Krosna eld.). It is 27 m high and has a volume of 2 m.

Didysis and Drevėtasis Širvintas oaks (the Great and the Hollow Širvintas oaks), are growing on the roadside between Seirijai and Meteliai and they are two of the largest oaks in the territory of the park. The volume of the trunk reaches 5 m, the diameter: 1.6 m, the height: 35 m. The oaks are about 400 years old.

Viewpoints

A tower viewpoint situated **in Kailiniai village at the lake Snaigynas**. Three lake islands and their nature can be admired from the viewpoint tower.

A viewpoint tower is situated **in Meteliai Township.**

Birdwatching locations

Dusia – is a lake around which various birds are staying, a watching tower is constructed here.

Educational trails

A forest path leading through **Trakas Botanical-Zoological Reserve**
The beginning and the end of the route: Trakas Botanical-Zoological Reserve.
The length of the route: 5.5–6 km, travel time: 2 hours.

A natural educational trail through **Bijotai–Širvintas Forests**
2 options of pedestrian route: 3.3 km and 4.1 km.
The path is marked with oval poles.
The beginning and the end of the route: Meteliai Regional Park visitor centre - Bijotai forest resort
The length of the route: 3.3 km or 4.1 km, travel time: 1–1.5 h.

For more information on pedestrian routes please visit:
http://www.lazdijai-turizmas.lt/24790/turizmo-marsrutai/pesciuju-marsrutas.html

Active leisure

Bicycle paths

http://www.lazdijai-turizmas.lt/24788/turizmo-marsrutai/dviraciu-marsrutas.html

Water tourism routes

http://www.lazdijai-turizmas.lt/24787/turizmo-marsrutai/vandens-marsrutas.html

Canoe rental in Lazdijai district

http://www.lazdijai-turizmas.lt/24851/paslaugos-turistams/baidariu-nuoma.html

ACCOMMODATION

Rural tourism farmsteads

1. „Baltosios Ančios sodyba"

The hosts of the homestead "Baltoji Ančia" surrounded by a forest and situated at the canoe route are inviting not only to relax and treat oneself to pleasures provided by sauna or a hot tub, but also to familiarise with natural farming.

Address: Menciškė vlg., Kapčiamiestis eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 686 33 381
E-mail: baltojiancia@gmail.com
Website: www.baltojiancia.lt

2. Farmstead "Nieda"

We would like to offer you an oasis of peace on the shore of Niedus Lake, in a rural tourism farmstead "Nieda". It is a place where songs of birds will wake you up in the mornings and the sunset will give you peace in the evenings.

Address: Kareivoniai vlg., Kapčiamiestis eld., Lazdijai distr. mun.
Tel.: +370 682 20 006, +370 615 25 985
E-mail: sodybanieda@gmail.com
Website: www.nieda.lt

3. Farmstead „Penktas sezonas“

The farmstead is situated in Veisiejai Regional Park, Ilgininkai Hydrological Reserve. It adjoins Pastovis Lake and the Baltoji Ančia River.

Address: Padumbliai vlg. Kapčiamiestis eld. Lazdijai distr.
Tel.: +370 611 16 797
E-mail: info@5sezonas.lt
Website: www.5sezonas.lt

4. Farmstead “Purviškės”

A rural tourism farmstead is situated in a grange. There is a lake and a forest near the farmstead.

Address: Purviškė vlg., Veisiejai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 615 23 445
E-mail: salomejap3@gmail.com
Website: www.kaimopirtis.lt

5. Farmstead “Gintarinis namas”

You will feel peace and comfort lingering in this farmstead. There is an excellent access to the farmstead both in winter and summer. It is located at Akmeniai Lake.

Address: Akmeniai vlg., Kučiūnai eld., Lazdijai distr. mun.
Tel.: +370 677 97 031
E-mail: info@gintarinisnamas.lt

6. „Pirtis24“

We offer you to rent a new cozy sauna built on the shore of the pond near Lazdijai. Here you can fully relax from city noise; you will be surroued by amazing landscape of Meteliai Regional Park.

Address: Kamenka vlg., Teizai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 609 98 558, +370 608 81 822
E-mail: info@pirtis24.lt
Website: www.pirtis24.lt

7. Farmstead "Akmenėlis"

It offers active recreation in a contemporary modern farmstead near a pine forest, at one of the cleanest lakes in Lithuania, Akmeniai. You can taste and buy organic honey in the farmstead.

Address: Akmeniai vlg., Kučiūnai eld., Lazdijai distr. mun.
Tel.: +370 612 75 419, +370 614 53 773
E-mail: valdelisv@takas.lt
Website: www.akmenelis.lt

8. Farmstead "Danutė"

The farmstead is situated in a grange, on the shore of Trikojis Lake.

Address: Taikūnai vlg., Veisiejai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 620 22 826
E-mail: janulevicienedanute@gmail.com
Website: http://www.atostogoskaime.lt/lt/sodyba/danutes-sodyba

9. „Obelijos sodyba"

The farmstead is situated in Meteliai Regional Park, an amazing custody of the nature on the shore of Obelija Lake. For those who like peace and excellent leisure: swimming, fishing, picking mushrooms and berries, picnicking, riding horses or skiing – we invite you to visit us. It is possible to ride a horse-drawn sleigh if weather conditions are favourable.

Address: Mockoniai vlg., Seirijai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 686 59 400
E-mail: obelijossodyba@gmail.com
Website: https://www.facebook.com/obelijos

10. „Stabingių sodyba"

It is situated in Lazdijai district, in a very beautiful and peaceful place on the shore of Vidugašlis Lake.

Address: Smališkė vlg., Veisiejai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 656 52 131, +370 651 69 421
E-mail: filas@inbox.lt

11. Farmstead "Laimos vila"

A rural tourism farmstead "Laimos vila" is situated near Veisiejai, in the picturesque neighbourhood of a regional park, on the shore of Ilgis Lake.

Address: Šadžiūnai vlg., Veisiejai eld., Lazdijai distr.
Tel. +370 698 09 007
E-mail: info@laimosvila.lt
Website: www.laimosvila.lt

12. Homestead "Pas Vytą"

A rural tourism farmstead "Pas Vytą" is located in Dzūkija, on the shore of Galstas Lake. The lake is surrounded by hilly surroundings characteristic only to the south of Lithuania.

Address: Miškiniai vlg., Kučiūnai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 620 79 682
E-mail: info@pasvyta.lt
Website: www.pasvyta.lt

13. Rimas Vaiškevičius' Farmstead

A farmstead is situated in a cozy and remote place at Zapsys Lake. The comfort of holidaymakers is ensured by a closed area with a valleyball ground, a footbridge to the lake, a sauna, a well, and a gazebo. Flaming fireplaces will provide you with coziness, romance and warmth during chill evenings.

Marvelous nature with strawberry meadows and bird songs will entertain you during the whole summer.
Address: Saločiai vlg., Kučiūnai eld., Lazdijai distr.
+370 610 83 715
E-mail: juztinoz@gmail.com

14. V. Akromas' Farmstead

The farmstead of the Akromai is situated in Meteliai Regional Park. The farmstead has a garden, it is surrounded by forests and there is Meteliai Lake nearby.

Address: Vaickūniškė vlg., Seirijai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 698 17 548, +370 616 04 246
Website: http://www.akromusodyba.lt

15. Farmstead „Galstas“

A farmstead-resort is situated at Galstas Lake, in a private supervised 50 ares territory. Three houses, two saunas, two gazebos on the shore of the lake, a footbrige, a boat, basketball, valleyball, swings, a good shore, a shelter, clean pure water, ideal rest and peace in nature.

A family of swans is settled in the neighbourhood of the farmstead, ducks, bitterns and many other birds are breeding. You can pick berries and mushrooms here.

Address: Saločiai vlg., Kučiūnai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 698 78 040
E-mail: karalius.zigmas@gmail.com

16. R. Paužuolis's Farmstead

Šilaičiai vlg., Seirijai eld., Lazdijai distr. mun., Sagavas Lake
Tel.: +370 605 18 883, +370 678 80 922
E-mail: sigutep@yahoo.com

17. Farmstead „Saločė“

A farmstead-resort is situated in Saločiai village, on the shore of Zapsys Lake. We can offer boats, a water-bicycle, and fishing for entertainment. Massive Dzūkian forests rich with berries and mushrooms start 10km from the resort and adjoin Polish and Belorussian forests.

Address: Saločiai vlg., Kučiūnai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 618 43 716
E-mail: saloce@atostogoskaime.lt

18. Farmstead "Jonų Sodyba"

A rural tourism farmstead is situated in a grange, at Bukta forest, near Žaltytis Lake.

Address: Ramanavas vlg., Krosna eld., Lazdijai distr., Žaltytis lake
Tel.: +370 612 35 245
E-mail: namastra@gmail.com
Website: http://jonusodyba.wu.lt/

19. A. Sandienė's Farmstead

The nature did not spare charm and coziness to this corner: a soughing pine forest, bathing in the lake, a mound with an opening magnificent view are located just right here.

Address: Ežero Str. 2, Lazdijų distr.
Tel.: +370 629 29 493
E-mail: astossodyba@gmail.com

20. Farmstead "Vytautų dvaras"

The farmstead "Vytautų Dvaras" is situated in marvelous nature at Galstas Lake. A closed area with a volleyball ground, basketball ground, a footbridge to the lake are offered for comfort of holidaymakers.

Address: Vytautai vlg., Veisiejai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 658 28 294, +370 645 50 933
E-mail: redasodyba@yahoo.co.uk

21. Farmstead „Poilsis prie Veisiejo"

A rural tourism farmstead "Poilsis prie Veisiejo" is situated in a forest, in the territory of Veisiejai Regional Park, at the foot of a beautiful Sapiegiškiai barrow. It is an excellent place for recreation at the clean, abundant with fish Veisiejai Lake.

Address: Sapiegiškės vlg., Kučiūnai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 682 15 181
Fax: +370 313 51 254
E-mail: audrone.aviris@gmail.com

22. Farmstead „Tėviškė"

With exceptional nature, a secure and closed (surrouned by a lake on three sides and a forest on the fourth side) territory which is all used only by guests. One of the cleanest lakes in Lithuania Snaigynas is surrounding the territory located in the pine wood.

Photo from the farmstead archive

AAddress: Kailiniai vlg., Veisiejai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 37 473 984; +370 686 04158
E-mail: info@poilsiskaime.lt
Website: http://www.poilsiskaime.lt/

23. Farmstead „Užvėja“

A rural tourism farmstead is situated on the shore of the lake Seirijai, in Barauciškė village. Our farmstead is an excellent place for those who value privacy and good rest. It is an ideal place for recreation with a family. You can travel in a boat, go fishing in the lake, use a sauna located on the shore. Water tourism lovers traveling through mazes of Lazdijai lakes can also stay with us.

Address: Barauciškė vlg., Seirijai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 618 46 655
E-mail: vilmantal@gmail.com
Website: www.uzveja.lt

24. R. Mackevičienė's Farmstead „Šilas“

It is really amazing here. Nightingales are singing in the moonlight while fireplace flames are crackling and a warm breeze is blowing a fresh smell of lake fish. Boisterous twitter of swallows awakens you in the mornings and after having revitalized your face with dew drops you immerse in the clear water of the lake and you feel so light as a flower of a white lily that has just bloomed out. The head is dizzy from the fresh air and the aroma of raspberries... The farmstead is situated on the shore of Veisiejai Lake, in a grange, a remote area occupying 2 ha.

Address: Paveisiejai vlg., Veisiejai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 686 83 386, +370 614 43 548
E-mail: silosodyna@one.lt
Website: http://www.tpl.lt/rasos-mackevicienes-kaimo-turizmo-sodyba-silas/

25. S. Čivinskienė's Farmstead

The farmstead is situated at the amazing Lake Dusia, in the territory of Meteliai Regional Park. Dusia is one of the largest and cleanest lakes in Lithuania. This lake is also the most suitable place for sailing in Dzūkija. Transparent water, excellent flat shores are perfect for children as well.

Address: Vaickūniškė vlg., Seirijai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 698 23 755
E-mail: g.civinskas@one.lt

26. Emilija's Farmstead

The farmstead is situated in a territory of 3 ha, in the bay of Samanis Lake near Veisiejai Regional Park. Fresh air, wild nature, reserve, charming landscape, green meadows, verdant birch forest, beautiful fields, clean lake water and a footbridge.

Address: Šadžiūnai vlg., Veisiejai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 652 87 787
E-mail: sodybaema@freemail.lt
Website: http://www.atostogoskaime.lt/lt/sodyba/emilijos-sodyba

27. E. Ptakauskas's Farmstead at Vilkinis Lake

Sankoniai vlg. Veisiejai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 686 67 036

28. Farmstead „Sraigės namai"

"Sraigės namai" is an oasis of peace and rest situated on the shore of Dusia Lake, in Meteliai Regional Park. In our opinion, families with children will have a good time here.

Address: Sutrė vlg., Seirijai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 686 67 579
E-mail: hello@sraigesnamai.lt
Website: www.sraigesnamai.lt

29. J. Liaukonis' Farmstead

Active entertainment lovers can ride horses and travel by canoes. Those who like less active leisure can enjoy the pleasures of sauna or a hot tub, travel by boat or fish in Samanis Lake.

Address: Paterai vlg., Veisiejai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 686 05 973
E-mail: samanis@samanis.lt
Website: www.samanis.lt

30. Dovio sodyba

The farmstead is situated 15km from Druskininkai, on the shore of the marvellous Lake Vilkinis. Water of this lake is very clean; abundance of fish attracts to try your luck in fishing. With a sandy bottom and a wooden footbridge – it is a great place for swimming. You can forget the tension of the city, relax, rest physically and spiritually, regain your forces and working capacity in this farmstead at least for a short while. We offer you to enjoy fresh air, picturesque surroundings, a marvellous lake, peace and freedom.

Address: Senkoniai vlg. Veisiejai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 605 74 509
E-mail: doviosodyba@gmail.com

31. **A. Pruskienė's Farmstead "Kotrynos sala"**

The modern farmstead and an ancient hundred-years-old house are established on the peninsula of Veisiejai Lake where you can feel the spirit of a Dzūkian farmstead. If you want to relax, have fun or just rest from urban problems and take some fresh air in the shade of powerful oaks, we can always offer you a cozy shelter.

Address: Paveisiejai vlg., Veisiejai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 698 76 399, +370 686 08 634
E-mail: rickus999@yahoo.com
Website: http://www.kotrynossala.lt

32. V. Stankevičius's Farmstead „Joginta"

The farmstead is situated in the territory of Veisiejai Regional Park, on the shore of Šlavantėlis Lake. Beautiful surroundings and a plenty of other lakes (Šlavantas, Giluišis, Palšinis, Liūnelis and others).

Address: Kalveliai vlg., Veisiejai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 698 31 653, +370 687 24 108
E-mail: joginta@atostogoskaime.lt

33. Bertašiūnai grange

The farmstead is situated in Dzūkija, Veisiejai Regional Park, on the shore of a marvelous Lake Trikojis. The farmstead is adapted to various camps. You can taste home-made beer and Dzūkian buns in the farmstead.

Address: Bertašiūnai vlg., Veisiejai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 698 75 716
E-mail: bertasiunai@gmai.com
Website: www.bertasiunai.lt

34. **Farmstead "Likimo ratas"**

The farmstead "Likimo ratas" is situated in an excellent loacation – in Veisiejai Regional Park, in a protected area surrounded by forests and fields of Dzūkija. The cleanest Lake Ilgis is located near the farmstead. Since it is a strict nature reserve, the use of motor boats is prohibited. You can swim, sunbath in a small private beach and go fishing. The shores of the lake are dedicated only to holidaymakers and there are no strangers here. Boats for travelling and fishing are for the service of farmstead guests. Forests around the farmstead are rich with berries and mushrooms, and the fields are full of herbs and flowers.

Address: Salučiai vlg., Veisiejai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 698 87 717, +370 698 70 770
E-mail: lratas@gmail.com
Website: http://likimoratas.lt

35. A. Z. Lapinskienė's Farmstead at Šlavantas Lake
Address: Čivoniai vlg., Veisiejai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 687 51 070

36. Farmstead "Silvestro dvaras"

The farmstead is situated in a geographically convenient location, at Vilkaitis Lake. Druskininkai and the border of Lithuania-Poland are nearby. The farmstead is new and it expands the range of services offered every year. Today you can spend time at the custody of nature: pick berries, mushrooms, go fishing. We will offer various kinds of sports for active holidaymakers who love exercising in the open air, and there is a playground for children.

Address: Taikūnai vlg., Veisiejai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 686 49 258
E-mail: info@silvestrosodyba.lt
Website: http://www.silvestrosodyba.lt/

37. A. Kliučinskas's Farmstead „Žališkė"

The farmstead is situated on the shore of Babrai Lake; it is a grange with a forest nearby. Three territories for peaceful rest are arranged on the shore of the lake for those who like picnicking with tents. There is an apiary in the farmstead – you can taste honey with honey combs straight from the hive! A hive hut will gyve even more excitement – there is an opportunity to stay in a specially equipped room with a bee hive climate and feel positive impact on your body and soul!

Address: Žališkė vlg., Šventežeris eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 681 77 469, +370 616 35 005
E-mail: kliucinskas@gmail.com
Website: http://www.atostogoskaime.lt/lt/sodyba/sodyba-zaliske

38. E. Stučkienė's Farmstead „Klėtis"

A farmstead-grange in Metėliai Regional Park, near Lake Dusia. Beautiful landscape and a mini zoo.

Address: Teizininkai vlg., Teizai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 614 34 602, +370 318 45 995
E-mail: elena.stuckiene@gmail.com
Website: http://www.kletis.lt

39. „Trikojo sodyba"

The farmstead is situated in a grange, on the very shore of Lake Trikojis, in Veisiejai Regional Park, Ilgininkai Hydrological Reserve.

Address: Taikūnai vlg., Veisiejai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 686 70 706
E-mail: sodybatrikojis@gmail.com
Website: www.atostogoskaime.lt/sodyba-trikojis

40. Saulius Čepononis's Farmstead

The farmstead is situated in the territory of Veisiejai Regional Park, near Lake Dusia. It is the third largest lake of Lithuania. A beatiful landscape of Dzūkian nature surrounds the farmstead. There are many attractions, a mound, a church, a wooden sculpture park, etc. in the surroundings of the farmstead.

Photo from the farmstead archive

Address: Zebrėnų vlg., Teizai eld., Lazdijai distr. mun., Dusia lake
Tel.: + 370 687 73 488, +370 318 52 106
E-mail: pusinetroba@gmail.com
Website: http://www.zebrenai.lt/

41. D. Kaknevičienė's Farmstead at Vilkinis Lake

Address: Dvarciškė vlg., Veisiejai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 686 65 905
E-mail: dainida@yahoo.com

42. Z. Karalius's Farmstead "Mėta"

Marvelous nature, warm and pure water of Dusia Lake, a sandy shore, mushrooms, berries, meadows and pines.

Photo from the farmstead archive

Address: Meteliai vlg., Seirijai eld., Lazdijai distr.
Tel.: +370 698 78 040
E-mail: karalius.zigmas@gmail.com

For information on sightseeing objects and places contact:

Lazdijai Tourism Information Centre
Address: Vilniaus Str. 1, LT-67106 Lazdijai
Tel.: +370 318 66 130
E-mail: turizmas@lazdijai.lt

Lazdijai Tourism Information Centre on the border of Lithuania-Poland
Address: Janaslavas vlg. 10, LT-67170 Lazdijai distr.
Tel.: +370 318 51 160, +370 318 51 881
E-mail: turizmas.info@lazdijai.lt

Website: http://www.lazdijai-turizmas.lt/

VARĖNA

Varėna district is rich with light and fresh pine forests famous for mushrooms, drifted sandy inland dunes and plains decorated with winding rivers, torrential streams, and blue lakes.

Dzūkija National Park and Čepkeliai Strict State Nature Reserve **is the largest protected area in Lithuania** unique for its rich world of flora and fauna – special inland dunes, swamps with open fields, little lakes and islands, cranberry patches, hollow pines, eroded river slopes and springs.

Active recreation lovers are offered to explore the land by canoeing along the Merkys, the Ula, the Šalčia, the Nemunas and other rivers, hiking or cycling along the roads and paths in forests, countrysides, and fields. Those who want more peaceful recreation can have a picnick, have a rest at the rivers, lakes, learn traditional arts and crafts, visit museums. And hospitable Dzūkian rural tourism farmsteads will offer to spend a night and even a sauna.

Protected areas

Reserves

Geological Reserve of Stone. Protected exposures where horsts of late Cretaceous and early and late Cretaceous marine origin layers can be seen.

Taurupis Landscape Reserve. . It was founded to preserve an expressive landscape of erosive valley of Tauripis Creek in the moraine elevation of Eišiškės-Šalčininkai.

Glėbas Hydrographical Reserve. It is attempted to preserve an expressive lair type pit –Glėbas Lake with the surroundings.

Diržameniai Telmological Reserve. The following is protected: swam forests, active raised bogs, intermediate bogs and marshes, natural dystrophic lakes.

Geidukoniai Telmological Reserve. The following is protected in the reserve: degraded raised bogs, natural dystrophic lakes, intermediate bogs, swamp forests.

Merkys Ichtiologic Reserve. The reserve was founded in order to preserve trout and grayling spawning grounds and protected animal and plant species that are situated here.

Pelesa Botanical-Zoological Reserve. It was founded in order to preserve natural bend of Pelesa Stream and large areas of the swamp, plant and animal habitats characteristic to the area, rare species of plants and animals listed in the Lithuanian Red Book.

Spengla Hydrographic Reserve. It was founded in order to preserve highly winding flood valley of Spengla Lowland.

Ilgininkai Botanical-Zoological Reserve. It is attempted to preserve the natural swamp of Ilgininkai, yielding mixed forest stands, and rare habitats of plant and animal species listed in the Red Book. Black storks breed in this area.

The Ūla Landscape Reserve. This area includes alluvial plains with plenty of small thermokarst lakes. A part of lakes have disappeared, springs are also disappearing in sands without reaching the Ūla. The River Ūla flows in the territory of the reserve. Almost the whole territory of the reserve is occupied by pine forests. 27 plant species that grow here are semi-rare and 26 rare species can be found.

The following reserves are situated in Varėna district as well: ***Katra Botanical-Zoological reserve, Pilvingis Ornithologic reserve, Tabalis Botanical reserve, Vykšius Botanical-Zoological reserve.***

Polygons

Rūdninkai Forest Biosphere Polygon. Area - 20,050 ha. Its purpose is to preserve the ecosystem of Rūdininkai forest and mainly to preserve populations or rare birds. ***More info:*** www.salmu.lt, www.vstt.lt.

ATTRACTIONS

Museums

Ethnographic Homestead - Museum of Dzūkija National Park Administration

There is a house and a barn in the ethnographic homestead. The exposition is constantly being complemented with new exhibits collected in the territory of Dzūkija National Park. Here you will learn how Dzūkian forest dwellers walked on "mushroom huts" wearing vyžos (bast shoes), how they lured bees into a hollow pine, about Dzūkian lifestyle, customs, traditions and crafts.

Address: Miškininkai Str. 6, Marcinkonys, Varėna distr.
Tel.: +370 310 39 169
E-mail: muziejus@dzukijosparkas.lt

Tadas Ivanauskas Zoological Museum branch in Čepkeliai State Natural Reserve

After a visit to the exhibition of Čepkeliai Strict State Natural Reserve you will learn that the purpose of the strict reserve is to preserve natural wildlife. Trees are neither cut nor planted and deadwood is not removed there. No hunting, collection of natural food is permitted and educational trails are arranged for visitors. You will also learn that swamps prevail in the area of the reserve. They are surrounded by dunes and a sandy plain. You can see and hear voices of different animals and birds that live abundantly in the area of the reserve.

Address: Šilagėlių g. 11, Marcinkonys, Varėna distr.
Tel.: +370 310 44 466

Ancient Beekeeping Museum and tree trunk beehive apiary

Hollow beekeeping exhibition is established in Musteika village. Now you can see in the apiary how bees are taken care of in beehives, how honey and wax are handled. You can try more than one craft during an educational visit to the beehive.

Address: Musteika vlg., Varėna distr.
Tel.: +370 310 48 034
E-mail: etnokultura@dzukijosparkas.lt

Mounds

Merkinė mound mound is situated on the cape of the hill, 100m from the confluent of the Merkys and the Nemunas, on the right banks of both rivers, and on the left bank of the Stangė. A beautiful view to the confluent of the Merkys and the Nemunas opens from the mound of Merkinė.

The mound had a landing of at least 20m diameter surrounded by enbankment on all sides. The top and the northern slope of the mound are covered with deciduous trees. Stairs are arranged on the western slope. The mound was mentioned in the 14th–15th century.

It can be reached by the highroad connecting Merkinė with Lazdijai by turning left just before the bridge over the Nemunas in 130 m.

Liškiava Mound is situated on a separate hill, on the left bank of the Nemunas. A beautiful view to Liškiava church and monastery opens from the mound.

The landing is square and oblong. 11.5m diameter stone tower with 3.5m thick walls that has survived only up to 3m height can be seen in it. A large pit for another tower was dug nearby, however, it was not constructed and only square foundation was laid. The pits were dug for walls joining the towers too. Pines are growing at the foot of the mound. Stairs are arranged on the eastern slope. The mound was mentioned in the 15th century.

It can be reached from Liškiava church by driving 800m along the highroad towards Baltašiškiai (it is located on the left side near the Nemunas).

Natural monuments

Stone with "an ox foot". ". A mythological stone "Jaučio pėda" (Ox Foot) situated on the eastern side of Liškiava Alkakalnis, near the confluent of the Nemunas and the Krūčius, reminds the times of nature-worship in Lithuania. It was removed from Krūčius Spring when it rolled down there once. *Stone height: 0.7 m, length: 1.4 m, width: 0.9 m. Foot length: 26 cm, width: 15 cm.*

Stone "Kiškio bažnyčia". An archeologic monument is located in Genioniai village.

Kurpikas Juniper is growing at the edge of Margioniai village. The juniper is high and the trunk is thick. The *height of this juniper is 7 m, trunk volume – 1.3 m,* therefore, Kurpikas Juniper is announced a natural heritage object.

Liškiava Exposure is situated on the bank of the Nemunas near Liškiava village.

Zervynai Oak and hollow pines – are natural monuments reminding of old beekeeping traditions.

Viewpoints

A viewpoint on **Merkinė Mound.**

A viewpoint in **Čepkeliai Strict State Natural Reserve.**
Viewpoints on **Liškiava Mound and a church hill.**

,

An observation point in the tower in **Puvočiai village**.

A viewpoint at **Lake Bakanauskai in Kapiniškės village.**
Mančiagirė Scarp observation place.

Birdwatching locations

Kapiniškės Meadow
An educational trail in **Čepkeliai Swamp**
Merkinė Mound
All pedestrian paths of **Dzūkija National Park** and **Čepkeliai State Natural Reserve**

Educational trails

Historical Path of Merkinė. *Path length: 3.5 km, travel time: 1–2 h.* Beginning of the path – Merkinė Visitor Centre. Merkinė Visitor Centre is a contemporary modern exposition presenting a land of rivers, creeks and springs with lifestyle, traditions, historical development of Merkinė surroundings. There is a three-dimensional installation of fish, interactive, movement-responsive fish, walls dedicated to the topic of rafts and fishermen, fauna and flora and a spring installation creating live emotions. The following can be visited on Merkinė educational trail: Merkinė Local Lore and Genocide Museum, a hill of crosses, Merkinė Mound.

Žiežulis Path. *Path length: 3 km.* Žiežulis Path is an excellent itinerary for those who want to have a rest, stay in the nature and rejuvenate. Playful resting places, information stands, wooden stands for active recreation are arranged on the path.

Girinis Educational Trail. *Path length: 3.6 km.* Girinis Educational Trail leads to the southern corner of Marcinkonys through pinewoods around the old mill pond. Original recreational installations, gazebos, and a beach provide good conditions for active recreation. Here you can see plants, birds and aquatic fauna of Dzūkija pinewoods.

Skroblus Educational Trail. *Path length: 4 km.* Skroblus Educational Trail leads through Kapiniškės Village towards a small Bakanauskai Swamp with Bakanauskai Lake surrounded by inland dunes. While going down the path you can familiarize with one of the most impressive creeks of Lithuania – Skroblus. There is no other so short and at the same time watery creek in Lithuania (17.3km). The major part of Skroblus Valley was announced a reserved area.

Zackagiris (Dziackagiris) Educational Trail. *Path length: 7 or 13.8 km, travel time: 3–5 h.* Beginning of the route is in Marcinkonys, at the visitor centre. The route winds around picturesque Marcinkonys surroundings. Impressive loops of the River Grūda, a secret Aklaežeris Lake, wind-blown Kloniai Mountain (Gaidžiai Dune), banks of Dziackagiris Creek. And plants and birds listed in the Red Book make an integral part of this amazing corner of nature.

Jonioniai Stones. *Path length: 6 km, travel time: 2 h.* Beginning of the route is in Merkinė town square. The trail length depends on the route chosen. Stone groups – an ancient paleoastronomic lookout – are situated on the left terrace of the Nemunas bank near Jonioniai Village. Vectors of their arrangement system show the nearest stone-age camps of Merkinė surroundings. Jonioniai Stones is a sightseeing, preserved object having cognitive historical significance.

Čepkeliai Educational Path. *Path length: 1.5 km, travel time: 1–2 h.* An educational path is arranged in the swamp and its surroundings, on the edge of Čepkeliai Marsh. On this path, visitors can see Čepkeliai Marsh, dunes covered with pines, explore the flora of the swamp and a forest. An opportunity is granted to peek at least at with the tail of one's eye at one of the most valuable objects of our land – Čepkeliai Marsh. Massive areas of a smokey swamp covered with forest-grown islands open from the viewpoint tower and a wooden path leads to the viewpoint. Čepkeliai Educational Path is also adapted to people having fewer capabilities. A wooden path leads from the car parking lot to the tower where a viewpoint and a stand with information are arranged.

Contact Marcinkonys Visitor Centre regarding excursions: ***tel.: +370 310 44 466 or e-mail: info@dzukijosparkas.lt; cepkeliai@takas.lt.***

Active leisure

Bicycle paths

http://varena.dev.weblancet.com/Turizmas/Laisvalaikis/Dviraciu-marsrutai

Water tourism routes

http://varena.dev.weblancet.com/Turizmas/Laisvalaikis/Vandens-marsrutai_1

Bicycle rental in Varėna district

http://varena.dev.weblancet.com/Turizmas/Laisvalaikis/dviraciu-nuoma/

Canoe rental in Varėna district

http://varena.dev.weblancet.com/Turizmas/Laisvalaikis/Baidares

ACCOMMODATION

Rural tourism farmsteads

1. Rūta Šiaučiulienė's Farmstead „Pas Rūtą"

The farmstead on the bank of the Merkys in Puvočiai village is situated in a picturesque confluence of the Merkys and the Grūda, in Dzūkija National Park. Tourists are attracted by forests, mysterious swamps, swift creeks, and villages where old customs and traditions are still alive.

Address: Puvočiai vlg., Marcinkonys eld., Varėna distr.
Tel.: +370 686 71 883
E-mail: pasruta1@gmail.com
Website: www.druskonis.lt/pasruta

2. Valentina Učkuronienė's Farmstead

The farmstead is situated at the outskirts of a forest near the beautiful Lake Burokaraistis and it is intended for a peaceful recreation. The farmstead is situated in a forest, at 50 m from the lake.

Address: Burokaraistėlė vlg., Merkinės eld., Varėna distr.
Tel.: +370 310 39 263, +370 615 71 291

3. Rima Kuodienė's rural tourism farmstead

The farmstead is situated near the forest; distance to the nearest lake is 4km, to the nearest river – also 4 km.

Address: Valkininkai railway station township, Valkininkai eld., Varėna distr.
Tel.: +370 616 76 320, +370 616 04 188

4. Kostas and Laima Mačioniai rural tourism Farmstead "Grikucis"

Wouldn't it be a challenge to spend at least one day in the place of your ancestors: to whack, winnow grain with beaters, to ground it with an ancient mill, to sieve the flour, mix the dough, bake and then taste babka (cake) or pancakes with a sip of buckwheat flower tea? We invite those who want to have rest, regain inner harmony, feel what a village actually is to the Farmstead of Laima and Kostas Mačioniai "Grikucis" situated in a marvellous place on the bank of the Merkys river, at the corner of Pamerkiai village. The Farmstead is situated just 70 kilometers from Vilnius.

Address: Pamerkiai vlg., Matuizos eld., Varėna distr.
Tel.: +370 614 24 814, +370 659 28 026
E-mail: laima.macioniene@gmail.com
Website: www.baidariunuoma.info

5. Aušra Blėdienė's Farmstead „Keružė"

The farmstead is sitauted in a pinewood, near Lake Laivysas that has plenty of fish, a sandy bottom and easy to access shores. Rich with mushroom Dzūkian pinewoods surround the area. Ethnographic villages of Dzūkija National Park, Čepkeliai Marsh, Ūlos Akis (the Ūla's Eye) and other sightseeing objects are situated nearby.

Address: Lavysas vlg., Marcinkonys eld., Varėna distr.
Tel.: +370 612 55 435
E-mail: keruze@info.lt
Website: www.keruze.lt

6. Marius Lazdinis's Farmstead

Live traditions of an ancient Lithuanian village prevail here. The farmstead is surrouded by forests, far from everyone, however, it offers full comfort. Distance to the nearest lake is 6 km, to the river – 1,500m. We invite everyone who likes countryside, nature, freedom and space. You will not be restricted by hosts and you will not have to share with anyone. You are welcome with the whole family icluding your beloved pets!

Address: Margioniai vlg., Marcinkonys eld., Varėna distr.
Tel.: +370 682 51 696
E-mail: info@margionys.lt
Website: www.margionys.lt

7. „Nakcižibis"

Wild life is a real refreshment for a man that is tired from daily routine. Situated on the shore of an impressive Lake Lavysas (Varėna distr.) „Nakcižibis" offers silence, peace and comfort at any time of the year. Immense forests and transparent lakes, healthy air of pines and plenty of forest gifts attract people with very different hobbies. If you are romantic, wish to see sunrises and sunsets, plough your way in the lake with a boat, have a walk in the forest; if you like picking berries or mushrooms and you value comfort – "Nakcižibis" is just for you. If you are a lover of extreme sensations and want to feel speed, experience challenges created by the elements of nature, "Nakcižibis" is just for you.

AAddress: Lavysas vlg., Marcinkonys eld., Varėna distr.
Tel.: +370 630 82 013
E-mail: nakcizibis@turizmas.lt
Website: www.nakcizibis.lt

8. Angelė Raulušaitienė's Rural Tourism Farmstead

The farmstead is situated at the corner of Trakiškiai Village, in the valley of the swift Ūla River covered with trees. The farmstead is intended for recreation, water tourism lovers, business events, organisation of festivals. Entertainment: ethnographic get-togethers, fishing, recreation near water and a forest, canoeing in the river, picking of mushrooms and berries.

Photo from the farmstead archive

Address: Trakiškiai vlg., Marcinkonių eld., Varėna distr.
Tel.: +370 687 91 053
E-mail: raulusaitiene@atostogoskaime.lt

9. Roma Lavrenova's Rural tourism Farmstead

The Farmstead is situated in an ethnographic village, in the territory of Dzūkija national park, a cozy place - Margionai village, on the bank of the cleanest creek in Lithuania.

Address: Margioniai vlg., Marcinkonys eld., Varėna distr.
Tel.: +370 310 39 550, +370 620 30 120
E-mail: gamtoje@atostogoskaime.lt
Website: www.atostogoskaime.lt/gamtoje

10. Rimas Kirdulis' Farmstead „Merkio slėnis"

If you are looking for peace and refreshment, we offer you to immerse in the silence of Dzūkija National Park, have a walk along the shores of the Merkys, go fishing, observe the outskirts of the forest, animals, plants, pick mushrooms and berries, ride a bicycle and canoe. If you are a real city dweller and would like to combine peaceful recreation with noisy entertainment, you will reach Druskininkai comfortably and easily (23 km from the farmstead). For those to whom romance is necessary more than air we offer to have a walk in the surroundings of historical Merkinė, enjoy impressive confluence of the Merkys and the Nemunas, ancient mounds. Merkinė town is located just 5 km away.

Address: Jablanavas vlg., Marcinkonys eld., Varėna distr.
Tel.: +370 682 58 882
E-mail: rimas.kirdulis@gmail.com
Website: www.merkioslenis.lt

11. Rūta Sakalienė's „Sakalų sodyba"

Those who want to change an urban lifestyle at least for a while and immerse in the rural romance can prepare food in an ancient furnace, wash themselves in a creek and use outdoor toilet. The ones who like comfort will definitely get it here: hot and cold water, shower, sauna, WC, cooker, fridge, and fireplace. The farmstead is situated near the forest, 500 m from the nearest lake and 600 m from the nearest river.

Address: Marcinkonys vlg., Marcinkonys eld., Varėna distr.
Tel.: +370 615 34 306
E-mail: marcinkonys@centras.lt
Website: www.sakalai.lt

12. Laima Saviščevienė's Farmstead „Šilas"

A rural tourism farmstead "Šilas" is situated at the outskirsts of Maksimoniai village, 4km from Merkinė, in the neightbourhood of black pottery, on three lakes joined by Netiesėlis Creek. A rural tourism farmstead is surrounded by a pinewood called Šilas. You can have a rest and fun in a rural tourism farmstead since a log sauna is built here, crafts are taught, excursions and educational programmes are organized, culinary heritage tastings are taking place, canoe and bicycle rental services are provided. The rivers Merkys and Nemunas flow near the rural tourism farmstead, there are three lakes nearby, and the farmstead is surrounded by forests perfectly suitable for picking mushrooms, berries and herbs; rivers and lakes are suitable for fishing.

Photo from the farmstead archive

Address: Maksimonys vlg., Varėna distr.
Tel.: +370 616 52606
E-mail: laimamer@yahoo.com

13. Danguolė Barysienė's Farmstead

The farmstead is situated in a forest, 80m from the nearest river.
Address: Jonioniai vlg., Merkinė eld., Varėna distr.
Tel.: +370 614 46 741, +370 675 66 473

14. Ona Ciūnienė's Farmstead

The farmstead is situated at the outskirts of Perloja village, in a picturesque place near a creek and an artificial pond. You will feel like in a grange here. A position of the farmstead is especially favourable to canoe sports lovers – it is situated only 60m from the River Merkys. A spring creek flows in the farmstead territory, so swimming in the pond will refresh you perfectly. There is a forest nearby where you can pick mushrooms and berries. A lake is situated nearby as well.

Address: Perliaus Str. 12, Perloja vlg., Varėna distr.
Tel.: +370 686 59 399, +370 699 63 699
E-mail: onossodyba@atostogoskaime.lt
Website: www.perloja.lt

15. Rural Tourism Farmstead of the Turauskai

The farmstead of the Turauskai is situated in Dzūkija National Park, on the shore of the marvelous Nemunas, near Liškiava, in Žeimiai village surrounded by forests full of various mushrooms and berries. Fresh and brisk air will provide you with complete peace and rest.

Photo from the farmstead archive

Address: Žeimiai vlg., Merkinė eld., Varėna distr.
Tel.: +370 612 50727, +370 677 88727
E-mail: turauskusodyba@gmail.com
Website: www.turauskusodyba.lt

16. „Nojaus laivas"

Boats, fishing and other water entertainment will let you relax from the city noise and speed. For those who love active leisure we can offer basketball, football, valleyball pitches and tennis courts. It is a perfect place for family recreation.

Address: Pagronytis vlg., Merkinė eld., Varėna distr.
Tel.: +370 652 80 080
E-mail: rimdaiva@gmail.com
Website: www.nojauslaivas.lt

17. Tomas Baltušis's farmstead „Dzūkijos uoga"

The farmstead "Dzūkijos uoga" is situated in the middle of Dzūkija National Park, surrounded by a pine wood and water, in the kingdom of mushrooms and berries.

Photo from the farmstead archive

Address: Viršurodukis vlg., Varėna distr.
Tel.: +370 699 63565
E-mail: info@dzukijosuoga.lt
Website www.kaimoturizmosodyba.eu
GPS coordinates: N 54.087036 E 24.254379

18. Elona Rimkienė's farmstead

"Elonos sodyba" is situated in a grange near a lake. Excellent ponds, rural saunas, basketball and football pitches, swings for children are located in the yard of the farmstead. The farmstead is situated near a forest, 11 km from the nearest lake and 50 m from the nearest river.

Address: Aukštakalnis vlg., Jakėnai eld., Varėna distr.
Tel.: +370 687 16 848
E-mail: elonossodyba@atostogoskaime.lt
Website: www.elonossodyba.lt

19. Aistė Stanislovaitytė's farmstead "Didmedis"

A farmstead is situated in a forest, 2km from the nearest lake.

Address: Mikalčiūnai vlg., Kaniava eld., Varėna distr.
Tel.: +370 698 41 745, +370 652 97 333
E-mail: aistei.s@gmail.com
Website: www.didmedis.lt

20. Farmstead of Dalia and Antanas Bartkai

The farmstead is situated 450m from a forest, at 1 km from the nearest lake.

Address: Kirklioniai vlg., Varėna distr.
Tel.: +370 615 35 378, +370 687 19 600
E-mail: kestas@area.lt
Website: www.atostogoskaime.lt/bartkai

21. Onutė Miškinienė's Farmstead

The farmstead is situated near a river, 500 m from a forest.

Address: Puvočiai vlg., Marcinkonys eld., Varėna distr.
Tel.: +370 620 22 783
E-mail: aurimas.miskinis@gmail.com;

22. Algimantas Bražionis's Farmstead „Perlojos poilsiavietė"

Perlojos poilsiavietė (Perloja Resort) has a large and spacious yard and new wooden buildings with spacious terraces decorated with natural circles of trees, and the view of the river Merkys with a suspended bridge opens in the front while Perloja having its exceptional history is situated on the other side of the river. The farmstead is situated near the river, 50m from the forest.

Address: Šilo Str. 19, Perloja, Varėna distr.
Tel.: +370 699 96 845

23. Farmstead of Lina and Egidijus Černiauskai

The farmstead is situated in Dzūkija National Park, Kapiniškės village. An icy-water Skroblus flows just in the very yard, there's a hill and a vally covered with a forest just on the other side of the house. A swampy little Bakanauskai Lake is stretching in three kilometers and can be reached by bicycles or on foot. If you haven't seen a swamp yet, it is a good opportunity to take a look at Bakanauskai Swamp and listen to its sounds. You can explore the nature of Skroblus Creek valley on the way to the little swamp with abundant springs, unique plants.

Photo from the farmstead archive

Address: Kapiniškės vlg., Marcinkonys eld., Varėna distr.
Tel.: +370 615 15 049
E-mail: kapiniskes@gmail.com
Website: http://www.atostogoskaime.lt/lt/sodyba/sodyba-skroblus

24. Dalia Cickevičienė's Farmstead

The farmstead is situated on a river bank, 500 m from the forest.

Address: Salovartė vlg., Varėna distr.
Tel.: +370 685 39 939
E-mail: cdaluze@gmail.com
Website: www.cickakiemis.lt

25. Nijolė Čepienė's Farmstead

The farmstead is surrounded by a forest and mainly a pine wood. Families or people who just love nature and particularly private life and peace, those who want to hide from the city noise and an uproar of people, hide in a harmonious environment having exceptional aura will love the farmstead. You can refresh yourself with cold water of a spring pond in the territory of the farmstead. Besides, just in 400m you can enjoy the icy water of the cleanest river of Lithuania, the Merkys, and its sandy shore as if by the sea.

Address: Mardasavas vlg., Marcinkonys eld., Varėna distr.
Tel.: +370 628 07 314, +370 310 57 550
E-mail: nijolessodyba@atostogoskaime.lt
Website: www.atostogoskaime.lt/nijolessodyba

26. Angelija Griežienė's Farmstead

The farmstead is situated at the marvellous Ūla river in the territory of Dzūkija National Park, Žiūrai Village, surrounded by forests. On the way to Žiūrai, there is a famous Ūla source, plenty of springs and beautiful corners of nature suitable for peaceful recreation. Dėlinis, Dėlynaitis and Lavysas lakes are situated nearby. Entertainment: swimming in the river, active recreation near a forest and water, mushroom and berry picking. The farmstead is situated 300 m to the nearest forest, 100 m to the nearest river and 2.5 km to the lake.

Address: Žiūrai vlg., Marcinkonys eld., Varėna distr.
Tel.: +370 615 66 170, +370 310 51 914
E-mail: griezienessodyba@atostogoskaime.lt
Website: www.poilsine.lt

27. Aušrelė Gudaitytė's Farmstead

The farmstead is situated in Dzūkija National Park, Mardasavas, an ancient Dzūkian village in Varėna district. The confluence of the Ūla and the Merkys is located 800 meters from the farmstead, and the village is surrounded by Mardasavas Forest. You can enjoy both peaceful and active entertainment in the farmstead: a log sauna is built, canoe and bicycle rental services are provided, the rivers of Ūla and Merkys are flowing near the farmstead, forests suitable for picking mushrooms and berries are surrounding, rivers and lakes suitable for fishing are situated around too.

Address: Mardasavas vlg., Marcinkoniai eld., Varėna distr.
Tel.: +370 651 24 155
E-mail: info@dzūkijosbaidares.lt
Website: www.dzūkijosbaidares.lt

28. Rimas Ciūnys' rural tourism Farmstead

Tel.: +370 611 21 484
E-mail: rimas.ciunys@gmail.com

29. Remigijus Kazokevičius's farmstead "Kazokinė"

It is a modern farmstead situated on the shore of the Verseka River in the landscape reserve.

Photo from the farmstead archive

Address: Butvydoniai vlg., Matuizos eld., Varėna distr.
Tel.: +370 615 15 332
E-mail: kazokine@atostogoskaime.lt

30. Rural Tourism Farmstead „Dzūkijos perlas"

The farmstead is situated in Dzūkija National Park, Dubaklonis Village, in a grange surrounded by forests. It is a perfect place for family and active recreation.

Address: Dubaklonis vlg. Merkinė eld., Varėna distr.
Tel.: +370 612 56 815
E-mail: perlas@atostogoskaime.lt

For more information on sightseeing objects and places please contact:

Tourism and Business Information
Address: Basanavičius g. 9, LT-65184, Varėna
Tel.: +370 310 3 13 30
E-mail: turizmas@varena.lt
Website: varena.dev.weblancet.com/Turizmas

Marijampolės apskritis

Protected areas

Žuvintas Biosphere Reserve

Žuvintas Biosphere Reserve is situated within the territories of ***Alytus and Lazdijai District Municipalities*** of Alytus County and **Marijampolė Municipality** of Marijampolė County.

It is the first protected area in Lithuania, established under the initiative of Tadas Ivanauskas. Žuvintas wetland and lake – the largest wetland in Lithuania (6940 ha) – is a kingdom of natural environment and wild birds. The area is home to many plant and fungi species as well as animals and migratory birds. Its meadows are populated by aquatic warblers – one of the rarest bird species in Europe. **This protected area is of international importance.**

As of 2004, the entire biosphere reserve is part of Natura 2000 network of most valuable natural areas of the European Union. Special protection areas – Žuvintas, Žaltytis, and Amalvas wetlands.

Žuvintas Biosphere Reserve has been included in the global network of biosphere reserves of UNESCO's Man and the Biosphere Programme. This is the first and so far – the only Lithuanian area included in the network.

The entire territory of the reserve is split into strict nature reserves and reserves, and zones of ecological protection, ecosystem restoration, and economic activity according to their natural values and type.

Strict nature reserves: Žuvintas Strict Nature Reserve which protects one of the largest wetland complexes in Lithuania.

Liūliškynė and Buktbalė Strict Natural Reserves located in Buka Forest, both established to preserve habitats of moist broadleaf forests and plant species included in Lithuanian Red Data Book. Special permits are required for visitation at the above strict natural reserves.

Reserves located in Žuvintas Biosphere Reserve: ***Liepakojai Botanical Reserve, Kiaulyčia Botanical-Zoological Reserve, Paželsviai Botanical-Zoological Reserve, Želsva Botanical-Zoological Reserve, Žaltytis Botanical-Zoological Reserve, Amalva Botanical-Zoological Reserve***.

Places of interest in Žuvintas Biosphere Reserve: *Žuvintas Lake Nature Trail, Brukta Forest Natural-Educational Trail, the tower which allows to observe lake birds through telescopes.*

If you want to have a closer look at Southern Lithuania's pride – Žuvintas, it is recommended you first visit the visitor centre. The visitor centre will help you become familiar with Žuvintas natural values. The centre has a museum which tells about the reserve's nature and the evolution of the lake.

For more information about Žuvintas Biosphere Reserve see:

Žuvintas Biosphere Reserve Directorate
Address: Aleknoniai Vlg., Simnas post code
LT-64301 Alytus District
Tel./fax: +370 315 49540
Email: zuvintas@takas.lt
Website: www.zuvintas.lt

Panemunė Regional Park

Panemunė Regional Park is situated within the territories of Šakiai, Jurbarkas, and Kaunas Districts. The park has been established in order to preserve the landscape of the lower reaches of Nemunas, its natural ecosystem, and cultural heritage values. The purpose of Panemunė Regional Park is to preserve the valuable landscape of the lower reaches of Nemunas characterised by erosion complexes; Užnykis Forest and the vegetation communities found on Nemunas slopes; slopes and mounds of Nemunas Valley; and Veliuona and Seredžius urban complexes, manors and parks.

Key natural values. Scenic valleys of Nemunas, Armena, Kartupis, Nuka, and Nykutė Rivers with spectacular outcrops. Gelgaudiškis Forest park with the thickest spruce tree in Lithuania. The regional park has around 50 trees eligible for classification as cultural heritage objects. The lower reach of Nemunas valley is facsinating. The mounds and the viewing towers are a perfect place to admire Nemunas and its landscape as well as enjoy the vastness of space. The beautiful mix of nature and culture will leave no one indifferent.

The park on both sides of Nemunas, below Vilkija has a natural valley surrounded by steep slopes and characterised by mounds, castles, and manors. Deep, forested valleys are left almost intact. Forested slopes surround Nemunas river valley and its submerged meadows. The diversity of the regional park is embodied in a huge number of reserves: geomorphological and landscape reserves.

The landscape of Nemunas Valley is up for viewing from the observation decks.

The largest Lithuanian river – Nemunas and many of its tributaries pass through Panemunė Regional Park.

Nemunas riverbed has been formed over thousands of years by nature. Overall, the park has 72 creeks, 35 of which flow into Nemunas.

Recreation opportunities. Areas for recreation: Nemunas riverfront between Kriūkai and Ilguva with Kriūkai Pinewood; Gelgaudiškis Park-Forest, etc. The park's natural values can be explored by taking a boat or on a bike by riding on the right river bank of Nemunas. Those who prefer to go on foot have Plokščiai and Gelgaudiškis educational trails available to them.

More information on services, maps, etc. is available at Panemunė Regional Park information centre at Šilinė.

For more information about Panemunė Regional Park see:

Panemunė Regional Park Directorate
Address: 2 Raseiniai Str., Šilinė Vlg., Skirsnemunė Eldership
LT-74465, Jurbarkas District
Tel.: +370 447 41723
Fax: +370 447 41724
E-mail: info@prpd.lt
Website: http://prpd.am.lt

Vištytis Regional Park

Vištytis Regional Park is located in **Vilkaviškis District** at the three-country borderline of Lithuania, Poland, and Russia. The purpose of the park is to preserve the landscape, natural ecosystem, and cultural heritage values of Sūduva hill complex. The park is abundant with hillocks covered by mature broadleaf forests and valuable meadows. It has many environmentally valuable landscape complexes, plants included in the Red Data Book, and a vast variety of mammals, reptiles and amphibians. In order to make the site suitable for educational tourism, the park has two educational trails: Šilelis main and Šilelis small, observation decks, and recreation areas.

The park also has the fourth largest lake in Lithuania – **Vištytis Lake**. The lake is considered to be a "flood-formed" lake surrounded by hill-abundant moraines. The western bank of the lake has a few bays and peninsulas. The lake is intersected by Lithuanian-Russian border. The lake as well as the entire Sūduva Upland have been formed by glaciers. Sūduva Upland is the oldest Lithuanian site. At the time of its formation, the remaining territory of the country and the Baltic Sea were still covered by thick ice and water. Vištytis is not only the largest and the deepest lake in Sūduva region but also the cleanest. With inflows from dozens of larger and smaller creeks and multiple springs, the lake is a giant 258 million m3 reservoir of clean and fresh water. Because of its size and extremely clean water, Vištytis Lake is often called the European Baikal.

Landscapes and places of interest: **Drausgiris, Vištytgiris, Mestgiris, and Tadarinė Forests** characterised by Central European flora. They are home to 300-year-old oak woods with a mix of hornbeam and linden trees, 200-year-old pinewoods and fir groves with plenty of rare species of flora and fauna. The old hornbeam woods have plant species common in the South, namely Hordelymus europaeus and ivy. The forests have great ornithological value: there are 123 bird species found in Vištytis Regional Park, 14 of which are included in Lithuanian Red Data Book.

Another valuable landscape is **Paširvinčio pelkė** which has a distinctive vegetation structure. Vištytis Regional Park also has western boreal taiga, bogs, and poor fens.

Grybingiris Forest is the only place in Lithuania where intact, hardly accessible forests with hornbeam sites can be found. The forest is situated along the Polish borderline in an area of about 0.5-1 km. Because of the uniqueness of its biotopes, there is a chance that the forest might have botanical-zoological values.

Dabravolė, Vištytis, and Pavištytis mounds offer a perfect view over the lake and its surroundings.

Park's most interesting boulder **Vištytis Boulder** is the sixth largest boulder in Lithuania. It is also called a miracle boulder. The boulder is located at the very edge of the park. This granitic rock has been formed by glaciers and has irregular shape which resembles a large beast. Most of the rock lies underneath the surface. Vištytis Boulder has an unusual shape: on the top it has a trough-shaped indentation which is often called the Devil's Foot and which collects rain water. The bottom part of the rock has been unearthed when laying a road nearby. The legend has it that this large rock has once been sacred and magic and that people used to pray to it and use it as an altar to light the eternal flame and make sacrifices to gods.

Vištytis Windmill, also known as Kanapkis – the only remaining windmill in Sūduva region with technological equipment. Although it used to be a working tool once, now it only stands as a reminder of the old crafts that were once present here. There also used to be an ethnographic museum in the windmill with valuable exhibits which were later taken to Vilkaviškis Regional Museum.

For more information about Vištytis Regional Park see:

Vištytis Regional Park Directorate
Address: 8 Vytauto Str., Vištytis,
LT-70346 Vilkaviškis District,
Tel.: 8-342-63581
Tel./fax: +370 342 63532
Email: info@vistytis.lt
Website: http://www.vistytis.lt

MARIJAMPOLĖ

Marijampolė is also called the capital of Sūduva. It is the seventh largest city of Lithuania situated on both sides of the Šešupė. Marijampolė is rich with its cultural heritage objects; however, it is not behind the times, it is modern and attractive for all types of tourism. New monuments for the most famous personalities of the region and Lithuania, beet and works are currently still being constructed. Recreation parks are being renewed in the town, the number of newly arranged recreational and leisure territories, hospitality and catering institutions is growing. New recreation areas are being created at the park of the Marijampolė Lagoon (dam of the Šešupė). The Poetry Park was awarded a special prize of the year for uniqueness of solutions by the Architects Association of Lithuania.

Protected areas

Strict reserves

Žuvintas Strict Nature Reserve. It is the biggest swamp complex with a lake in Lithuania, an important location for breeding and migration of birds. It occupies a territory of 5,983 ha.

Liūliškynė Strict Nature Reserve. . Communities of moist broadleaf forests with hornbeams and habitats of plant species listed in the Lithuanian Red Book are preserved here.

Buktbalė Sstrict Nature Reserve. Standard communities of broadleaf forests and habitats of plant species listed in the Lithuanian Red Book are preserved here.

Reserves

Amalvas Botanical-Zoological Reserve. The remaining part of Amalvas swamp and lake is a botanically and zoologically valuable area that makes a part of Žuvintas ecosystem.

Žaltytis Botanical-Zoological Reserve. It is a typical eutrophic lake with characteristic flora and fauna.

Liepakojai Botanical Reserve. Standard communities of broadleaf forests and habitats of plant species listed in the Lithuanian Red Book are preserved here.

Kiaulyčia Botanical-Zoological Reserve. Swamp and meadow birds, communities of sedge meadows, habitats of plant species listed in the Lithuanian Red Book.

Želsva Botanical-Zoological Reserve. Communities of moist broadleaf forests with hornbeams and their fauna characteristic to the south western Lithuania, habitats of plant species listed in the Lithuanian Red Book.

ATTRACTIONS

Museums

Marijampolė Local Lore Museum

Objects reflecting history, household and culture of Sūduva region exhibited in the museum provide conditions to explore and possibilities to learn in untraditional, cultural environment.

Two ethnographic clubs are working, educational programmes, get-togthers and other events are currently being organized in the museum. Creative pottery workshops have been organized since 2008.

Educational programmes carried out by Marijampolė Local Lore Museum correspond with social education areas of elementary and secondary schools. Pre-history and history of Lithuania, traditions, religion, cultural heritage of the Lithuanian nation are explored in the programmes.

The museum can accept groups consisting of up to 25 people at a time.

Address: Vytauto Str. 29, LT-68300, Marijampolė.
Tel.: +370 343 56 288, +370 343 54 575, +370 343 93 042
E-mail: markrmuziejus@gmail.com
Website: www.marijampolesmuziejus.lt/

Manors

Kvietiškis manor and park

Kvietiškis manor is closely related with counts Butleriai who founded this manor in 1717 and managed it for a long time. A church and a monastery near it were constructed in 1758 at the initiative of the countess P. Butlerienė. We are thankful to counts Butleriai for founding Marijampolė town.

At the moment Kvietiškis manor and park have historical, architectural and cultural significanc including wooden manor palace. Many limes, maples, oaks, ashes, firs and other trees grow in the manor park which currently belongs to Marijampolė College.

City parks

Poetry Park is located in the town centre, at the coffluent of the Jevonis and the Šešupė. Its area reaches 4.36 ha. About 100 various species of trees and brushes grow in the park. The Poetry Park is fully reconstructed. The shores of the Javonis flowing through the park and the bank of the Šešupė were tidied up. The park is decorated by flexible-shape benches, modern and economic lighting, afforests, a colourful playground in the recreational area, and fountains. A song performed by Vytautas Kernagis "Kai sirpsta vyšnios Suvalkijoj" was commemorated in the park.

Park of the lagoon

The lagoon of Marijampolė overflew after damming the Šešupė at Kvietiškis. A 150 meter wide park was planted on both sides of the Šešupė where about 80 thousand of local and other types of trees and brushes are growing. A resort is also founded here. Pedestrian paths, beaches, boat piers, playgrounds are arranged in the island located in the lagoon. Various cultural and sports events are taking place in the resort.

Mounds

Piliakalniai Mound is situated in the territory of Marijampolė municipality, to the North of Šunskai, on the left bank of the Rytupis. It can be reached by the road connecting Marijampolė with Šunskai, by driving behind Šunskai towards Kazliškiai. The mound is hard to find.

Kumelioniai Mound is situated in the territory of Marijampolė municipality, 1.5km to the south of Kumelioniai, on the left bak of the Šešupė. The Šešupė and hollows of its valley surround the mound from the south and the east and there is a deep Uosupėlis valley from the north. The landing of the mound is oblong.

Lakinskai Mound is situated on the cape of the height on the right bank of the Šešupė. It is said that eternal fire in the honor of the Thunder was fired on the stone, on the landing of the mound. There is a stone with a "human foot" in the landing of the mound. The moud is hard to find.

Padovinys Mound is situated in the territory of Marijampolė, to the north of Padovinys (Liudvinavas eld.). It can be reached by a highroad connecting Marijampolė with Padovinys just before the branching of the road to Vaitiškiai after turning to the left towards the north and driving 300m. It is situated on the left in the western side.

Šakališkiai Mound is situated at the outskirts of the territory of Marijampolė municipality, in Šakališkiai village (Igliauka eld.), on the right bank of Šlavanta Creek. It can be reached by a highroad connecting Marijampolė with Prienai by turning in Šakališkiai towards Daukščiai, by turning left towards the south west in 280m and driving 550m. It is situated in the front.

Varnupiai Mound is situated 13km to the south east from Marijampolė. Currently, International Live Archaeology days are being organized during Kirvakalnis festival at the foot of the mound.

*You can also visit **Liudvinavas Meškučiai** mounds in Marijampolė district.*

Birdwatching locations

Žaltytis Lake. Birds such as black tern, white-winged tern, mute swans, Mediterranean gull, ferruginous duck, tufted duck, pochard, floating ducks, trigger, sandpiper, godwit, snipe, travnik, montagu's harrier, marsh harrier and others breed here.

Educational trails

Bukta Natural-Educational Trail. There are *2 routes* of this educational trail: *1.7km and 1.3km long.*

Bukta Forest is one of the most interesting forests in Lithuania. You will get to know preserved forest habitats, species of plants and animals better after making a visit to Bukta Forest – one of the most interesting forests in Sūduva distinguishing itself for the abundance of natural values.

7 stations for familiarization with hornbeam, alluvial forests, swampy, deciduous forests, with plant and animal species, protected plants and animals, ancient trees that are growing around the pathway are established.

You will find the path on the left side of the road connecting Marijampolė with Krosna, at the 14th kilometer.

Address: Bukta forestry
Tel.: +370 343 22025
E-mail: bukta@takas.lt
Website: www.mmu.lt

Active leisure

Water tourism routes

Lovers of water tourism are invited to spend summer holidays and weekends actively canoeing along the River Šešupė. Canoeing in the Šešupė, spending time in the nature is the best recreation and a method of rejuvenation.

For more information on canoeing in the Šešupė visit:
http://www.marijampoletic.lt/leidiniai/sesupe/Default.html
http://www.marijampoletic.lt/leidiniai/lankstinukas/02.jpg

Other types of active leisure entertainment

Marijampolė Aero Club

It offers parachuting and sightseeing flights by plane during which you can enjoy the nature from a bird's flight. Marijampolė Aero Club invites to visit Sasnava aerodrome to enjoy parachute jumps, and for lovers of active entertainment – to try the feeling of a parachute jump themselves. Gazebos, resorts, playgrounds, a pond with a beach are established, fishing is organised for leisure of aerodrome visitors.

Address: Marijampolė mun., Sasnava eld., Kuzai vlg.
Tel.: +370 687 32143
E-mail: alvydas@marizone.lt
Website: www.marizone.lt

Equestrian Club "HORSINA"

It offers training, supervision of sports horses, riding courses for children and adults. The club organises horce races. A horse-drawn carriage can be rented – it is a perfect weekend entertainment for nature lovers and active leisure lovers.

Address: Marijampolė mun., Trobiškiai vlg.
Tel.: +370 343 59 925

ACCOMMODATION

Viešbučiai

4* hotel "MERCURE "

A four star hotel "Mercure Marijampole" is situated in the centre of Marijampolė. It has 47 rooms and attracts customers visiting for business, leisure and other purposes. There are three conference halls provided with modern equipment in the hotel.

A "Green Key" certificate was awarded to the hotel on the 6th of April, 2012. *This programme comprises hotels sparing natural resources and encouraging environmental and safety consciousness of employees and hotel guests. "We are glad that hotel guests support this initiative and the majority of them contribute to the implementation of the programmme – they save electricity, power, choose frequency for changing linen and towels themselves. And we see not only ecologic but also obvious economic benefit."*

Address: J. Basanavičiaus a. 8, Marijampolė
Tel.: +370 343 97 778
Fax: +370 343 31 011
E-mail: h9570@accor.com
Website: www.mercure.com

Rural tourism farmsteads

1. Farmstead „Bukonys"

It is the first official rural tourism farmstead in Marijampolė municipality. It is cozy, interesting, nicely managed and constantly renovated, promoting active and healthy recreation during all seasons.

Address: Bukoniai vlg., Marijampolė distr.
Tel.: +370 610 08 806
E-mail: zyraiva@zebra.lt
Website: www.bukonys.lt

2. Alaburdai Rural Tourism Farmstead

The farmstead is situated in Marijampolė district, Mačiuliškiai village, at Alaburdai Lake. Different types of entertainment are offered. *Distance from Kaunas is 33 km, from Marijampolė – 22 km.*

Address: Mačiuliškiai vlg., Sasnava eld., Marijampolės distr.
Tel.: +370 652 57 002
E-mail: info@alaburdai.lt
Website: www.alaburdai.lt

3. Farmstead of the Karpavičiai

A spacious farmstead at Bukta Forest is waiting for guests all year long. A fostered park occupying a large area of the territory, blooming flowers, decorative trees and brushes, ponds with goldfish, footbridges, cozy gazebos, and banquet halls promise not only romantic recreation but also great environment.

Address: Pabukė vlg., Marijampolė distr.
Tel.: +370 687 96 000
E-mail: vkarakurtas@yahoo.com
Website: karpaviciusodyba.ten.lt

4. Farmstead „Grįžulo ratai"

A modern farmstead situated near Marijampolė, at the highway "Via Baltica".

Address: Kantališkės vlg., Marijampolė distr.
Tel.: +370 612 11 131
E-mail: info@grizuloratai.eu
Website: www.grizuloratai.eu

5. Farmstead „Baltaragio malūnas"

The farmstead situated on a bank of the swift Dovinė River in a former water mill will perfectly suit for recreation in a beautiful corner of nature.

Address: Gustaičiai vlg., Marijampolė distr.
Tel.: +370 618 04 906
E-mail: info@baltaragis.lt
Website: www.baltaragis.lt

For more information on Marijampolė Municipality contact:

Marijampolė Tourism Information
Address: J. Basanavičiaus a. 8, Marijampolė
LT-68000, Lithuania
Tel.: +370 343 91 538, +370 343 97 778
Website: http://www.marijampoletic.lt

KALVARIJA

Kalvarija municipality is located in the south-western part of Lithuania. In the south, it borders with the Republic of Poland. The surroundings of Kalavarija municipality are very picturesque – there are many hills and moundmounds.

The territory of the municipality is crossed by the Šešupė, the Kirsna, the Gazda and other rivers. There are many beautiful lakes. The largest one is Orija Lake. The Royal Park of Kalvarija is a precious object having cultural and historical value. Various social events are annually organized in the park. Orija and Jurgeženiai lakes and the Šešupė dam near Kalvarija became a centre of attraction for recreational tourism. The Šešupė is a very swift and crooked river liked by the water tourism lovers.

Protected areas

Nature reserves

Aguonis Geomorphologic Reserve. It is located in the municipality of Kalvarija and covers 329 ha. It is a protected part of the Šešupė landscape.

Grandai Botanical Reserve. It covers 185,52 ha. In 1992, Grandai botanical reserve was established near Juodeliai. The most valued areas are broad-leaved forests. There one can find such plants as bastard balm, broad-leaved sermountain, horse mint, saw-sedge, white lotus, ornamental clover, Eastern Marsh orchid and other rare plants.

Jurgeženiai Botanical Reserve. It covers 34,21 ha. In southern part of Jurgeženiai forest, there are unique broad-leaved forests in which one can find protected plant species.

Trakėnai Thelmological (Wetlands) Reserve. It covers 18,11 ha. The following plant species, which can be found in Trakėnai thelmological reserve, are included in the Red Book of Lithuania: bog orchid, fringed heartwort, Eastern Marsh orchid.

ATTRACTIONS

Museums

Kalvarija Region Ethnographical Museum

It was established in 1963 (in Kalvarija gymnasium premises). The valuable data about Kalvarija region, its history and well-known people are collected in this museum.

Address: Kalvarija gymnasium, J. Basanavičiaus g. 16, LT-69202 Kalvarija
Tel.: +370 343 21 060
E-mail: kalvar@kalvarija.lm.lt

Regional museum in Akmenynai Primary School.

The museum was established in 1988. There are 940 exhibits in the main fund of the museum and 420 exhibits in the subsidiary fund. The valuable regional material is collected here. It contains information about the existence of the school and surrounding villages.

Tel.: +370 670 45 574

City parks

The Royal Park of Kalvarija was formed in the south-western part of the city as a recreation area. There is a monument built for Lithuanian Mother – the unique monument across Lithuania. Various social events are annually organized in the park.

Mounds

Kampiniai Mound is located on a separate hill. The site is oval and oblong. The slopes are of moderate steepness. The mound is destroyed by the tillages, land lies fallow. Kampiniai Mound is near highway Via Baltica (E67), one has to turn to the country road on the right and to walk 400m.

Menkupiai Mound is located at the cape of an unnamed river. The landing is oval and oblong. The landing was wrapped by a rampart. Below the rampart the terrace is formed. Other terrace of 10m is to the north from the rampart. The slopes are steep. The mound is damaged by the tillages. Deciduous trees and firs grow on the slopes. It is accessible by driving on the road connecting Kalvarija with Vištytis (200) and turning to the right beyond Jurgežeriai towards Menkupiai.

Naujienėlė mound (Aukštakalnis, Kovakalnis) is located on the hill cape. The landing is oval. On the northern side of the mound, the rampart is formed. Trapezium foot settlement lies to the north from the mound. The mound is destroyed by the tillages. The landing lies fallow. The slopes are planted with firs. It is accessible by driving on road connecting Kalvarija with Bartininkai (via Patilčiai) and turning to the right in Margiai towards Naujienėlė.

Navininkai Mound was located on a separate hill, on the right bank of the Šaltinis. The landing of the mound was oblong with a rampart. There is no more information about the mound because the major part of it was excavated in the early 20th century and used for Alytus–Suvalkai railway. Only the following parts of the mound remained: the summit of 8m and foot settlement with artificial landing. The remains of the mound lie fallow and the trees grow on the slopes. The mound was mentioned in I millenium.

Papiliakalniai Mound is located on the separate hill. The landing is oval and oblong. It was wrapped by two circular ramparts. The first one was destroyed by ploughing and only terrace remained of the second one. The mound is planted with pines. This mound is also known as Makauskai, Pavyžupis and Piliakalnis. It is accessible by driving on the road connecting Kalvarija with Liubavas, and is situated behind Juodeliai.

Žalioji Mound is located on the top part of the big separate hill. The landing is square and the slopes have 2 terraces. The mound is very damaged by the tillages and it is planted with leafy trees. When driving on the highway connecting Kalvarija with Poland, near the border turn to the road on the right and approximately 3km away you will find the mound.

For more information about the mounds please visit: http://www.Mounds.lt

Viewpoints

Kačergai Mountain (height – 225m) is located at Lithuania and Poland frontier. An observation tower stands on the mountain and a beautiful Lithuania and Poland landscape opens from here. One can see the towers of the churches of 5 parishes – Liubavas, Jelenavas, Vižainis, Akmenynai and Gražikai. Also from here one can perfectly see the Šešupė crossing the frontier.

For more information about tours please contact us by phone: +370 691 78726
Website: http://www.dotas.lt/
Bunker coordinates: 449902, 6026390 (LKS)

Active leisure

Bicycle paths

Bicycle route **„Ten, kur tyvuliuoja ežerai"** is designed for active tourism lovers. It is recommended to ride a bicycle for 52km and to visit the following objects: *Kalvarija – Summer resort near Kalvarija – Orija Lake – Gazda River dam – Sangrūda – Mergutrakis ozas – Salaperaugis Lakes – Reketija Lake – Liubavas – Jurgežeriai Lake – Summer resort "Gintaras" – Kalvarija.*

Water tourism routes

For more information about the Šešupė river route please visit:
http://www.marijampoletic.lt/leidiniai/sesupe/Default.html
http://www.marijampoletic.lt/leidiniai/lankstinukas/02.jpg

Educational trails

"Molotov Line" Fortifications. Kalvarija is situated in the intersection of Kaunas and Alytus fortified regions. The bunkers built on the Molotov Line were of various types: concrete bunkers (pillboxes) with two and three machine-gun systems, concrete bunkers (pillboxes) with anti-tank gun, two cannons and two machine-gun systems, also command post or observation posts without any munitions. This historical heritage was cleaned up by children and youth club ARKA which promotes it and tries to attract tourists.

Other types of active leisure entertainment

Kalvarija Zoopark has the following exotic animals: Cameroon sheeps and goats, Jacob's sheeps, ponies, Siberian goats, llamas, zebras, fallow-deer, red deers, David's deers, camels, Scottish cows, porcupines, Vietnamese pot-bellied pigs, racoons, monkeys, tigers, wolves and a lion.

Among many mammals one also can find birds: ostriches, peacocks, pheasants, pigeons, parrots and many water birds.

There is a playground for the little ones. They can ride ponies and enjoy their time together with their parents.

The zoopark is established near Kaunas–Marijampolė–Suvalkai road, 7km away from the border with Poland, 25km away from Marijampolė.

Address: Trakėnai vlg., Kalvarija distr.
Tel.: +370 616 34 220
E-mail: zootrakenai@gmail.com
Website: www.zooparkas.lt

ACCOMMODATION

Rural tourism farmsteads

1. „Gazdų vandens malūnas“

It is a farmstead established near the Gazda River and surrounded by a forest. This is a perfect resting place for people who seek peace and privacy. The visitors can enjoy falling water sounds – it gives an impression that it is raining outside.

Tel. +370 611 19 611
Website: https://www.facebook.com/sodybamarijampole

2. „Suvalkijos dvaras“

This farmstead was established in 2007 in outstanding nature surroundings. It is environed by pine forest and landscape of Suvalkija flats. The farmstead is established in a really attractive place: quiet hilly place with forest; 1,5km away you can find a highway VIA Baltica.

Address: Trakiškiai vlg., Kalvarija distr.
Tel.: +370 670 71 833
E-mail: info@suvalkijosdvaras.lt
Website: www.suvalkijosdvaras.lt

3. R. Sinkevičienė's Rural Tourism Farmstead

Address: Gazdai vlg., Sangrūda eld.p, Kalvarija distr.
Tel.: +370 611 19 611, +370 615 52 614
Website: turistams.50megs.com

4. Kvietkinė Rural Tourism Farmstead

Kvietkinė rural tourism farmstead is established near Kvietkinė Pond. There one can find a sport stadium and use boats. Fishing is allowed here.

Address: Kvietkinė vlg., Kalvarija distr.
Tel.: +370 698 26843
E-mail: g.zilinsko.zilina@gmail.com

KAZLŲ RŪDA

The centre of the municipality, Kazlų Rūda, is a distinctive town with deep-rooted traditions. The small-scale entrepreneurship thrives in Kazlų Rūda – wholesale and retail trade, services. The old town of Kazlų Rūda has become very lively. The most part of Kazlų Rūda is covered by forests; therefore, there are many recreational sites there. Kazlų Rūda is crossed by the following rivers: the Rūdupis, the Pilvė, the Višakis, the Jūrė, the Nova and the Judrė. The tourists like to stay in rural tourism farmsteads of Kazlų Rūda municipality. It is a great place for resting.

Protected areas

Nature reserves

Raudonplynis Landscape Reserve

It was established in order to preserve natural landscape complex of Kazlų Rūda – continental dune ridges and dunes.

Novaraistis Ornithological Sanctuary was established in order to preserve a place in south-western part of Lithuania in which many birds live and incubate. The greatest value of the sanctuary – rare types of birds because of which Novaraistis is well-known not only in Lithuania but also across Europe.

Novaraistis attracts water birds, also such rare types as black-necked grebe, whooper swans, migrating geese and canes. Aside from the birds included into the Red Book, there are 33 bird types included into the European Union List of Protected Species.

Kazlų Rūda Landscape Reserve was established in order to preserve a landscape of alluvial flats crossed by river valleys. The major part of the reserve meets the selection criteria of important nature protection areas.

Kazlų Rūda Botanical and Zoological Reserve was established in order to preserve pine and black alder forests in south-western region of Lithuania..

Višakis Valley Botanical Reserve (122,2 ha) was established in order to preserve aquatic, field and wet forest plants typical for this valley, also three plant sites included in the Red Book of Lithuania.

ATTRACTIONS

Museums

Kazlų Rūda Forest Museum invites visitors to familiarize themselves with natural resources, fauna and flora, cultural life etc. Information about forest regeneration, formation and protection is presented on the stands. 4 dominant forest types with their fauna and flora are also represented. A fair part of the museum is dedicated to hunting. The exhibits include small forest predators, horns, stuffed animals such as water and forest birds. There are 23 stuffed animals and 104 stuffed birds. All visitors are informed about forest status, recreation and nature protection. *The forest museum includes information centre of Kazlų Rūda Forest Directorate.*

Address: Miškininkų g. 1, LT-69421 Kazlų Rūda
Tel.: +370 343 98 921
E-mail: info@krmmu.lt
Website: http://www.krmmu.lt

Manors

Antanavas Manor. The manor covers 2,5 ha area and is located 5km away to the east from Pilviškiai, near the right bank of the Šešupė. It is an old manor established during early Sūduva colonization. This manor is older than Pilviškiai. The manor had a chapel where land lords where buried.

The manor park was established in the 19th century and its plants exist till now. The following local trees grow in the park: downy birch, bird cherry, Norway maple, ash, small-leaved lime. Also one can find the following types of rarer trees: 15m alley of northern white cedar, 'Schwedleri' Norway maple and Swedish whitebeam. In 1986, the park was declared a local monument.

Miestu parkai

Kazlų Rūda City Park

Kazlų Rūda City Park is the main place for social events such as annual City Days, Orchestra Fiesta, Midsummer Day, other celebrations and concerts. The residents and visitors of Kazlų Rūda City and Municipality like to spend their leisure in this park.

Mounds

Griešiai Mound Mound is located on the top of the long and narrow hill in Griešiai Forest on the southwestern side. The slopes are of moderate steepness, 4–6m tall. The mound is planted with seldom pines. It is also known as **Rūdupis**. In 1965, the mound was examined by the Lithuanian Institute of History. The mound was formed in the Ist millenium.

In order to visit it you have to drive on the road connecting Antanavas and Armališkiai, turn to the left (N) in Rūdupiai, drive 200 m on a forest road towards Krūveliai, turn to the left behind the corner and to walk 100 m (W).

Educational trails

„Pažintinis miško takas“ is a project planned and upholded for many years. Its length is 4km. It is a recreational infrastructure designed for educational tourism representing the forest enterprise, flora and fauna, region history etc. The educational trail includes forest routes, information system such as stands, information index, signs, observation sites, also summerhouses, outdoor furniture, sculptures and other educational elements. The trail is open for everyone.

Each forest trail object has an information stand: “Attractions in the forest enterprise”, “Forest trees”, “Forest animals”, “Mushrooms. Berries”, “Forest protection”, “Burning of wood charcoal and iron melting” etc.

MForesters hope that this trail and its installations will be used for the purpose intended. Foresters of Kazlų Rūda wish you a pleasant time in the educational forest trail!

For more information please visit: http://www.krmmu.lt/index.php/lankytinos-vietos/paintinis-miko-takas

Active leisure

In 2011, **STIHL Rope Park** was opened in Kazlų Rūda. The park situated in the southern part of the city has four tracks: one for children and three for adults. They are marked with different colours: green – for warming-up, blue – moderate complexity, red – obstacle course for extreme people and black – very dangerous. These tracks have the obstacle course of 7–14 m height. The yellow obstacle course is for children. The rope park includes 59 tasks; total length of tracks is 1035 m.

Kazlų Rūda Rope Park is the first such park in Suvalkija. Kazlų Rūda Rope Park is almost as big as other adventure parks of Lithuania.

Address: STIHL Rope Park, S. Daukanto g. 7a, LT-69437 Kazlų Rūda
Tel.: +370 623 44 111
Website: http://www.stihlvirviuparkas.lt/apie-mus

ACCOMODATION

Rural tourism farmsteads

1. Violeta Aguonienė's Rural Tourism Farmstead

The farmstead is surrounded by beautiful forests of Kazlų Rūda and ponds full of fish. We are inviting all the people who want to enjoy nature peacefully. The surrounding forests are full of mushrooms and berries.

Address: Judrarūdė vlg., Kazlų Rūda mun.
Tel.: +370 698 87 783
Website: http://www.violetosranca.lt/

2. Povilas Mėdys's Rural Tourism Farmstead

The farmstead is surrounded by beautiful forests of Kazlų Rūda. It is perfect for those who want to rest conveniently. There is also a pond full of fish.

Address: Čečetai vlg., Kazlų Rūda mun.
Tel.: +370 698 40 145

3. Saulius Eidukonis's Rural Tourism Farmstead

It is the perfect place to rest. The farmstead has a sauna. Services: rent of boats and fishing tools, mushroom and berries picking.

Address: Jūrė vlg., Kazlų Rūda mun.
Tel.: +370 685 34 248

4. Vida Litvinienė's Rural Tourism Farmstead

The farmstead is surrounded by beautiful pine forests of Kazlų Rūda and clean ponds. These ponds are full of fish and crayfish. The nature is very beautiful. The surrounding forests are full of mushrooms and berries. We are inviting all the people who want to stay in a real village and to enjoy nature peacefully. The overall territory is 6 ha.

Address: Judrarūdė vlg., Kazlų Rūda mun.
Tel.: +370 698 23 533
Website: www.pasmuka.lt

5. Aldona Stančiauskienė's Rural Tourism Farmstead

It is the perfect place to rest. The farmstead has a sauna. Services: rent of water tourism inventory, playgrounds for children, mushroom and berries picking, fishing.

Address: Katinai vlg., Jankai eld., Kazlų Rūda mun.
Tel.: +370 687 86 390

6. Aidas Vosylius's Rural Tourism Farmstead

The farmstead is very beautiful and surrounded by picturesque environment. The farmstead has a pond and a sauna. Services: sauna, tub and playgrounds for children.

Address: Plačkojai vlg. 3, Jankai eld., Kazlų Rūda mun.
Tel.: +370 663 70 878

7. Rural Tourism Farmstead „Agurkiškės"

Rural tourism farmstead „Agurkiškės" covers 3,5 ha area. This farmstead is established in Agurkiškės village, Kazlų Rūda Municipality, 35km away form Kaunas. It is a cozy place surrounded by forests, perfect for those who want to enjoy nature with all modern conveniences.

Nuotraukos iš sodybos archyvo

Address: Girios g. 13, 15, Agurkiškė vlg., Kazlų Rūda mun.
Tel.: +370 657 63 922, +370 612 45 977
E-mail: info@agurkiskes.lt
Website: http://www.agurkiskes.lt
Farmstead coordinates: 54.8441140 (N), 23.5603020 (E) arba 54° 50' 38.81"(N), 23° 33' 37.09" (E)

ŠAKIAI

Šakiai region is characterized by the natural landscape which has been preserved in many localities. The Nemunas riverside crossed by small rivers and streams, patterned with mounds forms Panemuniai Regional Park. It was established in order to preserve the unique landscape of the lower reaches of the Nemunas and small rivers, precious and rare plants, nature ecosystem and the objects of historical and cultural heritage. Šakiai is one of the most eco-friendly and clean regions across Lithuania. This region has 7 State Reserves which are established in order to protect nature. Visitors and culture lovers are attracted not only by beautiful banks of the River Nemunas, but also by old manors in Gelgaudiškis, Zypliai etc, Sudargas mounds complex and many other protected cultural and nature objects.

Protected areas

Nature reserves

Novaraistis Ornithological Sanctuary was established in order to preserve a place in South-western Lithuania in which many birds live and incubate. It is included into the Natura 2000 network of protected areas. During the period of reproduction, many endangered species of birds stay in the reserve.

Nyka Landscape Reserve is established in order to preserve the complex of erosion valley of Nyka and Nykutė and endangered plants.

The Šešupė State Landscape Reserve, is established in order to preserve the landscape of the Šešupė valley.

Jotija State Hydrographic Reserve is established in order to preserve the lower reaches of the little crooked Jotija River of floodplain valley.

Aukspirta State Hydrographic Reserve, is established in order to preserve the lower reaches of the very crooked Aukspirta River of non-floodplain valley.

Liekė Landscape Reserve. It covers 204 ha area. One part of the reserve is in Kaunas region, Zapyškis eldership, and the other one is in Šakiai region. The reserve was established in order to preserve the landscape of erosion valley of the Liekė River in the lower reaches of the Nemunas River. The reserve is full of beautiful plants – Turkish marsh gladiolus.

Nova Hydrographic Reserve. It was established in order to preserve the valley of the Nova River in the limnoglacial flat plain (glacial lake), in 453 ha area.

ATTRACTIONS

Museums

Zanavykai Museum

Zanavykai Region Museum collects, keeps and presents the cultural heritage of Zanavykija. The museum contains ethnography, history, numismatic, photography, printings and folk art collections. The museum organizes various permanent exhibitions, constantly changing temporary exhibitions, interesting educational activities both for children and adults, and various traditional cultural events for the community.

Address: Beržų g. 3, Tubelių vlg., Šakių distr.
Tel.: +370 345 4 5635
E-mail: muziejininkai@zanavykumuziejus.lt
Website: www.facebook.com/zanavykumuziejus

Dr. Vincas Kudirka Museum

The Vincas Kudirka museum is the first new museum of the restored Republic of Lithuania dedicated to famous figure of the Lithuanian National Revival and author of the state anthem Dr. Vincas Kudirka. It is no coincidence that the museum was established in Kudirkos Naumiestis as this is where V. Kudirka lived and worked, and where the National Song, later to become the state anthem, was created. The museum opened its door on the 5th of December, 1998, in commemoration of the 100th anniversary of the creation of the anthem and the 140th birth anniversary of Dr. V. Kudirka.

The period of national awakening, during which Vincas Kudirka lived and worked, determined the theme of the museum exposition. The exposition presents the history of the region and the activities of the supporters of a monthly Lithuanian newspaper Varpas. One part of the exposition is dedicated to the activities of the editors, contributors, publishers, supporters and distributors of Varpas and to Vincas Kudirka. The other one is dedicated to the history of the town and its surroundings, and well-known people.

Address: V. Kudirkos g. 29, Kudirkos Naumiestis, LT-71317 Šakiai distr.
Tel.: +370 345 57 451.
E-mail: v.kudirkos.muziejus@lnm.lt

Lekėčiai Regional Museum

This museum preserves various ethnographic things, media publications, books, photos, money, medals and folders with recollections.

Address: Lekėčiai vlg., Šakiai distr.

For more information about the museums of Šakiai district please visit: http://tic.sesupe.lt/index.php?id=889&region=4

Forest Nature Museum

It is established in Lekėčiai forestry building. There are more than one thousand exhibits: stuffed animals, collections of moths and insects, other nature objects. Forestry officers will be happy to tell about the nature of this region. The museum is especially liked by children, though adults also find this museum exciting.

Address: Lekėčiai vlg., Lekėčiai eld. *(~1,5km away from the town centre towards Mikytai)*

Tel.: +370 345 47 760

Manors

Zypliai Manor

Zypliai manor is the most visited object in Šakiai region. Various presentations, conferences, meetings and celebrations are often organized here. On the weekends one can also see a theatrical performance.

The surrounding park covers 21 ha area. At first, only local trees grew here. Later two ponds were dug out and a lot of exotic trees and bushes were planted. A fountain stood in front of the manor and there were a few bridges via watercourses.

Now the park is full of the following valuable trees: sycamore and silver maple, pedunculate and northern red oak, white and balsam poplar, European and Russian larch, black pine, silver fir, silver and hairy birch, wych and field elm. The pride of the park is a paper birch of 75cm diameter. One of the biggest tree in the park is a common ash (diameter – 1,15m, height – up to 30m). Not very long ago the park had an impressive 360 years old oak. This oak fell over in summer of 2008 when the parish was celebrating its 200 anniversary. It was left there. You can visit the oak by walking down the hornbeam alley which is on the southern side of park, and by walking down the lime alley which starts on the western side and extends to the eastern side.

Address: Tubeliai vlg., Lukšiai eld., Šakiai distr.
Tel.: +370 345 44 123
E-mail: zypliu_dvaras@yahoo.com
Website: **http://www.zypliudvaras.lt**

Gelgaudiškis Manor

Gelgaudiškis Manor is a unique 21st century architectural ensemble of buildings on the left bank of the Nemunas in Gelgaudiškis village, Šakiai district. It is one of the biggest and original ensembles of Lithuania surrounded by the nature. The ensemble consists of the palace, outbuildings and the park.

In the renewed manor diverse cultural and educational activities have been taking place: art exhibitions, concerts, tours etc. The Gelgaudiškis Manor is surrounded by one of the biggest parks in Lithuania which is distinguished for its complex structure. It is believed that in ancient times there could be a sacral place because the pagans thought that forests with oaks, limes and pines were sacral. All the trees growing in the park are very old.

Address: Parko g. 5, Gelgaudiškis
Tel.: +370 345 55 279, +370 687 76 145
E-mail: edgapil@delfi.lt
Website: www.facebook.com/GelgaudiskioDvaras

For more information about the manors of Šakiai district please visit: http://tic.sesupe.lt/index.php?id=916&region=4

City parks

J. Lingis Cultural and Recreational Park (Šakiai) with summer stage for various events. The park was named after famous ballet-master Juozas Lingys who originated in Šakiai district, Gyliškiai village. Various cultural events and fairs are often organized in the park.

Mounds

Kukarskė Mound is located close to the junction of the Nemunas and the Šerenta, near Kiduliai. The height of its slopes is 10-20m. The slopes are very steep on the Nemunas side. On the eastern side of the landing, there is a rampart of 6m height, behind it there is a trench of 35m length. It is assumed that in this place the Kimelis Castle was standing. It was destroyed by the Teutonic Order in 1295.

Mastaičiai–Norkūnai Mound. On the left bank of the Nemunas River, between 2 unnamed rivers, there is a complex of archeological monuments which consists of one mound, 3 foot settlements and a location of the old port. The slopes of the mound are steep, 60–70°. Their height is 40m from the Nemunas side. The mound and hollows are overgrown with trees. On the northern slope there is a square pond of 50m length and 25m width. On the western and eastern side of the pond, there are ramparts of 2–-3 m height, which were formed using the soil of the pond. It is one of the most beautiful and biggest mounds of 14th–15th century in Lithuania.

The mound can be found in Kiduliai vicinity, 4km away to the west from Gelgaudiškis. It is accessible by going on the road connecting Kiduliai with Gelgaudiškis, then turning to the left behind a small ravine overgrown with trees and going 250m to the north.

Sudargas complex of 5 mounds is located on the bank of the Nemunas River, near the border with Kaliningrad. All 5 mounds are named: Balnakalnis, Žydkapiai, Bevardis, Pilaitė and Vorpilis.

An outstanding view opens when standing on **the Vorpilis Mound**, which can not be seen anywhere in Lithuania! Close by the mound the Nemunas River flows. On the cloudless day one can see Tauragė City which is located on the other side of the Nemunas River. The most sharp-eyed people say that they see the towers of Ragainė and Tilžė on the west.

Stulgiai Mound is also known as **Šančius, Prancūzų Apkasai**. The mound is located on the cape of the hill between the left bank of the Nemunas River and an unnamed river. The slopes are steep and of 25 m height. The mound was formed in the 1st millennium or the beginning of the 2nd millenium.

If you want to visit the mound, drive on the road connecting Plokščiai with

Kiduliai, turn to the right and drive north past the Stulgiai farms, 450 m away there will be a deep ravine on the slope of the Nemunas River, 300 m away from it to the south-west you will see the mound. You can bypass the ravine by going west 300 m more.

Plokščiai Mound is located approximately 1km to the south from Plokščiai town. It is often called as **Vaiguviškiai** mound. It is a fairly large and high flat surrounded by deep hollows. The eastern and northern hollow is crossed by the small River Vaiguva which watercourse extends to Plokščiai. It is as a unique place. The locals are going home by watercourse.

In order to visit the mound, go on the road connecting Plokščiai with Kubiliai, turn to the right near the Vaiguva River towards south and go 650 m. You will see it behind the confluence of the Vaiguva and an unnamed river.

Šilvienai Mound (also known as Pilaitė, Kubiliai, Šilvėnai, Piliukas) is a separate oval cone hill. Its oval and flat site is 25 m long, of 24 m width and covers 400 m2 area. The slopes are steep and of 5m height. The mound is planted with deciduous trees. It was formed in the 1st millenium.

The mound is located in Plokščiai vicinity and can be found by going on the road connecting Plokščiai with Gerdžiūnai and passing Prūdupis – 50m away to the right on the southwest.

Misiūnai Mound - is a single hill separated by a bay on the west. It is surrounded by the deep hollow, on its southern and eastern side the River Nykutė flows. The slopes on the north and east are downhill, and on the south they are very steep. The slopes are wrapped by the Nykutė, so they are destroyed in some places. The height of the slopes from the hollow side is 26 m, and on the western side – 7m. The mound and slopes are overgrown with trees.

The mound is located in Kriūkai vicinity. Go on the road connecting Plokščiai with Gerdžiūnai, turn to the left in Misiūnai village, go south towards the Nemunas River, 700 m away behind the 3rd farmstead turn to the right and go straight the fields 1,2 km – you will see it 250 m away to the east from the hollow.

Žuklijai Mound is located on the left bank of the Nemunas River, Kriūkai municipality, Žuklijai village. It is surrounded by hollows. The western hollow is crossed by the Pelutupis, the eastern one – by the Remtus (Žolupis). The slopes are of 15-20 m height. On the southern side, one can see the rampart of 10 m width and 1 m height. In the site of the rampart, the cultural layer was found.

Joginiškiai Mound is also known as Kalnas. It was formed in the 1st millennium or the beginning of the 2nd millenium. The mound is located on the cape of the hill on the left bank of the Jotulė, in the confluence with the Strazdupis. The mound is surrounded by the valley of the Jotulė and to the west from it one can see the tillages.

This mound is located in Kriūkai vicinity, 3km away from Kriūkai town. In order to find it, go on the road connecting Lukšiai with Kriūkai road, near Joginiškiai farms turn to the right and go east 300m; when you will reach the end of the forest, go 200m to the north on the forest path (you will find the mound behind the long and narrow hill).

Žemoji Panemunė Mound is located on the cape of the hill of the left bank of the Nemunas River. It is surrounded by the Nemunas valley. The slopes are steep and of 25–30 m height. Žemoji Panemunė mound was formed in the 13th–14th century.

The wooden stairs near the road connecting Zapyškis with Kriūkai lead visitors to the top of the mound. The site has a resort from which you can see an outstanding view of the Nemunas valley.

Šėtijai Mound is located on the cape of the hill on the left bank of the Nemunas and the Liekė. The slopes are steep and of 35 m height. The mound is planted with forest. The mound was formed in the 1st millennium or the beginning of the 2nd millenium.

The mound is located in Lekėčiai vicinity. You can find it by driving on the road connecting Pavilkijys with Zapyškis, turning to the right and going to the west towards Liekė.

Klepai Mound is located on the cape of the hill on the right bank of the Nova. The landing is square, extends to the east-west direction and its size is 60x40

m. On the east side, there was a rampart which was destroyed. Archaeologists found coals and burned clay in this area. The slopes are steep and of 6-7 m height. The mound is dated the 1st millenium.

It is located about 3 km away to the southwest from Sintautai. Go on the road connecting Turčinai with Sintautai, on the left side you will see the farms of Klepai, turn to the right and go south 200 m towards a farmstead, then turn to right and go west 150 m.

Turčinai (Ročkai) Mound and Turčinai old cemetery situated on the bank of the Šešupė is a proof of the Iron Age settlement. In 1934, when excavating the mound, 4 graves of people who lived in the 16th century were found. The remains of the ancient settlements were found to the north-west from the mound, behind the trench. Some uneven ceramic pieces were found. Archaeologists think that the Sudovians or Yotvingians lived here and disappeared in the 13th century. The mound was formed in the 1st millennium or the beginning of the 2nd millenium.

PThe mound is located on the cape of the hill on the right bank of the Šešupė in the confluence with an unnamed river. The rampart is semicircular, of 50 m length, 2 m height and 16 m width. The slopes are steep and of 12-13 m height. The landing was a bit destroyed by a trench made in the 16th-17th century.

Go on the road connecting Panoviai with Kudirkos Naumiestis, in the crossing to Sintautai turn to the right and go west 500 m, then turn to the left and go south 250 m.

Kudirkos Naumiestis Mound, also known as Napoleon's Hill, *is located 1,5 km to the south from Kudirkos Naumiestis and 100 m from Širvinta.* It is told that this mound was made by the French. The mound consists of an island of 5 m height which is surrounded by swampy fields and a sloppy trench along its southern side. The oblong landing of the mound covers 0,5 ha area. Its surface is flat, there is a small elevation, similar to a rampart, on the eastern side. The remains of the broken-down trenches are left on the western and southern sides. The findings are dated as of the1st14th century.

For more information about the mounds in Šakiai district please visit : http://tic.sesupe.lt/index.php?id=922&region=4

Natural monuments

There is a small **Vaiguva Stream** near the **Plokščiai (Vaiguviškiai) Mound.** It turns into the natural **Vaiguva River-Street**. It is as an extraordinary place. The locals are going home by watercourse. A few springs flows into the Vaiguva, therefore the water is clean and cold, and there is a lot of stones in the bed of the stream. The carriage-way of the river-street expands more than a half kilometer. Here you can have fun by wading and riding a bicycle. The car traffic is prohibited here in order to reduce the pollution.

200m away from Lekėčiai forestry you can refresh yourself with pure water from **Didysis Šaltinis**. It is the longest and wateriest spring of Rūdšilis. Formerly the left inflow of the Liekė (1,5 km long) was much more watery, evaporating even during frost.

Address: Lekėčiai vlg., Šakiai distr., *near road Lekėčiai – Mikytai.*

Birdwatching locations

The part of **Novaraistis Reserve** can be viewed from the **observation tower** designed for the visitors. Each year in September-October you can see thousands of cranes which migrate to the south from here. Do not forget to take your binoculars. The following infrastructure is established for birdwatching: a car parking site, an observation tower.

Educational trails

Educational trail of the park of Geldaugiškis Manor (2,5km long). Here you can see the following exotic trees: black pine, Eastern white pine, Northern red oak, European beech, European larch and red buckeye. There are more than 400 big oaks, some of them are 26 m height and have a diameter of up to 1,5 m. In the alley of 4-line silver maples, the common merganser breeds. It is included in the Red Book. A while ago the park of Gelgaudiškis Manor had the biggest and thickest fir across Suvalkija. It is thought that it was 155 years old. The park is full of interesting objects: the grave "Asesoriaus kapas", the hill "Velnio kalnas", the cemetery "Baronkapinės" (graves of the barons Koideliai), the hill "Pakaruoklių kalnas" and a pure water spring.

Lekėčiai Educational Trail (4 km long). The route is marked by arrows. Along the way, you will find 11 information stands. It is exciting to walk around, to look for woodpeckers and other birds and to freshen yourself up with pure water from a spring. For more information please visit: http://tic.sesupe.lt/index.php?id=986

Active leisure

Hiking trails

On foot via the Šešupė region

By walking this route, you will visit the most outstanding places of Vištytis vicinity. The route includes Poland, Kaliningrad and Lithuania territories.

For more information about the route please visit: http://tic.sesupe.lt/?id=747

On foot via Šakiai city

This educational trail through Šakiai is designed for travelers going on foot or riding a bicycle.

Beginning and end of the route: the monument of V. Kudirka near Šakiai Lake, its length is 5 km.

For more information about the route please visit: http://tic.sesupe.lt/?id=902

Bicycle routes

Biking along the Nemunas

You are suggested to travel on the left bank of the Nemunas which includes all northern part of Šakiai district. The banks of the Nemunas are really picturesque and exciting. There are a lot of objects of nature and cultural heritage. You can admire the outstanding landscapes. Panemuniai Regional Park extends from Gelgaudiškiai to Žemoji Panemunė. Moreover, here you can find cozy rural tourism farmsteads, mobile quays for small ships in Gelgaudiškis and Plokščiai, and in winter you can enjoy the skiing route in Kumečiai village near Kriūkai town. Along the Nemunas there is a biking route which extends from Gelgaudiškis to Kriūkai. There are no cars or other vehicles.

MRoute: Sudargas (10 km) Kiduliai (14 km) Gelgaudiškis (14 km) Plokščiai (16 km) Kriūkai (6 km) Žemoji Panemunė (5 km) Pavilkijys. Total–65 km of asphalt pavement, dirt road and bicycle path.

Biking through the Šešupė region (Poland, Lithuania)

The route includes Lithuania and Poland territories.

For more information about the route please visit: http://tic.sesupe.lt/?id=323

Water tourism routes

The Šešupė is crossing the picturesque flat plains. The surroundings are natural and quiet. This route is perfect for the beginners of water tourism, families and children, elderly and handicapped people. Canoeing via the Šešupė is a very fun, active and not expensive way to spend your leisure. A traveler exercises, admires the outstanding view, relaxes from daily routine, broadens his knowledge, meets new people, visits architectural and nature monuments.

The tourists are suggested to choose the length of route. They travel 13-22 km a day.

For more information about the canoe routes please visit : http://tic.sesupe.lt/index.php?id=17

ACCOMMODATION

Rural tourism farmsteads

1. Alvydas Šiuika's Rural Tourism Farmstead „Nemuno vingis"

Quiet, cozy and romantic farmhouse, scenic shores of the Nemunas River, wide, sandy shores, clean and clear water.

Address: Maštaičiai vlg., Kiduliai eld., Šakiai distr.
Tel.: +370 610 18 488
E-mail: nemunovingis@gmail.com
Website: www.nemunovingis.lt

2. Virginija Martišienė's Rural Tourism Farmstead „Slėnio namas"

The farmstead is surrounded by a forest. It is a great place for quiet family recreation.

Address: Piesčiai vlg., Kriūkiai eld., Šakiai distr.
Tel.: +370 37 335 159, +370 699 18 191

3. Arūnas Danielius's Rural Tourism Farmstead „Bičnamis"

Original farmstead is located in the shade of century-old trees. There are pond, swings and various extraordinary entertainments in the territory: terrace in the top of a tree, etc.

Address: Ažuolupių vlg., Šakiai distr.
Tel.: +370 686 45874
E-mail: bicnamis@gmail.com
Website: www.bicnamis.lt

4. Vida Galvelienė's Rural Tourism Farmstead „Kukarskė"

The farmstead is located in the shade of oak trees near the forest, 200m from the Nemunas River. During the season, the forest near the farmstead is rich in berries and mushrooms.

Address: Kukarskė vlg., Kiduliai eld., Šakiai distr.
Tel.: +370 682 42 595
E-mail: galvelienevida@gmail.com

5. Farmstead „Lauryn ė“

Fresh forest air and the surrounding greenery–just a few of the advantages offered to the guest by the hosts.

Address: Jančiai vlg., Lekėčiai eld., Šakiai distr.
Tel.: +37068663090
E-mail: sodyba.lauryne@gmail.com
Website: www.lauryne.lt

6. Edmundas Valavičius's Rural Tourism Farmstead „Margiškiai“

The farmstead is situated on the banks of the Nemunas River, where one can overlook the beautiful natural panorama. 600 m to the water. Nearby there is the complex of Sudargas hill forts. The farmstead with ethnographic elements is located in a remote area near the forest.

Address: Margiškiai vlg., Sudargas eld., Šakiai distr.
Tel.: +370 656 88 332
E-mail: margiskiai@yahoo.com
Website: www.margiskiai.lt

7. Rural Tourism Farmstead of Daiva and Sigitas Stanaičiai „Kumečiai“

The rural tourism farmstead "Kumečiai" is situated near Kriūkai town, on the slope of the Nemunas River, where you can enjoy a great view of the river. Old log house for recreation. A skiing slope with skiing lift is equipped near the farmstead for winter sports fans.

Address: Kumečiai vlg., Kriūkiai eld., Šakiai distr.
Tel.: +370 687 37 592, +370 682 22 797
E-mail: kumeciai@atostogoskaime.lt

8. Farmstead „Antkalnė“

The cozy farmstead is situated near Kriūkiai town, along the Nemunas River. Here you will enjoy the fascinating panorama of the Nemunas River that can be overlooked from the hill and the charming and enchanting images of nature in all seasons.

Address: Kumečiai vlg., Kriūkiai eld., Šakiai distr.
Tel. +370 615 36 104
Website: www.antkalne.lt

9. Virginija Rutkienė's Rural Tourism Farmstead „Suvalkiečio sodyba“

Ancient, ethnographic, authentic farmstead of the end of the 19th century, a large yard and garden, barn with old farm buildings, sauna and a small lake. Nearby there is a forest and the Nemunas River with five Sudargas hill forts. There is a good road to access the farmstead.

Address: Miško g. 4, Pervazninkai vlg., Sudargas eld., Šakiai distr.
Tel.: +370 447 72 934, +370 686 10 574

10. Alvydas Pečiulis's Rural Tourism Farmstead „Vinšnupis“

The farmstead is in a beautiful, secluded spot near Kiduliai town, approximately 1km to the Nemunas River. The farmstead is suitable for the recreation of families.

Address: Judriai vlg., Kiduliai eld., Šakiai distr.
Tel.: +370 650 19346
E-mail: alvydas@vinksnupis.lt
Website: www.vinksnupis.lt

11. Aušra Krisiukienė's Rural Tourism Farmstead „Mockynė"

The farmstead of Zanavykai region style is located in a very beautiful place in Lithuania, near the Nemunas River, on the hill. Here magnificent views can be enjoyed.

Address: Mikytai vlg., Lekėčiai eld., Šakiai distr.
Tel.: +370 345 62 616, mobile: +370 699 99 956
E-mail: mockyne@gmail.com
Website: www.mockyne.lt

12. Vita Valuntienė's Rural Tourism Farmstead „Valuntynė"

The farmstead is located in the center of Plokščiai town, near the church. The garden has a large terrace overlooking a magnificent view of the Nemunas River.

Address: Plokščiai vlg., Šakiai distr.
Tel.: +370 682 24 116
E-mail: vvaluntiene@yahoo.com

13. Rasa Pilkauskienė's Rural Tourism Farmstead „Dobilas"

Modern farmstead in a remote area. The farmstead is situated on the shore of a pond (47 ha) which appeared after damming two streams–Jotija and Orija.

Address: Voverės vlg., Kiduliai eld., Šakiai distr.
Tel.: +370 685 44 504
E-mail: sodybadobilas@gmail.com
Website: www.sodybadobilas.puslapiai.lt

Photo from the farmstead archive

14. „Poškynės sodyba"

The entire farmstead is surrounded by a beautiful, calm and orderly forest. Here you can escape from routine and worries. It is a great place for those who appreciate privacy and good rest.

Address: Naidynė vlg., Lekėčiai eld., Šakiai distr.
Tel.: +370 614 26 291

For more information about Šakiai district please contact:

Tourist information center of the Šešupė Euroregion
Address: V. Kudirkos g. 61/1, LT-71136 Šakiai
Tel.: +370 345 51 262
E-mail: tourism@sesupe.lt
Website: http://tic.sesupe.lt

VILKAVIŠKIS

Vilkaviškis district is an area of contrasts. One-third of the land area is well suited for recreation and tourism development. This area has 62 lakes, 14 hill forts. Vilkaviškis district uniqueness is that the area is close to two international borders– with Russia and Poland.

The area most suitable for recreation is the Polish frontier. For a long time the area was closed, human has not entered this territory for almost more than one decade. Currently, the routes to Poland from Gražiškiai eldership are open: Duoniškiai-Vilkupiai and Vygreliai-Sūduva, from Vištytis eldership – Varteliai-Burniškiai-Vižainiai. At the frontier, it is necessary to visit the extraordinary grove of larches, where one growing larch cannot be embraced by three men.

Lake Vištytis rippling between the hills is also attractive to tourists. Here lies Vištytis Regional Park. The 33 species of plants growing in the park and 14 species of birds are included in the Red Book of Lithuania. The park is convenient for cycling or walking. The third largest in Lithuania stone of Vištytis "Didysis pėduotasis" is looming on the outskirts of the park.

Canoeists enjoy canoeing in the River Šešupė. While conoeing the river, the landscape is constantly changing, the monotony is not felt. Paežeriai Manor homestead is an exclusive object of Sūduva area manors heritage. People are invited to visit the birthplace of J. Basanavičius and the Lithuanian national revival oak forest, to participate in educational programs and visit the traditional events.

Protected areas

Reserves

Širvinta Hydrological Reserve is intended to preserve the section of the Širvinta River in the middle of the river severely tortuous by the alluvial valley. *(Area - 184 ha).*

Virbalgiris Botanical and Zoological Reserve is intended to preserve the unique lime forest with different kinds of plants and animals. *(Area – 364 ha).*

Kylininkai Landscape Reserve. The areas of untouched nature retained numerous rare plant populations, the habitats of black storks, spotted eagles, cranes and other protected birds.

Pavištytis Geomorphological Reserve. The aim is to preserve the highest Lithuanian part of Suvalkai moraine uplands with the peaks of Dunojus, Pavištytis, Stankūnai, and Vyžaina valley.

Vištytgiris Botanical-Zoological Reserve. *The purpose is to preserve the typical broad-leaved forest communities with rich and heterogeneous flora and fauna.*

ATTRACTIONS

Museums

Vilkaviškis Area Museum

Valuables of the nature of the land (geology, flora and fauna), archaeology, history, ethno-culture, fine and applied arts, folk art, memorial material on famous people of the land and its emigrants are accumulated and stored in the museum. These are archaeological findings, natural objects, documents, material values, photo-documentary material, numismatics, bonistics, phaleristics, philately and philocarty, literature, works of art, posters, film and music libraries.

Here you can see furniture and household items of Suvalkija type house called "seklyčia". The three rooms exhibit the museum values donated by the museum patron, artist M. B. Stankunienė: the artist's personal belongings, creative examples, travel souvenirs and memorabilia of her mother's exile. Children can enjoy the interesting portrait dolls. After visiting the exhibitions, you can climb up to the Belvederis Tower and to admire the view overlooking the lakeside, Alvitas and Vilkaviškis surroundings.

Address: Paežeriai, Šeimena eld., LT-70372 Vilkaviškis distr.
Tel.: +370 342 46 399, +370 342 46 268
E-mail: vilkaviskiokrastomuziejus@gmail.com, vkmfondai@gmail.com
Website: **http://www.vkmuziejus.lt**

Dr. Vincas Kudirka Little Granary-Museum

In 1965, the teacher Stasys Ankevičius founded community museum in the homestead of dr. Vincas Kudirka native land. The memorial exposition equipped in the homestead's granary reflects the life and activity of the national movement leader, editor of the newspaper "Varpas", author of the Lithuanian national anthem, writer, publicist, translator, doctor Vincas Kudirka (1858-1899). On the second floor, the household items of Paežerys area are exhibited. *People willing to visit the museum have to apply in advance.*

Address: Paežeriai vlg., Pilviškės eld., Vilkaviškis distr.
Tel.: +370 342 46 399, +370 342 46 268.

Jonas Basanavičius Native Land - Museum

The homestead of a wealthy farmer with the layout of that period was restored in the native land of J. Basanavičius. Modern exhibition halls are equipped in the museum. All the tourists coming here visit, as it is considered, one of the largest oak-woods of the Lithuanian nationalist movement.

In 1988, the planting of Lithuanian national revival oak forest near the native homestead of J. Basanavičiaus was started. People were coming from all over Lithuania, as well as Latvia, Belarus and the Kaliningrad. They brought and planted oaks, limes, firs and other trees. Every weekend more and more people were coming, until they planted the area of 30 ha.

Currently, the oak forest covers the area of about 40 hectares. Every year the oak forest was growing. Now there are approximately 8,400 oak trees growing in the forest. Educational activities also take place in the museum: "When the earth is warmed by oaks" (Lith. "Kai žemę šildo ąžuolai"), "Acorn coffee – strength for the young, health for the old" (Lith. "Gilių kava – jaunam stiprybė, senam sveikata").

Address: Gimtinės g. 17, Ožkabaliai I vlg., Bartninkai eld., LT-70329 Vilkaviškis distr.

Tel.: +370 342 6 93 65

E-mail: j.basanaviciaus.gimtine@lnm.lt

Website: http://www.lnm.lt

Photographer D. Gvazdaitis

Manors

Paežeriai Manor homestead – is an exclusive object of Sūduva estates' heritage having historical, architectural, urban and landscape value.

Chestnut alley leads to the Paežeriai Manor. The old clustered oak grows in the park of the manor. The Paežeriai Manor park and garden covering the area of 12 ha adjoins the Paežeriai lake in the southern part. It is a mixed type park with flowing ponds and lime alleys.

Address: Paežeriai, Vilkaviškis distr.

Tel.: +370 342 46375

E-mail: administracija@paezeriai.info

Mounds

Piliakalniai mound – previous settlement and castle of the 5th-7th century. It is assumed that here was located the castle of the Duke Margiris. The villages of Margai and Peleniai located near the mound and some other facts suggest that it is true.

Pilikalniai Mound is in the south of Piliakalniai village, on the left bank of the Aista. Jonas Basanavičius considered the mound to be the location of the Castle of Pilėnai. He supported his opinion by the name of the nearby village Peleniai.

Piliakalniai mound is in the eldership of Bartininkai. To protect the mound, the place is equipped with touristic visiting routes, stairs, path, stand, rest sites, fireplace.

Pajevonys (Kunigiškiai) Mound. Pajevonys has always been famous for its beautiful surroundings. One of the attractions is Pajevonys (Kunigiškiai) Moundwith ancient settlement. This mound is called Castle Hill (Pilies kalnas). Here is a map of Pajevonys, the mound stand reflecting its history.

Ragaišiai Mound is about 1.5km northwest of the Pajevonys (Kunigiškiai) Mound . It is called Juodkalnis or Aspertavas. Juodkalnis was also defensive-guarding mound. Next to Ragaišiai Mound, there are even later traces of history– the ruins of military bunkers.

Vištytis Mound. Vištytis Mound is 2km to the south of the road connecting Vištytis with Kalvarija. The mound is 20m high, steep, with the slopes of 35-40 degrees. Since ancient times, the mountain was called the Hill of Pilė (Pilės Kalnas) and Mound (Piliakalnis).

Pavištytis Mound is located more than a kilometer away from Pavištytis village and 120m from the nameless lake in the northern part. In the western and southern parts, the mountain is surrounded by deep swampy ravines. The eastern and northern parts reach slightly higher fields. Pavištytis Mound is high and quite large natural hill of the hilly field.

Dabravolė mound with the ancient settlement is in Dabravolė village, located about 5 kilometers from Vištytis town. Eastern slope of the mound is steep, about 25 m high. Other slopes are somewhat lower and more inclined. At the foot of the mound, there is multi-trunk lime as if emphasizing its grandeur. 37 trunks are spreading out of its stump.

Šakiai mound is located on a separate hill, on the left shore of the stream Jevonis. It is told that the Temple of the Thunder was on this mound. From the Lithuanian ethnographic architecture element called Stogastulpis, located near the river of Saint John (Jevonis) to the mound of Šakiai, lies a beautiful valley of the stream with steep banks of the stream bed.

Natural monuments

Vištytis mythological stone. It was told that this large boulder was once considered sacred and magical. Therefore, people in ancient times used to pray at it, it was a former altar on which the eternal flame was burning and sacrifices were made to the gods. In 2000, Vištytis was recognized as geological natural monument.

The Great Stone of Lubiškiai is 2.8 m high and 4.5 m wide. The greatest part of the stone is underground. It is an example of oval shape Scandinavian granite in the Tadarinė forest glade. This stone is looming in a beautiful location at the bottom of the slope, adjacent to a smaller stone. These stones are surrounded by several hills dotted with groups of smaller stones.

Viewpoints

The Viewpoint of Three Lakes (Trijų ežerų regykla). At this place, one can see even three lakes, squeezed between the picturesque hills of Sūduva. Overlooking amazing views of the lakes Vištytis, Grabauskas and Pakalniai, as well as the landscape panorama of Pavištytis will leave indelible impressions.

Svirkalnis observation place, camping site. The region's highest hill Svirkalnis, the Širvinta flowing in the deep and picturesque valley– all of this will probably entice many nature lovers. By the way, this is the only place in Vilkaviškis district where water tourism lovers can pit their strengths in Širvinta water track of category IV during the spring season.

Educational trails

The Little Educational Trail of Šilelis (Mažasis Šilelio pažintinis takas), *the length of which is 2.4 km*, promises its visitors an exciting trip through the scenic forest of Šilelis and Vištytis Lake shore. The educational trail is in the Vištytis Regional Park.

The educational trail starts from the cliff in Šilelis forest, at the lake shore. Going further, you shall come across the "Witch's Broom" (Raganos šluota). It is a woody plant disease: accrete plant twigs densely grow up– it looks like a broom or mop caused by the impact of fungi, viruses, insects, more rarely by bacteria. You shall pass hollow trees whose bark cracked because of the thunderstruck. In the damaged areas, the wood decays, attracts birds, which form hollows with their beaks. Even squirrels can dwell such hollows. Walking down the coastline of Vištytis Lake, you will reach the highest fir tree with a height of up to 30 meters. You will reach the **Holly Springlet.**

At the lakeshore in Šilelis forest, fresh water springs from the Holy Springlet. You shall pass the anthill, they are protected in our country; the twin fir trees, two trunks of fir tree grown into one. The information provided on the information board will help to familiarize with local attractions, flora, fauna and other protected values.

The Great Educational Trail of Šilelis (Didysis Šilelio pažintinis takas), *the length of which is 7 km*, requires more endurance from the visitors, but promises an exciting journey. The educational trail is in the Vištytis Regional Park. This trail starts from the erosive circus – this is quadrant ravine open on one side in the slope of the hillside. The circus is formed when ground water coming into surface washes out the fine particles. More about this interesting geological formation can read on the information stand. Next to the stand, there is an observation place. From here, one can enjoy the view of Vištytis Lake and Rominta wood situated in area of Kaliningrad of Russian Federation. The small lake Pakalniai ripples at the outskirt of Pavištytis forest. On Pavištytis mound , one can admire the view of three lakes – Vištytis, Grabauskas and Pakalniai. It is also possible to access to the swamp– constantly wet area of land surface, the vegetation of which gradually turns into peat.

For more information about the routes of Vilkaviškis district please visit:
http://www.vilkaviskisinfo.lt/21212/=module=-virsus/turistiniai-marsrutai-po-vilkaviskio-krasta.html

ACCOMMODATION

Camp-sites

1. Campsite „Kapčius“

The campsite is located 2 km from the city, on the shore of Paežeriai Lake.

Address: Paežeriai vlg., Šeimena eld., Vilkaviškis distr.
Tel.: +370 342 57 070, +370 680 39 333
E-mail: camping@ziemys.net,kapcius@ziemys.net
Website: www.camping.ziemys.net

2. Campsite „Pušelė“

Campsite “Pušelė” is not only equipped with modern facilities, but it is also a resort, which is located on the shore of very clean and deep Lake Vištytis, with an area of almost 2,000 thousand hectares. Here you will find quiet rest and will be able to spend your leisure time. Camping area is 5.2 hectares.

Address: Žirgėnai village, Vištytis eldership, Vilkaviškis district
Tel.: +370 682 68 135, 370 342 47 555
E-mail: pusele@ktv.satela.lt
Website: www.pusele.lt

3. Campsite „Viktorija“

The campsite “Viktorija” is located on the shore of Lake Vištytis.

Address: Čižiškiai vlg., Vištytis eld., Vilkaviškis distr.
Tel.: +370 698 70 328, +370 342 47 515
E-mail: viktorija@viktorija.lt
Website: www.viktorija.lt

Rural tourism farmsteads

4. Farmstead „Karaliaus krėslas“

The farmstead “Karaliaus krėslas” is located on the bank of the picturesque and beautiful Stream Zanyla.

Address: Karalkrėslis vlg., Vilkaviškis distr.
Tel.: +370 698 18 928
E-mail: info@karaliauskreslas.lt
Website: www.karaliauskreslas.lt

5. Rural Tourism Farmstead „Garbarnė“

Our farmstead is located in a remote place, in the valley of Paikis Stream, in Vilkaviškis district, Rūda village, near Gižai town. The farmstead is adapted to pleasant and relaxing rest. Sauna house has maintained the spirit of sauna. Guests are introduced to the natural and plant provided power. Guests are welcome throughout the year.

Address: Rūda vlg., Gižai eld., Vilkaviškis distr.
Tel.: +370 620 69 592, +370 672 14 615

6. „Šeimos VILA"

In this farmstead, guest can stay in tents. Near the territory of the farmstead, there is a field of organic currants. Paežeriai lake is 1km from the farmstead. The farmstead is surrounded by clean ecologic zone i.e. 8 hectares of black currants.

Address: Būda vlg., Pilviškės eld., Vilkaviškis distr.
Tel.: +370 672 08 510, +370 675 59 260
E-mail: info@seimosvila.lt
Website: www.seimosvila.lt

7. Rural Tourism Farmstead of Laimutė and Stanislovas Petrukaičiai

Here you will find exceptional peace of mind – when the farmstead is ordered, there is only one group of guests. Ancient traditions and modernity are well combined in the farmstead, all amenities provided. The farmstead is near Wigry Lake.

Address: Vygreliai vlg., Gražiškiai eld., Vilkaviškis distr.
Tel.: +370 342 56 063, +370 687 76 038, +370 698 03 019
E-mail: stanislovas@mail.lt

8. Petronėlė Arbatauskienė's Rural Tourism Farmstead

For those who want to relax and spend time purposefully, we offer a farmstead with ethnographic elements. It is located in Vištytis town, on the shore of the beautiful Lake Vištytis (10 m from the shore).

AAddress: Žvejų g. 2, Vištytis, Vilkaviškis distr.
Tel.: +370686 79 344
Website: vistyciosodyba.sesupe.lt/

9. Algimantas Džermeika's Farmstead

The farmstead is located in a beautiful, mountainous corner surrounded by lakes – at the outskirts of Suvalkija, in a large area of 2.6 ha. After coming down from the mountain, you will find Vygreliai Lake. Next to the farmstead, there is also a pond and an impressive oak with a trunk diameter of which is 2 m and height - 11m. Summer shade and observation site are equipped in the oak.

Address: Vygreliai vlg., Gražiškiai eld., Vilkaviškis distr.
Tel.: +370 659 56 281

10. Farmstead of the Rakauskai

Modern farmstead adapted for feasts, picnics, birthdays and relaxation.
Address: Obelupiai vlg., Šeimena eld., Vilkaviškis distr.
Tel.: +370 687 45 806, +370 685 20 352
Website: www.rakauskusodyba.lt

11. Rural Tourism Farmstead of the Babeckai

A stream is flowing through the entire territory of the farmstead. There are two bodies of water, outdoor furniture.

Address: Bartninkai, Vilkaviškis distr.
Tel.: +370 602 09 131
E-mail: ernestas.babeckas@gmail.com

12. Jonas Mačys's Rural Tourism Farmstead
Quiet place. The farmstead is 1km away from Vištytis Lake.

Address: Žirgėnai vlg., Vištytis eld., Vilkaviškis distr.
Tel.: +370 686 55 469
E-mail: dainius.macys@lt.g4s.com

For more information about Vilkaviškis district please contact:

Vilkaviškis Tourism and Business Information Center
Address: J. Basanavičius al.7, LT-70101 Vilkaviškis
Tel. / fax: +370 342 20 525
E-mail: info@vilkaviskisinfo.lt
Website: www.vilkaviskisinfo.lt

SUWAŁKI REGION

Protected areas

The Wigry National Park

The Wigry National Park – is a special district due to the highland landscape that was formed during the last glaciation. It is the only national park in Poland that has that many lakes. There are 42 lakes here. The Wigry Lake is the biggest, deepest and most attractive lake. A special attention should be given to small forest lakes. Rivers running through the Wigry National Park deserve attention as well. The Black Hancza is the longest river that is also noted for the most attractive kayaking route in the country.

The northern part of the park features hilly landscape typical of various post-Ice Age conformation forms. The southern part is more even and it is located in the sandy soils of Augustow where broad and mixed forests grow. The park is located in the northern part of the Augustow Wood. More than ten types of orchid species and several types of moss witness a clean weather. The park also features a rich fauna. 800 types of animals reside here.

There are 250 km of marked walkways and cycle routes, water tourism routes (along the Black Hancza River and the Wigry Lake), and educational trails for tourists. Beaches and bathing waters are located in Krzywe (near the Black Hancza), in Stari Palivarke, and in Gawrych-Ruda (near the Wigry Lake).

Former Camaldolese monastery complex is located in the Wigry Peninsula the most valued part of the Suwałki Region.

For more information on the Wigry National Park apply to:
Tourist Information Centre of Wigry National Park
Address: Krzywe 82, 16-400 Suwałki,
Tel.: + 48 87 56 32 562, + 48 87 563 25 77
Fax: + 48 87 563 25 41
Email: wigry_pn@su.onet.pl
Website: www.wigry.win.pl

Suwałki Landscape Park – is one of the most beautiful corners of Poland. The local and foreign tourists are attracted and enslaved by the exclusive post-Ice Age landscape with diverse forms of the new glacial conformation (kames, eskers, moraines, river valleys, rocks, and valley lakes). Tourist Information Centre can be found in the seat of the Suwałki Landscape Park in Malesowizna Turtul village. One can obtain publications about nature and tourism as well as rent tourism equipment here. Tourists can spend time in the Suwałki Landscape Park horse-riding, fishing in the cleanest Polish lakes, kayaking along the Šešupė River, or in the Yotvingians Fortress rope park. In winter Jesionowa Mountain attracts skiers.

Tourism facilities of the Suwałki Landscape Park include the Hancza Lake which is the deepest lake in Poland and lowland Europe. The waters of the lake fill a deep post-Ice Age valley. The Hancza beach is very special. It is covered with big boulders. The boulders occurred in the valley of the old dead ice lake during the melting period. The biggest boulder is the border boulder exceeding 11 metres and lying on the eastern shore of the lake. It is acknowledged to be a natural monument. The fauna of the spineless of the lake is also worth attention. Due to particular characteristics of the Hancza Lake, **the Hancza Lake** (in Polish – Jezioro Hańcza) water and landscape reservation has been established here.

Suwałki Landscape Park
Address: Malesowizna–Turtul, 16-404 Jeleniewo
Tel.: +48 87 569 18 01
Fax: +48 87 569 76 36
Email: zarzad@spk.org.pl
Website: www.spk.org.pl

Augustow

Beautiful lakes, pine and spruce forests, fresh air and picturesque landscapes. Augustów is a special city, which has been delighting tourists with its beauty in all seasons for many years. Tourists who want to spend their time actively are offered canoeing, sailing and horse riding trails.

The interesting blue bicycle path (22 km) is built in Augustów city and its volost. The Augustów Directorate of Forests equipped the horse trails (88 km), winding through various woods and meadows, stretching along the Augustów Canal. The routes of Augustów shipping vessels are offered for family leisure. Apart from the listed services, guests are also offered to visit the sports and recreation complex. Augustów city offers many different services to satisfy the whims even of the most demanding tourists.

Active leisure

Water tourism routes

The landscape of Augustów surroundings is mainly affected by the Augustów Forest, and an abundance of lakes– Simnas, Mėta (Polish Necko), Baltasis (Polish Biale), Studzieničnė (Polish Studzieniczne) and several smaller lakes. In summer, the lakes attract sailing enthusiasts. Boat and gondola tours, during which you can admire the surroundings Augustów, are very popular. Tourists who do not avoid greater physical load choose to hike with canoes, which are very popular in the region. Canoeing they can reach all the most beautiful corners of Augustów region. For many years, tourists are very attracted to canoeing trips in Augustów Canal, the rivers of Czarna Hańcza, Biebrza (Lith. Bebra) and Rospuda.

Augustów Canal is one of the longest man-made waterways in the country and the most interesting technical monuments. In addition, this Canal is very liked by canoeists and inland navigation enthusiasts. Augustów Canal connects 12 lakes. The overall length of the Canal is 101.2km. 18 locks are built in this Canal: 14 of them are in Poland, 1 in the border and 3 of them are in Belarus. Differences in the level of separate water bodies range from 0.8 to 9.80 m. To date, there have remained 9 primary locks.

Augustów Canal is also a monument of water structures. Human-made object and Augustów Forest surrounding is a great combination of nature. During the summer season and long weekends, the activities in Augustów Canal become more intensive. This Canal is one of the most famous canoe routes not only in Poland. Its attractiveness is increased by its location– it is surrounded by nature conservation area "Natura 2000" of special significance. Now, the Canal has become natural connection between the territories of Biebrza and Wigry national parks. Together with the Czarna Hańcza, it is a very scenic route, winding its way through Suwałki Landscape Park.

The Augustowski Channel Papal Trail – is a route traveled by the Pope John Paul II by Augustów shipping vessel. While sailing, the tourists take part in opening the locks, also visit other tourist and religious objects. Many of the routes, as this, start in Augustów. Next to the Papal Trail there is a bicycle trail.

Canoeing in the Suwałki region's rivers and lakes has become a mandatory attraction attributed to the Polish tourism canon. While canoeing, it is possible not only to pit one's strength in water, but also to reach places that are inaccessible even to pedestrians. This is the best opportunity to familiarize with the silent nature of Suwałki region. Suwałki region offers five main canoeing routes: the Czarna Hańcza, the Respuda, the Marycha (Lith. Seina) and the Šešupė rivers, also Augustów Canal, the route of Augustów Canal going through the largest complex of forests of the region, i.e. sailing in the Marycha (Lith. Seina) and the Šešupė. Tour under this route allows you to see the intact human nature. The trip in the Šešupė can be continued in Lithuania. The route in the River Rospuda leads to the best known valley of Respuda that is attributed to "Natura 2000".

For more information about Augustów please visit: www.augustow.eu

ACCOMMODATION

Rural tourism farmsteads

1. Homestead of D. Cieslukovska

The homestead is situated in the Augustowski Wood, 10 km away from Augustow. The Jałowo Lake and the amazing Rospuda River are nearby.

AAddress: Jabłońskie 52, 16-300 Augustów, Poland
Tel.: +48 87 566 70 24, +48 602 448 140
Email: czarekcc@poczta.onet.pl
Website: www.staszkowazagroda.pl

2. „Leśne Zacisze"

A cottage in the Augustowski Wood, near the Bebra National Park. The surroundings are suitable for hiking, cycling, horse-riding, and water sports.

Address: Sosnowo 1, 16-310 Sztabin, Poland
Tel.: +48 87 641 31 54, +48 694 579 718
Email: lesne.zacisze@wp.pl
Website: www.zacisze.turystyka.pl

3. Homestead of T. and B. Galenzi

The homestead is situated in the heart of the Augustowski Wood, at the edge of the Plaska Forestry Management Zone, near the Augustowski Channel.

Address: Gorczyca 37E, 16-326 Płaska, Poland
Tel.: +48 883 317 282, +48 501 446 837
Email: galeziat@wp.pl
Website: www.sosnowymlodnik.pl

4. ARIZONA

The homestead is located on the eastern shore of the Servai Lake. Clean water, sandy beach with a small bridge, and a forest nearby.

Address: Mołowiste 26A, 16-326 Płaska, Poland
Tel.: +48 87 566 27 16, +48 604 405 578
Email: gos.gos.arizona@interia.pl
Website: www.arizona.agro.pl

5. Homestead of M. Ostapovicz

The homestead is situated far from the city chaos. An ideal place to spend every hour in silence and peace. Very beautiful surroundings and many places of interest.

Address: Kryłatka 4, 16-310 Sztabin, Poland
Tel.: +48 512 479 870
Email: malgorzata.ostapowicz@op.pl
Website: www.lesnydworek.krylatka.pl

6. „Osada pod Lasem"

Osada pod Lasem (Homestead near the forest) is situated in especially picturesque place, at the edge of the Augustowski Wood.

Address: Płaska 92 B, 16-326 Płaska, Poland
Tel.: +48 87 641 80 76, +48 600 211 300
Email: lech@osadapodlasem.pl
Website: www.osadapodlasem.pl

7. Homestead of K. Rovinski

Recreation at the edge of the wood, near the Długie Augustowskie Lake, the shoreline of which is the most beautiful among the Augustowski Region lakes.

Address: Strękowizna 1, 16-304 Nowinka, Poland
Tel.: +48 87 643 22 48, +48 506 813 713
Email: kalejty@wp.pl
Website: www.kalejty.gt.pl

8. Homestead of G. Zanievska

Homestead is situated in the Płaska Settlement, 100 KMs away from the Gorczyca Lock of the Augustowski Channel. A perfect place for peaceful hiking and cycling tours.

Address: Płaska 81F, 16-326 Płaska, Poland
Tel.: +48 87 641 76 02

9. Homestead of I. Sevastynovicz

We invite you to spend holidays in the homestead situated in the Augustowski Wood. The place features the Rospuda River Valley as well as incredible wild nature.

Address: Szczebra 27E, 16-304 Nowinka, Poland
Tel.: +48 660 547 660
Email: szczebra@op.pl
Website: www.szczebra27e.suwalszczyzna.com.pl

10. Homestead of D. Cieslukovska

Homestead is situated in the forest near the Kopanica Lake.

Address: Kopanica, 16-304 Nowinka, Poland
Tel.: +48 87 566 70 24, +48 602 448 140
Email: czarekcc@poczta.onet.pl
Website: www.staszkowazagroda.pl

11. Homestead of V. and J. Starostovi

Homestead is situated on the shore of the Servai Lake. It features easy access to the lake and the beach. The Servai Lake is noted for clean and clear water.

Address: Mołowiste 24B, 16-326 Płaska, Poland
Tel.: +48 608 668 813
Email: biuro@starostowka.pl
Address: www.starostowka.pl

12. „WIDOK"

The homestead is situated on the southern shore of the Wigry Lake, in the heart of the Wigry National Park.

Address: Bryzgiel 7, 16-304 Nowinka, Poland
Tel.: +48 502 304 588, +48 501 436 967
Email: widok@gawidok.pl, widok@bryzgiel.pl
Website: www.gawidok.pl, www.bryzgiel.pl

For more information apply to:

Address: Rynek Zygmunta Augusta 44, 16-300 Augustow
Tel.: +48 87 643 28 83, +48 87 644 60 59
Email: it@augustow.eu
Website: www.augustow.eu

SEJNY

The region of Sejny has beautiful landscapes, many lakes and great tourism base. In order to attract more visitors, special events are organized in this region. Sejny is a town in north-eastern Poland, in Podlaskie Voivodeship, close to the border with Lithuania. It is located in the eastern part of the Suwałki Lake Area, next to the Marycha (Lith. Seina) river, being a tributary of Czarna Hańcza.

Active leisure

Water tourism routes

Canoeing in Czarna Hańcza and sailing in Wigry lake. The best known canoeing route in Poland – sailing Czarna Hańcza, below Wigry.

ACCOMMODATION

Rural tourism farmsteads

1. „Morena"

The house is situated in the area protected by Wigry National Park, next to Lake Žurbrovas, surrounded by forests and meadows.

Address: Remieńkiń (Remenkinė vlg.) 47, 16-503 Krasnopol, Poland
Tel.: +48 606 766 788, +48 601 726 211
E-mail: morena@tlen.pl
Website: www.dommorena.pl

2. M. Szkutniko sodyba

The farmstead is built in Berżniki, a picturesque and quiet area, surrounded by woods, groves and lakes. The settlement is located near the border of Lithuania.

AAddress: Berżniki (Beržininkai vlg.) 71, 16-500 Sejny, Poland
Tel.: +48 87 516 35 35, +48 669 343 766
Website: www.berzniki.stronki.pl

3. „WALDI"

The farmstead is located near the border of Lithuania and Poland, on the shore of Lake Sejwy (Lith. Seivai), 4km from Puńsk village, where 80 per cent of the population are ethnic Lithuanians.

Address: Oszkinie (Ožkiniai vlg.), 16-515 Puńsk, Poland
Tel.: +48 87 516 14 83, +48 607 394 952
E-mail: valdi_punsk@o2.pl
Website: www.punskas.pl/silas/pl.html

B. Kravel's Farmstead

The farmstead is located at the outskirts of the Augustów Forest, in the beautiful village of Zelva. The lovers of the rest in the lap of nature and its beauty will find it interesting to visit the nearby countryside, Suwałki landscape park and Wingry National Park with hiking trails and observation sites.

Address: Zelwa 61, 16-506 Giby, Poland
Tel.: +48 888 781 523, +48 600 310 101

4. A. Jegorov's Farmstead

Beautiful nature suitable for walks, Northern walking and cycling. Nearby, there is a stud farm, sauna, many tourist attractions in Wigry, Sejny and Suwałki.

Address: Smolany Dąb (Smalėnų Ąžuolas vlg.) 8, 16-503 Krasnopol, Poland
Tel.: +48 605 372 444, +48 515 311 453
E-mail: ola.smolanydab@wp.pl
Website: www.gremzdy.pl

5. Farmstead „Prūsai-Jotvingiai"

Sūduviai (Prūsai-Jotvingiai) settlement familiarizes the visitors with the ancient history and the civilization of our ancestors. Guests are invited to visit the thirteenth century wooden Prussian village, the thirteenth century Prussian outwork and Lithuanian hill fort with the castle.

Address: Oszkinie (Ožkiniai vlg.), 42, 16-515 Puńsk, Poland
Tel.: +48 87 516 12 35, +48 603 977 637
Website: tvankste@o2.pl

6. J. Czyžynska's Farmstead

We invite you to come to our cozy house located on the shore of Lake Gieret, in the Augustów Primeval Forest. This place is perfect for a relaxing holiday near water, fishing and active recreation in nature.

Address: Giby (Gibai vlg.) 15, 16-506 Giby, Poland
Tel.: +48 607 476 199
E-mail: helena.andruczyk@gmail.com

7. R. Maciukanis's Rural Tourism Farmstead

The armstead was built near Galadusys Lake, in Žagary village, its environment is well maintained. Guests can relax by the lake in tents or cozy farmstead rooms.

Address: Žegary (Žagariai vlg.) 28, 16-500 Sejny, Poland
Tel.: +48 87 517 2037
Website: www.maciukanis.prv.pl

8. „RADZIUCI"

The farmstead is surrounded by lakes and forests. It is ideal for those who want peace and rest. Guests are offered two houses near Galadusys lake, in Žagary and rural tourism farmstead in Radziucie village.

Address: Radziucie (Radziūčiai vlg.) 16A, 16-500 Sejny, Poland
Tel.: +48 87 517 20 05, +48 603 506 344
E-mail: agroturystyka.radziucie@op.pl

For more information please contact:

Tourism Information Center of "Lithuanian House" in Sejny
Address: ul. 22 Lipca 9, 16-500 Sejny (Seinai)
Tel.: +48 87 516 29 08
E-mail: kultura@ltnamai.sejny.pl
Website: www.ltnamai.sejny.pl

Tourism Information Center of Puńsk
Address: ul. Mickiewicza 23, 16-515 Puńsk
Tel.: 087 5161 079
E-mail: cit@cit.ugpunsk.pl

SUWAŁKI

Suwałki region is the farthest to the north-east part of the Republic of Poland. In the south, the area of Suwałki reaches the Biebrza River, in the west– Rospuda valley, and in the north and east it ends by the border. To describe the Suwałki region, the word "unique" has to be frequently used. The terrain in Suwałki region is extremely diverse, formed during the last glacial period. Here you can see wonderful forms created by the glacier– deep valleys (tunnel valleys) carved by the melting glacier, winding esker ridges and high moraine hills. Glacier has left many brought boulders. The landscape of Suwałki district is unusual, having the features that are characteristic to foothills and plains with many lakes.

By these days, Suwałki region retained its natural scenery, woods and forests, lakes and river valleys. The unique natural value of the region in Poland and Europe is witnessed by protected natural landscape elements. The Czarna Hańcza in the valley of Czarna Hańcza is the biggest river of Suwałki region. River and its valley can be admired while traveling the educational trail in the valley of Czarna Hańcza (Polish "Doliną Czarnej Hańczy").

ATTRACTIONS

Museums

Wigry Museum is located in the former hydrobiological station "The Old Folwark" (Polish Stari Palivarke). Thanks to its founder Alfred Lityński, during the interwar period, Wigry Lake became the most famous reservoir in Poland. The museum is a great continuation of his work– provides one of the most interesting exhibitions in the region related to Wigry nature and history. Visit in the museum is a journey through time and space. This modern facility can familiarize you with Wigry Lake– from the depths and organisms living in it to the shores of picturesque landscapes. Great attraction of the museum is the opportunity to visit classes of educational tracks by water boat "Leptodora 2" during the trip. It has glazed bottom, through which you can see what is going on under the water.

Natural monuments

Smolniki and the panorama of Smolniki

Merecki forests grow in Smolniki and its surrounding areas. Now Smolniki is a village with famous summer values. While being in Smolniki, one cannot miss two scenic points: the pearl of SKP – lakes "Jaczno" and "U Pana Tadeusza", where one of the most beautiful views from Suvalkija to Kleščoveckas is overlooking. The educational trail "Around Jaczno Lake" (Polish Wokół jeziora Jaczno) goes through the village.

Cisas Mountain– "Suvalkų Fudzijama". Regular cone-shaped peaks, called **Suvalkų Fudzijama, Gulbiniškių Kalnas or Nubarstytas Kalnas.** Geologically the mountain the height of which is 256m above sea level is a regular terminal moraine. This is a great point to view the park. Here one can enjoy the wide panorama of the Šešupė River pool, the bottom of which is covered with numerous lakes, fields, swamps and hills. This creates a unique panorama of the landscape.

Castle Mountain (228.1 m above sea level) in Szurpiły is one of the most beautiful archaeological sites in Poland. The landscape of the mountain surrounded by four lakes is very picturesque. The hill fort and the settlements are in the heart of Jotva (Sūduva) – one of the eleven Prussian tribes. Above the valley, there is a bridge connecting the city with the largest settlement.

Bachanowo Boulder Field located south of Lake Ančia in the valley of Czarna Hańcza is part of the meadow with an area of 0.98 ha which contains a lot of boulders. There are approximately 10 000 boulders with diameter ranging from 0.5 m to 8 m. The boulders lay in 4 terraces: in the bed of the Czarna Hańcza, at the bottom of the valley, on the terrace and the surface of the outwash plain. In order to protect the relict post-glacial landscape, a small part of the field is protected as a nature reserve.

Viewpoints

Wigry Monastery Tower is accessible for tourists. It is the best viewpoint in the whole **Wigry National Park**.

To see the monastery from the side, in the background of the lake, it is worth to go to **the Old Folwark (Polish Stari Palivarke)** ***(approach from the road Suvalkai–Seinai).***

The expanded Wigry shoreline full of coves can be best seen from the observation tower at the forest range of Bryzgiel or from the agro-tourism farmstead "Widok".

Observation towers are also in: **Lipniak, Nowa Wieś, Tartak, Krzywe, Gawrych-Ruda, Krusznik, and Słupie.**

Educational trails

Cognitive and educational trails of Wigry National Park.

It is worth to visit at least one of the seven educational trails in Wigry National Park:

„Las" (forest) – 1,5 km
„Suchary" (dry) – 2,5 km
„Płazy" (amphibians) – 0,5 km
„Jeziora" (lakes) – 6,2 km
„Puszcza" (wood) – 3,3 km
„Samle" – 4,8 km

In Wigry National Park, these routes pass through territories rich in nature and culture, merged with tourist paths that lead to various park locations. There are informative tables, observation bridges and rest areas in the tracks.

Bicycle paths

The hills and torturous country roads in Suwałki region are perfect routes for cyclists. Riding a bicycle you can reach all the most beautiful corners of Suwałki region. Some bicycle trails are part of international, national and vaivodeship routes. Wigry National Park has a green trail, which is a part of **„Euro Velo R11"** route and is 35 km long; a blue trail which is a part of Cycle Ring of Suvalkija region and is 7 km long; a red trail which is a part of the route "Palenkės gandrai" and is 36 km long; a yellow trail the length of which is 14 km.

"Euro Velo R11" is an international bicycle route, connecting Athens and Norwegian cape. Bicycle enthusiasts can also go on a roundabout to the **Cycle Ring of Suvalkija** (Polish "Pierścieniem Rowerowym Suwalszczyzny").

Suwałki landscape park also has bicycle trail **"Arround the Lake Ančia"** (22.5 km long, starts with the yellow bicycle route signs), bicycle route **"To the Castle Hill"** (18.5 km long, the beginning of the blue bicycle trail), bicycle trail **"Up to the Cisas Mountain"** (12 km long, starts with the yellow and black footpath signs) bicycle trail **"The valley of Czarna Hańcza"** from Suwałki to Suwałki landscape park (15.1 km long, the beginning of the black bicycle trail).

Active leisure

Water tourism routes

Who has once tried to sail in Suwałki lakes, certainly come back here. Only here you can sail in silence. No need to have your own boat, you can rent it at local water clubs. You can sail in all Suwałki lakes, except for those included in the list of protected nature reserves. Wigry is the most suitable for sailing. It is suitable for small and large boats.

Other types of active entertainment

Recreation and sports center "Szelment"

It is the largest professional winter sports center in Northern Poland. The center is surrounded by beautiful landscapes. Here you can enjoy uncontaminated nature, extremely clean water, fresh air and quiet environment. In addition to overnight stay, the center offers a wide range of other services. There is a mini golf field. One of the biggest attractions is the rope and climbing park with five routes of different difficulty levels and 1500 m long water ski lift with a modern beach with hundreds of meters of coastline and a lift for the disabled. The great lake of Szelment is suitable for various water sports - sailing, canoeing, boating or even windsurfing. The Centre offers photosafari during which you will be able see the extraordinary beauty of nature.

For more information about "Szelment" please visit: www.wosir-szelment.pl

ACCOMMODATION

Rural tourism farmsteads

1. Homestead of R. Ivanicki

It is an unusual location that has not been affected by the civilization. One can get acquainted with the fauna and flora of the surroundings. The location is suitable for both active and peaceful recreation.

Address: Wólka 19B, 16-424 Filipów, Poland
Tel.: +48 87 569 64 31, +48 507 941 037
Website: www.wolka19.suwalszczyzna.net

2. Homestead of M. and R. Kozicz

This organic farm is situated at the end of the village, near the Rospuda River. The fenced area, cleaned up surroundings.

Address: Filipowska 10, 16–423 Bakałarzewo, Poland
Tel.: +48 87 569 34 71, +48 507 414 527
Email: b.kozicz@yahoo.com

3. Homestead of B. Frukacz

Homestead is situated in the remote area. A direct access to the Kamiene and Rospuda Lakes. Exquisite natural surroundings ensure silence and peace.

Address: Rospuda 10, 16-424 Filipów, Poland
Tel.: +48 87 569 60 73, +48 504 528 362
Email: rospuda10@wp.pl
Website: www.rospuda.com.pl

4. Homestead of J. Vasilevski

We invite you to visit the rural tourism homestead in Matłak Village on the shore of the Garbasis Lake.

Address: Matłak 4, 16-423 Bakałarzewo, Poland
Tel.: +48 87 569 40 20
Website: www.nocleg.suwalszczyzna.com.pl/matlak4/

5. „Homestead on the Cisowa Mountain"

The remote homestead is surrounded by green hills, grasslands, forests, and lakes. The best place for persons tired from city chaos.

Address: Rowele 35, 16-406 Rutka Tartak, Poland
Tel.: +48 600 831 134
Email: rowele@cisowewzgorze.pl
Website: www.cisowewzgorze.pl

6. Homestead of W. and K. Rakovski

We invite you to visit a peaceful rural tourism homestead that is noted for wild nature. You will really enjoy clear lakes and forests. The homestead lies in the protected zone of the Suwałki Landscape Park.

Address: Krzywólka 29 A, 16-427 Przerośl, Poland
Tel.: +48 87 569 12 37, +48 693 140 129
Email: agrorakowscy@wp.pl
Website: www.agrorakowscy.suwalszczyzna.com.pl

7. „Nad Rozlewiskiem"

The homestead is situated in the neighbourhood of the Suwałki Landscape Park, which is one of the most beautiful parks in Poland. The surroundings are suitable for hiking and cycling.

Address: Pobondzie 6, 16-406 Rutka Tartak, Poland
Tel.: +48 87 641 31 54, +48 694 579 718
Email: lesne.zacisze@wp.pl
Website: www.zacisze.turystyka.pl

8. Homestead of D. Anuszkievicz

An excellent place for active recreation fans. We offer "green" training; camps for youth, horse riders, and survival in nature; and training in rock-climbing.

Address: Józefowo 32, 16-420 Raczki, Poland
Tel.: +48 87 568 34 77, +48 508 131 043

9. Homestead of W. Derencz

Rural tourism homestead is situated near the border of Lithuania and Poland. The owners are members of the Macierzanka soft ripening cheese association uniting regional producers. The host is a member of the hunters club.

Address: Stankuny 3, 16-407 Wiżajny, Poland
Tel.: +48 87 568 81 52, +48 603 811 579
Website: www.nocleg.suwalszczyzna.com.pl/stankuny2

10. Homestead of I. and J. Rudzievicz

The homestead is situated at the edge of the Suwałki Landscape Park, near the border of Poland and Russia, in the territory of "The Green Lungs of Poland", on the shore of the picturesque Wiżajny Lake.

Address: Burniszki 7, 16-407 Wiżajny, Poland
Tel.: +48 87 568 82 13, +48 880 267 960
Email: agrosiwy@onet.eu
Website: www.agroburniszki.totalh.com

11. „GŁAZOWISKO"

The homestead is situated near the forest, close to the Suwałki Landscape Park. We offer tours in surroundings that are full of incredible beauty, silence and peace.

Address: Rutka 13, 16-404 Jeleniewo, Poland
Tel.: +48 87 568 35 57, +48 608 504 088
Email: glazowisko@glazowisko.ol.pl
Website: www.glazowisko.ol.pl

12. Homestead of T. and I. Andruczyk

The rural tourism homestead is situated near the Hancza Lake, in the territory of the Suwałki Landscape Park. Walkways and cycle routes are close to the homestead.

Address: Błaskowizna 4, 16-404 Jeleniewo, Poland
Tel.: +48 87 568 34 45, +48 602 660 618
Website: www.nad-hancza.pl

13. Homestead of M. Micielica

Homestead on the shore of the Białe Lake, surrounded by the hills and small mountains of glacial origin. The hostess is a chef-master of Lithuanian and Polish dishes.

Address: Potopy 3, 16-406 Rutka Tartak, Poland
Tel.: +48 87 568 72 42, +48 502 349 243
Email: mariamicielica@gmail.com
Website: www.mariamicielica.witryna.info

14. ADA

The homestead is situated in the Jeleniewo Settlement, at the edge of the Suwałki Landscape Park. A perfect place for active tourism fans.

Address: Suwalska 36, 16-404 Jeleniewo, Poland
Tel.: +48 509 475 611, +48 500 556 494

15. Homestead of F. Stasinski

The homestead situated on the shore of the Wiżajny Lake, surrounded by hills. A perfect place for hiking and cycling fans.

Address: Burniszki 1, 16-407 Wiżajny, Poland
Tel.: +48 87 568 81 38
Website: www.ukrysi.suwalszczyzna.net

16. Homestead of I. Niedzviecki

The homestead is situated near the Suwałki Landscape Park, in the Szurpiły Settlement. Walkways and cycle routes leading to the Szurpiły Lake and the Zamkova Hill (where former settlement of the Yotvingians was located) are close to it.

Address: Szurpiły 37, 16-404 Jeleniewo, Poland
Tel.: +48 87 565 38 86, +48 502 323 582
Email: u.ignaca@onet.eu
Website: www.nocleg.suwalszczyzna.com.pl/uignaca

17. Homestead of M. and A. Lanczkovski

Our homestead is situated in the picturesque and peaceful place, in the protected territory of the Suwałki Landscape Park, close to the Wiżajny Settlement, a favourite of tourists.

Address: Wiżajny 27, 16-407 Wiżajny, Poland
Tel.: +48 87 568 81 05, +48 664 503 155
Email: ostojawizajny@interia.pl
Website: www.lanczkowscy.suwalszczyzna.net

18. Homestead of R. Sienkievicz

It is a perfect place for family recreation. The homestead is situated near the Suwałki Landscape Park, in a peaceful place surrounded by the old garden and apiary.

Address: Sidory 7, 16-404 Jeleniewo, Poland
Tel.: +48 87 568 33 45
Email: radoslaw_sienkiewicz@interia.eu
Website: www.kamienistewzgorza.suwalszczyzna.com.pl

19. Homestead of I. Sienkievicz

The homestead is situated in the Suwałki Landscape Park, near the Hancza the deepest Polish lake. The territory is surrounded by picturesque hills, forests and lakes. A perfect place for active recreation.

Address: Błaskowizna 9, 16-404 Jeleniewo, Poland
Tel.: +48 87 562 17 94, +48 500 021 272
Email: sienkiewiczowka-blaskowizna@wp.pl
Website: www.nocleg.suwalszczyzna.com.pl/sienkiewiczowka

20. Homestead of K. Ravini

The homestead is situated in a hilly territory, near the Mauda Lake, far from other homesteads. Peace and silence rule here. The territory is fenced and cleaned up.

Address: Mauda 6, 16-407 Wiżajny, Poland
Tel.: +48 87 568 80 36
Email: rawi@vp.pl

21. Homestead of M. Slabinska

The homestead is situated at the edge of the village. It features a brick house. The Šešupė River, the Patopka River, and the Samanis Lake are very close to it. The Samanis lake is noted for beautiful water flora. It is a home for waterfowl and beavers.

AAddress: Młynarska 11, 16-406 Rutka Tartak, Poland
Tel.: +48 87 568 73 54, +48 693 687 354
Email: agroturystyka777@amorki.pl
Website: www.suwalszczyzna.net/agro.784.html

22. „DRUMLIN"

The Drumlin homestead is situated in the picturesque valley of the Šešupė River. It overlooks the moraine hills and the panorama of the Cisowa Mountain. This homestead is a restored ancient farm.

Address: Udziejek 11A, 16-404 Jeleniewo, Poland
Tel.: +48 87 568 32 86, +48 796 530 476
Email: poczta@drumlin.pl

Website: www.drumlin.pl

23. Homestead of M. Domžalskis

Rural tourism homestead is situated in the valley of the Šešupė River, in a remote place surrounded by the lakes, forests and hills of the Suwałki Landscape Park. A perfect place for fans of recreation in the nature.

Address: Lizdejki 11, 16-406 Rutka Tartak, Poland
Tel.: +48 503 501 330
Email: limark@poczta.onet.pl
Website: www.lizdejki.republika.pl

24. Homestead of P. Šlivinski

Rural tourism homestead is situated at the edge of the Wigry National Park. It features hilly conformation, peace, the charm of the natural landscape and perfect places for hiking.

Address: Grauże Nowe 34, 16-411 Szypliszki, Poland
Tel.: +48 87 564 71 61

Website: www.grauze.com.pl

25. Homestead of S. Huryn

A perfect place for relaxation. It is surrounded by forests and lakes. One can go on a hiking or cycling tour in the Wigry National Park and the Augustowski Forest.

Address: Płociczno Tartak 40, 16-402 Suwałki, Poland
Tel.: +48 87 563 92 63, +48 603 165 390
Email: biuro@augustowska.pl
Address: www.augustowska.pl

26. Homestead of S. Kovalevski

We invite you to our rural tourism homestead which is situated in the picturesque part of the Suwałki Landscape Park, near the Szurpiły Lake.

Address: Szurpiły 22, 16-404 Jeleniewo, Poland
Tel.: +48 87 568 34 80 , +48 517 075 785

27. Homestead of H. and R. Vojnovski

Holiday cottage also suitable for winter recreation. It is situated near the forest and the Wigry Lake in the protected territory of the Wigry National Park.

Address: Gawrych Ruda 19A, 16-402 Suwałki, Poland
Tel.: +48 87 567 87 00, +48 87 563 91 07
Website: www.agrowigry.spanie.pl

28. Homestead of M. Marcinkievicz

A wooden house covered with wood chips with a huge terrace. The house stands on a hill that overlooks a wonderful panorama of the Hancza Lake and the surrounding fields. For some this homestead is like a home of a forest ranger, for others it is like a home at the end of the world.

Address: Mierkinie 7, 16-407 Wiżajny, Poland
Tel.: +48 608 508 716
Email: dom@jeziorohancza.pl
Website: www.jeziorohancza.pl

29. Homestead of M. Ugnievski

The homestead is situated in the protected territory of the Wigry National Park, close to the forest. The ideal place for hiking and cycling fans.

Address: Płociczno-Osiedle 18a, 16-402 Suwałki, Poland
Tel.: +48 603 833 822, +48 605 910 106
Email: ugi.geodezja@go2.pl
Website: www.agroplociczno.pl

For more information on the Suwałki Region apply to:

Tourism Information Centre in Suwałki
Address: ul. Hamerszmita 16, Suwałki,
Tel.: +48 87 566 20 79
Email: cit@um.suwalki.pl
Website: http://um.suwalki.pl/turizmo-informacijos-centras

ENVIRONMENTAL ANALYSIS

Initial environmental review is conducted according to the requirements set out in the annex I of EMAS III. During the initial environment protection the company has to impartially, objectively and comprehensively assess the environmental aspects of its services and activites. Environmental analysis consists of the following stages:

1. The legal requirements related with the environment are identified.
2. All direct and indirect environmental aspects are identified, their impact on the environment is assessed and a list of significant aspects is made.
3. The assessment criteria of the significance of environmental impact are described and the assessment methodology is provided.
4. All the existing environmental management practices and procedures are provided.
5. The assessment of the previous incidents test results is carried out.

ENVIRONMENTAL ANALYSIS: 1 STAGE

STAGE 1. Legal requirements related to the environment are identified.

The company's compliance with legal requirements is one of the main EMAS regulations' requirements, therefore when implementing this requirement companies have to make a list of all the relevant legislation and requirements. The analysis of legal requirements has to include the legal and normative acts regulating the company's activities: laws, regulations and procedures that can be applied in the international, European, national or regional context. It is easier for the company to make a list of legal requirements by analysing its activities. The company, when making the list of applicable legal requirements, has to have proof that it complies with the legal requirements. When analysing and identifying legal and other requirements it is recommended for the company to prepare a registration form for legal and other requirements. The legal requirements applied to the company can be registered according to the activities carried out by the company, or according to the areas set out in the EMAS requirements, such as pollution, waste, etc.

> **It is very important** that the companies, when registering legal and other requirements remember to include the relevant existing editions. Company's legal requirement registration form has to be a constantly monitored and updated which companies undertake to constantly update.

- *It is recommended to use* Form F1.1.

In order to make it easier for the companies to analyze legal requirements, they are recommended to use relevant references:
The website of legal act register - www.e-tar.lt, IMPEL, EU member agencies and organization representatives, who are responsible for the environmental law network - http://impel.eu/ and other relevant legal requirement databases.

ENVIRONMENTAL ANALYSIS: 2 STAGE

STAGE 2. All the direct and indirect environmental aspects are identified, their impact on the environment assessed and a list of significant aspects is made.

Before this stage, it is beneficial to familiarize with the relevant concepts:

Environmental aspect – organization's activities, product or service element that has an impact or can have an impact on the environment.

A significant environmental aspect – an environmental aspect that has an impact or can have an impact on the environment.

A direct environmental aspect – an environmental aspect related to the organization's activities, products or services which it can manage directly.

An indirect environmental aspect – an environmental aspect which is a result of an interaction between the organization and third parties and which can be affected by the organization to a certain extent.

Impact on the environment – an adverse or favourable change in the environment, which is fully or partially caused by the organization's activities, products or services.

The main EMAS provision states that the environmental aspects of company's activities have an effect on the environment. If the environmental aspect determines a significant impact on the environment, such aspect is considered as significant and is included into the environmental management system. Therefore the companies that wish to identify the aspects, which have a significant impact on the environment, have to carry out the initial environmental analysis and identify all the aspects that may affect the environment. **It is important to remember**, that the environmental aspects can change, as well as the company's activities, so if the changes are essential, the companies may have to update their environmental analysis. It is recommended for the companies to know the latest trends, methods, scientific research results and other information in order to make it easier to identify the environmental aspects and possible their impact on the environment. The companies, when identifying the impact on the environment of their processes, infrastructure, activities and services, have to determine criteria, according to which they will evaluate the significance of the aspects. The criteria have to be comprehensive and it has to be possible to test them independently. It is recommended for the companies, when determining the environmental aspects, assess the processes in order to test their progress, measure the costs and output, take pictures of the company, its environment, gather information about environmental permits, licenses and similar documents, review other sources of information, such as incoming invoices, meter data, information about the equipment, etc.; check how the products will be used, question the employees and subcontractors, who can give information and have a major impact on company's environmental efficiency, assess the previous accidents, the results of control and inspection, identify startup and termination cases and their risks.

The company has to evaluate the identified environmental aspects according to their significance. When evaluating the significance of the environmental impact, the company has to take into account:

- *the possibility to cause harm to the environment;*
- *the vulnerability of local, regional or global environment;*
- *the extent of the aspect or effect, the number of cases, frequency and reversibility;*
- *whether there are relevant legislation related to the environment and their requirements;*
- *the importance to the interested parties and employees of the organization.*

When identifying the environmental aspects, the company aims to provide a comprehensive review of the importance of its activities, products and services to the environment and analyze all the existing environmental aspects. The existing environmental aspects can be divided into direct and indirect, which, in turn, after evaluating according to the methodology of determination of significance, are divided into significant and insignificant environmental aspects.

The companies, in order to identify direct environmental aspects have to analyze its operation trends, products and services that it can manage directly. Direct environmental aspects may be related to the following elements, but are not limited to:

- *legal requirements and permit limitations;*
- *emissions to air;*
- *pollutants discharged to water;*

ENVIRONMENTAL ANALYSIS: 2 STAGE

- *solid and other waste (particularly hazardous waste) production, recycling, reuse, transportation and disposal;*
- *land use and contamination;*
- *the use of natural resources and raw materials (including energy);*
- *the use of annexes, appendices and semi-manufactured goods;*
- *local issues (noise, vibration, smell, dust, view, etc.);*
- *transport issues (when transporting goods and services);*
- *the threat of environmental accidents and impact on the environment, which appear and may appear due to incidents, accidents and possible extreme situations;*
- *the impact on biodiversity.*

More information regarding the tool for identifying environmental aspects is available online http://ec.europa.eu/environment/emas/toolkit/index.htm

Direct environmental aspects have to cover relevant legal requirements and permit limitations. In order for it to be easier for the company to identify direct environmental aspects, the questions provided in the publication "EMAS „easy" for small and medium enterprises", but are not limited to, are listed below.

The company, when making a list of direct environmental aspects, is required to:

1. Assess its business, services and the surrounding environment. Recommended questions:
   - *What is the interaction between the company and the surrounding objects?*
   - *What is the use of the company's surrounding environment?*
   - *What traffic flows are related to the company's activities?*
   - *Is there a river or other body of water near the company?*
   - *What sewage system does the company use?*
   - *What impact do the company's products and services have on the environment?*
   - *And others.*

The company must also remember to evaluate the additional data that will be needed when preparing the environmental report:

- *What is the company's area in m2?*
- *When was the company established?*
- *How many employees are there in the company?*
- *How many private and contractual vehicles that are used or leased does the company have?*
- *What is the annual turnover of the company?*

2. Determine the measuring units to identify each environmental aspect. The company has to assess all the raw materials, energy, additional materials, packages and chemicals used in the company's activities. In addition, the company has to remember to assess various wastes from company's products, services (including hazardous waste). Determines measuring units for each environmental aspect.

3. Assess water consumption and waste water. Recommended questions:
   - *Where does the company use most water?*
   - *Where do the company generated hazardous substances go?*
   - *Does the company take measures to reduce water contamination? How and where does it do that?*
   - *Does the company know where accidents can happen?*
   - *Does the company know where the water loss is formed?*
   - *Does the company know how and where to reduce the water consumption?*
   - *Does the company have identified the main exhaust places of domestic and industrial waste water and the water used in the cooling system?*
   - *Has the company carried out BDS, ChDS measurements/ what are the results, mg/l?*

ENVIRONMENTAL ANALYSIS: 2 STAGE

- *Has the company estimated the water consumption costs?*
- *Does the company pay taxes on water contamination? What is the amount of the contributions?*
- *And others*

4. Assess land pollution and chemical consumption. Recommended questions:
   - *Has the company evaluated the risk of land pollution in case of accidents?*
   - *Does the company have oil tanks? How are they maintained?*
   - *Does the company pollute the Earth? Is the pollution amount evaluated?*
   - *Does the company have determined the liquidation procedures of land (water, air, etc.) pollution accidents?*
   - *Does the company have and adequately store chemicals?*
   - *Does the company keep records of chemicals?*
   - *Does the company store flammable and hazardous materials/ What is their amount?*
   - *Has the company have chemical leak accidents in the past few years? What is their number?*
   - *And others*

5. Assess the atmospheric pollution. Recommended questions:
   - *Has the company carried out air emissions stocktaking?*
   - *Does the company know the results of air pollution assessment (CO2, NOx, SOx)?*
   - *Does the company know the sources of noise?*
   - *Has the company conducted noise assessment?*
   - *Does the company know the noise level inside and outside, dB?*
   - *Does the company use air filters? If yes, are they supervised according to the requirements?*
   - *Does the company have a boiler room? If yes, is it supervised according to the requirements?*
   - *And others*

6. Assess energy consumption. Recommended questions
   - *What type of energy does the company use (including renewable energy sources)?*
   - *How much energy does the company use in kWh (administration, lighting, heating and cooling, manufacturing equipment, etc.)?*
   - *Does the company have calculated energy costs?*
   - *Does the company operate the available equipment and facilities properly?*
   - *What type of fuel does the company use for its activities?*
   - *Does the company have calculated fuel consumption?*
   - *Does the company pay pollution charges?*

7. Assess the production of waste. Recommended questions:
   - *How much waste the company generate?*
   - *Does the company sort waste?*
   - *Does the company assess the produced waste by type?*
   - *Does the company have calculated the costs of waste management?*
   - *Has the company concluded agreements with waste managers, who have the right to do that?*
   - *Does the company keep records of packages and packaging waste? Does the company pay related taxes?*
   - *And others.*

ENVIRONMENTAL ANALYSIS: 2 STAGE

8. **Assess potential environmental emergencies. Recommended questions:**
    - *How many crashes and accidents occur in the company during a year?*
    - *Has the company marked the exits according to the legislation and properly supervise them?*
    - *Do the company's employees know how to react in an emergency situation?*
    - *Does the company have identified potential emergency situations?*
    - *If the company uses hazardous materials, have workers been through training?*
    - *How many hours has the company allocated for training the staff?*

When assessing direct environmental aspects, the company has to take into account the indirect aspects. **Indirect environmental aspects** may be a result of interaction between the company and third parties. It is important that the companies prepare a list of indirect environmental aspects. The indirect environmental aspects include, but are not limited to, the following:

- *investments, loans and insurance services;*
- *training, education;*
- *purchases;*
- *choise of service and its structure (e.g. transport or catering business);*
- *administrative and planning decisions;*
- *the structure of service assortment; new services;*
- *impact on sustainable development of the region;*
- *environmental efficiency and practice of contractors, subcontractors and suppliers.*

The company should strive to ensure that the suppliers and subjects, who act in the name of organization, when carrying out activities under the contract, comply with the organization's environmental policy. The company must also be able to prove that it identified significant environmental aspects related to its purchase procedures and that it has taken measures in its management system to reduce the relevant impact to the environment. The company has to consider how much influence it may have on these indirect environmental aspects and what measures it may take in order to reduce the impact on the environment.

ENVIRONMENTAL ANALYSIS: 3 STAGE

STAGE 3. The significance assessment criteria of impact on the environment are described and the evaluation methodology is provided.

When the company determines the environmental aspects and their impact, in the following step the company evaluates each of them in order to determine significant environmental aspects. The criteria of the significance of environmental aspects have to be comprehensive, reproducible, publicly disclosed, and it has to be possible to test them independently. The company, when identifying the significance criteria of the environmental aspects, may take into account:

- *information about the state of the environment, in order to determine what company's activites, products and services may have an impact on the environment;*
- *data available to the company about material and energy inputs, pollutants emitted to the environment, waste and emissions to the atmosphere with regards to risk to the environment;*
- *regulated organization's activities in the environmental field;*
- *the creation, presentation, maintenance, etc. of the company's services.;*
- *company's activity which causes most environmental costs and which benefits environment the most;*
- *and others.*

The company, when assessing its activities' impact on the environment has to consider not only the normal operating conditions, but also the conditions of the activity's beginning and termination, and reasonably foreseeable emergency conditions. The company has also take into account the previous, current and planned activities.

The company has to prepare a significance assessment methodology of environmental aspects, where it woud define its activity, products and services environmental aspects significance assessment criteria in order to determine which of the aspects have a significant impact on the environment. When preparing these criteria, the company has to take into account legislation and the requirements of interested parties.

A potential example of significance assessment methodology of the environmental aspects is depicted below.

The company, after analyzing direct and indirect environmental aspects has to make a list of these aspects by filling in the table which outlines the identified environmental aspect, by shortly describing the activity where the environmental aspect has been identified, names the related legal requirements, impact to the environment and significance.

No.	Activity	Environmental aspect	Applicable legal and other requirements	The complexity and importance of the applicable legal and other requirements (1) + (2)	The scale of impact to the environment (3)	The assessment of the criteria of the scale of impact to the environment (4) + (5) + (6)	Significance (1) + (2) + (3) + (4) + (5) + (6)	Included to the control program
1	2	3	4	5	6	7	8	9

The identified environmental aspects are numbered in the column 1 of the table. Column 2 of the table depicts company's activities where the environmental aspect was identified, 3 - by indicating the environmental aspect. Column 4 – by using the legal requirements identified in the legal requirement registration form, legal requirements applicable to a particular environmental aspect are assigned. Columns 5, 6, 7 when assessing the significance of environmental aspects, the

ENVIRONMENTAL ANALYSIS: 3 STAGE

applicable legal requirements and complexity and importance of other requirements are analyzed, the scale of impact to the environment and criter of the scale of impact to the environment according to the assessment recommendations depicted below, by assigning each evaluated element with an assessment score respectively (1, 3, 5 ,7).

In order to assess the environmental significance of the environmental aspects, the named legal requirements are assessed based on their complexity **(1):**

- **1** – *an environmental aspect is assessed if the company applies general legal requirements (or there are no such requirements) and there is no possibility to violate them;*
- **3** – *an environmental aspect is assessed if the company applies general and specific legal requirements and there is a small chance of violation;*
- **5** - *an environmental aspect is assessed if the company applies general and specific legal requirements and they are violated in an organization.*

In order to determine the environmental significance of the environmental aspect, other named requirements are assessed according to their importance to other interested parties **(2):**

- **1** – *the importance is assessed if there are no requirements/inquiries/complaints from the interested parties;*
- **3** – *the importance is assessed if the media acquaints with the environmental issues of the intereste external parties;*
- **5** – *the importance is assessed if requirements/inquiries/complaints from the interested external parties are rare (1 time/6 months.);*
- **7** - *the importance is assessed if requirements/inquiries/complaints from the interested external parties are frequent, (1 time/month.).*

In the further analysis of the environmental aspects the scale of the impact to the environment is named, which can be assessed by the raw materials/ resources consumption rate in the company **(3):**

- **1** – *assessed, when raw materials/resources consumption in the company is relatively insignificant (up to 5 percent of all the inputs of raw materials or resources);*
- **3** – *assessed, when raw materials/resources consumption in the organization is significant on average (5–30 percent of all the inputs of raw materials or resources);*
- **5** – *assessed, when raw materials/resources consumption in the organization is very significant (more than 30 percent of all the inputs of raw materials or resources).*

The scale of impact on the environment may be assessed based on the raw materials/resources consumption rate in the company **(4):**

- **1** – *assessed if the raw materials (resources), released materials or produced waste in the company are not hazardous;*
- **3** – *assessed if the raw materials (resources), released materials or produced waste in the company are hazardous, irritant or combustible;*
- **5** – *assessed if the raw materials (resources), released materials or produced waste in the company are very hazardous.*

The scale of impact on the environment may be assessed based on the impact on operating processes **(5):**

- **1** – *assessed, if materials used in the company do not cause any changes in the operating processes;*
- **3** – *assessed, if due to the materials used in the company there is a little chance of changes in the operating processes;*
- **5** – *assessed, if due to the materials used in the company cause long lasting changes in the operating processes.*

The last scale of impact on the environment element may be assessed based on the frequency of the environmental adverse events **(6):**

- **1** – *assessed if adverse environmental events in the company occur rarely, randomly;*
- **3** – *assessed if adverse environmental events in the company occur periodically (e.g. depending on the season);*
- **5** – *assessed if adverse environmental events in the company occur constantly.*

Column **8** of the table includes total separate values of the environmental aspect assessment criteria. The significance of the environmental aspects is determined according to the intervals:

[32 – 24) – *very significant;*
[24 – 16) –*significant;*
[16 – 8) – *minor significance;*
[8 – 0] – *i*nsignificant.

Column **9** depicts a tag or environmental aspect included in the management program. The companies are recommended to include the environmental aspects that fit the first two intervals into the management program. However, the companies may include environmental aspects that fit the last two intervals into their management program.

Based on the table made, the company has to select and prepare a list of significant environmental aspects.

ENVIRONMENTAL ANALYSIS: 4 STAGE

STAGE 4. All the applicable practices and procedures of environmental management are provided.

During this part of analysis, the company has to describe what environmental amanagement practices and procedures uses in its activities, by answering the following questions, but not limited to:

- *Has the company created and recorded an environmental management system?*
- *Has the company designed and defined an environmental policy?*
- *Has the company created and implemented environmental aspect identification, significance assessment procedure?*
- *Has the company created, implemented legal and other requirement management procedure?*
- *Has the company created environmental goals, objectives and programs? Does the company have determined a procedure for the environmental program management?*
- *How are the responsibilities, power shared in the company? Are they defined and documented?*
- *What is the management procedure for competences, training and development in the environmental field?*
- *How are the documents and records managed in the company?*
- *How are the communications and information managed in the company?*
- *Does the company have created and implemented emergency situation identification and management procedure?*
- *Does the company regularly monitor and measure the characteristics of its core activites that may have a significant impact on the environment? And is there a procedure created and implemented for that?*
- *Does the company manage non-compliances and corrective and preventive actions?*
- *Does the company have conducted internal audits?*
- *What is the practice in the company regarding the decision-making on the improvement opportunities and the need to replace the environmental management system?*
- *And others.*

ENVIRONMENTAL ANALYSIS: 5 STAGE

STAGE 5. The assessment of previous incidents' investigation results is carried out.

When carrying out the investigations of previous incidents, the company has to provide evidence of the incidents that had happened, .i.e. accidents, which had a negative impact on the environment. If the company had incidents, it has to describe the damage that occurred and what measurements were taken in order to minimize the damage.

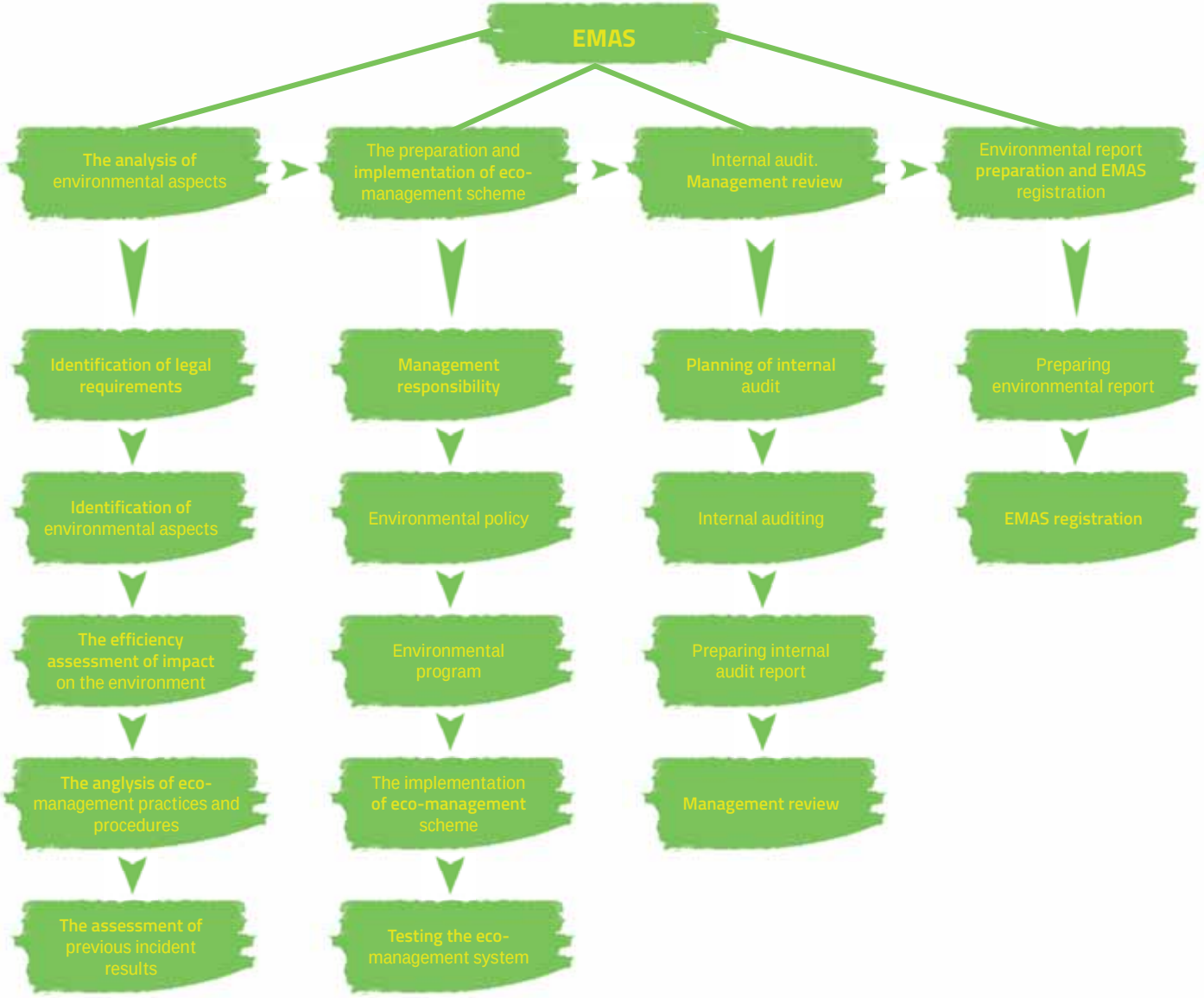
EMAS
The analysis of environmental aspects
The preparation and implementation of eco-management scheme
Internal audit. Management review
Environmental report preparation and EMAS registration
Identification of legal requirements
Identification of environmental aspects
The efficiency assessment of impact on the environment
The anglysis of eco-management practices and procedures
The assessment of previous incident results
Management responsibility
Environmental policy
Environmental program
The implementation of eco-management scheme
Testing the eco-management system
Planning of internal audit
Internal auditing
Preparing internal audit report
Management review
Preparing environmental report
EMAS registration

1. THE ANALYSIS OF ENVIRONMENTAL ASPECTS

1.1. The identification of legal requirements

Appropriate identification of legal and other requirements is the base for good and well-functioning eco-management and audit scheme EMAS. The compliance with legal requirements is voluntary-based. Tourism businesses, after identifying the relevant environmental and other requirements, should record them in the internal documentation of eco-management and audit system EMAS. The organization should familiarize its employees with the applicable legal and other requirements taken by the organization and ensure compliance with them.

THE ORGANIZATION SHOULD:

1. **Make a list of legal and other requirements**
   - *The organization should assess all international, national legal and other requirements related to environmental aspects, including unusual, unexpected or emergency situations.*
   - *Legal requirements relevant to tourism business may be found in the online legislation search system (e.g. Environmental agency http://gamta.lt/cms/index, Ministry of the enviornment http://www.am.lt/VI/index.php official publications (e.g. "Valstybės žinios").*
   - *Organizations may apply to consultants, experts or by maintaining constant contact with international, national, regional an local institutions, agencies, associations, regarding the identification of legal requirements.*

> **It could be relevant to tourism businesses such legal requirements for air pollution and noise; sewage disposal; disposal of all types of waste, including hazardous, non-hazardous waste, packaging, debris, etc.; soil examination and its renewal; the use of natural resources, including groundwater; the acquisition and maintenance of permits, licences; safety in order to prevent accidents, storage of chemicals, etc.**

   - *It is recommended to use* **Form F1.1.**

2. **Describe how the organization will implement the identification, availability and ongoing compliance of legal requirements.**
   - *It is recommended to use* **Form F1.2.**

1.2. The identification of environmental aspects

All the direct and indirect environmental aspects that have a significant impact on the environment are identified. Direct environmental aspects are related with the activities, products and services of the organization itself, which it can manage directly. Indirect environmental aspects may be the results of interaction between the organization and third parties. The description of environmental aspects related to the organization's territory and infrastructure is not enough.

THE ORGANIZATION SHOULD:

1. **Identify the direct and indirect environmental aspects and prepare their list.**
   - The organization should identify the direct environmental aspects that may be related to activities, services and circumstances that occur under normal and unusal conditions.
   - The organization should identify the indirect environmental aspects which may be related to the results

> **Examples of direct environmental aspect applicable to tourism businesses: the use of raw materials (energy, water, chemicals, etc.), formation of pollutants (to air, water, soil, etc.), waste, environmental accidents, etc.**
> **Examples of indirect environmental aspects applicable to tourism businesses: the selection of suppliers (eco-friendly suppliers, customer awareness and its encouragement, the integration of environmental requirements, etc.)**

1. THE ANALYSIS OF ENVIRONMENTAL ASPECTS

- *It is recommended to use* Form F1.3.

2. **Describe the environmental aspects of organization's activities and services which it can control and influence.**

- *It is recommended to use* Form F1.4.

1.3. The identification of significant and insignificant environmental aspects

The organization should determine its significance assessment criteria of the environmental criteria of its activities and services. It is recommended to take into account national and international legislation. The criteria have to be comprehensive, reproducible, publicly disclosed, easily verifiable.

THE ORGANIZATION SHOULD:

1. **Prepare, how the significance of environmental aspects will be evaluated.**
   - *The organization should prepare the methodology for carrying out environmental aspect assessment.*
   - *The organization should carry out the environmental aspect assessment by using qualitative and/or quantitative methods.*
   - *The organization should determine which aspects are significant in their activities.*

> A detailed example can be found in the Methodological tool for initial environmental analysis of tourism organizations in order to implement **EMAS**.

- *It is recommended to use* Form F1.5.

1.4. The analysis of applicable eco-management practices and procedures

Organization that is implementing EMAS has to constantly react to the changing needs of interested parties, dynamic changes in the environment and the process of constant environmental efficiency, therefore the organization has to caryy out the analysis of all applicable eco-management practices and procedures.

THE ORGANIZATION SHOULD *describe the eco-management practices and procedures used in its activities.*

> Examples: politics, environmental aspects, legal requirements, environmental goals and objectives, document management, staff competence, communication and information, etc.

1.5. The assessment of the results of previous incidents' investigation

The organization should assess the results of previous incidents' investigation.

THE ORGANIZATION SHOULD *analyze the circumstances and causes of previous incidents and carry out the assessment of the set measurements in order* to prevent similar accidents.

> Examples: sewage spill, cleaning equipment failure, fire, chemical spill, power supply problems, gas burst, etc.

2. THE CREATION AND IMPLEMENTATION OF ECO-MANAGEMENT SCHEME

2.1. Management committment

The organization undertakes to allocate the necessary resources for the implementation, maintenance and development of EMAS.

THE ORGANIZATION SHOULD:

1. **Define the scope of EMAS.**

> The organization defines the scope of EMAS, i.e. it can be applied to the whole organization or only to a certain activity. .

2. **Prepare and confirm an environmental policy**

> Responsibility for the creation of environmental policy, its implementation and control belongs to the management of the organization which should have the answers to the following questions:
> - Why the organization has to implement EMAS?
> - What does the organization expect to achieve?
> - What should be the image of the organization?
> - How to reach the goals set?

3. **Appoint a representative of the management, set his and others' participating in the implementation and development of EMAS responsibilities, duties and powers and prepare a description of how the organization implements it.**

> The organization should ensure that all its employees and people working on behalf of it, who can have a significant impact on the environment, comply with the EMAS requirements.

4. **Allocate the necessary resources to reach the environmental goals and objectives.**

5. **Commit to constantly improve its environmental efficiency.**

2.2. Environmental policy

Environmental policy defines the general direction and principles of organization's activities. It determines the responsibility of a relevant leval of environment protection and efficiency targets, according to which the follow-up actions will be assessed.

The responsibility for designing the environmental policy usually belongs to the top management. It is responsible for the implementation and changing the policy.

THE ORGANIZATION SHOULD:

1. **Describe the obligations for constant environmental improvement and pollution prevention.**

> EMAS regulation did not consider how the organizations should assess the environmental costs. However, the organizations in order to assess the damage done to the environment and related financial obligations more precisely and determine the environmental improvement activities may assess the environmental costs.

2. THE CREATION AND IMPLEMENTATION OF ECO-MANAGEMENT SCHEME

There are three types of costs in the EMAS:
External costs are related to the additional services which are acquired by the EMAS implementing organization.
Internal costs are related to the internal costs needed to implement and maintain EMAS.
Regular costs are related to the onetime costs for EMAS implementation or annually recurring costs.

2. **Describe the commitments to comply with the applicable legal and other requirements related to environmental aspects.**

Responsibility for the creation of environmental policy, its implementation and control belongs to the management of the organization which should have the answers to the following questions:

- Why the organization has to implement EMAS?
- What does the organization expect to achieve?
- What should be the image of the organization?
- How to reach the goals set?

3. **Describe the commitment of how the organization identifies the environmental goals and objectives and reviews them.**

4. **Formalize the policy in a separate document, implement and maintain it.**

5. **Familiare all the employees in the organization or persons working on behalf of it with the environmental policy.**

6. **Disclose its environmental policy to the public.**

It is recommended to prepare a description which determines a procedure on how the organization contacts the interested parties and performs internal communication (including points 5 and 6).
The available tools for internal and external communication: information via e-mail, newsletter, meetings, forums, public presentations, publication of the environmental report, etc.

7. **Allocate the resources necessary to reach the environmental goals and objectives.**

8. **Commit to constantly improve its environmental efficiency.**

2. THE CREATION AND IMPLEMENTATION OF ECO-MANAGEMENT SCHEME

2.3. Environmental program

In order to meet its goals and objectives the organization has to design environmental programs. Environmental program is a plan of measures for environmental improvement, where specific development actions are set out based on the organization's priorities.

The program has to be dynamic and constantly reflect the changes in organization's goals and objectives.

THE ORGANIZATION SHOULD:

1. **Set environmental goals.**
   - *The main goal of the eco-management scheme is improving environmental actions of the organization. In order for the organization to meet its goal, it has to set medium-term objectives/tasks, which would be able to measure and evaluate in a qualitative and quantitative way.*
   - *The organization has to determine how many and what activities it wishes to improve until a deadline and anticipate actions/tasks in order to achieve these goals*

> When designing the environmental goals it is recommended that at least one of the goals would be closely related to the organization's significant environmental aspects; make sure that the organization has enough resources or financial feasibility to meet the set goals.

2. **Prepare an environmental program.**

> An environmental program is a detailed plan for meeting its goals and objectives. The environmental program of the organization has to be dynamic and regularly reviewed. In order to meet the goals and objectives, the organizations are recommended to thoroughly:
>
> - identify the commitments taken by the environmental policy;
> - set one ore more goals for each commitment and prepare one or more programs in order to meet them, i.e. actions, resources, deadlines, responsibilities;
> - in order to meet the goals, determine environmental assessment criteria for monitoring the meeting of goals and objectives.

- *It is recommended to use* **Form F1.6.**

2. THE CREATION AND IMPLEMENTATION OF ECO-MANAGEMENT SCHEME

2.4. The preparation of the eco-management scheme documents

When implementing EMAS it is required to prepare specific documents, however, the organizations are free to choose the forms of these documents.

There are two types of documents, i.e. internal, i.e. created inside the organization and external, i.e. received from the outside but related to the implementation of and maintaining the eco-management scheme.

THE ORGANIZATION SHOULD:

1. **Prepare the following eco-management scheme documents:**
   - *environmental policy, goals and objectives;*
   - *the description of the scope of eco-management scheme;*
   - *the description of the eco-management scheme elements and their interaction and references to the related documents;*
   - *documents, including records, required by the AVS,*
   - *documents, including records, which are necessary according to the organization in order to ensure an effective planning, implementation and control of processes related to significant environmental aspects.*

2. **Describe, how the organization:**
   - *approves the documents prior to their issue, how it supervises, renews and re-approves;*
   - *ensures that the changes and the status of the current edition document are identified;*
   - *ensures that the relevant versions of applicable documents are available at the points of use;*
   - *ensures that documents remain legible and fastly, easily recognisable;*
   - *ensures that external documents, determined by the organization as necessary for planning and functioning of the eco-management scheme, are identified and their distribution controlled;*
   - *does not allow to use the outdated documents and labels them properly if they are stored for any purposes.*

3. **Describe, how the organization identifies, stores, protects and retrieves records, how their retention time is determined and how they are disposed.**

> The records have to be easily accessible and stored as long as the legal regulations or internal company's rules require.

2. THE CREATION AND IMPLEMENTATION OF ECO-MANAGEMENT SCHEME

2.5. The implementation of eco-management scheme

The organization has to determine and plan those activities which are related to significant environmental aspects that are consistent with its environmental policy, goals and objectives, in order to ensure that they are implemented.

THE ORGANIZATION SHOULD:

1. Control how the significant environmental aspects are managed, the compliance with legal and other requirements, how does it manage to meet the set environmental goals and objectives, how the risks related to the environment are managed.

2. Supervise all activities related to significant environmental aspects.

> The organization has to carry out trainings to all persons responsible for operation control and maintenance.

2.6. Emergency preparedness and response

The organization has to respond to actual emergency situations or accidents and prevent the associated adverse environmental impact or reduce it.
The organization has to periodically monitor and, if necessary, revise its procedures for emergency preparedness and response, especially after accidents or emergency situations have occured.
In addition, the organization has also periodically test such procedures where possible.

THE ORGANIZATION SHOULD:

1. Identify potential emergency situations.

> The ifentification of emergency situations and accidents is a part of the process of identifying environmental aspects. The distinguished accidents and emergency situations have to be real, reasonably likely to occur in an organization.

> After defining the potential emergency situations and accidents, the organizations have to prepare documents which describe how such events could be prevented or minimized, as well as preventive programs, risk reduction options, action plan in case the event occurs in order to ensure minimal impact on the environment.

2. Describe how the potential emergency situations and accidents identified in the organization, which may have an impact on the environment, and foresee how to react to them.

- *It is recommended to use* **Form F1.7**.

2. THE CREATION AND IMPLEMENTATION OF ECO-MANAGEMENT SCHEME

2.7. The examination of eco-management scheme

The organization has to monitor the impact of its activities on the environment, i.e. natural resource consumption, emission amount, the amount of generated and recycled waste, as well as carry out the monitoring and measurement of environmental efficiency (i.e. the measurable results of organization's environmental aspect management).

THE ORGANIZATION SHOULD:

1. **Determine the measurement and monitoring indicators of separate activities/processes, which would allow monitoring the activities' impact on the environment, meeting the goals and objects and the environmental efficiency of the organization.**

2. **Describe how it regularly monitors and measures its main activities that may have a significant impact on the environment, characteristics.**

3. **Describe how it regularly monitors and measures environmental goals and objectives, how assesses environmental efficiency.**

4. **Monitor and assess the activity according to determined measurement and monitoring indicators of separate activities/processes.**

5. **Maintain, calibrate and test monitoring and measurement equipment. And keep records.**

   - *It is recommended to use* **Form F1.8.**

6. **Describe how and when will be evaluated implementation of legal requirentmets.**

   Examples of methods of implementation of legal requirenments:
   - audit;
   - review of documents;
   - inspection of premises;
   - interview;
   - testing and analysis of examples;
   - direct monitoring.

7. **Describe how to manage non-conformities, corrective and preventive actions**

   Differences between corrective and preventive actions:
   - The corrective actions are carried out when the problem already exists (has already happened) and it can only be corrected;
   - Preventive actions are carried out when the organization only foresees the problem but it has not yet occurred.

   - *It is recommended to use* **Form F1.9**.

3. INTERNAL AUDIT. MANAGEMENT REVIEW

3.1. Planning of internal audit

The organization has to carry out internal audits of eco-management scheme at planned intervals.

THE ORGANIZATION SHOULD:

1. Plan internal audits.

When planning internal audit, the following should be evaluated:

- *the results of the previous audit;*
- *information about the inadequacies;*
- *complaints of interested parties;*
- *information about the assessment of environmental activities;*
- *information about the assessment of compliance with legal requirements*
- *information about the changes in eco-management scheme.*

When planning internal audit, at least three aspects have to be identified:

- *scope of audit (fields, functions, processes, products, etc.);*
- *the date or period of the audit;*
- *audit team (internal, external).*

2. Prepare an internal audit program.

The audit program has to be clearly defined extent of separate audits in total or, as applicable, each audit stage, by clearly indicating:

a) *subject areas;*
b) *the activities to be audited;*
c) *the audited environmental criteria;*
d) *the audit period.*

> The organization should conduct an audit at least once a year, because in that way it will be easier for the organization's management and environmental assessor to prove that the organization manages its significant environmental aspects.

3.2. Internal auditing

During internal auditing operating conditions and equipment are tested, the records, written work instructions and other related documents are reviewed in order to assess the environmental efficiency of the audited activity in order to decide if it complies with the legal and other applicable requirements or set targets and environmental goals, as well as whether the implemented management system of environmental responsibilities is efficient and appropriate.

THE ORGANIZATION SHOULD:

1. Prepare for internal auditing according to the audit program.

> Before carrying out the internal audit, the following should be determined:
>
> - ***The competences of the auditor and audit team (education, EMAS knowledge, experience, specialization, personal qualities)***
> - ***The selection criteria for auditor and audit team, i.e. empathy, independence, impartiality, objectivity.***
> - ***Audit criteria.***
>
> Auditor selection and auditing has to ensure the objectivity and impartiality of the audit process.

3. INTERNAL AUDIT. MANAGEMENT REVIEW

2. **Familiarize with management systems. Evaluate the benefits and drawbacks of these systems.**

3. **Gather relevant facts and assess the audit findings.**

4. **Prepare an internal audit report which would reflect the audit findings.**

5. **Submit the report to the management on audit findings and conclusions.**

> The organization may use various auditing techniques when carrying out EMAS audit, for example:
> - orientation to the compliance with EMAS requirements;
> - orientation to processes or divisions (supply, production, presentation, problem solving, personnel training, etc.);
> - orientation to management report, carrying out the audit according to the emphasized elements.

6. **Describe the responsibilities, the compliance with audit planning and performance, result disclosure, requirements for retaining related records, how the audt criteria, scope, frequency and methods will be defined.**

- *It is recommended to use* **Form F1.10**.

3.3. Preparing the internal audit report

Internal audit ends with writing the internal audit report. The report indicates the audited activities/fields, inadequacies and their evidence. Only the members of audit team may collect and discuss the aforementioned aspects. There can be no external interference when preparing the report.

THE ORGANIZATION SHOULD:

1. **Prepare an internal audit report.**

> The internal audit report has to include:
> - the date of auditing;
> - audit team;
> - purpose of the audit;
> - a summary of the findings, including the benefits and areas for improvement;
> - notes (emphasis on the areas for improvent in order to prevent inadequacies in the future).

2. **Submit the internal audit report to the management in order to inform about the organization's environmental development and the compliance with the environmental policy.**

> The results of the report are announced in the final meeting where the audit team is present and it is recommended for the management representative to participate.

3. **Discuss the efficiency and reliability of the measures for monitoring organization's environmental impact;**

3. INTERNAL AUDIT. MANAGEMENT REVIEW

3.4. Management review

The management of the organization has to review eco-management scheme at planned intervals in order to ensure its constant suitability, adequacy and effectiveness. The analyses have to include the assessment of improvement possibilities and eco-management scheme, including environmental policy, environmental goals and objectives.

THE ORGANIZATION SHOULD:

1. **Define that at least once a year the eco-management scheme should be reviewed, however, dependent on the specifics of the organization, it can be carried out every half a year or even a quarter.**

2. **Conduct a management review meeting at planned intervals**.

The inputs of management review have to include:

- *the results of internal audit and the assessment of compliance with legal and other requirements taken by the organization;*
- *notices, including complaints from external interested parties;*
- *the environmental efficiency of the organization;*
- *the level of meeting the goals and objectives;*
- *the status of corrective and preventive actions;*
- *further actions after the last management review;*
- *changed conditions, including changes in legal and other requirements related to environmental aspects; and*
- *recommendations on how to improve.*

> The outputs of management review have to include any decisions and actions related to potential changes in environmental policy, goals, objectives, other environmental elements, consistent with the commitment to continuous improvement.

3. **Prepare a management review protocol which would indicate the issues discussed and decisions made.**

> The employees of the organizations should be familiarized with the environmental analysis results. The managers of all areas should introduce their subordinates in an understandable language with the management conclusions and decisions regarding any department or employee.

4. ENVIRONMENTAL REPORT PREPARATION AND EMAS REGISTRATION

4.1. Environmental report preparation

The main objective of an environmental report is to demonstrate how an organization implements an eco-management scheme and bases its activities on environmentally-friendly principles. The report is the main document that has to be submitted to a competent EMAS institution for EMAS registration. Implementing EMAS is not compulsory. However, tourism businesses that implement EMAS not only protect the environment, but also have an opportunity to reduce operating costs, create a safe and attractive environment for the customers, save the costs related to the environmental violation taxes. Nowadays the customers (tourists) choose organizations that offer safer, healthier, more ecological tourism services. EMAS is a possibility to prove that and at the same time attract more customers.

1. **Environmental report preparation stages:**

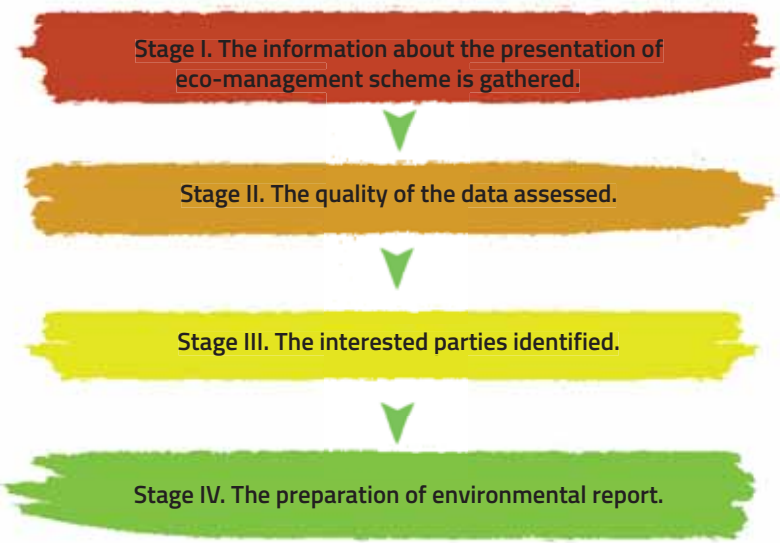

When collecting information about the presentation of eco-management scheme it is necessary to introduce organization's activities and services, environmental policy and brief EMAS description; direct and indirect aspects, the description of environmental goals and objectives; a summary of assessment of environmental activities (monitoring and measurement); as well as how the compliance with legal reqiorements is monitored, reference to the applicable environment-related legal requirements;
The quality assessment ensures that the presented information is accurate, correct and reliable.
Information about the interested parties will allow preparing the environmental report structure.
The environmental report has to be clear, easy to understand, the information – structured, with pictures, graphs, tables.

4. ENVIRONMENTAL REPORT PREPARATION AND EMAS REGISTRATION

2. **It is important to depict data of the most important indicators related to environmental aspects in the environmental report.**
   - *Each key indicator must consist of: A number, indicating specific area total annual inputs and (or) annual effect; B number, indicating total annual organization's inputs; and R number, indicating the ration of A and B.*
   - *It is necessary to present all three elements of each indicator*

E.G.: energy consumption efficiency:
- *"total direct energy consumption"* – total amount of consumed energy expressed in MWh or GJ,
- *"total renewable energy consumption"* – total annual energy (electricity and heat) which was produced by the organization from renewable sources, consumption percent;

the efficiency of the used materials:
- *"annual various used material mass debit"* (excluding energy carriers and water), expressed in tons;
- *"total annual water consumption"*, expressed in m3;
- *"total annual amount of waste"*, broken down by type, expressed in tons;
- *"total annual amount of hazardous waste"*, expressed in kilos or tons.;
- *"land used"*, expressed in built-up area m2;
- *"total annual greenhouse gas emissions"* including at least CO2,CH4, N2O, hydrofluorocarbons, perfluorocarbons and SF6 emissions, expressed in CO2 equivalent tons,
- *"total annual emissions of polluntant"*, including at least SO2, NOX and solid particle emissions, expressed in kilos and tons.

- *Recommended examples of environmental reports* http://gamta.lt/cms/index?rubricId=8c972be5-bc76-49f9-be5c-d13aa733587f

3. **The organization has to ensure that the environmental report and all the other information related to environmental management have to be publicly available.**

4. **The organizations have ensure that the general environmental report would clearly define the impact of each organization's place on the environment and data on it provided.**

4.2. EMAS registration

The approved environmental report has to be sent to a competent EMAS institution (Lithuanian EMAS Competent institution) which includes the company/ organization to the EMAS Registry.

THE ORGANIZATION HAS TO:

1. **Provide reliable information about:**

- **Organization**

title, address, city, zip code, country/land/region/autonomous region, contact person, telephone, fax, e-mail, website, public access to the environmental report or update environmental report a) printed on paper, b) in electronic form, registration number, registration date, registration suspension date, registration revocation date, the next environmental report date, the next renewed environmental report date, request for a derogation under article 7 of EMAS regulation, NACE code.

4. ENVIRONMENTAL REPORT PREPARATION AND EMAS REGISTRATION

- Place

title, address, zip code, city, country/land/region/autonomous region, contact person, telephone, fax, e-mail, website, public access to the environmental report or update environmental report a) printed on paper, b) in electronic form, registration number, registration date, registration suspension date, registration revocation date, the next environmental report date, the next renewed environmental report date, request for a derogation under article 7 of EMAS regulation, NACE code, number of employees, turnover and (or) balance sheet.

- Environmental assessor

Environmental assessor's title or name and surname, address, zip code, city, country/land/region/autonomous region, telephone, fax, e-mail, accreditation or permit's registration number, accreditation or permit spheres (NACE codes), accreditation or permit issuer, Signed ... (place), 20 ... (date), signature of the organization's representative.

2. Submit the declaration of verification of environmental assessor's performed assessment.

Title or name and surname.

EMAS environmental assessor's registration number

Accredited or the person authorized to assess

NACE code verifies that assessed if the organization's environmental report/renewed environmental report(*) cross out if not applicable (whose registration number (if any) complies with all the requirements of November 25th, 2009 European Parliament and Council regulation (EC) No. 1221/2009 on the voluntary participation by organisations in a Community eco-management and audit scheme (EMAS) application.

By signing this agreement I declare that:—the assessment and verification is performed under all the requirements of the Regulation (EC) No. 1221/2009 + —the assessment and verification results confitm that there are no facts that prove non-compliance with the environment-related legal requirements detected, —organization's/place's(*) ((*) formation about the organization's activity/place(*) identified in the environmental report (This document is not equivalent to EMAS registration. EMAS registration may only be provided by a competent institution under the Regulation (EC) No. 1221/2009. This document cannot be used as a separate document for informing the public.

Accepted ... (place), 20.. ... ... d. (date)

Signature

3. Send EMAS to a competent institution (Lithuanian EMAS competent institution), which includes the company/organization into EMAS registry.

EMAS registered organization can use the EMAS brand.

EMAS
VERIFIED ENVIRONMENTAL MANAGEMENT
REG. NO.

The use of EMAS logo

The logo may be:
- of three colours (Pantone No. 355 green; Pantone No. 109 yellow; Pantone No. 286 blue),
- black,
- white, or
- of grey tones.

http://gamta.lt/files/EMAS_emblemos_naudojimas.pdf

REFERENCE LIST

REFERENCE LIST

1. Community eco-management and audit scheme (EMAS) description according to European Parliament and Council regulation (EC) No. 1221/2009 on the voluntary participation by organisations in a Community eco-management and audit scheme (EMAS) application.
2. Community Commission Resolution document No. C(2013) 1114, where the EMAS user manual is provided.
3. Auxiliary tool „EMAS „easy" for small and medium enterprises. Available online: <http://gamta.lt/files/emas-easy-lt.pdf>.
4. EMAS toolkit. Available online: <http://ec.europa.eu/environment/emas/toolkit/>.
5. Lithuanian tourism development program for 2014-2020. Approved by the Government of the Republic of Lithuania on 12th March, 2014 order No. 238.
6. European Commission website: <http://ec.europa.eu/environment/emas/index_en.htm >.
7. REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009. 2009 m. lapkričio 25 d.
8. Juškys A., Ruževičius J. (2010). The motivation and efficiency of eco-management scheme implementation: the study of German high schools' experience. Current Issues of Business and Law, (5).
9. ENVIRONMENTAL AGENCY. Eco-management scheme (AVS) [interactive]. Available online: <http://gamta.lt/cms/index?rubricId=d6450189-8cad-4992-ada0-d1fb2e73f106>.
10. Lithuanian standard LST EN ISO 14001:2004, (2005) Eco-management schemes. Requiremens and use guidance. Lithuanian standards department. Vilnius.
11. ENVIRONMENTAL AGENCY. EMAS – eco-management and audit scheme [interactive]. Available online: <http://gamta.lt/cms/index?rubricId=d35cc4cf-ac1a-46dc-add3-a2c643b6855f>.
12. Adomėnas, V. 2011. Standardized management system: from creation to development. Kaunas: Technologija. 322 p.
13. EUROPEAN PARLIAMENT AND COUNCIL REGULATION (EC) No. 1221/2009. 2009 November 25.

DICTIONARY

CONCEPT	DEFINITION	SOURCE
Accreditation body	National accreditation body established under the Regulation's (EC) No. 765/2008 article 4 and responsible for the accreditation and supervision of environmental assessors.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.
Auditor	A person with the competence to carry out an audit.	LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS
Confirmation	The confirmation of an environmental assessor that carried out the inspection that the organization's environmental reports and updated environmental report's information and data are reliable and correct and comply with the requirements of this regulation.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d. EB bei 2006/193/EB
Constant development	A repetitive eco-management scheme consolidation process which is aimed at improving general environmental efficiency which meets the organization's environmental policy.	LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS
Corrective action	An action designed to eliminate the cause of inadequacy.	LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS
Direct environmental aspect	Environmental aspect, related with the activities, products and services of the organization itself, which it can manage directly.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.
Document	Information and its medium.	LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS
Eco-management scheme	A part of organizational management system, designed to create and implement environmental policy and manage environmental aspects. --- A part of overall management system which includes organizational structure, planning activities, responsibilities, practice, procedures, processes and resources for developing, implementing, reaching, reviewing and maintaining environmental policy and managing environmental aspects.	LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS --- EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.
Environmental analysis	Initial comprehensive analysis of environmental aspects, impact on the environment and environmental efficiency, related to the organization's activities, products and services.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.
Environmental aspect	The element of organization's activities, products or services that can have an impact on the environment.	LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS

DICTIONARY

CONCEPT	DEFINITION	SOURCE
Environmental efficiency	The results, that show how an organization manages its environmental aspects, are measured. --- The management results of the environmental aspects of the organization are measured.	LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS --- EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.
Environmental efficiency indicator	An indicator that provides information about the management's efforts to influence the efficiency of environmental aspects of the organization.	ISO 14031:1999, 2.10.1
Environmental efficiency indicator AVR	A specific expression that provides information about the environmental efficiency of the organization.	ISO 14031:1999
Environmental goal	Detailed efficiency requirements for the organization's or its part's activites when it is possible to quantify, which have to be determined and followed in order to achieve environmental objectives.	LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS
Environmental impact	Any positive or negative environmental change that is entirely caused by environmental aspects.	LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS
Environmental objective	General environmental objective, related to environmental policy, that the organizations sets to achieve.	LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS
Environmental policy	Common objectives and direction, publicly disclosed by the highest authorities of the company, related to environmental efficiency, including the compliance with all the applicable legal requirements related to environment and the obligation to constantly improve environmental efficiency. It provides a framework for actions and determines objectives and goals related to environment.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.
Environmental program	The description of measures, responsibilities and resources that have been taken or are planned to be taken in order to meet environmental goals and objectives, and the term of implementing environmental goals and objectives.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.
Environmental report	Detailed information provided to the public and other interested parties, related to the organization's: structure and activities; environmental policy and eco-management scheme; environmental aspects and impact on the environment; environmental program, goals and objectives; environmental efficiency and compliance with the applicable environmental legal obligations.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.

DICTIONARY

CONCEPT	DEFINITION	SOURCE
Essential change	Any change in the organization's management, structure, administration, process, activities, products or services that has or may have a large impact on the organization's eco-management scheme, environment or people's health;	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.
Inadequacy/ misalignment	Failure to comply.	LST EN ISO 9000:2005
Indirect environmental aspect	Environmental aspect which is an interaction results between the organization and third parties and which can be affected by the organization to a certain extent.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.
Interested party	A person or group of persons related to or affected by the organization's environmental efficiency.	LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS
Interested party	A person or group of persons related to or affected by the environmental efficiency of the organization.	LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS
Internal environmental audit/inspection	A systematic, independent and documented process for collecting audit evidence and evaluating them objectively in order to determine the degree of compliance of the eco-management scheme audit criteria, which are determined by the organization.	LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS
Pollution prevention	The use of processes, practices, techniques, materials, products, services or energy in order to prevent, reduce or manage (separately or combined) the emergence, disposal or drain of any pollutants or waste, in order to reduce the negative impact on the environment.	LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS
Preventive action	An action designed to eliminate the cause of a potential inadequacy.	LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS
Procedure	Determined discipline for an activity or process performance.	LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS
Record	A document that includes the results achieved or evidence of work carried out.	LST EN ISO 14001:2005 APLINKOS APSAUGOS VADYBOS SISTEMOS. REIKALAVIMAI IR NAUDOJIMO GAIRĖS
Significant environmental aspect	Environmental aspect that has or may have a significant impact on the environment.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d. dėl organizacijų

DICTIONARY

CONCEPT	DEFINITION	SOURCE
Small enterprises	Very small, small and medium enterprises, as defined in the May 6th, 2003 Commission's recommendation 2003/361/EB regarding the definition of very small, small and medium enterprises(1) OL L 124, 2003 5 20, p. 36. (1); or local authorities, whose management area includes less than 10 000 residents, or other public institutions, employing less than 250 people and whose annual budget does not exceed 50 mill. EUR or annual balance does not exceed 43 mill.+ EUR, including: Government or other national, regional or local public administration entities or public advisory bodies; natural or legal persons that perform public management functions under the national law, including specific environment-related duties, activities or services; and natural or legal persons acting under the institutions or persons indicated under point b that have public duties or functions, or provide public services related to the environment.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.
The best environmental management practice	The most effective way of implementing eco-management scheme which may be applied by the relevant sector's organizations and which can help to achieve the largest environmental efficiency under specific economic and technical conditions.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.
Updated environmental report	Detailed information, provided to the public and other interested parties, which includes the updated information provided in the newest validated environmental report, related only with the organization's environmental efficiency and compliance with the applicable environmental legal obligations.	EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1221/2009 2009 m. lapkričio 25 d.

ABBREVIATIONS
EMAS – eco-management and audit scheme.
AVS – environmental management system.

RECOMMENDED FORMS

The registration of legal and other requirements is recommended (F1.1)

No.	Document identification number	Title	Date		How is the requirement applied	Effector (position, name, surname)	Review date
			Approval	Effective			
1. Pollutants emitted to the atmosphere							
2. Pollutants discharged into the water. Water consumption							
3. Waste (particularly hazardous waste) management							
4. Land use and contamination							
5. Packaging and packaging waste							
6. Chemical (hazardous and other) materials							
7. Transport							
8. Safety (local issues (noise, vibration, smell, dust, view, etc.))							
9. General environmental legal requirements (including the consumption of natural resources and raw materials (including energy))							
10. Other requirements related to environmental aspects (contractual obligations)							

RECOMMENDED FORMS

The identification and management of legal and other requirements (F1.2)

Activity	Content of the activity and regulating documents	Effector (position)	Additional document
1. The identification of legal and other requirements	Legal and other requirements may include: a) LR and EU normative acts (laws, regulations, orders); b) the normative acts of local authorities (orders, decisions) c) the requirements of supply, service contracts; d) the orders of company's management.		
2. The identification of legal and other requirements' sources	The information sources of legal and other requirements are: a) information publication „Valstybės žinios"; b) online legislation search system; c) contracts with sub-contractors, suppliers, customers;.		
3. Registration of legal and other requirements			The registration of legal and other requirements is recommended (F1.1)
4. Regular review and information update of legal and other requirements			
5. Employee familiarization with new legal and other requirements			
6. The assessment of compliance with new or changed requirements			
7. Other actions			

RECOMMENDED FORMS

The list of direct and indirect environmental aspects (F 1.3)

No.	Name of the activity	Brief description of the activity	The description of the impact on the environment	1. Pollutants emitted to the atmosphere	2. Pollutants discharged into the water. Water consumption	3. Waste (particularly hazardous waste) management	4. Land use and contamination	5. Packaging and packaging waste	6. Chemical (hazardous and other) materials	7. Transport	8. Safety (local issues (noise, vibration, smell, dust, view, etc.))	9. Other requirements related to environmental aspects
Direct environmental aspects												
1.												
2.												
...												
Indirect environmental aspects												
1.												
2.												
...												

The identification of direct and indirect environmental aspects (F 1.4)

Activity	Content of the activity and regulating documents	Effector (position)	Additional document
1. The identification of organization's activities, processes and services			
2. The identification of environmental aspects			
3. The registration of environmental aspects			
4.			

Efficiency determination of environmental aspects (F 1.5)

Activity	Content of the activity and regulating documents	Effector (position)	Additional document
1. The preparation of environmental aspect assessment methodology			
2. The assessment of environmental aspects			
3. The preparation of the list of significant environmental aspects			

RECOMMENDED FORMS

Environmental program (F 1.6)

I CONFIRM:

Head of the company

_____ _____

N. Surname (signature)

Date:

ECO-MANAGEMENT SCHEME GOALS, OBJECTIVES AND PROGRAM NO. ....

Significant environmental aspect:

An environmental goal:

An environmental objective:

No.	Name of activity (work)	Planned date of completion	Responsible person	Date of implementation	Notes

Responsible employee, position _____ _____

N. surname Signature

RECOMMENDED FORMS

The management of emergency situations (F 1.7)

Activity	Content of the activity and regulating documents	Effector (position)	Additional document
1. The identification of potential emergency situations and their impact on the environment			
2. The identification of retaliation during the accident (incident), allocation of responsibilities			
3. The identification of preventive measures			
4. Training, coaching of staff			
5. Review, analysis, development of the determined pre-actions			
6. The planning of emergency situation testing (training)			
7. The simulations (testing) of potential emergency situations and the assessment of the preparation			

Measurement and monitoring (F1.8)

Activity	Content of the activity and regulating documents	Effector (position)	Additional document
1.Creating the measurement and registration plan			
2. Implementing the measurement and registration plan			
3.The assessment of compliance with legal and other requirements			
4.An additional assessment of impact on the environment			
5.Report on pollution monitoring			

RECOMMENDED FORMS

The management of inadequacies, corrective and preventive actions (F 1.9)

Activity	Content of the activity	Effector	Additional document
1. The identification of inadequacy, including the findings of the audit and the management of inquiries from interested parties			
2. The analysis of inadequacies			
3. Corrective actions			
4. Preventive actions			
5. Control of corrective and/or preventive actions			
6. Analysis/efficiency of corrective and/or preventive actions			

Internal audit (F1.10)

Activity	Content of the activity	Effector	Additional document
1. Annual audit planning			
2. The preparation for internal audit			
3. Internal auditing			
4. Repeated internal audit			

EKOTURYSTYKA I INSTALACJA EMAS W REGIONIE PO OBU STRONACH GRANICY

PRZEWODNIKÓW

WSTĘP

Zaangażowanie państwa w organizacje jednoczące porozumienia o zasięgu globalnym, stała dyskusja o kwestiach ochrony środowiska w przestrzeni publicznej, zmusza organizacje do zainteresowania się otaczającym je środowiskiem oraz do kontroli i redukowania ich negatywnego wpływu na środowisko, w ten sposób przyczyniając się do zobowiązań zrównoważonego rozwoju państwa wobec społeczności międzynarodowej. Do rozwiązania problemów ochrony środowiska nie wystarczą wyłącznie zobowiązania, jest ważnym, aby wszystkie organizacje pojęły istotę problemu ochrony środowiska oraz zwiększały swą skuteczność w tej dziedzinie. W tym celu, obok obowiązkowych wymagań ochrony środowiska, które są określone za pomocą przepisów prawnych, powstały nowe inicjatywy, które zachęcają firmy do dobrowolnego dążenia do lepszych wyników ekologicznych.

Żaden z sektorów gospodarki nie jest tak związany ze środowiskiem jak turystyka. W celu zwiększenia integracji ochrony środowiska w sektorze turystyki, konieczne jest ogólne zrozumienie koncepcji ochrony środowiska. Wymaga się, aby firmy wiedziały, co muszą wykonać, monitorowały proces i stale dokonywały oceny pod względem wymagań ochrony środowiska. Odpowiednie ku temu modele stanowią już znane systemy zarządzania, takie jak SZŚ (Systemy Zarządzania Środowiskowego według standardu ISO 14001:2004), lub System Ekozarządzania i Audytu (według rozporządzenia EMAS III).

Wytyczne przygotowane w celu zapoznania firm z branży turystycznej i turystów z obszarami chronionymi, zaprezentowania firm turystycznych z pogranicza Polski i Litwy oraz szczegółowego wyjaśnienia kroków wdrożenia rozporządzenia EMAS: procesu wstępny przeglądu środowiskowego oraz procesu wdrażania systemu ekozarządzania i audytu.

Wytyczne są podzielone na cztery części.

W części pierwszej są przedstawione obszary chronione (Parki Narodowe, Parki Regionalne, rezerwaty), zabytki przyrodnicze, zaprezentowane ścieżki edukacyjne, rowerowe i wodne trasy turystyczne.

W drugiej części wydania są prezentowane świadczące usługi ekoturystyczne i turystyczne firmy ze strefy przygranicznej Litwy i Polski. Na terytorium Republiki Litewskiej są przedstawione obwody Alytus i Marijampolė, w Rzeczpospolitej Polskiej - Suwalszczyzna.

Część trzecia publikacji jest poświęcona procesom przeglądu środowiskowego, identyfikacji wymogów prawnych w określeniu kryteriów oceny oddziaływania na środowisko z uwzględnieniem wszelkich czynnych praktyk i procedur ekozarządzania oraz ocen wyników badań dotychczasowych zdarzeń.

W czwartej części dokonuje się krótkiego przeglądu wymagań EMAS (ogólne wymagania obejmują wymagania standardu EMAS przedstawione w aneksach I i II do rozporządzenia EMAS http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009R1221&from=EN), etapów wdrażania EMAS, podstawowej dokumentacji oraz wpisów wymaganych do uprawomocnienia EMAS.

Wytyczne opracowane w procesie wdrażania celu Europejskiej współpracy terytorialnej z programu współpracy transgranicznej pomiędzy Litwą i Polską, w celu promowania zrównoważonego rozwoju regionu granicznego Litwy i Polski poprzez wzmocnienie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej w ramach projektu "Ekologiczne innowacje w sektorze turystycznym: transgraniczne doświadczenia regionów". Projekt promuje rozwój ekologicznych usług i produktów turystycznych w regionie transgranicznym w celu poprawy jego ekologiczności. Program jest częściowo finansowany przez Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego.

Obwód olicki

Dzukijski Park Narodowy

Państwowy Rezerwat Przyrodniczy Čepkeliai

Dzukijski Park Narodowy stanowi największy objęty ochroną obszar na Litwie. Został stworzony w celu ochrony i pielęgnacji wartości przyrodniczych i kulturalnych zbiegu rzek Dainawy, stworzenia warunków do wypoczynku oraz turystyki poznawczej. Występują tu liczne źródła i rzeki, których woda zasila największą rzekę Litwy - Niemen. Jednocześnie jest to jeden z najmocniej zalesionych objętych ochroną terenów na Litwie. Bory zajmujące przeważającą część terytorium należą do masywu leśnego, rozciągającego się przez Litwę, Polskę i Białoruś. Park wyróżnia się wyjątkowym krajobrazem kulturowym, zachowała się tu stworzona w ciągu wieków przez naturę i człowieka mozaika lasów, pól i łąk. Wszystkie lasy Dzukijskiego Parku Narodowego zostały ogłoszone obszarami „Natura 2000", znanymi pod nazwą Puszczy Dainawskiej. Jej celem jest zachowanie gatunków i siedlisk o znaczeniu europejskimi.

W Parku wydzielono 3 rezerwaty, 28 obszarów chronionych, które zajmują 46 proc. terytorium, znajdują się tu 42 chronione obiekty dziedzictwa przyrodniczego. W siedliskach parku spotykamy gatunki roślin, grzybów i porostów oraz zwierząt, z których 254 wpisano do Litewskiej Czerwonej Księgi. Wyjątkowo wyraziste, niezwykle malownicze są doliny rzek Niemna, Mereczanki, Uły, Skroblas, Grūda z unikalnymi pomnikami przyrody. W Parku występują niezwykłe twory natury: masywy wydm lądowych, unikalne źródła Skroblas, źródło Oko Uły, skarpy Uły oraz płycizny Niemna. Lasy Parku są jednymi z najbardziej obfitujących w grzyby na Litwie.

Państwowy Rezerwat Przyrody Čepkeliai oraz Dzukijski Park Narodowy stały się jedynym na Litwie parkiem PAN. Celem strategii parków PAN jest zrzeszenie europejskich obszarów chronionych, spełniających wysokie standardy dzikiej przyrody i zrównoważonego rozwoju turystyki.

Dzukijski Park Narodowy nieprzypadkowo był założony na terenie zlewni

Dainavy, nadzwyczaj bogatej w wartości przyrodnicze. Na terenie parku do Niemna swoje wody niesie nawet 36 rzek i rzeczek. Liczne doliny rzek łączą w jedną całość wzgórza oraz jeziora Wyżyny Dzukijskiej i piaszczystą Równinę Dainawską ze skupiskami wydm lądowych, dolinami migrują gatunki roślin i ptaków. Przewaga piasków wpływa również na występowanie licznych źródełek.

Cechą szczególną przyrody Parku są liczne lasy. Lasy Parku należą do jednego z największych w tej części Europy masywu leśnego. Terytorium Paku wyróżnia się również niezwykłą różnorodnością biologiczną, stało się ono azylem dla wielu rozpowszechnionych i rzadkich gatunków roślin, grzybów i zwierząt.

W Państwowym Rezerwacie Przyrody Čepkeliai objęto ochroną: największe na Litwie mokradła Čepkeliai o naturalnym systemie, na zachodzie i północnym-zachodzie rozciągające się nad bagnem porośnięte lasem wydmy lądowe, otaczające bagna lasy, rzadką roślinność, zwierzęta i grzyby, stabilność ekosystemów. Čepkeliai to nie tylko największe na Litwie torfowisko wysokie, lecz również porosłe turzycą i czarną olchą torfowiska niskie, suche obszary porosłe porostami, wysepki na bagnach oraz jeziora. Wilki i rysie, cietrzewie i głuszce, obuwik pospolity i sasanka dzwonkowata - to tylko niewielka część z ponad 4000 gatunków, spotykanych w tym regionie.

Jądro Puszczy Dainawskiej – to największy na Litwie (11 212 ha) teren dzikiej przyrody, chroniony w rezerwacie Čepkeliai. Terytorium Čepkeliai jest ważne nie tylko w skali Litwy - po przystąpieniu Litwy do konwencji ramsarskiej, Čepkeliai wciągnięto na listę obszarów wodno-błotnych.

Rezerwat Čepkeliai jest również terytorium „NATURA 2000" – częścią sieci obszarów chronionych Unii Europejskiej. Sieć ta ma na celu ochronę rzadkich oraz zanikających gatunków i siedlisk, mających wyjątkowe znaczenie dla różnorodności biologicznej Europy.

Rezerwat Čepkeliai wyróżnia się szczególnym otoczeniem przyrodniczym. W tych okolicach lato bywa najcieplejsze na Litwie. Wyjątkowa różnorodność siedlisk bagiennych - otwarte przestrzenie torfowisk wysokich zastępują obszary porosłe karłowatymi sosenkami, na obrzeżach rozciągają się torfowiska niskie porosłe turzycą i mokradła torfowisk niskich. Čepkeliai z dawien dawna sławią się swoimi żurawiniskami. Rezerwat zamieszkują różnorodne gatunki roślin i zwierząt: żurawie, cietrzewie, głuszce, wilki i rysie, obuwik pospolity oraz sasanka dzwonkowata to tylko mała część chronionych gatunków. W rezerwacie obiektami dziedzictwa przyrodniczego ogłoszono 16 sosen dziuplastych - reliktów dawnego pszczelarstwa.

Działalność na tym objętym ochroną terenie organizuje Dyrekcja Dzukijskiego Parku Narodowego oraz Państwowego Rezerwatu Przyrody Čepkeliai. W Marcinkańcach wykonano wystawę Państwowego Rezerwatu Przyrody Čepkeliai, przybliżającą ewolucję obszarów bagiennych i wydm. Można tu obejrzeć film - „Tajemnice mokradła Čepkeliai".

Rezerwaty– to niewielkie wysepki naturalnej przyrody na Litwie (zaledwie 0,4 proc. całego terytorium Litwy), które człowiek świadomie pozostawił dzikiej, niezagospodarowanej przyrodzie, w stopniu, w którym to było możliwe. Postanowiono nie tylko prowadzić żadnej działalności gospodarczej na tych terenach, lecz również ograniczyć odwiedzanie ich przez ludzi. Obecnie ścieżkami rezerwatów chodzą naukowcy oraz prowadzą różnorodne obserwacje i badania, ochronę wykonują inspektorzy, a dla innych odwiedzających zakłada się ścieżki edukacyjne, gdzie wszyscy, oprowadzani przez pracowników rezerwatu, mogą

zobaczyć i odczuć sercem życie dzikiej przyrody. Bez zezwolenia dyrekcji, obowiązuje zakaz odwiedzania rezerwatów.

Muzeum Przyrody Rezerwatu Čepkeliai. Odwiedzając go dowiedzą się Państwo, że rezerwat ma na celu zachowanie naturalnej dzikiej przyrody. Nie wycina się w nim i nie sadzi lasów, nie usuwa posuszu. W rezerwacie zakazuje się polowań, zbierania darów lasu, a dla odwiedzających wykonuje się ścieżki edukacyjne. Dowiemy się tu również, że na terenie rezerwatu przeważają bagna. Otaczają je wydmy lądowe, piaszczysta równina. Na wystawie można usłyszeć oraz zobaczyć różnorodne głosy zwierząt i ptaków, które licznie zamieszkują rezerwat.

Usługi świadczone przez centrum odwiedzających informacje o miejscach do zwiedzenia, pieszych ścieżkach poznawczych, trasach rowerowych, trasach turystyki wodnej, wynajmie inwentarza turystycznego, noclegach, wycieczkach i in. Odwiedzającym proponujemy obejrzeć filmy o obszarach chronionych na Litwie i na świecie, oraz zapoznać się z publikacjami na temat Parku.

Więcej informacji dla odwiedzających jest podane:
http://gamta.cepkeliai-dzukija.lt/21867/-informacija-parko-lankytojams/lankytinos-vietos.html

Więcej informacji o Dzukijskim Parku Narodowym oraz Państwowym Rezerwacie Przyrody Čepkeliai znajdą Państwo:

Dyrekcja Dzukijskiego Parku Narodowego oraz Państwowego Rezerwatu Przyrody Čepkeliai
Adres: Vilniaus g. 3, Merkinė, LT-65334 Varėnos r.
Tel. / faks.: +370 310 44 641
Adres e-mail: dzukijanp@is.lt
Strona WWW: http://www.cepkeliai-dzukija.lt

Centrum odwiedzających w Merkinė
Adres: Vilniaus g. 3, Merkinė, rej. orański
Tel.: +370 310 57245, +370 672 46 275
Adres e-mail: merkine@dzukijosparkas.lt

Centrum odwiedzających w Macinkańcach
Adres: Šilagėlių g. 11, wieś Marcinkańce, rej. orański
Tel: +370 310 44466, +370 672 46 388
Adres e-mail: info@dzukijosparkas.lt

Metelski Park Regionalny

Metelski Park Regionalny mieści się terytorium rejonów łoździejskiego i olickiego. Metelski Park Regionalny założono w celu zachowania krajobrazu dużych jezior Litwy Południowej oraz ich okolic, ekosystemu przyrodniczego oraz wartości dziedzictwa kulturowego, zarządzania nimi i racjonalnego wykorzystania. Duże jeziora Litwy Południowej - Dusia, Metelys i Obelija to największe wartości Metelskiego Parku Regionalnego, które uwarunkowały jego powstanie i zasoby rekreacyjne.

Przeznaczenie Metelskiego Parku Regionalnego: zachowanie dużych jezior Litwy Południowej, ich okolic, krajobrazu, swoistej roślinności i świata zwierzęcego, ważnych miejsc wylęgu oraz odpoczynku w trakcie migracji ptaków wodnych; odtworzenie zniszczonych i uszkodzonych zespołów przyrodniczych oraz obiektów.

W Metelskim Parku Regionalnym znajdują się trzy duże jeziora: Dusia, Metelys i Obelija. Jesienią jeziora tętnią życiem, zatrzymują się tu liczne grupy migrujących ptaków. Ukształtowana przez lodowce duża różnorodność rzeźby terenu stanowi postawę urzekającego krajobrazu. W najwyższym miejscu parku szumi las Trakas. Jest on wyjątkowy - to jedyne miejsce na Litwie, w którym rośnie naturalny zagajnik dębu bezszypułkowego. Pnie tych dębów są wyższe i bardziej smukłe, z kolei czapeczki żołędzi przyczepione do gałązek bez żądnego ogonka.

Miłośników aktywnego wypoczynku zapraszamy od podróżowania po terytorium Metelskiego Parku Regionalnego dwoma trasami rowerowymi „Pierścień rowerowy Dusi", „Pierścień rowerowy Metelys", oraz dwiema pieszymi ścieżkami poznawczymi „Lasami Bijotai-Širvintas", „Wzgórzami Prelomciškė".

Więcej informacji o trasach znajdą Państwo: http://www.meteliuparkas.lt/?id=20

W centrum odwiedzających Metelskiego Parku Regionalnego można zapoznać się z wartościami regionu metelskiego, nabyć mapy parku, wynająć rower i kanoe. Wypocząć przez jeden lub kilka dni można w gospodarstwach agroturystycznych lub obozowiskach.

Miejsca do zwiedzenia w Metelskim Parku Regionalnym: w lesie Širvintas znajduje się najstarsza dąbrowa w parku, licząca ponad 300 lat. Dwa drzewa tego lasu, rosnące przy drodze Seirijai – Simnas, są ogłoszone obiektami dziedzictwa przyrodniczego. Wysokość Wielkiego Dębu Širvintas wynosi 31, obwód - 5 m. Wysokość dziuplastego dębu - 29 m, obwód - 4,4 m.

Kamień Łaumy jest największy w parku, to głaz w kształcie jajka z ciemnego granitu, który utknął w ziemi na starożytnym terasie jeziora Metele. Jego wysokość wynosi 2,1 m, obwód - 10 m. Na terenie Metelskiego Parku Regionalnego zbudowano wieżę widokową, z której można obejrzeć jezioro Metele oraz wieś Metele.

Więcej informacji o Metelskim Parku Regionalnym znajdą Państwo:

Dyrekcja Metelskiego Parku Regionalnego
Adres: Seirijų g. 2, wieś Metele, LT-67482 rej. łoździejski
Tel./faks.: +370 318 43 649
Adres e-mail: info@meteliuparkas.lt.
Strona WWW: http://www.meteliuparkas.lt/

Wiejsiejski Park Regionalny

Wiejsiejski Park Regionalny mieści się na terenie rejonu łoździejskiego. Wiejsiejski Park Regionalny stanowi objęty ochroną obszar Litwy Południowej. Przeznaczeniem Wiejsiejskiego Parku Regionalnego jest zachowanie: Pojezierza Šlavantai – Veisiejai – Kapčiamiestis, wartości dziedzictwa kulturowego, w tym grodziska w Wiejsiejach, stabilności ekosystemu przyrodniczego, swoistej flory i fauny. Lasy zajmują przeważającą część terytorium parku. Lasy są bogate w jagody, grzyby, zwierzęta i ptaki. Krajobraz obfituje w jeziora i wyraźnie ukształtowane wzgórza na styku Wyżyny Południowolitewskiej i piaszczystej Równiny Południowo-wschodniej.

Ochroną objęto 37 jezior. Największe i najgłębsze jeziora - Ančia, Šlavantas, Snaigynas, Vernijis, Vilkinys. Chlubą parku jest – Rzekotka europejska – jeden z symboli parku regionalnego. Takiej różnorodności rzadkich gatunków i zbiorowisk jak na obszarze między jeziorami Šlavantėlis i Liūnelis, nie spotyka się nigdzie więcej na Litwie. Występują tu Żółwie błotne. Swoistością wyróżniają się parki dworków w Justianowie (lit.Vaineženis) i Wiejsiejach. Akcentem parku dworku w Justianowie jest aleja stuletnich lip, klonów i grabów, z kolei parku dworku w Wiejsiejach - 200-letni, 30-metrowy jesion o obwodzie 5 m oraz krąg z 21 lip.

Z Centrum odwiedzających - na łono natury. Celem centrów odwiedzających jest zainteresowanie i udzielenie bardziej szczegółowych informacji o objętych ochroną terenach, żeby odwiedzający mogli później samodzielnie podróżować i „odkrywać" skarby przyrody naszego regionu. Propaguje się wyprawy piesze, rowerowe, kajakowe tradycyjnymi lub niezwykłymi ścieżkami przyrody.

Trasa „Zapoznanie się z siedliskami przyrodniczymi" to około 16-kilometrowa trasa do pokonania rowerem lub pieszo, obejmująca 11 obiektów do zwiedzania. Podróżując tą trasą poznają Państwo ważne siedliska przyrodnicze Wiejsiejskiego Parku Regionalnego. Trasa „Zapoznanie się wartościami dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego" to około 11-kilometrowa trasa do pokonania rowerem lub pieszo, obejmująca 13 obiektów do zwiedzania. Podróżując tą trasą poznają Państwo ważne wartości dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego Wiejsiejskiego Parku Regionalnego.

Więcej informacji o trasach: http://veisiejuparkas.am.lt/VI/index.php#r/249

W Wiejsiejskim Parku Regionalnym do celów wypoczynkowych przeznaczono tereny miedzy jeziorami Šlavantas i Šlavantėlis, zachodnie i południowe wybrzeże Verniejus, północną część jeziora Ančia oraz wybrzeża jeziora Snaigynas. Na wczasowiczów czekają gospodarstwa agroturystyczne, obozowiska. Upalnego letniego dnia przyjemnie jest wykapać się w jeziorach o spadzistym piaszczystym dnie. Park regionalny położony na gęsto zalesionym i obfitującym w jeziora południowo-zachodnim krańcu Litwy - to miejsce wypoczynku mieszkańców wielu okolicznych i bardziej oddalonych miast. Miłośnikom podróży lądowych zalecamy spacery ścieżkami poznawczymi. Na podróżujących rowerami czeka szeroki wybór tras. Miłośnikom turystyki wodnej prawdziwą przyjemność sprawi podróż kajakami i łodziami łączącymi się ze sobą jeziorami wiejsiejskimi. Doskonałe warunki do wędkowania. Wiejsiejski Park Regionalny to raczej obszary o charakterze rekreacyjnym z malowniczym, lecz pod względem ornitologicznym niezbyt bogatym krajobrazem.

Więcej informacji o Wiejsiejskim Parku Regionalnym znajdą Państwo:

Dyrekcja Wiejsiejskiego Parku Regionalnego
Adres: Santarvės g. 9, Wiejsieje, LT-67340 sam. rej. łoździejskiego
Tel. / faks.: +370 318 56782
Adres e-mail: vrpd@takas.lt
Strona WWW: http://veisiejuparkas.am.lt

ALYTUS

Miasto Alytus i miasteczka są centrami 11 starostw rejonu Alytus. W rejonie Alytus jest sporo obszarów chronionych: najstarszy na Litwie, założony z inicjatywy profesora Tadasa Ivanauskasa, Żuwincki Rezerwat Biosfery, obszary Dzukijskiego Parku Narodowego, Metelskiego Parku Regionalnego oraz Parku Regionalnego Zakoli Niemna, geomorfologiczne rezerwaty Pivašiunai i Sudvajai, rezerwat botaniczny Balkasodis, rezerwaty pedologiczne w Sabališkės oraz Varčia. Rejon Alytus na dwie części przecina Niemen - największa rzeka Litwy. Region Alytus, z jego wspaniałymi krajobrazami i bogactwem dziedzictwa kulturowego, jest doskonałym miejscem do zwiedzania i wypoczynku. Rejon Alytus oferuje wiele możliwości do spędzania czasu na świeżym powietrzu. Jest tu ponad 70 jezior i dużo lasów.

Obszary chronione

Rezerwat botaniczny Vidzgiris. Położony na terenie miasta Alytus las Vidzgiris - porośnięty bujnym lasem liściastym szczególny zakątek natury, w którym rosną rzadkie rośliny o wysokiej wartości botanicznej, dom dla wielu chronionych gatunków zwierząt. Dla tych, którzy interesują się przyrodą i lubią spacery, założono ekologiczny szlak poznawczy, prowadzącydo grodziska Radžiunai.

Rezerwat botaniczno-zoologiczny boru Punia. Bór Punia mieści się w 19 kilometrowym zakolu Niemna. To jest jeden z najciekawszych pod względem botanicznym lasów na Litwie, jest otoczony wodą ze wszystkich stron. Na terytorium boru Punia rośnie najwyższa na Litwie, licząca ponad 160 lat, sosna. Dla amatorów spacerów niesamowite wrażenie sprawi dębowa aleja. Bór Punia należy do Parku Regionalnego Zakoli Niemna.

Państwowy rezerwat botaniczny Balkasodis. Rezerwat założony w celu zachowania zbiorowisk roślinnych termofilnych lasów sosnowych doliny Niemna oraz rzadkich i zanikających, cennych dla zbiorowisk roślinnych, gatunków roślin.

Państwowy geomorfologiczny rezerwat Pivašiūnai. Rezerwat powstał w celu zachowania masywów morenowych i wyrazistych kształtów rzeźby terenowej wyżyny Dzukijskiej.

Państwowy geomorfologiczny rezerwat Sudvajai. Rezerwat założony w celu zachowania polodowych erozyjnych pagórków doliny rzeki Niemna.

Państwowy pedologiczny rezerwat Sabališkės. Rezerwat powstał w celu zachowania glejowych gliniastych gleb zachodnich stoków wyżyn Wschodniej Litwy. Zachowane w rezerwacie gleby tego rodzaju stanowią etalon niezniszczony przez ludzką działalność gospodarczą.

Państwowy pedologiczny rezerwat Varčia. Rezerwat założony w celu zachowania bielicowych oglejonych gliniastych gleb północnych stoków wyżyn Południowej Litwy. Te połacie nigdy nie były zaorane przez człowieka.

MIEJSCA W OKOLICY

Muzea

Warto odwiedzić muzeum lasu, które się mieści w gmachu leśnictwa Punia. Muzeum zgromadziło sporą kolekcję trofeów myśliwskich, dużo przedmiotów gospodarstwa domowego z okolicznych wsi. Przy leśnictwie jest zagroda dla zwierząt. Administracja leśnictwa Punia organizuje wycieczki.

Adres: wieś Panemuninkai, star. Punia, rejon Alytus.
Tel.: +370 698 15720

Parki miejskie

Miasto Olita jest dumne z wypielęgnowanego **Ogrodu miejskiego** w samym centrum miasta, w którym można obejrzeć nie tylko piękne róże, lecz również zwinne wiewiórki. W parku rośnie 55 różnych gatunków drzew i krzaków. Wśród nich - 3 imienne dęby. W centrum ogrodu dumnie bije fontanna..

Park uzdrowiskowy założony w naturalnym gaju sosnowym. W wypielęgnowanym placyku Parku uzdrowiskowego za pomnikiem Anioła wolności rośnie dąbek Odrodzenia. .

Alejki spacerowe, ozdobione różnymi zabawnymi rzeźbami z drewna, prowadzą w kierunku starorzecza Niemna i leżących tam jeziorek Wielkiego i Małego Dailidy. Opodal jest plaża, drewniane pomosty, przystań, punkt ratunkowy, całość jest połączona ścieżkami rowerowymi. Zagadkowe alejki Parku uzdrowiskowego prowadzą do doliny Pieśni.

Pomiędzy bogatymi w źródła strumykami został założony **Park młodzieży**. W parku jest ukształtowana sieć szlaków pieszych i rowerowych. Park jest przystosowany do impez kulturalnych oraz spokojnego wypoczynku.

Miejsca do obserwacji ptaków

Park Gulbynė, w północnej części miasta. Zbiornik Gulbynė - jedno z najważniejszych miejsc krótkiego odpoczynku i żywienia ptactwa wodnego w mieście. Z inicjatywy znanego przyrodnika V. Nedzinskasa te tereny wylęgania ptaków zostały ogłoszone ***Rezerwatem ornitologicznym Gulbynė***.

Grodziska

Najsłynniejszym grodziskiem okolic Alytus jest **grodzisko Punia**, zwane również górą Margisa. Dumnie wznosi się przy ujściu Punelė do Niemna i jest jednym z największych i najpiękniejszych grodzisk na Litwie. Ze szczytu można podziwiać piękną panoramę okolic: szeroką wstęgę Niemna na tle boru Punia. Wykopaliska wykazały, że to miejsce było zamieszkane już w epoce kamiennej. .

Grodzisko Papėčiai leży na oddzielnym wzgórzu na północ od jeziora Meteliai. Zbocza grodziska są średnio strome, o wysokości 7-10 m. Grodzisko można odnaleźć jadąc drogą Buckūnai–Papėčiai, w Papėčiai należy skręcić w prawo w kierunku Obelninkai. Ze szczytu grodziska otwiera się piękna panorama wielkich jezior Dzukii: Obelija, Metelis i Dusia..

Grodzisko Radžiūnai leży na lewym brzegu Niemna, przy pięknych zboczach rzeczułki Kirmija, na terenie Rezerwatu botanicznego Vidzgiris, który słynie ze szczególnego bogactwa gatunków roślin, jak również i z historycznych miejsc. W kierunku grodziska prowadzi ***ekologiczny szlak poznawczy***.

Wzgórze jest porośnięte lasem liściastym. Opodal grodziska działa p***ark przygód „Tarzanija"***.

Niedaleko Miroslavas, w dwóch różnych wsiach, leżą dwa grodziska stanowiące kompleks **Kaukai (Obelytė).** Podstawowe grodzisko (Kaukai) leży na wyżynie na lewym brzegu zakrętu strumyka Peršėkė. Na prawym brzegu - w rogu wyżyny - usypane drugie grodzisko zwane Obelytė.

Grodzisko Olickie - pomnik historii i kultury, którego podnóże zdobi ekspozycja rzeźb "Praojcowie grodziska Alytus". Na wzgórzu stał niegdyś zamek Alytus. Ze szczytu grodziska i wałów można podziwiać piękną panoramę miasta. Obok mieści się strefa rekreacyjna z altankami, paleniskami, placem zabaw dla dzieci oraz szlaki piesze prowadzące w kierunku kamienia Plebana w Niemnie. Ekspozycja ***"Praojcowie grodziska Alytus"*** harmonicznie uzupełnia otoczenie starego grodziska, spacer w kierunku starych wałów cieszy napotykanymi w niespodziewanych miejscach pięknymi rzeźbami.

*W rejonie Alytus można zwiedzić również następujące grodziska: G***eruliai, Bambininkai, Olakalnis, Žilvia, Rumboniai i Poteroniai.**

Więcej informacji o grodziskach rejonu Alytus odnajdą Państwo na stronie:
http://www.alytus-tourism.lt/lt/lankytinos-vietos/piliakalniai

Szlaki turystyczne piesze, rowerowe i wodne

Więcej informacji o szlakach turystycznych rejonu Alytus odnajdą Państwo na stronie:

http://www.alytus-tourism.lt/lt/ekskursijos-ir-marsrutai/marsrutai

Pomniki przyrody

Dęby z boru Punia, wysokość dębów – 28 i 30 m, średnica każdego z nich – 1,6 m. Dęby zostały ogłoszone botanicznymi pomnikami przyrody, są chronione jako obiekty dziedzictwa naturalnego.

Wychodnia tufów wapiennych Nemunaitis we wsi Nemunaitis w starostwie Nemunaitis na prawym brzegu doliny Niemna, w leśnictwie Sudvajai. Wychodnie najlepiej jest zwiedzać wczesną wiosną lub późną jesienią, gdy brzegi nie są porośnięte wysoką trawą. W ciepłej porze roku wychodnie są ukryte za niezbyt gęstą roślinnością. Te wychodnie można uznać za najbardziej widowiskowe nie tylko w rejonie olickim, lecz również w skali całej Litwy. Doskonale widoczne rozwarstwienia białego, szarego i brązowego tufu wapiennego.

Wychodnia Alovė na prawym brzegu doliny strumyka Alovė we wsi Kaniūkai w starostwie Nemunaitis. Wysokość wychodni wynosi 23 m, w najwyższym miejscu nawet 40 m. Wychodnia Alovė jest ciekawa tym, że jest w niej widoczna zwietrzelina powstała w okresie pomiędzy zlodowaceniami. Odsłonięcie takiego rodzaju zwietrzeliny jest jedynym tak dobrze zachowanym odsłonięciem na Litwie. Trudne do odnalezienia.

W starostwie Miroslavas, we wsi Balkasodis na lewym brzegu Niemna, bije **źródło Druskelė**. Woda ze źródła jest bezbarwna, przezroczysta i słonawa, o smaku przypominającym wody mineralne Birštonas, jej temperatura wynosi +7,5 °C. Z pod ziemi co sekundę wydobywa się ok. 1 l wody. Trudne do odnalezienia.

Wielki kamień Dzukii leży w starostwie Nemunaitis w gaju sosnowym we wsi Vangelonys. To jest największy głaz Dzukii i dziewiąty co do wielkości głaz na Litwie. Skała ma nieregularny kształt, miejscami jest zwietrzała i spękana. Długość głazu - 7 m, szerokość - 4,5 m, obwód - 18 m. W Nemunaitis jest wskazujący kierunek do głazu znak drogowy.

Stary wiąz, liczący około 250 lat, rośnie we wsi Geisčiūnai w starostwie Nemunaitis, niedaleko drogi Olita–Nemunaitis. Wysokość wiązu górskiego wynosi 24 m, obwód pnia - 5,50 m. Przy drodze jest drewniana wskazówka.

We wsi Geisčiūnai w starostwie Nemunaitis, opodal starego wiązu, już od prawie 150 lat rośnie **stara grusza**. Wysokość tej gruszy leśnej wynosi 16 m, obwód pnia - 3,80 m. To jest najstarsza i jedyna chroniona na Litwie grusza. Przy drodze jest drewniana wskazówka.

Piękna sosnę **Žvirgždėnai** można odnaleźć w zaledwie 3 kilometrach od miasteczka Daugai, we wsi Žvirgždėnai. Drzewo rośnie przy samej drodze.

Najwyższy na Litwie świerk rośnie w lesie Dzirmiškės w nadleśnictwie Alytus. Wysokość drzewa wynosi 42 m, obwód pnia - 205 cm. Wysokość świerku jest imponująca, lecz drzewo niewiele się wyróżnia z otaczających je innych świerków. Drzewo jest naturalnie dojrzałe. Trudne do odnalezienia.

Najwyższa na Litwie sosna rośnie w borze Punia w nadleśnictwie Alytus. Wysokość drzewa wynosi 43 m, obwód pnia - 210 cm. Drzewo ciągle rośnie, jest na terytorium boru, którego zwiedzanie jest ograniczone.

Gruby dąb rośnie w borze Punia w nadleśnictwie Alytus. Wysokość drzewa wynosi 34 m, obwód pnia - 550 cm. Rośnie w alei stuletnich dębów.

Urwisko Panemuninkai na lewym brzegu Niemna w borze Punia, we wsi Panemuninkai w starostwie Alytus. Wysokość od nurtu rzeki wynosi 62 m, jest porośnięte drzewami. Najprostsza droga wiedzie aleją dębów przez bór Punia, idąc brzegiem rzeki jest widoczne po prawej stronie.

Rozrywki

Wynajem kajaków

http://www.alytus-tourism.lt

Inne odkryty rozrywki

Park przygód TARZANIJA mieści się w uroczym zakątku na brzegu Niemna w rejonie olickim, niedaleko grodziska Radžiūnai (od Olity 2 km pieszo, od centrum miasta samochodem – 7 km).

W parku odnajdą Państwo ***7 tras o zróżnicowanym poziomie trudności dla dorosłych i nastolatków orazjedną specjalną trasę dla dzieci w wieku od 3 do 7 lat***.. Można tu bez obaw zostawić maluchów do zabawy bez dodatkowych zabezpieczeń, ponieważ cała trasa jest asekurowana przez elastyczne sieci wykluczające możliwość upadku i skaleczenia się. Największa atrakcją jest ***lot nad Niemnem*** na linie.

TARZANIJA zaprasza wszystkich miłośników aktywnego i pasywnego wypoczynku do odwiedzenia parku przygód i podziwiania spektakularnego piękna krajobrazu nad brzegiem Niemna, w otoczeniu sosnowych lasów, tajemniczych urwisk, pamiętających dawne czasy drzew. Czeka na Państwa mnóstwo wrażeń i adrenaliny w parku oraz wypoczynek w altankach (z ławkami i paleniskami) nad brzegiem Niemna. W ciepły dzień można wykapać się w Niemnie.

Szalone górki. W parku przygód są cztery różne trasy, czynne latem i zimą, przeznaczone do zjeżdżania z górki na specjalnych kołach. Trasy są wyposażone w windy. Pierwsza trasa - najmniej skomplikowana - jest przeznaczona dla początkujących i i najmłodszych gości parku, druga - bardziej zaawansowana i szybka - dla poszukiwaczy przygód, trzecia - super szybka trasa - dla odważnych, zaś na ostatnią - najbardziej skomplikowaną bardzo szybką trasę, z odcinkami swobodnego spadania i trampoliną - wejść odważa się daleko nie każdy śmiałek.

Huśtawka swobodnego spadania - Urwisko śmierci. Huśtawka swobodnego spadania jest zbudowana na urwisku, wynosi człowieka na wysokość około 30 metrów i pozwala na doznanie uczucia prawie 12 metrów swobodnego spadania. Huśtawka będzie bujała jeszcze przez 5-8 minut, w zależności od wagi ciała.

Jazda konna i przejażdżki na kucykach Doskonale wyszkolone konie dla tych, co po raz pierwszy usiądą w siodle, jak również dla miłośników jazdy konnej. Dzieciom niesamowita radość sprawi przejażdżka na kucyku. Państwu będzie towarzyszył doświadczony instruktor, który będzie nie tylko pomagał, lecz również opowie o koniach i odpowie na Państwa pytania.

Loty balonem Czas trwania lotu około 3 godzin. Cudowny sposób do podziwiania oszałamiających krajobrazów z podniebnej perspektywy.. Po locie odbywa się ceremonia chrztu, podczas której otrzymają Państwo nie tylko dyplom baloniarza, lecz także tytuł latającego TARZANA!

Spływ pontonami – jedna z najweselszych letnich atrakcji. Wyprawa rozpoczyna się w parku **przygód i trwa 3 godz. Koniec trasy jest w okolicach miasta Alytus.**

Adres: ul. Radžiūnų 33, wieś Radžiūnai, rejon Alytus
Tel.: +370 671 80 500
Adres e-mail: info@tarzanija.lt
Strona WWW: http://www.tarzanija.lt

Baza noclegowa

Gospodarstwa agroturystyczne

1. Gospodarstwo agroturystyczne „Atesys“ nad jeziorem Atesys niedaleko miasteczka Simnas. Gospodarstwo oferuje rowery wodne. Zaprasza gości, którzy chcą nie tylko aktywnie spędzić czas, lecz również poszukujących cichego relaksu.
Adres: ul. Ežero 15, Atesninkai., star. Miroslavas, rejon Alytus.
Tel.: +370 616 46 956, +370 611 54 200
Adres e-mail: albina@aapalytus.lt
Strona WWW: http://www.atesys.lt/

2. Gospodarstwo agroturystyczne „Avilys“ leży przy Niemnie niedaleko parku przygód „Tarzanija“. W gospodarstwie są organizowane warsztaty edukacyjne na temat pszczelarstwa.
Adres: wieś Radžiūnai, star. Alytus, rejon Alytus.
Tel.: +370 611 24 692, +370 611 24 693

3. „Butrimiškių ranča“ w bardzo atrakcyjnym miejscu przy mieście - w odległości 3 km od Alytus w kierunku Ūdrija. Gospodarstwo „Butrimiškių ranča“ przyjmuje gości przez cały rok.

Adres: Butrimiškes., sttarostwo Alytus, rejon Alytus.
Tel.: +370 699 42 929
Adres e-mail: butrimiskiai@gmail.com
Strona WWW: http://butrimiskiuranca.lt/

4. Dwór Dvarčėnai

Jesteśmy zawsze gotowi do zaoferowania Państwu chwil wytchnienia i relaksu w naszym cudownym gospodarstwie agroturystycznym. Gospodarstwo agroturystyczne „Dvarčėnų dvaras" jest ukryte na brzegu jeziora Suvingis. „Dvarčėnų dvaras" jest oaza spokoju z dala od szumu miasta. I to jest właśnie to, czego państwo potrzebują...

Adres: Dvarčėnai, starostwo Daugai, rejon Alytus.
Tel.: +370 698 36 777
Adres e-mail: info@dvarcenudvaras.lt
Strona WWW: http://www.dvarcenudvaras.lt/

5. Gospodarstwo agroturystyczne „Genutės ranča" położone nad brzegiem jeziora Ilgis, niedaleko szosy Alytus–Merkinė–Druskininkai. Doskonały dojazd, na terenie gospodarstwa pomieści się do 50 namiotów.
Adres: Meškasalio k., Alovės sen., Rejon Alytus.
Tel.: +370 686 87 259
Adres e-mail: pasalgirda@atostogoskaime.lt
Strona WWW: http://www.genute.puslapiai.lt

6. Gospodarstwo Genutė jest położone w osadzie, niedaleko zbiornika wody. Pasuje dla rodzin z dziećmi, także do aktywnego wypoczynku.
Adres: Alovė, starostwo Alovė, rejon Alytus.
Tel.: +370 610 44 650
Adres e-mail: genutemun@gmail.com

7. Gospodarstwo agroturystyczne „Giluitis" położone na półwyspie jeziora Giluitis, niedaleko miasteczka Simnas. Gospodarze nie mieszkają na stałe, gospodarstwo odwiedzają w razie potrzeby. Zaprasza gości, którzy chcą nie tylko aktywnie spędzić czas, lecz również poszukujących cichego relaksu.
Adres: Giluičiai, starostwo Simnas, rejon Alytus.
Tel.: +370 611 54 200, +370 315 40 191
Adres e-mail: a.zukauskiene@erdves.lt

8. Gospodarstwo agroturystyczne „Po uosiu" położone w malowniczym zaścianku. Gospodarstwo jest przeznaczone do spokojnego, rodzinnego wypoczynku. Piękna i spokojna okolica. Na terenie gospodarstwa jest staw, Niemen - 500 m dalej.

Zdjęcie z archiwum zagrodowej

Adres: wieś Kalnėnai, star. Nemunaitis, rejon Alytus.
Tel.: 8 614 21 035
Adres e-mail: o.rimasauskiene@gmail.com
Strona WWW: http://www.stovyklavietes.lt/camp/view/camp/Po-uosiu-kaimo-turizmo-sodyba

9. Gospodarstwo agroturystyczne „Meilės laiptai“ położone w siedlisku opodal miasteczka Pivašiūnai. Na terenie gospodarstwa jest plac zabaw dla dzieci, palenisko, grill, mile widziani są goście ze zwierzętami. Doskonałe miejsce na spokojny wypoczynek.

Zdjęcie z archiwum zagrodowej

Adres: wieś Tabalenkos, star. pivašiūnai, rejon Alytus.
Tel.: +370 687 72630
Adres e-mail: meileslaiptai@gmail.com
Strona WWW: http://meileslaiptai.ucoz.com/

10. Gospodarstwo agroturystyczne Kupinai leży w spokojnym, uroczym i łatwo dostępnym miejscu we wsi Mikalavas.
Adres: wieś Mikalavas, star. Pivašiūnai, rejon Alytus.
Tel.: +370 699 28 907
Adres e-mail: omnisella@takas.lt
Strona WWW: http://www.kupinusodyba.lt

11. Dwór Dapkiškės, położony w cichym pięknym miejscu w odległości ok. 20 km od Alytus, w dawnym dworze. W gospodarstwie jest plac sportowy. Na rozległym terenie jest także staw pomostem na wyspę, asfaltowe ścieżki z oświetleniem.
Adres: Dapkiškes, starostwo Krokialaukis, rejon Alytus.
Tel.: +370 616 74 899, +370 685 39 468

12. Gospodarstwo agroturystyczne „Burlingė“ na brzegu jeziora Dusia w Metelskim Parku Regionalnym. Gospodarstwo jest miejscem spokojnego relaksu i aktywnej rozrywki, miejsce atrakcyjne dla miłośników żeglarstwa.
Adres: wieś Metelytė, star. Simnas, rejon Alytus.
Tel.: +370 315 58 235, +370 659 95 934
Adres e-mail: mail@burlinge.lt
Strona WWW: http://www.burlinge.lt/

13. Gospodarstwo agroturystyczne Radzevičiusów jest położone w uroczym zakątku pomiędzy jeziorami Gailintas i Galintėnas, idealne dla spokojnego i aktywnego wypoczynku.
Adres: wieś Galintėnai, star. Raitininkai, rejon Alytus.
Tel.: +370 612 95 687

14. Gospodarstwo agroturystyczne Remeikisów
Leży w zaścianku, niedaleko zbiornika wodnego. Dostosowane do wypoczynku rodzin z małymi dziećmi.

Zdjęcie z archiwum zagrodowej

Adres: ul. Gailento 6, wieś Galintėnai, star. Miroslavas, rejon Alytus.
Tel.: +370 650 26 788, +370 682 73 486
Adres e-mail: info@dzukijosvingis.lt
Strona WWW: http://www.dzukijosvingis.lt/lt/kaimo-turizmas

15. Gospodarstwo agroturystyczne Vaidy na brzegu jeziora Suvingis we wsi Dvarčėnai. W czterech domkach stojących w odległości 50 metrów od brzegu jeziora mogą wypoczywać rodziny z dziećmi czy grona przyjaciół.

Zdjęcie z archiwum zagrodowej

Adres: Dvarčėnai, star. Daugai, rejon Alytus.
Tel.: +370 615 14 994
Adres e-mail: vaida.marcinke@gmail.com

16. Gospodarstwo agroturystyczne „Pas Algirdą" położone nad brzegiem jeziora Gailintas. Spokój, świeże powietrze, piękne krajobrazy. Obok duży staw, las.
Adres: wieś Piliakalnis, star. raitininkai, rejon Alytus.
Tel.: +370 315 63 555, +370 686 87 259
Adres e-mail: pasalgirda@atostogoskaime.lt
Strona WWW: http://www.genute.puslapiai.lt/pas-algirda.html

17. Gospodarstwo agroturystyczne „Pas gandrus" położone niedaleko pięknego jeziora Daugai, we wsi Salos w starostwie Daugai rejonu olickiego.
Adres: ul. Gandrų 7, wieś Salos, star. Daugai, rejon Alytus.
Tel.: +370 611 79938
Adres e-mail: pasgandrus@yahoo.com
Strona WWW: http://www.pasgandrus.lt/

18. Gospodarstwo agroturystyczne „Pas Robertą" położone w uroczej okolicy nad jeziorem Gailintas.
Adres: wieś Piliakalnis, star. raitininkai, rejon Alytus.
Tel.: +370 614 28856, +370 614 28857

19. Gospodarstwo agroturystyczne Metelytės mieści się w siedlisku nad jeziorem Dusia. Przytulna atmosfera gospodarstwa pozwoli na doskonałe spędzenie czasu wolnego i rozkoszowanie się spokojem pięknych krajobrazów.
Adres: wieś Metelytė, star. Simnas, rejon Alytus.
Tel.: +370 610 33445
Adres e-mail: zanetabag@gmail.com

20. Nowoczesne gospodarstwo agroturystyczne Stasysa Slavinskasa położone w lesie na brzegu jeziora Gailintas.
Adres: wieś Piliakalnis, star. raitininkai, rejon Alytus.
Tel.: +370 685 12 255, +370 620 13 131

21. Gospodarstwo agroturystyczne Viktorii gospodarze zapraszają do zaścianka położonego w malowniczym miejscu przy lesie, oddalonego od Alytus o 15 km, 400 m od drogi krajowej Alytus - Pivašiūnai - Vilnius. Doskonałe miejsce do relaksu, wypoczynku duchownego i fizycznego.

Zdjęcie z archiwum zagrodowej

Adres: wieś Skraičioniai, star. Pivašiūnai, rejon Alytus.
Tel.: +370 618 54 228, +370 698 34 659
Adres e-mail: j.slavinskiene@yahoo.com
Strona WWW: http://www.viktorijossodyba.lt/

22. Gospodarstwo agroturystyczne Viliusa Vaicekauskasa położone w malowniczym, otoczonym przez lasy zaścianku przy jeziorze Gailintas. Dookoła jest dużo innych jezior. Gospodarstwo pasuje do spokojnego i aktywnego wypoczynku, mile widziane są rodziny z dziećmi.
Adres: wieś Galintėnai, star. Raitininkai, rejon Alytus.
Tel.: +370 685 56 650

23. Gospodarstwo agroturystyczne Juozasa Račkauskasa
Adres: ul. Vanagėlio 52, m. Simnas, rejon Alytus.
Tel.: +370 687 70 398
Strona WWW: http://www.simne.lt/

Więcej informacji o obiektach turystycznych miasta i rejonu Alytus odnajdą Państwo w:

Centrum informacji turystycznej w Alytus
Adres: pl. Rotušės 14A, LT-62141, Alytus
Tel.: +370 315 52 010, +370 687 07 703
Faks.: +370 315 51 982
Adres e-mail: info@alytus-tourism.lt
Strona WWW: http://www.alytus-tourism.lt

DRUSKININKAI

Druskininkai - nowoczesne i swoiste uzdrowisko, oferuje wysokiej jakości usługi wellness, turystyki, rekreacji oraz zapewniający wysoki komfort zamieszkania. To jest pierwsze i największe uzdrowisko Litwy. Druskininkai oferują doskonałe warunki do aktywnego wypoczynku - wypraw pieszych, rowerowych czy wodnych.

Miasto przyciąga wiele gości nie tylko z Litwy, lecz również z innych krajów. W okolicach Druskiennik znajdują się słynny Park krajobrazowy Raigardas, botaniczne obszary chronione Druskiennik i Vilko, hydrograficzny obszar chroniony Avirė, Park Grūtas (wystawa sowieckich rzeźb). W Druskiennikach działa muzeum lasu „Girios aidas".

Obszary chronione

Rezerwaty

Dolina Raigardas – rezerwat krajobrazowy z największym w kraju kotłem sufozyjnym, 9 km od uzdrowiska szosa w kierunku Grodna. Podania głoszą, że niegdyś stało tu duże miasto, które zostało pochłonięte przez ziemię. Od dawnych czasów panuje też przeświadczenie, że porośnięte wysokimi sosnami stoki doliny Raigardas nieustannie spełzają do przepaści. Dolina Raigardas jest chroniona jako rzadka forma ukształtowania terenu, która powstała stosunkowo niedawno (przed 5000 lat) i nadal się kształtuje. U podnóża stoku są obfite źródła z powodu których zbocze doliny od dawna stale się osuwa.

MIEJSCA W OKOLICY

Muzea

Muzeum lasu GIRIOS AIDAS mieści się w oryginalnym budynku. Stała ekspozycja muzeum opowiada o przyrodzie tej krainy - ptakach, owadach, zwierzętach i roślinach. Są prezentowane wystawy artystyczne, w tle są odtwarzane głosy ptaków. W oryginalnym otoczeniu muzeum odbywają się wystawy rzeźby artystycznej, prac z bursztynu i inne.

Adres: ul. M. K. Čiurlionio 116
Tel.: +370 313 53901, +370 615 17266
Adres e-mail: aidas@dmu.lt
Strona WWW: www.dmu.lt

Rekreacyjny park rzeźb A. Česnulisa Prezentowane w domu jednego z najlepszych rzeźbiarzy Dzukii rzeźby i kompozycje z drewna stanowią jedynie część 30 letniego dorobku artysty. Na podwórzu stoi zbudowany przez gospodarza wiatrak, wewnątrz na czterech piętrach mieści się ekspozycja rzeźb A. Česnulisa. Od wiatraka w kierunku strumyka Ratnyčėlė prowadzi szczególna ściana Chrystusów frasobliwych. Na wybrzeżu jest prezentowana kompozycja ŻYCIE CZŁOWIEKA I DRZEWA. Prace A. Česnulisa są unikalne, bardzo różne i pełne życia. Jego rzeźby, słupy, kapliczki stoją w różnych miejscach Litwy oraz za granicami kraju.

Adres: wieś Naujasodė, sam. Druskininkai.
Tel.: +370 313 52448, +370 687 93694
Adres e-mail: cesnuliusodyba@gmail.com
Strona WWW: www.cesnuliusodyba.lt

Park Grūto – szczególna ekspozycja pod otwartym niebem w otoczeniu jodeł i sosen. Ekspozycja pokazuje ludziom Litwy i gościom z zagranicy, ku pamięci przyszłych pokoleń, sowiecką ideologię, która przez wiele lat uciskała i kaleczyła ducha narodu. Najmłodsi goście odnajdą zajęcie na placu zabaw w otoczeniu przyrody. Ku uciesze najmłodszych w parku urządzono mini-zoo - zamieszkują je ptaki i zwierzęta.

Adres: ul. Parko 49, wieś Grūtas, sam. Druskininkai.
Tel.: +370 313 55511,+370 682 42320
Adres e-mail: info@grutoparkas.lt
Strona WWW: www.grutoparkas.lt

Dwory

Dwór Leipalingis z parkiem leży w gminie Druskininkai, w miasteczku Leipalingis. Jest zachowana oficyna dworu.

Grodziska

Grodzisko Černiauskai – grodzisko Leipalingis – jedyne grodzisko na terenie samorzadu Druskiennik, leży 4 km na południe od Leipalingis, we wsi Černiauskai , w dolinie bezimiennej rzeczułki, na lewym brzegu, na północ od jeziora Bilsas Baltajis. Grodzisko jest na osobnym pagórku. Plac jest owalny, podłużny. Grodzisko jest zniszczone przez zaorywanie. Trudne do odnalezienia.

Parki miejskie

Pierścień Druskonis – małe, piękne jezioro Druskonis przyciąga zwiedzających przez cały rok. Wokół jeziora prowadzą szlaki: od tarasu Muzeum miejskiego do po drugiej stronie białego mostu mieszczącej się ekspozycji rzeźb ludowych na temat legend Druskonisa.

Zdjęcie G. Svirnelis

Park Vijūnėlė – "brat" pierścienia Druskonis. To jest kilkukilometrowy szlak wokół stawów Druskonis i Vijūnėlė. Przy szlaku są miejsca do wypoczynku i kompozycje rzeźb. Na terenie parku jest 4,5 km ścieżek rowerowych, boisko do siatkówki i place zabaw dla dzieci, plaża, wydzielone strefy rekreacyjne. Przy pieszym szlaku i ścieżce rowerowej jest również aleja japońskich sakur.

Zdjęcie G. Svirnelis

Szlaki edukacyjne

Szlak edukacyjny Liškiava Dystans: 4,5 km. Trasa rozpoczyna się na grodzisku Liškiava i świętej górze. Czas: 2–3 godz. Liškiava – jedna z najbardziej znanych miejscowości na Litwie. Turystów i podróżników od dawna przyciąga przepiękny barokowy kościół, klasztor, grodzisko z pozostałościami nigdy nie zbudowanego zamku, święta góra, kamienie mitologiczne, przepiękna dolina Niemna. Na brzegu Niemna leży owiane legendami grodzisko i święta góra.

Wędrujący szlakiem edukacyjnym zobaczą kolekcję rzadkich roślin. To jest doskonała lekcja poznawcza dla dużych i małych. Kolekcja jest zebrana w Liškiava (10 km na północ od uzdrowiska Druskienniki), na lewym brzegu strumienia Krūčius. To miejsce charakteryzuje się różnorodnością rzeźby terenu, gruntów i warunków hydrologicznych. Dzięki tej różnorodności powstały na wpół naturalne ekspozycje, leśny park, strefa rekreacyjna. To jest jedna z niewielu na Litwie i pewnie pierwsza na obszarach chronionych ekspozycja takiego typu, która łączy walory poznawcze i przyrodnicze. Zwiedzający mają doskonałe warunki do zapoznania się z różnorodnością flory i fauny Dzukii w jednym miejscu.

Aktywny wypoczynek

Szlaki rowerowe

Orbita gwiazd, długości tras: ***9 km, 12 km, 24 km. Czas: 2–4 godz., 6 godz.***
Muzeum miejskie Druskiennik - Muzeum M. K. Čiurlionisa - Galeria mała - Galeria V. K. Jonynasa - jez. Druskonis - jez. Mergelės Akelių - miejsca biwakowe na brzegu Niemna - Diabelski kamień - wieś Švendubrė - Dolina Raigardas - cmentarz wspólnoty żydowskiej Druskiennik - stary cmentarz miejski.

Žilvino takas, długości tras: ***6 km, 8 km, 12 km. Czas: 2-3 godz., 6 godz.***
Muzeum miejskie Druskiennik - Muzeum M. K. Čiurlionisa - Galeria mała - Galeria V. K. Jonynasa - jez. Druskonis - jez. Mergelės Akelių - miejsca biwakowe na brzegu Niemna - Diabelski kamień - wieś Švendubrė - Dolina Raigardas - cmentarz wspólnoty żydowskiej Druskiennik - stary cmentarz miejski.

Wyprawy kajakowe

W Dzukijskim Parku Narodowym wśród zielonej puszczy wije się rzeka Ūla, nie bez powodu zwana jedną z najpiękniejszych rzek Litwy. Ūla zagląda do starych Dzukijskich wsi i wpada do drugiej dzukijskiej rzeki - Merkysa. Piękno Ūly jest takie nadzwyczajne z powodu bogactwa różnorodnych roślin na jej brzegach i różnych stworów w jej głębiach

Ūla bardzo pasuje do turystyki wodnej. Rzeka jest w miarę wymagająca: wartki nurt, zakręty, mnóstwo zwalonych drzew. Woda jest niesamowicie klarowna i czysta. W swym górnym biegu Ūla przebiega przez szerokie łąki, później przechodzi w dolinę kanionową. Rzeka i dolina Ūly są wyjątkowe dla krajobrazu Litwy, charakteryzują się charakterystyczną roślinnością i zwierzętami. Od miejscowości Zervynos Ūla przegryza się przez odcinek piaszczystych wydm. Wyprawy Ūla mogą trwać od jednego dnia (5–7 godz.) do dwóch lub trzech dni.

Pasujące do wypraw kajakowych rzeki: ***Niemen, Merkys, Varėnė, Visinčia, Baltoji Ančia, Šalčia.***

Wynajem kajaków

http://info.druskininkai.lt/new/lt/ka-veikti/vasaros-Rozrywki/baidariu-nuoma

Punkty wynajmu rowerów

http://info.druskininkai.lt/new/lt/ka-veikti/vasaros-Rozrywki/dviraciu-nuoma

Inne odkryty rozrywki

Wycieczka statkiem „Druskininkai"
Wycieczka rzeką Niemnem z przewodnikiem do klasztoru w Liškiava. Podczas rejsu można obejrzeć grodzisko w Liškiava.
Adres: ul. M. K. Čiurlionio 51
Tel.: +370 612 26982
Adres e-mail: info@gelme-druskininkai.lt
Strona WWW: www.gelme-druskininkai.lt

Port Hermis
Wycieczka Niemnem - wesoła przygoda i możliwość poznania piękna przyrody i bogactwa historii Druskiennik.
Adres: al. Vilniaus 7A, Druskininkai
Tel.: +370 686 15814

Holiday Boat Druskininkai
Wyprawa edukacyjno-rekreacyjna wygodnym i nowoczesnym ekologicznym katamaranem z Druskiennik.
Tel.: +370 630 06660
Adres e-mail: info@holidayboat.lt
Strona WWW: www.holidayboat.lt

Zdjęcie autora I. Svirkaitė

Park przygód ONE
Działający w Druskiennikach na brzegu Niemna park rozrywki ONE zaprasza do odkrycia aktywnego i pełnego wrażeń wypoczynku na łonie przyrody. Zbudowane pomiędzy drzewami na terenie 3 hektarów trasy oferują 160 prowokujących zadań i nawet 13 atrakcji. Przy szlaku obok parku są huśtawki, ławki. Ludzie przychodzą tu na spacery, pojeździć na rowerach, połazić po drzewach lub po prostu poobserwować jak robią to inni. Wspinaczka po drzewach dostarcza ekstremalnych wrażeń i uczuć.
200 m od Parku wodnego w Druskiennikach,
GPS: 54.025570, 23.973198
Tel.: +370 607 20911
Adres e-mail: rezervacija@onenuotykiuparkas.lt
Strona WWW: www.onenuotykiuparkas.lt

Baza noclegowa

Kemping

Kemping Druskininkai

Kemping w mieście Druskininkai, obok centrum informacji turystycznej i biznesowej. Place kempingu są specjalnie zaprojektowane i przystosowane zarówno do namiotów, jak i domków kempingowych.

Adres: ul. Gardino 3, Druskininkai
Tel.: +370 313 60800
Adres e-mail: camping@druskininkai.lt

Gospodarstwa agroturystyczne

1. „Žiogeliai"

Idealne miejsce dla wypoczynku rodzinnego lub niewielkiego grona przyjaciół. W tym gospodarstwie można zapomnieć o hałasie i kurzu, odnajdą tu Państwo spokój dla duszy i ciała.

Zdjęcie z archiwum zagrodowej

Adres: wieś Žiogeliai, sam. Druskininkai
Tel.: +370 600 23161, +370 600 23171
Adres e-mail: ziogeliai@gmail.com
Strona WWW: www.sodybaziogeliai.lt

2. „Vila Virginija"

Siedlisko jest niedaleko Druskiennik, przy lesie na brzegu jeziora Giedavardis, przeznaczone do spokojnego i aktywnego wypoczynku zarówno latem i zimą.

Adres: wieś Vileikiai, star. Leipalingis, sam. Druskininkai
Tel.: +370 313 42154,+370 687 73312
Strona WWW: www.vilavirginija.lt

3. „Storo Romo sodyba"

Przy Druskiennikach, we wsi Ratnyčia, działa etnograficzne gospodarstwo STORO ROMO SODYBA. Położone w lesie domostwo opływa strumyk Ratnyčėlė, ciche miejsce zapewnia wypoczynek dla duszy i ciała. W tym gospodarstwie są prowadzone programy edukacyjne "Obóz zdrowia". Uczestnicy uczą się zasad zdrowego trybu życia, poznają region Dzukii, codziennie zbierają zioła i poznają ich działanie na ludzki organizm.

Adres:wieś Ratnyčia, star. Viečiūnai, sam Druskininkai
Tel.: +370 313 69009,+370 650 30777
Strona WWW: www.stororomosodyba.lt

4. **„Sodybą rūke"** odnajdą Państwo tuż przy Druskiennikach, dotarcie do niego z centrum miasta jest kwestią kilku minut. W przytulnym gospodarstwie cieszy spokój i cisza.

Adres:ul. Panemunės 8, wieś Neravai, star. Viečiūnai, sam. Druskininkai
Tel.: +370 686 58550
Adres e-mail: sodyba2011@gmail.com
Strona WWW: www.poilsisdruskininkuose.lt

5. „Sena Troba"

Zaścianek w lesie, jedyne 5 km od uzdrowiska w Druskiennikach, idealne miejsce do wypoczynku, rozkoszowania się pięknem przyrody, biwakowania. Gospodyni zadba o wszystko, co konieczne do Państwa spokojnego wypoczynku.

Adres: wieś Jaskoniai, star. Viečiūnai, sam. Druskininkai
Tel.: +370 615 89454
Adres e-mail: gidas.guide@gmail.com , kubus8@gmail.com

5. „Poilsis prie Avirio"

Gospodarstwo jest położone nad brzegiem pięknego, otoczonego przez lasy, jeziora Aviris, 10 km od Druskiennik.

Adres: wieś Veršiai, sam. Druskininkai.
Tel.: +370 682 15 181
Adres e-mail: audrone.aviris@gmail.com

6. „Pas Janiną“

Gospodarstwo jest położone nad brzegiem pięknego, otoczonego przez lasy, jeziora Aviris, 10 km od Druskiennik.

Adres: wieś Veršiai, sam. Druskininkai
Tel.: +370 682 52 789
Adres e-mail: jmontviliene@gmail.com
Strona WWW: www.pasjanina.lt

7. „Liepiškių dvaras“

Gospodarstwo agroturystyczne położone w malowniczym zaścianku. Przy domostwie jest staw. Do jeziora Liškiavis jest 1,5 km. Gospodarstwo atrakcyjne dla ludzi w różnym wieku, szukających spokojnego, jak również aktywnego wypoczynku.

Adres: wieś Liepiškes, sam. Druskininkai
Tel.: +370 687 824 69
Adres e-mail: liepiskiudvaras@gmail.com
Strona WWW: www.liepiskes.lt

8. Gospodarstwo „Latkrantė“

Gospodarstwo jest położone nad brzegiem jeziora Latežeris, w sosnowym gaju 5 km od Druskiennik.

Adres: wieś Latežeris, star. Viečiūnai, sam. Druskininkai
Tel.: +370 686 14 077
Adres e-mail: latkrente@gmail.com
Strona WWW: www.atostogoskaime.lt/lt/sodyba/sodyba-latkrante

9. Gospodarstwo „Jūratė“

Nowoczesne i komfortowo wyposażone gospodarstwo w otoczeniu sosnowego lasu, zapewnia spokój i wypoczynek.

Adres: wieś Grūtas, star. Viečiūnai, sam. Druskininkai
Tel.: +370 601 44 525
Adres e-mail: jurate@atostogoskaime.lt
Strona WWW: www.atostogoskaime.lt/lt/sodyba/sodyba-jurate

10. „Barškulių sodyba“

Dla poszukujących spokojnego lub rodzinnego wypoczynku. Można łowić ryby, pójść na polowanie, na grzyby czy jagody, zażywać kąpieli w okolicznych jeziorach.

Adres: ul. Senoji 6, wieś Ricieliai, sam. Druskininkai
Tel.: +370 684 56 685
Adres e-mail: j.mazaliauskiene@gmail.com
Strona WWW: www.barskuliai.lt

Więcej informacji o Druskiennikach odnajdą Państwo:

Centrum informacji turystycznej i biznesowej w Druskiennikach
Adres: ul. Gardino 3, LT-66204 Druskininkai
Tel.: +370 313 60800, +370 313 51777
Faks.: +370 315 51982
Adres e-mail: information@druskininkai.lt
Strona WWW: http://info.druskininkai.lt/new/lt

LAZDIJAI

Okolica Lazdijai zadziwia bogactwem lasów i wód, które uzupełniają tysiącletnie pomniki natury, historyczne i archeologiczne. W rejonie jet doskonała infrastruktura turystyczna.

Tereny chronione obejmują 18,5% terytorium rejonu. Tu mieszczą się Metelski i Wiejsiejski Parki Regionalne, które ostatnio przyciągają wielu turystów, 4 obszary chronione (rezerwat krajobrazowy Kalniškės, rezerwat telmologiczny Krakinis, rezerwat zoologiczny Kučiuliškės, rezerwat telmologiczny Kuzapiškės), parki w Wiejsiejach i Vaineżeris. Krajobraz i historie upiększają owiane legendami stare grodziska w Rudamina, Paveisininkai, Prelomciškės i inne.

W rejonie jest dużo jezior, ponad sto pięćdziesiąt. Jezioro Dusia jest ulubionym miejscem żeglarzy, inne jeziora sprawią wiele radości wędkarzom. Na skraju rejonu przecieka największa rzeka Litwy - Niemen, na południowym skraju - Baltoji Ančia i Seira.

Największy i najpiękniejszy las rejonu - bór Kapčiamiestis. Na liście objętych przez państwo ochroną terytoriów jest również las Pertakas i bór Dainava.

Przy zbiornikach wodnych, w otoczeniu przyrody, czekają na Państwa gospodarstwa agroturystyczne. Oferują doskonałe warunki do wypoczynku nad jeziorami, rozkoszowania się przyjemnościami oferowanymi przez wodę i las. Wędkarze odnajdą ciekawe miejsca, ktoś kto lubi relaks - zbieranie grzybów i jagód, dla odważnych - wyprawy kajakowe, jazda konna.

Obszary chronione

Rezerwaty

W rejonie Lazdijai powołano następujące rezerwaty: rezerwat krajobrazowy Kalniškės, rezerwat telmologiczny Krakinis, rezerwat zoologiczny Kučiuliškės, rezerwat telmologiczny Kuzapiškės, rezerwat ornitologiniczny Niedus, rezerwat ornitologiniczny Pertakas, rezerwat botaniczny Vilkas.

Rezerwat botaniczny Vilkas

MIEJSCA W OKOLICY

Muzea

Gospodarstwo etnograficzne Pranasa Dzūkasa

Gospodarstwo etnograficzne Pranasa Dzūkasa założył Algirdas Savulis. Pomysł polegał na zachowaniu charakterystycznego gospodarstwa z tego regionu i zgromadzenie w nim autentycznych przedmiotów gospodarstwa. Na muzeum składa się: chałupa, spichlerz, stodoła, obora dobra, stara obora i kuźnia. W każdym z budynków jest ekspozycja.

KKażdego lata w gospodarstwie odbywa się 7-dniowy etnograficzny obóz dla dzieci, podczas którego dzieci poznają dawne rzemiosła dzuków, dziedzictwo kulinarne, zioła lecznicze.

Adres: wieś Delnica, LT-67421, star. Šeštokai, rejon Lazdijai.
Tel.: +370 633 30 628
Adres e-mail: dzukasp@gmail.com

Muzeum kamienia D. Mazurkevičiusa „Jotvingių kiemas"

W rejonie łoździejskim we wsi Kybartai działa muzeum kamieni „Jotvingių kiemas". Muzeum założył Donatas Mazurkevičius.

Adres: wieś Kybartai, star. Būdvietis, LT-67421 rejon Lazdijai.
Tel. 8 318 54 975, 8 615 67 131.
Adres e-mail: vytautas.didysis@kaunas.init.lt

W muzeum leśniczych eksponaty są rozmieszczone w trzech salach. Od mnóstwa informacji można dostać zawrotu głowy: artystycznie zdobione kamyczki, różne sylwetki z drzewa. Jest tu prezentowana historia leśnictwa Wiejsiejskiego, przestrzeń dla młodych przyjaciół lasu, dla właścicieli lasów. Zwiedzający mogą zapoznać się z ziołami rosnącymi borze Kapčiamiestis.

Adres: ul. Paupio 10, Kapčiamiestis
Tel.: +370 318 43 247, +370 686 65 210

Dwory

Dwór w Aštrioji Kirsna jest jednym z największych w Dzukii. Na kompleks dworu składa się 19 budyków oraz park.

. Wśród pozostałych dworów Litwy zespół dworu w Aštrioji Kirsna wyróżnia się oryginalną kompozycją części reprezentacyjnej i gospodarczej, byłym rozwiniętym systemem zbiorników wodnych oraz mnóstwem takich elementów parku jak pagórki widokowe. Obecnie dwór należy do osoby prywatnej i dostęp do niego jest ograniczony.

Adres: wieś Aštrioji Kirsna, star. Būdvietis
Adres e-mail: naglisn@justice.com

Przybudówka byłego dworu w Veisiejai i park

Właściciel Veisiejai, Wielki Hetman Litewski M. Masalski, wybudował reprezentacyjny pałac w kształcie litery U. Budynki są otoczone parkiem. W parku rośnie ponad 2000 gatunków drzew, wśród nich pomnik przyrody - jesion Veisiejai. Obecnie w parku jest urządzony stadion, boiska do gry w piłkę, siatkówkę, koszykówkę. Powierzchnia parku w Veisiejai wynosi 17,5 ha. Najważniejszym elementem krajobrazu parku jest krąg z dwudziestu dwóch bardzo wysokich lip.

Adres: ul. Santarvės 2, Veisiejai, rejon Lazdijai

Park Vaineženis zajmuje powierzchnię 12 ha. Dawny dwór, zwany też Justinawą, jest zlokalizowany nad jeziorem Vaineženis, na terytorium Wiejsiejskiego Parku Regionalnego, przy drodze Veisiejai–Kapčiamiestis. W Wiejsiejskim Parku Regionalnym. Zabudowania dworskie nie zachowały się. Największe połacie zajmują różne gatunki drzew i krzaków, drzewa z dawnego sadu. Park został założony 200 lat temu, lecz już od 50 lat dziczeje. Park na połowy dzieli jezioro Vaineženis. Rośnie tu dużo klonów, jesionów, wiązów, także modrzew europejski i jodły. W parku jest miejsce zwane Muzeum drzew.

Grodziska

Grodzisko Paveisininkai leży na skraju pagórka przy brzegu jeziora Veisiejis. Plac jest owalny, podłużny, otoczony wałem. Grodzisko jest porośnięte liściastymi drzewami i krzakami, plac i stok wschodni - trawą. U podnóża kiedyś była osada o powierzchni 1,5 ha. Grodzisko jest znane od X - XIII wieku. Do niego można dotrzeć szosą Veisiejai–Kapčiamiestis, w Navikai skęcić w stronę Paviesininkai, przy pierszych domach osady w prawo w kierunku jeziora Veisiejis. W suchej porze roku do grodziska można dotrzeć brzegiem półwyspu przez bagno, w innych porach lepiej podpłynąć łódką.

Grodzisko Prelomčiškė

Grodzisko jest na zachodnim brzegu jeziora Dusia, na pagórku przy ujściu bezimiennego strumyka. Plac jest owalny. Zbocza grodziska są strome, o wysokości 9-10 m., otoczone wałem. Obecnie grodzisko jest przystosowane do zwiedzania: od strony północnej przez strumyk zbudowano mostek, obok stoją rzeźby, dalej parking, tablica informacyjna. Grodzisko jest również zwane Eglynas. Grodzisko jest datowane na X-XIII wiek. Do niego można dotrzeć drogą Metelytė–Zebrėnai, brzegiem jeziora Dusia (po lewej, należy przejechać przez strumyk przy gospodarstwie po prawej).

Grodzisko Rudamina – jest na wierzchołku osobnego dużego pagórka. Plac jest owalny, podłużny, otoczony wałem. Wysokość zboczy wynosi 25 m. Grodzisko jest porośnięte trawą, wzdłuż wału rosną lipy. U podnóża leżała osada o powierzchni 4 ha, podczas wykopalisk znaleziono różne wyroby ceramiczne. Grodzisko jest datowane na V–XIII wiek. Można dotrzeć ulicą Piliakalnio od strony centrum Rudaminy, należy przejechać ok. 850 m (leży po lewej stronie).

W rejonie łoździejskim można zwiedzić również następujące grodziska: **Buteliūnai, Druskininkėliai, Elveriškė, Giraitė, Kukliai, Mikyčiai, Mėčiūnai, Papalazdijai, Paserninkai, Verstaminai I, Verstaminai II, Verstaminai III, Šlavantai.**

Więcej informacji o grodziskach rejonu Lazdijai odnajdą Państwo:
www.piliakalniai.lt

Pomniki przyrody

Jesion Veisiejai rośnie w południowej części parku miejskiego w Veisiejai, na brzegu jeziora Ančia. To jest drugi co do grubości jesion na Litwie. Jego wysokość wynosi 30 m, obwód - 5,1 m.

Dąb Ramanavas. Dąb rosnie we wsi Ramanavas (star. Krosna). Wysokość drzewa wynosi 27 m, średnica pnia - 2 m.

Wielki i Dziuplasty - dęby Širvintas, rosną przy drodze łączącej Seirijai i Meteliai, zaliczają się do największych na terenie parku. Obwód pnia wynosi 5 m, średnica - 1,6 m, wysokość - 35 m. Wiek dębów - około 400 lat.

Punkty widokowe

Wieża widokowa we wsi Kailiniai przy jeziorze Snaigynas.

Wieża widokowa w miejscowości Meteliai.

Miejsca do obserwacji ptaków

Dusia - jezioro, nad którym przebywają różne ptaki, jest wieżyczka obserwacyjna.

Szlaki edukacyjne

Rezerwat botaniczno-zoologiczny Trakas, szlak leśny
Początek i koniec trasy: Rezerwat botaniczno-zoologiczny Trakas.
Długość trasy: 5,5–6 km, czas przebycia trasy: 2 godz.

Edukacyjny szlak przyrodniczy **lasami Bijotai–Širvintas**
2 warianty szlaków pieszych: 3,3 km i 4,1 km.
Szlak jest oznakowany okrągłymi słupkami.
Początek i koniec trasy: Centrum gości Metelskiego Parku Regionalnego - obozowisko w lesie Bijota.i
Długość trasy: 3,3 km lub 4,1 km,, czas przebycia trasy: 1-1,5 godz.

Więcej informacji o szlakach pieszych odnajdą Państwo:
http://www.lazdijai-turizmas.lt/24790/turizmo-marsrutai/pesciuju-marsrutas.html

Aktywny wypoczynek

Szlaki rowerowe

http://www.lazdijai-turizmas.lt/24788/turizmo-marsrutai/dviraciu-marsrutas.html

Szlaki turystyczne wodne

http://www.lazdijai-turizmas.lt/24787/turizmo-marsrutai/vandens-marsrutas.html

Wynajem kajaków w rejonie łoździejskim

http://www.lazdijai-turizmas.lt/24851/paslaugos-turistams/baidariu-nuoma.html

Baza noclegowa

Gospodarstwa agroturystyczne

1. „Baltosios Ančios sodyba"

Otoczone przez lasy, przy trasie kajakowej rzeką Baltoji Ančia. Gospodarze zapraszają do wypoczynku, skorzystania z przyjemności sauny i cebra, zapoznania się z naturalnym rolnictwem.

Adres: wieś Menciškės, star. Kapčiamiestis, rejon Lazdijai
Tel.: +370 686 33 381
Adres e-mail: baltojiancia@gmail.com
Strona WWW: www.baltojiancia.lt

2. Gospodarstwo „Nieda"

Oferujemy oazę spokoju na brzegu jeziora Niedus, w gospodarstwie agroturystycznym „Nieda". To jest miejsce, w którym rano budzą śpiewy ptaków, a wieczorami spokojnie zachodzi słońce.

Adres: wieś Kareivonys, star. Kapčiamiestis, rejon Lazdijai
Tel.: +370 682 20 006, +370 615 25 985
Adres e-mail: sodybanieda@gmail.com
Strona WWW: www.nieda.lt

3. Gospodarstwo „Penktas sezonas“

Gospodarstwo jest w Wiejsiejskim Parku Regionalnym, w rezerwacie hydrologicznym Ilgininkai. Graniczy z jeziorem Pastovis i rzeką Baltoji Ančia.

Adres: wieś Padumbliai, star. Kapčiamiestis, rejon Lazdijai
Tel.: +370 611 16 797
Adres e-mail: info@5sezonas.lt
Strona WWW: www.5sezonas.lt

4. Gospodarstwo „Purviškės“

Gospodarstwo agroturystyczne położone w malowniczym zaścianku. Przy domostwie jest staw, obok las.

Adres: wieś Purviškės, star. Veisiejai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 615 23 445
Adres e-mail: salomejap3@gmail.com
Strona WWW: www.kaimopirtis.lt

5. Gospodarstwo „Gintarinis namas“

W przytulnym gospodarstwie cieszy komfort i spokój. Doskonały dojazd zarówno latem, jak i zimą.

Adres: wieś Akmenių, star. Kučiūnai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 677 97 031
Adres e-mail: info@gintarinisnamas.lt

6. „Pirtis24“

Oferujemy do wynajęcia nową przytulna saunę nad brzegiem stawu. Tuż przy Lazdijai, lecz można tu odpocząć od miejskiego gwaru w otoczeniu pięknych krajobrazów Metelskiego Parku Regionalnego.

Adres: wieś Kamenka, star. Teizai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 609 98 558, +370 608 81 822
Adres e-mail: info@pirtis24.lt
Strona WWW: www.pirtis24.lt

7. Gopodarstwo „Akmenėlis“

Aktywny wypoczynek w nowoczesnym gospodarstwie agroturystycznym. Położone w gaju sosnowym nad jednym z najczystszych jezior Litwy - Akmenių. W gospodarstwie mozna spróbować i nabyc ekologicznego miodu.

Adresas: wieś Akmenių, star. Kučiūnai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 612 75 419, +370 614 53 773
Adres e-mail: valdelisv@takas.lt
Strona WWW: www.akmenelis.lt

8. Gospodarstwo „Danutės“

Zaścianek na samym brzegu jeziora.

Adres: wieś Taikūnai, star. Veisiejai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 620 22 826
Adres e-mail: janulevicienedanute@gmail.com
Strona WWW: http://www.atostogoskaime.lt/lt/sodyba/danutes-sodyba

9. Gospodarstwo V. Akromasa

Gospodarstwo Akromasów jest położone w Metelskim Parku Regionalnym. Przy domu jest sad, dookoła lasy, niedaleko jezioro Meteliai.

Adres: wieś Vaickūniškės, star. Seirijai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 698 17 548, +370 616 04 246
Strona WWW: http://www.akromusodyba.lt

10. „Stabingių sodyba“

W rejonie łoździejskim, piekna i spokojna lokalizacja nad brzegiem jeziora.

Adres: wieś Smališkės, star. Veisiejai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 656 52 131, +370 651 69 421
Adres e-mail: filas@inbox.lt

11. Gospodarstwo „Laimos vila“

Gospodarstwo agroturystyczne „Laimos vila“ jest zlokalizowane niedaleko Veisiejai, w sąsiedztwie parku regionalnego, nad brzegiem jeziora Ilgis.

Adres: wieś Šadžiūnai, star. Veisiejai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 698 09 007
Adres e-mail: info@laimosvila.lt
Strona WWW: www.laimosvila.lt

12. Gospodarstwo „Pas Vytą“

Gospodarstwo „Pas Vytą“ założone w Dzukii, nad jeziorem Galstas. Jezioro jest otoczone charakterystycznymi tylko dla południowej Litwy pagórkami.

Adres: wieś Miškiniai, star. Kučiūnai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 620 79 682
Adres e-mail info@pasvyta.lt
Strona WWW: www.pasvyta.lt

13. Gospodarstwo Rimasa Vaškevičiausa

Adres: Swieś Saločiai, star. Kučiūnai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 610 83 715
Adres e-mail: juztinoz@gmail.com

13. Gospodarstwo „Galstas“

Adres: wieś Saločiai, star. Kučiūnai, rejon Lazdijai, jez. Galstas
Tel.: +370 698 78 040
Adres e-mail: karalius.zigmas@gmail.com

14. „Obelijos sodyba“

Gdy pogoda sprzyja, można tu jeździć saniami z zaprzęgiem konnym

Adres: wieś Mockonys, star. Seirijai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 686 59 400
Adres e-mail: obelijossodyba@gmail.com
Strona WWW: https://www.facebook.com/obelijos

15. ospodarstwo „Saločė“

Adres: wieś Saločiai, star. Kučiūnai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 618 43 716
Adres e-mail: saloce@atostogoskaime.lt

16. “Jonų Sodyba”

Adres: wieś Ramanavas, star. Krosna, rejon Lazdijai, jez. Žaltytis
Tel.: +370 612 35 245
Adres e-mail: namastra@gmail.com
Strona WWW: http://jonusodyba.wu.lt/

17. Gospodarstwo „Vytautų dvaras“

Gospodarstwo „Vytautų dvaras“ leży w pięknym zakątku natury nad jeziorem Galstas. Ku wygodzie gości - zamknięty teren z boiskami do siatkówki, koszykówki, pomostem.

Adres: wieś Vytautai, star. Veisiejai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 658 28 294, +370 645 50 933
Adres e-mail: redasodyba@yahoo.co.uk

18. Gospodarstwo R. Paužuolisa

Adres: wieś Šilaičiai, star. Seirijai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 605 18 883, +370 678 80 922
Adres e-mail: sigutep@yahoo.com

19. Gospodarstwo „Poilsis prie Veisiejo“

Gospodarstwo agroturystyczne „Poilsis prie Veisiejo“ jest położone w lesie na terenie Wiejsiejskiego parku Regionalnego, przy malowniczym kurhanie Sapiegiške. Doskonałe miejsce do spokojnego wypoczynku nad brzegiem czystego i rybnego jeziora Veisiejis.

Adres: wieś Sapiegiškes, star. Kučiūnai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 682 15 181
Faks.: +370 313 51 254
Adres e-mail: audrone.aviris@gmail.com

20. Gospodarstwo A. Sandienės

Uroczy zakątek przyrody: obok sosnowy gaj, kąpiel w jeziorze, grodzisko z doskonałą panoramą.

Adres: ul. Ežero 2, rejon Lazdijai
Tel.: +370 629 29 493
Adres e-mail: astossodyba@gmail.com

21. Sodyba „Tėviškė“

Wyjątkowe pod względem przyrody, bezpieczne, zamknięte (z trzech stron otacza jezioro, z czwartej - las) podwórko wyłącznie dla gości. W lesie Pušynas, nad jeziorem Snaigynas.

Zdjęcie z archiwum zagrodowej

Adres: wieś Kailiniai, star. Veisiejai, rejon Lazdijai
Tel.:+370 37 473 984; +370 686 04158
Adres e-mail: info@poilsiskaime.lt
Strona WWW: http://www.poilsiskaime.lt/

22. Gospodarstwo „Užvėja“

Adres: wieś Baraučiškės, star. Seirijai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 618 46 655
Adres e-mail: vilmantal@gmail.com
Strona WWW: www.uzveja.lt

23. Gospodarstwo R. Mackevičienės „Šilas“

Adres: wieś Paveisiejai, star. Veisiejai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 686 83 386, +370 614 43 548
Adres e-mail: silosodyna@one.lt
Strona WWW: http://www.tpl.lt/rasos-mackevicienes-kaimo-turizmo-sodyba-silas/

24. Gospodarstwo E. Ptakauskasa

Adres: : wieś Sankoniai, star. Veisiejai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 686 67 036

25. Gospodarstwo S. Čivinskienės

Adres: wieś Vaickūniškės, star. Seirijai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 698 23 755
Adres e-mail: g.civinskas@one.lt

26. Gospodarstwo „Sraigės namai"

„Sraigės namai" - oaza spokoju i wypoczynku nad brzegiem jeziora Dusia w Metelskim Parku Regionalnym. Naszym zdaniem, to jest doskonałe miejsce dla rodzin z dziećmi.

Adres: wieś Sutrė, star. Seirijai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 686 67 579
Adres e-mail.: hello@sraigesnamai.lt
Strona WWW: www.sraigesnamai.lt

27. Gospodarstwo J. Liaukonisa

Dla miłośników aktywnego wypoczynku - jazda konna, spływy kajakowe. Dla miłośników niezbyt aktywnego wypoczynku - sauna i ceber na podwórku, łódź, wędkarstwo.

Adres: wieś Paterai, star. Veisiejai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 686 05 973
Adres e-mail: samanis@samanis.lt
Strona WWW: www.samanis.lt

28. Gospodarstwo Dovisa

Adres: wieś Senkoniai, star. Veisiejai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 605 74 509
Adres e-mail: doviosodyba@gmail.com

29. Gospodarstwo A. Kliučinskasa „Žališkė"

Gospodarz posiada ule, terapia na podstawie klimatu z uli. Rolnictwo ekologiczne.

Adres: wieś Žališkės, star. Šventeženis, rejon Lazdijai
Tel.: +370 681 77 469, +370 616 35 005
Adres e-mail: kliucinskas@gmail.com
Strona WWW: http://www.atostogoskaime.lt/lt/sodyba/sodyba-zaliske

30. **Gospodarstwo A. Pruskienės „Kotrynos sala"**

Adres: wieś Paveisiejai, star. Veisiejai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 698 76 399, +370 686 08 634
Adres e-mail: rickus999@yahoo.com
Strona WWW: http://www.kotrynossala.lt

31. Gospodarstwo V. Stankevičiusa „Joginta"
Gospodarstwo oferuje duży ceber, kominki na podwórku.

Adres: wieś Kalveliai, star. Veisiejai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 698 31 653, +370 687 24 108
Adres e-mail: joginta@atostogoskaime.lt

32. Zaścianek Bertašiūnai
Gospodarstwo leży nad brzegiem pięknego jeziora Trikojis, w Wiejsiejskim Parku Regionalnym. Gospodarstwo jest przystosowane do organizowania obozów. W gospodarstwie można spróbować domowego piwa oraz Dzukijskich band.

Adres: wieś Bertašiūnai, star. Veisiejai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 698 75 716
Adres e-mail: bertasiunai@gmai.com
Strona WWW: www.bertasiunai.lt

33. Gospodarstwo Emilii
Adres: wieś Šadžiūnai, star. Veisiejai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 652 87 787
Adres e-mail: sodybaema@freemail.lt
Strona WWW: http://www.atostogoskaime.lt/lt/sodyba/emilijos-sodyba

34. Gospodarstwo D. Kaknevičienės
Adres: wieś Dvarciškė, star. Veisiejai, rejon Lazdijai, jez. Vilkinis
Tel.: +370 686 65 905
Adres e-mail: dainida@yahoo.com

35. Gospodarstwo "Likimo ratas"

Adres: wieś Salučiai, star. Veisiejai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 698 87 717, +370 698 70 770
Adres e-mail: lratas@gmail.com
Strona WWW: http://likimoratas.lt

36. Gospodarstwo Sylwestra

Gospodarstwo co roku rozszerza swą ofertę. Obecnie oferujemy spokojny wypoczynek na łonie natury: zbieranie jagód i grzybów, wędkarstwo.

Adres: wieś Taikūnai, star. Veisiejai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 686 49 258
Adres e-mail: info@silvestrosodyba.lt
Strona WWW: http://www.silvestrosodyba.lt/

37. Gospodarstwo E. Stučkienės „Klėtis"

Zaścianek w Metelskim Parku Regionalnym, niedaleko jeziora Dusia. Piękne krajobrazy. W gospodarstwie działa mini zoo.

Adres: wieś Teizininkai, star. Teizai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 614 34 602, +370 318 45 995
Adres e-mail: elena.stuckiene@gmail.com
Strona WWW http://www.kletis.lt

38. „Trikojo sodyba"

Gospodarstwo położone w zaścianku na samym brzegiem jeziora Trikojis w Wiejsiejskim Parku Regionalnym, w rezerwacie hydrologicznym Ilgininkai.

Adres: wieś Taikūnai, star. Veisiejai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 686 70 706
Adres e-mail: sodybatrikojis@gmail.com
Strona WWW: www.atostogoskaime.lt/sodyba-trikojis

39. Gospodarstwo Sauliusa Čepononisa

Zdjęcie z archiwum zagrodowej

Adres: wieś Zebrėnai, star. Teizai, rejon Lazdijai, jez. Dusia
Tel.: + 370 687 73 488, +370 318 52 106
Adres e-mail: pusinetroba@gmail.com
Strona WWW: http://www.zebrenai.lt/

40. Gospodarstwo A. Z. Lapinskienės

Adres: wieś Čivonys, star. Veisiejai, rejon Lazdijai
Tel.: +370 687 51 070

41. Z. Karalius „Mėta"

Piękna przyroda, ciepła i czysta woda jeziora, piaszczysty brzeg, grzyby, jagody i sosenki.

Zdjęcie z archiwum zagrodowej

Adres: wieś Meteliai, star. Seirijai, rejon Lazdijai, jez. Dusia
Tel.: +370 698 78 040
Adres e-mail: karalius.zigmas@gmail.com

Więcej informacji o obiektach turystycznych rejonu Lazdijai odnajdą Państwo w:

Centrum Informacji Turystycznej w Lazdijai
Adres: ul. Vilniaus 1, LT-67106 Lazdijai
Tel.: +370 318 66 130
Adres e-mail: turizmas@lazdijai.lt

Centrum Informacji Turystycznej w Lazdijai
Adres: Janaslavo k. 10, LT-67170 Lazdijų r.
Tel.: +370 318 51 160, +370 318 51 881
Adres e-mail: turizmas.info@lazdijai.lt

Strona WWW: http://www.lazdijai-turizmas.lt/

VARĖNA

Rejon Varėna - to jasne i orzeźwiające lasy sosnowe, słynne z obfitości grzybów, piaszczyste śródlądowe wydmy i ozdobione wstęgami rzek i strumieni, błękitem jezior, równiny.

Dzukijski Park Narodowy i Państwowy rezerwat przyrody Čepkeliai - największy obszar chroniony na Litwie, z wyjątkowym bogactwem świata roślin i zwierząt, szczególnymi śródlądowymi wydmami, bagnami z jeziorkami i wyspami, mnóstwem żurawin, dziuplastymi sosnami, wysokimi brzegami rzek, źródłami.

Dla miłośników aktywnego wypoczynku oferujemy poznanie krainy podczas spływu kajakowego Merkysem, Ūlą, Šalčią, Niemnem czy inną rzeką, lub wędrówki piesze i rowerowe szlakami prowadzącymi przez lasy, pola i wsie. Amatorzy spokojnego wypoczynku odnajdą miejsce do obozowania nad rzeką lub jeziorem, mogą poznać tradycyjną sztukę i rzemiosła, zwiedzić muzea. Gościnne dzukijskie gospodarstwa agroturystyczne oferują nocleg i saunę

Obszary chronione

Rezerwaty

Geologiczny rezerwat kamienia. Są chronione odkrywki, w których są widoczne nawarstwienia pochodzenia morskiego z późnego okresu jurajskiego i wczesnej oraz późnej kredy.

Rezerwat krajobrazowy Taurupis. Założony w celu zachowania wyrazistego krajobrazu erozji doliny strumyka Taurupis na morenowym wzniesieniu Ejszyszsko-Solecznickim.

Rezerwat hydrograficzny Glėbas. Jest chronione naturalne wyraziste wyżłobienie - jezioro Glėbas i okolice.

Rezerwat telmologiczny Diržamenis. Pod ochroną: lasy bagienne, czynne bagna wysokie, bagna przejściowe i mokradła, naturalnie zanikające jeziora

Rezerwat telmologiczny Geidukonys. Pod ochroną: zdegradowane bagno wysokie, bagna przejściowe i mokradła, naturalnie zanikające jeziora, lasy bagienne.

Rezerwat ichtiologiczny Merkys. Rezerwat powstał w celu zachowania tarlisk pstrągów i lipieni oraz zamieszkujących te tereny innych chronionych gatunków zwierząt i roślin.

Rezerwat botaniczno-zoologiczny Pelesa. Założony w celu zachowania naturalnego koryta strumienia Pelesa oraz wielkich obszarów bagien, charakterystycznych zbiorowisk roślin i zwierząt, zapisanych w Litewskiej Czerwonej Księdze gatunków roślin i zwierząt.

Rezerwat hydrograficzny Spengla. Założony w celu zachowania mocno wijącej się zalewowej doliny w dolnym biegu rzeki Spengla.

Rezerwat botaniczno-zoologiczny Ilgininkai . Powstał w celu zachowania naturalnego bagna Ilgininkai, żyznych drzewostanów lasów liściastych, siedlisk rzadkich i zapisanych w Czerwonej Księdze gatunków roślin i zwierząt. Na tych terenach gnieżdżą się czarne bociany.

Rezerwat krajobrazowy Ūla. Terytorium rezerwatu obejmuje równiny tarasowe z mnóstwem jeziorek zapadliskowych. Część jeziorek już zanikнęła, mnóstwo rzeczułek również zanika w piaskach zanim dotrą do Ūły. Przez teren rezerwatu wije się rzeka Ūla. Prawie całość terytorium rezerwatu jest porośnięta lasem sosnowym. Rośnie tu 27 rzadkich gatunków roślin, 26 - bardzo rzadkich.

Pozostałe rezerwaty na terenie rejonu Varėna: Rezerwat botaniczno-zoologiczny Katra, rezerwat ornitologiczny Pilvingis, rezerwat botaniczny Tabalis, rezerwat botaniczno-zoologiczny Vykšius.

Poligonai

Poligon biosferu puszczy Rudnickiej. O powierzchni – 20 050 ha. Cel - zachowanie ekosystemu puszczy Rudnickiej, szczególnie - populacji rzadkiego ptactwa. ***Więcej informacji:*** www.salmu.lt, www.vstt.lt.

MIEJSCA W OKOLICY

Muzea

Gospodarstwo etnograficzne Dyrekcji Dzukijskiego Parku Narodowego

Gospodarstwo etnograficzne to dwa budynki - dom i stodoła. Ekspozycja jest stale uzupełniana nowymi nabytkami z terenów Dzukijskiego Parku Narodowego. Tu dowiedzą się Państwo jak dawni gajowi dzukowie chodzili w łapciach po "grzybowych chatkach", jak zachęcali pszczoły do zamieszkania w dziuplastej sośnie, o dawnych tradycjach, obyczajach i rzemiosłach.

Adres: ul. Miškininkų 6, Marcinkonys, rej. Varėna
Tel.: +370 310 39 169
Adres e-mail: muziejus@dzukijosparkas.lt

Filia muzeum zoologicznego Tadasa Ivanauskasa w Państwowym Rezerwacie Przyrody Čepkeliai

Z ekspozycji Państwowego Rezerwatu Przyrody Čepkeliai dowiedzą się Państwo, że jest on przeznaczony do zachowania naturalnej dzikiej przyrody. W nim nie są wycinane i sadzone drzewa, nikt nie usuwa uschniętych drzew. W rezerwacie nie wolno polować, zbierać grzybów i jagód, zwiedzający mogą poruszać się wyłącznie wytyczonymi szlakami. Dowiedzą się Państwo, że na terenie rezerwatu przeważają bagna. Otaczają je śródlądowe wydmy i piaszczysta równina. Interaktywna ekspozycja pozwala poznać głosy różnych ptaków i zwierząt, mieszkańców rezerwatu.

Adres: ul. Šilagėlių 11, Marcinkonys, rej. Varėna
Tel.: +370 310 44 466

Muzeum bartnictwa i pasieka barci

Ekspozycja historii bartnictwa mieści się we wsi Musteikos. Można obejrzeć zwyczaje chowanych w barciach pszczół, dowiedzieć się o sposobach postępowania z miodem i woskiem. Program edukacyjny pozwala na sprawdzenie nie jednego rzemiosła.

Adres: Musteikos k., Varėnos r.
Tel.: +370 310 48 034
Adres e-mail: etnokultura@dzukijosparkas.lt

Grodziska

Grodzisko Merkinė na przylądku wzgórza, 100 m od miejsca połączenia Merkysa z Niemnem, na prawym brzegu obu rzek, na lewym brzegu Stangės. Grodzisko miało kiedyś plac o średnicy co najmniej 20 m, otoczony wałem ze wszystkich stron. Wierzchołek grodziska i stok północny są porośnięte drzewami liściastymi. Na stoku zachodnim sa urządzone schody. Wzmianki o grodzisku pochodzą z XIV–XV wieków. Do niego można dotrzeć szosą Merkinė–Lazdijai, przed mostem przez Niemen należy skręcić w lewo. Z grodziska Merkinė otwiera się piękna panorama połączenia Merkysa i Niemna.

Grodzisko Liškiava jest usypane na osobnym wzgórzu na lewym brzegu Niemna. Plac jest czworokątny, podłużny. Widoczne są pozostałości murowanej wieży o średnicy 11,5 m i grubości ścian 3,5 m. Zachował się odcinek murów o wysokości 3 m. Opodal wieży jest głęboki dół pod kolejną wieżę, lecz ona nigdy nie powstała, są widoczne jedynie czworokątne fundamenty. Są też doły pod ściany łączące obie wieże. Na stokach grodziska rosną sosny. Na stoku wschodnim są urządzone schody. Wzmianki o grodzisku pochodzą XV wieku. Można dotrzeć jadąc od kościoła Liškiava szosą w kierunku Baltašiškes (800 m). Leży na lewym brzegu Niemna. Z wierzchołka grodziska widoczna jest piękna panorama Niemna, kościół i klasztor.

Pomniki przyrody

Kamień ze "stopą wołu". Na wschodnim zboczu świętej góry w Liškiava, przy Niemnie, stoi przypominający pogańską historię Litwy mitologiczny kamień "Stopa wołu". Kamień został wyciągnięty z nurtu strumyka Krūčius. *Wysokośc kamienia – 0,7 m, długość 1,4 m, szerokość 0,9 m. Długość stopy – 26 cm, szerokość – 15 cm.*

Kamień „Kiškio bažnyčia". Pomnik archeologiczny stoi we wsi Genionys.

Jałowiec Kurpiko rośnie na obrzeżach wsi Margionys. Jałowiec jest wysoki, o grubym pniu. Wysokość jałowca *wynosi 7 m, obwód pnia - 1,3 m.* Jałowiec Kurpika jest obiektem dziedzictwa przyrodniczego

Wychodnia Liškiava na brzegu Niemna opodal wsi Liškiava.

Dąb w Zervynos i dziuplaste sosny – pomniki przyrody świadczące o dawnych tradycjach pszczelarstwa.

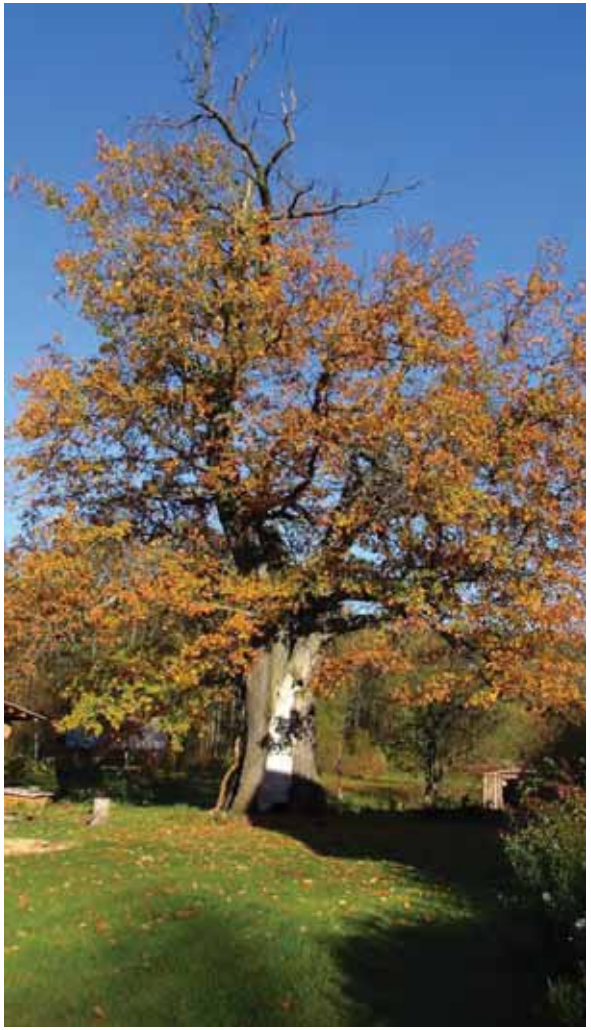

Punkty widokowe

Plac widokowy **na grodzisku Merkinė**.

Plac widokowy **w Państwowym Rezerwacie Przyrody Čepkeliai.**
Place widokowe **na grodzisku Liškiava** i górze kościoła.

,

Punkt widokowy na wieży we wsi **Puvočiai**.

Plac widokowy **nad jeziorem Bakanauskas we wsi Kapiniškes**.
Punkt widokowy na urwiskach Mančiagirė.

Miejsca do obserwacji ptaków

Łąka Kapiniškes
Szlak edukacyjny bagna Čepkeliai
Grodzisko Merkine
Wszystkie piesze szlaki **Dzukijskiego Parku Narodowego i Państwowego Rezerwatu Przyrody Čepkeliai**

Szlaki edukacyjne

Szlak historyczny Merkinė Dystans. *3,5 km., czas: 1-2 godz.* Początek szlaku – Centrum dla zwiedzających w Merkinė. Centrum dla zwiedzających w Merkinė - nowoczesna ekspozycja prezentująca krainę rzek, strumieni i źródeł, jej mieszkańców, tradycje, historię. Trójwymiarowa instalacja poświęcona rybom, także interaktywne i reagujące na ruch modele ryb, gabloty poświęcone rybakom, zwierzętom i roślinom oraz nastrojowa instalacja źródełka. Podczas wędrówki szlakiem zwiedza się: Muzeum krajoznawcze i ludobójstwa, pagórek krzyży, grodzisko Merkinė

Szlak Žiežulis. *Dystans: 3 km.* Szlak Žiežulis - doskonała trasa dla poszukujących wypoczynku, pobytu na świeżym powietrzu i regeneracji. Na szlaku są zabawne przystanki, tablice informacyjne, drewniane instalacje do aktywnego wypoczynku.

Edukacyjny szlak Čepkeliai. *Odległość: 1,5 km., czas: 1-2 godz.* Na skraju rojstu Čepkeliai jest zbudowany szlak edukacyjny przez bagno i okolice. Zwiedzający mogą zobaczyć rojsty Čepkeliai, porośnięte sosnami wydmy, zapoznać się z roślinnością bagien i lasu. Jest to możliwość do zobaczenia przynajmniej niewielkiej części jednego z najbardziej cennych obiektów przyrodniczych kraju. Z wieży widokowej są widoczne ogromne połacie poprzetykanych zalesionymi wyspami bagien, drewniany pomost prowadzi w kierunku placu widokowego. Szlak edukacyjny jest przystosowany dla osób niepełnosprawnych. Od parkingu w kierunku wieży prowadzi drewniany pomost, przy wieży jest plac widokowy i tablica informacyjna.

W sprawie wycieczek należy kontaktować się z Centrum zwiedzających w

Marcinkonys: ***tel. 8 310 44 466 lub e-mail: info@dzukijosparkas.lt; cepkeliai@takas.lt.***

Szlak edukacyjny Girinis. *Długość szlaku - 3,6 km.* Szlak edukacyjny Girinis prowadzi gajami wzdłuż południowych obrzeży Marcinkonys wokół stawu starego młyna. Doskonałe warunki ku aktywnemu wypoczynkowi tworzą urządzenia rekreacyjne, altanki, plaża. Tu można obserwować roślinność sosnowych lasów Dzukii, ptaki i faunę wodną.

Szlak edukacyjny Skroblus. *Długość szlaku - 4 km.* Szlak edukacyjny Skroblus prowadzi przez wieś Kapiniškes w stronę otoczonego przez śródlądowe wydmy niewielkiego bagna z jeziorem Bakanauskas. Na szlaku można podziwiać nadzwyczajny strumyk Skroblus. To jest jedyny taki krótki (17,3 km) i równocześnie tak obfity w wodę strumień na Litwie. Większa część doliny strumienia Skroblus jest obszarem chronionym.

Szlak edukacyjny Zackagiris (Dziackagiris). *Dystans: 7 lub 13,8 km,, czas przebycia trasy: 3–5 godz.* Początek szlaku – w Marcinkonys, przy centrum dla zwiedzających. Szlak wije się przez malownicze okolice Marcinkonys. Imponujące zakola rzeki Grūda, tajemnicze jezioro Aklaežeris, rozwiewana przez wiatr góra Klonis (wydma Gaidzų), brzegi strumienia Dziackagiris. I wpisane do Czerwonej Księgi rośliny i ptaki, które są nieodjemną częścią tego uroczego zakątka przyrody.

Kamienie Jonionys. *Dystans: 6 km., czas: 2 godz.* Początek trasy – na rynku miejskim w Merkine. Długość trasy zależy od wybranej drogi. Na tarasie lewego brzegu Niemna, przy wsi Jonionys, leży grupa kamieni - starożytne obserwatorium paleoastronomiczne. System wektorów układu kamieni wskazuje na najbliższe w okolicy obozowiska z epoki kamienia łupanego. Kamienie Jonionys - warte zwiedzenia i zachowania zabytetki historyczne o walorach edukacyjnych.

Aktywny wypoczynek

Szlaki rowerowe

http://varena.dev.weblancet.com/Turizmas/Laisvalaikis/Dviraciu-marsrutai

Szlaki turystyczne wodne

http://varena.dev.weblancet.com/Turizmas/Laisvalaikis/Vandens-marsrutai_1

Wynajem rowerów w rejonie Varėna

http://varena.dev.weblancet.com/Turizmas/Laisvalaikis/dviraciu-nuoma/

Wynajem kajaków Varėnos rajone

http://varena.dev.weblancet.com/Turizmas/Laisvalaikis/Baidares

Baza noclegowa

Gospodarstwa agroturystyczne

1. Gospodarstwo Rūty Šiaučiulienė „Pas Rūtą“

Na brzegu Merkysa, w Parku Narodowym Dzukii. Duże podwórko z altanką, palenisko.

Adres: wieś Puvočiai, star. Marcinkonys
Tel.: +370 686 71 883
Adres e-mail: pasruta1@gmail.com
Strona WWW: www.druskonis.lt/pasruta

2. Gospodarstwo Valentiny Učkuronienė

Położone w lesie, odległość do jeziora - 50 m.
Adres: B wieś Burokaraistėlė, star. Merkinė
Tel.: +370 310 39 263, +370 615 71 291

3. Gospodarstwo agroturystyczne Rimy Kuodienė

Zbudowane przy lesie, odległość do najbliższego jeziora - 4 km, rzeki - 4 km.
Adres: osiedle Valkininkų geležinkelio stotis, star. Valkininkai
Tel.: +370 616 76 320, +370 616 04 188

4. Gospodarstwo Mariusa Lazdinisa

Zbudowane przy lesie, odległość do najbliższego jeziora - 6 km, rzeki - 1500 m.
Adres: Mwieś Margionys, star. Marcinkonys
Tel.: +370 682 51 696
Adres e-mail: info@margionys.lt
Strona WWW: www.margionys.lt

5. Gospodarstwo Aušry Blėdienė „Keružė“

Gospodarstwo jest położone nad rybnym jeziorem Lavysas. Gospodarstwo otaczają pełne grzybów lasy Dzukii. Niedaleko warte zwiedzenia atrakcje: oko Ūly, rezerwat w Čepkeliai, wsie etnograficzne.

Adres: wieś Lavysas, star. Marcinkonys
Tel.: +370 612 55 435
Adres e-mail: keruze@info.lt
Strona WWW: www.keruze.lt

6. Gospodarstwo Dali i Antanasa Bartkusów

Położone w odległości 450 m od lasu, odległość do jeziora - 1 km.
Adres: wieś Kirklionys, star. Varėna
Tel.: +370 615 35 378, +370 687 19 600
Adres e-mail: kestas@area.lt
Strona WWW: www.atostogoskaime.lt/bartkai

7. „Nakcižibis“

Dla zmęczonego rutyną życia człowieka dzika przyroda, to idealne miejsce wypoczynku. Gospodarstwo „Nakcižibio“ jest położone na malowniczym brzegu jeziora Lavysas (rej. Varėna), oferuje ciszę, spokój i komfort w każdej porze roku.

Adres: wieś Lavysas, star. Marcinkonys.
Tel.: +370 630 82 013
Adres e-mail: nakcizibis@turizmas.lt
Strona WWW: www.nakcizibis.lt

8. Gospodarstwo agroturystyczne Kostasa i Laimy Mačionysów „Grikucis“

Czy przeżycie jednego dnia tak, jak to robili nasi przodkowie, jest wyzwaniem? Młócenie cepem, przesiewanie, mielenie ziarna żarnami, mieszanie ciasta i wypiek babki lub placków, by je zjeść z herbatą z kwiatów gryki.

Adres: wieś Pamerkiai, star. Matuizos
Tel.: +370 614 24 814, +370 659 28 026
Adres e-mail: laima.macioniene@gmail.com
Strona WWW: www.baidariunuoma.info

9. Gospodarstwo Danguolė Micevičienė

Położone w odległości 1 km od lasu, odległość do jeziora - 30 m.

Adres: wieś Kampai, star. Merkinė
Tel.: +370 610 17 567

10. Gospodarstwo agroturystyczne Angelė Raulušaitienė

Gospodarstwo leży na terenie Dzukijskiego Parku Narodowego w porośniętej drzewami dolinie rezerwatu Ūly.

Zdjęcie z archiwum zagrodowej

Adres: wieś Trakiškes, star. Marcinkonys
Tel.: +370 687 91 053
Adres e-mail: raulusaitiene@atostogoskaime.lt

11. „Nojaus laivas“

Łodzie, wędkarstwo i inne atrakcje wodne pozwolą Państwu na zdystansowanie się od gwaru miasta. Dla amatorów aktywnego wypoczynku oferujemy korty tenisowe, boiska koszykówki, piłki nożnej i ręcznej oraz siatkówki. Idealne miejsce do rodzinnego wypoczynku

Adres: wieś Pagronytis, star. Merkinė
Tel.: +370 652 80 080
Adres e-mail: rimdaiva@gmail.com
Strona WWW: www.nojauslaivas.lt

12. Gospodarstwo Rimasa Kirdulisa „Merkio slėnis“
Położone przy lesie, obok staw, odległość do rzeki - 300 m.

Adres: wieś Jablanavas, star. Marcinkonys
Tel.: +370 682 58 882
Adres e-mail: rimas.kirdulis@gmail.com
Strona WWW: www.merkioslenis.lt

13. Gospodarstwo Rūty Sakalienė „Sakalų sodyba“
Zbudowane przy lesie, odległość do najbliższego jeziora - 500 m, rzeki - 600 m.
Adres: wieś Marcinkonys, star. Marcinkonys
Tel.: +370 615 34 306
Adres e-mail: marcinkonys@centras.lt
Strona WWW: www.sakalai.lt

14. Gospodarstwo Aistė Stanislovaitytė „Didmedis“
Położone w lesie, odległość do jeziora - 2 km.
Adres: wieś Mikalčiūnai, star. Kaniava
Tel.: +370 698 41 745, +370 652 97 333
Adres e-mail: aistei.s@gmail.com
Strona WWW: www.didmedis.lt

15. Gospodarstwo Laimy Saviščevienė „Šilo“ sodyba
Gospodarstwo leży w lesie zwanym „Šilas“, opodal trzech jezior połączonych nicią strumienia Netiesėlis, na skraju wsi Maksimonys. Sąsiedzi - to mistrzowie czarnej ceramiki. Gospodarstwo jest przeznaczone do spokojnego i pełnego wrażeń wypoczynku.

Zdjęcie z archiwum zagrodowej

Adres: wieś Maksimonys, star. Varėnae
Tel.: +370 616 52606
Adres e-mail: laimamer@yahoo.com

16. Gospodarstwo agroturystyczne Romy Lavrenova
Położone w przytulnym miejscu - wsi Margioniaim przy strumieniu Skroblus.
Adres: wieś Margionys, star. Marcinkonys
Tel.: +370 310 39 550, +370 620 30 120
Adres e-mail: gamtoje@atostogoskaime.lt
Strona WWW: www.atostogoskaime.lt/gamtoje

17. Gospodarstwo agroturystyczne Turauskasów

Położone w na brzegu Niemna obok Liškiavy, we wsi Žeimiai, otoczone przez lasy pełne jagód i grzybów. Świeże i czyste powietrze zapewni Państwu całkowity spokój i wypoczynek.

Zdjęcie z archiwum zagrodowej

Adres: wieś Žeimiai, star. Merkinė, rej. Varėna
Tel.: +370 612 50727, +370 677 88727
Adres e-mail: turauskusodyba@gmail.com
Strona WWW: www.turauskusodyba.lt

18. Gospodarstwo Ony Ciūnienė

Gospodarstwo leży 80 m od rzeki.
Adres: ul. Perliaus 12, wieś Perloja, star. Varėnae
Tel.: +370 686 59 399, +370 699 63 699
Adres e-mail: onossodyba@atostogoskaime.lt
Strona WWW: www.perloja.lt

19. Gospodarstwo Danguolė Barysienė

Położone w lesie, odległość do rzeki - 80 m.
Adres: wieś Jonionys, star. Merkinė
Tel.: +370 614 46 741, +370 675 66 473

20. Gospodarstwo Tomasa Baltušisa „Dzūkijos uoga"

Gospodarstwo „Dzūkijos uoga" leży w centrum Dzukijskiego Parku Narodowego, otoczone przez sosnowe lasy i wodę, w królestwie grzybów i jagód.

Zdjęcie z archiwum zagrodowej

Adres: wieś Viršurodukis, rej. Varėna
Tel.: +370 699 63565
Adres e-mail: info@dzukijosuoga.lt
Strona WWW: www.kaimoturizmosodyba.eu
Współrzędne GPS: N 54.087036 E 24.254379

21. Gospodarstwo Elony Rimkienė

Zbudowane przy lesie, odległość do najbliższego jeziora - 11 km, rzeki - 50 m.

Adres: wieś Aukštakalnis, star. Jakėnai
Tel.: +370 687 16 848
Adres e-mail: elonossodyba@atostogoskaime.lt
Strona WWW: www.elonossodyba.lt

22. Gospodarstwo Liny i Egidijusa Černiauskasów
Gospodarstwo jest położone nad rzeką, odległość do lasu – 500 m.
Sezon - przez cały rok.

Zdjęcie z archiwum zagrodowej

Adres: wieś Kapiniškes, star. Marcinkonys
Tel.: +370 629 64868
Adres e-mail: kapiniskes@gmail.com
Strona WWW: http://www.atostogoskaime.lt/lt/sodyba/sodyba-skroblus

23. Gospodarstwo Angelii Griežienė
Gospodarstwo oddalone 300 m od lasu, odległość do najbliższego jeziora - 2,5 km, rzeki - 100 m.
Adres: wieś Žiūrai, star. Marcinkonys
Tel.: +370 615 66 170, +370 310 51 914
Adres e-mail: griezienessodyba@atostogoskaime.lt
Strona WWW: www.poilsine.lt

24. Gospodarstwo Dali Cickevičienė
Położone na brzegu rzeki, odległość do lasu - 500 m.
Adres: wieś Salovartė, star. Varėnae
Tel.: +370 685 39 939
Adres e-mail: cdaluze@gmail.com
Strona WWW: www.cickakiemis.lt

25. Gospodarstwo Nijolė Čepienė
Gospodarstwo oddalone 100 m od lasu, odległość do najbliższego jeziora - 100 m, rzeki - 400 m.
Adres: wieś Mardasavas, star. Marcinkonys
Tel.: +370 628 07 314, +370 310 57 550
Adres e-mail: nijolessodyba@atostogoskaime.lt
Strona WWW: www.atostogoskaime.lt/nijolessodyba

26. Gospodarstwo agroturystyczne „Dzūkijos perlas"
Zaścianek w Dzukijskim Parku Narodowym. Doskonałe miejsce na rodzinny i aktywny wypoczynek.
Adres: wieś Dubaklonis, star. Merkinė
Tel.: +370 612 56 815
Adres e-mail: perlas@atostogoskaime.lt

27. Gospodarstwo Aušrelė Gudaitytė
Zbudowane przy lesie, odległość do najbliższego jeziora - 1,5 km, rzeki - 500 m.
Adres: wieś Mardasavas, star. Marcinkonys
Tel.: +370 651 24 155
Adres: info@dzūkijosbaidares.lt
Strona WWW www.dzūkijosbaidares.lt

28. Gospodarstwo Onutė Miškinienė
Położone przy rzece, 500 m od lasu.
Adres: wieś Puvočiai, star. Marcinkonys
Tel.: +370 620 22 783
Adres e-mail: aurimas.miskinis@gmail.com;

29. Gospodarstwo Algimantasa Bražionysa „Perlojos poilsiavietė“
Położone przy rzece, odległość do lasu - 50 m.
Adres: ul. Šilo 19, Perloja
Tel.: +370 699 96 845

30. Remigijaus Kazokevičiaus sodyba „Kazokinė“
Nowoczesne gospodarstwo w parku krajobrazowym nad brzegiem Wersoki.

Zdjęcie z archiwum zagrodowej

Adres: wieś Butvydoniai, star. Matuizos
Tel.: +370 615 15 332, +370 685 46673
Adres e-mail: kazokine@atostogoskaime.lt

31. Gospodarstwo agroturystyczne Rimasa Ciūnysa
Tel.: +370 611 21 484
Adres e-mail: rimas.ciunys@gmail.com

Więcej informacji o obiektach turystycznych odnajdą Państwo:

Centrum informacji turystycznej i biznesowej
Adres: ul. Basanavičiaus 9, LT-65184, Varėna
Tel.: +370 310 3 13 30
Adres e-mail: turizmas@varena.lt
: varena.dev.weblancet.com/Turizmas

Obwód mariampolski

Obszary chronione

Żuwincki Rezerwat Biosfery

Żuwincki Rezerwat Biosfery mieści się na terytoriach samorządów rejonów olickiego i łoździejskiego obwodu olickiego oraz **samorządu mariampolskiego** obwodu mariampolskiego.

Żuwincki Rezerwat Biosfery jest pierwszym litewskim obszarem chronionym. Został założony z inicjatywy profesora Tadasa Ivanauskasa. Bagno i jezioro rezerwatu żuwinckiego to największe na Litwie mokradło (6940 ha) - prawdziwe królestwo dziewiczej przyrody i dzikiego ptactwa. W okolicach rezerwatu żuwinckiego rośnie wiele gatunków roślin i grzybów, swoje siedliska mają tu różnorodne zwierzęta, migrujące ptaki. Łąki Żuwinckiego Rezerwatu Biosfery zamieszkują wodniczki - jeden z najrzadszych gatunków ptaków w Europie. **Jest to obszar chroniony o znaczeniu międzynarodowym.**

Cały rezerwat biosfery od 2004 r. stanowi część sieci najbardziej wartościowych obszarów Unii Europejskiej objętych ochroną przyrody Natura 2000. Obszary ważne pod względem ochrony dzikich ptaków - bagna Žuvintas, Žaltytis i Amalvas.

Żuwincki Rezerwat Biosfery jest wciągnięty do Światowej sieci rezerwatów biosfery programu UNESCO „Człowiek i biosfera". Jest to pierwsze i jedyne miejsce na Litwie, które znalazło się w Światowej sieci rezerwatów biosfery UNESCO.

Całe terytorium rezerwatu pod względem wartości przyrodniczych i ich charakteru, dzieli się na rezerwaty przyrody i obszary chronione, strefy priorytetów ochrony ekologicznej, przywrócenia ekosystemów oraz działalności gospodarczej.

Rezerwaty przyrody: Żuwincki Rezerwat Przyrody obejmuje ochroną największy na Litwie kompleks bagien.

W lesie Bukta mieszczą się: **Rezerwaty przyrody Liūliškynė oraz Buktbalė**, celem obu jest zachowanie podmokłych lasów liściastych oraz siedlisk gatunków roślin wpisanych do Litewskiej Czerwonej Księgi. Odwiedzanie rezerwatów przyrody bez specjalnego pozwolenia jest zakazane.

Obszary chronione, znajdujące się na terenie Żuwinckiego Rezerwatu Biosfery: ***rezerwat botaniczny Liepakojai, rezerwat botaniczno-zoologiczny Kiaulyčia, rezerwat botaniczno-zoologiczny Paželsviai, rezerwat botaniczno-zoologiczny Želsva, rezerwat botaniczno-zoologiczny Žaltytis, rezerwat botaniczno-zoologiczny Amalva.***

Miejsca do zwiedzania w Żuwinckim Rezerwacie Biosfery*: Ścieżka przyrodnicza jeziora Žuvintas, Ścieżka przyrodniczo-poznawcza lasu Bukta, możliwość obserwowania z wieży obserwacyjnej za pomocą teleskopów ptactwa wodnego.*

Żeby zapoznać się bliżej z chlubą przyrody Litwy Południowej –Żuwintami, warto udać się najpierw do centrum odwiedzających. W centrum odwiedzających zapoznają się Państwo z wartościami przyrodniczymi Żuwint. Wykonano tu wystawę muzealną, opowiadającą o przyrodzie rezerwatu i ewolucji jeziora.

Więcej informacji o Żuwinckim Rezerwacie Biosfery znajdą Państwo:

Dyrekcja Żuwinckiego Rezerwatu Biosfery
Adres: wieś Aleknonys, poczta Simno, LT-64301 rej. olicki
Tel./faks.: +370 315 49540
Adres e-mail: zuvintas@takas.lt
Strona WWW: www.zuvintas.lt

Park Regionalny Poniemnia

Park Regionalny Poniemnia mieści się terytorium rejonów szakijskiego, jurborskiego i kowieńskiego. Park założono w celu zachowania krajobrazu dolnego biegu Niemna, jego naturalnego ekosystemu i wartości dziedzictwa kulturowego. Celem Parku Regionalnego Poniemnia jest zachowanie wartościowego krajobrazu doliny dolnego biegu Niemna z kompleksami skarp dotkniętych erozją, głębokich dolnych biegów małych rzeczułek, lasu Užnykis oraz zbiorowisk roślinnych stoków doliny Niemna z grodziskami, urbanistycznych zespołów Wielony i Średnik, zespołów dworskich z parkami.

Najważniejsze wartości przyrodnicze. Malownicze doliny Niemna, rzeczek Armena, Kartupis, Nyka i Nykutė z okazałymi skarpami. W parku lasu w Giełgudyszkach rośnie najgrubsza sosna na Litwie. W parku regionalnym znajduje się około 50 drzew określanych mianem obiektów dziedzictwa przyrodniczego. Zachwyca i nęci niepowtarzalna dolina dolnego biegu Niemna. Podziwiać Niemen oraz krajobraz jego doliny, poczuć bezmiar przestrzeni można z grodzisk oraz wież widokowych. Nikogo nie pozostawią obojętnym przeplatające się tu ze sobą się przyroda i kultura.

Park, rozciągający się poniżej Wilkii, po obu stronach Niemna, wyróżnia się obramowaną stromymi stokami naturalną doliną: przyozdobioną grodziskami, zamkami i dworkami. Najbardziej dzikie są głębokie, porosłe lasami doliny rzeczek wielkiej niziny nadniemeńskiej. Zalesione stoki opasują szeroką dolinę rzeki Niemen z łąkami zalewowymi. Z uwagi na różnorodność krajobrazu parku regionalnego, utworzono tu liczne obszary chronione: geomorfologiczne i krajobrazowe.

Krajobraz doliny Niemna rozciąga się z miejsc obserwacyjnych wykonanych na terenie parku.

Przez teren Parku Regionalnego Poniemnia przepływa największa rzeka Litwy - Niemen, z licznymi dopływami.

Przez tysiące lat koryto Niemna i nabrzeże kształtowała przyroda. Ogółem na przez teren parku przepływają 72 rzeczki, z których 35 wpada do Niemna.

Możliwości wypoczynku. Do wypoczynku przeznaczono tereny nad brzegiem Niemna między Kriūkai oraz Ilguva z borkiem Kriūkai, park-las w Giełgudyszkach i in. Z wartościami przyrodniczymi parku regionalnego można zapoznać się pływając łódką, jadąc rowerem prawym brzegiem Niemna. Pieszym oferuje się ścieżki poznawcze w Plokščiai, Giełgudyszkach.

Informacje o różnorodnych usługach, mapach oraz inne informacje można otrzymać w centrum informacyjnym Parku Regionalnego Poniemnia w Šilinė.

Więcej informacji o Parku Regionalnym Poniemnia znajdą Państwo:

Dyrekcja Parku Regionalnego Poniemnia
Adres: Raseinių g. 2, wieś Šilinė star. Skirsnemunė
LT-74465, rej. Jurborski
Tel.: +370 447 41723
Faks.: +370 447 41724
Adres e-mail: info@prpd.lt
Strona WWW http://prpd.am.lt

Wisztyniecki Park Regionalny

Na pograniczu trzech państw - Litwy, Polski i Rosji - na terytorium **rejonu wyłkowyskiego** założono Wisztyniecki Park Regionalny. Celem parku jest zachowanie krajobrazu wzgórz Sudowii, jego naturalnego ekosystemu oraz wartości dziedzictwa kulturowego. Na terenie parku regionalnego wznosi się wiele wzgórz porośniętych dojrzałymi lasami liściastymi. W parku znajduje się wiele ważnych pod względem przyrodniczym kompleksów krajobrazowych, roślin wpisanych do Czerwonej Księgi, obfituje on w różnorodne gatunki ssaków, gadów i płazów. W celu stworzenia warunków dla turystyki poznawczej, w parku wykonano ścieżki poznawcze Šilelis dużą i małą, tarasy widokowe, miejsca biwakowe.

Na terenie wisztynieckiego parku rozciąga się **jezioro Wisztynieckie** – czwarte pod względem wielkości na Litwie. Jezioro zalicza się do jezior „typu stawowego", otoczonych dokoła pagórkowatą morenową powierzchnią. W zachodniej części jeziora znajduje się sporo zatoczek i półwyspów. Przez jezioro Wisztynieckie przebiega granica Litwy i Rosji. Jezioro, jak i sama Wyżyna Sudowii, jest pochodzenia lodowcowego. Wyżyna Sudowii to miejsce na Litwie, które ukształtowało się najwcześniej. Pozostałe terytorium Litwy oraz Morze Bałtyckie wciąż jeszcze były pokryte ogromnej grubości warstwą lodu i wody. Jezioro Wisztynieckie to nie tylko największe i najgłębsze jezioro regionu Sudowii, lecz również najczystsze. Zasilane przez kilkanaście większych i mniejszych rzeczek oraz wiele źródełek, jezioro jest ogromne - to zbiornik wodny o pojemności aż 258 mln m3 czystej słodkiej wody. Z powodu swojego rozmiaru, a zwłaszcza czystej wody, jezioro Wisztynieckie jest często nazywane „Bajkałem Europy".

Obiekty lub miejscowości do zwiedzenia w parku regionalnym: **Lasy Drausgiris, Vištytgiris, Mestgiris, Tadarinė** wyróżniają się roślinnością charakterystyczną dla Europy Środkowej. Rosną tu 300-letnie dąbrowy z domieszką grabów i lip, 200-letnie lasy sosnowe i świerkowe, obfitujące w rzadkie rośliny i zwierzęta. W starych grabinach występują rozpowszechnione na południu gatunki roślin: jęczmieniec zwyczajny i bluszcz pospolity. Lasy są bardzo cenne pod względem ornitologicznym. Na terenie Wisztynieckiego Parku Regionalnego zaobserwowano 123 gatunki ptaków, z nich 14 gatunków jest wpisanych do Litewskiej Czerwonej Księgi.

Stosunkowo dużą wartość ma znajdujące się w tym regionie **Bagno Paširvintis**, wyróżniające się swoistą strukturą roślinną. W Wisztynieckim Parku Regionalnym występują również siedliska borealne tajgi zachodniej, torfowisk wysokich i pośrednich.

Las Grybingiris to jedyne miejsce na Litwie, gdzie rozciągają się dziewicze, trudne do przebycia lasy z siedliskami grabin. Las ten rozciąga się wzdłuż granicy z Polską, w strefie przygranicznej - w pasie o szerokości 0,5-1 km. Z uwagi na taką oryginalność biotopów, można zakładać występowanie tu wartości botaniczno-zoologicznych.

Z grodzisk w Dabravolė, Vištytis i Pavištytis otwiera się doskonały widok na falujące jezioro i jego okolice. Na ich szczytach, niczym w górach, prawie zawsze wieją wiatry.

Najciekawszym głazem w parku jest **Głaz Wisztyniecki** - szósty pod względem rozmiaru kamień na Litwie. Głaz Wisztyniecki jest również napiętnowany, cudowny. Kamień ten leży na samym skraju parku regionalnego. Ogromny głaz pochodzenia lodowcowego jest z granitu, ma nieregularny kształt, przypominający duże zwierzę. Spora część głazu jest ukryta w ziemi. Głaz Wisztyniecki wyróżnia się swoim osobliwym kształtem: u góry ma on wklęśniecie w kształcie koryta, zazwyczaj zwane „Śladem diabła", w którym zatrzymuje się woda opadowa. Dolna część kamienia została wykopana podczas prac budowy znajdującej się nieopodal drogi. Powiada się, że ten duży głaz był niegdyś uznawany za święty, cudotwórczy, dlatego w starożytności ludzie modlili się przy nim, był on ołtarzem, na którym zawsze płonął wieczny ogień i składano bogom ofiary.

Młyn w Wisztyńcu, zwany również imieniem Kanapkis - jedyny w całym regionie Sudowii istniejący młyn z zachowanym wyposażeniem technologicznym. Prawie sto lat temu będący w użyciu, obecnie stanowi ozdobę krajobrazu nawiązującą do dawnych działalności gospodarczych tego regionu. Dawniej w młynie działało muzeum etnograficzne, były zgromadzone bardzo wartościowe eksponaty. Jednak później przeniesiono je do Muzeum Regionu Wyłkowyskiego.

Więcej informacji o Wisztynieckim Parku Regionalnym znajdą Państwo:

Dyrekcja Wisztynieckiego Parku Regionalnego
Adres: Vytauto g. 8, Wisztyniec, LT-70346 rej. Wyłkowyski
Tel.: 8-342-63 581
Tel. /faks.: +370 342 63 532
Adres e-mail: info@vistytis.lt
Strona WWW: http://www.vistytis.lt

MARIJAMPOLĖ

Marijampolė jest zwane stolicą Sūduvy. To jest siódme pod względem wielkości miasto Litwy, leży na brzegach rzeki Szeszupa. Marijampolė jest bogate w obiekty dziedzictwa kulturalnego, nowoczesne i atrakcyjne dla rozwoju turystyki. W Marijampolė obecnie są budowane nowe pomniki: dla znanych osobistości lokalnych i Litwy, dziełom sztuki i burakowi cukrowemu. W mieście zostały odnowione parki, przybywa nowych terenów rekreacyjnych, lokali gastronomicznych i hotelowych. Przy parku Zalewu Marijampolė (zapora na Szeszupe) są tworzone nowe strefy wypoczynkowe. Park poezji został nagrodzony przez Związek architektów Litwy za wyjątkowość zastosowanych rozwiązań.

Obszary chronione

Rezerwaty

Rezerwat przyrodniczy Žuvintas. DNajwiększy na Litwie kompleks bagien z jeziorem, miejsce bardzo ważne dla wylęgu i migracji ptactwa. Powierzchnia - 5 983 ha.

Rezerwat przyrodniczy Liūliškynė. Zbiorowiska roślin wilgotnych lasów liściastych z grabami oraz miejsca wegetacji gatunków roślin z Czerwonej Księgi.

Rezerwat przyrodniczy Buktbalė. Zbiorowiska roślin wilgotnych lasów liściastych oraz miejsca wegetacji gatunków roślin z Czerwonej Księgi.

Rezerwat botaniczno-zoologiczny Amalvas. Zachowana część bagna Amalvas i jezioro - obszar o wartości botanicznej i zoologicznej, cześć ekosystemu Žuvintas.

Rezerwat botaniczny Liepakojai. Zbiorowiska roślin łąk oraz miejsca wegetacji gatunków roślin z Czerwonej Księgi.

Rezerwat botaniczno-zoologiczny Žaltytis. Typowe eutroficzne jezioro z typową roślinnością i fauną.

Rezerwat botaniczno-zoologiczny Kiaulyčia. Zbiorowiska ptactwa bagien i łąk, zbiorowiska turzycowych łąk, miejsca wegetacji gatunków roślin z Czerwonej Księgi.

Rezerwat botaniczno-zoologiczny Želsva. Charakterystyczne dla południowo-zachodniej Litwy zbiorowiska roślin i zwierząt wilgotnych lasów liściastych z grabami oraz miejsca wegetacji gatunków roślin z Czerwonej Księgi.

MIEJSCA W OKOLICY

Parki miejskie

Park Poezji, w centrum miasta, u zbiegu Szeszupe i Jevonis. Powierzchnia parku - 4,36 ha. W parku rośnie ok. 100 różnych gatunków drzew i krzewów. Park jest całkowicie zrekonstruowany. Zostały uprzątnięte brzegi rzeki Jevonis, wybrzeże Szeszupe. Park zdobią plastyczne kształty ławek, nowoczesne i oszczędne oświetlenie, zieleń, fontanny, kolorowy plac zabaw dla dzieci. W parku została upamiętniona piosenka maestro Vytautasa Kernagisa "Gdy w Suvalkiji dojrzewają wiśnie".

Park Zalewu

Zalew Marijampolė powstał po zbudowaniu w Kvietiškis zapory na Szeszupe. Po obu stronach rzeki zasadzono park o powierzchni 150 ha, w nim rośnie ponad 80 tysięcy lokalnych i egzotycznych drzew i krzewów. Tu mieście się również kemping. Na wyspie są szlaki dla pieszych, plaże, przystań, place zabaw. W kempingu często odbywają się imprezy kulturalne i sportowe.

Grodziska

Grodzisko Lakinskai na występie wyżyny na prawym brzegu Szeszupy. Leżący na placu grodziska kamień w mógł być ołtarzem ku czci boga Perkuna. Na placu jest również kamień z odciskiem "stopy człowieka". Trudne do odnalezienia.

Grodzisko Padovinis leży w rejonie Marijampolė, na północnym-zachodzie od Padovinis (starostwo Liudvinavas). Można dotrzeć szosą Marijampolė–Padovinys, skręt w lewo na północ przed zjazdem na Vaitiškiai i po orzebyciu 300 m - po lewej.

Grodzisko Šakališkes leży na skraju terytorium rejonu Marijampolė, we wsi Šakališkes (starostwo Igliauka), na prawym brzegu strumienia Šlavanta. Można dotrzeć szosą Marijampolė–Prienai, w Šakališkiai należy skręcić w kierunku Daukšiai, po przebyciu 280 m skręt w lewo na południowy-zachód i po przebyciu 550 m - na wprost.

Grodzisko Piliakalnis leży na terytorium rejonu Marijampolė, na północ od Šunskai, na lewym brzegu Rytupis. Dojazd drogą Marijampolė–Šunskai, za Šunskai należy podążać w stronę Kazliškes. Trudne do odnalezienia.

Grodzisko Kumelionys leży na terytorium rejonu Marijampolė, 1,5 km na południe od wsi Kumelionys, na lewym brzegu Szeszupy. Szeszupa opasuje grodzisko od wschodu i południa, na północy - głęboka dolina strumienia Uosupėlis. Plac na wierzchołku grodziska jest podłużny.

Grodzisko Varnupiai jest oddalone o 13 km od Marijampolės w kierunku południowo-wschodnim. U podnóża grodziska, w ramach festiwalu Kirvakalnis, są organizowane Międzynarodowe Dni Archeologii Żywej.

W rejonie Marijampolė można zwiedzić również następujące grodziska: Liudvinavas, Meškučiai.

Miejsca do obserwacji ptaków

Jezioro Žaltytis.

Szlaki edukacyjne

Szlak przyrodniczo-edukacyjny Bukta. Przez las prowadza *2 trasy: o długości 1,7 km i 1,3 km.*

Las Buta - jeden z najciekawszych na Litwie. Chronione zbiorowiska leśne, gatunki roślin i zwierząt można poznawaćw każdej porze roku w ciekawym lesie Sūduvy.

Na szlaku jest 7 stacji przeznaczonych do zapoznania się z grabowiskami, typami lasów liściastych, widocznymi ze szlaku gatunkami roślin i zwierząt,chronionymi gatunkami oraz starymi drzewami

Szlak rozpoczyna się: 14 kilometr drogi Marijampolė–Krosna, po lewej stronie.

Adres: Leśnictwo Bukta
Tel.: +370 343 22025
Adres e-mail: bukta@takas.lt
Strona WWW: www.mmu.lt

Aktywny wypoczynek

Szlaki turystyczne wodne

Miłośników turystyki wodnej serdeczni zapraszamy do spływów kajakowych rzeka Szeszupą. Spływ Szeszupą, przebywanie na świeżym powietrzu – doskonały sposób na regenerację sił i wypoczynek.

Więcej informacji o spływach Szeszupą na stronie:
http://www.marijampoletic.lt/leidiniai/sesupe/Default.html
http://www.marijampoletic.lt/leidiniai/lankstinukas/02.jpg

Inne odkryty rozrywki

Aeroklub Marijampolė

Skoki spadochronowe, loty obserwacyjne. . Aeroklub Marijampolė zaprasza na aerodrom w Sasnava do podziwiania skoków spadochronowych, zaś bardziej odważnych - do samodzielnego sprawdzenia wrażeń. Dla gości aerodromu są zbudowane altanki, kemping, place zabaw, staw z plażą, możliwość wędkowania.

Adres: gmina Marijampolė, starostwo Sasnava, wieś Kuzai
Tel.: +370 687 32143
Adres e-mail: alvydas@marizone.lt
Strona WWW: www.marizone.lt

Klub jeździecki „HORSINA"

Tresura koni, szkoła jazdy dla dzieci i dla dorosłych. Klub organizuje zawody sportowe. Można wynająć karetę z zaprzęgiem - np. na weekendowy wypad poza miasto.

Adres: gmina Marijampolė, wieś Triobiškes
Tel.: +370 343 59 925

Baza noclegowa

Hotele

Hotel 4* „MERCURE"

Zielony klucz - program międzynarodowego funduszu edukacji w zakresie ochrony środowiska dla hoteli i innych, którzy przestrzegają wymogów dotyczących ochrony środowiska. Program zielonego klucza obejmuje kryteria zrozumiałe dla turystów i nieskomplikowane dla przedsiębiorców. Program zielonego klucza dąży do wspierania zrównoważonego rozwoju w branży hotelowej i stymulowania inicjatyw ochrony środowiska. Po spełnieniu wymagań programu Zielonego klucza, uczestnik jest nagradzany certyfikatem. Certyfikat Zielonego klucza obowiązuje przez rok, dlatego uczestnicy programu rok w rok muszą wywiązywać się z postawionych przed nimi wymagań.

Mieszczący się w centrum Marijampolė czterogwiazdkowy hotel „Mercure Marijampolė" oferuje 47 pokoi, zaprasza przybywających do miasta gości. Hotel oferuje trzy nowocześnie wyposażone sale konferencyjne

Certyfikat "Zielonego klucza" został hotelowi przyznany 6 kwietnia 2012 r. *W tym programie uczestniczą hotele przestrzegające oszczędzania zasobów naturalnych oraz dbające o postawę ekologiczną swych pracowników i klientów. "Cieszymy się, że nasi goście popierają tę inicjatywę i większość z nich do niej się przyczynia - oszczędza energię, wodę, sami wybierają terminy prań. Hotel widzi nie tylko korzyści ekologiczne, lecz również ekonomiczne".*

Adres: Marijampolė, pl. J. Basanavičiaus 8
Tel.: +370 343 97 778
Faks.: +370 343 31 011
Adres e-mail: h9570@accor.com
Strona WWW www.mercure.com

Gospodarstwa agroturystyczne

1. „Bukonys"

Pierwsze oficjalne gospodarstwo agroturystyczne w gminie Marijampolė. Przytulne, zadbane i stale odnawiane, propaguje aktywny i zdrowy wypoczynek w każdej porze roku.

Adres: gmina Marijampolė, wieś Bukoniai
Tel.: +370 610 08 806
Adres e-mail: zyraiva@zebra.lt
Strona WWW: www.bukonys.lt

2. Gospodarstwo agroturystyczne Alaburdai

W rejonie Marijampolė, we wsi Mačiuliškes nad jeziorem Alaburdai. Szeroka oferta. Odległość do Kowna - 33 km, do Marijampolė - 22 km.

Adres: wieś Mačiuliškes, starostwo Sasnava, gmina Marijampolė
Tel.: +370 652 57 002
Adres e-mail: info@alaburdai.lt
Strona WWW: www.alaburdai.lt

3. Gospodarstwo Karpavičiusów

Przestronny dom przy lesie Bukta oczekuje na gości przez cały rok. Wypielęgnowany park, kwiaty, dekoracyjne drzewa, stawy ze złotymi rybkami, altanki - wszystko ku romantycznemu wypoczynkowi.

Adres: gmina Marijampolė, wieś Pabuktė
Tel.: +370 687 96 000
Adres e-mail: vkarakurtas@yahoo.com
Strona WWW: karpaviciusodyba.ten.lt

4. „Grįžulo ratai"

Nowoczesne gospodarstwo mieści się przy Marijampolė, przy trasie „Via Baltica".

Adres: gmina Marijampolė, wieś Kantališkes
Tel.: +370 612 11 131
Adres e-mail: info@grizuloratai.eu
Strona WWW: www.grizuloratai.eu

5. „Baltaragio malūnas“

Na brzegu wartkiej rzeki Dovinė, w dawnym młynie - gospodarstwo do wypoczynku w uroczym zakatku przyrody.

Adres: gmina Marijampolė, wieś Gustaičiai
Tel.: +370 618 04 906
Adres e-mail: info@baltaragis.lt
Strona WWW: www.baltaragis.lt

Więcej informacji o gminie Marijampolė:

Centrum informacji turystycznej w Marijampolė
Adres: pl. J. Basanavičiaus 8, Marijampolė, LT-68000, Litwa
LT-68000, Lietuva
Tel.: +370 343 91 538, +370 343 97 778
Strona WWW: http://www.marijampoletic.lt

KALVARIJA

Gmina Kalvarija leży w południowo-zachodniej części Litwy. Na południu graniczy z Rzeczpospolitą Polską. Okolice Kalvarii są niezwykle malownicze - mnóstwo pagórków, grodzisk.

Przez terytorium gminy przepływa Szeszupe, Kirsna, Gazda i inne rzeki, jest tu sporo pięknych jezior. Największe z nich - jezioro Orija. Królewski park Kalvarii jest cennym obiektem o wartości kulturalno-historycznej. W parku odbywają się różne miejskie imprezy. Jeziora Orija i Jurgežeris, także zapora Szeszupe przy Kalvarii są miejscami turystyki wypoczynkowej. Szeszupe jest kręta i wartka - rzeka jest atrakkcyjna dla kajakarzy.

Obszary chronione

Rezerwaty

W gminie Kalvarija jest **rezerwat Aguonis**.

MIEJSCA W OKOLICY

Parki miejskie

Królewski park Kalvarii. Leży w południowo-zachodniej części miasta - strefa rekreacji i wypoczynku. Tu stoi pomnik Matce Litwince - jedyny na Litwie. W parku odbywają się różne miejskie imprezy.

Grodziska

Grodzisko Kampiniai jest usypane na osobnym pagórku. Plac jest owalny, podłużny. Zbocza średnio strome. Grodzisko jest zniszczone przez zaorywanie. Do grodziska mozna dotrzeć drogą „Via Baltica" (E67), w Kampiniai należy skręcić w polną drogę w prawo, dalej 400 m.

Grodzisko Menkupiai leży na występie wyżyny na brzegu bezimiennego strumyka. Plac jest owalny, podłużny. Plac jest otoczony wałem. Pod wałem jest ukształtowany taras. Drugi taras o szerokości 10 m jest na północ od wału. Zbocza strome. Grodzisko zniszczone, zbocza porośnięte drzewami. Można dotrzeć drogą Kalvarija–Vištytis (200), za wsią Jurgeženis skręt w prawo w kierunku Menkupiai

Grodzisko Naujienėlė (Aukštakalnis, Kovakalnis) ukształtowane na pagórku na występie wyżyny. Plac jest owalny. U północnego stoku jest usypany wał. Na północnej stronie widoczne ślady tradycyjnego podzamcza. Grodzisko jest bardzo zniszczone przez zaorywanie. Porośniete trawą, zbocza obsadzone świerkami. Można dotrzeć drogą Kalvarija–Bartninkai (przez Patilčiai), we wsi Margiai skręt w prawo w kierunku Naujienėlė.

Grodzisko Navininkai było usypane na osobnym wzgórzu na prawym brzegu Šaltinis. Plac był podłużny, otoczony wałem. Więcej danych o grodzisku brak, większa jego część została na początku XX wieku skopana i przewieziona na budowę kolei Alytus–Suwałki. Pozostała tylko wysoka na 8 m dolna część stoku ze sztucznie ukształtowanym placem. Na resztkach stoków grodziska rosną drzewa. Wzmianki o grodzisku są datowanie na XI wiek.

Grodzisko Papiliakalniu zostało urządzone na dominującym nad okolicą pagórku. Plac owalny, podłużny, był otoczony dwoma wałami. Pierwszy został zniszczony przez zaorywanie, po drugim został tylko taras. Wzgórze jest sosnami. Znane również pod nazwami Makauskai, Pavyžupis oraz Piliakalnis. Dojazd drogą Kalvarija–Liubavas za miejscowością Juodeliai.

Grodzisko Žaliosios jest urządzone na wierzchołku osobno stojącego wysokiego pagórka. Plac czworoboczny, 2 tarasy na stokach. Wzgórze jest porośnięte lasem liściastym. Dojazd drogą Kalvarija-Polska, przed przejściem granicznym skręt w prawo wzdłuż wewnętrznej strony granicznego płotu - 3 km.

Więcej informacji o grodziskach na stronie: http://www.Grodziska.lt

Punkty widokowe

Góra Kačergų (wysokość – 225 m) na pograniczu Polski i Litwy. Jest tu wieża widokowa, z której można podziwiać piękne krajobrazy Polski i Litwy. Z wieży są widoczne wieże kościołów 5 parafii - Liubavas, Jelenavas, Vižainis, Akmenynai i Gražikai oraz przecinająca granicę Szeszupe.

Szlaki edukacyjne

Instalacje obronne "Linii Molotowa". Kalvarija leży na styku rejonów obronnych Kowna i Alytusu. Budowano umocnienia różnych typów: półkaponiery na dwa lub trzy systemy karabinów maszynowych, półkaponiery z bronią ppanc., z dwoma armatami i karabinami maszynowymi, nieuzbrojone punkty dowodzenia oraz obserwacyjne. Klub dzieci i młodzieży ARKA uprzątnął ten obiekt dziedzictwa historycznego, przyciąga uwagę i turystów.

W sprawie wycieczek tel.: +370 691 78726
Strona WWW: **http://www.dotas.lt/**
Współrzędne bunkra: 449902, 6026390 (LKS)

Aktywny wypoczynek

Szlaki rowerowe

„Tam, gdzie jeziora" – dla miłośników aktywnej turystyki. Długość - 52 km.

Szlaki turystyczne wodne

Więcej informacji o spływach Szeszupą na stronie:
http://www.marijampoletic.lt/leidiniai/sesupe/Default.html
http://www.marijampoletic.lt/leidiniai/lankstinukas/02.jpg

Inne odkryty rozrywki

W zoo Kalvarii zamieszkało sporo egzotycznych zwierząt: kozy i owce z Kamerunu, owce jakuba, syberyjskie kozły, lamy, daniele, zebry, jelenie, wielbłądy, szkockie krowy, jeżozwierze, szopy, małpy, tygrysy i król zoo - lew. Oprócz ssaków jest sporo ptaków: strusie, pawie, bażanty, gołębie, papugi i mnóstwo ptactwa wodnego.

Dla najmłodszych gości jest zbudowany plac zabaw, na który jest możliwość pojeżdżenia na kucyku. Zoo jest przy drodze Kaunas–Marijampolė–Suwałki

Adres: wieś Trakėnai, gmina Kalvarija, 7 km do granicy z Polską, 25 km od Marijampolė
Tel.: +370 616 34 220
Adres e-mail: zootrakenai@gmail.com
Strona WWW www.zooparkas.lt

Baza noclegowa

Gospodarstwa agroturystyczne

1. „Młyn wodny Gazdai"

Otoczone przez lasy gospodarstwo nad rzeką Gazda. Wypoczynek dla poszukujących spokoju i odosobnienia. Gości ukołysze szum wody, który nieraz sprawia wrażenie, że za oknem pada deszcz.

Tel. +370 611 19 611
Strona WWW: https://www.facebook.com/sodybamarijampole

2. „Suvalkijos dvaras"

Adres: wieś Trakiškiai, gmina Kalvarija
Tel.: +370 670 71 833
Adres e-mail: info@suvalkijosdvaras.lt
Strona WWW: www.suvalkijosdvaras.lt

3. Gospodarstwo agroturystyczne R. Sinkevičienė

Adres: wieś Gazdai, starostwo Sangrūda, gmina Kalvarija
Tel.: +370 611 19 611, +370 615 52 614
Strona WWW: turistams.50megs.com

4. Gospodarstwo agroturystyczne Kvietkinė

Gospodarstwo agroturystyczne położone nad stawem Kvietkinė. Boiska sportowe, łodzie. Możliwość wędkowania.

Adres: wieś Kvietkinė, starostwo Kalvarija, gmina Kalvarija
Tel.: +370 698 26843
Adres e-mail: g.zilinsko.zilina@gmail.com

KAZLŲ RŪDA

Centrum gminy Kazlų Rūda - miasto o własnych, głębokich tradycjach. W Kazlų Rūda rozkwita drobna przedsiębiorczość - handel i usługi. Dlatego odżyło stare centrum miasta. Większość terytoriów gminy Kazlų Rūda zajmują lasy, w nich są wydzielone strefy rekreacyjne. Niedaleko miasta Kazlų Rūda przepływają strumienie Rūdupis, Pilvė, Višakis, Jūrė, Nova, Judrė. Gospodarstwa agroturystyczne gminy Kazlų Rūda sa często odwiedzane przez turystów.

Obszary chronione

Rezerwaty

Rezerwat krajobrazowy Raudonplynis

założony w celu zachowania krajobrazu okolic Kazlų Rūdy - pagórków wydmowych, wyraziste fragmenty śródlądowych wydm.

Rezerwat ornitologiczny Novaraistis został założony w celu zachowania miejsca wylęgu i odpoczynku dla migrujących ptaków w południowo-zachodniej Litwie. Największą wartość rezerwatu stanowią rzadkie gatunki ptaków, które czynią rezerwat znanym nie tylko na Litwie, lecz również w całej Europie.

Novaraistis jest atrakcyjny dla ptactwa wodnego, dla migrujących gęsi i czapli. W rezerwacie zaobserwowano 33 gatunki ptaków wciągniętych na Europejską listę chronionych zwierząt.

Państwowy rezerwat krajobrazowy Kazlų Rūda założony w celu zachowania krajobrazu poprzecinanych dolinami strumieni zalewowych równin. Większa część terytorium rezerwatu obejmuje tereny spełniające kryteria chronionych miejsc.

Rezerwat botaniczno-zoologiczny Kazlų Rūda, założony w celu zachowania wzorcowych zbiorowisk lasów sosnowych i olchowych południowo-zachodniej Litwy.

Rezerwat botaniczny doliny Višakis (122,2 ha) założony w celu zachowania wzorcowej, typowej dla regionu, roślinności wodnej, bagien, łąk i mokrych lasów oraz trzech miejsc wegetacji roślin z Czerwonej Księgi Litwy.

MIEJSCA W OKOLICY

Muzea

W muzeum lasu w Kazlų Rūda są zgromadzone eksponaty przedstawiające bogactwo flory i fauny, dziedzictwo kulturalne itp. W gablotkach są przedstawione prace leśne, zabezpieczanie lasów przed pożarami. Zobrazowane cztery dominujące w regionie typy lasów z typowa dla nich florą i fauną. Wielka część ekspozycji jest poświęcona tematyce polowań. Tu są wystawione okazy drapieżników, poroża, mnóstwo wypchanych mniejszych zwierząt i ptaków. W ekspozycji są wypchane okazy 23 zwierząt i 104 ptaków. Zwiedzający są zapoznawani z sytuacją w lesie, o ich stanie, możliwościach rekreacji i ochronie środowiska. *W muzeum działa Centrum Informacji Leśnictwa Edukacyjnego w Kazlų Rūda.*

Adres: ul. Miškininkų 1, LT-69421 Kazlų Rūda
Tel.: +370 343 98 921
Adres e-mail: info@krmmu.lt
Strona WWW: http://www.krmmu.lt

Dwory

Dwór Antanavas. Obejmuje powierzchnię 2,5 ha. Główny gmach już utracił pierwotny wygląd. .

Grodziska

Grodzisko Griešiai leży na pagórku w lesie Griešiai. Plac jest czworokątny, o wymiarach 50 x 11 m, z wybrzuszonym o 0,5 m centrum. Zbocza grodziska są średnio strome, o wysokości 4-6 m. Wzgórze jest porośnięte sosnami. Grodzisko jest również zwane **Rūdupis**. Wzmianki o grodzisku są datowanie na XI wiek.

Dojazd drogą Antanavas–Armališkiai, w Rūdupis skręt w lewo, leśną drogą w kierunku Krūveliai, 200 m za miejscowością iść lasem w kierunku zachodnim (na lewo).

Szlaki edukacyjne

„Edukacyjny szlak leśny" od wielu lat pielęgnowany projekt. To jest infrastruktura rekreacyjna, przeznaczona do wypoczynku połączonego z edukacją, pokazuje wartości flory i fauny lasu, historię okolic. Długość szlaku - 4 km. Na szlaku wyznaczono trasy do zwiedzania i poznawania lasu, także urządzono system tablic informacyjnych. Są też place widokowe, altanki, meble, rzeźby i inne elementy rekreacyjne. Szlak jest ogólnodostępny.

KPrzy każdym obiekcie jest umieszczona tablica informacyjna: „Warte uwagi miejsca", „Drzewa", „Zwierzeta", „Grzyby. Jagody", „Ochrona lasów", „Wypalanie węgla drzewnego i wytop żelaza" i inne.

Leśnictwo spodziewa się, że szlak i instalacje będą wykorzystywane według przeznaczenia. Leśnictwo Kazlų Rūdy życzy miłego i pełnego wrażeń wypoczynku na

Edukacyjnym szlaku leśnym!

Więcej informacji: http://www.krmmu.lt/index.php/lankytinos-vietos/paintinis-miko-takas

Aktywny wypoczynek

W 2011 roku w Kazlų Rūda został otwarty **park linowy STIHL.** W południowej części miasta wybudowano cztery trasy: jedna dla dzieci i trzy dla dorosłych. Trasy są oznaczone różnymi kolorami: zielona jest przeznaczona do rozgrzewki, niebieska - średnio zaawansowana, czerwona - ekstremalna, z elementami trasy czarnej - najbardziej niebezpiecznej. Na trasach są wybudowane odcinki z przeszkodami o wysokości siedmiu-czternastu metrów. Żółty odcinek trasy jest przeznaczony dla dzieci. W parku linowym jest 59 zadań, łączna długość tras wynosi 1035 metrów.

Dostęp do tras jest ograniczony dla dzieci o wzroście poniżej 1,45 m. Dzieci mogą wejść na trasę wyłącznie za zgodą rodziców. Instruktorzy pomagają w założeniu uprzęży, przeprowadzają instruktaż, nadzorują park oraz sprzedają bilety

Park linowy w Kazlų Rūda - pierwszy park tego typu w Suvalkiji. Park linowy STIHL swą wielkością niewiele ustępuje innym takim parkom na Litwie.

Adres: park linowy STIHL, ul. S. Daukanto 7a , LT-69437 Kazlų Rūda
Tel.: +370 623 44111
Strona WWW: http://www.stihlvirviuparkas.lt/apie-mus

Baza noclegowa

Gospodarstwa agroturystyczne

1. Gospodarstwo agroturystyczne Violety Augonienė

Otoczony stawami zaścianek w lesie. Oferuje saunę. Usługi: boiska: piłki nożnej, koszykówki, siatkówki, plac zabaw dla dzieci, huśtawki. Wynajem rowerów, sprzętu wędkarskiego, łodzi, zbieranie grzybów i jagód.

Adres: Judrarūdės k., Kazlų Rūdos sav.
Tel.: +370 698 87 783
Strona WWW: http://www.violetosranca.lt/

2. Gospodarstwo agroturystyczne Povilas Mėdžius

Zaścianek zagubiony w lasach wokół Kazlų Rūdy. Dal tych co poszukują spokoju, lecz nie chcą wyrzec się komfortu. Na parterze - salon z kominkiem, ogród zimowy, sauna i basen. Usługi: wynajem rowerów, zabytkowych motocykli, samochodu UAZ, zbieranie grzybów, jagód, wynajem nart. Staw.

Adres: wieś Čečetai, gmina Kazlų Rūda, starostwo Kazlų Rūda
Tel.: +370 698 40 145

3. Gospodarstwo agroturystyczne Saulius Eidukonis

Doskonałe miejsce na wypoczynek. Oferuje saunę. Usługi: wynajem łodzi, sprzętu wędkarskiego, zbieranie grzybów i jagód.

Adres: Jūrės k., Kwieś Jūrė, gmina Kazlų Rūda, starostwo Kazlų Rūda
Tel.: +370 685 34 248

4. Gospodarstwo agroturystyczne Vidy Litvinienė

Gospodarstwo leży w lesie niedaleko wsi Višakio Rūda, 10 km od Kazlų Rūdy. Dwa domy, staw, dwie sauny, duże altanki. Usługi: boisko do siatkówki, zbieranie grzybów i jagód, tenis stołowy.

Adres: wieś Judrarūdė, gmina Kazlų Rūda, starostwo Kazlų Rūda
Tel.: +370 698 23 533
Strona WWW: www.pasmuka.lt

5. Gospodarstwo agroturystyczne Aldony Stančiauskienė

Doskonałe miejsce na wypoczynek. Oferuje saunę. Usługi: wynajem sprzętu wodnego, plac zabaw dla dzieci, wędkarstwo, zbieranie grzybów i jagód.

Adres: wieś Katinai, gmina Kazlų Rūda, starostwo Jankai
Tel.: +370 687 86 390

6. Gospodarstwo agroturystyczne Aidasa Vosyliusa

Piękne gospodarstwo w uroczej okolicy. Staw, sauna. Usługi: sauna, plac zabaw dla dzieci, ceber.

Adres: wieś Plačkojai III, gmina Kazlų Rūda, starostwo Jankai
Tel.: +370 663 70 878

7. Gospodarstwo agroturystyczne „Agurkiškės"

Gospodarstwo agroturystyczne „Agurkiškės" zajmuje 3,5 ha. Leży w otoczonej przez lasy wsi Agurkiškės, w starostwie Kazlų Rūda, 35 km od Kowna. Doskonałe miejsce na relaks z pełnymi wygodami.

Nuotraukos iš sodybos archyvo

Adres: ul. Girios 13, 15, wieś Agurkiškės, starostwo Kazlų Rūda, gmina Kazlų Rūda
Tel.: +370 657 63 922, +370 612 45 977
Adres e-mail: info@agurkiskes.lt
Strona WWW: http://www.agurkiskes.lt
Współrzędne GPS: 54.8441140 (N), 23.5603020 (E) lub 54° 50' 38.81"(N), 23° 33' 37.09" (E)

ŠAKIAI

Wiele miejscowości z okolic Šakiai ma zachowany naturalny krajobraz. Wzdłuż poprzetykanego dziesiątkami strumieni i rzeczułek, upiększonego grodziskami brzegu Niemna rozciąga się Park Regionalny Poniemnia. Park został założony w celu zachowania unikalnego krajobrazu dolnego biegu Niemna, zbiorowisk cennych i rzadkich roślin, ekosystemu przyrodniczego oraz cennych zabytków historycznych i kulturowych. Rejon Šakiai jest jednym z najbardziej ekologicznych i czystych rejonów na Litwie. Piękna natury chroni aż siedem państwowych obszarów chronionych. Podróżników i ludzi kultury wabią nie tylko urocze poniemnia, lecz także stare osady dworskie w Gelgaudiškis, Zypliai i innych miejscowościach, kompleks grodzisk w Sudargas oraz wiele innych chronionych przez państwo zabytków kultury i przyrody.

Obszary chronione

Rezerwaty

Rezerwat ornitologiczny Novaraistis Novaraistis został założony w celu zachowania miejsca wylęgu i odpoczynku dla migrujących ptaków w południowo-zachodniej Litwie. Jest wpisany na listę obszarów chronionych „Natura 2000". W okresie wylęgu znajduje tu schronienie mnóstwo zagrożonych gatunków ptaków.

Rezerwat krajobrazowy Nyko powstał w celu zachowania kompleksów erozyjnych dolin Nyki i Nykutė oraz zbiorowisk zagrożonych gatunków roślin.

Państwowy rezerwat krajobrazowy Szeszupy, powstał w celu zachowania krajobrazów doliny Szeszupy.

Państwowy rezerwat hydrograficzny Jotii, został powołany w celu zachowania zalewowej doliny niezbyt krętego strumienia Jotija.

Państwowy rezerwat hydrograficzny Aukspirta, założony w celu zachowania niezalewowej doliny bardzo krętego strumienia.

Oprócz wymienionych, w rejonie Šakiai są jeszcze rezerwat krajobrazowy **Liekė** oraz hydrograficzny **Novy**.

MIEJSCA W OKOLICY

Muzeum lasu

Muzeum lasu mieści się w budynku leśnictwa Lekėčiai. Odnajdą tu Państwo ponad tysiąc eksponatów: wypchane zwierzęta, kolekcje motyli i owadów, różne żarty przyrodnicze. Pracownicy leśnictwa z chęcią opowiedzą o przyrodzie okolic. Muzeum bardzo podoba się dzieciom, również dorośli dowiedzą się tu ciekawych faktów o naturze.

Adres: wieś Lekėčiai, starostwo Lekėčiai *(~1,5 km nod centrum miasteczka w kierunku Mikytai)*

Tel.: +370 345 47760

Więcej informacji: http://tic.sesupe.lt/index.php?id=889&region=4

Dwory

Dwór Zypliai

Jedno z najczęściej odwiedzanych miejsc w rejonie Šakiai. Tu stale odbywają się różne prezentacje, konferencje, zloty, święta, w weekendy odbywają się przedstawienia teatrzyków wiejskich.

Otaczający dwór park zajmuje powierzchnię 21 ha. Na początku tu rosły wyłącznie lokalne drzewa. Później zostały wykopane dwa stawy, zasadzone egzotyczne gatunki drzew i krzewów.

Na przeciwko budynku wyła kiedyś fontanna, mostki nad kanałami. Obecnie w parku rośnie sporo cennych gatunków drzew: klony platanolistne i srebrne, dęby zwyczajne i czerwone, topole białe i balsamiczne, modrzewie europejskie i Sukaczewa, czarne sosny, srebrne jodły, różne brzozy, wiązy. Duma parku - brzoza papierowa o średnicy pnia wynoszącej 75 cm. Olbrzymie jesiony zwyczajne (średnice pni ok. - 1,15 m, wysokość - do 30 m). Jeszcze niedawno rósł w parku imponujący, ponad 360-letni dąb. Stare drzewo wywróciło się latem 2008 roku podczas obchodów 200-lecia parafii. Pień pozostawiono w parku. W kierunku dębu od strony południowej prowadzi aleja grabowa, od zachodu do wschodu park przecina aleja lipowa.

Adres: wieś Tubeliai, starostwo Lukšiai, rejon Šakiai
Tel.: +370 345 44123
Adres e-mail: zypliu_dvaras@yahoo.com
Strona WWW: http://www.zypliudvaras.lt

Pałac dworu w Gelgaudiškis

Pałac dworu w Gelgaudiškis jest otoczony przez jeden z największych na Litwie parków o skomplikowanej strukturze. Są zdania, że w przeszłości był tu święty las, ponieważ poganie za święte uważali takie lasy gdzie rosną dęby, lipy i sosny. Wszystkie te drzewa tu rosną od najdawniejszych czasów.

Przez park prowadzi szlak edukacyjny (2,5 km), na którym można podziwiać rzadkie drzewa: czarne sosny, sosny wejmutki, czerwone dęby, buki zwyczajny, europejskie modrzewie, czerwone kasztany. Jest tu ponad czterysta dużych dębów, niektóre z nich mają ponad 26 m wysokości, a grubość pnia dochodzi do 1,5 m. W czterorzędowej alei srebrnych klonów gniazduje nurogęś, ptak wpisany do Czerwonej Księgi. Do niedawna, w parku dworu Gelgaudiškis, rósł najgrubszy i najwyższy świerk Suvalkii. Liczył ok. 155 lat. W parku są liczne, ciekawe i owiane legendami, obiekty: Grób asesora, Diabelska góra, groby hrabiów Koidelów, Góra wisielców, źródełko krystalicznie czystej wody.

Adres: ul. Parko 5, Gelgaudiškis
Tel.: +370 345 55279, +370 687 76145
Adres e-mail: edgapil@delfi.lt
Strona WWW www.facebook.com/GelgaudiskioDvaras

Więcej informacji: http://tic.sesupe.lt/index.php?id=916&region=4

Grodziska

Kompleks 5 grodzisk w Sudargas na brzegu Niemna przy granicy z obwodem Kaliningradzkim. Każde z 5 grodzisk posiada własną nazwę: Balnakalnis, Žydkapiai, Bevardis, Pilaitė i Vorpilis.

Żadna panorama z punktu widokowego na Litwie nie dorówna widokom z grodziska Vorpilis! U podnóża - szaro niebieska wstęga Niemna. W jasny i słoneczny dzień, przy dobrym wzroku, po drugiej stronie Niemna można wypatrzyć odległe o 30 kilometrów miasto Tauragė. Osoby o sokolim wzroku chwalą się, że na zachodzie widzą wieże Ragainė i Tilžė.

Grodzisko Žemosios Panemunės leży na lewym brzegu Niemna na występie wyżyny. Z jednej strony otacza je dolina Niemna. Zbocza grodziska są strome, o wysokości 25-30 m. Na wierzchołek grodziska od strony drogi Zapyškis–Kriūkai prowadzą drewniane schodki. Na placu jest niewielka strefa wypoczynkowa, stąd otwierają się doskonałe widoki na dolinę Niemna.

W rejonie Šakiai również warto zwiedzić następujące grodziska: Kukarskė, Žuklijai, Mastaičiai–Norkūnai, Joginiškiai, Kudirkos Naumiestis, Misiūnai, Šėtijai, Šilvienai, Plokščiai, Stulgiai, Klepai, grodzisko i kurhan w Turčinai.

Więcej informacji o grodziskach rejonu Šakiai uzyskają Państwo na stronie: http://tic.sesupe.lt/index.php?id=922&region=4

Pomniki przyrody

Przy grodzisku Plokščiai (Vaiguviškiai) przepływa niewielki strumień **Vaiguva**, który w miasteczku staje się naturalną rzeką-ulicą **Vaiguva**. To – szczególne miejsce: mieszkańcy do swych domów idą lub jadą korytem rzeki. Do Vaiguvy wpływa kilka źródeł, dlatego jej wody są zawsze czyste i zimne, a dno kamieniste. Odcinek rzeki-drogi ma długość ponad pół kilometra. Można wesoło brodzić lub pojeździć po rzece rowerem. Ruch samochodowy jest zakazany, aby uniknąć zanieczyszczenia przyrody.

Miejsca do obserwacji ptaków

Miejsca do obserwacji ptaków nie mogą pochwalić się bogatą infrastrukturą: parking, wieża obserwacyjna.

Szlaki edukacyjne

Edukacyjny szlak Lekėčiai (ilgis 4 km). Szlak jest oznakowany strzałkami, funkcję edukacyjną spełnia 11 ustawionych wzdłuż szlaku tablic informacyjnych. Podczas ciekawego spaceru można wypatrywać gniazd ptaków na wierzchołkach drzew, posłuchać pracowitych dzięciołów, napić się wody ze źródełka.

Więcej informacji o szlakach turystycznych na stronie: http://tic.sesupe.lt/index.php?id=986

Aktywny wypoczynek

Szlaki piesze

Więcej informacji: http://tic.sesupe.lt/?id=747, http://tic.sesupe.lt/?id=902

Szlaki rowerowe

Więcej informacji: http://tic.sesupe.lt/?id=323

Wodne szlaki turystyczne

Więcej informacji: http://tic.sesupe.lt/index.php?id=17

Baza noclegowa

Gospodarstwa agroturystyczne

1. Gospodarstwo agroturystyczne Alvydasa Šiuika „Nemuno vingis“

Przytulny i romantyczny dom, urokliwe brzegi Niemna, szerokie i piaszczyste plaże, czysta i przezroczysta woda.

Adres: wieś Maštaičiai, starostwo Kiduliai, rejon Šakiai
Tel.: +370 610 18 488
Adres e-mail: nemunovingis@gmail.com
Strona WWW: www.nemunovingis.lt

2. Gospodarstwo agroturystyczne Daivy i Sigitasa Stanaitisów „Kumečiai“

Gospodarstwo wiejskie „Kumečiai“ jest położone niedaleko miasteczka Kriūkai, na stoku Niemna, z którego otwiera się piękny widok na rzekę. Zbudowany ze starych bali dom jest przeznaczony do wypoczynku. Dla amatorów sportów zimowych przy gospodarstwie jest wyposażona trasa narciarska z wyciągiem.

Adres: wieś Kumečiai, starostwo Kriūkai, rejon Šakiai
Tel.: +370 687 37 592, +370 682 22 797
Adres e-mail: kumeciai@atostogoskaime.lt

3. Gospodarstwo agroturystyczne Virginii Martišienė „Slėnio namas“

Otoczone przez las osobno stojące zabudowania. Doskonałe miejsce na spokojny rodzinny wypoczynek.

Adres: wieś Piesčiai, starostwo Kriūkai, rejon Šakiai.
Tel.: +370 37 335 159, +370 699 18 191

4. Gospodarstwo agroturystyczne Arūnasa Danieliusa „Bičnamis“

Oryginalne gospodarstwo położone w cieniu stuletnich drzew. Na terenie jest staw, huśtawki i inne nietuzinkowe rozrywki: taras na wierzchołku drzewa itp.

Adres: wieś Ažuolupiai, starostwo Šakiai, rejon Šakiai
Tel.: +370 686 45874
Adres e-mail: bicnamis@gmail.com
Strona WWW: www.bicnamis.lt

5. Gospodarstwo agroturystyczne Vidy Galvelienė „Kukarskė“

Położone przy pod dębami, 200 m od Niemna. Pobliski las jest bogaty w grzyby i jagody.

Adres: wieś Kukarskė, starostwo Kiduliai, rejon Šakiai
Tel.: +370 682 42 595
Adres e-mail: galvelienevida@gmail.com

6. Gospodarstwo agroturystyczne Alvydasa Pečiulisa „Vinšnupis“

SGospodarstwo mieści się w pięknym miejscu niedaleko miasteczka Kiduliai. Do Niemna - ok. 1 km. Gospodarstwo przystosowane do wypoczynku rodzinnego.

Adres: wieś Judriai, starostwo Kiduliai, rejon Šakiai
Tel.: +370 650 19346
Adres e-mail: alvydas@vinksnupis.lt
Strona WWW: www.vinksnupis.lt

7. Gospodarswto agroturystyczne Edmunda Valavičiusa „Margiškiai“

Gospodarstwo jest położone na brzegu Niemna, z którego otwiera się przepiękny widok na okolice. Odległość do wody - 600 m. Niedaleko jest kompleks grodzisk Sudargas. Gospodarstwo z elementami etnograficznymi, leżące oddzielnie blisko lasu.

Adres: wieś Margiškes, starostwo Sudargas, rejon Šakiai
Tel.: +370 656 88 332
Adres e-mail: margiskiai@yahoo.com
Strona WWW: www.margiskiai.lt

8. Gospodarstwo „Antkalnė“

Przytulne gospodarstwo przy Niemnie, niedaleko od miasteczka Kriūkai. Tu Państwa spotka czarująca panorama Niemna oraz przez cały rok urokliwe widoki przyrody.

Adres: wieś Kumečiai, starostwo Kriūkai, rejon Šakiai
Tel. +370 615 36 104
Strona WWW: www.antkalne.lt

9. Gospodarstwo agroturystyczne Virginii Rutkienė „Suvalkiečio sodyba“

Niedaleko las i Niemen z pięcioma grodziskami w Sudargas, doskonały dojazd.

Adres: wieś Pervazninkai, starostwo Sudargas, rejon Šakiai (przy drodze Kiduliai–Sudargas)
Tel.: +370 447 72 934, +370 686 10 574

10. Gospodarstwo „Lauryne“

Świeże leśne powietrze i wszechotaczająca zieleń - to tylko kilka z wielu oferowanych gościom przez gospodarzy zalet.

Adres: wieś Jančiai, starostwo Lekėčiai, rejon Šakiai
Tel.: +370 686 63 090
Adres e-mail: sodyba.lauryne@gmail.com
Strona WWW: www.lauryne.lt

11. Gospodarstwo agroturystyczne Aušry Krisiukėnienė „Mockynė“

Gospodarstwo położone w malowniczym zakątku Litwy, na wzgórzu niedaleko Niemna. Z przepięknym widokiem.

Adres: wieś Mikytai, starostwo Lekėčiai, rejon Šakiai
Tel.: +370 345 62 616, mob.tel.: +370 699 99 956
Adres e-mail: mockyne@gmail.com
Strona WWW: www.mockyne.lt

12. Gospodaarstwo agroturystyczne Vity Valuntienė „Valuntynė“

Dom stoi w centrum miasteczka Plokščiai, niedaleko kościoła. W ogrodzie jest wielki taras, z którego otwierają się doskonałe widoki na Niemen.

Adres: wieś Plokščiai, rejon Šakiai.
Tel.: +370 682 24 116
Adres e-mail: vvaluntiene@yahoo.com

13. Gospodarstwo agroturystyczne Rasy Pilkauskienė „Dobilas“

Nowoczesny dom na uboczu. Stoi na brzegu stawu (47 ha), który powstał po zbudowaniu tamy na dwóch strumieniach - Jotii i Orii.

Zdjęcie z archiwum zagrodowej

Adres: wieś Voveriai, starostwo Kiduliai, rejon Šakiai.
Tel.: +370 685 44 504
Adres e-mail: sodybadobilas@gmail.com
Strona WWW: www.sodybadobilas.puslapiai.lt

14. „Poškynės sodyba"

Gospodarstwo jest ze wszech stron otoczone pięknym, spokojnym i uprzątniętym lasem. Tu Państwo mogą się oderwać od trosk dnia codziennego.

Adres: wieś Naidynė, starostwo Lekėčiai, rejon Šakiai
Tel.: +370 614 26 291

Więcej informacji o rejonie Šakiai uzyskają Państwo:

w Centrum informacji turystycznej euroregionu Šešupė
Adres: ul. V. Kudirkos 61/1, LT-71136 Šakiai
Tel.: +370 345 51 262
Adres e-mail: tourism@sesupe.lt
Strona WWW http://tic.sesupe.lt

VILKAVIŠKIS

Rejon Vilkaviškis – pełna kontrastów kraina. Jedna trzecia terytorium rejonu doskonale pasuje do rozwoju rekreacji i turystyki. W rejonie naliczono 62 jeziora , 14 grodzisk. Rejon wyjątkowym czyni to, że graniczy z dwoma ościennymi państwami - Rosją i Polską.

Do rekreacji najlepiej nadaje się pogranicze z Polską. Przez długi czas te tereny były zamknięte, przez dziesiątki lat nie stała tam noga ludzka. Obecnie zostały otwarte połączenia drogowe z Polską ze starostwa Gražiškes: Duoniškiai–Vilkupiai i Vygreliai–Sūduva, ze starostwa Vištytis –Varteliai–Burniškiai–Vižainiai. Na granicy koniecznie trzeba odwiedzić modrzewiowy gaj w którym jest modrzew, którego nie obejmie nawet trzech mężczyzn.

Turyści lubią leżące pomiędzy pagórkami jezioro Vištytis, tu jest również Park Regionalny Vištytis.. W parku rośnie 33 gatunków roślin i zyje 14 gatunków ptaków wpisanych do Czerwonej Księgi Litwy. W parku można poruszać się pieszo lub na rowerze.

Na obrzeżach parku leży trzeci co do wielkości na Litwie kamień Vištytis.

Kajakarze lubią spływy Szeszupą. Podczas spływu szybko zmieniają się krajobrazy, rozrywka nie jest monotonną. Dwór w Paežeriai – szczególny obiekt dziedzictwa kulturalnego Sūduvy. Tu urodził się J. Basanavičius i rośnie dębowy gaj Odrodzenia narodowego Litwy zaprasza do obwiedzenia, udziału w programach edukacyjnych i w tradycyjnych imprezach.

Obszary chronione

Rezerwaty

W rejonie Vilkaviškis są następujące obszary chronione: geomorfologiczny Pavištytis, krajobrazowy Kylininkai, hydrograficzny Širvinta, rezerwat botaniczno-zoologiczny Virbalgiris.

Krajobrazowy obszary chronione Kylininkai

Geomorfologiczny obszary chronione Pavištytis.

Zdjęcie D.Gvazdaitis

MIEJSCA W OKOLICY

Ojczyzna Jonasa Basanavičiusa – museum

Muzeum w ojczyźnie Jonasa Basanavičiusa to zrekonstruowany zaścianek majętnego gospodarza. W muzeum są nowoczesne sale ekspozycyjne. Turyści zwiedzają także dębowy gaj Odrodzenia Narodowego.

Dębowy gaj przy domu J. Basanavičiusa zaczęto sadzić w 1988 roku. Ludzie przybywali z całej Litwy, także litwini z Łotwy, Białorusi oraz Kaliningradu. Przybywali i przywozili dąbki, lipy, świerki oraz inne drzewa. Co weekend przybywało coraz więcej ludzi, drzewami zasadzono obszar 30 ha.

Obecnie dębowy gaj Odrodzenia Narodowego zajmuje około 40 ha. Gaj co roku się zwiększał, obecnie tu rośnie 8400 dębów. W muzeum odbywają się warsztaty edukacyjne: "Gdy ziemie grzeją dęby", "Kawa z żołędzi - siła dla młodego, zdrowie dla starego".

Adres: ul. Gimtinės 17, wieś Ožkabaliai I, starostwo Bartninkai, LT-70329 rejon Vilkaviškis

Tel.: +370 342 6 93 65

Adres e-mail: j.basanaviciaus.gimtine@lnm.lt

Strona WWW: http://www.lnm.lt

Dwory

Dwór w Paežeriai – szczególny obiekt dziedzictwa kulturalnego Sūduvy o wartości historycznej, architektonicznej, urbanistycznej i krajobrazowej.

W kierunku dworu prowadzi aleja kasztanów. W parku stoi stary piramidowy dąb. Park oraz ogród dworu w Paežeriai zajmuje powierzchnię 12 ha, jego północna część przylega do jeziora Paežeriai. To park typu mieszanego z systemem stawów oraz zachowanymi lipowymi alejami.

Adres: Paežeriai, rejon Vilkaviškis
Tel.: +370 342 46375
Adres e-mail: administracija@paezeriai.info

Grodziska

Grodzisko Piliakalnis – była osada i zamek z V–XII wieku. Jedna z teorii przypuszcza, że to był zamek księcia Margirisa. Nazwy sąsiednich wsi - Margai oraz Peleniai oraz kilka innych faktów zdaje się potwierdzać to przypuszczenie.

Grodzisko leży na południe od wsi Piliakalniai, na lewym brzegu rzeki Aista. Jonas Basanavičius grodzisko utożsamiał z legendarnym zamkiem w Pilėnai. Jego zdanie potwierdzała nazwa sąsiedniej wsi Peleniai.

Grodzisko Piliakalnis jest w starostwie Bartninkai. Jest wyznaczona trasa zwiedzania, schody, szlak, tablica informacyjna, strefa rekreacyjna, palenisko.

Grodzisko Vištytis – leży 2 km w kierunku południowym od drogi Vištytis–Kalvarija. Grodzisko jest wysokie na 20 m, o stromych stokach (35–40 stopni). Góra od dawna jest zwana górą Zamkową.

Grodzisko Pavištytis – leży ponad kilometr od wsi Pavištytis, 120 m od bezimiennego jeziora. Ze strony zachodniej i południowej grodzisko jest otoczone przez głębokie bagniste parowy. Strona wschodnia i północna sięgają ku wyżej położonym polom. Grodzisko Pavištytis - to wysoki i naturalny pagórek.

Grodzisko Dabravolė z dawną osadą leży we wsi Dabravolė, w 5 km od miasteczka Vištytis. Wschodni stok grodziska jest stromy, o wysokości 25 m, inne stoki są niższe i nie tak strome. U podnóża rośnie wielopienna lipa o 37 pniach.

Grodzisko Šakiai – usypane na osobnym wzgórzu na lewym brzegu strumienia Jevonis. Legendy głoszą, że była tu kiedyś świątynia Perkuna. Od słupa przy strumieniu Św. Jana (Jevonis) w kierunku grodziska prowadzi piękna dolina o stromych zboczach.

Grodzisko Pajevonys (Kunigiškiai). Pajevonys słynie z piękna okolicy. Jednym z takich miejsc jest grodzisko z dawną osadą Pajevonys (Kunigiškiai). Grodzisko jest również zwane górą Zamkową. Przy grodzisku jest tablica informacyjna, mapa Pajevonys.

Grodzisko Ragaišiai zwane też Juodkalnis, leży ok. 1,5 km na północny zachód od grodziska Pajevonys. Grodzisko jest zwane grodziskiem strażniczym. Przy grodzisku są widoczne również ślady nowszej historii - resztki bunkrów.

Punkty widokowe

Punkt widokowy trzech jezior. Z tego miejsca można zobaczyć trzy jeziora wciśnięte pomiędzy pagórki Sūduvy. Piękne widoki jezior Vištytis, Grabauskas i Pakalnis pozostawią niezatarte wrażenia.

Punkt widokowy i obozowisko Svirkalnis. Najwyższy w okolicy pagórek Svirkalnis i obok, w głębokiej dolinie, przepływająca Širvinta - kuszą nie jednego miłośnika przyrody. To jest jedyne w rejonie miejsce, gdzie wiosną kajakarze mogą zmierzyć się z rzeką IV kategorii.

Szlaki edukacyjne

Mały szlak edukacyjny Šilelis, o *długości 2,4 km*, obiecuje zwiedzającym pełną wrażeń wędrówkę przez las Šilelis i brzegiem jeziora Vištytis. Szlak jest na terytorium Parku Regionalnego Vištytis.

Szlak rozpoczyna się przy urwisku w lesie Šilelis, na samym brzegu jeziora. Dalej zobaczą Państwo "Miotłę wiedźmy" - to jest choroba roślin: zrośnięte gęsto gałązki roślin tworzą coś podobnego do miotły. Chorobę wywołują grzyby, wirusy, owady, rzadziej - bakterie. Miną Państwo dziuplaste drzewa, których kora jest potrzaskana przez pioruny. W miejscu pęknięć drewno zaczyna gnić, to przyciąga ptactwo, które swymi dziobami robi dziuple i buduje w ten sposób dom np. dla wiewiórek. Na brzegu jeziora napotkają Państwo najwyższy świerk o wysokości 30 metrów. Miną też **Święte źródełko.**

Źródełko bije na brzegu jeziora w lesie Šilelis. Zobaczą Państwo mrowiska, które w tym kraju są objęte ochroną, świerki-bliźnięta - zrośnięte pniami dwa drzewa. Podana na tablicach informacja pomoże zapoznać się z okolicą, roślinnością, zwierzętami i innymi chronionymi obiektami.

Wielki szlak Šilelis, o długości 7 km, jest bardziej wymagający, lecz pozostawia równie niezatarte wrażenia. Szlak jest na terytorium Parku Regionalnego Vištytis. Szlak rozpoczyna się od erozyjnego zapadliska - cyrku. Takie zapadliska kształtują się, gdy wydobywające się na górze stoku wody gruntowe przez długi czas wymywają drobiny gruntu. Więcej informacji o tym zjawisku geologicznym jest na tablicy informacyjnej. Przy tablicy jest punkt widokowy. Z niego można podziwiać widoki jeziora Vištytis i leżącego już na terytorium Federacji Rosyjskiej, boru Rominta. Na skraju lasu Pavištytis jest niewielkie jeziorko Pakalnis. Z grodziska Pavištytis można podziwiać widoki trzech jezior - Vištytis, Grabauskas i Pakalnis. Można przejść się w kierunku bagna - stale zawilżonej połaci, na której rośliny zmieniają się w torf.

Więcej informacji o szlakach turystycznych rejonu Vilkaviškis na stronie:
http://www.vilkaviskisinfo.lt/21212/=module=-virsus/turistiniai-marsrutai-po-vilkaviskio-krasta.html

Baza noclegowa

Kemping

1. Kemping „Kapčius"
Kemping jest położony nad brzegiem jeziora Paežeriai, 2 km od miasta.

Adres: wieś Paežeriai, starostwo Šeimena, rejon Vilkaviškis
Tel.: +370 342 57 070, +370 680 39 333
Adres e-mail: camping@ziemys.net,kapcius@ziemys.net
Strona WWW: www.camping.ziemys.net

2. Kemping „Pušelė"

Kemping „Pušelė" leży nad pięknym i czystym jeziorem Vištytis. Drewniane budynki są schowane w sosnowym gaju.

Adres: wieś Žirgėnai, starostwo Vištytis, rejon Vilkaviškis
Tel.: +370 682 68 135, 370 342 47 555
Adres e-mail: pusele@ktv.satela.lt
Strona WWW: www.pusele.lt

3. Kemping „Viktorija"

Kemping jest położony nad brzegiem jeziora Vištytis.

Adres: wieś Čižiškiai, starostwo Vištytis, rejon Vilkaviškis
Tel.: +370 698 70 328, +370 342 47 515
Adres e-mail: viktorija@viktorija.lt
Strona WWW: www.viktorija.lt

Gospodarstwa agroturystyczne

4. Gospodarstwo „Karaliaus krėslas“

Gospodarstwo „Karaliaus krėslas“ leży nad uroczym brzegiem strumienia Zanyla.

Adres: wieś Karalkrėslis, rejon Vilkaviškis
Tel.: +370 698 18 928
Adres e-mail: info@karaliauskreslas.lt
Strona WWW: www.karaliauskreslas.lt

5. Gospodarstwo agroturystyczne „Garbarnė“

W dolinie strumienia Paikis w pięknym zakątku Sūduvy.
Adres: wieś Rūda, starostwo Gižai, rejon Vilkaviškis
Tel.: +370 620 69 592, +370 672 14 615

6. „Šeimos VILA“

Gospodarstwo oferuje pole namiotowe. Przy gospodarstwie jest ekologiczna uprawa porzeczki. W odległości 1 km - jezioro Paežerys. Gospodarstwo jest otoczone ekologicznie czysta strefą, czyli 8 ha czarnej porzeczki.

Adres: wieś Būda, starostwo Pilviškiai, rejon Vilkaviškis
Tel.: +370 672 08 510, +370 675 59 260
Adres e-mail: info@seimosvila.lt
Strona WWW: www.seimosvila.lt

7. Gospodarstwo agroturystyczne Laimutė i Stanislovas Petrukaičiai

Wyjątkowo spokojna lokalizacja. W zaścianku są połączone dawne tradycje i nowoczesność. Gospodarstwo leży przy jeziorze Vygris.

Adres: wieś Vygreliai, starostwo Gražiškiai, rejon Vilkaviškis
Tel.: +370 342 56 063, +370 687 76 038, +370 698 03 019
Adres e-mail: stanislovas@mail.lt

8. Gospodarstwo agroturystyczne Petronėlė Arbatauskienė

Doskonałe miejsce na spokojny i aktywny wypoczynek. Wszystkie miejskie wygody w przytulnym wiejskim otoczeniu.

Adres: ul. Žvejų 2, miasteczko Vištytis, rejon Vilkaviškis
Tel.: +370686 79 344
Strona WWW: vistyciosodyba.sesupe.lt/

9. Gospodarstwo Algimantasa Džermeiki

Na skraju Suvalkiji - w pieknym, otoczonym przez jeziora i pagórki, miejscu. U podnóża pagórka jest jezioro Vygris.

Adres: wieś Vygreliai, starostwo Gražiškiai, rejon Vilkaviškis
Tel.: +370 659 56 281

10. Gospodarstwo Rakauskasów

Nowoczesny dom przystosowany do organizowania świąt, imprez i wypoczynku.

Adres: wieś Obelupiai, starostwo Šeimena, rejon Vilkaviškis
Tel.: +370 687 45 806, +370 685 20 352
Strona WWW: www.rakauskusodyba.lt

11. Gospodarstwo agroturystyczne Babeckasów
Przez gospodarswto przepływa strumień, są dwa zbiorniki wodne, altanka.

Adres: miasteczko Bartninkai, rejon Vilkaviškis
Tel.: +370 602 09 131
Adres e-mail: ernestas.babeckas@gmail.com

12. Gospodarstwo agroturystyczne Jonas Mačys
Spokojne miejsce. Gospodarstwo leży 1 km od jeziora Vištytis.

Adres: wieś Žirgėnai, starostwo Vištytis, rejon Vilkaviškis
Tel.: +370 686 55 469
Adres e-mail: dainius.macys@lt.g4s.com

Więcej informacji o rejonie Vilkaviškis uzyskają Państwo:

Centrum informacji turystycznej i biznesowej w Vilkaviškis
Adres: al. J. Basanavičiaus 7, LT-70101 Vilkaviškis
Tel. / faks.: +370 342 20 525
Adres e-mail: info@vilkaviskisinfo.lt
Strona WWW: www.vilkaviskisinfo.lt

SUWALSZCZYZNA

Obszary chronione

Wigierski Park Narodowy

Wigierski Park Narodowy – szczególny obszar Polski o krajobrazie ukształtowanych przez ostatnie zlodowacenie wyżyn. W Polsce nie ma drugiego takiego Parku Narodowego, na którego terenie byłoby tak wiele jezior - nawet 42 jeziora. Największe, najgłębsze i najbardziej atrakcyjne jest jezioro Wigierskie. Na szczególną uwagę zasługują położone w lasach jeziorka, także przepływające przez Wigierski Park Narodowy rzeki. Największą z nich jest Czarna Hańcza, znana z najbardziej atrakcyjnej w kraju trasy kajakowej.

Północna część Parku jest pagórkowata, prezentuje różnorodna polodowcową rzeźbę terenu. Część południowa jest bardziej równinna, położona na piaszczystych gruntach Augustowa, porośnięta szerokimi i mieszanymi gajami. Park jest położony w północnej części puszczy Augustowskiej. W Parku naliczono kilkanaście gatunków storczyka i kilka gatunków porostów świadczących o czystości powietrza. Bogaty jest świat zwierzęcy - Park zamieszkuje około 800 gatunków zwierząt.

TW Parku wyznaczono 250 km oznakowanych szlaków pieszych i rowerowych, tras turystyki wodnej (Czarna Hańczą i jeziorem Wigry) oraz szlaków edukacyjnych. Plaże i kąpieliska mieszczą się w Krzywem (nad Czarna Hańczą) oraz Starym Folwarku i Gawrych Rudzie (nad jeziorem Wigry).

Kompleks dawnego klasztoru kamedułów położony na półwyspie Wigierskim - w najbardziej cennej części Suwalszczyzny.

Więcej informacji o Wigierskim Parku Narodowym odnajdą Państwo:
Centrum informacji turystycznej Wigierskiego Parku Narodowego
Adres: Krzywe 82, 16-400 Suwałki
Tel.: + 48 87 56 32 562, + 48 87 563 25 77
Faks.: + 48 87 563 25 41
Adres e-mail: wigry_pn@su.onet.pl
Strona WWW: www.wigry.win.pl

Suwalski Park Krajobrazowy - jeden z najpiękniejszych zakątków Polski. Turystów z Polski i zagranicy przyciąga i oczarowuje wyjątkowy polodowcowy krajobraz z różnymi formami glacjalnymi (kemy, ozy, moreny, doliny rzek, skały, jeziora rynnowe). W siedzibie Suwalskiego Parku Krajobrazowego we wsi Malesowizna - Turtul działa Centrum Informacji Turystycznej, w którym można nabyć publikacje o przyrodzie i turystyce, wypożyczyć sprzęt turystyczny. Turyści mogą spędzać czas w Suwalskim Parku Krajobrazowym jeżdżąc konno, łowiąc ryby w najczystszych jeziorach Polski, sprawdzić swe siły na wyprawie kajakowej Szeszupą lub w parku linowym "Twierdza Jaćwingów". Zimą działa trasa narciarska na górze Jesionowo.

rakcje turystyczne na terenie Suwalskiego Parku Krajobrazowego zapewnia też najgłębsze w Polsce i nizinnej części Europy jezioro Hańcza. Wody jeziora wypełniają głęboką polodowcową rynnę. Atrakcje stanowi pokryta szerokimi głazami plaża Hańczy. Głazy osiadły tu podczas topnienia zwalisk martwego lodu w rynnie jeziora. Największy głaz - kamień graniczny (o wielkości ponad 11 m) - pomnik przyrody leży na wschodnim brzegu jeziora. Warta uwagi jest fauna jeziora z rodzaju bezkręgowców. Z powodu unikatowości środowiska powołano tu **Rezerwat przyrody Jezioro Hańcza**.

Suwalski Park Krajobrazowy
Adres: Malesowizna - Turtul, 16-404 Jeleniewo
Tel.: +48 87 569 18 01
Faks.: +48 87 569 76 36
Adres e-mail zarzad@spk.org.pl
Strona WWW: www.spk.org.pl

Augustów

Piękne jeziora, lasy sosnowe, świerki, czyste powietrze i przepiękne krajobrazy. Augustów - wyjątkowe miasto, od wielu lat urzeka turystów swym pięknem w każdej porze roku. Turystom, poszukującym sposobów do aktywnego spędzania czasu, oferuje trasy kajakowe, szlaki żeglarskie, rowerowe i konne.

W mieście Augustów i gminie wytyczono ciekawy niebieski szlak rowerowy (22 km). Nadleśnictwo w Augustowie wytyczyło szlaki konne (88 km), wijące się przez łąki i lasy wzdłuż kanału Augustowskiego. Dla rodzin są oferowane rejsy statkiem. Oprócz wymienionych atrakcji, oferuje wizytę w ośrodku sportowo-rekreacyjnym. Augustów oferuje mnóstwo różnych usług, które zadowolą nawet najbardziej wymagających turystów.

Aktywny wypoczynek

Szlaki turystyczne wodne

Krajobraz okolic Augustowa kształtuje Puszcza Augustowska i mnóstwo jezior - Sajno, Necko, Białe, Studzieniczne i kilkanaście pomniejszych jezior. Latem nad jeziora nadciągają amatorzy żagli. Bardzo popularne są rejsy statkiem i gondolą, podczas których można podziwiać okolice Augustowa. Niestroniący od wysiłku fizycznego turyści wybierają bardzo popularne w tym regionie wyprawy kajakowe. Na kajaku można dotrzeć do wszystkich najpiękniejszych zakątków okolic Augustowa. Od wielu lat turystów przyciągają wyprawy kajakowe kanałem Augustowskim, Czarna Hańczą, Biebrzą i Rospudą.

Kanał Augustowski – jeden z najdłuższych w kraju sztuczny szlak żeglugi i zabytek techniki. Kanał jest ulubionym miejscem kajakarzy i amatorów żeglugi śródlądowej. Kanał Augustowski łączy 12 jezior. Całkowita długość kanału wynosi 101,2 km. Na kanale jest 18 śluz. 14 z nich jest położonych w Polsce, 1 w strefie granicznej i 3 na Białorusi. Różnice poziomu wody oddzielnych zbiorników wodnych wynoszą od 0,8 do 9,80 m.

Kanał Augustowski - to tak
Zbudowany przez ludzi obiekt ora
doskonałe połączenie natury i tec
na kanale Augustowskim panuje c
znanych tras kajakowych nie tylk
położenie - otaczają ją tereny o
2000". Obecnie Kanał stanowi nat
i Wigierskiego Parków Narodow
malowniczą, przebiegającą przez S

„Kanał Augustowski - Szlak Papieski" – jest to trasa, którą Papież Jan Paweł II odbył na pokładzie statku Żeglugi Augustowskiej Podczas rejsu turyści pomagają w otwieraniu śluz, zwiedzają obiekty turystyczne i sakralne. Większość tras, także i ta, rozpoczynają się w Augustowie. Przy trasie Szlaku Papieskiego jest wytyczony także szlak rowerowy
.

Wyprawy kajakowe rzekami i jeziorami Suwalszczyzny stały się kanonem polskiej turystyki. Spływ kajakiem pozwala na sprawdzenie swych sił na wodzie, a także na dotarcie do miejsc, które są niedostępne nawet dla pieszych. To jest najlepszy sposób na poznanie cichej przyrody Suwalszczyzny. W okolicy Suwałk jest pięć podstawowych tras kajakowych: Czarną Hańczą, Rospudą, Marychą, oraz Szeszupą, także Kanałem Augustowskim, Czarną Hańczą i trasa Kanałem Augustowskim przez przez największy obszar leśny, czyli spływ Marychą i Szeszupą. Ostatnia trasa to doskonały sposób na poznanie nieskażonej przez człowieka natury. Spływ Szeszupą można kontynuować na terytorium Litwy. Trasa Rospudą prowadzi do szeroko obecnie znanej, ogłoszonej terenem „Natura 2000", doliny Rospudy.

Więcej informacji o Augustowie odnajdą Państwo: www.augustow.eu

Baza noclegowa

Gospodarstwa agroturystyczne

1. Gospodarstwo D. Cieślukowskiej

Gospodarstwo położone w Puszczy Augustowskiej, 10 km od miasta Augustów. Nieopodal - jezioro Jalowo i przepiękna rzeka Rospuda.

Adres: Jabłońskie 52, 16-300 Augustów , Polska
Tel.: +48 87 566 70 24, +48 602 448 140
Adres e-mail czarekcc@poczta.onet.pl
Strona WWW: www.staszkowazagroda.pl

2. „Leśne Zacisze"

Domek w Puszczy Augustowskiej, niedaleko od Biebrzańskiego Parku Narodowego. Doskonała baza wypadowa na piesze i rowerowe wędrówki, jazdę konną czy sporty wodne.

Adres: Sosnowo 1, 16-310 Sztabin, Polska
Tel.: +48 87 641 31 54, +48 694 579 718
Adres e-mail: lesne.zacisze@wp.pl
Strona WWW: www.zacisze.turystyka.pl

3. Gospodarstwo T. i B. Gałenziów

Gospodarstwo położone w sercu Puszczy Augustowskiej, nad Kanałem Augustowskim na skraju lasów leśnictwa w Płaskiej.

Adres: Gorczyca 37E, 16-326 Płaska, Polska
Tel.: +48 883 317 282, +48 501 446 837
Adres e-mail: galeziat@wp.pl
Strona WWW: www.sosnowymlodnik.pl

4. ARIZONA

Gospodarstwo położone na wschodnim brzegu jeziora Serwy. Czysta woda, piaszczysta plaża z pomostem, tuż obok las.

Adres: Mołowiste 26A, 16-326 Płaska, Polska
Tel.: +48 87 566 27 16, +48 604 405 578
Adres e-mail: gos.gos.arizona@interia.pl
Strona WWW: www.arizona.agro.pl

5. Gospodarstwo M. Ostapowicz

Gospodarstwo oddalone od zgiełku miasta. Idealne miejsce na spędzanie każdej wolnej godziny w ciszy i spokoju. Piękne okolice, wiele atrakcji w pobliżu.

Adres: Kryłatka 4, 16-310 Sztabin, Polska
Tel.: +48 512 479 870
Adres e-mail: malgorzata.ostapowicz@op.pl
Strona WWW: www.lesnydworek.krylatka.pl

6. „Osada pod Lasem"

„Osad pod Lasem" jest położona w niezwykle widowiskowym miejscu na skraju Puszczy Augustowskiej.

Adres: Płaska 92 B, 16-326 Płaska, Polska
Tel.: +48 87 641 80 76, +48 600 211 300
Adres e-mail: lech@osadapodlasem.pl
Strona WWW: www.osadapodlasem.pl

7. Gospodarstwo K. Rowińskiego

Oferuje wypoczynek na skraju Puszczy Augustowskiej nad jeziorem Długim, którego linia brzegowa jest uznaną za najpiękniejszą ze wszystkich jezior pojezierza Augustowskiego.

Adres: Strękowizna 1, 16-304 Nowinka, Polska
Tel.: +48 87 643 22 48, +48 506 813 713
Adres e-mail: kalejty@wp.pl
Strona WWW: www.kalejty.gt.pl

8. Gospodarstwo G. Zaniewskiej

Gospodarstwo położone w miejscowości Płaska, 100 m od śluzy Gorczyca Kanału Augustowskiego. Idealne do wypadów na piesze wędrówki czy wyprawy rowerowe.

Adres: Płaska 81F, 16-326 Płaska, Polska
Tel.: +48 87 641 76 02

9. Gospodarstwo I. Sewastynowicz

Zapraszamy na urlop w gospodarstwie położonym w Puszczy Augustowskiej przy dolinie Rospudy, w otoczeniu niepowtarzalnej dzikiej natury.

Adres: Szczebra 27E, 16-304 Nowinka, Polska
Tel.: +48 660 547 660
Adres e-mail: szczebra@op.pl
Strona WWW: www.szczebra27e.suwalszczyzna.com.pl

10. Gospodarstwo D. Cieślukowskiej

Gospodarstwo w lesie na brzegiem jeziora Kopanica.

Adres: Kopanica, 16-304 Nowinka, Polska
Tel.: +48 87 566 70 24, +48 602 448 140
Adres e-mail: czarekcc@poczta.onet.pl
Strona WWW: www.staszkowazagroda.pl

11. Gospodarstwo W. i J. Starostów

Gospodarstwo leży nad brzegiem jeziora Serwy - dostęp do wody i plaża. Jezioro Serwy jest znane z czystości i przezroczystości wód.

Adres: Mołowiste 24B, 16-326 Płaska, Polska
Tel.: +48 608 668 813
Adres e-mail: biuro@starostowka.pl
Strona WWW: www.starostowka.pl

12. „WIDOK"

ospodarstwo na południowym brzegu jeziora Wigry, w sercu Wigierskiego Parku Narodowego.

Adres: Bryzgiel 7, 16-304 Nowinka, Polska
Tel.: +48 502 304 588, +48 501 436 967
Adres e-mail: widok@gawidok.pl, widok@bryzgiel.pl
Strona WWW: www.gawidok.pl, www.bryzgiel.pl

Więcej informacji o Augustowie:

Centrum Informacji Turystycznej w Augustowie
Adres: Rynek Zygmunta Augusta 44, 16-300 Augustów
Tel.: +48 87 643 28 83, +48 87 644 60 59
Adres e-mail: it@augustow.eu
Strona WWW: www.augustow.eu

SEJNY

Sejny krawędzi - to piękne krajobrazy, liczne jeziora, doskonała baza turystyczna. Aby przyciągnąć więcej turystów do tego kraju posiadają specjalne wydarzenia. Sejny - miasto północno-wschodnia Polska, województwo podlaskie, na granicy z Litwą. Położony na wschodnim brzegu jeziora Suwałki, Rzeka Sein (dopływ Czarnej Ancia).

Aktywny wypoczynek

Szlaki turystyczne woda

Czarna Hańcza kajakarstwo i żeglarstwo na jeziorze Wigry. Prominent szlak kajakowy w Polsce - pływanie Czarne kaczki, poniżej Wigier.

Baza noclegowa

Gospodarstwa agroturystyczne

1. Gospodarstwo J. Czyżyńska

Zapraszamy do przytulnego domku nad jezioro Gieret, w otoczeniu lasów Puszczy Augustowskiej. Miejsce to doskonale sprzyja zarówno wypoczynkowi nad wodą, wędkowaniu, jak i aktywnym formom rekreacji.

Adres: Giby 15, 16-506 Giby, Poland
Tel.: +48 607 476 199
Adres e-mail: helena.andruczyk@gmail.com

2. Gospodarstwo M. Szkutnik

Gospodarstwo w Berżnikach położone jest w urokliwym i cichym zakątku, w otoczeniu lasu, gajów oraz jezior. Miejscowość znajduje się kilka kilometrów od granicy z Litwą.

Adres: Berżniki 71, 16-500 Sejny, Poland
Tel.: +48 87 516 35 35, +48 669 343 766
Strona WWW: www.berzniki.stronki.pl

3. „Morena"

Dom położony w otulinie Wigierskiego Parku Narodowego, bezpośrednio nad jeziorem Żubrowo, otoczony lasem i łąkami, z dala od zabudowań mieszkalnych. Teren wokół domu ogrodzony, zagospodarowany.

Adres: Remieńkiń 47, 16-503 Krasnopol, Poland
Tel.: +48 606 766 788, +48 601 726 211
Adres e-mail: morena@tlen.pl
Strona WWW: www.dommorena.pl

4. „WALDI"

Kwatera znajduje się w północno – wschodniej części województwa podlaskiego, nieopodal granicy litewsko – polskiej. Położona jest nad samym jeziorem Sejwy, 4km od miejscowości Puńsk zamieszkałej w 80% przez ludność narodowości litewskiej.

Adres: Oszkinie, 16-515 Puńsk, Poland
Tel.: +48 87 516 14 83, +48 607 394 952
Adres e-mail: valdi_punsk@o2.pl
Strona WWW: www.punskas.pl/silas/pl.html

5. Gospodarstwo B. Krawel

Kwatera położona jest w przepięknej miejscowości Zelwa na skraju Puszczy Augustowskiej. Dla ludzi lubiących czynny wypoczynek na łonie natury i podziwiających jej piękno, atrakcją będą Suwalski Park Krajobrazowy i Wigierski Park Narodowy z wieloma szlakami turystycznymi i punktami widokowymi.

Adres: Zelwa 61, 16-506 Giby, Poland
Tel.: +48 888 781 523, +48 600 310 101

6. Gospodarstwo A. Jegorow

Piękne okolice wokół kwatery zachęcają do spacerów, nordic-walking oraz wycieczek rowerowych. W pobliżu stadnina koni, sauna, liczne zabytki do zwiedzania między innymi w Wigrach, Sejnach i Suwałkach.

Adres: Smolany Dąb 8, 16-503 Krasnopol, Poland
Tel.: +48 605 372 444, +48 515 311 453
Adres e-mail: ola.smolanydab@wp.pl
Strona WWW: www.gremzdy.pl

7. Osada „Prusko-Jaćwieska"

Osada „Prusko–Jaćwieska" odtwarza elementy prastarej historii i cywilizacji naszych przodków. G ościom proponujemy zwiedzanie „Grodu pruskiego drewnianego z XIII w.", „Lauksu pruskiego drewniano – glinianego z XIII w.", poza tym Zamku Litewskiego kamienno – ceglano – drewnianego.

Adres: Oszkinie 42, 16-515 Puńsk, Poland
Tel.: +48 87 516 12 35, +48 603 977 637
Strona WWW: tvankste@o2.pl

8. Gospodarstwo R. Maciukani

Gospodarstwo położone w pobliżu jeziora Gaładuś, we wsi Żegary, zadbane otoczenie. Goście mogą odpoczywać w namiotach nad jeziorem lub w przytulnych pokojach.

Adres: Žegary 28, 16-500 Sejny, Poland
Tel.: +48 87 517 2037
Strona WWW: www.maciukanis.prv.pl

9. „RADZIUCIE"

Gospodarstwo agroturystyczne położone wśród jezior i lasów. Jest to idealne miejsce dla wszystkich, pragnących spokoju i wypoczynku. Dla gości są przygotowane dwa domki w pobliżu jeziora Gaładuś, w Żegarach oraz gospodarstwo agroturystyczne we wsi Radziucie.

Adres: Radziucie 16A, 16-500 Sejny, Poland
Tel.: +48 87 517 20 05, +48 603 506 344
Adres e-mail: agroturystyka.radziucie@op.pl

Więcej informacji o Sejny:

Dom Litewski
Adres: ul. 22 Lipca 9, 16-500 Sejny (Seinai)
Tel.: +48 87 516 29 08
Adres e-mail: kultura@ltnamai.sejny.pl
Strona WWW: www.ltnamai.sejny.pl

Centrum Informacji Turystycznej
Adres: ul. Mickiewicza 23, 16-515 Puńsk
Tel.: 087 5161 079
Adres e-mail: cit@cit.ugpunsk.pl

SUWAŁK

Suwalszczyzna to najdalej na północny wschód wysunięta cześć Rzeczpospolitej Polskiej. Na południu rejon Suwałk sięga rzeki Biebrza, na zachodzie - dolinę Rospudy, zaś na północy i wschodzie kończy się na granicy państwowej. Aby opisać Suwalszczyznę, należy nadużywać słowa "niezwykle". Region Suwałk cechuje niezwykle zróżnicowana, ukształtowana przez ostatnie zlodowacenie, rzeźba terenu. Można tu zobaczyć cudowne stworzone przez lodowiec ukształtowania - głębokie stworzone przez topniejący lodowiec rynny, wijące się pasma ozów oraz wysokie morenowe pagórki. Lodowiec pozostawił również mnóstwo głazów narzutowych. Krajobraz rejonu Suwałk jest niezwykły, charakteryzujący się cechami typowymi dla podgórza i równin pojezierzy.

Po nasze dni na Suwalszczyźnie zachował się naturalny krajobraz, puszcze i lasy, jeziora oraz doliny rzek. O wyjątkowej na skalę krajową i europejską wartości przyrodniczej regionu świadczą chronione obszary naturalnego krajobrazu. Dolina Czarnej Hańczy, Czarna Hańcza - to największa rzeka Suwalszczyzny. Rzekę oraz jej dolinę można podziwiać podczas wędrówki szlakiem edukacyjnym Doliną Czarnej Hańczy.

MIEJSCA W OKOLICY

Muzea

Muzeum Wigierskie mieści się w dawnej stacji hydrobiologicznej w Starym Folwarku. W okresie międzywojennym dzięki staraniom założyciela stacji Alfreda Lityńskiego, jezioro Hańcza stało się najbardziej znanym w Polsce zbiornikiem wodnym. Muzeum jest doskonałym przykładem kontynuacji jego prac - prezentuje jedną z najciekawszych w regionie ekspozycję o przyrodzie i historii Wigier. Zwiedzanie muzeum – to podróż w czasie i przestrzeni. W nowoczesnym obiekcie poznaje się jezioro Wigry - od głębin i zamieszkujących je organizmów po malownicze widoki wybrzeży. Dużą atrakcję muzeum stanowi możliwość udziału w warsztatach edukacyjnych podczas rejsu na kutrze „Leptodora 2". Jednostka jest wyposażona w przezroczyste dno, przez które można obserwować życie głębin.

Pomniki przyrody

Smolniki i panorama Smolnik

Tereny Smolnik i okolic porastały lasy Puszczy Mereckiej. Obecnie Smolniki są wsią o wybitnych walorach letniskowych. Będąc w Smolnikach nie można pominąć dwóch punktów widokowych: na "perłę" SPK - jezioro Jaczno i „U Pana Tadeusza", z którego roztacza się jeden z najpiękniejszych widoków Suwalszczyzny na jeziora kleszczowieckie. Przez wieś prowadzi ścieżka poznawcza „Wokół jeziora Jaczno".

Góra Cisowa - "Suwalska Fujiyama". Wzniesienie o regularnym stożkowatym kształcie, określane mianem **"Suwalskiej Fudżijamy", "Góry Gulbieniszkowskiej" lub "Góry Sypanej"**. Pod względem geologicznym, góra o wysokości 256 m n.p.m., jest moreną czołową o regularnym kształcie. Stanowi doskonały punkt widokowy na teren Parku, rozpościera się stąd rozległa panorama na zagłębienie Szeszupy, którego dno pokrywają liczne jeziora, łąki, torfowiska oraz wzniesienia, tworząc niepowtarzalny krajobraz..

Góra Zamkowa (228,1 m n.p.m.) w Szurpiłach jest jednym z najpiękniej położonych obiektów archeologicznych w Polsce. Wzniesienie oblane wodami czterech jezior zlokalizowane jest niezwykle malowniczo. Grodzisko i towarzyszące mu osady znajdują się w samym sercu Jaćwieży (Sudowi) – ziemi jednego spośród jedenastu plemion pruskich. Nad wąwozem zbudowano most łączący gród z największą z osad.

Głazowisko Bachanowo, położone na południe od jeziora Hańcza w dolinie Czarnej Hańczy - to pokryty wieloma głazami fragment łąki o powierzchni 0,98 ha. Liczbę głazów ocenia się na ok. 10.000 szt., o obwodzie od 0,5 do 8 metrów. Głazy położone są na 4 tarasach: w korycie Czarnej Hańczy, na dnie doliny, na tarasie i na powierzchni sandrowej. Dla ochrony reliktowego krajobrazu polodowcowego, niewielki fragment łąki został objęty ochroną rezerwatową.

Punkty widokowe

Dla turystów jest dostępny punkt widokowy **na wieży klasztoru w Wigrach** – najlepszy punkt widokowy w całym **Wigierskim Parku Narodowym**.

Warto udać się do **Starego Folwarku** ***(dojazd drogą Suwałki-Sejny),*** aby obejrzeć klasztor z oddali na tle jeziora

Rozwiniętą, pełną zatok linię brzegową Wigier najlepiej podziwiać **w Bryzglu** Bryzglu z wieży widokowej przy leśniczówce lub gospodarstwa agroturystycznego Widok.

Wieże widokowe są również w: **Lipniakach, Nowej Wsi, Tartaku, Krzywem, Gawrych Rudzie, Krusznikach, Słupniach.**

Szlaki edukacyjne

Szlaki turystyczne i ścieżki edukacyjne Wigierskiego Parku Narodowego
Warto się wybrać przynajmniej na jedną z siedmiu ścieżek edukacyjnych Wigierskiego Parku Narodowego:

„Las" – 1,5 km
„Suchary" – 2,5 km
„Płazy" – 0,5 km
„Jeziora" – 6,2 km
„Puszcza" – 3,3 km
„Samle" – 4,8 km

Ścieżki prowadza przez atrakcyjne przyrodniczo i kulturowo okolice, łączą się ze szlakami turystycznymi, które prowadza do różnych miejsc Parku. Na ścieżkach są umieszczone tablice informacyjne, pomosty widokowe i wyznaczone strefy rekreacyjne.

Szlaki rowerowe

Pagórki i kręte drogi Suwalszczyzny stanowią doskonałe dla rowerzystów trasy. Na rowerze można zwiedzić wszystkie urocze zakątki Suwalszczyzny. Niektóre szlaki rowerowe stanowią część międzynarodowych, krajowych i wojewódzkich tras. Przez Wigierski Park Narodowy przebiega część trasy **„Euro Velo R11"** - szlak zielony o długości 35 km; szlak niebieski - część Pierścienia Rowerowego Suwalszczyzny - o długości 7 km; czerwony szlak - część Podlaskiego bocianiego szlaku - o długości 36 km; szlak żółty - o długości 14 km.

„Euro Velo R11" to międzynarodowa trasa rowerowa, która łączy Ateny z przylądkiem w Norwegii. Amatorzy kolarstwa mogą wybrać się również na podróż krajoznawczą **„Pierścieniem Rowerowym Suwalszczyzny**.

W Suwalskim Parku Krajobrazowym są wytyczone szlaki pod nazwami: **„Wokół jeziora Hańcza"** (o długości 22,5 km, rozpoczyna się żółtym znakiem szlaku rowerowego), **„Na Górę Zamkową"** (o długości 18,5 km, rozpoczyna się niebieskim znakiem szlaku rowerowego), **„Do Góry Cisowej"** (o długości 12 km, rozpoczyna się żółtym i czarnym znakiem szlaku pieszego), **„Doliną Czarnej Hańczy z Suwałk do Suwalskiego Parku Krajobrazowego"** (o długości 15,1 km, rozpoczyna się czarnym znakiem szlaku rowerowego).

Aktywny wypoczynek

Szlaki turystyczne wodne

Kto raz żeglował na jeziorach Suwałk, powróci tu na pewno. Tylko tu jest możliwe żeglowanie w ciszy. Nie trzeba posiadać własnej łodzi, można ją wynająć w lokalnych klubach żeglarskich. Dla żeglarzy są dostępne wszystkie jeziora Suwalszczyzny, z wyjątkiem jezior objętych rezerwatem. Najlepsze warunki oferuje jezioro Wigry, pasuje dla małych i dużych jachtów.

Inne odkryty rozrywki

Wojewódzki Ośrodek Sportu i Rekreacji Szelment

Największy w Północnej Polsce profesjonalny ośrodek sportów zimowych. Ośrodek ze wszystkich stron jest otoczony przez malownicze krajobrazy. Nieskażona przyroda, niezwykle czysta woda, świeże powietrze i spokojne otoczenie. Ośrodek, pomimo noclegów, oferuje wiele innych usług. Działa pole do miniGOLFA. Dużą atrakcję stanowi park linowy i wspinaczkowy z pięcioma trasami o różnym poziomie trudności oraz wyciąg nart wodnych o długości 1500 m z nowoczesna plażą o stumetrowej linii brzegowej oraz windą dla niepełnosprawnych. Jezioro Szelment pasuje do wielu dyscyplin sportów wodnych - tu można żeglować, pływać kajakiem, łodzią lub uprawiać windsurfing. Ośrodek oferuje fotosafari, podczas którego z bliska poznają Państwo niezwykłe piękno przyrody.

Więcej informacji o Ośrodku "Szelment": www.wosir-szelment.pl

Baza noclegowa

Gospodarstwa agroturystyczne

1. Gospodarstwo R. Iwanickiego

Niezwykłe, nieskażone przez cywilizację miejsce, w którym można poznać okoliczną florę i faunę. Do spokojnego oraz aktywnego wypoczynku.

Adres: Wólka 19B, 16-424 Filipów, Polska
Tel.: +48 87 569 64 31, +48 507 941 037
Strona WWW: www.wolka19.suwalszczyzna.net

2. Gospodarstwo M. i R. Koziczów

Ekologiczne gospodarstwo położone na skraju wsi nad brzegiem Rospudy. Teren gospodarstwa jest ogrodzony i pięknie wypielęgnowany.

Adres: Filipowska 10, 16–423 Bakałarzewo, Polska
Tel.: +48 87 569 34 71, +48 507 414 527
Adres e-mail: b.kozicz@yahoo.com

3. Gospodarstwo B. Frukacza

Położone na uboczu gospodarstwo, bezpośredni dostęp do jezior Kamienna i Rospuda. Widowiskowa natura zapewnia cisze i spokój.

Adres: Rospuda 10, 16-424 Filipów, Polska
Tel.: +48 87 569 60 73, +48 504 528 362
Adres e-mail: rospuda10@wp.pl
Strona WWW www.rospuda.com.pl

4. Gospodarstwo J. Wasilewskiego

Zapraszamy do gospodarstwa agroturystycznego we wsi Matłak nad brzegiem jeziora Garbas.

Adres: Matłak 4, 16-423 Bakałarzewo, Polska
Tel.: +48 87 569 40 20
Strona WWW: www.nocleg.suwalszczyzna.com.pl/matlak4/

5. „Cisowe Wzgórze"

Gospodarstwo "Cisowe Wzgórze" leży w oddaleniu od zabudowań wiejskich, pomiędzy zielonymi wzgórzami, łąkami, lasami i jeziorami. Zmęczonym miejskim zgiełkiem gościom zapewnia cisze i spokój.

Adres: Rowele 35, 16-406 Rutka Tartak, Polska
Tel.: +48 600 831 134
Adres e-mail: rowele@cisowewzgorze.pl
Strona WWW: www.cisowewzgorze.pl

6. Gospodarstwo W. i K. Rakowskich

Zapraszamy do cichego i spokojnego gospodarstwa agroturystycznego, położonego pomiędzy lasami i przezroczystymi jeziorami na terenie Suwalskiego Parku Krajobrazowego.

Adres: Krzywólka 29 A, 16-427 Przerośl, Polska
Tel.: +48 87 569 12 37, +48 693 140 129
Adres e-mail: agrorakowscy@wp.pl
Strona WWW: www.agrorakowscy.suwalszczyzna.com.pl

7. „Nad Rozlewiskiem"

Gospodarstwo leży niedaleko jednego z najpiękniejszego w kraju Suwalskiego Parku Krajobrazowego, którego okolice są wręcz idealne dla turystyki pieszej i rowerowej.

Adres: Pobondzie 6, 16-406 Rutka Tartak, Polska
Tel.: +48 87 641 31 54, +48 694 579 718
Adres e-mail lesne.zacisze@wp.pl
Strona WWW: www.zacisze.turystyka.pl

8. Gospodarstwo D. Anuszkiewicza

Doskonałe miejsce dla amatorów aktywnego wypoczynku. Organizowanie "zielonych" szkółek, obozów młodzieżowych, jeździeckich, surwiwalowych oraz kursów wspinaczki.

Adres: Józefowo 32, 16-420 Raczki, Polska
Tel.: +48 87 568 34 77, +48 508 131 043

9. Gospodarstwo W. Derencza

Gospodarstwo położone nieopodal granicy Litwy i Polski. Gospodarze - członkowie zrzeszenia "Macierzanka", jednoczącego producentów miękkich dojrzewających serów. Gospodarz jest również członkiem klubu łowieckiego.

Adres: Stankuny 3, 16-407 Wiżajny, Polska
Tel.: +48 87 568 81 52, +48 603 811 579
Strona WWW: www.nocleg.suwalszczyzna.com.pl/stankuny2

10. Gospodarstwo I. i J. Rudziewiczów

Gospodarstwo położone na skraju Suwalskiego parku Krajobrazowego, na pograniczu Litwy, Polski i Rosji, w sercu "Zielonych płuc Polski", nad brzegiem zjawiskowego jeziora Wiżajny.

Adres: Burniszki 7, 16-407 Wiżajny, Polska
Tel.: +48 87 568 82 13, +48 880 267 960
Adres e-mail: agrosiwy@onet.eu
Strona WWW: www.agroburniszki.totalh.com

11. „GŁAZOWISKO"

Gospodarstwo położone w lesie nieopodal Suwalskiego Parku Krajobrazowego. Oferuje pełne uroku, ciszy i spokoju wycieczki po okolicach.

Adres: Rutka 13, 16-404 Jeleniewo, Polska
Tel.: +48 87 568 35 57, +48 608 504 088
Adres e-mail: glazowisko@glazowisko.ol.pl
Strona WWW: www.glazowisko.ol.pl

12. Gospodarstwo T. i I. Andruczyków

Gospodarstwo agroturystyczne nad brzegiem jeziora Hańcza, na terenie Suwalskiego Parku Krajobrazowego. Nieopodal przebiegają turystyczne szlaki piesze i rowerowe.

Adres: Błaskowizna 4, 16-404 Jeleniewo, Polska
Tel.: +48 87 568 34 45, +48 602 660 618
Strona WWW: www.nad-hancza.pl

13. Gospodarstwo M. Micielica

Dom nad jeziorem Białe, otoczony przez polodowcowe wzgórza i pagórki. Atestowane gospodarstwo ekologiczne. Gsopodyni - mistrzyni w przygotowywaniu tradycyjnych dań kuchni polskiej i litewskiej.

Adres: Potopy 3, 16-406 Rutka Tartak, Polska
Tel.: +48 87 568 72 42, +48 502 349 243
Adres e-mail: mariamicielica@gmail.com
Strona WWW: www.mariamicielica.witryna.info

14. ADA

Gospodarstwo we wsi Jeleniewo, na skraju Suwalskiego parku Krajobrazowego. Dobre warunki do aktywnej turystyki.

Adres: Suwalska 36, 16-404 Jeleniewo, Polska
Tel.: +48 509 475 611, +48 500 556 494

15. Gospodarstwo F. Stasińskiego

Gospodarstwo położone nad brzegiem jeziora Wiżajny, otoczone przez pagórki, doskonała baza wypadowa do wędrówek pieszych i rowerowych.

Adres: Burniszki 1, 16-407 Wiżajny, Polska
Tel.: +48 87 568 81 38
Strona WWW: www.ukrysi.suwalszczyzna.net

16. Gospodarstwo I. Niedzwieckiegoa

Położone nieopodal Suwalskiego Parku Krajobrazowego - w miejscowości Szurpiły. Obok przebiegają szlaki piesze i rowerowe prowadzące prowadzące nad jezioro Szurpiły i w kierunku góry Zamkowej, na której niegdyś mieściła się osada Jaćwingów.

Adres: Szurpiły 37, 16-404 Jeleniewo, Polska
Tel.: +48 87 565 38 86, +48 502 323 582
Adres e-mail: u.ignaca@onet.eu
Strona WWW: www.nocleg.suwalszczyzna.com.pl/uignaca

17. Gospodarstwo M. i A. Lanczkowskich

Gospodarstwo w pięknym, spokojnym miejscu, na terenie Suwalskiego parku Krajobrazowego, niedaleko ulubionej przez turystów miejscowosci Wiżajny.

Adres: Wiżajny 27, 16-407 Wiżajny, Polska
Tel.: +48 87 568 81 05, +48 664 503 155
Adres e-mail: ostojawizajny@interia.pl
Strona WWW: www.lanczkowscy.suwalszczyzna.net

18. Gospodarstwo R. Sienkiewicza

Doskonałe miejsce na rodzinny wypoczynek. Gospodarstwo leży przy Suwalskim Parku Krajobrazowym, w cichym i spokojnym miejscu, w otoczeniu starego sadu i pasieki.

Adres: Sidory 7, 16-404 Jeleniewo, Polska
Tel.: +48 87 568 33 45
Adres e-mail: radoslaw_sienkiewicz@interia.eu
Strona WWW: www.kamienistewzgorza.suwalszczyzna.com.pl

19. Gospodarstwo I. Sienkiewicz

Gospodarstwo otaczają widowiskowe pagórki, lasy i jeziora. Doskonałe warunki do aktywnego wypoczynku.

Adres: Błaskowizna 9, 16-404 Jeleniewo, Polska
Tel.: +48 87 562 17 94, +48 500 021 272
Adres e-mail: sienkiewiczowka-blaskowizna@wp.pl
Strona WWW: www.nocleg.suwalszczyzna.com.pl/sienkiewiczowka

20. Gospodarstwo K. Rawin

Gospodarstwo wśród pagórków, nad jeziorem Mauda, oddalone od innych domostw. Dookoła panuje cisza i spokój. Teren gospodarstwa jest ogrodzony i pięknie wypielęgnowany.

Adres: Mauda 6, 16-407 Wiżajny, Polska
Tel.: +48 87 568 80 36
Adres e-mail: rawi@vp.pl

21. Gospodarstwo M. Słabińska

Gospodarstwo leży na skraju wsi - murowany dom, niedaleko las, Szeszupa i rzeczułka Potopka, porośnięty trawami las Samanis - dom ptactwa wodnego i bobrów.

Adres: Młynarska 11, 16-406 Rutka Tartak, Polska
Tel.: +48 87 568 73 54, +48 693 687 354
Adres e-mail: agroturystyka777@amorki.pl
Strona WWW: www.suwalszczyzna.net/agro.784.html

22. „DRUMLIN"

Gospodarstwo „DRUMLIN" położone w dolinie Szeszupy, z widokiem na morenowe pagórki i panoramę góry Cisa. To jest zrekonstruowana zagroda wiejska.

Adres: Udziejek 11A, 16-404 Jeleniewo, Polska
Tel.: +48 87 568 32 86, +48 796 530 476
Adres e-mail poczta@drumlin.pl
Strona WWW www.drumlin.pl

23. Gospodarstwo M. Domżalski

Gospodarstwo położone w dolinie Szeszupy, w zacisznym miejscu, otoczone przez jeziora, lasy i pagórki Suwalskiego Parku Krajobrazowego. Doskonałe miejsce na wypoczynek w otoczeniu przyrody.

Adres: Lizdejki 11, 16-406 Rutka Tartak, Polska
Tel.: +48 503 501 330
Adres e-mail: limark@poczta.onet.pl
Strona WWW: www.lizdejki.republika.pl

24. Gospodarstwo P. Szliwińskiego

Gospodarstwo agroturystyczne leży na skraju Wigierskiego Parku Narodowego. Pagórkowaty teren, spokój, czar naturalnego krajobrazu, przepiekne okolice na spacery.

Adres: Grauże Nowe 34,16-411 Szypliszki, Polska
Tel.: +48 87 564 71 61
Strona WWW: www.grauze.com.pl

25. Gospodarstwo S. Huryna

Doskonałe miejsce na relaks wśród lasów i jezior. Oferuje wyprawy piesze i rowerowe szlakami Wigierskiego Parku Narodowego i Puszczy Augustowskiej.

Adres: Płociczno Tartak 40, 16-402 Suwałki, Polska
Tel.: +48 87 563 92 63, +48 603 165 390
Adres e-mail: biuro@augustowska.pl
Strona WWW: www.augustowska.pl

26. Gospodarstwo S. Kowalewskiego

KZaprasza do gospodarstwa agroturystycznego położonego w niezwykle widowiskowej części Suwalskiego parku Krajobrazowego nad jeziorem Szurpiły.

Adres: Szurpiły 22, 16-404 Jeleniewo, Polska
Tel.: +48 87 568 34 80 , +48 517 075 785

27. Gospodarstwo H. i R. Wojnowskich

Domek letniskowy, przystosowany do wypoczynku i w porze zimowej, położony pod lasem nad jeziorem Wigry, na terenie Wigierskiego Parku Narodowego.

Adres: Gawrych Ruda 19A, 16-402 Suwałki, Polska
Tel.: +48 87 567 87 00, +48 87 563 91 07
Strona WWW: www.agrowigry.spanie.pl

28. Gospodarstwo M. Marcinkiewicz

Drewniany dom na wzgórzu, z rozległym tarasem z którego rozlega się widok na jezioro Hańcza i okolice. Niektórym gościom ten dom przypomina leśniczówkę, innym - dom na skraju swiata.

Adres: Mierkinie 7, 16-407 Wiżajny, Polska
Tel.: +48 608 508 716
Adres e-mail: dom@jeziorohancza.pl
Strona WWW: www.jeziorohancza.pl

29. Gospodarstwo M. Ugniewskiego

Gospodarstwo leży niedaleko lasu na terenie Wigierskiego parku Narodowego - idealne miejsce dla uwielbiających piesze i rowerowe wędrówki.

Adres: Płociczno-Osiedle 18a, 16-402 Suwałki, Polska
Tel.: +48 603 833 822, +48 605 910 106
Adres e-mail: ugi.geodezja@go2.pl
Strona WWW: www.agroplociczno.pl

Więcej informacji o Suwalszczyźnie:

Centrum informacji turystycznej w Suwałkach
Adres: ul. Hamerszmita 16, Suwałki
Tel.: +48 87 566 20 79
Adres e-mail: cit@um.suwalki.pl
Strona WWW: http://um.suwalki.pl/turizmo-informacijos-centras

PRZEGLĄD ŚRODOWISKOWY

Wstępny przegląd środowiskowy jest wykonywany zgodnie z wymogami wyszczególnionymi w załączniku I rozporządzenia EMAS III. Podczas wstępnego przeglądu środowiskowego przedsiębiorstwo powinno bezstronnie, obiektywnie i wszechstronnie ocenić aspekty środowiskowe świadczonych przez siebie usług oraz prowadzonej działalności. Przegląd środowiskowy składa się z następujących etapów:

1. Ustala się związane ze środowiskiem stosowane wymogi prawne.

2. Ustala się wszystkie bezpośrednie i pośrednie aspekty środowiskowe, szacuje się ich wpływ na środowisko oraz sporządza listę znaczących aspektów.

3. Charakteryzuje się kryteria oceny oddziaływania na środowisko oraz przedstawia metodologię oceny.

4. Przedstawia się wszystkie stosowane praktyki i procedury środowiskowe.

5. Wykonuje się ocenę wyników badania wcześniejszych incydentów

PRZEGLĄD ŚRODOWISKOWY: ETAP 1

ETAP 1 Identyfikacja wymogów prawnych ochrony środowiska

- Spełnianie przez przedsiębiorstwo wymogów prawnych stanowi jeden z głównych wymogów rozporządzenia EMAS, dlatego realizując ten wymóg przedsiębiorstwa powinny sporządzić listę wszystkich aktualnych aktów prawnych, rozporządzeń oraz wynikających z nich wymogów prawnych dotyczących danej jednostki organizacyjnej. Analiza wymogów prawnych powinna objąć akty prawne i normatywne regulujące działalność przedsiębiorstwa: ustawy, rozporządzenia. uchwały i regulaminy, które mogą być stosowane w kontekście międzynarodowym, europejskim, narodowym lub regionalnym. Przedsiębiorstwu łatwiej jest sporządzić listę wymogów prawnych podczas analizy własnej działalności. Przedsiębiorstwo sporządzając listę wymogów prawnych powinno mieć dowody, że przestrzega ono wymogów prawnych. Przy wykonywaniu analizy i identyfikacji wymogów prawnych i innych obowiązujących przedsiębiorstwo, zaleca się przygotować rejestr wymogów prawnych i innych. Wymogi prawne stosowane wobec przedsiębiorstwa mogą być rejestrowane zgodnie z działaniami wykonywanymi w przedsiębiorstwie, albo dziedzinami ochrony środowiska wyszczególnionymi w wymogach EMAS, takimi jak zanieczyszczenia, odpady itp.

Bardzo ważne jest, żeby przedsiębiorstwa podczas rejestracji wymogów prawnych i innych pamiętały o uwzględnieniu aktualnych obowiązujących poziomów emisji zanieczyszczeń do powietrza określonych w decyzjach administracyjnych. Formularz rejestracyjny wymogów prawnych przedsiębiorstwa powinien być stale weryfikowanym i aktualizowanym dokumentem, który przedsiębiorstwa zobowiązują się stale aktualizować.

- *Zaleca się stosować* Formularz F1.1.

W identyfikacji wymogów prawnych ochrony środowiska, można wykorzystywać informacje zawarte na portalach informacyjnych:
Portal aktów prawnych Sejmu RP (system ISAP) – www.sejm.gov.pl
Portal Ministerstwa Środowiska – http://www.mos.gov.pl/kategoria/54_prawo/
Portal EKO-NET – www.eko-net.pl

PRZEGLĄD ŚRODOWISKOWY: ETAP 2

ETAP 2 Identyfikacja bezpośrednich i pośrednich aspektów środowiskowych, ich wpływu na środowisko oraz wskazanie aspektów znaczących.

Przed rozpoczęciem tego etapu, korzystne jest zapoznanie się aktualnymi pojęciami:

Aspekt środowiskowy – element działalności, produktów lub usług organizacji, który może oddziaływać na środowisko.

Znaczący aspekt środowiskowy – aspekt środowiskowy, który znacząco oddziałuje lub może oddziaływać na środowisko.

Bezpośredni aspekt środowiskowy – aspekt środowiskowy, związany z działalnością, produktami i usługami samej organizacji, które może organizacja bezpośrednio nadzorować

Pośredni aspekt środowiskowy – aspekt środowiskowy, będący wynikiem relacji organizacji i stron trzecich, na który organizacja może w pewnym stopniu wpływać.

Oddziaływanie na środowisko – niekorzystna lub korzystna zmiana środowiska, całkowicie lub częściowo spowodowana przez działalność organizacji, jej produkty lub usług.

Głównym założeniem EMAS jest fakt, że aspekty środowiskowe działalności przedsiębiorstwa oddziałują na środowisko. W wypadku, gdy aspekt środowiskowy warunkuje znaczący wpływ na środowisko, aspekt taki uznaje się za znaczący i musi być on uwzględniany w systemie zarządzania środowiskowego. W celu identyfikacji aspektów znaczących należy przeprowadzić wstępną analizę środowiskową oraz zidentyfikować wszystkie aspekty, które mogą mieć wpływ na środowisko (zarówno pozytywny, jak i negatywny). **Ważne jest pamiętać**, że aspekty środowiskowe mogą ulegać zmianom, wraz ze zmiana zakresu, skali działalności przedsiębiorstwa i w takim wypadku niezbędne jest stałe aktualizowanie informacji środowiskowej. Przedsiębiorstwo powinno posiadać niezbędną wiedzę dotyczącą najnowszych trendów, metod, wyników badań naukowych i innych informacji, które pozwolą ustalić aspekty środowiskowe i ich ewentualne oddziaływanie na środowisko. Przedsiębiorstwa ustalając oddziaływanie swoich procesów, infrastruktury, działalności i usług na środowisko, powinny ustalić kryteria, według których będą poddawane ocenie aspekty środowiskowe. Kryteria powinny być wyczerpujące i powinna istnieć możliwość ich niezależnego sprawdzenia. W celu identyfikacji aspektów środowiskowych organizacja powinna zidentyfikować realizowane procesy, określić dane wejściowe i wyjściowe do każdego procesu, przeprowadzić wizję lokalną przedsiębiorstw i jego otoczenia, zgromadzić dane potwierdzające zakres negatywnego oddziaływania na środowisko takie jak: wyniki pomiarów, odczyty z liczników, faktury potwierdzające zużycie materiałów i surowców, i inne. Wskazane jest również przeprowadzenie wywiadów z pracownikami organizacji oraz dostawcami i podwykonawcami w zakresie postrzeganego negatywnego oddziaływania organizacji na środowisko. Na tym etapie organizacja powinna również poddać analizie zaistniałe we wcześniejszych okresach, zdarzenia wypadkowe, incydenty środowiskowe oraz przeanalizować ryzyko ponownego ich wystąpienia.

Zidentyfikowane aspekty środowiskowe przedsiębiorstwo powinno oceniać z uwagi na znaczenie dla środowiska. Przy ocenie znaczenia aspektu środowiskowego, przedsiębiorstwo powinno uwzględnić:

- *możliwość wyrządzenia szkód środowiskowych;*
- *zagrożenia powodowane w miejscu pracy oraz w otoczeniu (bliższym i dalszym);*
- *skalę aspektu lub oddziaływania, wielkość, skalę, częstotliwość zdarzeń wypadkowych; szkodliwość, toksyczność;*
- *istniejące wymagania prawne i inne;*
- *informacje zwrotna od zainteresowanych Stron (interesariuszy wewnętrznych i zewnętrznych).*

Przy ustalaniu aspektów środowiskowych, przedsiębiorstwo dąży do wszechstronnego przeglądu oddziaływania jego działalności, produktów i usług na środowiska oraz rozpatrzenia wszystkich istniejących aspektów środowiskowych. Istniejące aspekty środowiskowe można podzieliń na bezpośrednie i pośrednie. Te z kolei, wartościowane zgodnie z metodologią ustalania znaczenia, dzieli się na znaczące i nieznaczące aspekty środowiskowe.

Przedsiębiorstwa, dążąc do ustalenia bezpośrednich aspektów środowiskowych powinny analizować kierunki swojej działalności, produkty i usługi, które może bezpośrednio nadzorować. Bezpośrednie aspekty środowiskowe mogą być w szczególności powiązane z niżej wyszczególnionymi elementami:

- *wymogami prawnymi i ograniczaniem wynikającymi z posiadanych pozwoleń;*

PRZEGLĄD ŚRODOWISKOWY: ETAP 2

- *wyrzucaniem zanieczyszczeń do atmosfery;*
- *zrzutami zanieczyszczeń do wody;*
- *produkcją, przetwarzaniem, powtórnym wykorzystaniem, transportowaniem, usuwaniem odpadów twardych i innych (przede wszystkim odpadów niebezpiecznych);*
- *wykorzystaniem ziemi i jej zanieczyszczeniem;*
- *wykorzystaniem zasobów naturalnych i surowców (w tym energii);*
- *wykorzystaniem załączników i dodatków oraz półfabrykatów;*
- *problemami w skali lokalnej (hałasem, wibracją, zapachem, pyłem, widokiem itd.))*
- *kwestiami transportowymi (przy przewozie towarów i świadczeniu usług);*
- *zagrożeniem awariami ekologicznymi i oddziaływaniem na środowisko, które powstają lub mogą powstawać z powodu incydentów, awarii i ewentualnych sytuacji ekstremalnych;*
- *oddziaływaniem na różnorodność biologiczną.*

Więcej informacji na temat narzędzia ustalania aspektów środowiskowych mogą Państwo znaleźć na stronach:
http://www.mos.gov.pl, **http://ec.europa.eu/environment/emas/toolkit/index.htm**

Bezpośrednie aspekty środowiskowe powinny uwzględniać wymagania prawne i inne. W odniesieniu do sektora małych i średnich przedsiębiorstw identyfikując aspekty środowiskowe można skorzystać z poniższej listy pytań kontrolnych.

Przedsiębiorstwo, sporządzając listę bezpośrednich aspektów środowiskowych, powinno:

1. Ocenić swoją działalność, usługi oraz otaczające je środowisko. Zalecane pytania:
   - *Czy przedsiębiorstwo posiada rejestr wymogów prawnych i innych?*
   - *Czy przedsiębiorstwo zidentyfikowało wymagania prawne ochrony środowiska związane z jego działalnością?*
   - *Jakie procesy realizuje przedsiębiorstwo?*
   - *Jakie materiały, surowce są wykorzystywane na potrzeby prowadzone działalności?*
   - *Czy przedsiębiorstwo wytwarza odpady? Jeśli tak to jaki?*
   - *Czy przedsiębiorstwo powoduje emisje zanieczyszczeń do powietrza?*
   - *Czy działalność przedsiębiorstwa jest źródłem hałasu do otoczenia?*
   - *Czy działalność przedsiębiorstwa jest źródłem wibracji do otoczenia?*
   - *W jaki sposób przedsiębiorstwo oddziaływuje na otaczające je obiekty?*
   - *Jakie jest przeznaczenie wykorzystania otaczającego przedsiębiorstwo terenu?*
   - *Czy przedsiębiorstwo prowadzi działalność związana z transportem*
   - *Czy w pobliżu przedsiębiorstwa znajduje się rzeka lub inny zbiornik wodny?*
   - *Jaki system odprowadzania ścieków stosuje przedsiębiorstwo?*
   - *Jaki wpływ na środowisko powodują produkty i usługi przedsiębiorstwa?*
   - *Czy lokalna społeczność wnosi uwagi, zastrzeżenia, skargi związane z odziaływaniem organizacji na środowisko?*

2. Dla każdego aspektu środowiskowego należy ustalić jednostki pomiarowe. Przedsiębiorstwo powinno ocenić wszystkie surowce stosowane w działalności przedsiębiorstwa, energię, dodatkowe materiały, opakowania i substancje chemiczne. Przedsiębiorstwo również powinno pamiętać o ocenie produktów, usług, różnorodnych odpadów (w tym również również odpadów niebezpiecznych) wytwarzanych przez przedsiębiorstwo.

PRZEGLĄD ŚRODOWISKOWY: ETAP 2

3. Oszacować zużycie wody oraz ilość wytwarzanych ścieków. Zalecane pytania:
   - *Na potrzeby jakich procesów przedsiębiorstwo zużywa najwięcej wody?*
   - *W jaki sposób są zagospodarowywane powstałe w przedsiębiorstwie substancje niebezpieczne?*
   - *Czy przedsiębiorstwo podejmuje środki w celu zmniejszenia zanieczyszczeń odprowadzanych do wód lub do gleby?*
   - *Czy przedsiębiorstwo jest świadome potencjalnych zdarzeń wypadkowych wynikających z prowadzonej działalności?*
   - *Czy przedsiębiorstwo identyfikuje miejsca występowania strat wody?*
   - *Czy przedsiębiorstwo jest świadome w jaki sposób ograniczyć zużycie wody*
   - *Czy przedsiębiorstwo ustaliło główne miejsca zrzutu ścieków bytowych i produkcyjnych oraz wody stosowanej na potrzeby chłodzenia?*
   - *Czy przedsiębiorstwo wykonuje wymagane pomiary związane z monitorowaniem oddziaływania na środowisko?*
   - *Czy przedsiębiorstwo szacuje koszty zużycia wody?*
   - *Czy przedsiębiorstwo odprowadza wymagane przepisami prawnymi opłaty za gospodarcze korzystanie za środowisko?*
   - *Czy przedsiębiorstwo ponosi kary ekologiczne?*

4. Oszacować zanieczyszczenie gruntu i zużycie substancji chemicznych. Zalecane pytania:
   - *Czy przedsiębiorstwo oszacowało ryzyko zanieczyszczenia gruntu w wypadku ewentualnych awarii?*
   - *Czy przedsiębiorstwo ma zbiorniki na produkty naftowe?*
   - *Czy przedsiębiorstwo zanieczyszcza grunt? Czy wymiar zanieczyszczeń został oszacowany?*
   - *Czy przedsiębiorstwo ustaliło procedury likwidacji awarii zanieczyszczenia gruntu (wody, powietrza itp.)?*
   - *Czy przedsiębiorstwo wykorzystuje i należycie magazynuje substancje chemiczne?*
   - *Czy przedsiębiorstwo prowadzi ewidencję substancji chemicznych i preparatów?*
   - *Czy przedsiębiorstwo magazynuje substancje łatwopalne i niebezpieczne. Jeśli tak to w jakiej ilości?*
   - *Czy przedsiębiorstwo na przestrzeni ostatnich kilku lat miało awarie wycieku substancji chemicznych? Jaka jest ich liczba?*
   - *I in.*

5. Oszacować zanieczyszczenie emitowane do powietrza Zalecane pytania:
   - *Czy przedsiębiorstwo wykonało inwentaryzację zanieczyszczenia powietrza?*
   - *Czy przedsiębiorstwo wykonało wymagane pomiary emisji zanieczyszczeń powietrza (CO2, NOx, SOx)?*
   - *Czy przedsiębiorstwo posiada źródła hałasu?*
   - *Czy przedsiębiorstwo wykonało pomiary hałasu?*
   - *Czy przedsiębiorstwo wykorzystuje filtry powietrzne? Jeśli tak, czy są one utrzymywane zgodnie z wymogami?*
   - *Czy przedsiębiorstwo ma kotłownię? Jeśli tak, czy jest ona utrzymywana zgodnie z wymogami?*
   - *Czy przedsiębiorstwo płaci opłaty z tytułu emisji zanieczyszczeń do powietrza?*
   - *I in.*

6. Oszacować zużycie energii. Zalecane pytania:
   - *Jakiej energii używa przedsiębiorstwo (w tym również źródła energii odnawialnej)?*
   - *Jakie jest zużycie energii przez przedsiębiorstwo w kWh (administracja, oświetlenie, ogrzewanie i chłodzenie, sprzęt produkcyjny itp.)*
   - *Czy przedsiębiorstwo szacuje koszty energii?*
   - *Czy przedsiębiorstwo należycie zarządza posiadanym sprzętem oraz urządzeniami, z punktów widzenia oszczędzania enenrgii?*
   - *Jakiego paliwa używa przedsiębiorstwo do swojej działalności?*
   - *Czy przedsiębiorstwo szacuje wydatki na paliwo?*

PRZEGLĄD ŚRODOWISKOWY: ETAP 2

7. Oszacować powstawanie odpadów. Zalecane pytania:
   - *Jaką ilość odpadów, według poszczególnych kategorii, wytwarza przedsiębiorstwo??*
   - *Czy przedsiębiorstwo prowadzi selektywna zbiórkę odpady?*
   - *Czy przedsiębiorstwo szacuje koszty unieszkodliwiania odpadów?*
   - *Czy przedsiębiorstwo zawarło umowy z przedsiębiorstwami zajmującymi się zagospodarowaniem odpadów, które są uprawnione do prowadzenia działalności w zakresie wywozu i unieszkodliwiania odpadów?*
   - *Czy przedsiębiorstwo prowadzi ewidencję opakowań i odpadów opakowaniowych? Czy przedsiębiorstwo płaci związane z tym opłaty?*
   - *Itd.*

8. Ocenić ewentualne sytuacje awaryjne dla środowiska Zalecane pytania:
   - *Ile awarii i zdarzeń wypadkowych występuje w przedsiębiorstwie w ciągu roku?*
   - *Czy przedsiębiorstwo oznakowało wyjścia awaryjne zgodnie z przepisami prawnymi oraz czy należycie je utrzymuje?*
   - *Czy pracownicy przedsiębiorstwa wiedzą, jak należy postępować w wypadku sytuacji awaryjnej?*
   - *Czy przedsiębiorstwo wykonało identyfikację potencjalnych sytuacji awaryjnych?*
   - *Czy w przedsiębiorstwie wykorzystuje się substancje niebezpieczne, czy pracownicy zostali przeszkoleni?*
   - *Ile godzin przedsiębiorstwo przeznacza na szkolenia pracowników?*

Przedsiębiorstwo oceniając bezpośrednie aspekty środowiskowe powinno uwzględnić również aspekty pośrednie. **Pośrednie aspekty środowiskowe** mogą być wynikiem współdziałania organizacji i stron trzecich. Ważne jest, żeby przedsiębiorstwa sporządziło listę pośrednich aspektów środowiskowych, których nie może bezpośrednio nadzorować Pośrednie aspekty środowiskowe mogą objąć następujące elementy:

- *zakupy;*
- *inwestycje, udzielanie pożyczek i usługi ubezpieczenia.*
- *szkolenia, kształcenie;*
- *usługi (np. transportowe lub działalność w zakresie zbiorowego żywienia);*
- *decyzje administracyjne i w zakresie planowania;*
- *strukturę asortymentu usług; nowe usługi;*
- *wpływ na zrównoważony rozwój regionu;*
- *efektywność środowiskową wykonawców, podwykonawców i praktykę.*

Przedsiębiorstwo powinno starać się zapewnić, żeby dostawcy oraz podmioty działające w imieniu organizacji, wykonując działalność z tytułu umowy, przestrzegali polityki środowiskowej organizacji. Przedsiębiorstwo powinno również być w stanie udowodnić, że ustaliło powiązane ze swoimi procedurami zakupu znaczące aspekty środowiskowe oraz że w swoim systemie zarządzania podjęło środki w celu ograniczenia negatywnego oddziaływania na środowisko. Przedsiębiorstwo powinno oszacować, jaki wpływ może mieć na te pośrednie aspekty środowiskowego oraz jakie środki może podjąć w celu zmniejszenia oddziaływania na środowisko?

PRZEGLĄD ŚRODOWISKOWY: ETAP 3

ETAP 3 Charakterystyka kryteriów oceny oddziaływania na środowisko wraz z metodologią oceny

Gdy przedsiębiorstwo ustala aspekty środowiskowe i ich wpływ, jako kolejny krok, przedsiębiorstwo wyczerpująco ocenia każdy z nich, w celu wskazania znaczących aspektów środowiskowych. Kryteria oceny aspektów środowiskowych powinny być wyczerpujące, odtwarzalne, ogłoszone publicznie i powinna istnieć możliwość ich niezależnego sprawdzenia. Przedsiębiorstwo ustalając kryteria oceny znaczenia aspektów środowiskowych może uwzględnić:

- *informacje o stanie środowiska, w celu ustalenia, jaka działalność przedsiębiorstwa, jakie produkty i jakie usługi mogą oddziaływać na środowisko;*
- *posiadane przez przedsiębiorstwo dane o zużyciu materiałów i energii, emitowanych do środowiska zanieczyszczeniach, odpadach oraz emisjach do powietrza;*
- *szkodliwość i toksyczność zanieczyszczeń emitowanych do środowiska;*
- *skale (ilość) i zakres (lokalny, regionalny) negatywnego oddziaływania;*
- *opinie stron zainteresowanych;*
- *wymagania prawne w zakresie ochrony środowiska;*
- *tworzenie, koncentrację usług przedsiębiorstwa, ich nadzór;*
- *działalność przedsiębiorstwa, wskutek której ponosi się najwięcej kosztów związanych z ochroną środowiska i z uwagi na którą środowisko otrzymuje najwięcej korzyści;*
- *i in.*

Identyfikacja aspektów znaczących poprzedza proces wyboru aspektów zna¬czących. Aspekty znaczące powinny być brane pod uwagę przy ustanawianiu, wdrażaniu i utrzymywaniu systemu zarządzania środowiskowego. Identyfikacja aspektów środowiskowych i wybór aspektów znaczących są najważniejszym eta¬pem procesu wdrażania systemu zarządzania środowiskowego, ponieważ ich identyfikacja determinuje działania podejmowane w kolejnych etapach. Źle ziden¬tyfikowane aspekty znaczące będą źródłem niezgodności funkcjonowania systemu w przyszłości. W odniesieniu do nich przedsiębiorstwo ustala cele i zadania śro¬dowiskowe. Ich wybór polega na priorytetyzacji listy wszystkich zidentyfikowa¬nych aspektów środowiskowych. Przedsiębiorstwu pozostawia się decyzję w wy¬borze metody zapewniającej wybór aspektów znaczących. Priorytetyzacja aspek¬tów środowiskowych jest jednym z najtrudniejszych etapów budowania sys¬temu zarządzania. Konieczne jest bowiem, nie tylko korzystanie z wielu kryteriów, ale branie pod uwagę opinii zainteresowanych stron. W trakcie oceny powinna zo¬stać wykorzystana cała dostępna informacja, aktualna wiedza o procesach ekolo¬gicznych i rozwojowych oraz hierarchia wartości danej społeczności (lokalnej, za¬łogi)[1] . Najczęściej po określeniu kryteriów wyboru, przedsiębiorstwa wykorzystują różnego rodzaju metody punktowe, punktowo-wagowe do oceny aspektów środowiskowych i ich priorytetyzacji[2]. Przykładowa matryca wyboru aspektów znaczących została przedstawiona w poniższych tabelach

Przedsiębiorstwo szacując znaczenie swojego oddziaływania na środowisko powinno rozważyć nie tylko warunki zwykłej działalności, lecz również warunki wcześniejszej działalności i jej zawieszenia, oraz realnie prognozowane sytuacje awaryjne. Przedsiębiorstwo powinno również zwrócić uwagę na przeszłą, obecną i planowaną działalność.

Przedsiębiorstwo powinno przygotować metodologię oceny aspektów środowiskowych, w której ustala kryteria oceny skuteczności aspektów środowiskowych swojej działalności, produktów i usług, żeby określić, które z nich mają znaczący wpływ na środowisko. Przygotowując te kryteria, przedsiębiorstwo powinno uwzględnić akty prawne oraz wymagania zainteresowanych stron.

Przedsiębiorstwo po dokonaniu analizy bezpośrednich i pośrednich aspektów środowiskowych, powinno przygotować listę tych aspektów, wypełniając tabelkę, w której podaje zidentyfikowane aspekty środowiskowe, krótko charakteryzując działanie, w którym zidentyfikowano aspekt środowiskowy, wymienia związane z nim wymogi prawne, oddziaływanie na środowisko oraz znaczenie.

[1]R. Janikowski, Metodyka priorytetyzacji celów środowiskowych, „Ekonomia i Środowisko" 2003 nr 1(23).

[2]Kryteriami wykorzystywanymi do oceny aspektów środowiskowych są zgodność z wymogami prawnymi, możliwość zajęcia się danym problemem, szkodliwość dla otoczenia, wielkość emisji, możliwość zajęcia się problemem, zażalenia stron trzecich i inne.

PRZEGLĄD ŚRODOWISKOWY: ETAP 3

Przykładowa matryca wyboru aspektów znaczących

Wykaz aspektów środowiskowych	Kryteria wyboru aspektów środowiskowych i ich ocena np. w skali od 1 do 5			Ocena końcowa
	Zgodność z wymo¬gami prawnymi	Szkodliwość dla środowiska	Zażalenia stron trzecich	

Lp .	Działalność	Aspekt środowiskowy	Stosowane wymogi prawne i inne	Kompleksowość i waga stosowanych wymogów prawnych i innych (1) + (2)	Skala oddziaływania na środowisko (3)	Ocena kryteriów oddziaływania na środowisko (4) + (5) + (6)	Znaczenie (1) + (2) + (3) + (4) + (5) + (6)	Wciągnięty do programu zarządzania
1	2	3	4	5	6	7	8	9

W kolumnie tabeli 1 ponumerowano zidentyfikowane aspekty środowiskowe. W kolumnie tabeli 2 przedstawia się działalność przedsiębiorstwa, w której zidentyfikowano aspekt środowiskowy, 3 - z wskazaniem aspektu środowiskowego. W kolumnie 4, za pomocą wymogów prawnych zidentyfikowanych w formularzu rejestracyjnym wymogów prawnych, spisuje się wymogi prawne stosowane wobec konkretnego aspektu środowiskowego. W kolumnach 5, 6, 7, oceniając znaczenie aspektów środowiskowych, analizuje się stosowane wymogi prawne oraz kompleksowość i znaczenie innych wymogów, skalę wpływu na środowisko oraz kryteria skali wpływu na środowisko zgodnie z niżej wyszczególnionymi zaleceniami oceny, odpowiednio dla każdego ocenianego elementu przypisując punktową ocenę (1, 3, 5 ,7).

W celu ustalenia znaczenia oddziaływania na środowisko aspektu środowiskowego, wyszczególnione wymogi prawne ocenia się z uwagi na ich kompleksowość **(1):**

- **1** - *ocenia się aspekt środowiskowy, jeżeli przedsiębiorstwo stosuje ogólne wymogi prawne (albo takich wymogów brak) oraz nie ma możliwości uchybienia im;*
- **3** - *ocenia się aspekt środowiskowy, jeżeli przedsiębiorstwo stosuje ogólne oraz specyficzne wymogi prawne oraz istnieje niewielkie prawdopodobieństwo uchybienia im;*
- **5** - *ocenia się aspekt środowiskowy, jeżeli przedsiębiorstwo stosuje ogólne oraz specyficzne wymogi prawne oraz w organizacji uchybia się im;*

PRZEGLĄD ŚRODOWISKOWY: ETAP 3

W celu ustalenia znaczenia oddziaływania na środowisko aspektu środowiskowego, wyszczególniono inne wymogi, które ocenia się z uwagi na ich znaczenie dla innych stron zainteresowanych **(2):**

- **1** - *ocenia się znaczenie, jeżeli nie otrzymano roszczeń/zapytań/skarg od stron zainteresowanych;*
- **3** - *ocenia się znaczenie, jeżeli z zagadnieniami środowiskowymi, poruszonymi przez zainteresowane strony zewnętrzne, zostały zapoznane przez media;*
- **5** - *ocenia się znaczenie, jeżeli roszczenia/zapytania/skargi od zewnętrznych stron zainteresowanych są rzadkie, (1 raz/6 mies.);*
- **7** - *ocenia się znaczenie, jeżeli roszczenia/zapytania/skargi od zewnętrznych stron zainteresowanych są częste, (1 raz/mies.);*

Prowadząc dalszą analizę aspektów środowiskowych ocenia się skalę oddziaływania na środowisko, która może być oceniana z uwagi na skalę zużycia w przedsiębiorstwie surowców / zasobów **(3):**

- **1** - *ocenia się, gdy zużycie w przedsiębiorstwie surowców / zasobów jest stosunkowo nieznaczące (do 5 proc. zużycia wszystkich surowców lub nakładów);*
- **3** - *ocenia się, gdy zużycie w przedsiębiorstwie surowców / zasobów jest średnio znaczące (5-30 proc. zużycia wszystkich surowców lub nakładów);*
- **5** - *ocenia się, gdy zużycie w przedsiębiorstwie surowców / zasobów jest bardzo znaczące (powyżej 30 proc. zużycia wszystkich surowców lub nakładów);*

Skala oddziaływania na środowisko może być oceniana z uwagi na skalę zużycia surowców / zasobów w przedsiębiorstwie **(4):**

- **1** - *ocenia się, gdy surowce (zasoby) wykorzystywane przez przedsiębiorstwo, wytwarzające się substancje lub powstające odpady nie są niebezpieczne;*
- **3** - *ocenia się, gdy surowce (zasoby) wykorzystywane przez przedsiębiorstwo, wytwarzające się substancje lub powstające odpady są niebezpieczne, powodują podrażnienie lub są łatwopalne;*
- **5** - *ocenia się, gdy surowce (zasoby) wykorzystywane przez przedsiębiorstwo, wytwarzające się substancje lub powstające odpady są bardzo niebezpieczne;*

Skala oddziaływania na środowisko może być oceniana z uwagi na wpływ na procesy działalności **(5):**

- **1** - *ocenia się, jeżeli substancje wykorzystywane w przedsiębiorstwie nie powodują żadnych zmian w procesach działalności;*
- **3** - *ocenia się, jeżeli z powodu wykorzystywanych substancji w przedsiębiorstwie występuje niewielka możliwość zmian procesów działalności;*
- **5** - *ocenia się, jeżeli wykorzystywane substancje w przedsiębiorstwie powodują długotrwałe zmiany procesów działalności;*

Ostatni element skali oddziaływania na środowisko może być oceniany z uwagi na częstotliwość negatywnych zdarzeń środowiskowych **(6):**

- **1** - *ocenia się, gdy w przedsiębiorstwie do negatywnych zdarzeń środowiskowych dochodzi rzadko, przypadkowo;*
- **3** - *ocenia się, gdy w przedsiębiorstwie do negatywnych zdarzeń środowiskowych dochodzi okresowo (na przykład w zależności od pory roku);*
- **5** - *ocenia się, gdy w przedsiębiorstwie do negatywnych zdarzeń środowiskowych dochodzi stale, bezustannie;*

w kolumnie tabeli **8** wpisuje się zsumowane wartości oceny kryteriów poszczególnych aspektów środowiskowych; Znaczenie aspektów środowiskowych określa się w przedziałach:

[32 – 24] *–bardzo znaczące;*
[24 – 16] *–znaczące;*
[16 – 8] *– o słabym znaczeniu;*
[8 – 0] *– nieznaczące;*

W **9** kolumnie wpisuje się adnotację, czy aspekt środowiskowy uwzględnia się w programie zarządzania środowiskowego. Przedsiębiorstwom zaleca się wpisać do programu zarządzania również aspekty środowiskowe lokujące się w dwóch pierwszych przedziałach. Przedsiębiorstwom zaleca się wpisać do programu zarządzania również aspekty środowiskowe lokujące się w dwóch ostatnich przedziałach.

W oparciu o stworzoną tabelę, przedsiębiorstwo powinno wybrać i przygotować listę znaczących aspektów środowiskowych.

PRZEGLĄD ŚRODOWISKOWY: ETAP 4

ETAP 4 Charakterystyka dotychczasowych praktyk i procedur środowiskowych.

W tej części analizy przedsiębiorstwo powinno opisać, jakie praktyki i procedury zarządzania środowiskowego wykorzystuje ono w swojej działalności, udzielając odpowiedzi na następujące pytania:

- *Czy przedsiębiorstwo stworzyło i udokumentowało system zarządzania środowiskowego?*
- *Czy przedsiębiorstwo stworzyło i określiło politykę ochrony środowiska?*
- *Czy przedsiębiorstwo stworzyło, zrealizowało procedurę identyfikowania aspektów środowiskowych, procedurę wyboru aspektów znaczących?*
- *Czy przedsiębiorstwo stworzyło, zrealizowało procedurę zarządzania wymogami prawnymi i innymi?*
- *Czy przedsiębiorstwo opracowało cele, zadania i program środowiskowy? Czy w przedsiębiorstwie ustalono procedurę zarządzania programem środowiskowym?*
- *W jaki sposób w przedsiębiorstwie jest podzielona odpowiedzialność, pełnomocnictwa? Czy są one określone i udokumentowane?*
- *Jaki jest obowiązujący w przedsiębiorstwie tryb zarządzania kompetencjami, szkoleniami i kształceniem w zakresie ochrony środowiska?*
- *W jaki sposób w przedsiębiorstwie zarządza się dokumentami i zapisami?*
- *W jaki sposób w przedsiębiorstwie funkcjonuje system komunikacji?*
- *Czy w przedsiębiorstwie stworzono i wdrożono procedurę identyfikacji i zarządzania sytuacjami awaryjnymi?*
- *Czy przedsiębiorstwo regularnie nadzoruje i mierzy charakterystyki swoich podstawowych procesów, mogących mieć znaczący wpływ na środowisko? Czy w tym celu została opracowana i jest utrzymywana procedura?*
- *Czy w przedsiębiorstwie zarządza się niezgodnościami oraz działaniami korygującymi i zapobiegawczymi*
- *Czy w przedsiębiorstwie przeprowadza się audyty wewnętrzne?*
- *Jaka jest w przedsiębiorstwie praktyka podejmowania decyzji doskonalenia systemu zarządzania środowiskowego?*
- *I inne.*

PRZEGLĄD ŚRODOWISKOWY: ETAP 5

ETAP 5 Ocena wcześniejszych zdarzeń wypadkowych (incydentów środowiskowych)

Podczas analizowania wcześniejszych incydentów, przedsiębiorstwo powinno dostarczyć dowodów potwierdzających zaistniałe sytuacje awaryjne, które miały miejsce, tj. awarii, które negatywnie wpłynęły na środowisko. Jeżeli w przedsiębiorstwie doszło do incydentów, powinno ono scharakteryzować zakres wyrządzonych szkód środowiskowych oraz wskazać działania podjęte w celu ich ograniczenia i zapobiegania w przyszłości.

EMAS
Analiza aspektów środowiskowych
Sporządzenie i realizacja systemu zarządzania środowiskowego
Audyt wewnętrzny. Analiza kierownicza
Raport środowiskowy oraz rejestracja EMAS
Identyfikacja wymogów prawnych
Zobowiązanie kierownictwa
Planowanie audytu wewnętrznego
Sporządzenie raportu środowiskowego
Ustalenie aspektów środowiskowych
Polityka środowiskowa
Wykonanie audytu wewnętrznego
Rejestracja EMAS
Oszacowanie znaczenia wpływu na środowisko
Program środowiskowy
Sporządzenie sprawozdania z audytu wewnętrznego
Analiza stosowanych praktyk i procedur zarządzania środowiskowego
Realizacja systemu zarządzania środowiskowego
Analiza kierownicza
Ocena wyników badania wcześniejszych incydentów
Kontrola systemu zarządzania środowiskowego

Krok 1. ANALIZA ASPEKTÓW ŚRODOWISKOWYCH

1.1. Identyfikacja wymogów prawnych

Należyta identyfikacja wymogów prawnych i innych stanowi podstawę dobrego i doskonale funkcjonującego systemu ekozarządzania i audytu EMAS. Przestrzeganie wymogów prawnych opiera się na zasadzie dobrowolności. Organizacje z sektora turystyki po ustaleniu aktualnych dla nich wymogów środowiskowo-prawnych i innych, powinny je odnotować w dokumentacji wewnętrznego systemu ekozarządzania i audytu EMAS. Organizacja powinna zapoznać pracowników organizacji z obowiązującymi prawnymi i innymi podjętymi przez organizację wymogami oraz zapewnić ich przestrzeganie.

ORGANIZACJA POWINNA:

1. **Stworzyć listę wymogów prawnych i innych**
   - *Organizacja powinna uwzględnić wszystkie międzynarodowe lub krajowe wymogi prawne i inne, związane z jej aspektami środowiskowymi, w tym również sytuacje nadzwyczajne, niespodziewane lub awaryjne.*
   - *Wymogów prawnych aktualnych dla działalności turystycznej można szukać w internetowym systemie aktów prawnych (np. Agencja Ochrony Środowiska http://gamta.lt/cms/index, Ministerstwo Ochrony Środowiska http://www.am.lt/VI/index.php w oficjalnych publikacjach elektronicznych (np. „Valstybės žinios").*
   - *W sprawie ustalenia wymogów prawnych organizacje mogą zwracać się do doradców, biegłych lub utrzymywać stały kontakt z międzynarodowymi, krajowymi, regionalnymi oraz lokalnymi instytucjami, agencjami, stowarzyszeniami.*

> **Dla organizacji z sektora turystyki mogą być aktualne takie wymogi prawne stawiane wobec zanieczyszczenia powietrza i hałasu; usuwania ścieków; utylizacji odpadów wszystkich rodzajów, w tym również odpadów niebezpiecznych, nieszkodliwych, opakowań, gruzu budowlanego i in.; badania gleby i jej regeneracji; wykorzystania zasobów przyrodniczych, w tym wód gruntowych; uzyskania zezwoleń i licencji oraz ich utrzymania; bezpieczeństwa, dążenia zapobiegania sytuacjom awaryjnym, magazynowania substancji chemicznych itp.**

   - *Zaleca się stosować* **Formularz F1.1.**

2. **Opisać, jak w organizacji będzie realizowane ustalanie wymogów prawnych, dostępność oraz ich stałe wykonywanie.**

   - *Zaleca się stosować* **Formularz F1.2.**

1.2. Ustalenie aspektów środowiskowychs

Ustala się wszystkie bezpośrednie i pośrednie aspekty środowiskowe, które mają znaczący wpływ na środowisko. Bezpośrednie aspekty środowiskowe wiążą się z działalnością, produktami i usługami samej organizacji, zarządzanie którymi kontroluje ona bezpośrednio. Pośrednie aspekty środowiskowe mogą być wynikiem współdziałania organizacji i stron trzecich. Opis tylko aspektów związanych z terytorium i infrastrukturą organizacji jest niewystarczający.

ORGANIZACJA POWINNA:

1. **Ustalić bezpośrednie i pośrednie aspekty środowiskowe oraz przygotować ich listę.**
   - *Organizacja powinna ustalić bezpośrednie aspekty środowiskowe, które mogą wiązać się z działalnościami, usługami i okolicznościami, które mają miejsce w normalnych i nadzwyczajnych warunkach.*
   - *Organizacja powinna ustalić pośrednie aspekty środowiskowe, które mogą wiązać się z wynikiem współdziałania organizacji i stron zainteresowanych.*

> **Przykłady bezpośrednich aspektów środowiskowych stosuje się w organizacjach z sektora turystyki: wykorzystanie surowców (energia, woda, substancje chemiczne), powstanie zanieczyszczeń (do powietrza, wody, gleby itp.), odpady, awarie ekologiczne itp. Przykłady pośrednich aspektów środowiskowych stosuje się w organizacjach z sektora turystyki: dobór dostawców (przyjaźni dla społeczeństwa dostawcy, świadomość konsumentów i ich kształcenie, integracja wymogów ekologicznych itp.)**

Krok 1. ANALIZA ASPEKTÓW ŚRODOWISKOWYCH

- *Zaleca się stosować* **Formularz F1.3.**

2. **Opisać aspekty środowiskowe działalności i usług organizacji, którymi może ona zarządzać i wpływać na nie.**

- *Zaleca się stosować* **Formularz F1.4.**

1.3. Ustalenie znaczących i nieznaczących aspektów środowiskowych

Organizacja powinna określić kryteria oceny znaczenia aspektów środowiskowych swojej działalności i usług. Zaleca się uwzględnić krajowe i międzynarodowe akty prawne. Kryteria powinny być wyczerpujące, aktualizowane, ogłaszane publicznie, łatwe w kontroli.

ORGANIZACJA POWINNA:

1. **Przygotować kryteria oceny znaczenia aspektów środowiskowych.**
   - *Organizacja powinna przygotować metodykę oceny aspektów środowiskowych*
   - *Organizacja powinna przeprowadzić ocenę aspektów środowiskowych w oparciu o metody jakościowe oraz/lub ilościowe.*
   - *Organizacja powinna ustalić, które aspekty są znaczące w ich działalności.*

> **Szczegółowy przykład znajdą Państwo w Narzędziu metodologicznym wstępnej analizy środowiskowej organizacji turystycznych do realizacji EMAS.**

- *Zaleca się stosować* **Formularz F1.5**.

1.4. Analiza stosowanych praktyk i procedur w zakresie zarządzania środowiskowego

Organizacja wdrażająca EMAS jest zobowiązana stale reagować na zmieniające się wymogi stron zainteresowanych, na dynamiczne zmiany w zakresie ochrony środowiska i stały proces efektywności ochrony środowiska, dlatego organizacja powinna wykonać analizę wszystkich stosowanych praktyk i procedur z zakresu ochrony środowiska.

ORGANIZACJA POWINNA *opisać, jakie praktyki i procedury środowiskowe stosuje ona w swojej działalności.*

> **Przykłady: polityka, aspekty środowiskowe, wymogi prawne, cele i zadania środowiskowe, zarządzanie dokumentami, kompetencje pracowników, kontakty i informacje i in.)**

1.5. Ocena wyników badania wcześniejszych incydentów

Organizacja powinna ocenić wyniki badania wcześniejszych incydentów.

ORGANIZACJA POWINNA dokonać analizy okoliczności i przyczyn wcześniejszych incydentów oraz wykonać ocenę ustalonych środków w celu uniknięcia podobnych incydentów.

> **Przykłady: wyciek ścieków, usterka sprzętu oczyszczania, pożar, wyciek substancji chemicznych, zaburzenie dostawy prądu elektrycznego, wybuch gazu itp.**

Krok 2. PRZYGOTOWANIE I REALIZACJA PROGRAMU ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO

2.1. Obowiązek kierownictwa

Organizacja zobowiązuje się wyznaczyć niezbędne zasoby na wdrożenie EMAS, nadzór nad nim i jego doskonalenie.

ORGANIZACJA POWINNA:

1. **Określić dziedzinę stosowania EMAS.**

> Organizacja określa zakres stosowania EMAS, tj. może stosować wobec całej organizacji lub tylko pewnej dziedziny działalności. W wypadku stosowania EMAS nie we wszystkich dziedzinach działalności, należy wskazać to i udowodnić, że nie wpływa to i nie ma związku z wyróżnionymi aspektami środowiskowymi.

2. **Parengti ir patvirtinti aplinkos apsaugos politiką**

> Odpowiedzialności z tytułu stworzenia polityki ochrony środowiska, jej wdrożenia i kontroli, ponosi kierownictwo organizacji, która powinna znać odpowiedzi na następujące pytania:
> - Dlaczego organizacja powinna wdrażać EMAS?
> - Co organizacja ma zamiar przez to osiągnąć?
> - Jaki powinien być wizerunek organizacji?
> - Jak osiągnąć postawione cele?

3. **Wyznaczyć przedstawiciela kierownictwa, ustalić odpowiedzialność, obowiązki i pełnomocnictwa jego i innych osób uczestniczących we wdrażaniu i doskonaleniu EMAS oraz przygotować opis, jak organizacja to realizuje.**

> Organizacja powinna zapewnić, żeby wszyscy jej pracownicy i pracujący w jej imieniu, którzy mogą znacząco oddziaływać na środowisko, wykonywali wymogi EMAS.

4. **Wyznaczyć wymagane zasoby na osiągnięcie celów i zadań środowiskowych.**

5. **Zobowiązać się do stałej poprawy swojej efektywności środowiskowej.**

2.2. Polityka ochrony środowiska

Polityka ochrony środowiska określa ogólny kierunek i zasady działalności organizacji. Ustala ona odpowiedzialność odpowiedniego poziomu ochrony środowiska organizacji i cele efektywności, zgodnie z którymi będą oceniane dalsze działania.

Odpowiedzialność z tytułu kształtowania polityki ochrony środowiska zazwyczaj spada na najwyższe kierownictwo. Jest ono odpowiedzialne za realizację i zmianę polityki.

ORGANIZACJA POWINNA:

1. **Opisać zobowiązania w zakresie stałego polepszania ochrony środowiska i prewencji zanieczyszczenia.**

> Rozporządzenie EMAS nie przewiduje, jak organizacje powinny ocenić koszty środowiskowe. Jednak organizacje, żeby dokładniej ocenić wyrządzaną szkodę dla środowiska i związane z tym zobowiązania finansowe oraz ustalić działania na rzecz poprawy środowiska, mogą oszacować koszty środowiskowe.

Krok 2. PRZYGOTOWANIE I REALIZACJA PROGRAMU ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO

> Wyróżnia się trzy kategorie kosztów EMAS:
> **Koszty zewnętrzne** związane z dodatkowymi usługami, które nabywa organizacja realizująca EMAS.
> **Koszty wewnętrzne** związane z zasobami wewnętrznymi, niezbędnymi do realizacji i utrzymania EMAS.
> **Koszty stałe** związane z jednorazowymi lub co roku powtarzającymi się kosztami wdrożenia EMAS.

2. **Opisać podjęte zobowiązania przestrzegania stosowanych związanych z aspektami środowiskowymi wymogów prawnych i innych.**

> Odpowiedzialności z tytułu stworzenia polityki ochrony środowiska, jej wdrożenia i kontroli, ponosi kierownictwo organizacji, która powinna znać odpowiedzi na następujące pytania:
> - Dlaczego organizacja powinna wdrażać EMAS?
> - Co organizacja ma zamiar przez to osiągnąć?
> - Jaki powinien być wizerunek organizacji?
> - Jak osiągnąć postawione cele?

3. **Opisać zobowiązanie, jak organizacja ustala cele i zadania środowiskowe oraz dokonuje ich przeglądu.**

4. **Udokumentować politykę w odrębnym dokumencie, zrealizować ją i nadzorować.**

5. **Zapoznać wszystkie osoby pracujące w organizacji lub w jej imieniu z polityką ochrony środowiska.**

6. **Zaprezentować społeczeństwu swoją politykę ochrony środowiska.**

> Zaleca się przygotowanie specjalnego opisu, w którym ustalono tryb, w którym organizacja utrzymuje kontakty ze stronami zainteresowanymi oraz prowadzi komunikację wewnętrzną (obejmuje punkty 5 i 6).
> Dopuszczalne narzędzia komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej: informacje pocztą elektroniczną, newsletter, zebrania, fora, publiczne prezentacje, publikowanie raportu środowiskowego itp.

7. **Wyznaczyć wymagane zasoby na osiągnięcie celów i zadań środowiskowych.**

8. **Zobowiązać się do stałej poprawy swojej efektywności środowiskowej.**

Krok 2. PRZYGOTOWANIE I REALIZACJA PROGRAMU ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO

2.3. Program ochrony środowiska

We celu realizacji celów i zadań, organizacja powinna przygotować programy środowiskowe. Program środowiskowy to plan organizacji dotyczący poprawy ochrony środowiska, w którym przewidziano konkretne działania doskonalenia, w oparciu o priorytety organizacji.

Program powinien być dynamiczny i stale odzwierciedlać zmiany celów i zadań organizacji.

ORGANIZACJA POWINNA:

1. **Ustalić cele środowiskowe.**
   - *Głównym celem systemu zarządzania środowiskowego jest poprawa działań środowiskowych organizacji. W celu osiągnięcia swojego celu, powinna ona wyszczególnić cele/zadania średniego okresu, które można by było wymierzyć oraz oszacować pod względem ilościowym lub jakościowym.*
   - *Organizacja powinna określić, ile i jakie działania związane z ochroną środowiska chciałaby ona udoskonalić do określonego terminu oraz przewidzieć działania/zadania do osiągnięcia tych celów.*

> **Przy formowaniu celów środowiskowych zaleca się, żeby przynajmniej jeden z celów ściśle wiązał się ze znaczącymi aspektami środowiskowymi organizacji, przekonać się, że do osiągnięcia postawionych celów organizacja ma wystarczająco zasobów i możliwości finansowych.**

2. **Przygotować program środowiskowy.**

> **Program środowiskowy to szczegółowy plan osiągnięcia przez organizację celów i zadań. Program środowiskowy organizacji powinien być dynamiczny i regularnie aktualizowany. Żeby osiągnąć postawione cele oraz wykonać zadania, organizacjom zaleca się konsekwentnie:**
>
> - **identyfikować zobowiązania podjęte w zakresie polityki ochrony środowiska;**
> - **wobec każdego zobowiązania postawić jeden lub więcej celów oraz przygotować jeden lub więcej programów do ich osiągnięcia, tj. działania, zasoby, terminy, odpowiedzialność;**
> - **dla każdego celu ustalić wskaźniki oceny ochrony środowiska w celu nadzorowania osiągnięć w zakresie celów i zadań.**

- *Zaleca się stosować* **Formularz F1.6.**

Krok 2. PRZYGOTOWANIE I REALIZACJA PROGRAMU ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO

2.4. Sporządzenie dokumentów systemu zarządzania środowiskowego

Przy wdrażaniu EMAS wymaga się przygotowania pewnych dokumentów, jednak organizacje mogą dowolnie wybrać formularze tych dokumentów.

Wyróżnia się dokumenty dwóch typów, tj.: wewnętrzne, tj. sporządzone wewnątrz organizacji oraz zewnętrzne, tj. otrzymane z zewnątrz, jednak związane z realizacją i podtrzymaniem systemu zarządzania środowiskowego.

ORGANIZACJA POWINNA:

1. **Sporządzić następujące dokumenty systemu zarządzania środowiskowego:**
   - *politykę ochrony środowiska, cele i zadania;*
   - *opis dziedziny stosowania systemu zarządzania środowiskowego;*
   - *opis najważniejszych elementów systemu zarządzania środowiskowego oraz współdziałania i odsyłacze do powiązanych dokumentów;*
   - *dokumenty, w tym wpisy, których żąda SZŚ;*
   - *dokumenty, w tym wpisy, które decyzją organizacji są niezbędne, żeby zapewnić efektywne planowanie, wykonywanie i kontrolę procesów, związanych z jej znaczącymi aspektami środowiskowymi.*

2. **Opisać, w jaki sposób organizacja:**
   - *zatwierdza dokumenty przed wydaniem, jak nadzoruje, aktualizuje i ponownie zatwierdza;*
   - *zapewnia, żeby zmiany oraz status dokumentów bieżącej edycji były zidentyfikowane;*
   - *zapewnia, żeby aktualne wersje stosowanych dokumentów były dostępne w miejscach używania;*
   - *zapewnia, że dokumenty pozostaną czytelne i szybko, łatwo rozpoznawalne;*
   - *zapewnia, żeby dokumenty zewnętrzne, ustalone przez organizację jako niezbędne do planowania oraz funkcjonowania systemu zarządzania środowiskowego były zidentyfikowane i ich dystrybucją można było zarządzać;*
   - *nie pozwala, żeby przestarzałe dokumenty zostały niechcący użyte i należycie je oznaczać, jeżeli w dowolnych celach są one zachowywane.*

3. **Opisać, jak w organizacji identyfikuje się, gromadzi, chroni i znajduje wpisy, jak ustala okres ich przechowywania oraz w jaki sposób niszczy.**

> Wpisy powinny być łatwo dostępne i przechowywane tak długo, ile wymagają regulacje prawne lub wewnętrzne regulaminy organizacji.

Krok 2. PRZYGOTOWANIE I REALIZACJA PROGRAMU ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO

2.5. Realizacja systemu zarządzania środowiskowego

Organizacja powinna ustalić i planować te działania, które są związane z ustalonymi znaczącymi aspektami środowiskowymi, zgodnymi z jej polityką ochrony środowiska, celami i zadaniami, w celu zapewnienia ich wykonywania.

ORGANIZACJA POWINNA:

1. Kontrolować zarządzanie znaczącymi aspektami środowiskowymi, przestrzeganie wymogów prawnych i innych, postępy w wykonywaniu postawionych celów i zadań środowiskowych, zarządzanie ryzykiem związanym z ochroną środowiska.

2. Nadzorować wszystkie działania związane ze znaczącymi aspektami środowiskowymi.

> Organizacja powinna przeszkolić osoby odpowiedzialne w zakresie kontroli działalności i jej nadzoru.

2.6. Gotowość w stanie zagrożenia oraz reagowanie

Organizacja powinna reagować na powstałe sytuacje awaryjne lub wypadki oraz zapobiec powiązanym negatywnym skutkom dla środowiska lub je zminimalizować.

Organizacja powinna o okresowo dokonywać przeglądu oraz, jeżeli to niezbędne, korygować swoje procedury gotowości w stanie zagrożenia, zwłaszcza po tym, jak dojdzie do wypadków lub sytuacji awaryjnych.

Co więcej, organizacja powinna okresowo testować takie procedury tam, gdzie jest to możliwe.

ORGANIZACJA POWINNA:

1. Zidentyfikować ewentualne sytuacje awaryjne.

> Identyfikacja sytuacji awaryjnych oraz wypadków stanowi część procesu ustalania aspektów środowiskowych. Wyróżniane wypadki oraz sytuacje awaryjne powinny być realne, rozsądnie mogące się wydarzyć w organizacji.

> Po określeniu możliwych sytuacji awaryjnych, organizacje powinny przygotować dokumenty, w których opisano, jak uniknąć tych zdarzeń lub je zminimalizować, jak również mogą zostać określone programy prewencyjne, możliwości zmniejszenia ryzyka, plan działań gdy dojdzie do tego zdarzenia, w celu zapewnienia minimalnego oddziaływania na środowisko.

2. Opisać, w jaki sposób w organizacji identyfikuje się ewentualne sytuacje awaryjne i możliwe wypadki, które mogą oddziałać na środowisko oraz przewidzieć, jak na nie reagować.

- *Zaleca się stosować* **Formularz F1.7**.

Krok 2. PRZYGOTOWANIE I REALIZACJA PROGRAMU ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO

2.7. Sprawdzenie systemu zarządzania środowiskowego

Organizacja powinna nadzorować swoje oddziaływanie na środowisko, tj. zużycie zasobów naturalnych, emisję zanieczyszczeń, ilość powstających i przetworzonych odpadów, jak również wykonywać monitoring i pomiary skuteczności środowiskowej (tj. wymiernych wyników zarządzania aspektami środowiskowymi organizacji).

ORGANIZACJA POWINNA:

1. **Ustalić wskaźniki pomiaru i monitoringu odrębnych działań/procesów, które pozwoliłyby nadzorować oddziaływanie działalności na środowisko, osiąganie celów i zadań oraz skuteczność środowiskową organizacji.**

2. **Opisać, z jaką częstotliwością nadzoruje ona i mierzy charakterystyki swoich podstawowych działalności, mogących mieć znaczący wpływ na środowisko.**

3. **Opisać, z jaką częstotliwością nadzoruje ona i mierzy cele i zadania środowiskowe, jak ocenia skuteczność środowiskową.**

4. **Według ustalonych wskaźników pomiaru i monitoringu odrębnych działań/procesów, nadzorować i oceniać działalność.**

5. **Wykonywać konserwację, kalibrację oraz kontrolę sprzętu do monitoringu i pomiaru. Oraz zachowywać wpisy.**

   - *Zaleca się stosować* **Formularz F1.8.**

6. **Opisać, jak i kiedy będzie oceniane przestrzeganie aspektów prawnych i innych.**

> Przykłady metody oceny przestrzegania wymogów:
> - audyt;
> - przegląd dokumentów;
> - ogląd lokali;
> - wywiad;
> - analiza i testowanie przykładów;
> - obserwacje bezpośrednie.

7. **Opisać zarządzanie niezgodnościami, działania korygujące i zapobiegawcze.**

> Różnice między działaniami korygującymi i zapobiegawczymi:
> - Działania korygujące wykonuje się gdy problem istnieje (już powstał) i można go naprawić.
> - Działania zapobiegawcze wykonuje się wówczas, gdy organizacja tylko przewiduje problem, jednak jeszcze on nie powstał.

   - *Zaleca się stosować* **Formularz F1.9.**

Krok 3. AUDYT WEWNĘTRZNY ANALIZA KIEROWNICZA

3.1. Wykonanie audytu wewnętrznego

Organizacja jest zobowiązana wykonywać audyt wewnętrzny systemu zarządzania środowiskowego w planowanych odstępach czasu.

ORGANIZACJA POWINNA:

1. Planować audyty wewnętrzne.

Przy planowaniu audytu wewnętrznego należy uwzględnić:

- *wyniki poprzedniego audytu;*
- *informacje o niezgodnościach;*
- *skargi stron zainteresowanych;*
- *informacje o ocenie działań środowiskowych;*
- *informacje o ocenie przestrzegania wymogów prawnych;*
- *informacje o zmianach systemu zarządzania środowiskowego.*

Przy planowaniu audytu wewnętrznego należy wyróżnić przynajmniej trzy aspekty:

- *zakres audytu (dziedziny, funkcje, procesy, produkty itp.);*
- *datę i czas trwania audytu;*
- *zespół audytowy (wewnętrzny, zewnętrzny).*

2. Przygotować program audytu wewnętrznego.

Program audytu powinien być jasno określony w zakresie ogólnej objętości poszczególnych audytów albo, gdy się stosuje, każdego etapu cyklu audytu, określając wyraźnie:

a) przedmiot;
b) sprawdzaną działalność;
c) sprawdzane kryteria środowiskowe;
d) sprawdzany okres.

Organizacja powinna wykonać audyt przynajmniej raz w roku, ponieważ w ten sposób kierownictwu organizacji oraz rzeczoznawcy środowiskowemu będzie łatwiej dowieść, że organizacja zarządza swoimi znaczącymi aspektami środowiskowymi.

3.2. Wykonanie audytu wewnętrznego

Podczas audytu wewnętrznego sprawdza się warunki działalności oraz sprzęt, przegląda wpisy, pisemne instrukcje pracy oraz inne odnośne dokumenty, w celu oceny efektywności środowiskowej sprawdzanej działalności, żeby zdecydować, czy spełnia ona stawiane wymogi prawne i inne lub odpowiada wytyczonym celom i zadaniom środowiskowym, co więcej, czy wdrożony system wykonywania zobowiązań środowiskowych jest skuteczny i należyty.

ORGANIZACJA POWINNA:

1. Przygotować się do wykonania audytu wewnętrznego zgodnie z programem audytu.

Przed wykonaniem audytu wewnętrznego należy ustalić:

- **Kompetencje biegłego rewidenta oraz zespołu audytowego (wykształcenie, znajomość EMAS, doświadczenie, specjalizację, cechy osobowościowe)**
- **Kryteria wyboru biegłego rewidenta oraz zespołu audytowego, tj. empatia, samodzielność, bezstronność, obiektywność**
- **Kryterium wykonania audytu.**

Dobór biegłych rewidentów oraz wykonanie audytu powinny zapewnić obiektywność i bezstronność procesu audytu.

Krok 3. AUDYT WEWNĘTRZNY ANALIZA KIEROWNICZA

2. **Zapoznać się z systemami zarządzania. Ocenić zalety i wady tych systemów.**

3. **Zebrać powiązane fakty oraz podczas wykonywania audytu ocenić ustalone fakty.**

4. **Przygotować sprawozdanie z audytu wewnętrznego, w którym odzwierciedlono wnioski z audytu.**

5. **Złożyć kierownictwu sprawozdanie dotyczące faktów ustalonych podczas audytu oraz wniosków z audytu.**

> Organizacja może korzystać z różnych technik audytu podczas wykonywania audytu EMAS, na przykład:
> - orientacja na przestrzeganie rozporządzeń EMAS;
> - orientacja na procesy lub jednostki (zaopatrzenie, produkcja, dostawa, rozwiązywanie problemów, szkolenie personelu itp.);
> - orientacja na Raport kierownictwa, wykonując audyt zgodnie z wyróżnionymi w nim elementami.

6. Opisać odpowiedzialności, jak będą przestrzegane wymogi w zakresie planowania i wykonywania audytu, ogłaszania wyników, utrzymania odnośnych wpisów, jak będą ustalane kryteria audytu, zakres stosowania, częstotliwość i metody.

- *Zaleca się stosować* **Formularz F1.10**.

3.3. Sporządzenie sprawozdania z audytu wewnętrznego

Audyt wewnętrzny kończy się sporządzeniem sprawozdania z audytu wewnętrznego. W sprawozdaniu wskazuje się objęte audytem działania/dziedziny, niezgodności oraz dowody niezgodności. Tylko członkowie zespołu audytowego mogą zebrać się omówić już wspomniane aspekty. Przy sporządzaniu sprawozdania z audytu nie może być interwencji z zewnątrz.

ORGANIZACJA POWINNA:

1. **Przygotować sprawozdanie z audytu wewnętrznego.**

> W sprawozdaniu z audytu wewnętrznego należy wskazać:
> - datę wykonania audytu;
> - zespół audytowy;
> - cel audytu;
> - streszczenie wniosków, w tym zalety i aspekty wymagające udoskonalenia;
> - uwagi (zwraca się uwagę na rzeczy wymagające korekty, w celu uniknięcia niezgodności w przyszłości).

2. Złożyć sprawozdanie z audytu wewnętrznego kierownictwu w celu poinformowania o postępach w zakresie ochrony środowiska w organizacji oraz o tym, jak przestrzega się w organizacji polityki ochrony środowiska.

> Wyniki sprawozdania są ogłaszane podczas zebrania końcowego, w którym uczestniczy zespół audytowy oraz zaleca się uczestniczyć przedstawicielowi kierownictwa.

3. Omówić skuteczność i niezawodność środków monitoringu oddziaływania organizacji na środowisko;

Krok 3. AUDYT WEWNĘTRZNY ANALIZA KIEROWNICZA

3.4. Analiza kierownicza

Kierownictwo organizacji w planowanych odstępach czasu powinno dokonać przeglądu systemu zarządzania środowiskowego organizacji, w celu zapewniania jego stałej należytości, adekwatności i skuteczności. Analizy powinny objąć ocenę możliwości polepszenia oraz potrzebę zmiany systemu zarządzania środowiskowego, w tym politykę ochrony środowiska, cele i zadania środowiskowe.

ORGANIZACJA POWINNA:

1. **Określić, że przynajmniej raz do roku powinna dokonać przeglądu systemu zarządzania środowiskowego, jednak w zależności od specyfiki organizacji może to być wykonywane co pół roku lub nawet co kwartał.**

2. **Zlecić w planowanych odstępach czasu zebranie analizy kierowniczej.**

Dane wejściowe do analizy kierowniczej powinny zawierać informacje dotyczące:

- *wyników audytów wewnętrznych oraz ocenę przestrzegania wymogów prawnych i innych, które podejmuje organizacja;*
- *powiadomienia, w tym skargi, otrzymywane od zainteresowanych stron zewnętrznych;*
- *efektywność środowiskową organizacji;*
- *stopień osiągnięcia celów i zadań;*
- *stan działań korygujących i zapobiegawczych;*
- *dalsze działania po poprzedniej analizie kierowniczej;*
- *warunki, które uległy zmianie, w tym zmiany wymogów prawnych i innych, związanych z aspektami środowiskowymi; oraz*
- *zalecenia, jak je poprawić.*

> **Dane wyjściowe do analizy kierowniczej powinny obejmować dowolne decyzje i działania, związane z ewentualnymi zmianami polityki ochrony środowiska, celów, zadań i innych elementów zarządzania środowiskowego, wobec których stosuje się zobowiązanie stałej poprawy.**

3. **Przygotować protokół z analizy kierowniczej, w której byłyby wyszczególnione rozpatrzone zagadnienia oraz decyzje.**

> **Z wynikami analizy zarządzania środowiskowego powinni zostać zapoznani pracownicy organizacji. Kierownicy wszystkich dziedzin powinni zapoznać podwładnych w zrozumiałym dla nich języku z wnioskami kierownictwa oraz decyzjami każdego działu lub pracownika.**

Krok 4. SPORZĄDZENIE RAPORTU ŚRODOWISKOWEGO ORAZ REJESTRACJA EMAS

4.1. Sporządzenie raportu środowiskowego

Głównym celem raportu środowiskowego jest zademonstrowanie, jak organizacja realizuje system zarządzania środowiskowego oraz swoje działania opiera na zasadach przyjazności dla środowiska. Raport jest głównym dokumentem, który należy złożyć w kompetentnej instytucji EMAS w celu rejestracji EMAS. Wdrażanie EMAS jest nieobowiązkowe. Jednak organizacje z sektora turystyki, wdrażające EMAS nie tylko są przyjazne dla środowiska, lecz również mają możliwość zmniejszyć koszty działalności, tworzyć dla konsumentów bezpieczne i atrakcyjne środowisko, oszczędzać koszty, związane z opłatami z tytułu uchybienia ochronie środowiska. Obecnie konsumenci (turyści) wybierają organizacje świadczące bezpieczniejsze, zdrowsze, bardziej ekologiczne usługi turystyczne. EMAS to możliwość udowodnienia tego, i tym samym przyciągnięcia większej liczby konsumentów.

1. **Etapy przygotowania raportu środowiskowego:**

Przy gromadzeniu informacji o prezentacji systemu zarządzania środowiskowego należy przedstawić działania i usługi organizacji, politykę ochrony środowiska oraz krótką charakterystykę EMAS; aspekty bezpośrednie i pośrednie, charakterystykę celów i zadań organizacji, związanych z aspektami środowiskowymi; streszczenie oceny działań środowiskowy (monitoringu i pomiaru); oraz nadzorowanie przestrzegania wymogów prawnych, odsyłacz do stosowanych związanych ze środowiskiem wymogów prawnych;

Ocena jakości zapewnia, żeby podawane informacje były dokładne, poprawne i wiarygodne.

Informacje o stronach zainteresowanych pozwolą przygotować strukturę raportu środowiskowego.

Raport środowiskowy powinien być jasny, łatwo zrozumiały, informacje ustrukturyzowane, zilustrowane obrazami, wykresami, tabelami.

Krok 4. SPORZĄDZENIE RAPORTU ŚRODOWISKOWEGO ORAZ REJESTRACJA EMAS

2. **W raporcie środowiskowym ważne jest podanie danych o podstawowych wskaźnikach, związanych z aspektami środowiskowymi organizacji.**
   - *Każdy podstawowy wskaźnik powinien składać się z : A liczby, oznaczającej całkowity roczny wkład w konkretnej dziedzinie oraz (lub) roczny wpływ; B liczby, oznaczającej całkowity roczny wynik organizacji; R liczby, oznaczającej stosunek A do B.*
   - *Koniecznie należy przedstawić wszystkie 3 elementy każdego wskaźnika.*

Np.: efektywność zużycia energii:
- „ogólne zużycie ***bezpośrednie energii***" - ogólna ilość zużytej energii, wyrażona w MWh lub GJ,
- „ogólne zużycie ***energii z zasobów odnawialnych***"- ogólny roczny procent zużycia energii (energii elektrycznej i ciepła), którą organizacja wyprodukowała ze źródeł odnawialnych;

efektywność wykorzystywanych materiałów:
- „roczny masowy przepływ ***różnorodnych wykorzystanych materiałów***" (za wyjątkiem nośników energii i wody, wyrażany w tonach;
- „ogólna ilość ***wody*** zużywanej w ciągu roku", wyrażana w m3;
- „ogólna ilość ***powstających odpadów*** w ciągu roku", podzielona pod względem rodzajów odpadów i wyrażana w tonach - „ogólna ilość powstających w ciągu roku odpadów niebezpiecznych", wyrażana w kilogramach lub tonach;
- „***obszar użytkowanych gruntów***", wyrażany w m2 terenów zabudowanych;
- „ogólna ilość roczna gazów ***emitowanych, powodujących efekt cieplarniany***", z uwzględnieniem ilości wyrzucanego przynajmniej CO2, CH4, N2O, wodorofluorowęglowodorów, perfluorowęglowodorów oraz SF6, wyrażana w tonach ekwiwalentu CO2, — „ogólna roczna ilość wyrzuconych do atmosfery zanieczyszczeń", w tym przynajmniej ilość wyrzucanego SO2, NOX oraz cząstek twardych, wyrażana w kilogramach lub tonach

- *Zalecane przykłady raportów środowiskowych* http://gamta.lt/cms/index?rubricId=8c972be5-bc76-49f9-be5c-d13aa733587f

3. **Organizacja powinna zapewnić, żeby raport środowiskowy oraz wszelkie inne informacje związane z zarządzaniem środowiskiem były powszechnie dostępne.**

4. **Organizacje powinny zapewnić, żeby w ogólnym raporcie środowiskowym było wyraźnie wyszczególnione znaczące oddziaływanie środowiskowe miejsca każdej organizacji oraz żeby zostały przedstawione o nim dane.**

4.2. Rejestracja EMAS

Zatwierdzony raport środowiskowy powinien zostać wysłany do instytucji kompetentnej EMAS (Litewska instytucja kompetentna EMAS), która wciąga przedsiębiorstwo/organizację do rejestru EMAS.

ORGANIZACJA POWINNA:

1. **Udzielić informacji o:**

- **Organizacji**

nazwa, adres, miasto, kod pocztowy, kraj/ziemia/region/ okręg autonomiczny, osoba kontaktowa, telefon, faks, e-mail, strona internetowa, publiczny dostęp do raportu środowiskowego lub zaktualizowanego raportu środowiskowego a) wydrukowane na papierze, b) formularz elektroniczny, numer rejestracyjny, data rejestracji, data wstrzymania obowiązywania rejestracji, data anulowania rejestracji, data innego raportu środowiskowego, data innego zaktualizowanego raportu środowiskowego, wniosek o udzielenie przepisu zezwalającego na odstępstwo w myśl artykułu 7 rozporządzenia EMAS, kod NACE rodzaju działalności.

Krok 4. SPORZĄDZENIE RAPORTU ŚRODOWISKOWEGO ORAZ REJESTRACJA EMAS

- **Miejsce**

nazwa, adres, Kod pocztowy, Miasto, Kraj, ziemia/region/okręg autonomiczny, Osoba kontaktowa, Telefon, FAKS, E-mail, Strona internetowa, Publiczny dostęp do raportu środowiskowego lub zaktualizowanego raportu środowiskowego a) wydrukowane na papierze, b) formularz elektroniczny, Numer rejestracyjny, Data rejestracji, Data wstrzymania obowiązywania rejestracji, Data anulowania rejestracji, Data innego raportu środowiskowego, Data innego zaktualizowanego raportu środowiskowego, Wniosek o udzielenie przepisu zezwalającego na odstępstwo w myśl artykułu 7 rozporządzenia EMAS, kod NACE rodzaju działalności, Liczba pracowników, obroty oraz (lub) bilans roczny.

- **Weryfikatora środowiskowego**

Nazwa lub imię i nazwisko weryfikatora środowiskowego, Adres, Kod pocztowy, Miasto, Kraj, ziemia/region/okręg autonomiczny, Telefon, FAKS, E-mail, numer akredytacyjny lub rejestracyjny pozwolenia, dziedzina akredytacji lub na którą wydano pozwolenie (kody NACE), Instytucja akredytacyjna lub wystawca zezwolenia, Podpisane ... (miejsce), 20 ... (data), podpis przedstawiciela organizacji.

2. **Przedstawić deklarację poświadczającą weryfikację wykonaną przez weryfikatora środowiskowego.**

Nazwa lub imię i nazwisko.

Numer rejestracyjny weryfikatora środowiskowego EMAS.

Akredytowana (-y) lub któremu (-ej) udzielono pozwolenia na wykonywanie weryfikacji

kod NACE) deklaruje, że sprawdził, czy w raporcie środowiskowym organizacji/zaktualizowanym raporcie środowiskowym (*) wykreślić, gdy się nie stosuje. (której numer rejestracyjny (jeśli istnieje) spełnia wszystkie wymogi rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1221/2009 z dn. 25 listopada 2009 r. w sprawie dobrowolnego uczestnictwa organizacji w stosowaniu wymogów Wspólnotowego systemu ekozarządzania i audytu (EMAS).

Podpisując niniejsze oświadczenie, oświadczam, że - kontrola i zatwierdzenie zostały wykonane z przestrzeganiem wszystkich wymogów Rozporządzenia (WE) nr 1221/2009 - wnioski z kontroli i potwierdzenia poświadczają, że nie ustalono faktów, dowodzących, że nie przestrzega się stosowanych wymogów prawnych związanych ze środowiskiem, - informacje organizacji/miejsca (*) ((*) na temat wskazanej w raporcie środowiskowym działalności/miejsca (*) organizacji (Dokument ten nie jest równoważny rejestracji EMAS. Rejestrację EMAS może wykonać wyłącznie kompetentna instytucja zgodnie z Rozporządzeniem (WE) nr 1221/2009. Dokument ten nie może być wykorzystywany jako odrębny dokumenty informowania społeczeństwa.

Przyjęto... (miejscowość), dn. ... . 20.. r. (data)

Podpis

3. **Wysłać do instytucji kompetentnej EMAS (Litewska instytucja kompetentna EMAS), która wciąga przedsiębiorstwo/organizację do rejestru EMAS.**

Zarejestrowana organizacja EMAS może wykorzystywać logo EMAS.

EMAS
VERIFIED ENVIRONMENTAL MANAGEMENT
REG. NO.

Wykorzystanie loga EMAS

Logo może być:
- w trzech kolorach (Pantone Nr 355 zielony; Pantone Nr 109 żółty; Pantone Nr 286 niebieski),
- czarny,
- biały lub
- w odcieniach szarości.

http://gamta.lt/files/EMAS_emblemos_naudojimas.pdf

ŹRÓDŁA LITERATURY

ŹRÓDŁA LITERATURY

1. Opis wspólnotowego systemu ekozarządzania i audytu (EMAS) według rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1221/2009 w sprawie dobrowolnego stosowania wspólnotowego systemu ekozarządzania i audytu (EMAS) przez organizacje.
2. Dokument zawierający uchwałę Komisji Wspólnoty Nr C(2013) 1114, w którym przedstawiono informator korzystania z EMAS.
3. Narzędzie pomocnicze „EMAS w sposób nieskomplikowany" dla małych i średnich przedsiębiorstw. http://gamta.lt/files/emas-easy-lt.pdf.
4. EMAS toolkit. http://ec.europa.eu/environment/emas/toolkit/.
5. Program Rozwoju Turystyki na Litwie na lata 2014-2020. Zatwierdzone przez Rząd Republiki Litewskiej uchwałą Nr 238 z dn. 12 marca 2014 r.
6. Portal informacyjny Komisji Europejskiej http://ec.europa.eu/environment/emas/index_en.htm.
7. Ejdys J., Metoda oceny wyników działalności środowiskowej, Politechnika Białostocka, Białystok 2004.
8. Ejdys J,, Lulewicz A., Kobylińska U., Tarasiuk J., Zintegrowane systemy zarządzania, Politechnika Białostocka, Białystok 2005.
9. Juškys A., Ruževičius J. (2010). Motywacja i korzyść z wdrożenia systemów zarządzania środowiskowego: Studium doświadczenia niemieckich szkół wyższych. Current Issues of Business and Law, (5).
10. AGENCJA OCHRONY ŚRODOWISKA System zarządzania środowiskowego (SZŚ) [interaktywny]. Dostęp przez internet: http://gamta.lt/cms/index?rubricId=d6450189-8cad-4992-ada0-d1fb2e73f106.
11. Norma litewska LST EN ISO 14001:2004, (2005) System zarządzania środowiskowego. Wymogi i wytyczne stosowania. Litewski Departament Standaryzacji Wilno.
12. AGENCJA OCHRONY ŚRODOWISKA EMAS - system Ekozarządzania i audytu [interaktywny]. Dostęp przez internet: http://gamta.lt/cms/index?rubricId=d35cc4cf-ac1a-46dc-add3-a2c643b6855f.
13. Adomėnas, V. 2011. Znormalizowany system zarządzania: od tworzenia do doskonalenia. Kowno: Technologia. 322 str.
14. ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (WE) Nr 1221/2009. Dn. 25 listopada 2009 r.

SŁOWNIK

TERMIN	OKREŚLENIE	ŹRÓDŁO
Aspekt środowiskowy	Element działalności, produktów lub usług organizacji, który może oddziaływać na środowisko	SYSTEMY ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO LST EN ISO 14001:2005. WYMOGI I WYTYCZNE STOSOWANIA
Bezpośredni aspekt środowiskowy	Aspekt środowiskowy, związany z działalnością, produktami i usługami samej organizacji, którymi może ona bezpośrednio zarządzać	ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (WE) Nr 1221/2009 25 listopada 2009 r.
Biegły rewident	Osoba, której kompetencje pozwalają wykonać audyt.	SYSTEMY ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO LST EN ISO 14001:2005. WYMOGI I WYTYCZNE STOSOWANIA
Cel środowiskowy	Związane z polityką ochrony środowiska ogólne dążenie do ochrony środowiska, które organizacja planuje wykonać.	SYSTEMY ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO LST EN ISO 14001:2005. WYMOGI I WYTYCZNE STOSOWANIA
Dokument	Informacje i ich nośnik	SYSTEMY ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO LST EN ISO 14001:2005. WYMOGI I WYTYCZNE STOSOWANIA
Działanie naprawcze	Działanie mające na celu zlikwidowanie ustalonej niezgodności	SYSTEMY ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO LST EN ISO 14001:2005. WYMOGI I WYTYCZNE STOSOWANIA
Działanie zapobiegawcze	Działanie mające na celu zlikwidowanie ewentualnej niezgodności	SYSTEMY ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO LST EN ISO 14001:2005. WYMOGI I WYTYCZNE STOSOWANIA
Instytucja akredytacyjna	Narodowa instytucja akredytacyjna, wyznaczona zgodnie z artykułem 4 Rozporządzenia (WE) nr 765/2008 oraz odpowiedzialna za akredytację weryfikatorów środowiskowych i nadzór nad nimi.	ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (WE) Nr 1221/2009 25 listopada 2009 r.
Małe organizacje	Bardzo małe, małe i średnie przedsiębiorstwa, jak określono w zaleceniu Komisji z dn. 6 maja 2003 r. 2003/361/WE z uwagi na określenie bardzo małych przedsiębiorstw, małych i średnich przedsiębiorstw (1) OL L 124, 2003 5 20, str. 36. (1); albo instytucje władz lokalnych, na zarządzanym przez które terytorium zamieszkuje poniżej 10 000 mieszkańców lub inne instytucje państwowe, w których pracuje mniej niż 250 osób i których roczny budżet nie przekracza 50 mln EUR lub bilans roczny nie przekracza 43 mln EUR, w tym również: Rządowe lub inne państwowe, regionalne lub lokalne instytucje administracji publicznej lub publiczne instytucje doradcze; osoby fizyczne lub prawne, które zgodnie z przepisami krajowymi wykonują funkcje administrowania publicznego, w tym konkretne stanowiska związane ze środowiskiem, działalność lub usługi; oraz osoby fizyczne lub prawne, podwładne wskazanej w punkcie b instytucji lub osobie, mające obowiązki publiczne lub funkcje, albo świadczące usługi publiczne, związane ze środowiskiem.	ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (WE) Nr 1221/2009 25 listopada 2009 r.

SŁOWNIK

TERMIN	OKREŚLENIE	ŹRÓDŁO
Najlepsze praktyki zarządzania środowiskowego	Najskuteczniejszy sposób realizacji systemu zarządzania środowiskowego, który może być stosowany przez organizacje odpowiedniego sektora oraz przy pomocy którego można osiągnąć największą efektywność środowiskową w pewnych warunkach gospodarczych i technicznych.	ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (WE) Nr 1221/2009 25 listopada 2009 r.
Niezgodność/ niedostosowanie	Niewykonanie żądania	LST EN ISO 9000:2005
Oddziaływanie na środowisko	Dowolna korzystna lub niekorzystna zmiana środowiska, w całości spowodowana przez aspekty środowiskowe.	SYSTEMY ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO LST EN ISO 14001:2005. WYMOGI I WYTYCZNE STOSOWANIA
Polityka ochrony środowiska	Ogólne oficjalnie ogłoszone przez kierownictwo organizacji dążenia i kierunki, związane z jej efektywnością środowiskową, w tym również zgodność z wszystkimi stosowanymi związanymi ze środowiskiem wymogami prawnymi oraz zobowiązanie do stałej poprawy efektywności ochrony środowiska. Działalność prowadzona w oparciu o nią oraz przewidziane związane z ochroną środowiska cele i zadania.	ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (WE) Nr 1221/2009 25 listopada 2009 r.
Pośredni aspekt środowiskowy	Aspekt środowiskowy, będący wynikiem relacji organizacji i stron trzecich i na który organizacja może w pewnym stopniu wpływać	ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (WE) Nr 1221/2009 25 listopada 2009 r.
Potwierdzenie	Potwierdzenie weryfikatora środowiskowego, który dokonał oceny, że informacje i dane raportu środowiskowego organizacji oraz zaktualizowanego raportu środowiskowego są wiarygodne oraz poprawne i spełniają wymogi tego rozporządzenia.	ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (WE) Nr 1221/2009 25 listopada 2009 r. WE oraz 2006/193/WE
Procedura	Ustalony tryb wykonywania działania lub procesu	SYSTEMY ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO LST EN ISO 14001:2005. WYMOGI I WYTYCZNE STOSOWANIA
Program środowiskowy	Opis narzędzi, odpowiedzialności i zasobów, które wykorzystano lub planuje się wykorzystać w celu osiągnięcia celów i wykonania zadań środowiskowych, oraz terminów realizacji celów i zadań.	ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (WE) Nr 1221/2009 25 listopada 2009 r.
Przegląd środowiskowy	Początkowa wyczerpująca analiza aspektów środowiskowych, oddziaływania na środowisko i efektywności środowiskowej, związanych z działalnością organizacji, produktami i usługami.	ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (WE) Nr 1221/2009 25 listopada 2009 r.

SŁOWNIK

TERMIN	OKREŚLENIE	ŹRÓDŁO
Raport środowiskowy	Wyczerpujące informacje udzielane społeczeństwu i innym zainteresowanym stronom, związane ze strukturą i działalnością; polityką ochrony środowiska i systemem zarządzania środowiskowego; aspektami środowiskowymi i oddziaływaniem na środowisko; programem środowiskowym, celami i zadaniami organizacji; efektywnością środowiskową oraz zgodnością ze stosowanymi zobowiązaniami prawnymi dotyczącymi środowiska.	ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (WE) Nr 1221/2009 25 listopada 2009 r.
Skuteczność ochrony środowiska	Wymierne wyniki, pokazujące, jak organizacja zarządza swoimi aspektami środowiskowymi --- Wymierne wyniki zarządzania aspektami środowiskowymi organizacji.	SYSTEMY ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO LST EN ISO 14001:2005. WYMOGI I WYTYCZNE STOSOWANIA --- ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (WE) Nr 1221/2009 25 listopada 2009 r.
Stałe dążenie do doskonalenia	Powtarzający się proces budowania systemu zarządzania środowiskowego, który ma na celu poprawę ogólnej efektywności środowiskowej, odpowiadającej polityce ochrony środowiska organizacji.	SYSTEMY ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO LST EN ISO 14001:2005. WYMOGI I WYTYCZNE STOSOWANIA
Strona zainteresowana	Osoba lub grupa osób, związana lub będąca pod wpływem efektywności środowiskowej organizacji	SYSTEMY ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO LST EN ISO 14001:2005. WYMOGI I WYTYCZNE STOSOWANIA
Strona zainteresowana	Osoba lub grupa osób, związana lub będąca pod wpływem efektywności środowiskowej organizacji.	SYSTEMY ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO LST EN ISO 14001:2005. WYMOGI I WYTYCZNE STOSOWANIA
System zarządzania środowiskowego	Część systemu zarządzania organizacją, poświęcona stworzeniu oraz realizacji polityki z zakresu ochrony środowiska i zarządzaniu aspektami ochrony środowiska. --- Część ogólnego systemu zarządzania, obejmująca strukturę organizacyjną, działalność planowania, odpowiedzialność, praktykę, procedury, procesy i zasoby na rozwój, realizację, osiągnięcie, weryfikację i podtrzymanie polityki ochrony środowiska oraz zarządzanie aspektami środowiskowymi.	SYSTEMY ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO LST EN ISO 14001:2005. WYMOGI I WYTYCZNE STOSOWANIA --- ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (WE) Nr 1221/2009 25 listopada 2009 r.
Wewnętrzny audyt/ kontrola środowiskowa	Systematyczny, niezależny i udokumentowany proces w celu zebrania dowodów kontroli oraz ich obiektywnej oceny, mający na celu ustalenie stopnia zgodności ustalonych przez organizację kryteriów audytu systemu zarządzania środowiskowego.	SYSTEMY ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO LST EN ISO 14001:2005. WYMOGI I WYTYCZNE STOSOWANIA
Wpis	Dokument, w którym podano osiągnięte wyniki lub dowody wykonanych prac	SYSTEMY ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO LST EN ISO 14001:2005. WYMOGI I WYTYCZNE STOSOWANIA

SŁOWNIK

TERMIN	OKREŚLENIE	ŹRÓDŁO
Wskaźnik efektywności środowiskowej	Wskaźnik, udzielający informacji o staraniach kierownictwa w zakresie wpływania na skuteczność aspektów środowiskowych organizacji.	ISO 14031:1999, 2.10.1
Wskaźnik efektywności środowiskowej WEŚ	Specyficzne wyrażenie, dostarczające informacji o efektywności środowiskowej organizacji	ISO 14031:1999
Zadanie środowiskowe	Szczegółowe wymogi wobec efektywności działalności organizacji lub jej części, gdy można je wyrazić w ekwiwalencie ilościowym, które należy ustalić i wykonać chcąc osiągnąć cele środowiskowe.	SYSTEMY ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO LST EN ISO 14001:2005. WYMOGI I WYTYCZNE STOSOWANIA
Zaktualizowany raport środowiskowy	Wyczerpujące informacje udzielane społeczeństwu i innym stronom zainteresowanym, które stanowią zaktualizowane informacje podane w najnowszym zatwierdzonym raporcie środowiskowym, związane tylko z efektywnością środowiskową organizacji oraz zgodnością z zobowiązaniami prawnymi, stosowanymi wobec środowiska.	ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (WE) Nr 1221/2009 25 listopada 2009 r.
Zapobieganie zanieczyszczeniu	Wykorzystanie procesów, praktyk, techniki, materiałów, produktów, usług lub wykorzystania energii w celu uniknięcia, zmniejszenia (osobno lub w zestawieniu) powstawania dowolnych zanieczyszczeń lub odpadów, zrzutu lub wycieku, lub zarządzania nimi, żeby zmniejszyć negatywne oddziaływanie na środowisko.	SYSTEMY ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO LST EN ISO 14001:2005. WYMOGI I WYTYCZNE STOSOWANIA
Zasadnicza zmiana	Dowolna zmiana zarządzania organizacją, jej struktury, administrowania, procesów, dziedzin działalności, produktów lub usług, która ma lub może mieć duży wpływ na system zarządzania środowiskowego organizacji, otoczenie lub zdrowie ludzi.	ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (WE) Nr 1221/2009 25 listopada 2009 r.
Znaczący aspekt środowiskowy	Aspekt środowiskowy, którego wpływ na środowisko jest lub może być znaczący.	ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (WE) Nr 1221/2009 25 listopada 2009 r. w sprawie organizacji

SKRÓTY
EMAS - system ekozarządzania i audytu.
SZŚ - system zarządzania środowiskowego.

ZALECA FORMULARZ

Zaleca się wykonać rejestrację wymogów prawnych i innych (F1.1)

Lp.	Numer identyfikacyjny dokumentu	Nazwa	Data		Jak stosuje się wymóg	Wykonawca (stanowisko, imię, nazwisko)	Data przeglądu
			Potwierdzenia	Wejście w życie			
1. Zanieczyszczenia wyrzucane do atmosfery							
2. Zanieczyszczenia uwalniane do wody. Zużycie wody							
3. Zarządzanie odpadami (przede wszystkich odpadami niebezpiecznymi)							
4. Wykorzystanie ziemi i jej zanieczyszczenie							
5. Opakowania i odpady opakowaniowe							
6. Substancje chemiczne (niebezpieczne i inne)							
7. Transport							
8. Bezpieczeństwo (problemy na skalę lokalną (hałas, wibracja, zapach, pył, widok itd.))							
9. Ogólne wymogi prawne w zakresie ochrony środowiska (w tym również wykorzystywanie zasobów naturalnych i surowców (w tym energii))							
10. Inne wymogi związane z aspektami środowiskowymi (zobowiązania umowne)							

ZALECA FORMULARZ

Identyfikacja wymogów prawnych i innych oraz zarządzanie nimi (F1.2)

Działanie	Treść działania i regulujące je dokumenty	Wykonuje (zajmowane stanowisko)	Wypełnia się dokument
1. Identyfikacja wymogów prawnych i innych	Wymogi prawne i inne mogą obejmować: a) akty normatywne RL oraz UE (ustawy, uchwały, rozporządzenia); b) akty normatywne władz lokalnych (rozporządzenia, decyzje); c) warunki umów dostawy, świadczenia usług; d) rozporządzenia kierownictwa spółki.		
2. Ustalenie źródeł wymogów prawnych i innych	Źródłami wymogów prawnych i innych są: a) publikacja elektroniczna „Valstybės žinios”; b) internetowy system wyszukiwania aktów prawnych; c) umowy, zawarte z podwykonawcami, dostawcami, klientami;		
3. Rejestracja wymogów prawnych i innych			Zaleca się wykonać rejestrację wymogów prawnych i innych (F1.1)
4. Regularny przegląd wymogów prawnych i innych oraz aktualizacja informacji			
5. Zapoznanie pracowników z nowymi wymogami prawnymi i innymi			
6. Ocena zgodności z nowymi lub zmienionymi wymogami			
7. Inne działania			

ZALECA FORMULARZ

Lista bezpośrednich i pośrednich aspektów środowiskowych (F 1.3)

Lp..	Nazwa działalności	Krótki opis działalności	Określenie oddziaływania na środowisko	1. Zanieczyszczenia wyrzucane do atmosfery	2. Zanieczyszczenia uwalniane do wody. Zużycie wody	3. Zarządzanie odpadami (przede wszystkim odpadami niebezpiecznymi)	4. Wykorzystanie ziemi i jej zanieczyszczenie	5. Opakowania i odpady opakowaniowe	6. Substancje chemiczne (niebezpieczne i inne)	7. Transport	8. Bezpieczeństwo (problemy na skalę lokalną (hałas, wibracja, zapach, pył, widok itd.))	9. Inne związane z aspektami środowiskowymi
Bezpośrednie aspekty środowiskowe												
1.												
2.												
...												
Pośrednie aspekty środowiskowe												
1.												
2.												
...												

Określenie bezpośrednich i pośrednich aspektów środowiskowych (F 1.4)

Działanie	Treść działania i regulujące je dokumenty	Wykonawca (wpisuje się stanowisko)	Wypełnia się dokument
1. Identyfikacja działalności, procesów i usług organizacji			
2. Identyfikacja aspektów środowiskowych			
3. Rejestracja aspektów środowiskowych			
4.			

Ustalenie znaczenia aspektów środowiskowych (F 1.5)

Działanie	Treść działania i regulujące je dokumenty	Treść działania i regulujące je dokumenty	Wypełnia się dokument
1. Przygotowanie metodyki oceny aspektów środowiskowych			
2. Ocena aspektów środowiskowych			
3. Sporządzenie listy znaczących aspektów środowiskowych			

ZALECA FORMULARZ

Program środowiskowy (F 1.6)

ZATWIERDZAM:

Kierownik przedsiębiorstwa

_____ _____

Im., nazwisko (podpis)

Data:

CELE, ZADANIA I PROGRAMY ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO Nr ...

Znaczący aspekt środowiskowy:

Cel środowiskowy:

Zadanie środowiskowe:

Lp.	Nazwa działania (pracy)	Planowana data wykonania	Osoba odpowiedzialna	Data realizacji	Uwagi

Odpowiedzialny pracownik, stanowisko _____ _____

Im., nazwisko Podpis

ZALECA FORMULARZ

Zarządzanie sytuacjami awaryjnymi (F 1.7)

Działanie	Treść działania i regulujące je dokumenty	Wykonuje (zajmowane stanowisko)	Wypełnia się dokument
1. Identyfikacja możliwych sytuacji awaryjnych oraz ich oddziaływania na środowisko			
2. Ustalenie reakcji w wypadku awarii (incydentu), podział odpowiedzialności.			
3. Ustalenie środków zapobiegawczych			
4. Szkolenie, instruktaż pracowników			
5. Przegląd, analiza, doskonalenie ustalonych działań przygotowawczych			
6. Planowanie przetestowania (ćwiczeń) sytuacji awaryjnej			
7. Modelowanie ewentualnych sytuacji awaryjnych (testowanie) oraz ocena przygotowania			

Pomiary i monitoring (F1.8)

Działanie	Treść działania i regulujące je dokumenty	Wykonuje (zajmowane stanowisko)	Wypełnia się dokument
1. Stworzenie planu pomiaru i rejestracji			
2. Wykonanie planu pomiaru i rejestracji			
3. Ocena zgodności z wymogami prawnymi i innymi			
4. Dodatkowy pomiar oddziaływania na środowisko			
5. Raport dotyczący monitoringu zanieczyszczenia			

ZALECA FORMULARZ

Zarządzanie niezgodnościami, działaniami korygującymi i zapobiegawczymi (F 1.9)

Działanie	Treść działania	Wykonuje	Wypełnia się dokument
1. Identyfikacja niezgodności, w tym również odnotowanych podczas audytu, jak również zarządzanie zapytaniami od stron zainteresowanych			
2. Analiza niezgodności			
3. Działania korygujące			
4. Działania prewencyjne			
5. Kontrola działań korygujących oraz/lub zapobiegawczych			
6. Analiza/skuteczność działań korygujących i zapobiegawczych			

Audyt wewnętrzny (F1.10)

Działanie	Treść działania	Wykonuje	Wypełnia się dokument
1. Roczne planowanie audytów			
2. Przygotowanie do audytu wewnętrznego			
3. Wykonanie audytu wewnętrznego			
4. Powtórny audyt wewnętrzny			